

26

ЖЕЛТОҚСАН
ДЕКАБРЬ
DECEMBER

Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
Международная Академия Образования и Науки
International Academy of Education and Science

**«МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ БІЛІМ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ
ҒЫЛЫМ ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

II Халықаралық ғылыми-практикалық конференция

**ЖИНАҚ
СБОРНИК**

II Международная научно-практическая конференция

**«КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ
ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ НАУК В ХХІ ВЕКЕ»**

**NUR-SULTAN
2020**

ӘОЖ (УДК) 001
ҚБЖ (ББК) 72

Редакциялық кеңес:
Батырбаева Надия Кадыровна (төраға)
Алибаев Е.А.

Конференция өткізуге жауаптылар:
Алибаев Ерлан Акылжанович
Джуасбаев Болат Дуанбаевич

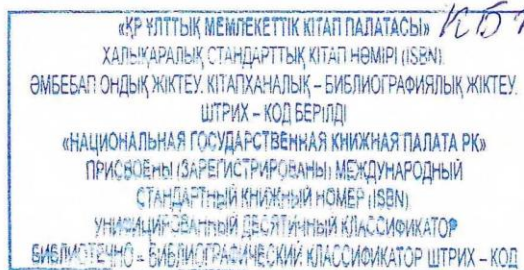
«МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ БІЛІМ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ҒЫЛЫМ ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» II Халықаралық ғылыми-практикалық интернет конференцияның материалдары.
«КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ НАУК В ХХІ ВЕКЕ»
Материалы II международной научно-практической интернет конференции. НҰР-СҰЛТАН:
Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы, 2020.
Қазақ, орыс, ағылшын, тәжік тілдерінде.

ISBN

Бұл ғылыми басылым 2020 жылдың 26 желтоқсанында өткен «МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ БІЛІМ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ҒЫЛЫМ ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты II Халықаралық ғылыми-тәжірибелік интернет-конференциясының жинағы болып табылады.

Жинақ ұстаздар, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері, мектеп мұғалімдері, ғылыми қызметкерлер, студенттер, магистранттар, PhD докторанттарының (аспиранттар) ғылыми тәжірибесі, зерттеулерінің нәтижесі болып табылады.

Жас ғалымдарға арналған.

ISBN 978-601-08-0367-1

© Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
© Международная Академия Образования и Науки
2020

USING THE MODERN VIDEO COMMUNICATION TOOLS IN EDUCATION

AUEZKANOVA Zhanel' Taletovna

Scientific director: Tusupbekova M. ZH, professor, candidate of pedagogical sciences

L.N.Gumilyov Eurasian National University

Nur-Sultan, Kazakhsatan

zhanelka18@yandex.ru

Annotation

In recent years, teaching foreign languages has been gaining momentum. Responsibility of teachers when designing lessons enables students to communicate effectively in a foreign language. They can achieve great success in a short time with the help of the modern video communication tools. The introduction of innovative technologies into the traditional teaching process allows teachers and students to improve both traditional forms and methods and new ones, in particular: trainings, round tables, press conferences, etc. The qualifications of teachers are reflected in the fact that they create conditions for pedagogical communication in which both teachers and students have the opportunity to choose and control. Innovation is not only the introduction of innovations, but also the ability to apply new things in the traditional educational process. In the analysis of the scientific literature, the use of innovative technologies in education is considered in several areas of research by foreign and domestic scientists. The thesis deals with the issue of determining the effectiveness of the use of new innovative technologies in teaching English.

Key words: innovation, video communication, tools, distance learning, technology, options, calls, chats.

Abstract

The question of the use of innovative technologies in the field of education in the analysis of scientific literature was discussed by foreign professors Mashbits, Koptuyug, Belyaeva. Based on the results of research of students in several areas, the dissertation is devoted to the question of determining the effectiveness of the use of innovative technologies in the teaching English.

The word "innovation" comes from Latin. "Novatio" means "update", "change", and "in" is translated as "in the direction". "Innovatio" means "in the direction of change". This is not any innovation, after use there is a significant improvement in efficiency, quality of service. Technology (Greek. Techne "art", "skill", logos "word", "knowledge" - the science of art) means a set of methods and processes used in the production of something or something. Any innovation is realized through technology. Thus, innovative technology is a technique and process of creating something new or improving an existing one in order to ensure progress and increase efficiency in various areas of human activity.

Feature: to create a secret problem in the educational material that will interest the child. Innovation is multifaceted, widely used. Although pedagogical science does not have its own category, it is used by researchers as an innovation in the education system. The concept of innovation was first introduced into the research of culture-logists, and now it is widely used in all areas

Using video communication technologies in teaching English is highly effective. They allow the teacher to see multiple images of students at the same time; learners see and hear both the teacher and each other. Video communication provides ample opportunities for speaking practice. The "live" speech of native English speakers allows students to form a good pronunciation. Leading universities and language centers in the UK have developed methods and programs on the basis of which you can build English language training using video communication. Conducting classes via the Internet makes it possible to attract native speakers and highly qualified teachers as teachers, regardless of their place of residence and main job.

The problem of using the modern video communication tools in the educational process is one of the most urgent. If the goal of teaching a foreign language is the formation of intercultural communication skills of the subject, then the use of video communication tools in teaching this foreign language will be a necessity arising from the goal of teaching a foreign language.

Working with a computer in a foreign language class, students also receive psychological assistance. In particular, the direct absence of a teacher who evaluates the work of each student, showing his mistakes on the basis of repetition, that is, approving or to some extent approving the results of his work, provides students with independent and confident work. This should not be construed as denying a teacher a place in a foreign language class.

On the contrary, the teacher is the only actor who can create a socio-psychological environment for language learners so that they can carry out their tasks individually and determine the results of their work to guide their work. [3.34]

In the process of distance learning English using video communication systems, the teacher and the student are physically distant from each other, but can interact with each other using information technology. For such it is enough to have a computer with a camera connected to the Internet. To implement distance learning English using video communication, you need: 1) information technology, computer networks, multimedia; 2) curriculum, educational and methodological complexes and teaching models; 3) teachers who are able to implement individual interactive teaching of English in an information environment. The teacher needs to know and be able to use modern software, Internet resources, own the technical capabilities of IP telephones. [2.31-35]

1.1 Modern video communication tools in the educational process (Google, MTeams, WebEx, Zoom, Whereby).

Products such as Zoom Meeting and Cisco Webex are experiencing a huge surge in sales as new customers move towards both video conferencing and mainstream collaboration features. And this is good news for sellers of video conferencing services, but a large flow of new users, as well as new and often rather complex use cases for these products, affect their competitiveness and popularity among users. In addition, some service providers have announced special terms or deployment models (freemium) to attract new customers. [1.47]

Zoom meeting- features fast work, simple design, and focuses on scheduling meetings (integration with calendars allows you to automatically send invitations to all participants). There are two versions to use:

Free version: conferences for up to 100 people with a limit of 40 minutes, unlimited one-on-one conferences, HD video, private rooms, many functions for conducting demonstrations and facilitating meetings.

Paid version: Pro (\$ 14.99 per month) removes the 40 minute limit and enables video recording to the cloud. Business (\$ 19.99 per month) raises the maximum number of members to 300, opens up cloud storage for shared content and customization options.

Zoom is simple, fast, and still popular (especially in the US), so sooner or later it will be on your device if you need to call people outside your company. If you are looking for an all-in-one solution, look at other platforms.

Microsoft Teams- perhaps not the first name that comes to mind when people are considering video conferencing solutions. With Microsoft Teams, you instantly have access to any content from a team or team or business unit: messages, corporate document library, various files. You can call, write a letter, send an online message or create an online audio-video conference with one click of the mouse. Everything you need is always at your fingertips wherever you are.

Chats - teams can unite in group or personal correspondence, discussing certain issues, send various files, exchange stickers, etc. In general, this is very similar to the messenger function.

Calls are ordinary voice communications for communication, analysis of any moments, etc. Moreover, it is possible to call even landline and mobile numbers at special prices.

Collaboration - MS Teams is compatible with the Office suite, which means users can simultaneously work in Word documents, Excel spreadsheets, run PowerPoint presentations, and more.

WebEx Meetings is a product that is designed to rejuvenate the platform by decoupling the IP phones the company sells while maintaining integration with other Cisco collaboration services. Oddly enough, WebEx claims features that neither Zoom nor Microsoft Teams have. Cisco has perhaps the most powerful hardware base. WebEx has been voted the best meeting app by Gartner analysts. There are also 2 versions:

Free version: 14-day trial period gives access to conferences for up to 200 people.

Paid version: \$ 13.50 per month, 50 to 1000 members, cloud call recording, separate "rooms", noise cancellation, augmented reality.

To join a WebEx call from your Smartphone, you first need to sign in to the meeting, then answer the call, then return to the app again. The mobile app is clearly not a priority for Cisco. But from a computer, WebEx looks very sophisticated and high-quality option. But if you value mobility, look for an alternative.

1.2 Specifics of using Google video communications (Hangouts, Meet, Jamboard, Class, Duo) in teaching English.

Having examined the distance learning system, we classified the features, advantages and identified the problems associated with the use of this form of education.

We have established such an important feature of distance learning as the fact that in the distance learning system, the course student must have important qualities - self-organization and motivation. That is why we can call him not a learner, but a learner, i.e., capable of taking responsibility for the decisions made, look for new ways and opportunities to search for alternative sources of information to achieve their goal in distance learning.

The experience of using distance learning tools has shown that technologies are constantly evolving, becoming more convenient and accessible, and therefore, there are opportunities for their introduction into practice. The development and improvement of distance learning tools takes place in close integration of program developers with tutors. As a result of such interaction, the computer literacy of not only the teachers themselves, but also the students increases. In turn, the improvement of distance learning technologies contributes to the development of technologies and the telecommunication services market.

Google Classroom is a free service from Google developed in 2014 for schools looking to simplify learning by creating, distributing and grading assignments online. It was created as another Google service that can be used for education, just like the already famous Gmail, Docs and Drive. But Google Classroom is ready to provide users with a one-stop solution for work - by combining fast integration with Google Drive, a user-friendly interface and new features that educators need. Initially, only school teachers could work with the service, since the service asked for certain information for confirmation. And since 2017, the service is available to all users with a Google account.

This service has many advantages. List of the main features of Google Classroom:

1. Setting up the class. Each class has its own code that students can use to join the community. This process eliminates the need to create preliminary registries.
2. Organization. When students use Google Classroom, a Classroom folder is created on their Google Drive page with subfolders for each class they join.
3. Timing. When creating an assignment, the teacher specifies the due date for the work. When a student submits an assignment before the deadline, the status appears on the student's document, which allows teachers to sort.
4. Work / Correction. Once students have started their work, the teacher can provide feedback while the student is in the "Viewing" status. When the work is returned to the student, the student again switches to the "Edit" status and continues to work on the document.
5. Convenient overview. Both teachers and students can see all assignments on the Google Classroom home screen. This allows you to control work in several classes at once.

At the same time, Google services are a good option for organizations such as schools that do not have their own server at their disposal or for which lectures and simple assignments are sufficient as an educational load.

Duolingo.com is a free international language network launched in 2011. The learning system is built in the form of interesting lessons using elements of the game, as they progress through which students help to translate websites, articles, etc. In addition to the web project, Duolingo.com has a mobile application. Duolingo.com features not only the most popular European languages such as English, German and French, but also Spanish. At present

Since then, the Duolingo.com program is widely used by school teachers, as it presents excellent exercises aimed at developing and improving listening and translation skills. This project motivates for the regularity of classes (daily reminders are sent to the mail), and you can independently set the rhythm.

Distance education gives students access to non-traditional sources of information, increases the efficiency of independent work, provides completely new opportunities for creativity, acquisition and consolidation of various professional skills, and allows teachers to implement fundamentally new forms and teaching methods using conceptual and mathematical modeling of phenomena and processes.

Students learn better and more quickly if the teaching methods used match their preferred learning styles. With the advent of online education the student-teacher or tutor relationship can be radically changed, because the students become involved in the learning process and get more interested and motivated in learning and rising self esteem.

The interest of teachers in higher education to new learning tools allows to see the educational opportunities of modern hardware and software in teaching a foreign language. The use of modern information technology can improve students' motivation to learn, their responsibility, the level of self-actualization, and form communication skills and intercultural competence. It can motivate stronger students to help others and strengthen the interaction between students. It can also give students a platform to discuss topics covered in class outside of university

In conclusion, technology has a significant role to play in enhancing the delivery of English language teaching and learning in the primary sector. The range of technologies now available can support teachers in a variety of ways both inside the young learner classroom, but also increasingly in the home environment and while learners are on the move about their daily lives. Only a teacher who is motivated to pedagogical activity, flexible to constantly changing changes in the field of education, able to use new technologies in the educational process is a key figure in the formation of the student's personality, prone to change in society. Today, the main task of education is to increase students' interest in the subject and improve the quality of

education through the use of various methods, new technologies. The capabilities of new technologies allow students to explain that curricula are also successfully used in language learning, to develop creative activity, increase interest in the subject, to create the best conditions for learning listening and speaking skills, resulting in quality education.

Literature:

1. Downes, S., *Connectivism and Connective Knowledge*. 2011. – 130 P. 47.
2. Pappas, C. *How To Write Perfect eLearning Scripts*. Article: *E-learning Industry*, 2016. P. 31-35.
3. Perraton, H., Potashnik, M. *Teacher education at a distance //Education// 1980, P. – 34*
4. Kameneva N.A. *Use of information and communication technology in teaching foreign languages // Proceedings Sworld on materials of the international scientific-practical conference, 2011. T. 22. №3. – P. 6–8. 11.*
5. Kameneva N.A. *Development of Creative Abilities of Students of Higher Professional ducation // In the world of scientific discovery. 2010. № 1–2. – P. 197–204.*
6. Zenina L.V. *Social aspect of virtual education // The role of business in the transformation of Russian society – 2012: Sourcebook of the Seventh International Scientific Congress. – M. Econ-inform. 2012. – P. 103–104.*

CREOLIZED TEXT IN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

BAGDAT Usenkyzy Karabaeva

Scientific director: Tusupbekova M. ZH, professor, candidate of pedagogical sciences

L.N.Gumilyov Eurasian National University

Nur-Sultan, Kazakhsatan

Bagdat.karabaevaa@gmail.com

Annotation

Language, being a phenomenon both static and dynamic, undergoes various changes, and its highest manifestation undergoes the same changes text, more precisely, the relation to the text. In modern science, there is an expansion, erosion boundaries of the concept "text". The rapid growth in the number of scientific works devoted to the study of a semiotically complicated, poly code, or creolized text proves the increased interest of modern linguists in non-verbal or paralinguistic means, that is, non-verbal means of transmitting information, which are one of the components of this type of text. Researchers' appeal to paralinguistic issues speaks of predominantly a new way of conveying information and influencing the reader in the modern world. This article addresses the problem of creolized text, describes its main characteristics, relationships between its components, expressive capabilities of both verbal and non-verbal components. An attempt was made to develop an approximate scheme for the analysis of creolized text, taking into account its key characteristics and complicated structure. An approximate scheme for the analysis of a creolized text includes the following stages: 1) assigning the text to static or dynamic creolized texts, 2) determining the degree of creolization of the text, 3) describing the types of correlation between the components of the creolized text, 4) describing linguistic and paralinguistic means of expression.

Key words: creolized text, linguo-cultural phenomena, advertisements, cartoon.

Abstract

In this paper share experience how various types of the so-called creolized or multimodal texts can become a very helpful means for the study of theoretical subjects. We are mainly concerned with the blocks that traditionally form a part when teaching a modern foreign language as a would be professional field. As a rule, these theoretical subjects are rich in linguo-cultural phenomena that should be shown and explained to students. We describe how purely linguistic facts can be demonstrated and taught with the help of graphic means. Stereotypes that exist in every culture, human types that become popularized; folklore and fiction characters that are projected on real people and real-life situations; linguistic means; the system of images; discourse background; translation drawbacks and their reasons – all these became part of our investigation. Creolized texts imply the use of both verbal and visual components. Thus, different advertising techniques, cartoons (including political ones including Barack Obama), comic strips, posters, collage art, feature films may present the unlimited source of material. The aim of such activities is to give students a better understanding of linguo-cultural specific features with the help of a blend that various texts and graphic means

can provide. All this helps to penetrate into both linguistic and real facts making them an integral unit. The methods of investigation are formed on the basis of conceptual metaphor theory, and multimodal metaphor approach. [1, 32]. These methods of study have been further elaborated in the process of our own research so that the linguistic data could be analyzed in a more detailed way. In particular, much attention is given to the study of transferred meanings, pun, decomposition of set expressions and analysis of images that are deeply rooted in culture. Such activities are generally offered to senior students because this work requires a high level of foreign language acquisition but some activities and steps can be used with less proficient learners. The main results may be of interest to the staff and scholars dealing with linguo-cultural studies.

Modern life is unthinkable without a vast and prominent use of the so-called creolized or multimodal texts. These are such textual forms that combine both verbal and visual components. It is true that creolized texts are easy to be found in the long history of humanity, including icons, illustrated hagiography, chronicles, etc. But it is the era of advertising and consuming together with the film industry appearance that brought creolized texts into the center of modern civilization. That being an important part of our life makes them an easy and often entertaining source of linguacultural information ready to be used in the process of language teaching. Here we shall be concerned only with comic creolized texts although the experience and techniques we share can be easily projected upon other types of such products. Various forms that a comic element may take in a creolized text are undoubtedly connected with the genre, textual functions, and an expected pragmatic effect. It's common knowledge that there is no universal typology of genres even in reference to the traditional textual forms. It is quite a challenge to introduce a universal typology of creolized texts that are initially a blend of various semiotic systems.

In far general terms we can single out genres with the predominance of the arts component (feature films, screen versions, cartoons, clips, comic strips, collage, etc.), political, including propaganda, component (political cartoons and caricatures, collage, clips, fliers, handouts, etc.), advertising component (posters, clips, fliers, stuffers, videos, etc.), private component (blogs, graffiti, all kinds of laptop publishing and 'domestic' amateur photo and video production, scrapbooks, etc.). For sure, each of the trends may in its turn include genre variations of its own dependent on the aim of creation, expected functions, pragmatic effect, means of circulation (TV, Internet, print, etc.), environment, and other numerous factors. At the same time one and the same text may easily combine different components of the above-mentioned types. Thus, a feature film, which initially falls under the category of arts, may show elements of bitter political or social irony and thus become blended with political and private types. In recent years much popularity has been won by feature films that together with the esthetic effect include an advertisement in disguise. That may happen when the characters shown prefer an exact brand of beverages, clothes, chocolate produced by the sponsor-company. The examples are numerous, "Devil Wears Prada" being one of them. The height of artistic and advertising effects' blending is thought to have been achieved in "Perfume: The Story of a Murderer". The appearance of the word 'advertainment' is not a coincidence as it denotes new types of creolized texts aimed at both esthetic and arts and advertising effects. Political creolized text may at the same time function both as an advertisement and as a piece of art. An advertisement in its turn is often disguised as a private 'domestic' amateur product featuring a girl, who is far from being a top-model although for sure attractive, giving very simple reasons for choosing some particular nail varnish, jeans, juice, etc. or a housewife chatting amiably to you on domestic problems, reflecting 'our feminine point of view' and offering her own experience that would undoubtedly lead to presenting a product you should trust without a second thought or you would have only yourself to blame. In many cases distinctive features of creolized text, including the comic side, are determined by the consumer environment, the audience it is created for.

Here we may find various age, gender, social and professional groups. It is often some hobby or some particular common sphere of interests that form ground for the unifying. Internet activities are a ready source of examples. It is there we may easily find and surf the ocean of groups, communities that share not only the interests but also a sense of humor and their vision of irony that become reflected in graphics. What may seem funny for a particular community can lose its effect and even turn into an enigma for many others. Some elements of creolized text found on amateur dressmakers' sites serve as a good example. One of the visitors has uploaded a photo of a 'Chanel' jacket of her own making with her own comments. It immediately generates a heated jocular debate accompanied with new photos and sketches uploading. The reason for fun would be lost upon those who don't share sewing interests. But if this polylogue is treated as a complete text (which is possible as the common topic functions as a text-forming element) and presented to another professional community, they would find an entirely different reason for fun bordering on ridicule. Professional tailors and couturiers would marvel at the stitches zig-zagging unevenly, at the cheap cloth chosen, at the band being scorched. Had Karl Lagerfeld seen the 'creation', he would've thought "Oh, Gosh! Is that the Thing?!" The terms are not used in a correct way either or ignored altogether. Professional linguists would mark the unusual

spelling and ‘new’ grammar rules. It is worth mentioning that some professionals try to show way for improvement both in sewing and editing on the same site but the reason of their fun is a deep mystery for the ‘authors’ of the text. If we have a closer look at neologisms connected with creolized texts, we’ll find not only traditional groups of recipients (such as age groups, kiddie-tainment being an example) but some new consumer environments and words denoting them (eg. eater-tainment). That brings the idea of the potential consumer environment being a convenient criterion for creolized texts classifications. Yet another criterion may be provided by the theme and general mood. Thus, such a trend as retro tainment appeared which is known for its appeal to visual clichés of the ‘good old days’, romanticized images of the past. It is a frequent thing in advertising. Scrapbooking is unthinkable without the atmosphere of the past. In cases as these it is the theme that sets the rules for the tone, including irony and satire.

The aim and pragmatic effect are surely the key elements for the majority of rationally created texts including creolized ones. If we pay attention to more recent varieties, such a trend as irritainment may be considered, it being annoying, embarrassing, upsetting and fascinating at one and the same time. Killographic production is yet another example when the prior aim is to cause violence, to provoke and feed it. Such examples are aplenty on the sites of radical nationalists and terrorists. Here belong ISIS and Taliban dreadful videos. The rules of humor grossly deviate from generally accepted idea of a good joke. It is worth mentioning that many types of creolized texts that have special English lexemes denoting them still bear no names in Russian. Even already existing English terms are not borrowed although these types are well known to the Russian public. It introduces yet another criterion that sets the margins for the comic – linguacultural, or in narrower terms national, determination of creolized text. Professional interpreters are well aware of the difficulties that arise when an advertisement is being translated or, better to say, transplanted into another culture not only language. In many cases things that haven’t been intended to be funny in the donor-culture would miraculously turn into something not proper and ridiculous in the recipient-culture. Words denoting one and the same object may get clashing potential semes in different languages. For example, one and the same animal, plant, food may have entirely different associations, hence, the differences in the transferred meanings including metaphor. Word-building models also interfere. It especially concerns conversion so typical for English and not frequent in Russian. The multiple meanings of one and the same English word that can fulfill two or even three grammatical functions cease to exist for Russian environment. Vice versa, Russian inflections that give triple twists of meaning can hardly be rendered into English by one concise phrase that advertising requires. Precedent phenomena of various types (eg. names of celebrities, quotations, popular texts, including books, song lyrics, films, documents) and historic context are among other those elements that obscure the funny, ironic or sarcastic side. Next side of the comic element in creolized text appears when the combination of the verbal and visual components creates an unusual, unplanned effect the advertising agency couldn’t have foreseen. Specialists in advertising will be quick to recollect cases when the initial image was designed as a reference to the realm of beauty and has turned into something incongruous instead. Such unplanned crudities are sure to be found in traditional textual forms but a pictorial element when combined with a text would give a far wider scope to imagination. More than that, an accidental inappropriate combination of the verbal and visual components may start functioning as a new textual integrity and would appear in Internet as a comic product. Take for example two ad leaflets one depicting a steaming dish of meat dumplings while the other is proudly showing a toilet bowl. The leaflets are designed in practically the same colors and placed side by side. The advertising agency never planned such an effect, but one cannot help taking the two unfortunate ads as one visual and semantic field. I am of the opinion that one of distinctive features that make a creolized text different from traditional textual varieties is its capacity to make various mental or conceptual spaces blend at a greater speed thus creating new grounds for singling out the comic or ironic side. [6, p51] According to Y. Lintzbach, one of the basic distinctions between verbal and visual texts and mental operations involved in their interpretation is determined by the texts’ reference to the temporal characteristics: “the fundamental difference between a verbal text and a drawing is that a drawing refers to one moment while a text involves a number of such moments. That’s why, a drawing correlates with a text as some unit correlates with a set of such units” [4, p. 200—201]. It is less obvious in reference to complex large-scale creolized texts, screen versions for example, but for a vast majority of other creolized types it’s true. Last but not least, the comic element of a creolized text may be determined by it being static or dynamic. The rules for the funny effect creation would differ if we are looking at a caricature or a collage not based on the transition of elements and if we are watching a video. The possibility to accompany the elements with the sound would also play an important part. When the sound-track follows the visual part phonetic elements are likely to be used, out of homonyms the homophones would be preferred while static comic texts are exemplified with homographs. For sure, the general sound environment would also influence the audience.

Modern teaching is impossible without reference to quite a variety of creolized texts. Video, multimedia presentations and projects, interactive posters have entered our classrooms and formed a constant

part of teaching. I would like to share my experience as far as creolized texts are concerned. I am basically dealing with the study of theoretical subjects that are traditionally included into curriculum when teaching a modern foreign language as a would-be professional field. As a rule, these theoretical subjects are rich in linguacultural phenomena that should be shown and explained to the students. As an unlimited source of material I usually use advertisements of different types, caricature, cartoons, collages, posters, and video including feature films. True, it's convenient to present your theoretical issues with the help of various multimedia products, including PowerPoint. But right now I would focus upon such interactive techniques that are promoting and are based on students' high level of activity, greater degree of their involvement. Such techniques are mostly in practice in the senior years of professional university study when the would-be teachers of English are in your class. This implies that the students should have good language skills. At the same time some techniques may also be adapted when teaching English to less-proficient audience. The subject matter for my classroom investigation includes: linguacultural stereotypes, most frequent human types, characters of folklore and literature as projected towards real people; stereotypical situations, ceremonies and rites; linguistic means; symbols; extra linguistic environment; mistakes in translation and interpreting, and the factors that cause them. The choice of activities is surely determined by the exact subject (text analysis, lexicological and semasiological aspects, cognitive linguistics, theoretical linguistic methods, etc.), the aim and particular goals of both a single lesson and a complete sequence, system of lessons. Sometimes the choice depends upon students' curiosity or a lack of cultural information needed for the better understanding of certain linguistic facts. While we are analyzing graphics based on stereotypes, explaining such products and looking for some extra information, we recognize a "slice-of-life" and do a double take of the common things. While dealing with makeup and perfumery ads it's interesting to single out and evaluate stereotypes of beauty, prestige, success. Stereotypical human images partially correspond to such a notion as "linguocultural type" (LT). According to V. I. Karasik, "it is a prototypical personality, a representative of a certain ethno-social group that is singled out due to characteristics of verbal and non-verbal behavior, and a recognized system of values. Determination and description of such LT is one of the trends in linguocultural studies; this trend focuses upon identification of certain behavioural stereotypes that form specific features of a particular linguoculture. In its nature an LT is a separate type of a concept by which we understand a mental formation that includes the image, the notion and the value components [3, p.309]. I presume that before it really turns into an LT, a certain more or less frequent or specific human type may start being reproduced in graphics. Whether it would form a long-time LT or not depends upon many factors, including illustrators' guidelines, aims and policy of advertising agencies, a wish of the audience to recognize this human type and link it to certain anticipations and satisfactions. In any case, the study of such types is necessary for a better understanding of literature, graphics, and historical background.

The approximate scheme of analysis of creolized text includes the following steps: To refer the text to static creolized texts or to dynamic ones. To describe the degree of text creolization. To describe types of correlation between the components of creolized text. To describe linguistic and paralinguistic expressive means. The scholars single out static and dynamic creolized texts [4; 5]. Static creolized texts include a political cartoon, an illustration, a poster etc. In contrast to static creolized texts the visual elements of dynamic ones are more varied, rich and dynamic. As an example of dynamic creolized texts a movie text and a movie clip serve [6, p. 96]. The creolized text under analysis, being a political cartoon, is referred to static creolized texts. To determine the degree of verbal and non-verbal components participation in organization of creolized text we will use Bernatskaya's classification who singles out three degrees of creolization: weak, moderate and strong [3, p21].

As a result of the performed research it has been determined that creolized text occupies a special position in modern scientific research and it is of a great interest to scholars, because the methods applied for its analysis is still being worked out, that means everybody can contribute to native science development.

References:

1. Afanasyev A. N. Poetic views of Slavs on nature. -M., -1995.
2. Anisimova E. E. linguistics of the text and intercultural communication (based on creolized texts). - M.: Academia, 2003. -128 p.
3. Bahtin M. M. Language in belles-lettres. - 1997. - 306 p.
4. Bernatskaya A. A. The problem of text creolization: history and current state. - Krasnoyarsk, 2000.
5. Chigayev D. P. Way of creolization of a modern advertising text, 2010.

САЛАУАТТЫ ӨМІР-САЛТЫН ҰСТАНУДА ӘБУ ӘЛИ ИБН СИНА ЕРЕЖЕЛЕРІНЕ СҮЙЕНУ
АБДРАСИЛОВА Венера Оналбаевна, БАЙДУЛЛАЕВА Гулжахан Елтаевна, УСИПБЕКОВА
Динара Избасаровна

.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университет
Алматы, Қазақстан
Cholpan_69@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі таңда технологияның, интернет қосымшаларының қарқынды дамуы адам өмірінің көптеген мәселелерін шешумен қатар, қозғалыстың азайуына әкеліп соғуда. Онымен қоса пандемияның, дүниежүзі бойынша адамдардың өмір сүру салтының өзгерісіне алып келгенін көрудеміз. Бұл мақалада салауатты өмір-салтын ұстануда Әбу Әли ибн Синаның айтып кеткен ережелерінің маңыздылығы туралы айтылады, және әр жас ерекшелігіне сәйкес физикалық белсенділік көрсеткіштеріне сілтеме береді. Біз бұл мақаладан Адам және қозғалыс, тұрғылықты мекені, ас-суды қабылдау нормативтері бұрынғы заманнан аян екенін көреміз.

«Қозғалыс көптеген дәрілерді алмастыра алады,
бірақ ешбір дәрі қозғалысты алмастыра алмайды»
Әбу Әли ибн Сина

Қазіргі техникалық және технологиялық құралдардың дамыған заманында адамдардың қозғалыс іс-әрекеті біршама азайып барады. Дүниежүзілік пандемияның ықпалымен білім беру саласының қашықтықтан оқыту форматына өту жағдайы да адамзат өміріне көп өзгеріс енгізді. Оқытушылар, мұғалімдер, студенттер мен оқушылар көп уақытын компьютердің немесе теледидардың алдында өткізіп жатыр. Ал қимыл-қозғалыстың азаюы адам ағзасы үшін кері әсерін тигізеді. Осы орайда қазақ халқында ертеден келе жатқан «ауырып ем іздегенше, ауырмаудың жолын ізде» деген орынды сөзі еске оралады. Біздің балаларымыз – біздің болашағымыз. Сондықтан, ерте жастан бастап біз олардың санасына салауатты өмір-салтын ұстанудың маңыздылығын сіңдіруіміз керек және соны үлгі ретінде өзіміз ұстанып, көрсете білуіміз керек.

«Медициналық физика» пәнінің оқытушылары ретінде салауатты өмір-салтын ұстанудың маңыздылығын және қоршаған орта факторларының адам ағзасына тигізетін әсері мен салдарын студенттерге сабақ беру барысында насихаттап отырамыз. Ал енді дәрігердің ұстазы болып саналатын, ұлы ғұлама Әбу Әли ибн Синаның айтқан канондарын келтіре отырып түсіндіру студенттерге ерекше әсер қалдырады.

Салауатты өмір салты – адамның денсаулығын сақтауға, аурудың алдын-алуға, жалпы адам ағзасын нығайтуға бағытталған өмір салты.

Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының бағалауы бойынша, адамның денсаулығы 50–55% – ұстанған өмір салтына, 20% – қоршаған ортаға, 18–20% – генетикалық тұқымқуалаушылыққа, 8–10% – денсаулық сақтауға байланысты.

Ибн Сина *денсаулықты сақтау іс-шарасын* өнерге теңейді. «Денсаулықты сақтау өнеріндегі негізгісі - маңызды, жалпы факторларды теңдестіру. Оның мәнісі:

- 1) тұлғаның байсалдылығы;
- 2) тамақ пен сусынды таңдау;
- 3) ағзаны қалдықтардан тазарту;
- 4) дұрыс дене бітімін сақтау;
- 5) мұрын арқылы енетін затты тазалау;
- 6) киетін киімі ыңғайлы болу;
- 7) болмыстық және рухани қозғалысты теңдестіру (соңғысына ұйқы уақыты мен белсенділік уақыты да жатады) деп көрсетіп кеткен.

Қимыл-қозғалыстың азаюының адам ағзасына тигізетін әсері туралы осыдан мың жылдай бұрын ұлы ғалым Әбу Әли ибн Сина өзінің еңбектерінде айтып кеткен. Оның сөзінше, егер адам баласы орынды түрде және уақытылы физикалық жаттығулар жасап және тәртіпті сақтаса, онда ол емделуге де, дәрілік заттарға да мұқтаж болмайды, ал қимыл-қозғалысты тоқтатса, ол «қурайды». Физикалық жаттығулар бұлшық етті, буындарды және жүйкені нығайтады. Ол жаттығулар кезінде адамның жасы мен денсаулығын ескеруге кеңес береді.

Жүйелі түрдегі тиісінше қарқындылықпен жасалған физикалық белсенділік бұлшықеттің, жүрек және тыныс алу жүйесін, сүйек күйін және функционалдық денсаулықты жақсартады; гипертонияны, жүректің ишемиялық ауруын, инсульт, диабет, түрлі қатерлі ісік ауруларының және

депрессияның алдын алады, энергетикалық зат алмасу мен қалыпты салмақты сақтаудың негізі болып табылады.

Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының ұсынысы бойынша денсаулықты қалыпта сақтап тұру үшін мынадай көрсеткіштер сақталуы қажет:

Жас ерекшелігі бойынша	Қалыпты қарқындылықпен жасалынатын жаттығулар	Жоғары қарқындылықпен жасалынатын жаттығулар	Денсаулыққа қосымша пайда келтіретін жаттығулар
5-17 жас	60 мин/күн	60 мин/күн	60 мин көбірек/күн
18-64 жас	150 мин/күн	75 мин/күн	300 мин/апта
65-тен жоғары	150 мин/күн	75 мин/күн	300 мин көбірек/апта

Ұлы ғұламаның *дұрыс тамақтану жөніндегі ережелері:*

- «тамақтың ішіндегі ең жаманы - асқазанға ауырлық түсіретіні, ал сусынның ішіндегі жаманы – шектен тыс асқазанды толтыратыны... тамақ өте көп желініп қойған жағдайда ертеңіне аш қалған дұрыс болады....

- Ең жаманы түрлі тамақты араластыру және ұзақ отырып жеу....
- Өте дәмді тағамның зияны, оны көп жеп қою мүмкіндігі...
- Жеңіл тамақ денсаулықты сақтағанымен, аз күш береді, ал ауыр тамақ -керісінше...
- Желінген тамақтың мөлшері асқазанға салмақ түсірмейтіндей, шеткі қабырғаларды кермейтіндей, ішті кептірмейтіндей болу керек... және тамақтанып болғаннан кейін жүрек айну, қиналу, шаршау, ұйқысыздыққа ұшырату сезімдері болмай қажет....

- Мөлшерден артық тамақтанғаннан гөрі, мөлшерден артық сусын ішкен абзалырақ....

Тамақты дұрыс мөлшерде тұтыну туралы Ислам дінінде да айтылады.

Ат-Тирмизи және басқалардың жеткізуі бойынша аль-Микдам б. Маади Кариб айтқан екен: «Адамның өз асқазанын тамақпен толтырғанынан жаман не бар? Адам қуат алуына жеткілікті тамақ жесе жеткілікті. Ал тамақ жеу қажет болғанда, асқазанның үштен бірі- тағаммен, үштен бірі-сусынмен, ал қалған үштен бір бөлігі-ауамен толтырылу керек».

Басқа құқықтармен қатар Исламда ұмытуға және елемеуге болмайтын міндетті құқық бар, ол «адам ағзасының құқығы»:

- аш кезде оған тамақ беру,
- шаршаған кезде демалыс беру,
- ластанған кезде оны тазарту,
- зиян келтіретін барлық нәрселерден сақтау,
- аурудың тұзағына түсуіне жол бермеу,
- ауырып қалғанда емдеу,
- мүмкіндігінен артық салмақ түсірмеу.

Ибн сина *дұрыс ұйқы туралы:*

- «денсаулығы жақсы адамдар ұйқысына дұрыс мән беру керек. Ұйқы уақыт бойынша мөлшерлі болу керек, шектен тыс көп емес; оларға миға және қуатына кері әсер ететін ұйқысыздықтан сақ болу керек...

- Ұйқы табиғи күштерді нығайтады... ал шектен көп ұйықтау кері әсер етеді. Ол рухани күшті әлсіретеді, мидың дамуына кедергі келтіреді... ұйқы мен ояу күйдің арасында төсекте аунап жату- адам жағдайларының ішіндегі ең жаманы...

- Аш қарынға ұйықтау жақсы емес, бұл адамды әлсіретеді. Сол сияқты тоқ қарынға ұйықтау да зиян... себебі мұндай ұйқы терең емес, тынышсыз болады.

- Көрме жамылу мен қалың жастық жастану денсаулыққа септігін тигізеді. Дене мүшелерінің орналасуы бойынша бас аяқтардан жоғары орналасу қажет.

- Ұйқыға кеткен кезде оң жағымен жатып, кейін сол жағына ауысуға болады.

Тұрғылықты жерді таңдау туралы

- "өзіне тұрғылықты жерді таңдаған кезде адамға анықтауға қажетті жағдайлар: ол жердің жері мен суы қандай екенін, ол жерде қандай желдер болады немесе ол жердің биікте не ойыста орналасқанын, және желдер жылы ма, суық па.....

- Және үйдің терезелері мен есіктері шығысқа және солтүстікке қарау керек; сонымен қатар, күн оларға барлық уақытта түсетіндей болу керек...

- Ол адам жергілікті халықтың денсаулығы мен аурулары туралы ақпаратты білу керек..."

Сөзсіз, ибн Синаның мың жыл бұрын айтқан кеңестері қазіргі уақытта да өзінің өзектілігін жоғалтқан жоқ. Қимыл-қозғалыс, тамақтану, ұйқы және тұрғылықты жер адам денсаулығына тікелей

әсер етеді. «Тәні саудың жаны сау» дегендей, денсаулығы бар адам өмірге қуана алады, айналасындағы адамдармен жылы қарым-қатынас орната алады, басқаларға қуаныш сыйлай алады.

Сонымен, салауатты өмір салты – адамның өміріне оң әсерін тигізетін пайдалы дағдылардың жиынтығы. Оның көмегімен денсаулықты жақсартып, өмір жасын ұзартып, бақытты болуға болады.

«ҚАЙНАР» ЖАСӨСПІРІМДЕР ҮЙІНІҢ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРІНЕ, БОЛАШАҚ ӨМІРІНЕ БАҒЫТ-БАҒДАР БЕРУ

АБДРАХМАНОВА Гүлнара Зарқынқызы

«Даму мүмкіншіліктері шектелген балаларға арналған балалар үйі» КММ

Қарағанды, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістердің басты мақсаты - өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Ел Президенті Нұрсұлтан Назарбаев айтқандай «Отанның болашағы, мемлекеттің келешегі жастардың қолында, олардың өрісті ойы, өркенді ісі, табанды тіршілігі тек біліммен ұштасқан біліктің арқасында биік белестерге жетеді».

Мамандық таңдау-жасөспірім жастағы ең маңызды шешімдердің бірі. Үлкен өмірге енді ғана аяқ басқан жас ұланның алдында мыңдаған мамандықтан біреуін таңдау міндеті тұрады. Мамандық таңдауда Жүсіпбек Аймауытовтың «Мамандықтың жаманы жоқ, бірақ оның кез келгеніне икемділік қажет, бұл жай күнелту, тамақ асыраудың ғана жолы емес, үлкен өнерді, зор шеберлікті қажет ететін нәрсе»-деген сөзін басшылыққа алу керек. Осы мақсатты алдарына қоя отырып, «Қайнар» жасөспірімдер балалар үйіне әр жыл сайын балалар үйінен жастар келіп отырады. Осы келген жасөспірімдерге болашақ өмірге бағыт-бағдар беру тікелей бізге байланысты болады. «Қайнар» жасөспірімдер үйінің тәрбиеленушілеріне өмірге дайындау үшін, тұлғаны қалыптастыруға өз алдымызға келесі көрсетілген мақсаттарды қоямыз:

-Еркін, дені сау, рухани бай, ерік-жігерлі тұлғаны қалыптастыру;

-Азаматтылық, ұлтжандылық, интеллигенттік, адам құқығы мен бостандығына, мемлекеттік рәміздерге, ұлттық салт-дәстүрге деген сыйластыққа тәрбиелеу.

-Гуманистік көзқарас, әлеуметтік табиғи және мәдени ортада өзі мен қоғам алдындағы, жасаған ісі үшін келер ұрпақ алдындағы жауапкершілікті қалыптастыру.

-Мемлекеттік және өзге тілдерді меңгеру арқылы тәрбиеленушілерге ұлттық және әлемдік мәдениетті игеруге, Қазақстан халықтарының мәдениеті мен салт-дәстүрін қабылдау мен оқуына жағдайын жасау.

-Тәрбиеленушілердің танымдық қызығушылығын, шығармашылық мүмкіндіктерін, коммуникативті дағдыларын, келешектегі тұлғаның дамуы мен әлеуметтенуіне жағдай жасайтын өзін-өзі дамыту мен тану ептілігін дамыту.

-Заманауи қоғам мен қажетті әлеуметтік мамандық қызметінде қажет тұлғалық және кәсіби ептілігін қалыптастыру, үнемі өзін-өзі дамытуға ынталандыру.

-Қазақстан әлеуметте нақтыланған ғұрыптар нәтижесінде этникалық және діни толеранттылыққа тәрбиелеу.

-Отбасылық тәрбие жүйесін дамытуға жағдай жасау. Отбасылық құндылықты қабылдау.

«Қайнар» жасөспірімдер үйінің негізгі міндеті – әрбір баланы өмірде айналасындағылардың көмегіне тәуелді болмай өз бегінше өмір сүруге дайындау, өз тұрмысын өздігінен ұйымдыстыру мүмкіндігі болатындай әлеуметтік – тұрмыстық құзыреттілігін қалыптастыру. Шын мәнісінде, психофизикалық дамуында ерекшеліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеудің барлық үрдерісі олардың қоғамда әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған негізгі мазмұны «Қайнар» жасөспірімдер үйінің тәрбиеленушілері үшін жекелеген, бірақ өте қажетті бағыттарды қамтиді: қоршаған ортамен қарым қатынас – жасау, мінез – құлық мәдениеті, тұрмыстық – қамдық пайдалы еңбек, жеке бас гигиенасы, денсаулық сақтау, сауда, көлік, тұрғын үй, байланыс құралдар, дәрігерлік көмек, жан ұя негіздері, бюджет, мекемелер ұйымдарымен дұрыс қарым-қатынас жасау.

Әлеуметтік – тұрмыстық бағдар беру (ӨТБ) мақсаты-әрбір баланың балалар үйінің қабырғасынан шыққаннан кейін өздігінен өмір сүруді сенімді бастауына, әлеуметтік табысты бейімделуіне қажетті білім, білік және дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Олар әр түрлі қызмет түрлерімен, тұрмыстық заттардың атаулары, міндеттерімен танысады, оларға күтім жасауға үйренеді, оларды дұрыс және ұнымды пайдалана білуді меңгереді. Сонымен қатар өздігімен өмір

сүруге психологиялық дайындау, қарым қатынас мәдениетімен байланыс дағдыларын дамыта отырып, олардың бойында белгілі жеке бас сапаларын: өзіне деген сенімділік, қоғам өміріне белсенді араласуға икемділігін, іс әрекетінде бастама көтере білуге тәрбиелеу мақсатында көздейді.

Әлеуметтік тұрмыстық бағдар беру (ӘТБ) пән ретінде мынадай бағытта жүргізіледі:

Танымдық мәдениеті

Адамгершілік мәдениеті

Еңбек мәдениеті

Кәсіптік бағдар

Коммуникативтілік мәдениет (қарым қатынасқа, бейімділікке икемділік) Бұл бағыттар бір бірімен тығыз байланысты және барлық оқу жылы бойына жүргізіледі.

Жұмысты ұйымдастырудың негізгі формалары:

Фронтальды

Жекелеген

Жұптармен

Топтармен

Тәрбие жұмысының негізгі әдістері.

Әңгіме, экскурсиялар, бақылау.

Кино және диафильмдерді көру

Компьютерлік бағдарламаларды пайдалану және компьютерлік жұмыс

Ситуацияларды үлгілеу, тапсырма қойылымдар, сюжеттік рөлдік ойындар.

Жаттығулар, тренингтер, іскерлік ойындар.

Тәрбие сабақтарының тақырыптың мазмұнына сәйкес түрлі түсті суреттер, видео көріністер арқылы түсіндіріп, соңында сюжеттілік рөлдік іс-әрекеттермен бекітіліп отырады. Бұл даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қарапайым өмірлік дағдыларын қалыптастырумен қатар, сөйлеу тілін дамытуға, әлеуметтік мінез құлықтық этикасымен мәдениетін қалыптастыруға, кәсіптік бағдар беруге мүмкіндік беруге болады.

Қайнар» жасөспірімдер үйінің тәрбиеленушілерінің әлеуметтік жағдайын ескере кету керек.

-Жетім (асыраушы ата-аналарынан айырылған)

-Әке – шеше қамқорсыз қалған

Әлеуметтік жағдайда Қайнар» жасөспірімдер үйінің тәрбиеленушілеріне жастар үйі ерекше қамқорлық жасайды. Бала дамуын есепке ала отырып, білім деңгейін, медициналық көмек көрсету, жас тұлғаларды қоғамда орналастыру болып келеді. Спорт жарыстарына, көркем-өнерпаздар үйірмелеріне, сурет және басқа да шығармашылық байқауларға қатысуын қамтамсыз ету тәрбиешілер мен педагог міндетіне жүктеледі.

Тәрбие жұмысының мақсаты баланың жеке тұлғасының даму барысын басқару міндеттерін анықтайды. Тәрбиенің қоғамдағы жалпы қызметі біріншіден, әлеуметті тәжірибе мен мінез-құлық нормаларына қатысты білім, білік және дағдыларын беру. Екіншіден, адам баласында адамгершілік сапа жүйесін қалыптастыру болып келеді. Даму мүмкіндіктері шектеулі, ата-ананың қамқорынсыз қалған балаларды өз бетімен өмір сүру бейімдеу арқасында жыл бойында, біздің Қайнар» жасөспірімдер үйінің көптеген жастар өз алдында мамандық алып, жаңа ұя құра алды. Балалармен түзету жұмысы орындалды деп айтуға болады. Бұл көрсеткіштер біздің жұмысымыздың нәтижесі болып келеді.

Жас ұрпақты өмірге дайындауында жана сапалық белгілер қалыптасып, дербестікті дамыту, кәсіптік бағдар беру, білім алу және өздігінен білім алу «Қайнар» жасөспірімдер үйінің тәрбиеленушілеріне, болашақ өміріне бағыт-бағдар беруі болып келеді.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ЕРЕКШЕ ҚАМҚОРЛЫҚТЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРҒА БІЛІМ БЕРУ: ЕРЕКШЕЛІГІ, ҚИЫНДЫҚТАР, ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

АКЫЛБЕКОВА Лиза Мауткановна

№ 65 мектеп – гимназиясы

Нұр – Сұлтан, Қазақстан

Akilbekova_66.09@mail.ru

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасының стратегиялық мақсаты білім беру процесіне барлық қатысушылардың үздік білім

беру ресурстары мен технологияларға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылады. Бұл барлық білім алушылардың дене, психикалық, зияткерлік, мәдени-этникалық, тілдік және басқа да ерекшеліктерінің жағдайына қарамастан нәтижелі әлеуметтенуін қамтамасыз етуді білдіреді. Берілген міндет балаларды кез келген кемсітушілікті жоятын және кедергісіз оқыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ететін инклюзивті білім берудің негізі болып табылады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Заңының 1-бабы, 21-4 тармақшасында инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылардың білім алуына тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс деп көрсетілген [1]. Инклюзивті білім беруді дамыту жағдайындағы әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық қолдау өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Педагогтар арасындағы жоғары алаңдаушылықты психофизикалық дамудағы кемшіліктерден болған ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушылар тудырады. Олар келесі сұрақтарды уақытында шешуді талап етеді: – дамудағы бұзылыстарды анықтау; – психологиялық-педагогикалық көмекті ұйымдастыру; – тәрбиелеу мен оқытудың арнайы жеке түзету бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру; 4 – оқу процесін арнайы медициналық-психологиялық-педагогикалық қолдаумен (арнайы педагог, логопед, психолог, әлеуметтік педагог, медициналық қызметкер) қамтамасыз ету; – оқушыны ары қарай дамыту үшін танымдық мүмкіндіктер мен нақты оқу жетістіктері бойынша оқушы мен оның ата-аналарына қойылатын талаптар мен ұсыныстардың сәйкестігін тұрақты қадағалау; – білім беру ортасын ыңғайлы, ерекше кеңістіктік және уақыттық ұйымдастыруды қамтамасыз ету. Қазіргі заманда білім беру ұйымының алдына түзете әсер етудің мазмұны мен әдістерін анықтау, балалардың ерекше қажеттіліктеріне байланысты білім беруге жағдай жасау міндеттері қойылуда.

Қазіргі таңда дүниежүзінің назарын аударып отырған мәселе — балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның және отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру болып табылады. Яғни, инклюзивті білім беру-ол баршаның сапалы білімге қол жетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған білім беру жүйесін тарату процестерінің бірі болып табылады. Инклюзивті білім беру балалардың әр түрлі дене, психикалық, зияткерлік, мәдени- этникалық, тілдік және өзге де ерекшеліктеріне қарамастан, сапалы білім беру ортасына айрықша білім алу қажеттіліктері бар балаларды қосуды, барлық кедергілерді жоюды, олардың сапалы білім алуы үшін және олардың әлеуметтік бейімделуін, социумға кірігуін көздейтін оқыту түрі. Француз тілінен аударғанда «Инклюзив» сөзі-өзімді қосқанда ал, латын тілінен аударғанда -қосамын деген мағынаны білдіреді [1]. Н. В. Борисова, С. А. Прушинский және М. Перфильева инклюзивті білім берудің негізгі ұғым түсініктерін қарастырушы ғалымдар болып табылады. Осы ғалымдардың редакциялауымен жарық көрген «Инклюзивное образование: ключевые понятие» оқу құралында ең негізгі ғылыми аппаратқа тоқтала отырып, ұғым түсініктердің мәнін ашты. Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылдары АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына инклюзивті білім беру бағдарламасын толық енгізді. Біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді. Инклюзивті білім беруді дамыту ең алғаш АҚШ, Ұлыбритания, Дания, Испания, Финляндия, Германия, Италия және Австралия елдерінде білім беру саясатының жетекші бағдарына айналды. Жоғарыда аталған елдерде балалардың дамуы мен әлеуметтік бейімделуі үшін тиісті психологиялық-педагогикалық жағдай жасалған жалпы білім беру ұйымдарында психикалық және дене бұзылыстары бар, дамуында артта қалушылығы бар балалар қалыпты дамыған құрдастарымен бірге табысты білім алуға.

Біздің елімізде мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпыға білім беру ортасына қарай бейімдеу 2002 жылдан басталды. Сол жылы Қазақстан ТМД елдерінің арасында алғаш рет «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медицина-педагогикалық тұрғыдан қолдау» туралы заңды қабылдады. Осы заң аясында балаларға ерте бастан білім беру мәселесіне мән берілген. Оларды білім беру, әлеуметтік, медициналық тұрғыда қамтамасыз ету қарастырылған. Халықаралық тәжірибелерді жан жақты қарастыра отырып, оларды толық зерттеп, еліміздің даму стратегиясын, экономикасын, білім беру жүйесін, әлеуметтік саясатын, қоғам қажеттілігін, тіпті еліміздің менталитетін ескере отырып, тәжірибелерді осы ескерулерге сай өзгертулер мен толықтырулар енгіп жүзеге асыру қажеттілігі туындап отыр.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу және түзету-дамытушылық процесінің жүзеге асырылуы: – Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес үлгілік оқу бағдарламалары [5] және үлгілік оқу жоспарлары [6] (инвариантты және түзету компоненттері). Стандарт талабына сай әр оқушыға жеке оқу жоспары жасалады. Жеке оқу бағдарламалары ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалардың ерекшеліктерін есепке ала отырып үлгілік оқу бағдарламалары негізінде әзірленеді.

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға білім беру процесінде психологиялық-педагогикалық қолдау жасауға түрлі мамандардың (психолог, логопед, дефектолог мұғалім және т.б.) қатысуын талап етеді. Олардың қызметін үйлестіру үшін, бұл іс-әрекеттің келісімдікпен және мақсатты бағыттылықпен жүзеге асырылуы үшін білім беру процесіне қатысушылардың барлығының командалық тәсілмен жұмыс істеулері қажет. Командалық тәсіл 9 мамандар мен педагогтардың кәсіби қосымша құзыреттіліктерді меңгеруін қарастырады. Қажетті құзыреттерге: педагогикалық бақылау жүргізу білігін, жас ерекшелігінің түрлі кезеңдеріндегі баланың даму заңдылықтарын білуді, командада жұмыс істеу шеберлігін, әріптестерімен педагогикалық мәселелерді талқылауға қатысуды және т.б. жатқызуға болады. Мамандар (психолог, логопед, дефектолог-мұғалім) оқушының мәселесі туралы жай ғана айтып қоймай, педагогқа сол мәселені шешу жолдарын көрсетулері де тиіс, себебі оқу процесі барысында ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыға көмек көрсетумен байланысты негізгі жұмысты орындаушы мұғалім болып табылады. Арнайы педагогиканың әдістерін және тәсілдерін меңгерген мұғалім, оқыту процесінің жоғары тиімділігін қамтамасыз ете отырып, оларды сыныптың барлық оқушыларына қатысты шығармашылықпен пайдалануға қабілетті.

Мүмкіндігі шектеулі оқушылар жалпы білім беретін мектеп бағдарламасын барынша терең меңгеру үшін ақпараттарды берудің тәсілдерін өзгертуді қажет етеді. Инклюзивті оқушысы бар сыныпта сабақты жоспарлау кезінде жалпы білім беру міндеттер мен бірге түзете-дамыту міндеттері де қойылады. Ақпаратты берудегі жолдарын өзгерту әр оқушының жеке оқыту жоспарына да еңгізілген. Бұл өзгерістер әр оқушының жеке бас ерекшелігін ескере отырып қолданылуы тиіс.

Нұр – Сұлтан қаласындағы № 65 мектеп – гимназиясы қаладағы ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушыларға толыққанды білім беретін бірден бір білім ошағы. Өкінішке орай мектебімізде мүмкіндігі шектеулі оқушылар саны жыл сайын артып келеді. Оны төмендегі кестеден көруге болады:

Оқу жылы	Ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушылар саны	Сынып саны
2013-2014	44	10
2014-2015	60	35
2015-2016	70	39
2016-2017	84	47
2017 - 2018	91	49
2018 - 2019	101	51
2019 - 2020	108	52
2020 - 2021	112	53

Ерекше оқушылар мектебімізге арнайы комиссия (ПМПК) шешімімен алынады. Әр сынып оқушысына жеке бағдарлама жасалады. Кесте бойынша арнайы мамандар, психолог, дефектолог, логопед әр оқушымен жеке жұмыс жасайды. Мектебіміздегі ЛФК кабинетінде арнайы мамандар да әр оқушымен аптасына 2 -3 рет емдеу – сауықтыру жаттығуларын жасайды. Диагносттарына байланысты 112 оқушының 45 іне жетелеуші ұстаз бекітілген.

Ұстаздарымыздың арнайы білімінің жоғы, тәжірибе алмасатын мамандардың тапшылығы, әр пәннен арнайы оқулықтар мен дәптерлердің, диагнозына қарай қандай жұмыс түрлерін жүргізу қажет, қандай тиімді әдіс – тәсілдерді қолдануға болатыны жайлы нұсқаулықтардың жоқтығы, ата-аналарға осы қиындыққа төзудегі психологиялық тұрғыдан қолдаудың болмауы біршама қиындықтар тудыруда. Мұғалім мен жетелеуші ұстаз не міндетін, не құқығын дұрыс білмейді, ата-ана алдында бәріне жауапты... Сондықтан ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушылармен жұмыс істейтін ұстаздар мен жетелеуші (тьютор) мұғалімнің міндеттері нақты жазылған нұсқаулық болса.

Мектебіміздегі тәжірибелі ұстаздар соңғы үш жыл көлемінде өзара тәжірибе алмаса отырып мүмкіндігі шектеулі оқушыларға сауат ашу, математика пәндерінен тапсырмалар жинағын құрастырды. Биылғы оқу жылында екінші сыныптарға арналған тапсырмалар жинағын құрастыру жұмыстары жалғасуда.

Ұсынылып отырған тапсырмалар ерекше қабілетті жағдайдағы оқушылардың денсаулығын, психо-физиологиялық дамуын ескере отырып құрастырылған. Мұндай тапсырмалар оқушының оқу үлгерімін бақылап отыруға көмегін тигізеді. Сонымен қатар әр оқушының өз бетімен жұмыс істеуіне және әр пәннен жетістіктерін бағалап отыруына мүмкіндік береді.

Оқушылар үйренеді:

- А) алған білімдерін өз бетімен қолдана алады;
- Ә) үлгі бойынша тапсырмаларды орындайды;
- Б) білімдерін тереңдетеді, сөздік қорлары дамиды, ой-өрістері кеңейеді;
- В) кез келген жағдайда қолдана алады;
- Г) мазмұны бойынша өз ойларын білдіре алады.

Мұғалімге жетелеуші педагог көмектеседі. Ауызша тапсырмалар мынадай алгоритммен іске асады: мұғалім тапсырманы оқиды әрі қарай жетелеуші мұғалім көмектеседі. Әр тапсырманы мұғалімнен соң жетелеуші педагог қайталайды. Әр сабақта түзету әдістері: әңгіме, кеңес, қайталау жұмыстары жүргізіліп отырады.

Оқушылардың қолдары әлсіз болғандықтан жетелеуші мұғалім көмектесе отырып бірге жазады. Ерекше қабілетті жағдайдағы оқушылар өздеріне ерекше қарым-қатынас пен қолдауды ғана емес сонымен бірге қабілеттерін де дамытуды қажет етеді. Әр пән бойынша барлық тапсырмалар әр оқушыға мұғалім мен жетелеуші мұғалім қалауы бойынша таңдап алынады. Бағалау кезінде әр оқушының физиологиялық ерекшелігін ескере отырып, орындалған тапсырмалардың санына байланысты тиесілі бағасы қойылады.

Көп жылғы тәжірибеге сүйене отырып қазіргі таңда ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушыларға толыққанды білім беруде болашақ мамандардың жан – жақты даярлығына аса көңіл бөлумен қатар төмендегі ұсыныстарды басшылыққа алатын болсақ жұмысымыз анағұрлым нәтижелі болар еді:

1. Мемлекеттік деңгейде нормативті-құқықтық және экономикалық ережелер мен заңдарды нақты құрастырса.

2. Сабақ кестесін құрастырғанда ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушыларға 20 минуттық сабақ кестесі жасалып, қалған уақытын өзі ұнататын іспен айналысуға (сурет салу, ермексазбен, құммен жұмыс, музыка тыңдау, көңілді мультфильмдер көру, демалу т.б) арнаса

3. Психолого-медико-педагогикалық комиссия оқушыларды мектепке жіберерде өзіне өзі қызмет жасай алатын, белгілі бір диагнозбен ғана жіберсе. Себебі, ауыр диагнозбен келетін оқушылар өздеріне қызмет жасау былай тұрсын 40 минуттан 6 сабақ бойы отыруға қиналады. Сонымен қатар қазір қорытындыда оқушының диагнозы де жазылмайды, тек жалпы білім беретін мектеп бағдарламасымен оқытылсын деп жазылады. Ал мұғалім ол оқушымен қандай жұмыс жасау керек, неге көңіл бөлу қажет екенін білмей қиналады. Сондықтан ПМПК қорытындысында әр оқушының сырқаты, қандай жұмыстар жүргізу қажет екені толық жазылса.

4. Оқу жүктемесінде ерекше қамқорлықты қажет ететін оқушысы бар сыныптарда осы оқушылармен тереңдете жұмыс істеуге қосымша сағаттар бөлінсе.

5. Ерекше қабілетті жағдайдағы баланың беретін білім мен оқу жоспарының сәйкес келмеуі біраз қиындықтар тудыруда. Осындай оқушыларға, қолдары өте әлсіз болғандықтан әр пәннен қосымша жұмыс дәптері құрастырылса. Әр пәннен білімдерін бағалау критерийлері болса

6. Педагогикалық ұжымының басым көпшілігі арнайы білімі болмауы ерекше оқушылармен жұмысты әлсіретеді, сондықтан практикалық семинарлар мен арнайы курстар жиі өткізілсе.

7. Ерекше оқушымен сабақ кезінде нәтижелі жұмыс жүргізу үшін мектептің материалдық-техникалық базасын жақсартуға аса көңіл бөлінсе (әр оқушыда оқу бағдарламасы салынған планшет, мультимедиялық бағдарлама салынған интерактивті тақта, жылжымалы тақталар, арнайы жекеленген дидактикалық тарату материалдары, шаблондар, трафареттер).

8. Мүмкіндігі шектеулі оқушыларды ортада өмір сүруге бейімдеу жұмыстары жүргізілетін арнайы кабинеттер ашылса. Мысалы: Әлеуметтік қызмет көрсету бөлмесі – әр оқушы өзін қызмет көрсете алатындай, кір машинасын қолдану, киімін үтіктеу, жеңіл – желпі тамақ пісіру т.б , компьютерді меңгеру, ғаламтор арқылы достарымен қарым –қатынас жасау, қажет затына тапсырыс беру т.б

9. Ерекше қабілетті жағдайдағы оқушыларды өз микроучаскесіне қарасты мектептерге жіберсе, себебі қаланың бір шетінен екінші шетіне дейін келу де артық салмақ түсіреді.

Болашақта инклюзивтік оқушылар үшін әзірленген, олардың диагноздарын ескере отырып, жаңартылған білім беру мазмұны бойынша әдістемелік құралдар, дидактикалық және тарату материалдары жинағын басып шығаруды жоспарлап отырмыз, қазіргі уақытта аталған жұмыстарды апробациялау жүргізілуде. Тәжірибе алмасып, пәндік олимпиадалар, қызығушылықтары бойынша үйірмелер, спорттық жарыстар, ашық есік күндерін өткіземіз және ҚТҚ кабинетін, ойын бөлмесін, ағаш шеберлігі мен тігін ісі бойынша үйірмелер ашу жоспарлануда.

**ТАҚЫРЫП: БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТІ ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ СӘТТІ ТӘЖІРИБЕ
СИСАНОВА Гульназ Кудайбергеновна**

№65-мектеп – гимназия
Нұр – Сұлтан, Қазақстан
gulnaz.sisanova@bk.ru

Аңдатпа

Білім беруді ізгілендіру, ақпараттандыру – бүгінгі заман талабы. Адамзат қоғамын алға жетелейтін күдіретті күш тек білімге ғана тән. Білімді ұрпақ – болашақ кепілі. Сондықтан да мақалада білім, ғылым және мәдениетті дамытудың заманауи технологиялары, әдістері туралы сөз қозғалып, тәжірибе жүзінде қалай іске асырылғаны туралы айтылады.

Келешек қоғамымыздың мүшелері – жастардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру - басты міндет. Қазіргі қоғам үшін информатиканың, кибернетиканың, экологияның, микроэлектрониканың, жаңа ғылымдардың рөлі мен мәні туралы түсініктерді дамыту – ғылыми-техникалық төңкерістер кезеңіне тән ерекшеліктердің бірі. Заман ағымына қарай күнделікті сабаққа бейне, аудио қондырғылар мен теледидарды, компьютерді қолдану - нәтижелер беруде. Кез келген сабақта электронды оқулықты, интерактивті тақтаны пайдалану оқушылардың белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Пәнге деген қызығушылықтарын арттыра түседі.

В.Кларин технология сөзінен қандайда болсын істегі шеберлікті, оқыту-үйретудегі амалдардың жиынтығы, ал педагогикалық технология (тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, оқыту технологиясы)

«педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы барлық қисынды ілім амалдары мен әдіснамалық құралдардың жүйелі жиынтығымен жұмыс істеудің реті» – деп түсінік берген болатын. Олай болса, жүйелі жиынтықпен жұмыс істеудің реттілігі осы мақалада орын алды.

Біз даналықты үш жолмен үйренеміз:

Ойлану - ең ізгі жол;

Еліктеу – ең жеңіл жол;

Тәжірибе жолы – ең ауыр жол.

Бенедикт

Спиноза

Бүгінгі таңда өскелең ұрпаққа әлемдік ғылыми прогресс деңгейіне сәйкес білім беру, тәрбиелеу, олардың рухани байлығы мен мәдениетін дамыту, жетілдіру – адамзат қоғамының маңызды міндеті болып табылады. Осы міндетті жүзеге асыруда білім берудің екі аспектісі рухани - адамгершілік біліммен қатар, интеллектуалды білімді беру де ерекше назарда ұсталынатыны сөзсіз. Ол үшін құстың қос қанатындай оқушыларға білім беру негізінде олардың қабілеттерін дамытуға жағдай жасау - өзекті болып саналады. Тұлғаның бойындағы барлық интеллектуалды қабілеттерін жан - жақты дамыту үшін оған әсер ететін факторларды білу керек. Интеллектуалдық қабілетті дамытудың маңызды факторларының бірі – білім беру жүйесіндегі технологиялар.

Инновациялық білім беру – іскерліктің жаңа түрі. Инновациялық қызмет оқу ісін дамытуға, пәндердің мәнін тереңдетуге, мұғалімнің кәсіптік шеберлігін арттыруға, басқа жаңа технологияларды енгізуге, пайдалануға және шығармашылық жұмыстар жүргізуге бағытталған. Мұндай технологияларды қолдануда оқытушы ұтады, яғни, ол сабақты тиімді ұйымдастыруға көмектеседі, оқушының пәнге деген қызығушылығы артады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 8 – бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» – деп атап көрсеткендей, қазіргі кезеңде әрбір мұғалімнің алдына қойып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс – тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру.

Интерактивті тақта ақпаратты кеңінен ұсыну құралы болып келеді және баланың мотивациясын күшейтеді. Мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы түрлі жағдайлар мен ортаны моделдеуге болады. Мультимедиялық бағдарламаларға енгізілген ойын компоненттері үйренушінің танымдық әрекетін белсендіреді және материалды ұғынуды күшейтеді.

Мұғалім мен оқушы арасындағы өзара түсіністікті арттыру үшін диалогтың маңызы зор. Ол жұмыстың нәтижелі болуына септігін тигізеді.

Топтық жұмыстың да алар орны ерекше. Оқушылардың бірігіп жұмыс істеуіне, ұйымшылдыққа тәрбиелеуінде өте тиімді. Сондай – ақ, бірін-бірі оқытуға, бірінен-бірі үйренуге жағдай жасайды. Ынтымақтастықпен бірігіп жұмыс жасауға, ойын еркін ортаға салуға, бірінен- бірі үйренуге қажет – ақ.

Рөлдік ойындар – тиімді интербелсенді әдістердің бірі. «Ойын» сөзі сабақта әрекеттердің спектакль түрінде көрсетілетіндігін айтады, яғни, инсценировка.

Іскерлік оқу ойындарында рөлдерді өзара бөлісіп, зерттеу жұмыстарын жүргізу, деректерді талдау арқылы нақты практикалық мәселелерді бірлесе отырып шешу жатады. Оқу ойындарының сценарийлері тақырып ауқымында болып, күрделі мәселелерді ойын тұрғысынан шешуге бағытталады. Біздің сабағымыз тіл сабақтары болғандықтан, рөлдік, іскерлік оқу ойындары өте пайдалы.

Адам көру, есту арқылы тіл қолданушылардың мәдениетін тезірек сезінеді. Яғни өзінің де сол тілді меңгергендердің қатарына қосылуы жеңілдей түседі [1]. Әңгіме – оқу материалын ауызша баяндау. А. Байтұрсынов "Сөзден әдемілеп әңгіме шығару өнері үй салу өнеріне ұқсас" дейді. Сөз өнерінің айшықты болуы сөздің дұрыстығына, тілдің анықтығына, дәлдігіне, көркемділігіне, тіл тазалығына байланысты екенін дәлелдеп, алмастыру, кейіптеу, бейнелеу (ұқсату), әсірелеу тәсілдерінің мәнін ашады. Ол үшін «Екі жақты күнделік» әдісін қолдануға болады. Алғашында дайын сөздерді беріп, соны кестеге орналастыру жұмысын орындатсаңыз, бертін келе өздері мәтін, өлең ішінен тауып орындайтын дәрежеге жетеді.

Кейіптеу	Әсірелеу

Тіл сабақтарында кітаппен жұмыс жүргізе білу маңызды рөл атқарады.

Кітаппен және оқулықтармен жұмыс – оқытудың маңызды әдісі. Жұмыс тәсілдері:

- конспектілеу - кітаптың мазмұнын қысқа баяндау;
- мәтіннің қарапайым және күрделі жоспарын жасау. Жоспар құру үшін мәтінді оқып болған соң, оны бөліктерге бөліп, әр бөлікке атау беру керек;
- тезистеу - кітаптың негізгі ойларын қысқа баяндау;
- цитаталау - мәтінді сөзбе сөз көшіру. Міндетті түрде автор, кітап (жұмыс) аты, баспасы, шыққан жылы, беттері көрсетіледі;
- аннотация — мәнді, елеулі мағынасын жоғалтпай мазмұнды қысқа баяндау;
- рецензиялау - оқу материалы туралы өз ойын қысқа жазу;
- формалдық-логикалық модель - мәтіннің сызбасы;
- тақырыптық тезаурус – бөлім, тақырып бойынша негізі ұғымдарды ретке келтіру.

Ұлы ағылшын ағартушысы Уильям Уарт: «Жай мұғалім хабарлайды, жақсы мұғалім түсіндіреді, керемет мұғалім көрсетеді, ұлы мұғалім шабыттандырады» деген екен. Сондықтан да жаңартылған білім мазмұны бойынша 5- сыныптарға арналған жұмыс дәптерін жасаған едік. Деңгейлік тапсырмалар бар. Жұмыс түрлері: жеке, топтық, жұптық. Балалар қызығушылықпен орындап, өздерін бағалай алады, әрі қатемен жұмыс жасайды. Төрт дағды да басты назарда ұсталынады.

айтылым,

оқылым,

жазылым,

тыңдалым

№1- тапсырма: мәтінді оқып, кестені толтырыңыз./жеке/

Ана тілі – ұлтымыздың анасы

Кез келген ұлттың өз ана тілі бар. Сондықтан ол ұлттың анасы деп аталады. Сол тілден нәр алып, өсіп өнеді, өркендейді, білім алып, өз еліне қызмет етеді. Өйткені ана тілі арқылы адамның рухани кеңістігі дамиды, ойы айқын көрінеді. Нені мақсат тұтып, қайда бағыт

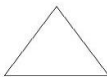

алатынын, қандай мақсатқа жетуге талпынатынын айғақтайды. Тіл – ұлттың жаны. Тіл жоқ болса, ұлт та болмайтынын әрдайым естен шығармаған жөн.

Тірек сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
Ұлт		
Ана тілі		
Білім		
Қарым-қатынас		

Қатемен

жұмыс:

- Дескриптор:** 1. Мәтінді оқиды, түсінеді.
2. Тірек сөздер арқылы сөз тіркесін құрайды.
3. Сөз тіркесіне сөйлем құрайды.

Бағалау: Үшбұрыш – талпынады
Төртбұрыш – орындалды
Шеңбер – мақсатына жетті

№2- тапсырма: «Пошташы» әдісі бойынша орындалатын топтық тапсырма.

Шарты: 4 түсті конверт сынып бөлмесінің 4 тұсына ілінеді. Жасыл түс – ашық буын, сары түс – тұйық буын, көк түс – бітеу буын, қызыл түс –буын үндестігіне бағынбайтын сөздер қалтасы. Мұғалім сөздер жазылған кеспе қағаздарды әр топқа таратып береді. Топ көшбасшылары мұғалім ұсынған жеребені алады. Әр топқа жеке тапсырма түседі. Топ мүшелері берілген тапсырма бойынша алдымен сөздерді өз дәптерлеріне теріп жазады. Содан соң бірлесе отырып, кеңесіп, конверт түсіне сай тапсырмаға сәйкес сөздерді дөңгелектейді де, топтан пошташы конвертке салады.

Әр топ тапсырманың дұрыс-бұрысын тексеру мақсатында алмасып, өзара тексеру жұмысын жүргізеді.

Рәсуа, кіші, бала, қарт, әке, шеше, аласа, қой, мұрт, жүзі, тақтай, бұлт,шала, қамқор, келдік, аласа, терезе, рухани, байсалдық, шарапат, табиғат, кітапхана, апамдікі, ағаш, тоймал, әуесқой, әжетхана, пойызбен, шашбау,байлық, анама, әкеме, бастық, жүзу, жату, жағу, Астана, Жезқазған, барлық, көтеру, тұру, жату, іш, тіс, ыс, қыс, жазу, аш.

Ашық буынды сөздер:

Тұйық буынды сөздер:

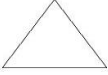

Бітеу буынды сөздер:

Буын үндестігіне бағынбаған сөздер:

Қатемен жұмыс:

- Дескриптор:**
1. Ойын талабын мұқият тыңдайды.
 2. Дәптерге жеке жұмысты орындайды.
 3. Топпен кеңесіп, тапсырманы белгілеп, конвертке салады.
 4. Бір-бірін тексереді.

Бағалау: Үшбұрыш – талпынады
Төртбұрыш – орындалды
Шеңбер – мақсатына жетті

Есте сақта: сөздің жолға сыймаған бір немесе бірнеше буынын келесі жолға бөліп жазу т а с ы м а л деп аталады.

1. Бір буынды сөздер тасымалданбайды.
2. Жалғыз әріпті бірінші жолға қалдыруға немесе екінші жолға шығаруға болмайды.
3. Сан есімнің қысқарған шартты белгілерін тасымалдауға болмайды.
4. Қысқарған сөздер тасымалданбайды.

Осындай жұмыстар оқушыларға өте тиімді болады. Алған білімін өмірде қолдана алады. Өзін –өзі бағалап, жетістікке жетер жолда көп еңбектенеді.

Әдіс дегеніміз – мұғалімнің белгілі бір мақсатқа жетудегі іс – әрекеті, тәсілі. Технология дегеніміз - көптеген әдістердің жиынтығы. Сондықтан да нәтижеге жетуде еңбектенейік. Жаңалықтар жолында ізденісте болайық.

Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев та ғылым - білім саласына ерекше назар аударып, «Біз ғылымсыз еліміздің дамуын қамтамасыз ете алмаймыз» деген болатын. Олай болса, қызығы мен қиындығы қатар жүретін ұстаздық жолда шығармашылық қабілеттерімізді шындай берейік дегім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.М. Ишанғалиева Құзыреттілік — білім мен мүмкіндіктің бірігуі // Шетел тілін оқыту әдістемесі. — № 2. — 34-б.
2. К.Ж. Бұзаубақова. Жаңа педагогикалық технология. (оқулық) Тараз. ТарМУ, 2003ж.
3. Қ. Өстеміров, А.Айтбаева, Қазіргі білім беру технологиялары, Алматы, 2006ж.

4. С.Көшімбетова Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – Алматы: Білім, 2008
5. Ж.У. Кобдикова «Оқыту процесін технологияландыру» А:2000ж 616
6. Н.Бақыбекова «Саралап, деңгейлеп оқыту технологиясы арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыру»-А: қазақ тілі,№4, 2007.16б.

КОХЛЕАРНАЯ ИМПЛАНТАЦИЯ – ШАНС ВОЗВРАЩЕНИЯ К АКТИВНОМУ ОБРАЗУ ЖИЗНИ

НАГИЕВА Гаухар Ораковна, ЖАНТАЕВА Карлыгаш Кадиржановна, САБУРОВА Шынар Закариянкызы

КГУ «Школа – гимназия № 65», ТОО «Via Medis»

Нур–Султан, Казахстан

Akuped_01@inbox.ru, Akuped_04@mail.ru, Shynar.saburova@mail.ru

До недавнего времени возможности оказания помощи людям с глубокими потерями слуха (НСТ IV ст.) и абсолютной глухотой были ограничены, поскольку в подобных случаях слуховые аппараты практически были не эффективны. Активное внедрение кохлеарной имплантации (вживление во внутреннее ухо человека уникального устройства — кохлеарного импланта) в последние годы в Казахстане дало таким пациентам реальный шанс эффективной реабилитации и возвращения к активному образу жизни. На данный момент система кохлеарной имплантации — самое совершенное устройство для помощи людям, которым недостижим мир звуков.

Кохлеарная имплантация успешно проводится во всем мире уже более 30 лет . В мире насчитывается более 200 000 человек с КИ в 95 странах мира. В последние годы в Казахстане, также как за рубежом, для реабилитации глухих детей и взрослых все шире внедряется метод кохлеарной имплантации (электродное протезирование слуха). Первая операция по кохлеарной имплантации для наших детей была проведена в 2005 году в клинике М.М. Михайлова профессором Санкт – Петербургского НИИ уха, горла, носа и речи Ситниковым В.П. (Россия). С 2007 года начато проведение операций по кохлеарной имплантации детей с нарушениями слуха за счет средств республиканского бюджета (Городская клиническая больница № 5, Республиканской детской клинической больнице «Ақсай»). Кроме того, операции проводятся в частных клиниках за счет средств пациентов. Как считают ведущие ученые Российского научно-практического центра аудиологии и слухопротезирования (Т.Г.Гвелесиани, С.Я. Косяков, Т.А. Таварткиладзе): в настоящее время единственным способом реабилитации детей с глухотой является кохлеарная имплантация. По мнению ученых (Борисенко О.Н., И.В. Королева, Э.И.Миронова, В.И.Пудов, Г.А. Таварткиладзе, Сребняк И.А.,Сушко Ю.А., Холоденко Т.Ю., Чемеркина В.В.) кохлеарная имплантация - это система мероприятий включающая: отбор детей (определение показаний и исключение противопоказаний к проведению кохлеарной имплантации): проведение хирургической операции: первое включение речевого процессора и его настройка: послеоперационная слухоречевая реабилитация. При кохлеарной имплантации производится хирургическая операция, в процессе которой во внутреннее ухо (улитку) глухого человека вводятся электроды, обеспечивающие восприятие звуков посредством электрической стимуляции слухового нерва.

Сегодня уже во многих городах и в селах Казахстана есть школьники с кохлеарным имплантом не только на одно ухо, но и на оба уха. Кохлеарная имплантация улучшает возможности развития понимания речи и устной речи даже у самых низко перспективных учеников на кохлеарную имплантацию.

Обязательными условиями этого являются:

1. постоянное использование учеником кохлеарного импланта;
2. речевая среда, в которой ребенок постоянно слышит речь других и может использовать ее для общения;
3. длительные регулярные занятия с сурдопедагогом и близкими по развитию у ребенка слуха и речи, как средства общения.

В целом практически у всех школьников, независимо от возраста потери слуха, с помощью кохлеарного импланта можно развить слуховое восприятие и анализ речи, как звуковых сигналов, до уровня максимально приближенного к нормальному восприятию. Это означает, что с помощью кохлеарного импланта можно научить человека различать и узнавать все окружающие неречевые звуки, а главное – звуки речи, в том числе произносимые шепотом. Это не означает, что научившись

это делать, ученик будет автоматически понимать речь – для этого требуется также знать значение многих слов и грамматические правила их изменения и соединения в предложении. Наблюдения показывают, что при отсутствии целенаправленных структурированных занятий по развитию слухового восприятия, даже позднооглохший ребенок не реализует возможности кохлеарного импланта и его восприятие речи остается преимущественно слухо-зрительным.

1. Кохлеарная имплантация.

Что такое кохлеарная имплантация?

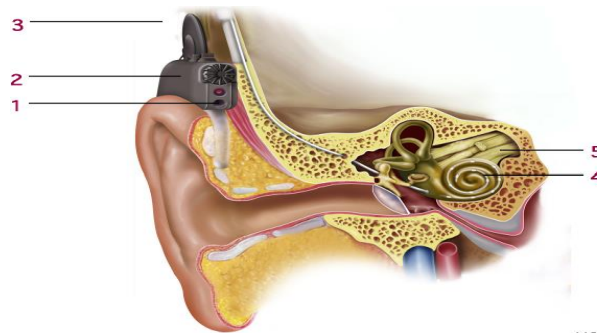
Система кохлеарной имплантации состоит из двух основных частей:

- *имплантируемой* внутренней части - непосредственно импланта;
- и *наружной* части – речевого процессора.

Как работает кохлеарный имплант (КИ)?

1. Звуки принимаются микрофоном и преобразуются в электрические сигналы.
2. Эти сигналы поступают в речевой процессор, где они кодируются, то есть преобразуются в специальные пакеты импульсов.
3. Передатчик посылает эти импульсы посредством радиоволн через кожу в имплант.
4. Имплант посылает пакет электрических импульсов к электродам в улитку.
5. Слуховой нерв принимает эти импульсы и посылает их в мозг. Мозг формирует из них звуковой образ.

MPLANTS ■■ 11

Кохлеарная имплантация является разновидностью слухопротезирования. Однако в отличие от обычного слухового аппарата, который усиливает звуки, КИ заменяет поврежденные слуховые рецепторы (волосковые клетки) внутреннего уха и передает звуковую и речевую информацию, преобразованную в электрические импульсы слуховому нерву. Эти импульсы также как у нормальнослышающего человека передаются по слуховому нерву в слуховые центры мозга и вызывают там слуховые ощущения – человек слышит речь, окружающие звуки, музыку. КИ дает возможность воспринимать высокочастотные звуки, которые люди с большой потерей слуха не слышат даже с помощью мощных слуховых аппаратов.

Кохлеарная имплантация – это не только хирургическая операция, а целая система мероприятий. Она включает:

- предоперационное диагностическое обследование и отбор детей;
- хирургическую операцию;
- послеоперационную слухоречевую реабилитацию детей с КИ;

Слухоречевая реабилитация детей с КИ – процесс очень длительный, связанный со значительными трудностями.

В первый период после имплантации развитие слухового восприятия является ведущим направлением коррекционной работы. Наша цель – развить у ребенка с КИ восприятие и различение неречевых и речевых звуков. Возможности ребенка анализировать неречевые и речевые звуки должны

приблизиться к возможностям ребенка с нормальным слухом в возрасте 2-х лет. Ребенок должен учиться узнавать окружающие звуки, узнавать и запоминать на слух часто используемые слова и фразы. У ребенка с помощью слуха должно происходить развитие понимания речи на слухозрительной и слуховой основе.

Задачи развития слухового восприятия:

- выработка условных реакций на звук;
- формирования умения локализовать направление звука;
- активизация слуховой дифференцировки;
- развитие точности, избирательности, константности слухового восприятия;
- развитие способности к смысловой догадке;
- развитие слухового внимания и слуховой памяти.

Задачи развития речи:

- развитие слухоречевой памяти;
- накопление пассивного словаря;
- развитие произносительных навыков, управления голосом, речевого дыхания;
- совершенствование понимания устно речи (слухозрительно и на слух);
- обогащение грамматических представлений;
- накопление активного словаря;
- развитие диалогической речи;
- развитие связной речи;
- активизация навыков чтения;
- расширение общих представлений об окружающем мире.

Задачи познавательного развития:

- развитие двигательной активности (крупная и мелкая моторика);
- развитие предметной деятельности;
- ознакомление с окружающим миром (представления о свойствах и функциях предметов и их частей, представления о явлениях, пространственных и временных отношениях предметов и явлений);
- развитие внимания (зрительного, слухового, произвольного, произвольного, устойчивости, распределение, переключаемость);
- развитие памяти (слуховой, зрительной, двигательной);
- развитие воображения;
- развитие мышления;
- развитие эмоционально-волевой сферы.

2. Этапы речевой реабилитации детей с кохлеарным имплантом.

Общим для всех имплантированных в школьном возрасте детей является то, что все они после подключения и настройки процессора КИ имеют потенциальную возможность слышать самые тихие звуки, различать все звуки речи, в том числе и высокочастотные.

В реабилитации детей после кохлеарной имплантации, следует выделить 4 этапа, которые частично перекрываются друг с другом.

1. Начальный этап развития слухового и слухоречевого восприятия с КИ. Длительность – 3-12 недель.
2. Основной период развития слухового и слухоречевого восприятия с КИ. Длительность 6-18мес.
3. Языковой этап развития восприятия речи и собственной речи. Длительность – 5 и более лет.
4. Этап развития понимания связной речи и сложных текстов.

Первый этап почти исключительно связан с развитием слухового восприятия с КИ. Второй – связан с развитием слухоречевого восприятия наряду с развитием системы родного языка и устной речи. 3-ий и 4-ый этапы связаны только с развитием языка и речи. Если 1 этап специфичен для детей с КИ, то последующие 3 этапа в определенной степени согласуются со слуховым и речевым развитием нормальнослышающих детей.

Выделение специфичных этапов развития слуха, восприятия речи и устной речи у детей с КИ важно не только для понимания закономерностей их речевого развития. Это также позволяет ставить конкретные цели и задачи на каждом этапе развития, выбирать методику работы, прогнозировать

формирование у ребенка определенных слуховых и речевых навыков, корректировать методику реабилитации при отсутствии ожидаемого результата.

1 этап – «начальный этап развития слухового и слухоречевого восприятия с КИ».

За этот период должны быть достигнуты параметры настройки речевого процессора КИ, позволяющие ребенку воспринимать все звуки речи, а усилия педагогов и близких должны быть прежде всего направлены на развитие у ребенка активного интереса к окружающим звукам и речи, желанию узнавать их.

В этот период у детей с неразвитым остаточным слухом (если ребенок не носил слуховые аппараты или носил их непостоянно) с помощью КИ появляются реакции на звуки разной громкости, в том числе тихие (шепот), на большом расстоянии в учебных и обычных ситуациях, если внимание ребенка привлечено к процессу слушания. У них появляются нестабильные реакции на окружающие звуки и своё имя в тихих условиях, хотя при этом требуется повторение звука, а реакция обычно отставлена во времени. Благодаря сформированности внимания в целом, а также при правильной коррекционной работе у учеников появляется интерес к звукам, стремление экспериментировать с разными звуками.

Ученики использовавшие СА, начинают слышать звуки, которые не слышали в СА, в том числе тихие и удаленные звуки. У них появляются устойчивые реакции на звуки во всем частотном диапазоне. Причем, если сначала это наблюдается в то время, когда внимание ребенка привлечено к слушанию, то вскоре они непроизвольно реагируют на разные звуки, начинают искать их источник, спрашивать: «Что это за звук?». Ученики активно интересуются звуками, анализируют их, с восторгом узнают о возможности слышать новые звуки, которые они не слышали с СА. Они научаются узнавать знакомые звуки и слова на большом расстоянии, начинают узнавать новые звуки и слова.

2 этап – «основной этап развития слухового и слухоречевого восприятия с КИ»

За этот период у ребенка должны быть достигнуты оптимальные и достаточно стабильные параметры настройки процессора КИ, а главное сформированы все мозговые механизмы анализа звуков и речи как звуковых сигналов.

В этом основном периоде дети учатся:

- обнаруживать разные звуки, в том числе тихие в разных ситуациях, включая шумные.
- слышать различия между признаками звуков (тихий/громкий, один/много, длинный/короткий).
- различать при парном сравнении, узнавать при закрытом и открытом выборе гласные и согласные звуки речи (у ребенка должен сформироваться фонематический слух).
- узнавать голоса знакомых людей, интонацию;
- связывать звуки с определенными предметами и действиями, которые их вызывают;
- связывать слова с предметами/их свойствами/действиями/понятиями, которые они обозначают.

У ребенка постепенно развивается слуховая и слухоречевая память, формируется непроизвольное и произвольное слуховое внимание.

Он постепенно запоминает разные окружающие звуки и часто слышимые слова и фразы. У него формируются слухо–двигательные координаты, необходимые для контроля своей речи. Благодаря этому слух начинает работать на развитие понимания речи и собственной речи так, как это происходит у слышащих детей. Дальнейшее слухоречевое развитие и, соответственно коррекционная работа проводится в рамках развития у ребенка речевой системы – накопления пассивного и активного словаря, развития и формирования грамматической системы языка, использования речи для общения.

3 этап – «языковой этап развития восприятия речи и собственной речи».

За этот период у ребенка накапливаются знания о значении слов и их звучании (пассивный словарь, лексика), правилах их изменения и соединения в предложении (грамматика – морфология и синтаксис), правилах использования речи для общения (прагматика).

Это самый длительный период слухоречевой реабилитации детей с КИ. Его длительность сопоставима с периодом овладения родным языком у нормальнослышающих детей и составляет 5-7 лет. Он может длиться до 10 лет и характеризуется тем, что у ребенка происходит дальнейшее развитие понимания речи и собственной речи за счет развития системы родного языка. Он всё время должен слышать родную речь, пользоваться ею, получать специальные занятия по родному языку. Для большинства детей это программа школы для слабослышащих, для части детей – программа школы для глухих.

Особое внимание необходимо уделять развитию у ребенка слухового восприятия грамматической стороны речи.

4 этап – «этап развития связной речи и понимания сложных текстов»

Специалисты и родители знают, что многие даже хорошо говорящие глухие и слабослышащие дети (со слуховыми аппаратами или КИ) не любят читать. Да, они умеют читать. Они могут бегло прочесть какой-то текст по заданию. Но если их попросить рассказать о чем был текст, то выяснится, что они не помнят о чем текст или запомнили какие-то отдельные детали, но не поняли смысл. Это обусловлено тем, что дети плохо понимают прочитанное, т.к. фактически у них маленький словарный запас, недостаточно развиты грамматические представления, ограниченные знания об окружающем мире, они плохо улавливают логику событий в рассказе – причинно-следственные связи.

Поэтому речевое развитие ребенка с КИ продолжается и после того, как он научился хорошо понимать бытовую речь и говорить. 4-ый этап речевого развития детей определяется дальнейшим накоплением словарного запаса, развитием грамматической системы и общих представлений об окружающем мире. Он отличается от предыдущего этапа тем, что это значительно более высокий уровень овладения родным языком. Показателем его достижения является умение ребенка понять прочитанный сложный текст, умение пересказать прочитанное, связно рассказать о различных событиях и явлениях, умения общаться с разными людьми с помощью речи. Этот этап речевого развития детей с КИ аналогичен периоду развития речи, который характерен для нормальнослышающих детей в возрасте старше 7 лет.

Этого этапа развития могут достичь очень немногие школьники с КИ. Это те, кто к моменту имплантации имели достаточно развитую языковую систему (большой объем пассивного словаря, сформированную грамматическую систему – понимали прочитанное), и дети с прогрессирующей тугоухостью при условии интенсивной реабилитации.

Таким образом, развитие сурдопедагогики и технический прогресс создают условия для совершенствования специальной коррекционно-педагогической помощи детям с нарушенным слухом. У детей с кохлеарным имплантом постепенно повышается речевая активность, накапливается словарь, развивается коммуникативная функция, появляется опыт непосредственного общения и дальнейшей социализации. Целенаправленное и кардинальное расширение круга общения детей с КИ, за счет специально организованного социального взаимодействия со слышащими сверстниками, дают возможность детям с КИ учиться в классах с нормально слышащими учащимися, что дает еще большие возможности для развития слухового восприятия и обогащения активного словаря и воспитания всесторонне развитой личности.

Использованная литература.

1. И.В.Королева. Развитие слухоречевого восприятия у глухих школьников и взрослых после кохлеарной имплантации.
2. И.В. Королева. Развитие слуха и речи у глухих детей раннего и дошкольного возраста после кохлеарной имплантации.
3. И.В. Королева. Отбор кандидатов на кохлеарную имплантацию: Сурдопедагогическое обследование и оценка перспективности использования кохлеарного импланта.
4. Кохлеарная имплантация (Практическое руководство для специалистов). Общественное Объединение «Центр адаптации, реабилитации, интеграции, социализации детей с проблемами в развитии» - ОО Центр Арис. Общественный фонд «Бота».
5. Психолого-педагогическая помощь после кохлеарной имплантации. Реализация новых возможностей ребенка: монография / Е.Л. Гончарова, О.И. Кукушкина, О.С. Никольская, Н.Д. Шматко и др. - М.: Полиграфсервис, 2014. - 192 с.
6. Соловьева, Т.А. Включение детей с нарушением слуха в образовательную среду массовой школы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Соловьева Татьяна Александровна. - М., 2009. - 28 с.
7. Мухамадиева Г.А. :[https:// yandex.kz/images/физиология/строения/уха](https://yandex.kz/images/физиология/строения/уха).
8. www.express-k.kz
9. www.radugazvukov.kz
10. www.wikipedia.org/wiki/Ухо
11. www.zhardem.kz

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ДЕТЕЙ

РАХИМОВА Галина Михайловна, АБУОВА Акмарал Капышовна, УРСТЕМБАЕВА Роза Рахметовна

КГУ «Школа-гимназия №65»

Нур-Султан, Казахстан

rahimova1974@mail.ru, makpal_2810@mail.ru, roza_dusha@mail.ru

Андатпа

Мақалада есту қабілеті бұзылған балаларға кәсіби бағдар берудің теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады.

Түйін сөздер: кәсіби бағдар беру, есту қабілеті нашар адамдар.

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты профориентационной работы с детьми с нарушением слуха.

Ключевые слова: профориентация, дети с нарушением слуха.

Abstract

The article describes the theoretical and practical aspects of vocational guidance work with children with hearing impairments.

Key words: career guidance, children with hearing impairment.

Перспективы получения профессионального образования лицами с нарушенным слухом зависят не только от качества образования, полученного в школе, тяжести нарушения слуха, степени развития словесной речи. Значение имеет и влияние ближайшего социального окружения, мнение и ожидания семьи, школьных товарищей, а также готовность системы профессионального образования к включению в образовательный поток не слышащих студентов. Современные социальные проблемы (растущая безработица, отсутствие социальной защищённости, конкуренция на рынке труда, проблемы трудоустройства лиц с ограниченной трудоспособностью) требуют от молодёжи более раннего жизненного профессионального самоопределения, высокой функциональной грамотности. Одна из задач специальной школы - помочь глухим учащимся выбрать доступную, интересную и нужную профессию, овладеть ею и успешно трудиться в рабочем коллективе. Эта задача достаточно эффективно решается при хорошо организованной и действенной профориентационной работе среди глухих учащихся. Неудачный выбор профессии отрицательным образом сказывается на формировании личности и нередко на всей последующей деятельности.

Вопрос о выборе профессии решается обучающимися с нарушением слуха обычно раньше, чем слышащими. Это объясняется тем, что специальная школа и родители детей с нарушением слуха рано начинают психологически готовить их к выбору профессии, в частности той, которой эти дети обучаются в школьных мастерских. У старшеклассников формируется определенное отношение ко многим известным им профессиям, вместе с тем они начинают серьезно задумываться о возможности для себя заниматься тем или иным видом труда. И хотя дефекты слуха накладывают своеобразный отпечаток на профессиональное самоопределение глухого и слабослышащего старшеклассника, профессиональные интересы глухих значительно шире тех возможностей, которые представляет им существующая система профессионального образования. У обучающихся воспитанников заметна тенденция к получению современных промышленных специальностей и профессий, связанных с интеллектуальными видами труда. Повышенный в последнее время уровень общего образования глухих и слабослышащих предоставляет им такую возможность [1].

Однако учащиеся, даже старших классов, не располагают в достаточной мере сведениями о характере и содержании существующих специальностей и о тех сферах деятельности, где они могут трудиться. Вместе с тем относительно часто профессиональные притязания глухих не соответствуют их возможностям. Несмотря на то, что с годами обучения у детей с нарушениями слуха начинают звучать мотивы, свидетельствующие о понимании общественной значимости выбранной ими специальности, и сами интересы делаются более устойчивыми, это еще не дает оснований для утверждения о сформированности их профессиональных интересов.

Степень выраженности слухового дефекта принципиально влияет на построение профессиональных планов. С одной стороны, не слышащие старшеклассники в большей степени фиксированы на своем слуховом дефекте и видят в нем основную причину, которая вообще не дает им возможности заниматься профессиональной деятельностью. С другой стороны, зачастую не слышащие учащиеся относятся к своему дефекту не критически. Уровень притязаний школьников с нарушением

слуха не всегда адекватен их возможностям. Иногда учащиеся с нарушением слуха выбирают для себя виды труда, недоступные им вследствие потери слуха. Не слышащие воспитанники в целом ориентированы на иную нишу профессиональной деятельности, по сравнению с выпускниками общеобразовательных школ. Степень выраженности слухового дефекта существенно изменяет круг профессиональных ориентаций. В связи с этим одной из основных задач профориентационной работы с обучающимися с нарушенным слухом является формирование профессиональных интересов ребят, при котором должно предусматриваться согласование притязаний не слышащих подростков с реальными возможностями получения соответствующего образования.

Для того чтобы профессиональное самоопределение учащихся с недостатками слуха было успешным, в специальных коррекционных школах для не слышащих детей, по мнению Власовой, должна быть разработана интегративная целевая программа по профориентации и планированию карьеры учащихся. Программа должна быть сквозная на все годы обучения, охватывающая деятельность разных специалистов (педагогов, психологов, социальных педагогов, медиков), а также включающая взаимодействие с профессиональными учебными заведениями, центрами профориентации, службой занятости, специализированными предприятиями, реабилитационными учреждениями. В процессе решения проблемы профессиональной ориентации дети с нарушением слуха следует иметь в виду необходимость разработки специальных форм и методов ее проведения. Это вызвано тремя обстоятельствами:

во-первых, дети с нарушениями слуха (в большей степени глухие) обладают меньшим по сравнению со слышащими сверстниками уровнем общеобразовательной и политехнической подготовки;

во-вторых, недостаточное развитие словесной речи не слышащих учащихся затрудняет получение информации о профессиях;

в-третьих, нарушение слухового анализатора весьма затрудняет, а подчас исключает возможность пользования источниками информации, которые предназначены для учащихся массовых школ [2].

В профориентационной работе с учащимися с нарушением слуха можно выделить психологическую и педагогическую составляющие.

Большая роль в самоопределении подростков в выборе профессии принадлежит развитию и активизации творческой познавательной деятельности. Этот процесс происходит как в субъективном отношении (развитие психологических компонентов личности, определяющих готовность к выбору), так и в объективном (определение психолого-педагогических факторов и средств формирования профессиональной готовности). Работа идет от выбора профессии к самоопределению. При наличии сильного желания профессиональных успехов можно достичь практически в любой деятельности. Здесь важна осознанность выбора. Готовность молодежи к сознательному выбору профессии определяется ее информированностью о наиболее распространенных видах труда, их значении для общества, знанием путей приобретения той или иной профессии и требований, которые предъявляются к личности с точки зрения ее физических и психических возможностей, и, наконец, умением правильно оценить свои данные для овладения избранной специальностью.

Профессиональная ориентация представляет собой комплекс психолого-педагогических, медицинских мероприятий, направленных на подготовку к рациональному выбору профессии, наиболее соответствующей индивидуальным анатомо-физиологическим особенностям человека, состоянию его здоровья, на основе учета его способностей, склонностей, интересов, знаний и потребности в специалистах в регионе и в обществе в целом [3]. По сути, профориентация - это специально организованная помощь по оптимизации процессов профессионального самоопределения детей. Поэтому можно сказать, что главной задачей профориентации является всестороннее развитие личности и активизация самих школьников в процессах определения себя, своего места в мире профессий. Важную роль в успешной профессиональной ориентации играет социальный педагог и педагог-психолог. В их обязанности входит помощь подросткам в первую очередь в адаптации в обществе: помощь в выборе профессии, в которой они смогут работать и развиваться; формирование положительного отношения к себе; осознание своей индивидуальности, готовности реализовать себя в будущей профессии; проведение бесед с родителями.

Основной целью профориентационной работы с учащимися с нарушением слуха является развитие у них активного отношения к себе, своим возможностям в связи с осознанием важности и необходимости самоопределения и активного отношения к ситуации выбора профессии, основанного на осознании своих желаний и возможностей. В процессе проведения профориентационных мероприятий решаются следующие психолого-педагогические задачи [4]:

- расширение знаний учащихся о мире профессий, формирование умения ориентироваться в этих знаниях;
- определение структуры наиболее развитых способностей учащихся с недостатками слуха с целью последующей оценки пригодности и склонности к определенной профессии, прогнозирование возможных мер содействия в приобретении будущей профессии;
- формирование у учащихся адекватного понимания своих собственных психологических особенностей, способностей и возможностей;
- выработка умений: соотносить собственные индивидуальные способности с ситуацией выбора профессии и требованиями выбираемой профессии; сопоставлять выбор с ситуацией на рынке труда; оценивать возможности получения профессии и дальнейшего образования.

Проведение профессиональной ориентации должно учитывать возможность дальнейшего трудоустройства. Профориентация ведётся в процессе изучения школьной программы, на факультативных занятиях, в кружках с помощью специальных книг, справочников, наглядных пособий, учебных фильмов. В систему профориентационной деятельности школы входит и работа с родителями по подготовке учащихся к правильному выбору профессии [5].

Таким образом, в ходе изучения теоретических и практических аспектов профессиональной ориентации детей с нарушением слуха проблема формулируется следующим образом. С одной стороны, необходимость социально-педагогической и психологической поддержки профессионального самоопределения детей данной категории, с другой, неопределенность представлений, знаний учащихся о принципах, рациональных основаниях, правилах и условиях выбора профессии; недостаток информированности учащихся о мире профессий, в том числе региона, где они обучаются и проживают.

В связи с этим в нашей школе разработан и апробируется проект профориентационной работы с учащимися коррекционных классов для детей с нарушением слуха. Цель проекта - создание эффективной системы профессионального сопровождения и профориентации учащихся с нарушениями слуха в соответствии с их способностями, интересами и запросами рынка труда. Планируемая деятельность в рамках предлагаемого проекта способствует решению следующих задач:

1. расширить представления учащихся с нарушениями слуха о современном мире профессий;
2. содействовать профессиональному самоопределению учащихся с нарушениями слуха;
3. формировать положительное отношение учащихся к себе, осознание своей индивидуальности применительно к реализации себя в будущей профессий;
4. ознакомить учащихся с нарушениями слуха с возможностями образовательных учреждений города, области в получении профессионального образования.

Целевая группа - дети с нарушением слуха, глухие или слабослышащие, дети с КИ в возрасте 15-17 лет, обучающиеся в школе-гимназии №65 в коррекционных классах.

Планируемые этапы достижения цели деятельности в рамках проекта.

На подготовительном (диагностическом) этапе работы организуется информационное сопровождение проекта, проводятся диагностические мероприятия по выявлению особенностей профессионального самоопределения детей с нарушением слуха, устанавливается сотрудничество со школьниками и преподавателями.

На основном этапе реализации проекта реализуются основные мероприятия профессиональной ориентации учащихся с нарушением слуха. Параллельно ведется работа по созданию индивидуальных портфолио учащихся. В качестве основных мероприятий на этом этапе планируется оформление стендов о профессиях, проведение классных часов, экскурсий на предприятия, в образовательные учреждения, фестиваль профессий.

На заключительном этапе осуществляется повторная диагностика с целью анализа результатов деятельности, подводятся итоги проделанной работы.

Оценка эффективности проекта осуществляется по следующим критериям: - наличие представлений учащихся с нарушением слуха о профессиях, которые есть в современном мире;

- формирующееся профессиональное самоопределение учащихся с нарушением слуха;
- положительное отношение к себе, осознание своей индивидуальности, готовность реализовать себя в будущей профессии;
- знание возможностей образовательных учреждений города, области в получении профессии учащимися с нарушением слуха.

Ожидаемые результаты:

- расширение круга знаний о мире профессий;
- профессиональное самоопределение учащихся с нарушением слуха;

- сформированное положительное отношение к себе, осознание своей индивидуальности, реализация себя в будущей профессии;

- имеющаяся информация у учащихся с нарушением слуха о возможностях образовательных учреждений города, области в получении профессионального образования.

Предполагаемые трудности, негативные эффекты, связанные с реализацией проекта: несогласие школьников в участии в проекте; недостаточное количество школьников, которые будут заинтересованы в проведении проекта; неотзывчивость родителей; несогласие работников предприятия на участие в проекте.

Большую роль во всей этой работе играет деятельность социального педагога, который способствует направлению детей с нарушением слуха в общество, помогает им адаптироваться, дает советы о профессиях, которые подходят ребенку, проводит беседы с родителями, поддерживает их, дает рекомендации.

Сегодня особенно остро встает вопрос о профессиональном самоопределении лиц с особыми образовательными потребностями, об улучшении качества работы по профориентации обучающихся с нарушениями слуха с тем, чтобы они могли быть востребованы в обществе. В связи с этим работа в этом направлении актуальна и востребована.

Использованная литература:

1. Власова, Т.А. Ребенок с отклонениями в развитии : учеб. пособие для студентов вузов / Т.А. Власова. – М: Просвещение, 2003. – 95 с.
2. Гозова, А.П. Вариативные формы образования детей с трудностями обучения в массовых школах // Дефектология / А.П. Гозова. – М: Просвещение, 1995.
3. Лапшин, В.А. Основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии // Основы дефектологий / В.А. Лапшин. – М: Просвещение, 2005. – 65 с.
4. Никитина, М.И. Сурдопедагогика : учеб. пособие для студентов вузов / М.И. Никитина. – М: Академия, 2005. – 67 с.
5. Пузанов, Б.П. Коррекционная работа в специальных школах и дошкольных учреждениях // Коррекционная педагогика / Б.П. Пузанов. – М: Просвещение, 2006. – 26 с.

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА ӨЛКЕЛІК КОМПОНЕНТ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

АЖМОЛДАЕВА Клара Байжігітқызы

Ғылыми жетекшісі б.ғ.д., профессор С.Ж. Ибадуллаева

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Қызылорда, Қазақстан

klara_1465@mail.ru

Аннотация

Мақалада биологияны оқытуда өлкелік компоненті оқыту ерекшеліктері қарастырылған. Сонымен қатар өлкетану курстары негізінде ұрпақта патриоттық сезімді дамыту туралы ақпарат берілген. Биологиялық өлкетану материалдары негізінде білім алушылардың биология негіздерін жақсы меңгеруіне, жалпы білім деңгейінің жоғарылауына әсері бар екені көрсетілген.

Тәуелсіз еліміздің әрбір оқушы және студент жастарын отансүйгіштікке тәрбиелеудің сан алуан жолдары бар. Солардың бірі – биологиялық өлкетану жұмыстарын пайдалану арқылы тәрбиелеу екендігі белгілі.

«Туған жер» бағдарламасының мәнін түсіндіре келіп білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізудің маңыздылығына назар аударылды. ЖОО және орта мектептерде туған жердің табиғатын оқытуға аса мән берілуде [1].

Мысалы, үлкен энциклопедиялық сөздікте «Өлкетану- белгілі бір елдің, әкімшілік немесе табиғи аудандардың, елді мекендердің табиғаттын, халқын, шаруашылығын, мәдениетін жергілікті халықтың күшімен оқып үйрену»-деп келтірген. Өлкетану бірнеше, атап айтсақ, тарихи, экономикалық, этнографиялық, географиялық, әдебиет және биологиялық пәндерді біріктіреді. Осы аталған әрбір пән белгілі бір білім салаларын оқытады [2]. Биологиялық өлкетанудың ерекшеліктеріне тоқтап өтсек.

Биологиялық өлкетану - туған өлкенің тірі табиғатын зерттейтін пән. Биологиялық өлкетану келесі міндеттерді қамтиды:

- жануарлар мен өсімдіктер тіршілігіндегі маусымдық құбылыстарды жүйелі түрде бақылау;
- зерттелетін аумақ бойынша жануарлар мен өсімдіктердің таралу заңдылықтарын анықтау;
- туған өлкенің жануарлары мен өсімдіктер дүниесінің биоәртүрлілігімен танысу, табиғи құбылыстарға фенологиялық бақылау жүргізуге және олардың жануарлар мен өсімдіктер әлеміне әсерін анықтауға үйрету;
- табиғи қауымдастықтарды зерттеу және оларды қорғау, экологиялық дүниетанымды қалыптастыру болып табылады.

Кез-келген аймақтың өсімдік жамылғысының сипатын флора мен өсімдіктер анықтайды. Флора-белгілі бір аумақтағы өсімдіктердің барлық түрлерінің тарихи қалыптасқан жиынтығы. Алайда, флористикалық сипаттама аймақтың өсімдік әлемінің дұрыс бейнесін бермейді, өйткені зерттелген аумақтағы кейбір өсімдіктер өте сирек кездеседі, ал басқалары, керісінше, ботаниктердің айтуы бойынша фондық бола отырып, үлкен кеңістікті алып жатады.

Сонымен қатар, жердегі барлық өсімдіктер қатаң түрде аумақтың әр үлескісінде жансыз табиғат факторларының (климат, жер бедері, топырақтың құрамы мен ылғалдылығы, топырақ түрі) және мұнда тіршілік ететін тірі ағзалармен, басқа өсімдіктермен және жануарлар әлемінің өкілдерімен үйлесімділік заңдылықпен орналасады. Өсімдіктердің үйлесімділік заңдылықтары қауымдастықтар немесе фитоценоздар деп аталады. Облыс аумағында фитоценоздардың жиынтығынан өсімдіктер құралады, ал олардың географиялық орналасуы өсімдік жамылғысын құрайды. Әр аймақтың флорасы мен өсімдіктерінің құрамында типтік, кең таралған (яғни қазіргі заманғы жағдайларға сәйкес келетін) өсімдіктермен қатар сирек кездесетін, ерекше - реликттер мен эндемиктер бар.

Реликт (лат. *relictum* - қалдық) - геологиялық замандарда кеңінен таралған, осы кезде тек шағын алқаптарда сақталған өсімдіктер мен жануарлар түрлері немесе табиғи бірлестіктер.

Эндемиктер (грек. эндемос - "Жергілікті") - осы аймақта ғана кездесетін ағзалар[3].

Өлкетанушы туған өлкесінің флорасы мен өсімдіктерін және маңызды фитоценоздардың таралуын зерттей отырып, бір уақытта негізгі ботаникалық көрнекті жерлерді анықтайды. Оларды екі топқа бөлуге болады: табиғи ботаникалық нысандар және адамның экономикалық және ғылыми қызметі үшін құрылған ботаникалық нысандар.

Табиғи объектілер-бұл фитоценоздар, сондай-ақ табиғатта тікелей болатын және белгілі бір аймаққа тән немесе бірегейлігімен, әсіресе экономикалық, медициналық немесе биологиялық қасиеттерімен (мысалы, ұзақ өмір сүретін ағаштар), заңмен қорғалатын ерекше құнды өсімдіктердің жекелеген түрлері. Адамдардың еңбегімен құрылған, шаруашылық немесе ғылыми мақсаттармен өсірілетін ботаникалық объектілер (қауымдастықтар немесе жеке өсімдіктер) да қызықты. Бұл ботаникалық бақтар, дендрарийлер (ашық аспан астындағы ағаш өсімдіктерінің жинақтамасы), селекционерлер өсімдіктердің жаңа сорттарын шығаратын жылыжайлар, ауылшаруашылық және техникалық дақылдардың плантациялары.

Фитоценоздың сипаттамасы: қоғамдастықтың атауы (ғылыми және жергілікті), ярустар, олардың құрамы, жетекші өсімдіктер алып жатқан алаңның шамамен алғандағы пайызы, қауымдастықтағы өсімдіктер түрлерінің тізбесі, тіршілік ету ортасының жағдайлары (жер бедері, Климаттық мәліметтер және микроклиматтың ерекшеліктері, Топырақтың құрамы мен ылғалдану дәрежесі, топырақ типі), облыс аумағында таралу шекарасы (таралу аймағы), маусымдық даму, қорғау және ұтымды пайдалану мәселелері, фитоценоз құрамындағы сирек және ерекше бағаланатын өсімдіктерді қамтиды[4].

Жеке өсімдікті зерттеу мыналарды қамтуы мүмкін: атауын анықтау (ғылыми және жергілікті), құрылыс, өсу және даму ерекшеліктері, тіршілік ету ортасының жағдайлары (жер бедері мен микрорельеф, микроклимат, топырақ, топырақтық ылғалдану, басқа өсімдіктермен өзара қарым-қатынас), облыс аумағында таралу шекарасы (таралу аймағы), маусымдық даму, қорғау және ұтымды пайдалану мәселелері.

Өсімдік жамылғысының жалпы белгілері, типтік және ерекше өсімдіктер туралы мәліметтерді өлкетанушы арнайы ботаникалық әдебиеттен ала алады. Өсімдіктер карталарына сүйене отырып, ол белгілі бір түрлер мен қауымдастықтардың таралу шекараларын белгілей алады, оларды атмосфералық және топырақты ылғалдандырудың белгілі бір жағдайларына, топырақ түрлеріне орайластыра алады. Өсімдік ресурстарын қорғау, ұтымды пайдалану және қалпына келтіру мәселелерін қарастыру үшін материалдар жинау өте маңызды. Бұл өлкетанушыға жергілікті орман шаруашылығы ұйымдары, аудандық және облыстық мерзімді басылымдар, жеке сапарлар мен экскурсиялар көмектесе алады.

Биологиялық өлкетану материалдарын пайдалану білім алушылардың биология негіздерін сәтті меңгеруіне, жалпы білім деңгейін қамтамасыз етеді, олардың зияткерлік дамуына ықпал етеді, олардың қоршаған әлем туралы түсініктерін қалыптастырады, сонымен қатар қарым-қатынас үрдісін жандандыруға ықпал етеді, өз өлкесінің қоғамдық-саяси және экономикалық өміріне қызығушылықты

оятуға және дамытуға, туған жерге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуге, бізді қоршап тұрған барлық тіршілік иелеріне қамқорлық жасауға көмектеседі.

Өлкетану материалдарын зерттей отырып, студенттер өз облысы өсімдіктерінің практикалық маңызы туралы ақпарат алады, Өлкетану материалын зерделеу кезінде экологиялық жұмыстардың аспектілері де қарастырылады.

Биология сабақтарында туған өлкенің өсімдіктер әлемімен таныса отырып, білім алушылар әртүрлі аудандарда ол бірдей емес екенін көреді, ал реликттер мен эндемиктермен таныса отырып, жер бетіндегі тірі әлемнің тарихи дамуын түсіне бастайды. Білім алушылар оның неге және қайда көп екендігі, оның таралуына не әсер еткені, адамның экономикалық қызметінің әсерінен қандай өзгерістер болатыны және оның нашарлауын болдырмау үшін не істеу керектігі туралы ойлайды.

Биологиялық өлкетану материалдарын қолдану білім алушыларға патриоттық тәрбие берудің қайнар көзі болып табылады. Отанға деген сүйіспеншілік көбінесе туған табиғатқа деген сүйіспеншілік сезімімен сәйкес келеді. Көптеген адамдар үшін Отан сезімі бала кезінен есте қалатын туған табиғаттың бөлшектерімен байланысты.

Оқу-тәрбие үрдісінде өлкетану материалы биология курсының кез-келген тақырыбын оқу кезінде, табиғатқа экскурсия жүргізу кезінде, білім алушылардың жазғы практикалық тапсырмаларды орындау кезінде, олимпиадаларды өткізу кезінде және т. б. сабақта орын алуы мүмкін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Таубаева Ш.Т. Исследовательская культура учителя: методология, теория и практика формирования. - Алматы: Алем, 2000. - 381 с.
2. Таубаева Ш.Т. Жалпы білім беретін мектеп мұғалімінің зерттеушілік мәдениетін қалыптастырудың ғылыми негіздері: пед. ғыл. док. ... автореф. – Алматы, 2001. – 19 б.
3. Полханова, Н.В. Учебно методический комплекс по биологии как средство реализации региональной составляющей биологического образования: автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук. / Н.В. Полханова. - Москва, 2005. - 20 с.
4. Савинова Е.В. История становления принципа краеведения в методике школьного естествознания / Е.В. Савинова, Н.М. Семчук// Успехи современного естествознания.- №6.-2008.- С.121-123.

ОТ "НЕВЕСТЫ В ЗАПОРОЖЦЕ" ДО РОТАЦИИ НА MTV

АЙДАРХАНОВА Динара Дарбековна

КНҚ им. Курмангазы

Алматы, Казахстан

aidardin@mail.ru

Андатпа

Мақалада Қазақстандағы шоу-бизнес дамуының жалпы мәселелері қарастырылған. Қолданыстағы проблемаларға талдау жүргізілді. Осы саладағы әлемдік тәжірибе тұрғысынан қызығушылық тудыратын бірқатар мәселелер анықталды.

Аннотация

В статье рассматриваются общие вопросы развития шоу-бизнеса Казахстана. Проводится анализ существующих проблем. Выявляется круг вопросов, вызывающих интерес с точки зрения мирового опыта работы в этой сфере.

Период всемирного карантина заставил человечество переоценить многие вещи, о которых в жизни мало кто из нас задумывался. Мы, потеряв многих близких, ужаснулись, на сколько хрупка человеческая жизнь, стали бережнее относиться к своему здоровью, на которое до этого не обращали внимания, поняли, что и нелюбимая порой работа ох, как нужна, для того чтобы прокормить себя и семью. Мы поменяли отношение к учителям, вкусив прелести домашнего дистанционного обучения наших детей, увидели, что пока ты работаешь, жена не просто, сложив руки, сидит дома с ребенком, а ребенок это не только сладкие "обнимашки", а еще и личность, с которой надо выстраивать отдельные отношения, которую необходимо понимать.... Выпав из повседневной суеты, мы вдруг осознали, что мир вокруг нас заметно изменился! В условиях карантина вдруг выявилось много такого, что казалось нам обычным, привычным, а потому незначительным. А оказалось, что это незначительное во многом определяет наше существование как индивидуума.

Мы стали больше анализировать, интересоваться вещами, о которых раньше не задумывались, открывать для себя много нового во вдруг образовавшемся вокруг нас вакууме... Для многих информационное пространство сузилось без посещения кинотеатров, концертов, театров, музеев. Признавая значительное падение интереса человечества к чтению, мы невольно признали, что интернет и телевизионное вещание стали основным источником нашего интеллектуального и духовного "питания". В этой непростой, неизвестной нам ранее ситуации, мы вдруг обнаружили, что в этом информационном пространстве есть много вещей, которые нужно переосмыслить и пересмотреть свое отношение к ним. Так, прислушиваясь, присматриваясь к реалиям бытия нашего шоу-бизнеса, мы вдруг увидели огромные проблемы, с которыми столкнулись артисты, работающие в этой сфере. (Мы не будем сегодня говорить о музыкантах, работающих в сфере классической музыки. Это значительно отличающаяся область в искусстве).

Совсем недавно нам казалось, что казахстанская эстрада идет впереди многих стран бывшего союза в своем развитии. Действительно, традиционно поющий, играющий народ не может быть бесталанным в этой области. Однако, обескураживающим оказался факт, что именно сфера шоу-бизнеса значительно "просела" в период карантина, что почти все артисты, работающие в ней оказались не у дел, остались без заработка. В средствах массовой информации стали появляться интервью, в которых артисты признавались в отсутствии заработков и простоях в работе. Так что же получается? С закрытием на карантин больших сценических площадок, где артисты раньше хоть иногда имели возможность поучаствовать в сборных концертах и значительно реже отработать "сольники", а самое главное, с закрытием ресторанов и кафе, мы поняли, что основной направленностью нашего шоу-бизнеса были так называемые "гойские" выступления... И основной заработок артисты получали именно на этих выступлениях. Из некоторых интервью по личным высказываниям артистов можно понять, что деньги за период вынужденного простоя потеряны немалые.

Но самое интересное, что провести целенаправленный подсчет вынужденных экономических потерь в этой области, прикинуть, что можно сделать, чтобы наши сограждане-артисты могли исправить ситуацию, не представляется возможным. Практически весь этот рынок бизнеса был уведен самими артистами и их продюсерами в тень. Никаких данных по финансово-экономическим потерям рынка нет. Предвкусно критические замечания по поводу данного высказывания, апелляцию к редким случаям выступлений артистов, то тут, то там. Но, реальная оценка деятельности рынка шоу-бизнеса в период карантина идет со знаком минус. Сложившаяся ситуация заставила взглянуть на проблему и проанализировать, что же надо делать?

Не могу не отметить, что нам все же есть чем гордиться и **что** можно брать за отправную точку в развитии казахстанского искусства в сфере эстрады. У этого исполнителя творческая работа активно продолжалась и в период карантина. Велась активная студийная работа, выпускались новые песни, создавались новые клипы, были единичные выступления на концертных площадках России, и, наконец, подготовлен online концерт, который пройдет в ближайшем будущем на просторах интернета. Это явление в искусстве в масштабах мирового значения под именем "Димаш Кудайберген" принадлежит именно нам. Явление, перевернувшее мировое сознание в жанре эстрадного искусства (*хочется подчеркнуть именно искусства*) имеет казахстанские корни.

Интересно проследить становление творческой индивидуальности артиста с момента появления на казахстанской сцене до сего времени. Его исполнительскую карьеру с одной стороны можно назвать достаточно благополучной. Рождение в музыкальной семье обуславливало развитие его уникальных природных данных. Поддерживающее окружение, соответствующая среда способствовали быстрому самоопределению исполнителя как творческой личности и кристаллизации его ярчайшей индивидуальности и самобытности. Успех певца на мировом уровне закономерен и самое главное заслужен.

Однако, нельзя сказать, что признание пришло легко и просто. За всем этим с виду благополучным и теперь уже триумфальным шествием к Олимпу прослеживаются моменты, указывающие на то, что ускользнуло от общественного сознания, и что могло бы создать предпосылки для качественно нового скачка в развитии казахстанской эстрады. На примере творческого роста Димаша Кудайбергена можно сделать много выводов и умозаключений, касающихся вопроса (будем думать временной, сопряженной с условиями карантина) стагнации казахстанского рынка эстрадного исполнительства.

Нашумевший ролик с казахстанского конкурса, где выступление Димаша подвергалось обструкции со стороны ведущих продюсеров Казахстана и сравнивалось с невестой в запорожье, является показательным с точки зрения развития у нас института арт-менеджмента, арт-промоушна. Большой удачей можно назвать наличие у артиста и его окружения творческого чутья и прозорливости.

Совсем еще мальчишка оказался стойким солдатиком, "мужчинкой", достойно сдержавшим удар, не опустившим руки, продолжавшим делать выводы и совершенствовать свое мастерство. Успех на "Славянском базаре" подтвердил правильность выбора стратегии успеха и укрепил его позиции и самоидентификацию. Участие же в китайском конкурсе "Гm a singer" нельзя сказать обесценило, но снивелировало радость предыдущих побед. Шокирующий успех нашего артиста на этом конкурсе вызывает неподдельный восторг и восхищение. Вероятно, выражение "А на завтра он проснулся знаменитым" говорится именно о таких случаях. Пережив умопомрачительное чувство гордости за нашего соотечественника, через некоторое время начинаешь понимать, что не может быть, чтобы наша богатая на таланты земля родила одного такого Димашика (*так с любовью называют его теперь во многих странах*) и на том остановилась...

Анализируя факторы, обеспечившие успех нашего исполнителя на китайском конкурсе, можно прийти к выводу, что отсутствие еще хотя бы нескольких исполнителей такого уровня в первую очередь обусловлено спецификой развития нашего казахстанского эстрадного исполнительства и шоу-бизнеса как отдельной индустрии. Китайский конкурс показал, насколько тщательной, продуманной и масштабной должна быть работа в данной сфере. Если говорить в целом, этот конкурс нельзя сравнивать ни с одним европейским конкурсом (хотя бы с тем же пресловутым "Евровидением"). Ни по уровню профессионализма организаторов конкурса, ни, скорее всего, по уровню финансовых вливаний, ни по уровню профессиональной подготовки артистов, участвующих в конкурсе. Самое главное и потрясающее отличие от известных нам конкурсов состоит в осмыслении его концепции. Основной формат всех конкурсов - это выступление на одном, иногда двух турах с привезенными заранее выученными произведениями. Иногда артисты везут годами разучиваемые песни, кроме которых в репертуаре может больше ничего и не быть. (*Конечно, нельзя не сказать о таких конкурсах как "Голос", "Ты супер!" Однако, уровень исполнительского профессионализма этих конкурсов не может идти ни в какое сравнение с конкурсом в Китае. Сколько исполнителей, завоевавших победу на том же Евровидении безвозвратно канули в забвение! Оценивать изначально некорректную концепцию американского конкурса "The World's best" вообще не представляется возможным. Разномастная команда жюри, собранная из представителей иногда модельного бизнеса, иногда актеров и т.д. оценивает выступления такой же разномастной группы участников. Как они умудряются определить победителей среди "смеси" танцоров, певцов, циркачей, "говорунов" остается загадкой.*)

Конкурс "Гm a singer" заставил заговорить весь мир о таланте исполнителя, завоевавшем даже не первое место. Его оценили, запомнили, полюбили. И во многом это заслуга организаторов мероприятия. Концепция конкурса, переосмысление стратегий в выборе средств и технологий для воплощения идеи конкурса, масштабы организаторских усилий в его проведении, перенос акцентуации не на зрелищность (хотя и с этим все в порядке), а на выявление лучших профессиональных качеств исполнителей просто впечатляет. Члены команды арт-директоров, продюсеров, режиссеров конкурса являются профессионалами высочайшего уровня в своем деле. Привлечение к работе великолепных в своем мастерстве исполнителей, аранжировщиков, музыкантов-оркестрантов, сопровождающих этот конкурс, сценаристов, режиссеров, операторов, стилистов, гримеров и всех остальных сотрудников, обеспечивающих процесс, просто потрясает уровнем профессионализма. Невероятно трудная задача для исполнителя - выдержать непростой и длительный марафон - компенсируется комфортными условиями, созданными для них организаторами. Наисложнейшее условие конкурса - разучивание нового материала для каждого нового тура в рекордно короткие сроки. С такими требованиями может справиться не каждый исполнитель. Освоение разнохарактерного музыкального материала, использование порой совершенно разных навыков исполнительского мастерства - нелегкая задача для любого певца. Димаш справился с ней достойно. (*Вспомните, как перед очередным туром он, переживая, пытался подготовить слушателей к совершенно новому для себя амплуа, к новому музыкальному материалу, который исполнялся в совершенно новом для него стиле. К чести сказать и здесь он справился на "пять".*) Да что тут говорить, в итоге триумфальное шествие Димаша Кудайбергена ассоциируется в мире именно с китайским конкурсом. Миллионы фанатов, миллионные подписки в интернете, фан-клубы по всему миру, многочисленные реакции на выступления певца, наконец, победная ротация на MTV, и интервью на английском ведущему канала Кевину Кенни. Такого успеха пока не добивался ни один наш исполнитель. Димаш Кудайберген уверенно вливается в круг азиатских представителей шоу-бизнеса, захватывающих внимание европейского и американского слушателя.

Азиатская эстрада в последнее время действительно демонстрирует стремительный прорыв на европейский и американский рынок. Многочисленные престижные премии в области современного искусства представителей k-pop индустрии и недавнее выдвижение их на премию Национальной

академии искусства и науки звукозаписи Grammy в США свидетельствует о небывалом росте достижений азиатского шоу-бизнеса. Сфера к-рор индустрии становится примером успешного развития арт-менеджмента, приносящего огромные доходы. Если верить интернет источникам, экономический эффект для Кореи от деятельности самой успешной к-рор команды BTS обозначен цифрами с шестью нулями (по одним источникам три с половиной миллиарда, по другим более четырех). Впечатляет, не правда ли?

Даже беглое ознакомление с тем, как работает эта индустрия, заставляет глубоко пригорюниться любого казахстанского исполнителя. Система "крутится и тикает" как швейцарские часы. Многочисленность к-рор групп, а также агентств, занимающихся их продюсированием, создают благоприятную конкурентную среду, стимулирующую отбор самых достойных. История успеха BTS показывает, что достичь успеха в этой гонке можно, начиная с нуля. Но достигается он через огромный труд, целеустремленность, настойчивость. Семеро ребят, из которых больше половины выходцы из достаточно бедных семей, сегодня являются celebrity, представителями корейских "айдолов", прикоснуться к которым мечтают миллионы фанатов из их многочисленного фанатского сообщества под названием ARMY.

Система отбора трейни (стажеров) в предполагаемые группы очень жесткая. Исполнители годами остаются в позиции трейни, и иногда могут так и не появиться на сцене. В период стажировки команда, работающая с ними, стремится "выдавить из них наружу" все положительные качества, которые будут способствовать успеху группы в их дальнейшей деятельности. Помимо работы над совершенствованием вокальных и танцевальных данных, их заставляют писать музыку, делать аранжировки, создавать тексты песен, клипы, заниматься их предварительным продвижением. Тщательно продумывается концепция творческого имиджа группы, ее состав. Пишется сценарий, в соответствии с которым потом идут съемки материала и т.д.. Имиджем каждого участника, его местом и назначением в группе занимаются специально. Подбор участников по внешним данным - это вообще отдельная песня! Интересно отметить, что даже прижившийся в последнее время стиль в моде (*метросексуал - образ утонченного, ухоженного, рафинированного молодого человека, тщательно следящего за своей внешностью и пользующегося косметикой*) во многом продиктован культурой к-рор индустрии. (Кстати, заметили как изменился стиль Димаша в процессе участия в китайском конкурсе? В одном из интервью он отметил важность этого момента в восприятии его образа аудиторией в "докитайский" период: "и мне никто не подсказал, что мне надо изменить прическу!")

Некоторыми сравнивается история успеха самой известной на сегодняшний день к-рор группы BTS и история успеха Димаша Кудайбергена. Хотя с точки зрения профессионала - это не совсем корректное сравнение. Профессионализм BTS и профессионализм Димаша имеют разную основу и должны позиционироваться на разных платформах. BTS - это скорее зрелище, великолепное шоу, во многом реалити-шоу, несомненно, обогащенное отличными вокальными, танцевальными и внешними данными участников. Это великолепный продукт высокопрофессиональной работы как самих участников группы, так и многочисленной команды агентства Big Hit Entertainment. Их творчество сравнивают со знаменитым в свое время прорывом группы BEATLES. Возможно элемент схожести в чем-то есть. (*Интересно высказывание Пола Маккартни о BTS: "Я заинтересовался ими из-за фанатов. Я не смогу спеть ни одной их песни. Но они мне нравятся, они хороши!"*)

Однако, история Димаша отличается от истории BTS и основана в первую очередь на его уникальных вокальных данных, которыми его одарила природа. Получив профессиональное музыкальное образование, он вошел в эстрадное исполнительство уже состоявшимся певцом с багажом профессиональных знаний и навыков. Скорее всего объединяет их то, что и те, и другие достигли расцвета именно на азиатском рынке шоу-бизнеса, с позиций которого они теперь уверенно распространяют свое влияние на мировой рынок.

Очень часто в полемике о творчестве Димаша Кудайбергена можно услышать мнение, что он должен работать в первую очередь в казахстанском сегменте, что он не должен быть ориентирован на Китай, на запад, Америку и т.д.. Но хотелось бы заметить, что не будь в его жизни китайского конкурса, вполне возможно его профессиональная карьера сложилась бы совершенно иначе. Существующий уровень развития казахстанского рынка пока не может позволить себе самостоятельно вывести на мировой рынок звезду такого масштаба.

Сравнивая развитие и возможности корейского, отчасти японского шоу-бизнеса, сравнивая степень вовлечения в них финансовых средств, людских ресурсов, мы с горечью осознаем, что развитие этой сферы деятельности в Казахстане оставляет желать много лучшего. При том, что здесь в Казахстане с нашими исполнителями пытаются работать специалисты-продюсеры из других стран, в частности из Европы, мы не наблюдаем пока значительных результатов в процессе их продвижения на мировой рынок. И с этой точки зрения работа с иностранными продюсерами, композиторами на

данном этапе возможно есть благо для продвижения творчества Димаша. Для Казахстана же благо заключается в получении бесценного опыта работы в данной области, которую незаслуженно обделяют вниманием и государственные структуры, и наши бизнесмены, желающие в основном работать в сфере нефтяного, газового, банковского и других видов бизнеса. В одном из последних интервью артист озвучил количество персонала, работающего с ним над его последними проектами - 140 человек. Скорее всего это многонациональный творческий союз профессионалов из разных стран. Радует, что представитель казахстанского искусства набирает обороты, что условия его работы постепенно приближаются к условиям и возможностям уровня мировых звезд. Огорчает, что Казахстан пока не может похвастаться наличием достаточного количества специалистов-профессионалов, способных вывести страну на мировой рынок.

Наше общество пока не имеет понятия, как можно заработать миллиардные состояния, работая в области продюсирования артистов и спортсменов. (*История агентства Big Hit Entertainment, которая выходила на рынок с продуктом BTS с 250-миллионным долгом представляет значительный интерес в качестве примера.*) Скорее всего во многом это обусловлено отсутствием большого количества разноплановых кадров, подготовленных должным образом для работы в области арт-менеджмента. В настоящее время подготовкой таких специалистов занимаются КНК им. Курмангазы и КазНУИ. Но, смею заметить, вполне возможно, что среди основной массы уже работающих продюсеров многие не имеют соответствующего образования и работают по наитию. И вероятно, для изменения ситуации, существующей на этом рынке труда, необходимо пересмотреть и расширить круг целей и задач в процессе обучения специалистов, которые поспособствуют сдвигам и прорыву в сторону положительных результатов.

С большим сожалением надо признать, что на текущем этапе отсутствие у нас высококлассных специалистов в области музыкального арт-менеджмента не позволяет вывести на мировой рынок уже имеющихся исполнителей высокого профессионального уровня. К примеру, отсутствие профессионального арт-агента помешало нашей великолепной исполнительнице Данэлии Тулешовой занять достойное ее призовое место в конкурсе детского Евровидения. Необходимые профессиональные компетенции, позволяющие в первую очередь определить запросы публики на подобного рода конкурсах, позволяющие определить ценность музыкального материала, который полностью раскроет потенциал исполнителя, помогли бы вывести нашу замечательную девочку на первое место. При этом надо отметить, что ни в коем случае нельзя сказать, что песня была плохая. И исполнила ее Данэлия великолепно. Это достойный концертный материал. Однако, даже просто музыкант-профессионал посоветовал бы включить эту песню в середину сольного концерта исполнителя, где она органично вписалась бы в общее содержание программы. А для конкурсного исполнения нужно было бы использовать более "броский, запоминающийся материал". Случай с Ержаном Максимом на том же детском Евровидении можно отнести к удивительнейшему курьезу в результате отсутствия соответствующего promotion'a его выступления на территории Казахстана (и возможно дружественных близлежащих республик, представители которых не принимали участия в конкурсе). Учитывая предыдущий опыт его выступлений, подготовка к конкурсу была достаточно добротной. Выбор песни, уровень подготовленности исполнителя, создание образа и настроения посредством выразительного клипа - все было на высоте. Профессиональное жюри адекватно оценило прекрасные вокальные данные нашего конкурсанта, присудив ему первое место. И только родная страна, посчитавшая его участие в конкурсе малозначительным событием, прокатила ребенка в заключительном голосовании! Подвело отсутствие грамотного рекламного продвижения выступления Ержана на территории страны!...

Конечно, круг проблем, мешающих нам на сегодняшний день позиционировать себя как страну-законодателя, страну, определяющую вектор развития в сфере шоу-бизнеса, и кстати, в сфере продюсирования наших великолепных спортсменов, поднимающих флаг Казахстана на международных аренах, не ограничивается вышеперечисленными вопросами. Переосмыслить придется многое.

Однако, имея таких певцов, как Димаш Кудайберген, Данэлия Тулешова, Ержан Максим, спортсменов как Геннадий Головкин, Денис Тэн, понимаешь, что огромный потенциал у нас есть. Осталось только понять, как благоразумней им распорядиться.

И все же не хотелось бы заканчивать на грустной ноте. Возвращаясь к творчеству пока единственного раскрученного в шоу-бизнесе за пределами страны исполнителя, хочется верить, что богатая на таланты страна подарит миру еще не одного такого Димаша Кудайбергена. Будем надеяться, что и казахстанского исполнителя в недалеком будущем выдвинут на премию Grammy. Его мировое турне обязательно продолжится. За возможность написать для него песню будут бороться Игорь Крутой и Уолтер Афанасьев!))) И Лара Фабиан будет ревниво напоминать: "А помнишь, как мы

хорошо спели дуэтом?" Мы обязательно увидим на престижнейших сценах и в спортивных залах Европы и Америки не только Димаша Кудайбергена, но и Данэлию Тулешову, и Ержана Максима, и много-много других наших исполнителей и спортсменов. На MTV запели по-казахски. Скоро заговорят!...

Список литературы:

1. Все данные взяты из открытых интернет источников.

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМ МЕН ОҚУШЫ АРАСЫНДАҒЫ КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

АНДАКАЕВА Алия Назарбековна, СМАГУЛОВА Рая Алтынбековна

Физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

ШҚО, Семей, Қазақстан

Andakaeva_A@sm.nis.edu.kz, Smagulova_R@sm.nis.edu.kz

Аннотация

Мақалада қашықтықтан оқыту жағдайына байланысты сабақ үрдісінде жүргізілетін кері байланыс түрлері туралы баяндалады. Сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолдану әдіс-тәсілдері сипатталады. Сабақ форматы қашықтықтан өткізілетін болғандықтан, сандық ресурстарды пайдалану тиімділігіне назар аударылады.

Қашықтықтан оқыту жағдайында мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты жүзеге асыру жолдары

Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаев COVID-19 пандемиясына байланысты осы жылдың 16-наурызынан бастап елімізде төтенше жағдай енгізді. Осыған сәйкес барлық жоғары оқу орындарында, кәсіби білім беру колледждерінде, мектептердет.б. білім беру ұйымдарында оқу үрдісі қашықтықтан білім алу түріне көшті.

Қашықтан оқыту – ақпараттық құралдарды, сандық ресурстарды мүмкіндігінше кеңінен қолдана отырып, оқушылардың үздіксіз білім алуын іске асыратын және ұстаздың жан-жақты біліктілігін арттыруға мүмкіндік беретін оқыту жүйесінің формасы болып табылады.

Сабақ барысында мұғалім мен оқушының арасындағы сенімді ынтымақтасқан қарым – қатынас болуы аса маңызды. Оқыту – мұғалімнің оқушыға қызмет етуі емес, бұл оқушының өзінің болашағына жол сілтейтін, танымдық дағдыларын дамытатын білім алу үдерісі. Оқыту барысында оқушының ынтасы, қабілеті және даму деңгейі туралы берілетін бағалау – оқушының алған білім мен біліктілікті игеру деңгейін анықтайтын құнды ақпарат.

Мұғалімнің оқушының білім деңгейін сандық бағалау тұрғысынан ғана көрсетпей, әрбір оқушының ойлау деңгейін дамытуға бағытталған сындарлы кері байланыс беруі оқушының жүйелі түрде өз іс – әрекетін қадағалауды қалыптастырады.

Уақытымен берілген тиімді кері байланыс оқушының күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, кемшіліктерін жақсартуға, қалай оқу керектігін үйренуге, өзіне жаңа деңгей талаптарын қоя білуге көмектеседі. Берілген сапалы кері байланыс оқушыға оқытудағы өз жұмысын дамытудың жоғарғы сатысына қарай ұмтылуына жағдай жасайды. Өз қызметінің нәтижесіне берілген пікірлер арқылы қателіктерді түзету мүмкіндігін қарастыруға болатындығын түсінеді.

Мұғалім оқу үрдісі барысында оқушыға үнемі сындарлы кері байланыс беру арқылы олардың білу, түсіну, қолдану, саралау, жинақтау т.б. дағдыларын жетілдіруге көңіл аудару керек. Сонымен қатар, тек «мұғалім – оқушы» емес, «оқушы – оқушы» арқылы берілген сындарлы кері байланыс та мәселенің шешімін бірлесе табуына, құрбы-құрдастарымен қарым-қатынас жасауына, өз ойын батыл жеткізуіне мүмкіндік береді. [1]

Қашықтықтан оқытудың дәстүрлі оқытудан айырмашылығы оқушылар бір сынып бөлмесінде емес, жан-жақта таралып орналасады. Сондықтан бұл кездігі сыныптың күйі жинақылықты көрсетпейді. “Диффузиялық сынып” (“шашыраңқы сынып”) қашықтықтан оқыту жағдайындағы сыныптың күйі. Осындай шашыраңқы күйдегі сыныпқа берілетін сындарлы кері байланыстың мақсаты – сыныпты жинақылыққа бағыттау. [2]

Диффузиялық сынып кезінде мұғалім:

1. Сабақтың мақсатын қоюға және жету жолдарын іске асыратын әдіс- тәсілдерді таңдауға;

2. Қашықтықтан оқыту кезіндегі оқушыларды тәртіппен таныстырып, олармен келісімді орнатып және эмоциялық қолдау жасауға;
3. Ата-аналардың тарапынан және оқу қауымдастығындағы серіктестіктің қолдауын жасақтауға;
4. Сабақтың әр кезеңдерінде сындарлы кері байланысты беруге;
5. Сабақ барысындағы туындаған мәселелерді анықтауға;
6. Оқушылардың білімдеріне мониторинг жүргізуге, оларды қадағалауға;
7. Топтық және жұптық өзара әрекеттестікті ұйымдастыруға назар аудару керек

Қашықтықтан оқыту кезінде қажетті талаптардың бірі оқушының өз бетінше оқудың қажеттілігін түсінуі және тапсырмаларды орындау барысында жауапкершілік пен ашықтықтың болуы, академиялық адалдықты ұстануы болып саналады. Қашықтықтан оқыту кезіндегі сабақтың форматын «Шыны сынып» түрінде қарастыруға болады.[3]

«Шыны сынып» форматындағы сабақтардан күтілетін нәтижелер:

- Оқушыны ынталандыру әдіс-тәсілдерін пайдалану;
- Оқу үдерісіне барлық оқушылардың қатысуын қамтамасыз ету;
- Оқытуда дифференциациялық әдіс-тәсілдерді қолдану;
- Өздігінен оқудағысын жетілдіру;
- Оқушының іс-әрекетіне сындарлы кері байланыс беру;
- Өзара және өзін-өзі бағалау дағдысын қалыптастыру.

Жалпы оқушыға берілетін кері байланыс ауызша немесе жазбаша болуы мүмкін. Ол белгілі мақсаттарға бағыттайтын, мәселе шешімнің тиімді жақтарын ұсынатын, тапсырмаға негізделген, ойлау үдерісінің жүйелі дамуына ықпал ететін, оқушыларда өз нәтижелеріне сыни көз қараспен қарауды қалыптастыратын ой-тұжырым. Оқушының жетістіктерін нақты көрсетіп, қажеттілігіне қарай мадақтау арқылы жеткізу олардың эмоционалдық интеллекттерінің жоғарылауына септігін тигізеді.

Сабақ барысында мұғалім тарапынан әр түрлі кері байланыс берілуі мүмкін. Мысалы, төмендегі диалогқа көңіл аударайық.

Мұғалім: Бала алтыбақанды тыныштық күйінен тербеліске келтірді. Энергияның қандай түрленуі жүзеге асады?

Оқушы: Алтыбақан тыныштық күйде болғандықтан оның жылдамдығы нөлге тең, яғни кинетикалық энергиясы нөлге тең.

Мұғалім: Осы жерде мен дұрыстап жіберейін оқушылар. Энергияның екі түрі бар. Кинетикалық және потенциалдық энергия.

Балалар, алтыбақан тыныштық күйде болғанда энергияның қандай түрі максимал болады?

Оқушы: Потенциалдық энергия, себебі кинетикалық нөлге тең болады.

Мұғалім: Мен келіспеймін, бұл мезетте кинетикалық энергия максимал болады.

Бұл мысалдан байқағанымыздай, мұғалім, жетелеу сұрағы арқылы оқушының жауабын толықтыруға тырысқанымен, оның жауабына көңілі толмайтындығын бірден айтып, оқушының ары қарай ойлануына жағдай жасамады. Бұл жоғарыда айтып өткеніміздей, ойлау үдерісінің жүйелі дамуына септігін тигізбейді. Бұдан қорытындылайтынымыз, оқу үрдісі барысындағы берілетін кері байланыс, оқушының оқудың жоғары сатысына ұмтылуына кедергі келтірмей, жағдаяттарды шешу жолдарын ұсынатын пайдалы кеңес болғаны дұрыс.

Caitlin Walker «Feedback model to the Learning Process», 2015 еңбегінде кері байланыс форматы төмендегідей сипатталады.[4]

ФАКТ	НЕ БОЛДЫ? НЕ БІЛДІҢІЗ? НЕНІ БАҚЫЛАП ОТЫРСЫЗ? СІЗ ҮШІН НЕ ЖАҢАЛЫҚ БОЛДЫ?
ИНТЕРПРЕТАЦИЯ	ҚАНДАЙ ӘСЕР АЛДЫҢЫЗ? НЕГЕ? ҚАНДАЙ ҚОРЫТЫНДЫҒА КЕЛДІҢІЗ?
ЫҚПАЛ	ӨЗІҢІЗГЕ НЕ АЛАСЫЗ? ТАПСЫРМАНЫ ОРЫНДАУҒА БҮЛ СІЗГЕ ҚАЛАЙ КӨМЕКТЕСЕДІ? ОСЫДАН KEЙІН СІЗДІҢ ШЕШІМІҢІЗ ҚАЛАЙ ӨЗГЕРЕДІ?

Қазіргі кездегі қашықтықтан оқыту форматына байланысты «мұғалім – оқушы», «оқушы – оқушы» арасындағы берілетін кері байланыс сандық ресурстарды қолдану арқылы жүзеге асырылады. Төменде өз тәжірибемізде қолданған кері байланыс формаларын ұсынамыз.

СЭНДВИЧ стратегиясы үш бөліктен тұрады:

- 1 – бөлік – позитивті пікір, не ұнады;
- 2 – бөлік – сындарлы сыни көзқарас, нені жақсарту керек;
- 3 – бөлік – болашаққа арналған ұсыныс: маған ұнады, бірақ келесі жолы...

СЭНДВИЧ стратегиясын қолдануда мұғалімнің іс-әрекетіне қатысты сабақты жоспарлауда негізге алатын сұрақтары: Оқытудың қай сатысында? Білім алуда неге талпынады? Жетістікке жетуге көмектесу үшін не істеуім керек?

Оқушының өзіндік талдауына көмектесетін сұрақтар: Мен оқытудың қай сатысында тұрмын? Нәтижеге қалай қол жеткіземін? Кемшіліктерімді жою үшін не істеуім керек?

Сабақ барысында әр түрлі сандық ресурстарды қолдану арқылы оқушы өз қызметінің нәтижесіне сындарлы кері байланыс алуына болады. Бұл ресурстардың тиімділігі оқушылар жеке жетістіктерін, жетілдіретін тұстарын, өз сыныптастарының пікірлерін бірден көру мүмкіндігіне ие болады.

Қорытындылай келе, қашықтықтан оқыту барысында сындарлы кері байланысты жүзеге асыру үшін қандай жолын пайдалансақ та, барлық кері байланыс түрлері оқушыларды жетілдіруге бағытталуы тиіс деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016ж.
2. Russell Cohen Hoffing, Povilas Karvelis, Samuel Ruppichter /The Influence of Feedback on Task-Switching Performance: A Drift Diffusion Modeling Account/ 2018ж.
3. Amy B. Mulnix, PhD students working on project/The Power of Transparency in Your Teaching/2018
4. Caitlin Walker «Feedback model to the Learning Process», 2015

ҚАЗІРГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: МӘНІ МЕН ҚҰРЫЛЫМЫ

АСАНБЕКОВА Гулмира Сағатовна

«Ы.Алтынсарин атындағы №159 гимназия» КММ

Алматы, Қазақстан

asangulsag@mail.ru

Андатпа

Мақалада ең күрделі де, маңызды болып отырған нәрсе ол- білім беру жүйесін мазмұндық өзгерту, оның ішкі мүмкіндіктерін пайдалану, білім сапасын арттыру тетіктері мен формаларын жетілдіру туралы сөз болмақ. Білім жүйесінің ішкі мүмкіндіктерін пайдалану, білім сапасын арттыру тетіктері мен формаларын жетілдіру маңызды. Білім жүйесінің ішкі мүмкіндіктерін дамыту білім жүйесінің жаңа моделін жасау, оқушыларға берілетін білімнің мақсатын, міндеттерін, мазмұнын, оқыту технологиясын өзгерту арқылы жүргізіледі. Ал, мұның барлығы педагогика ғылымының бір мәселесі болып отыр, ол-оқушының тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын кеңірек қолдану.

Бүгінгі таңда алдыңғы қатарлы елдердің барлығы оқуға жалпы білім берудегі жаңа жүйені ұсына отырып, жеке тұлғаны қалыптастырудағы мүмкіндіктерін, жолдарын іздеп, зерттеп, оны ұтымды түрде білім беруге енгізу көкейтесті мәселеге айналып отыр.

Жалпы жаңа орта білім беру құрылымын жаңарту білім беру үрдісіне қатысушылардың талабын, мүмкіндігі мен қызығушылығын толық ескеруді, оқушыға берілетін білімді қоғамның қазіргі әлеуметтік-экономикалық сұранысына сәйкестендіруді, білім беру тәсілдерін оқушының өз іс-әрекетіне басшылық жасауға жетелейтін негізгі құзіреттіліктерін қалыптастырудың, жеке тұлғаның дербес дамуын қамтамасыз етуді көздейді. Сонымен, жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігін ғана емес, оның жеке тұлғасын, білім арқылы дамуын қойып отыр.

Педагогикалық технология дегеніміз не? Бүгінгі таңда педагогика ғылымының лексиконында педагогикалық (оқыту) технология ұғымы терең тамыр жайды. Дегенмен де, осы ұғымды түсіну мен пайдалануда әртүрлілік басым. Технология сөзі - techne - өнер, шығармашылық, logos-ілім деген мағынаны білдіретін грек сөзі. «Технология - өндірістік процесті жүргізудің әдістері мен тәсілдері жайлы білім жиынтығы» деп, шетел сөздерінің қысқаша сөздігінде анықтама көрсетілген [1].

Педагогикалық технология ұғымына соңғы уақытта көптеген анықтамалар берілген. Белгілі ғалымдардың осы терминге берген анықтамаларын мысалға келтірсем:

- Технология- дидактикалық жүйенің процессуалды бөлігі (М.Чошанов) [1].

- Педагогикалық технология-практикада іске асырылатын белгілі бір педагогикалық жүйенің жобасы (В.П.Беспалько) [2].
- Педагогикалық технология-педагогикалық мақсатқа жету үшін пайдаланатын барлық дара, инструменталдық және методологиялық құралдардың қолдану реті мен жиынтығының жүйесін білдіреді (М.В.Кларин) [3].
- Технология- оқушы мен ұстазға бірдей қолайлы жағдай тудырушы оқу процесін ұйымдастыру және жүргізу, бірлескен педагогикалық әрекетті жобалаудың жан-жақты ойластырылған үлгісі (В.М. Монахов) [4].
- Педагогикалық технология- оқытудың арнайы формаларын, әдістері мен тәсілдерін айқындайтын психологиялық-педагогикалық нұсқаулардың жиынтығы; ол педагогикалық процесті ұйымдастырудың әдістемелік аспабы (Б.Т.Лихачев) [5].
- Педагогикалық технология бүкіл оқу процесін жасаудың, қолданудың және анықтаудың жүйелі әдісі, білімді адами және техникалық ресурстардың ескере отырып игеру және білім берудің ең тиімді әдістеріне жету мақсатындағы олардың өзара ынтымақтастығы (ЮНЕСКО) [10].

Сонымен, педагогикалық технология - оқу үрдісімен, яғни мұғалім мен оқушының іс-әрекетімен, оның құрылысымен, құралдарымен, әдістері және түрлерімен түбегейлі байланысқан.

Педагогикалық технология жайлы анықтамаларды алуан тұрғыда талдау нәтижесі олардың көпшілігінің жалпы қорытынды түрінде берілгенін көрсетеді. Қазіргі педагогикалық әдебиеттерде «педагогикалық технология» ұғымын қолдану барысында түрліше түсіндірілетін оқыту теориясы, оқыту әдістері, оқыту технологиясы, оқыту әдістемесі сияқты ұғымдар балама ретінде қарастырылады.

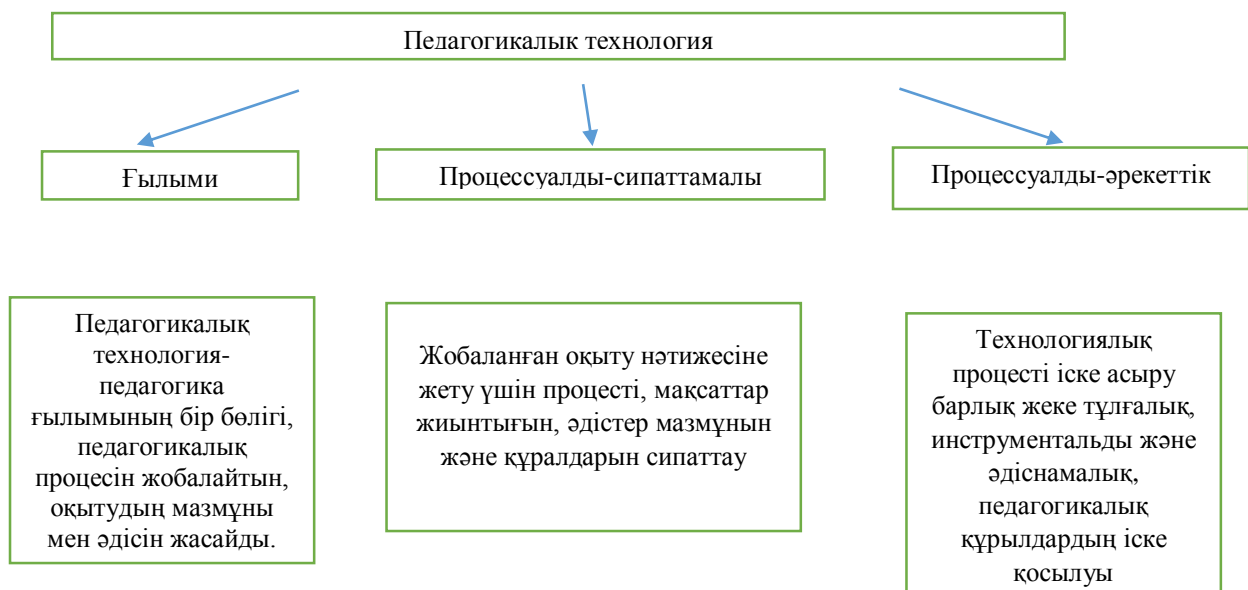
Технология әдістемеге қарағанда кеңірек. Әдістеме білім беру технологиясын пайдалану элементтеріне негізделген. Педагогикалық технология - оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру тәсілдерінің жиынтығы немесе мұғалімнің нақты іс-ірекетіне байланысты және алдына қойған мақсаттарға жетуіне бағытталған белгілі ретпен орындалатын іс-шаралар болып табылады.

Педагогикалық технология бірқатар белгілермен сипатталады, В.П.Беспальконың пікірінше оларға жататындар [2]:

- нақты, бірізділікті педагогикалық, дидактикалық тұрғыдан оқу мақсатын анықтау;
- меңгеруге қажет ақпараттарды құрылымдау, реттеу, нығыздау;
- дидактикалық, техникалық, оның ішінде компьютерлік оқыту және бақылау құралдарын комплексті түрде қолдану;
- оқытудың диагностикалық қызметін нығайту;
- оқыту деңгейінің сапалы болуына кепілдік беру.

Демек, педагогикалық технологияның өзіндік ерекшелігі бар, яғни қойылған мақсатқа жету мүмкіндіктеріне кепілдік беретін оқыту үрдісін құрастыру және оны жүзеге асыру екен [8].

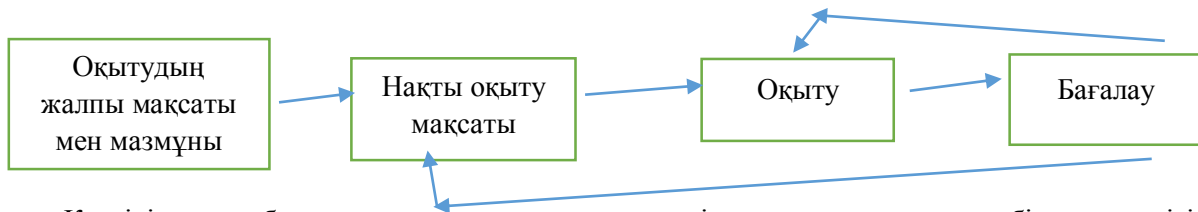
Педагогикалық технология үш аспектіде қаралады:

Осылай, педагогикалық технология оқытудың рационалды жолдарын зерттеуші ғылым мен тәсілдер жүйесі ретінде, принциптер мен оқытуды реттеуші қызметін атқарады. Технологияны

қолданып, оқу үрдісін құрылымдау ерекшелігі болып: оқу үрдісін толық басқару; жоспарлау; оқыту циклін қайталау жатады. Осыған орай, кез-келген технологияға оқу үрдісін қатаң ұйымдастыру негіз бола алады. Оны Кларин бойынша оқу үрдісін технологиялық құрастыру сызбанұсқасынан көруге болады:

Келтірілген сызбанұсқада технологияның дәстүрлі оқумен салыстырғанда бір ерекшелігі бар - ол оқу үрдісін диагностикалау нәтижесінде тез түзету енгізу мүмкіндігі. Енді педагогикалық технологиялар құрылымына тоқталатын болсақ, педагогикалық технологияның негізгі құрылысын былай тұжырымдауға болады: 1. Концептуалдық негізі. 2. Мазмұндық бөлігі: жалпы және нақты оқыту мақсаттары; оқыту материалдарының мазмұны. 3. Процессуалдық бөлігі - технологиялық үрдіс: оқыту үрдісін ұйымдастыру; оқушының оқу әрекетінің әдістері мен түрлері; оқытушының жұмысының әдістері мен түрлері; ұстаздың оқу материалын меңгеру үрдісін басқару әрекеті; оқу үрдісін диагностикалау. Сонымен бірге, кез келген педагогикалық технология негізгі методологиялық талаптарды қанағаттандыруы керек (Г.К.Селевко)[6].

Енді, педагогикалық технологияға қойылатын методологиялық талаптарды талдасақ:

1. Концептуалдығы. Қандай технология болса да философиялық, педагогикалық, психологиялық ғылыми тұжырымдамаға негізделуі тиіс.
2. Жүйелілігі. Педагогикалық технологияда жүйенің белгілері - үрдістің логикасы, барлық бөліктердің өзара байланыстығы және бүтіндігі болуы шарт.
3. Басқаруға оңтайлығы. Диагностикалық болжау жасауға, жоспарлауға, нәтижені өңдеу, өзгеріс енгізу мақсатында әдіс - тәсілдерді кезектеп пайдалану мүмкіндігі болуы керек.
4. Тиімділігі. Білім беру стандартын қанағаттандыруы тиіс.
5. Қайталауға жарамдылығы. Басқа ұжымда да дәл осы күйде қолдануға мүмкіндіктің болуы.
6. Өзектілігі. Дидактикалық, методологиялық және ұйымдастыру мәселелерін шешу.
7. Жобалау және алгоритмдеу мүмкіншілігі.

Педагогикалық технология ұғымы үш деңгейде (Г.С.Селевко) қолданылады [6]:

1-кезең: жалпы педагогикалық (жалпы дидактикалық)- педагогикалық жүйе ұғымының синонимі. Оған мақсат, мазмұн, оқытудың құралдары мен әдістері, оқыту процесінің субъектілері мен объектілерінің әрекет алгоритмінің кіруі

2-кезең: салалық (пәндік)- пән шеңберіндегі оқыту, тәрбие мазмұнын жүзеге асыруға негізделген әдістер мен құралдар жиынтығы

3-кезең: локальдік (модульдік) – оқу-тәрбие үрдісінің жеке әрекеттер технологиясы (ұғымды қалыптастыру, жеке қасиеттерді қалыптастыру, сабақ технологиясы, жаңа материалдарды меңгеру технологиясы, қайталау және бақылауды ұйымдастыру технологиясы, өзіндік жұмысты ұйымдастыру технологиясы және т.б.)

Педагогикалық технологиялардың ғылыми философиялық негізін сипаттасақ. Кез-келген педагогикалық технология философиялық негізде қаралады. Философия-жалпы реттеуші білім беру технологияларын әдіснамалық қамтамасыз етеді. Философиялық тұрғы білім беру және пән мазмұнында басшылыққа алынады[5].

Әлемдік білім беру кеңістігіндегі педагогикалық технологиялардың ғылыми философиялық негізін мыналар құрайды:

1. Гуманизм (ізгіліктік) - әлеуметтік құбылыстарды бағалау өлшемі, адамның жағдайы, қоғам қағидасы - теңдік, әділеттілік.
2. Теософия - діни бағыттағы мектептердің негізі. Ол ұлттық педагогикада терең тамыр жайған, жастарды жақсылық пен жамандық ара-жігін ашуға тәрбиелейді.
3. Антропософия - адамның рухани құндылығын зерттеуші бағыт.
4. Экзистенциализм - адам өзін-өзі жасаушы деген ойды басшылыққа алу.
5. Прагматизм - тұлғаның интеллектуалды және адамгершілік сапалары, оның табиғи жаратылысы. Оның көрінуі тек даралық ерекшеліктеріне байланысты. Олар адамгершілік сапаларды қалыптастыру емес, табиғи берілген қабілетті дамытуды өзін- өзі реттеу жағдайының алғы шарты деп есептейді.

6. Сциентизм - адамзат қоғамының мәдениет жүйесінде ғылым мен техника рөлін ерекше бағалау[9].

Педагогикалық технологиялардың жіктелуін анықтасақ, қазіргі таңда педагогикалық технологияларды жіктеудің бірнеше түрлері бар. Бірақ оқыту технологиясының нақты жіктемесі жоқ, өйткені бұл дидактикалық құбылыстың күрделілігі мен көпаспектілігі басым. Педагогикалық технологияларды жіктеудегі әр түрлі көзқарастарды қарастырайық.

А.Я.Савельев білім беру технологиясының келесі жіктемесін ұсынады: қызметтің бағыты бойынша (оқушылар, студенттер, оқытушылар және т.б.); оқыту мақсаты бойынша; пәннің түрлері бойынша (гуманитарлық, жаратылыстану, техникалық пәндер, т.б.); қолданылатын техникалық құралдар бойынша (аудиокөру, компьютерлік, видеокомпьютерлік және т.б.); оқу үрдісін ұйымдастыру бойынша (жекеше, ұжымдық., аралас); әдістемелік тапсырмалар бойынша (бір пәннің технологиясы, құралдары, әдісі)[7].

Бұл топтамада оқытудың технологиясы мазмұндалады [8]. Н.В.Бордовская, А.А.Реан жіктемесі: 1.құрылымдық-логикалық оқыту технологиясы; 2.ойын технологиясы; 3. компьютерлік технология; 4.диалогтық технология; 5.тренингтік технология болып табылады.

Педагогика ғылымы мен практикасында белгілі технологияларды жалпы түрде Г.К. Селевко топтастырды[6]. Осы жіктелу педагогикалық технология туралы түсінігіміздің айқындала және кеңейе түсуіне мүмкіндік берді.

Педагогикалық технологиялар[10]: 1. Қолдану деңгейіне қарай (жалпы педагогикалық, жеке пәндік, салалық, локальдік, модульдік, тар әдістемелік); 2. Философиялық негізіне қарай (материализм, идеализм, диалектика, метафизика, ғылым, діни, гуманизм, антигуманизм, антропософия, теософия, прагматизм, экзистенциализм); 3. Психикалық дамудың жетекші факторына қарай (биогендік, социогендік, психогендік, идеалистік); 4. Игерудің ғылыми тұжырымдамасына қарай (ассоциациялы рефлекторлық, дамытушы, интериоризаторлық, бихевиористік, гештальт технология, суггевистік, нейролингвистік); 5. Тұлғалық құрылымға бағдарлануына қарай (акпараттық ББД, операциялық АОӘ-тәсілдерінің қалыптасуы, эмоционалды-адамгершілік саланың қалыптасуы, әрекеттік-практикалық саланың қалыптасуы, эвристикалық); 6. Мазмұны және құрылым сипатына қарай (білімдік, тәрбиелік, азаматтық, діни, жалпы білімдік, кәсіптік, гуманистік,технократиялық, политехникалық, әртүрлі салалары, жеке пәндік); 7. Ұйымдастыру формасына қарай (балама, сынып-сабақтық, клубтық, академиялық, топтық, жеке даралық, ұжымдық, оқыту амалы, саралап оқыту); 8. Ақыл-ой қызметін басқару типіне қарай (классикалық дәрістік, ОТҚ көмегімен оқыту, кеңесші жүйесі, шағын топтар жүйесі, компьютерлік оқыту, репетитор жүйесі, бағдарламалық оқыту); 9. Балаға деген қатынас амалына қарай (авторитарлық, дидактоцентристік технология, тұлғаға бағдарланған, гуманды-тұлғалық, ынтымақтық педагогикасы, еркін тәрбие, эзотерикалық); 10. Басымдық танытатын әдісіне қарай (догматикалық, репродуктивтік, түсіндірмелі –иллюстративтік, дамыта оқыту, проблемалық, ізденушілік, шығармашылық, бағдарламалап, оқыту, диалогтік, ойын, өздігінен дамыта оқыту, акпараттық технология); 11. Қолданыстағы дәстүрлі жүйені жаңғырту мен түрлендіру мазмұны мен бағытына қарай (ізгілік пен жариялылық негізіндегі қарым-қатынас, бала әрекетін белсендендіру мен қарқындалу негізінде, ұйымдастыру мен бақылау тиімділігі негізінде, материалды дидактикалық және әдістемелік қайта құрастыру негізінде, табиғаты бойынша халық педагогика әдісін пайдалану, баламалы, авторлық мектептердің кешенді технологиясы); 12. Оқушылардың санаты бойынша (бұқаралық-мектептік технология, алдыңғы қатарлы деңгейдегі, компенсациялық, виктимологиялық, қиын балалармен жұмыс істеу технологиясы, дарынды балалармен жұмыс істеу технологиясы) болып бөлінеді [4].

Педагогикалық технологиялардың жіктелуі, жіктеумен қатар Г.К.Селевко[2] педагогикалық технологиялардың өзгеше жіктеуін де ұсынады: 1. Педагогикалық қарым-қатынасты демократиялық және ізгілік негізінде құру технологиясы (ынтымақтастық педагогикасы, ізгілік- тұлғалы оқыту технологиясы (Ш.А. Амонашвили), адамгершілікті қалыптастыруға негізделген әдебиетті оқыту жүйесі (Е.Н.Ильин)). 2. Оқушылардың іс-әрекетін белсендендіру және қарқындалу негізіндегі оқыту технологиясы (ойын-сабақ технологиясы, проблемалық оқыту, модульдік оқыту, В.Ф.Шаталовтың тірек-сигналы конспектісі негізінде оқыту технологиясы, Е.И.Пассовтың коммуникативтік оқыту жүйесі). 3. Оқу үрдісін ұйымдастыру және басқару тиімділігіне негізделген оқыту технологиясы (бағдарламалап (программалап) оқыту, дифференциалдап оқыту (В.В.Фирсов,Н.П.Гузик), даралап оқыту (А.С.Границкая, Инге Унт, В.Д.Шадриков), тірек нұсқаларын пайдалана, түсіндіре отырып, басқарудағы перспективтік алдын-ала оза оқыту (С.Н.Лысенкова), ұжымдық және топтық оқыту тәсілдері (И.Д. Первин, В.К.Дьяченко), компьютерлік технология). 4. Оқу материалын әдістемелік жетілдіру және дидактикалық қайта өңдеу негізіне қарай құрылған оқыту технологиясы (дидактикалық бірліктерді ірілендіру (П.М.Эрдниев), «Мәдениет диалогы» (В.С.Библер, С.Ю.Курганов), «Экология

және диалектика» жүйесі (Л.В.Тарасов), ақыл-ой әрекетін сатылап дамыту теориясын жүзеге асыру"" технологиясы (М.Б.Волович). 5. Табиғат тәнділік, ұлттық педагогика әдістерін пайдалануға негізделген оқыту технологиясы (Л.Н.Толстой бойынша оқыту; сауаттылыққа тәрбиелеу (А.Кушнир), М.Монтессори технологиясы). 6. Альтернативті оқыту технологиясы (Вальдорф педагогикасы (Р.Штайнер), еркін еңбек технологиясы (С.Френе), ықтималдық оқыту технологиясы (А.М.Лобка). 7. Кешенді политехнологиялар («Өзін-өзі анықтау мектебі» (А.Н.Тубельский), «Барлықтар үшін мектеп» (Е.А.Ямбург), «Школа - парк» (М.Балабанов)[10].

Педагогикалық технологиялардың даму көзі мен құрамдас бөліктерін сөз етсек, кез-келген қазіргі педагогикалық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктері дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүниені әлеуметтік прогресстің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизация мен демократия жемісін жинақтаушы болады. Технологияның құрамдас бөліктері: әлеуметтік өзгеріс пен педагогикалық жаңаша ойлау, педагогика, психология және қоғамдық ғылымдар, отандық, шетелдік тәжірибелер, ескі мен жаңа, этнопедагогика болып табылады.

Қазіргі таңда 500-ге жуық педагогикалық технологиялар бар. Алайда, осы технологиялардың ең жиі қолданылатынын атасақ, ол бағдарламалап оқыту, дербес оқыту, модульдік оқыту, деңгейлеп оқыту, жобалау әдісі, проблемалық оқыту, проблемалық-модульдік оқыту, интегративті оқыту, проблемалық- интегративті оқыту, ұжымдық оқыту, ойын арқылы оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, дидактикалық бірлікті ірілендіру, ақпараттық-коммуникациялы[10].

Қазіргі уақытта педагогика ғылымында технологиялық тәсілге қызығушылық арта түсті. Өсіп келе жатқан ұрпақты әлеуметтік тәрбиені меңгеруге дайындау сапасын жоғарылату мақсатында педагогикалық технологияларды пайдалану талпыныстары көптеген педагогтар мен тәжірибелі мұғалімдердің оқыту және тәрбиелеуді, жүйелі, тиімді, процессуалды ұйымдастыруға деген ұмтылыстарынан туындады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения, - Москва, 1996 .160 стр.
2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М., 1989 г.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике.- Рига, 1995 г.
4. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса.-Волгоград, 1995 г.
5. Лихачев Б.Т. Педагогика.- М., 1992 г.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии- М, 1998 г.
7. Савельев А.Я технология обучения и из роль в реформе высшего образования. Высшее образование в России. 1994 . №2, стр. 29-37.
8. Бордовская Н.В, Реан А.А. Педагогика.- М., 2002 г.
9. Мухина С.А. Современные инновационные технологии обучения.-М., 2008 г.
10. Современные образовательные технологии / под ред. Н.В. Бордовской.-М.,2010 г.

АТА-АНАЛАРҒА КЕҢЕС БЕРУ ЖӘНЕ АҒАРТУ ЖҰМЫСТАРЫ

АСЫЛ Қабыланова

Ғылыми жетекші: Ж.Н.Сабирова – п.с.ғ.к., доцент

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті

Атырау, Қазақстан

asyl.kabylanova@mail.ru

Андатпа

Мақала ата-аналарға кеңес беру және ағарту жұмыстарына арналған. Психологиялық қызметтің көкейтестілігі, себептері, жағдайлары, олардың пайда болу механизмдері, оны диагностикалау және ағарту жұмыстарын теориялық зерттеулер негізінде өзіндік практикалық іс-тәжірибесімен байланыстыра сипатталған.

Қайырлы күн ұстаздар, студенттер! Менің алған ғылыми жұмысымның тақырыбы: Ата-аналарға кеңес беру және ағарту жұмыстары!

Тақырыптың көкейтестілігі:

Психологиялық қызмет қазіргі кезде әлеуметтік ортаның барлық салаларында кеңінен тарап келе жатыр. Білім беру жүйесінде, оның ішінде мектепке дейінгі мекемелер мен орта мектепте, осы қызметті ұйымдастырудың өзіне тән қиындықтары мен шешілмеген проблемалары өте көп.

Мақсаты:

Психолог жұмысында кеңес беру жұмыстарының кезеңдерін, ерекшеліктері оны жүргізу әдіс-тәсілдерін анықтау.

Міндеті:

-Ата-аналарға психологиялық кеңес беру жұмыстарын жүргізудің тиімділігін арттыру;

-Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық кеңес беру жұмыстарының түрлі жолдарын іздестіріп, кеңістік аясын ашу;

-Балабақшада ата-аналарға психологиялық қолдау көрсету.

Жалпы психологиялық кеңес беру-практикалық психологияның ерекше бөлімі. Ол маман психологтан кеңес түрінде немесе нұсқау жүзінде тікелей психологиялық көмекті қажет ететін адамдарға ықпал етумен байланысты.

Психолог-кеңесшіні адамдар не үшін іздейді? Неліктен олар оған барады?

Кейбір адамдар өз мәселелерін қалай шешу керек екенін біле тұра психологқа барады. Өйткені олар психологтан эмоциональді тіректі қажет етеді. Ал кейбіреулері мәселені қалай шешуді білмей, кеңес сұрай барады.

Үшіншілері өзіне сенімсіз, берілген мүмкіндіктің қайсысын таңдауды білмегендігінен барады. Оларды сендіріп, иландырып, дұрыс жолға қарай бағыттау маман психологтың міндеті. Ал мен бүгінгі алған тақырыбымның аясында, “баланың басты ұстазы ата-ана” деген қағиданы басшылыққа ала отырып, кеңес беру жұмысын ата-аналарға бағыттадым.

Психологтың кеңес беру жұмысының үлгісін жасағандар: А.А.Бодалев, А.В.Забрамная т.б.

Менің алған тақырыбым бойынша байқағаным, баланы тәрбиелеу жұмыстарында ата-аналардың бәрі бірдей жауапты немесе сауатты емес екендігі. Осыған орай бірнеше психологиялық ағарту, сауаттандыру, кеңес беру жұмыстарының жобасын қарастырып көрдім. “Сен қайтер едің, анан не деуші еді?”

Сен өзіңнен кіші бөпеңе ермексазбен доп жасауды үйреттің. Бірақ ол қанша машықтанса да сенің жасағаныңдай жасай алмады. Ал, сен анаңның жасағанындай жасай алмайсың. Бөпеңе үйретуге шаршамай күнде жалғастыра бересіңбе? Балалардың жауабының басым көпшілігі: анам ұрсады, қолымнан салып қалады, мен сияқты жаса деп айқайлайды деген жауаптардан тұрады. Бұндай жағдайларда ата-анаға берілетін алғашқы кеңес, ОЛ:

Кеңес №1

Ата-анаға арналған 10 өсиет жаднамасы

1.Сіздің балаңыз сіз сияқты немесе сіздің қалауыңыз сияқты болады деп күтпеңіз. Оған сіз емес, өзі болуыңа көмектесіңіз.

2.Баладан сіз оған жасаған барлық үшін ақы талап етпеңіз. Сіз оған өмір берді – ол сізге қалай алғыс бере алады? Ол басқаға өмір береді, ол – үшіншіге және бұл қайтымсыз алғыс Заңы.

3.Қартайған кезде ащы нан жеуге толмас үшін, балаға наразылықтарыңызды айтпаңыз. Не ексең, сол өседі.

4.Оның проблемаларына жоғарыдан қарамаңыз. Өмір әркімге күшіне қарап берілген, және сенімді болыңыз-ол сізге қарағанда кем емес, мүмкін, одан да көп, өйткені оның тәжірибесі жоқ.

5.Оны қорламаңыз!

Келесі №2 кеңесімізді ұмытпағаныңыз жөн.

1.Егер сіз балаңызға бірдеңе жасай алмасаңыз, өзіңізді азаптамаңыз. Мүмкіндігінше азап шегіңіз, бірақ жасамаңыз. Есіңізде болсын: егер бәрі жасалмаса, балаға жеткіліксіз.

2.Адамның ең маңызды кездесуі оның балалармен кездесуі екенін ұмытпаңыз. Оларға көбірек назар аударыңыз - біз балада кіммен кездесетінімізді ешқашан біле алмаймыз.

3.Бала сіздің өміріңізді иемденген залым емес, бұл тек ет пен қанның жемісі ғана емес. Бұл Өмір сізге шығармашылық отты сақтау және дамыту үшін берген қымбат шыныаяқ.

4.Біреудің баласын қалай жақсы көруге болатынын біліңіз. Ешқашан бейтаныс адамға өзіңізге жасағыңыз келмейтін нәрсені жасамаңыз.

5.Балаңызды кез-келген адамнан жақсы көріңіз - дарынды, сәтсіз, ересекті. Онымен қарым-қатынас жасаңыз, қуаныңыз, өйткені бала - бұл сізбен бірге болатын мереке.

Практикалық іс тәжірибе барысында балалармен “Жеңіс жырын жырлаймыз” тақырыбында, көркем сөз кешін ұйымдастырған кездегі ата-аналардың берілген біршама уақыт ішінде де кейбір балаларға жаттауға қиналғандықтарын айтқандықтан еске сақтаудың ережелерін ұсындық:

Ұмытудың процесін азайту үшін не істеу керек?- дейтін болсақ еске сақтау ережесін білуіміз керек.

Соңғы уақытта есте сақтау қабілетінің қиындығын айтып шағымданатын адамдардың саны артып келеді. Оны кейде жүйке жүйесінің ауруымен да байланыстырып жатады. Дегенмен, ол біздің есте сақтау қабілетін өзіміздің ыңғайымызға сәйкес дамыта алмағанымызбен тікелей байланысты. Егер, есте сақтау қабілеті қай уақытта қарқынды жұмыс істейтінін білгіңіз келсе, төмендегі 10 ережеге назар аударыңыз.

1. Адам тыңдағанының үштен бір бөлігін, көргеннің жартысын, істеген әрекетін 100% есте сақтайды.
2. Неге қызығушылық танытасыз, сол есте қиындықсыз сақталады.
3. Есте сақтау үшін алған әсеріңіз күшті болуы тиіс. Фотоаппарат тұманды далада анық сурет бере алмайтыны секілді, адамның санасы анық емес естеліктерді керек етпейді.
4. Адам басынан өтпейінше, ерекше сезімдердің барын білмейді. Өйткені, санада ол туралы ақпарат жоқ.
5. Ақпаратты қабылдауға кеткен уақытыңыз аз болса, соғұрлым есте сақтау мүмкіндігіңіз төмен болады.
6. Ерекше, қауіпті, қиындыққа толы немесе керемет әсерлер күнделікті сезімдерге қарағанда тез есте қалады.
7. Зейін қою және таңдау адамның санасын тек пайдалы заттарды есте сақтауға бағыттайды.
8. Позитивті эмоциялар есте жақсы сақталады. Бірақ, адам негативті эмоцияны қазбалау арқылы тауып алады.
9. Егер есте сақтау кезінде адамның көңіл-күйі көтеріңкі не төмен болса оның есте сақтау қабілеті әдеттегіден тез жұмыс істейді.
10. Сезім мүшелері (көру, есту, қимыл-қозғалыс) арқылы жасалған естеліктердің ғұмыры ұзақ болады.

Сонымен қатар, есте сақтаудың бірнеше түрге жіктелетінін де ұмытпаңыз. Әр түрі бойынша өзіңіздің санаңызды басқаруды үйреніңіз.

Балаға тәрбиелік ықпал етудің әдеттегі әдістерін анықтау үшін ата-аналарға арналған сауалнама

Нұсқаулық: балаға ықпал етудің кестеде көрсетілген әдістерін қаншалықты жиі пайдаланатыныңызды бағалаңыз.

Бағалау үшін төмендегі шкаланы пайдаланыңыз:

- 5-балл-әрдайым
- 4-балл-жеткілікті түрде жиі
- 3-балл-кейде
- 2-балл-ерекше жағдайларда
- 1-балл-еш уақытта.

Сәйкес бағанда алған баға, қаншалықты жоғары болса, бұл тәжірибелік тәсіл отбасында соғұрлым жиі пайдаланылады. Өзіңізге: “Мен шын мәнінде осы тәсілді ыңғайлы деп санаймынба?” егерде иә болса неліктен? Егерде жоқ болса баламен қарым-қатынас жасаған кезде, бұл тәсілден қалай құтылуға болады?-деген сауал қойып көріңіз. Мүмкін, сіз маманмен кеңескіңіз келетін шығар, бұл өте дұрыс шешім: сізге психолог өз-өзіңізге сырттан қарауға және ата-аналық мінез құлықтың тиімсіз үлгілеріне бағдарлама әзірлеуге көмектеседі.

Сіз қандай ата-анасыз?

1. Кез-келген ісіңізді тастай салып, баламен айналыса аласыз ба?
 2. Балаңыздың жасына қарамай, онымен ақылдаса аласыз ба?
 3. Балаңызбен қарым-қатынас барысында жасаған қателеріңізді мойындайсыз ба?
 4. Өз қателігіңіз үшін балаңыздан кешірім сұрайсыз ба?
 5. Балаңыздың ісі ашуландырған кезде, өзіңізді ұстап, ашуды жеңе аласыз ба ?
 6. Балаңыздың орнына өзіңізді қоя аласыз ба?
 7. Бір сәтте сізге мейірімді адам деп сенуге болады ма?
 8. Өзіңіздің басыңыздан өткен балалық шағыңыздан ескерілетін жағдай айтасыз ба?
 9. Балаңыздың жүрегін жарақаттайтын сөздерді, сөйлем тіркестерін атамауға тырысасыз ба?
 10. Балаңызға уәде беріп, жақсы мінез-құлқын ескере отырып, уәдеңізді орындайсыз ба?
 11. Балаға қалаған ісін жасауға, өзін ұстауға кедергі жасамай бір күн еркіндік бересіз бе?
 12. Басқа бала сіздің балаңызға дөрекілік көрсетсе, себепсіз ренжітсе көңіл аудармайсыз ба?
 13. Балаңыздың көз жасы, дөрекі еркелеуі уақытша екенін білесіз, соған қарсы тұра аласыз ба?
- Жауабы:

1. Әрқашан жасаймын, келісемін - 3 ұпай
2. Кейде ғана келісемін - 2 ұпай
3. Келіспеймін - 1 ұпай

0-16 - Бала тәрбиесі - сіз үшін үлкен проблема. Бала тұлғасын дұрыс қалыптастыру үшін педагог немесе психолог мамандардың көмегіне сүйеніңіз.

17-30 - Балаға қамқорлық жасау - бірінші кезектегі маңызды іс. Сіздің бойыңызда тәрбиелік қабілет бар, тәжірибеде әрқашан бір қалыпты, бір бағыттағы мақсатпен әрекет етесіз. Кейде қатал, кейде мүлдем жұмсақсыз. Сізге жауапкершілікпен ойлану керек.

31-39 - Бала сіздің өміріңіз үшін ең құнды болғаны. Сіз балаңызды тек түсініп қана қоймай, әрі ойын тануға, сыйлы көзбен қарауға тырысасыз.

Психолог кеңес беру журналын арнайы журналдарға тіркеу арқылы жүргізеді. Психологтың кеңес журналының үлгісі сіздердің алдарыңызда көрсетілген.

Күні	Жүргізу уақыты	Кеңес алушының аты жасы жынысы	Келген себебі	Мәселесі	Кеңестің нәтижесі	Кеңесші

Журнал мекеме басшысына бекітіледі. Журнал құпия сақталады.

Қорыта келе, қазіргі таңда практикалық психология белсенді даму үстінде: психологиялық қызметтің небір салалары бар. Психология күнделікті өмірде болып жатқан құбылыстардың мәнін ұғынуды, бала тәрбиесі, тұлғалық даму туралы ойланатын, түсінігі келетін әр адамның ең жақын қолдаушысына айналуы тиіс. Кеңес қылған ел азбас, кеңінен пішкен тон келте болмас дегендей, мектеп психологы, мұғалім, ата-ана бірлесіп кеңесе отырып ұрпақ тәрбиесін бірлесе шешіп, жақсарту тәуелсіз мемлекетіміз үшін өте қажет.

Ойымызды қорыта отырып, біз болашақ маман, әрқашан кеңес беруге дайын болу, дайын нәрсеге сыни көзқарасын баға бере білу, ізденулер кезінде қол ұшын бере білу керек дегім келеді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. <https://mail.kst-sch16.kz/kz/psikholog-ke-esteri/ata-analar-a/10-zapovedej-dlya-roditelej-kz>
2. <https://massaget.kz/kyizdarga/psihologiya/50457/>
3. <https://goo.kz/content/view/35/5610>
4. <http://zkoipk.kz/ru/s1/516-conf.html>

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И КУЛЬТУРЫ БАЗАРБАЕВА Саруар Оразовна

КГКП "Петропавловский строительно-экономический колледж"

Петропавловск, Казахстан

saruar_bazarbaeva@mail.ru

Аннотация

В условиях формирования конкурентоспособности на рынке образовательных услуг применение инновационных подходов в педагогике существенным образом повлияет на ее развитие, определит системный творческий подход к решению проблемы повышения качества образования, а также оптимизации учебно-воспитательного процесса.

Педагогу требуется четкое понимание сущности инновационных процессов в образовании, умение осуществлять их с учетом специфических закономерностей и принципов. Этот вопрос актуален, так как от этого зависит подготовка специалистов для разных областей.

В статье автором рассмотрен элемент модернизации технического образования.

«...Практически все успешные современные государства, активно интегрированные в систему мирохозяйственных связей, сделали ставку на "умную экономику"». А для ее создания следует прежде всего

*развивать свой собственный человеческий капитал»,
Н.А. Назарбаев*

Современное состояние развитых стран, их стремления к созданию образованного, грамотного общества, выдвигает перед нашей страной непростую задачу модернизации казахстанского образования в соответствии с общемировыми стандартами качества подготовки выпускников. Система образования в Казахстане в настоящее время характеризуется всплеском активности по ее реформированию. Задача совершенствования технического образования не теряет своей актуальности на различных этапах развития общества. [1].

В настоящее время в сфере технического образования внедряется большое количество инноваций различного характера, направленности и значимости. Спрос на специалистов технической сферы в нашей экономике очень высок. Прогресс науки может быть обеспечен только на основе качественного отечественного образования. С этой целью правительство уделяет большое внимание повышению уровня научных исследований и их применения на практике. [3].

Для укрепления потенциала науки страны были определены такие направления: повышение статуса педагога, путем присвоением квалификации, подтверждающей совокупности индивидуальных способностей, профессиональных знаний, умений и навыков, необходимых для выполнения работы в рамках соответствующего вида профессиональной деятельности по конкретной специальности; среднего образования в селах; строительство новых школ; обеспечение бесплатного обучения в колледжах; ротация в системе образования. Особое внимание уделяется образовательной культуре. [2].

Сегодня в процессе обучения должны сформироваться не только профессиональные и общие компетенции, но и пробудиться стремление к самообразованию, реализации своих способностей. Выпускники колледжа должны быть мобильными, конкурентоспособными, уметь профессионально находить себя в постоянно изменяющихся внешних условиях. [7].

Задача современного преподавателя сегодня состоит в том, чтобы подготовить студентов к переходу в информационное общество с высоким социально-экономическим, политическим и культурным развитием. [8].

В своей практике наряду с традиционными методами преподавания, такими как лекции, самостоятельная работа студентов, я стараюсь широко использовать и нетрадиционные методы. Суть этих методов состоит в том, чтобы организовать учебный процесс в форме диалога, что поможет студентам научиться выражать свои мысли, анализировать проблемные ситуации и находить эффективные пути их решения. Такие методы позволяют повысить уровень образования, развивают студентов, формируют навыки и умения, которые будут использоваться ими в дальнейшей профессиональной деятельности.

Так, лекционные занятия проводятся в форме лекции-беседы с элементами дискуссии, обменом мнениями, мозговым штурмом, что позволяет привлечь студентов к беседе, к коллективному исследованию проблемы, обмену мнениями. Метод учебных дискуссий эффективен при изучении сложного и объемного материала. Группу студентов можно разбить на небольшие подгруппы (по 5-7 человек) и предложить на рассмотрение определенные ситуации. Например, по теме «Учет заработной платы» при начислении оплаты труда, удержаний/ в частности подоходного налога/. Студентам предлагается понять проблематику конкретного случая и предоставить объективные выводы. Преимуществами метода учебных дискуссий является не только закрепление материала, использование собственного опыта студентов, умение использовать знания из разных областей, но и развитие коммуникативных способностей, командного духа, самостоятельности мышления. Данный метод также помогает студентам проявлять инициативность, генерировать большое количество идей.

Базовое понятие следующего метода — кейс. Кейс — это описание сложной ситуации с сопутствующими фактами, понимание которой требует ее разделения на отдельные части, а затем — анализ каждой части и объединение выводов для получения целостной ситуации.

Например, при изучении темы «Учет финансовой отчетности», анализируются статьи расходов и доходов, выводится результат. Применение метода анализа ситуаций способствует усовершенствованию аналитического мышления студентов. Результатом являются не только знания, но и навыки профессиональной деятельности.

В качестве инноваций в преподавании специальных дисциплин применяется метод проектов. Инновационная образовательная проектная деятельность является эффективной формой организации учебного процесса, направленной на индивидуальное развитие познавательных интересов и творческих способностей студентов. Данный метод предполагает овладение технологией презентации различных творческих работ (производственных отчетов, курсовых работ, рефератов, докладов на профессионально ориентированные темы). Метод проектов относится к исследовательским. В его

основе лежит развитие познавательных навыков студентов, умений самостоятельно конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления и творческих способностей.

К распространенным инновациям в преподавании специальных дисциплин можно отнести различные игры: деловые, рефлексивные игры по формированию инновационного мышления.

В век развития информационно-коммуникационных технологий, при создании электронных образовательных ресурсов в случае применения ИКТ в образовании используется мультимедиа-подход, когда при помощи разнообразных средств создаются образовательные ресурсы: печатные, аудио-, видеоматериалы и, что особенно важно для дистанционного обучения, учебные материалы, доставляемые по компьютерным сетям. [6].

Это прежде всего:

- интерактивные базы данных;
- электронные журналы;
- компьютерные обучающие программы (электронные учебники, симуляторы программных и аппаратных систем).

«Создание цифровой индустрии будущего» - обеспечение долгосрочной устойчивости, запуск цифровой трансформации страны за счет повышения уровня развития человеческого капитала, построения институтов инновационного развития и, в целом, прогрессивного развития цифровой экосистемы. [10].

Оснащенность кабинета мультимедийным комплексом, интерактивной доской и презентационными материалами позволяет проводить занятия на высоком профессиональном уровне, моделировать конкретные производственные ситуации, приближая образовательный процесс к реальным условиям практической работы. В учебном процессе используются по ведущим дисциплинам финансово-экономические пакеты программ 1С: Предприятие версии 8,3, графические редакторы (Corel Draw, Photoshop и Macromedia Flash).

Прежде, чем начать выполнение самостоятельной работы по предмету «Автоматизация бухгалтерского учета по программе 1С:Бухгалтерия» демонстрирую по соответствующей теме видео-аудио-ролики. Студенты, опираясь на имеющиеся уже знания, на предварительные знания, полученные из видеоролика, выполняют самостоятельную работу. Я считаю им легче усвоить порядок работы, термины, процессы, явления увидев это наглядно, чем описанные в конспекте или учебнике.

Рассматривая использование элементов методики CLIL в уроке, нужно выделить главное, то есть восприятие информации как важный этап усвоения материала. От него зависит правильное формирование понятий, осознания их сути. Красочно иллюстрированный материал лучше усваивается и запоминается. Для обработки красочных изображений используют редактор Photoshop pro.

Основными целями использования дистанционных технологий можно назвать:

- реализация компетентного подхода подготовки специалистов и повышение качества получения образования.
- повышение эффективности самостоятельной работы студентов - заочников в межсессионный период на основе электронных УМК и возможностей, предоставляемых Интернет.
- повышение степени использования научного, учебно-методического и технического потенциала.

Для этих целей в колледже используется *система дистанционного обучения Moodle*. С помощью системы Moodle я обмениваюсь со студентами заданиями, лекционными материалами, конспектами и т. д. Используя сервис рассылки, преподаватели оперативно информируют всех участников курса или отдельные группы о текущих событиях. Индивидуальная коммуникация преподавателя и студента организована с помощью сервиса «Обмен сообщениями». Это позволяет мне, как преподавателю не тратить время на переработку и размножение материалов, а непосредственно заниматься методической работой, совершенствуя методическую и дидактическую базу учебных дисциплин.

Система электронного обучения «Soba», целью которой является развитие качественных образовательных ресурсов и услуг, а также обеспечение равного доступа к ним на основе использования информационно-коммуникационных технологий. Это специальная программа дает возможность студентам участвовать в тестировании «онлайн» по спецдисциплинам.

С развитием сети Интернет появляется возможность создавать своеобразный Интернет-офис, где можно хранить, создавать и редактировать документы, таблицы, презентации с помощью интерактивных сервисов Web 2.0. Web 2.0 – сетевые сервисы (программные среды, оболочки), которые используются для организации совместной комфортной сетевой деятельности. Сервисы Web 2.0

позволяют работать с веб-документами совместно, обмениваться информацией и работать с массовыми публикациями.

Я считаю, что положительным при использовании инновационных технологий в процессе изучения дисциплин является повышение качества образования за счет:

- большей адаптации обучаемого к учебному материалу с учетом собственных возможностей и способностей;

- возможности выбора более подходящего для обучаемого метода усвоения дисциплины;
- регулирования интенсивности обучения на различных этапах учебного процесса;
- самоконтроля;
- доступа к ранее недостижимым образовательным ресурсам казахстанского и мирового уровня;
- поддержки активных методов обучения;
- образной наглядной формы представления изучаемого материала;
- развития самостоятельного обучения. [9].

Таким образом, инновационные технологии создают благоприятную образовательную среду для проведения эффективных учебных занятий, предоставляя педагогам возможность соблюдения следующих основополагающих постулатов современного обучения:

- студент не должен получать всю информацию в готовом виде, в противном случае через пару таких занятий его познавательная активность станет близка к нулю;
- на учебном занятии нельзя использовать только одну форму работы;
- смысл и цель педагогических инноваций заключается в осуществлении нового видения методологии обучения, привлечении новых методов, технологий, мультимедийных средств обучения в интересах развития личности будущего специалиста. [5].

Подводя итог, можно отметить, что эффективность применения инновационных методов преподавания спецдисциплин очевидна. Данные методы способствуют повышению уровня усвоения знаний, учат студентов творчески мыслить, применять теорию на практике, развивают самостоятельность мышления, умение принимать оптимальные в условиях определенной ситуации решения. Как показывает практика, использование инновационных методов в профессионально ориентированном обучении является необходимым условием для подготовки высококвалифицированных специалистов. Использование разнообразных методов и приемов активного обучения пробуждает у студентов интерес к учебно-познавательной деятельности, что позволяет создать атмосферу мотивированного, творческого обучения и одновременно решать целый комплекс учебных, воспитательных задач, что соответствует утвержденным государственным общеобязательным стандартам образования. [4].

Список использованной литературы:

1. Законы - Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы (изменения на 27 декабря 2019)
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы;
3. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания казахстана», 2 сентября 2019;
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2015 года № 327, и от 15 августа 2017 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования.
5. Указ Президента РК №464 Государственная программа «Информационный Казахстан – 2020», 08.01.2013г.
6. Государственная программа «Цифровой Казахстан» (Постановление Правительства РК №827 от 12.12.2017);
7. Закон РК «Об образовании», 2007г. (с дополнениями и изменениями по состоянию на 24.11.2015);
8. Новые правила аттестации педагогов (приказ МОН РК от 12 апреля 2018 года № 152 и от 29 июня 2018 года № 316);
9. Косино, О.А. «Формирование профессиональной компетентности учителя в условиях интеграции педагогических и информационных технологий»
// Современные проблемы науки и образования. 2017. – № 2. с. 41
10. Осин, А.В. //Открытые образовательные модульные мультимедиа системы // – Москва: Агентство «Издательский сервис», 2015. - 328 с.

БИОЛОГИЯ МАМАНДЫҒЫ СТУДЕНТТЕРІНЕ «БОТАНИКА» ПӘНІНЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

БАЙКЕНЖЕЕВА Айнур Турдыбаевна, Г.Р. УНГАРБАЕВА, М.М. ҚҰНДЫБЕКОВА

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Қызылода, Қазақстан

ainur.20@mail.ru, gulshat_ungarbaeva@mail.ru, meruertqundybekova@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада студенттердің өздік жұмыстарының түрлері, олардың сипаттамалары, жіктелулері берілген. Сонымен қатар «Биология» мамандығы студенттеріне «Ботаника» пәнінен өзіндік жұмыстардың, тапсырмалардың түрлері қарастырылған.

Түйін сөздер: студенттердің өзіндік жұмыстары, ботаника, тапсырма, тапсырма түрлері.

Қазіргі таңдағы білім беру үрдісі білім алушының шығармашылықпен өзіндік дамуы, өзіндік оқуы және өздігінен жұмыс істеуімен қатар жүретін әлемдік интеграциялық технологиясына жаһандану жағдайында жүріп жатыр.

Еліміздегі жоғары оқу орындарында эксперимент ретінде енгізілген кредиттік оқыту жүйесі – заман талаптарына сәйкес болашақ маман бойында толыққанды білім қалыптастыруға, өздігінен жұмыс істеу және білім алу дағдыларын дамытуға жағдай жасайтын оқыту жүйесі. Бұл жүйе білімнің тиімділігін көтеруге және білім берудің еліміздің ұзақ мерзімге экономикалық дамуының қуатты факторына айналуына, білімнің сапасын қамтамасыз етудің механизмдері мен құралдарын дамытуға жағдай жасайды.

Педагогикалық әдебиеттерде өздік жұмыс түрлерін әртүрлі тұрғыдан анықтап, төмендегідей жіктейді [1-4]:

1) *ұйымдастыру түрлері байланысты:* ұжымдық, топтық, жеке-дара жұмыс.

2) *мақсатқа бағытталу сипатына байланысты:* теориялық және практикалық және зертханалық.

3) *логикалық бағыттылығына байланысты:* фактілерді бақылау және ұғымның белгілерін айрықшалау, құбылыстар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтату; өз бетімен игерген оқу материалындағы ұғымдарды анықтату және игергендерді жинақтау;

4) *іс-әрекеттің сипаты бойынша:* репродуктивті, реконструктивті-вариативті, жартылай ізденісті және зерттеушілік (шығармашылық) өздік жұмыс;

5) *танымдық үрдістегі қолдану орнына байланысты:* жаңа білімді қабылдау және игеру үшін арналған; алынған білімнің негізіндегі өздік жұмыстар;

6) оқытушы ұйымдастыратын студенттің өзіндік жұмысы *өткізілу уақыты мен орнына*, оқытушы тарапынан жасалынатын *жетекшіліктің сипатына*, нәтижелеріне *бақылау жасау тәсілдеріне байланысты* шартты түрде мынандай түрлерге бөлуге болады: негізгі аудиториялық сабақ (дәріс, семинар, зертханалық жұмыс) үстінде жүргізілетін өздік жұмыстар; жоспар бойынша жүргізілетін консультациялар, шығармашылық байланыстар, сынақтар мен емтихандар түрінде оқытушы жетекшілігімен орындалатын өздік жұмыстар;

7) студенттің *өз бетімен жұмыс істеу (дербестілік) деңгейіне байланысты:* еліктеу, жаттықтыру, шығармашылық, зерттеу өздік жұмыстары.

8) *аудиториялық студенттердің өзіндік жұмысының түрлері:* конспектілеу, алдыңғы үлгі бойынша өзі жазу, дәлелдеу (мысалы, теореманы), дәрістің логикалық карта-сұлбасын жасау, оқытушы сауалына жауап беру, пікірталасқа қатысу, проблемалық сұрақтарға жауап даярлау. Аудиториялық студенттердің өзіндік жұмысының оқу жоспары және оқу пәнінің бағдарламасы арқылы анықталып, оқу кестесімен реттеледі, оқытушының тікелей жетекшілігімен дәрісте, семинарда, зертханалық жұмыстарды, коллоквиумдарда және т.б. жүргізіледі.

Г.П.Никитина аудиториядан тыс студенттердің өзіндік жұмысының аудиториялық студенттердің өзіндік жұмысынан айырмашылығын оның жүргізу орны, мазмұны, ұйымдастыру әдістері мен формаларында, студенттің өз бетімен жұмыс жасау деңгейі, осы жұмысты есепке алу мен бақылаудың құралында деп көрсетеді [5]. Е.Андрюк аудиториядан тыс студенттердің өзіндік жұмысының жалпы ғылымилық және кәсіби білімдік, танымдық және кәсіби әрекеттің тәсілдерінің жүйесі, болмыс пен болашақ мамандығына эмоциялық қатынастың тәжірибесін игеруге бағытталған оқу, оқу-ізденіс, ғылыми-зерттеу және өз бетімен білім алу әрекет-терінің алуан түрлері деп анықтайды [6-7].

13) *дәріс үстіндегі өздік жұмыс:* дәрістің оқу жоспарын құру, концептуалды сұлбасын сызу немесе қадағалау, дәріс конспектісін даярлау, конспектіні ұсынылған әдебиеттермен толықтыру,

салыстыру нәтижесінде ұқсастық мен айырмашылықты анықтату, теореманың дәлелдемесін өздеріне аяқтату.

14) *семинар жұмысына қатысу*: семинарда оқылатын конспектiлер мен рефераттарды дайындау, тапсырмаларды орындау, сұрақтарға жауап әзірлеу.

15) *зертханалық-практикалық сабақтар*: әдістемелік нұсқауларға сәйкес әрекет ету және нәтиже алу.

16) *зерттеу сипатына байланысты*: студенттің өздік, бақылау, курстық, дипломдық жұмыс орындаудағы оқу-зерттеу жұмысы және студенттің ғылыми-зерттеу жұмысы.

17) *бақылау жұмысында*: коллоквиум, ауызша жауап даярлау, жазбаша тапсырманы орындау, тест сұрақтарына жауап беру, эссе жазу.

18) *практика барысында*: байқаулар мен жиналған материалдар бойынша тапсырмаларды орындау және т.б., СӨЖ оқу, ғылыми-зерттеу және шығармашылық бағытырында жүреді. Аталған өзіндік тапсырмалардың жүйесін негізге ала отырып, Ботаника пәні бойынша студенттерге берілетін өзіндік тапсырмаларға тоқтала кетейік (1-кесте).

1 кесте. «Ботаника» пәнінен өзіндік жұмыстарды

№ №	Студенттердің өзіндік жұмысының тақырыбы	Студенттердің өзіндік тапсырмалар
1	Төменгі сатыдағы саңырауқұлақтар	<i>Студенттердің аудиториялық өзіндік жұмысы, жеке тапсырма:</i> 1.саңырауқұлақтардың вегетативті денелерінің ерекшеліктері мен әртүрлілігі. Вегетативті дененің коректену типіне байланысы. 2. Хитридиялық саңырауқұлақтар. Морфология, экология, коректену және көбею әдістері. 3. Оомицеттер. Жалпы сипаттамасы: биология, экология, көбею. Өкілдері: сапролегния, фитофтора. 4. Зигомицеттер. Айырықша белгілері. Мукор-типтік өкіл; оның биологиясының ерекшеліктері <i>Зертханалық жұмыс, топтық тапсырма:</i> сапролегния, фитофтора, мукор саңылауқылақтарын зертханалық жағдайда өсіру, микроскопиялық зерттеу.
2	Сапрофитті аскомицеттер	<i>Оқу-зерттеу жұмысы және студенттің ғылыми-зерттеу жұмысының тапсырмалары:</i> Нан ашытқысынан белсенді культура дайындау; Лимон, шай, нан қабықшасында аскомицеттерді өсіріп пеницилл және аспергилден микропрепарат жасаңдар.
3	Паразитті аскомицеттер	<i>Ғылыми-зерттеу және шығармашылық бағыттағы практикалық тапсырма:</i> табиғи жағдайдағы ақ ұнтақты жабын белгілері бар өсімдіктердің жапырақтарын жинап әкелінде, талдау жасаңдар
4	Базидиомицеттер	Теориялық дайындыққа сұрақтар беріледі
5	Телиобазидиомицеттер	Теориялық дайындыққа сұрақтар беріледі
6	Саңырауқұлақтар	Бақылау жұмысы (коллоквиум). Саңырауқұлақтардың мицелий құрылысы, жынысты және жыныссыз көбею кезеңдері, жемісті денесі, өкілдеріне салыстырмалы сипаттама кестесі
7	Көк-жасыл балдырлар	Аквариум, ағынсыз судан жасыл қақты алып зертханалық жағдайда осцилляторияға зерттеу жүргізіндер. Дымқыл үй қабырғаларынан, ағаш діңінің қабынан жысыл қақты қырып алып, хроококкадан микропрепарат дайындаңдар.
8	Жасыл балдырлар	Ағынсыз су, су жағасындағы өсімдіктердің арасынан сынама алып, жасыл балдырларды микроскопиялық зерттеу жүргізіндер
9	Хара, сары-жасыл, диатомды балдырлар	Теориялық дайындыққа сұрақтар беріледі
10	Қоңыр балдырлар	Теориялық дайындыққа сұрақтар беріледі
11	Қызыл балдырлар	Теориялық дайындыққа сұрақтар беріледі
12	Балдырлар	Ауызша жауап даярлау, жазбаша тапсырманы орындау, тест сұрақтарына жауап беру, эссе жазу. Салыстырмалы талдау жасау. Балдырлардың түр саны, талломы, ядро, хлорофилл, пигмент, коректі зат, көбеюі, шығу тегі, экологиясы

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Студенттердің өзіндік жұмыстарын орындауға әдістемелік нұсқаулық// <https://jasgalym.kz/studentterge/student-buryshy/100-ctudentt-zndk-zhmysin-oryndaua-dstemelk-nsaular.html>

2. Меренков А. В., Куньщиков С. В., Гречухина Т. И., Усачева А. В., Вороткова И. Ю. Самостоятельная работа студентов: виды, формы, критерии оценки: учеб.-метод. Пособие. /под общ.

ред. Т. И. Гречухиной, А. В. Меренкова]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. — Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2016. — 80 с

3. Омелаенко Н.В. Методика и организация самостоятельной работы студентов// Современные наукоемкие технологии// №2. 2016 г. 538-542 с

4. Пак Ю.Н., Шильникова И.О., Пак Д.Ю. Самостоятельная работа студента в условиях ГОС нового поколения // Высшее образование в России. – 2015. – № 6. – С. 138–144.

5. Никитина Г.А., Королева П.С. Организация СРС при подготовке будущих педагогов. Организация самостоятельной работы студентов по иностранным языкам: сборник научно-методических статей преподавателей иностранных языков вузов России. Саратов: Издательство «Техно-Декор», 2018. – 63-68 с.

6. Назарова И.В. Организация самостоятельной работы в вузе в целях профессионально-творческого саморазвития студентов [Электронный ресурс] / И.В. Назарова // Вестник ПАГС. 2011. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-samostoyatelnoy-raboty-v-vuze-v-tselyah-professionalno-tvorcheskogo-samorazvitiya-studentov> (дата обращения: 17.03.2018).

7. Никитина Г.А. Формирование профессионально-методических навыков студентов в рамках СРС / Г.А. Никитина // Организация самостоятельной работы студентов: Материалы докладов V Международной очно-заочной научно-практической конференции «Организация самостоятельной работы студентов» (29 апреля 2016 года). Саратов: Изд-во «Техно-Декор», 2016. С. 183-188.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНДЕРДІ ЖҮЙЕЛІ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

БАЙКЕНЖЕЕВА Айнур Турдыбаевна, Г.А. НАЗАРОВА, А.Е. ЕРБОЛАТ

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Қызылода, Қазақстан

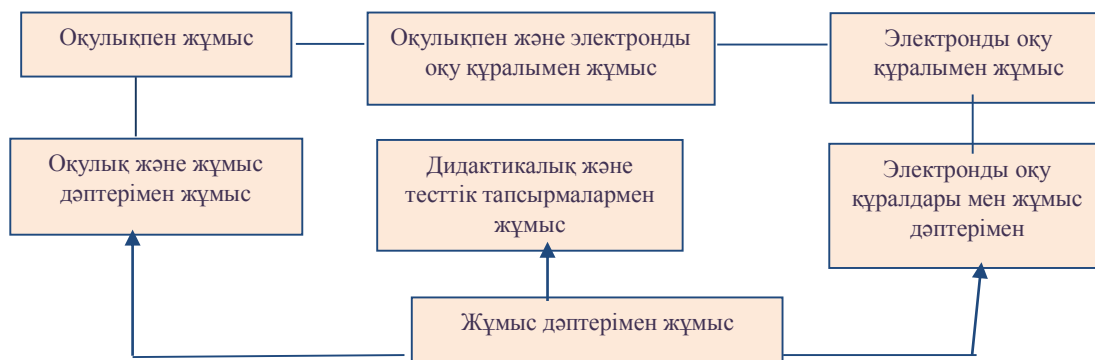
ainur.20@mail.ru, ainur.20@mail.ru, gulshat_ungarbaeva@mail.ru

Андатпа

Мақалада жалпы білім беретін мектептерде биология пәнінен оқу-әдістемелік кешенді пайдалану, оның құрылымдық компоненттері, қолдану жолдары, әдістемесі талданған.

Түйін сөздер: биология, мектеп, оқу-әдістеме, оқу-әдістемелік кешен.

Оқыту әдістемелік құрылым компоненттерін оқыту ісінде қолдануда біз нақты формасын ұсына отырып, оны жүзеге асыру дұрыс мақсатты бағыт деп санаймыз және оны екі топқа бөлдік: баспа оқулықтармен (кітап) және электронды оқу құралдармен жүргізілетін жұмыстар. Биология пәнінде оқу-әдістемелік құрылым негізінде қолданылатын оқыту әдістерінің жүйесі 1-суретте көрсетілген.

Сурет 1. Оқыту әдістемелік құрылым компоненттерін қолдана отырып оқыту әдістемесінің жүйесі

Оқулықтың маңызы зор, оны барлық оқыту сатысында пайдалануға болады, әсіресе жаңа тақырыпты алған кезде оқулықпен жұмыс істеген тиімді [1].

Қажетті технологияны қолданғанда, мысалы модульдік технологияда өзіндік жұмыстың деңгейі қиындай түседі. Сондықтан жаңа тақырыпты алғанда оқулыққа сүйену қажет, себебі оқулық түрлі жаттығуларды пайдалана отырып, ғылыми түр береді оны жаттықтырып оқушының ақыл ойының дамуына мүмкіндік береді: жалпылау, салыстыру, ең басты ойды тап баса алу. [1 2,3]. Оқулықпен

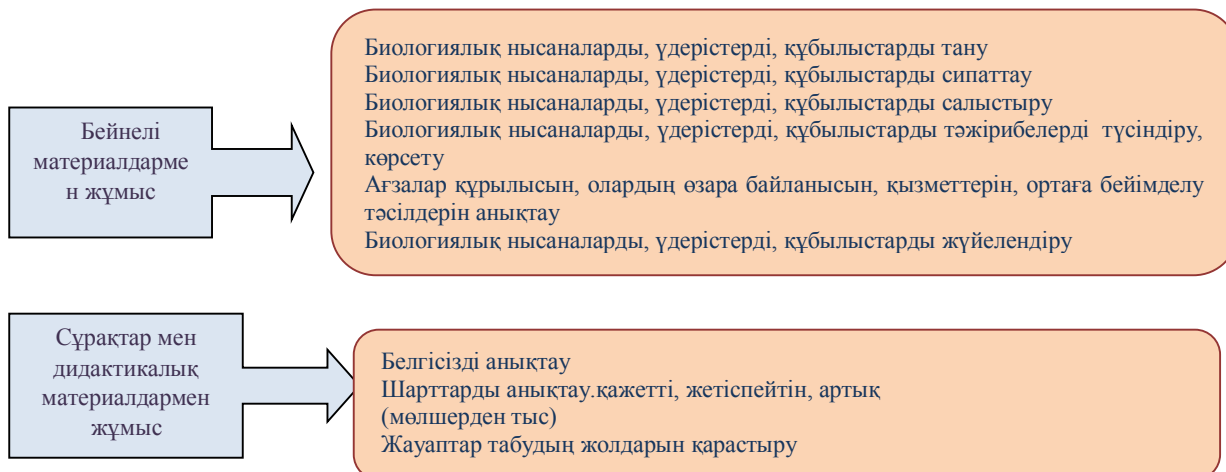
жұмыс істегенде мәтіндер мен арнаулы суреттер арқылы жаңа ұғымдар нақты мысалдармен бекітіледі, білім деңгейіне талдау жүргізіледі. Осылайша Д.И. Трайтака білімді жадқа бекітуде оқулықтың маңызы зор дейді [2]. Баспа өнімдерімен жұмыс істеудің ең маңыздылығы білімді жүйелендіруі, ол білімді бекітудің иерархиялық жүйесін жасап, әрекеттерді жалпылап, классификациялауға мүмкіндік береді [1].

Мектеп оқушыларының оқулықты пайдалана отырып жасаған өзіндік жұмыстарының деңгейі оқытушының оқулық арқылы түрлі жаттығу үлгілерімен түсіндірген мәліметтерімен біріге отырып әр түрлі деңгейде орындалады. Мектеп оқушыларының танымдық белсенділіктері де әр түрлі болады. Оқытушы түсіндірген кезде тақырып бойынша анықтамаларды, тәжірибе сипаттамаларын бейнелі-түсіндірмелер арқылы ұғыну қажет [2]. Егер оқушыларға оқулықтағы суретке қарап отырып, ағзаның құрылысын сипаттауды ұсынсақ, онда ол репродуктивті деңгей деп аталады. Егер нысананы салыстыра қорытындылап, ағзаның ортада қалыптасуын, басқа ағзалармен байланысын анықта деп тапсырылса, онда ол оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен оқулық арқылы барлық жұмыс түрлерін, тіпті ғылыми зерттеулер жүргізуге дейін болатындығына көз жеткіздік. Дегенмен оқулықпен жасауға болатын жұмыс түрлері жоғарыда көрсетілгендермен шектелмейді. Қазіргі кезде оқушыларға қойылатын талаптар да жоғарылады, әрбір оқушы өмір бойы оқып, үнемі ізденісте болу үшін ғылымды игере білу үшін саналы әрекеттер жасауға талпынуы тиіс. Бұл істе баспа оқулығының маңызы зор және оқыту мәселесінде әмбебап құрал бола алады, себебі оқулық біліктілік пен машықтану сипатын қалыптастырып қоймай оқу үдерісінің мазмұнын да кеңейте түседі. Үй жұмыстарын орындауда да оқулық негізгі құрал, үй тапсырмаларын тез, жеңіл орындау үшін оқулықпен үнемі жүйелі

Оқыту әдістерін түрлі тәсілдермен жүргізу үшін, әсіресе оқулықпен жұмыстың сапасын, тиімділігін арттыру **әдістер тәсілдері** арқылы жүзеге асырылады, бұл оқыту үдерісінде оқушы мен оқытушы әрекеттерінің элементтері [4]. Басқа пәндерді оқыту әдістемелеріне сүйене отырып, биология пәні оқулықтарының мүмкіндіктерін екшелеп зерттеулер жасалынды.

Бұл кестеде (2-сурет) оқулықтармен жасалатын жұмыстарды ұйымдастыру тәсілдері көрсетілген, олардың жетерліктей әртүрліліктерін және де оларды мәтінмен де мәтінсіз де қолдануға болатындығын көрдік. Оқу кітабымен жақсы жұмыс істеу үшін оқушы кітапқа үйренісу керек, сондықтан тақырыптармен, көрсеткіштермен, бергілеу, таңбалау жұмыстарын жасауға дағдыландыратын тәсілдерді қолданған жөн. Мұндай жұмыстарды баспа жұмыс дәптерлеріне де қолдануға болады.

Сурет 2. Биология оқулығымен жүргізілетін жұмыстың сапасын, тиімділігін арттырудың әдістер тәсілдері

Мәтіндермен жасалатын жұмыс түрлерінің көп болуы кездейсоқ емес. Дәстүрлі мәтіндер оқулықтың үлкен көлемін алады, тек соңғы он жыл көлеміндегі шыққан оқулықтарда бейнелі тапсырмалар көбейген.

Онан басқа «...мәтінмен жұмыс жасай білу ең маңызды және ауыр қалыптасатын нәрсе» [5], сондықтан да әдістемелік жұмыстар түрі көп болуы керек.

Кестеде мәтіннің күрделілігіне қарай жұмыс тәсілдері де әралуан мысалы параграф мәтінін кестеге, сұлбаға айналдыру. Оқушылардан анықтаманы ашып, оларды жүйелендіру үшін сұлбаға, кестеге айналдыруды талап еткен жөн.

Әсіресе ағзалар құрылысын салыстыратын, химиялық құрамын анықтайтын тапсырмалар болса кесте не сұлба бойынша орындау тиімді [4] мысалы «Маңыздысын табу» әдісі кездейсоқ емес білім көп түрінен маңыздысын таба білу қажеттілік [5].

Бейнелі материалдармен жұмыс істеу әдістеріне де көп көңіл бөлу керек. Қажет кезінде мектеп оқушыларына қиын күрделі тапсырмаларды суреттер, кескіндемелер арқылы оқыса, мысалы органдардың (ағзалардың) өз ара байланысы, жасушалар құрамын, олардың құрылыстарының қызметін анықтауда, немесе қорытындыларды салыстыруда маңыздылығын анықтауда бейнелі материалдарды пайдалану ең тиімді әдіс екені белгілі [6].

Оқулықтарда берілген сұрақ жұмыстарына тоқталсақ, оларға да ортақ әдістер табуға болады. Ең бастысы тиімді әдістерді таба білу. Биология пәнін оқытудың бастапқы сатысында кейбір шартты талаптарды алып тастауға болады, ең бастысы сұрақтарға жауап бере отырып, белгісіз нәрселерді анықтау. Анықтай отырып қандай мәселе жетіспейтіндігін, не істеу керектігін ойластыру Бірінші жағдайда оларды тек тауып қана қоймай, қателікті болдырмау керек, ал екінші жағдайда, шын мәнінде не жетпейтінін анықтау және қосу. Мектеп оқушыларына қандай шарт қойылуына байланысты солай жауап болатындығын есте сақтау керек. Белгісіз нәрсені табуғағы шарт белгілі болған соң оның жауабын табу жолдарын анықтауда логикалық (қисынды) ой тізбегі жасалып, себебі анықталады.

Оқулықтың бірнеше компоненттерімен жұмыс істеуге болады. Талдау, түсіндіру, салыстыру, жүйелеу, дәлделдеу барлығын мәтін негізінде сурет, фотосуреттер, карта (мысалы мәдени өсімдіктердің шығу орталықтарын анықтау) және т.б. ұйымдастырылады.

Кестеде көріп отырғанымыздай қолданылған әдістердің барлығын оқулықпен де оқулықтың жұмыс дәптерімен де жасауға болады. Өзіндік жұмысқа келген де қорытындыларын жазбаша түрде кестелерге түсіріп, отыру кез келген оқушыға мүмкін емес әрекет [4,5]. Бұл жағдайда дәптер қосымша оқыту құралы. Оқытушы түсіндіру барысында дәптерге сәйкес сипаттамалар түсіріліп отыру тиіс, белгілер, сызбалар, қоршаулар т.б. болуы мүмкін [5]. Дегенмен дәптер оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің құрамдас бөлігі ретінде де қолдануы мүмкін, бұл оқушы білімін жүйелеуге, жинақтауға себебі мол.

Электронды оқулық құралдарының негізі гипермәтінге сай жасақталған қағидалармен жасалады, ең алдымен онда негізгі бет, оқу құралының қажетті бөліктерін аша алатын мүмкіндіктің болуы, анықтамалық жүйесі, бақылау және бағалау т.б. қамтамасыз етілуі.

Электронды оқулықтар да да бейнелеу материалдары көп қолданылады. Баспа оқулықтардан айырмашылығы биологиялық нысаналар үлгілерінің, құрылыстары мен әрекеттерінің болуы, олардың биология пәнін сапалы оқытудың мүмкіндігін арттырады. Моделдеу әрекеті виртуальды күйде

оқушыларға қолжетімді, ол оқушылардың зерттеу нысаналарының шынайылығы, бөгде жан пайдалана алмауы, қол жеткізген нәтижелерді талдап, біріктіріп қол жеткізуіне мүмкіндігі. Бұл әдістер оқушылардың танымдық, креативтік белсенділік әрекеттерін арттырады [5].

Электронды оқу құралдарының көмегімен бағдарламалар арқылы сауалнамалар жасап, сұрақтарға жауап алуға мүмкіндіктер жасалып отыр. Тестілеу еске сақтау сатысында да, бақылау кезінде де (компьютер өзі вариантты таңдап, өзі нәтижесін шығарады) қолданылады. Мұндай бақылау өте аз уақыт алады, биологияны диагностикалық оқыту әдісінде өте тиімді бағдарлама арқылы оқушы жауаптары талданады, қорытындыланады және ақпараттар тез арада беріледі [6].

Сонымен электронды оқу құралдарын оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің құрамында қолданатын болсақ, онда биология пәнін мектеп оқушыларына оқытуда сапалы әдістер арқылы жетістікке жету мүмкіншілігі зор. Электронды оқу құралдарын оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің құрамында қолдану баспа оқулықтың да сапасын арттырады, компьютер көмегімен қажетті бейнесуреттер, кестелер жылдам әрі тиімді пайдалануға жол ашады. Әрине өз кезегінде баспа оқулық та электронды оқу құралын толықтырып, кейбір олқылықтардың орнын толтырады сөзсіз.

Электронды оқу құралдары мен баспа оқулықтың дәптерін бірге пайдалану үлкен жетістіктерге жеткізуде. Мысалы, бейнелеу материалдарын зерттеу кезінде кескіндемелер көмегіне жүгіну биология терминдерін тез арада игеріп жылдам әрі жүйелі жұмыс жасауға себі мол. Егер баспа оқулықтың мәтінін дәптерге ақпарат ретінде қайта жаңғыртып жазатын болса, онда ол электронды оқу құралдары модельдері көмегімен жүзеге асырылатыны белгілі, олай болса бұл әдіс бір мезгілде оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің үш түрімен бірдей жұмыс жасауды білдіреді, сонымен қатар оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің тиімділігін көрсетеді.

Сонымен оқыту әдістемелік құрылым компоненттерінің оқыту әдістері оқыту шартына қарай әртүрлі және биология пәнін оқытуда оның тиімділігін арттырады.

Орта мектептерде биология пәнін оқушыларға оқытуда олардың білімін, танымын және тәрбиелік қасиетін тереңдету кезінде мезгілде оқыту әдістемелік құрылым компоненттерін пайдалану әдістері бірнеше **түрде** жүргізіледі «...белгілі бір бекітілген тәртіп бойынша оқытушы мен оқушы арасындағы іштей байланыс қызметін атқарып отырады» [5]. Орта мектептерде қалыптасқан бұл оқыту жүйесі сыныптағы пән сабақтарына тән. Атап кететін нәрсе сабақтардың көп түрлілігі сақталғанмен, көбіне олар өзара бірігуде, сондықтанда тақырыптарға сай және өтетін орнына қарай түрлі әдістер арқылы жүзеге асырылуда [6]. Мұндай сабақ түрлері әр тақырыпты қорытындылап отырады. Ол оқушылардың алған білімін жүйелеп, біріктіріп, бір-бірімен қабыса отырып үлкен бір толыққанды оқыту үдерісін қалыптастырады. Сабақтарды біріктіруде басты бағыт биологиялық білімдерін арттыруда оқушылардың сана-сезімі мен ой кеңістігін кеңейтуге арналды. Сонымен қатар мұндай әдістердің түр-түрлілігі пайдалы әсіресе (саяхат сабақтар, ойын-сабақтар т.б.) 6-7 сынып оқушылары арасында олардың жас ерекшеліктерін ескере отырып қолдану маңызды.

Ал сабақтың басқа түрлерінде оқыту әдістемелік құрылым компоненттерін пайдалануда үй жұмысытапсырмаларын орындауда маңыздылығы ерекше, бұл күрделі зерттеулер мен жеке назар аударуды талап етеді.

Оқыту әдістемелік компоненттерді қолдануда оқытушы биология сабағы бойынша кейбір түрлері мен әдістерін өзгерте алады: фронтальды, топтық, жекелей т.б. Оқыту әдістемелік құрылым компоненттерін комплексті түрде пайдалану әрине тиімді, бірақ оларды бірізділікпен қоладан беру тиімсіз. Сондықтан да міндетті түрде қолдану түрлері сабақтың өтетін орынына, уақытына, ұзақтығына, әдістемелік құралдар сапасына т.б. назара салынса ғана сапалы, тиімді болатындығын ескерген жөн. Міндетті түрде оқушылардың жас ерекшеліктері мен қабілеттері ескеріледі.

Оқу-әдістемелік кешенді пайдалану сабақты өткізу әдістемесіне араласа еніп, оның кезеңдеріне тірек (көмек) болуы керек. Сондықтан ОӘК пайдалану жүйесін сабақ кезеңдеріне, типіне сәйкес құрастырылса оң нәтиже береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Орлова, Л. Н. Система современного высшего педагогического образования / Л. Н. Орлова // Актуальные проблемы естествознания и естественно-научного образования: материалы IV Международной заочной научно-практической конференции. — Омск: Изд-во ОмГПУ, 2016. — 89—94 с.
2. Инновации в российском образовании: Дополнительное образование и воспитание детей и молодежи. М.: МГПУ, 2000. - 80 с. - С.9.
3. История школьных учебных книг. //Проблемы школьного учебника. — Вып. 19. -М.: Просвещение, 1990. 416с.

4. Трайтак Д.И. Проблемы методики обучения биологии: Труды действительных членов Международной академии наук педагогического образования. – М.: Мнемозина, 2012. – С. 304

5. И. Л. Шишкина. Методика обучения биологии: учебно-метод. пособие к изучению дисциплины и организации самостоятельной работы студентов бакалавриата, обучающихся по направлению 44.03.01 Педагогическое образование (профиль подготовки – Биология) очной, заочной форм обучения / авт.-сост. И. Л. Шишкина. – Славянск-на-Кубани : Филиал Кубанского гос. ун-та в г. Славянске-на-Кубани, 2018. – 59 с.

6. Андреева, Н. Д. Методика обучения биологии в современной школе: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н. Д. Андреева, И. Ю. Азизова, Н. В. Малиновская; под ред. Н. Д. Андреевой. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2018. — 300 с.

ОБЛАЧНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

БАЙМУЛДИНА Н.С., КЕРИМОВА Г.У.

Казахский Национальный Университет им. Аль-Фараби, Средняя школа № 11

Алматы, Казахстан

baimuldinanaziko@mail.ru

Аннотация

Ақпараттық технологияларды дамытудың ең перспективалық бағыттары бұлтты технологиялар болып табылады. Бұл мақалада білім беру мекемелеріне динамикалық және өзекті, веб-электрондық қосымшаларды ұсынудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынатын бұлтты технологиялар қарастырылған. Оқу процесінде бұлтты технологияларды қолдана отырып, сіз нақты уақыт режимінде құжаттарды өңдей аласыз, сонымен қатар мұғалімге құжатқа түсініктеме қалдыра аласыз және оқушыңызға шұғыл кеңес бере аласыз, бұл үлкен уақытты үнемдейді. Жұмысты оқытушымен тікелей түзету кезінде бейне немесе аудио байланыста талқылауға болады. Мұның бәрі оқу үдерісін сапалы жақсартады және жеңілдетеді және жүзеге асырады.

Түйінді сөздер: бұлтты технологиялар, интернет-технологиялар, электрондық білім, ақпараттық технологиялар. Аннотация.

Аннотация

Наиболее из перспективных направлений развития информационных технологий являются облачные технологии. В данной статье рассматриваются облачные технологии, которые предлагают учебным заведениям новые возможности для предоставления динамичных и актуальных, основанных на интернет-технологиях приложений для электронного образования. Используя облачные технологии в учебном процессе, можно редактировать документы в режиме реального времени, а так же возможность у преподавателя оставлять комментарии по документу и оперативно консультировать студента экономит огромное количество времени. Работу можно обсуждать в режиме видео или аудио связи с преподавателем непосредственно при корректировке. Все это в совокупности качественно улучшает и упрощает процесс обучения и делает внедрение.

Ключевые слова: облачные технологии, интернет-технологии, электронное образование, информационные технологии.

В настоящее время перспективным направлением развития информационных технологий являются облачные технологии. Облачные технологии предлагают учебным заведениям новые возможности для предоставления динамичных и актуальных, основанных на интернет-технологиях приложений для электронного образования. Облачные вычисления обеспечивают высокий уровень обслуживания потребителей и соответствие электронного курса политике учебного заведения. Эта технология оказала влияние на архитектуру, предоставляемые сервисы и логистику внедрения дисциплин на обучения. Преимущество облачных технологий является возможности для учебных заведений и студентов, предоставлять и получать лучшие сервисы за меньшие деньги.

Для повышения эффективности учебного процесса облачные технологии позволяют снизить затраты на ее организацию. [1] Использование компьютера в качестве терминала снимает ограничения, связанные с недостаточной мощностью компьютера, по причине которых невозможно установить локально на этот компьютер программное обеспечение, необходимое в рамках реализации обучения в соответствии с программой той или иной учебной дисциплины [2]. Необходимо обеспечить устойчивый канал доступа, позволяющий бесперебойно работать с серверами, на которых запущены используемые в рамках учебного процесса виртуальные машины. Так как компьютеры учебных

классов используются в качестве терминалов, то это позволяет достаточно гибко менять при необходимости аудитории, в которых проводятся занятия.

Обычно для обучения программное обеспечение устанавливается на компьютеры учебного класса, процесс установки может занимать значительное время и быть достаточно трудоемким. Чем меньше прикладного ПО установлено на компьютере, тем меньше проблем с совместимостью одновременно используемого ПО. Работая с облаком, возможно и целесообразно во многих случаях, как по техническим возможностям, так и с учетом экономики, создавать для каждого студента индивидуальную виртуальную машину, генерируемую специально к конкретному занятию в рамках конкретной учебной дисциплины [2]. Решение обеспечивает унификацию учебных мест, исключается ситуация, когда студент не может эффективно работать наравне со всеми по той причине, что какой-то другой студент, работавший на этом компьютере ранее, что-то перенастроил или стер. Следует отметить не только возможность массовой генерации однотипных виртуальных машин на основе образов, хранящихся в библиотеках, но и то, что состояние виртуальных машин может быть сохранено, когда закончилось учебное занятие. Эта возможность достаточно удобна для преподавателей, так как лабораторные и практические работы можно планировать без жестких ограничений, связанных с использованием ПО на физическом компьютере, когда программа должна быть завершена к концу учебного занятия. Не все ПО поддерживает возможность приостановить свою работу с сохранением данных, но обеспечение такой поддержки со стороны прикладного ПО неактуально, если есть возможность сохранять состояние виртуальной машины (операционной системы, вместе с запущенными в ней приложениями). Решение приемлемо и для системных администраторов, т.к. сохраненные виртуальные машины занимают только дисковое пространство, но не используют процессорные ресурсы. Процесс заказа необходимого количества виртуальных машин (с учетом числа учащихся в конкретной группе) и используемой конфигурации (технические характеристики – объем оперативной памяти, тип и число процессоров и т.д., плюс операционная система и ПО, необходимое для изучающих данный учебный курс) может быть автоматизирован. Преподаватель получает возможность заказывать необходимые для занятия виртуальные машины с требуемой конфигурацией, используя веб интерфейс доступа к порталу самообслуживания (подключение по защищенному протоколу https), отправляя SMS сообщения с зарегистрированных телефонных номеров, возможно использование электронной почты (при условии дополнительной защиты отправляемых по электронной почте сообщений от несанкционированного доступа и модификации).

Рассмотрим облачные сервисы, которые предоставляют пользователям через сеть Интернет доступ к своим ресурсам посредством бесплатных или условно бесплатных облачных приложений, программные и аппаратные требования которых не предполагают наличия у клиентов высокопроизводительных компьютеров.

Существует три модели обслуживания облачных вычислений:

1. Программное обеспечение как услуга (SaaS, Software as a Service). Потребителю предоставляются программные средства — приложения провайдера, выполняемые на облачной инфраструктуре.
2. Платформа как услуга (PaaS, Platform as a Service). Потребителю предоставляются средства для развертывания на облачной инфраструктуре создаваемых потребителем или приобретаемых приложений, разрабатываемых с использованием поддерживаемых провайдером инструментов и языков программирования.
3. Инфраструктура как услуга (IaaS, Infrastructure as a Service)[1].

Потребителю предоставляются средства обработки данных, хранения, сетей и других базовых вычислительных ресурсов, на которых потребитель может развертывать и выполнять произвольное программное обеспечение, включая операционные системы и приложения.

Сегодня существует достаточное количество облачных решений (операционные системы, офисные приложения и др.), которые можно использовать в учебных целях не только как принципиально новое средство, но и в качестве альтернативы традиционному ПО.

Отличительные особенности «облачных» технологий:

- сервисная модель обслуживания (сетевые ресурсы представляются в виде пула настраиваемых сервисов, готовых к немедленному использованию на условиях онлайн-подписки без дополнительной установки и настройки со стороны пользователя);
- самообслуживание (потребители могут самостоятельно изменять номенклатуру и конфигурацию сервисов в режиме онлайн, используя http-клиента);
- высокая автоматизация процесса управления пулом сервисов, учетными записями пользователей и потреблением ресурсов;
- эластичность(динамическое перераспределения имеющихся ресурсов между потребителями);

- использование распространенных сетевых технологий («облако» доступно для любого клиентского оборудования с использованием стандартных технологий и протоколов).

Достоинства облачных сервисов:

- доступность (обязательное условие – наличие доступа в Интернет);
- низкая стоимость (облачные технологии не требуют затрат на приобретение и обслуживание специального ПО, доступ к приложениям можно получить через окно веб-браузера);
- гибкость — неограниченность вычислительных ресурсов (память, процессор, диски);
- надежность – надежность «облаков», особенно находящихся в специально оборудованных ЦОД, очень высокая);
- безопасность (безопасность достаточно высока при должном ее обеспечении, но при халатном отношении возможен противоположный эффект).

Недостатки облачных сервисов:

- постоянное соединение с сетью (доступ к услугам "облака" предполагает постоянного соединения с сетью Интернет);
- программное обеспечение и его кастомизация (пользователь программного обеспечения имеет ограничения в используемом программном обеспечении и иногда не имеет возможности настроить его под свои собственные цели);
- конфиденциальность (в настоящее время нет технологии, которая бы гарантировала 100% конфиденциальность хранимых данных);
- надежность (потерянная информация, хранившаяся “облаке” не подлежит восстановлению);
- безопасность (“облако” само по себе является достаточно надежной системой, но при проникновении на него злоумышленник получает доступ к огромному хранилищу данных);
- дороговизна оборудования (построение собственного облака требует значительных затрат, что не выгодно образовательным учреждениям).

Наиболее распространенной системой сервисов на основе технологии облачных вычислений, применяемой в образовательном процессе, является Google Apps. Это web-приложения, предоставляющие участникам образовательного процесса инструменты, использование которых призвано повысить эффективность общения и совместной работы. В пакет входят популярные веб-приложения Google, в том числе Gmail, Google Диск, Google Календарь и Google Документы. Использование электронной почты, чата и форума позволяет обмениваться информацией и документами, необходимыми для учебного процесса консультировать их по проектам и рефератам.

В результате анализа образовательных сервисов на облачных технологиях, можно сказать, что внедрение такого современного инновационного подхода в процесс обучения в высшей школе обеспечит [8]:

1. Сокращение затрат на поддержание инфраструктуры, посредством переноса основных производственных мощностей в «облако». «Отпадает необходимость выделять отдельные и специально оборудованные помещения под компьютерные классы» [8].
2. Формирование единой информационной базы данных и знаний.
3. Сокращение затрат на сопровождение программных продуктов и лицензии связанные с ними.
4. Использование мобильных средств для получения информации в целях обеспечения бесперебойного процесса обучения.
5. Снижение мощностных нагрузок информационной инфраструктуры.
6. Более эффективный интерактивный обучающий процесс.
7. Возможность быстро создавать, адаптировать и тиражировать образовательные сервисы в ходе учебного процесса.
8. Поддержание информации в актуальном состоянии (книги, лекции, лабораторные, расписание) с минимальными затратами на их изменение.

Учитывая специфику высших учебных учреждений к предоставлению информации (информация должна быть доступна и ограничена в рамках вуза) [4], мы предлагаем использовать в качестве модели обслуживания облачное программное обеспечение как услугу (SaaS) для переноса основных производственных мощностей (отказ от серверов), а в качестве модели развертывания - частное облако.

Обучение средствами облачных технологий формирует у студентов представление о мире и функционале современных информационных технологий. В образовательный процесс прекрасно вписываются различные облачные технологии. Это и простые online инструменты, при помощи которых дети могут совместно рисовать и делать записи, так и сложные технологии совместной работы над проектами. Таким образом их можно использовать на любом этапе обучения, будь то начальная

школа или выпускные курсы институтов. Сюда, прежде всего, относятся технологии SaaS (аренда ИТ-приложений и облачные веб-сервисы), среди которых есть множество бесплатных[2].

Какие же есть очевидные плюсы при переходе образовательного процесса в «облако»:

1. Экономия средств на программное обеспечение. К примеру, используя технологии Office Web Apps, можно не приобретать офисные пакеты для работы с документами.
2. Снижается потребность в помещениях. Выполнение многих видов учебной работы может происходить в режиме online, контролироваться и оцениваться учителем в реальном времени.
3. Повышение безопасности. Безопасность целостности данных гарантируется представителем облачных услуг.
4. Экономия серверного дискового пространства. Все данные хранятся на облаке.
5. Появляется больший доступ для обучения людей с ограниченными возможностями.

Почти все облачные офисные пакеты имеют функцию совместного доступа, которая может упростить преподавателям процесс проверки домашних заданий и лабораторных работ, а школьникам и студентам сделать более увлекательным процесс работы над учебными проектами. Одними из самых простых средств, позволяющих существенно упростить работу с документами, являются сервисы Google Диск (от Google), OneDrive (от Microsoft). В целом они равносильны и имеют схожий функционал. Для хранения всех созданных или загруженных данных компании предоставляют около 5 Гб. Учитывая то, что офисные файлы имеют, как правило, небольшие размеры получается вполне достаточное дисковое пространство даже для большого проекта[3].

Таким образом, получается удобное файловое хранилище, все данные в котором могут быть доступны с любого устройства, имеющего выход в Интернет. Своими файлами можно делиться, предоставляя к ним различные уровни доступа — от только просмотра до полноценного редактирования.

Актуальными в настоящее время также являются решения, которые позволяют преподавателям и *smelunjd* свободно общаться друг с другом с использованием различных коммуникационных сред, таких как текстовая, голосовая и видеосвязь (то, что называется мультимедиа). При этом подобные возможности общения должны быть доступны вне зависимости от местонахождения сотрудника (на рабочем месте, в командировке, дома), должны быть доступны с любого удобного для сотрудника устройства (ПК, ноутбук, планшет, смартфон) и должны быть максимально интегрированы с основными используемыми бизнес-приложениями.

Таким образом, мы получаем эффективную площадку для дистанционного обучения. Вообще можно достаточно долго говорить об облачных приложениях и тех возможностях, которые они дают в образовательном процессе, но подводя итог, хотелось бы выявить самые главные плюсы «облака». Совместное редактирование документов в режиме реального времени, а так же возможность у преподавателя оставлять комментарии по документу и оперативно консультировать студента экономит огромное количество времени. Работу можно обсуждать в режиме видео или аудио связи с преподавателем непосредственно при корректировке. А версия документа всегда нова и актуально. Все это в совокупности качественно улучшает и упрощает процесс обучения и делает внедрение

Список литературы

1. Ананченко И.В. ОБЛАЧНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ // Современные наукоемкие технологии. – 2015. – № 5. – С. 48-52; URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=35037> (дата обращения: 17.03.2019).
2. *Giorgio Bonuccelli* Cloud Computing: Application Virtualisation and desktop delivery for the Education. Available at: <http://www.2x.com/cloud-computing-application-virtualisation-education/> (accessed 11 february 2015).
3. *Макашова В.Н.* Использование электронных образовательных ресурсов для активизации взаимодействия вузов и работодателей // Проблемы и перспективы развития образования в России. - 2011. № 11. - С. 386-390.
4. *Макашова В.Н.* Развитие творческих способностей студентов вуза в условиях открытого образования: Дис. ... канд. пед. наук. Магнитогорск. 2005. - 190 с.
5. *Макашова В.Н., Чусавитина Г.Н.* Модернизация ИТ-инфраструктуры образовательных учреждений в целях обеспечения информационной безопасности //Современные информационные технологии и ИТ-образование. - 2014. - Т. 1. - № 1 (9). - С. 632-638.
6. Облачные технологии как инструмент организации учебного процесса в российских вузах [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/oblachnye-tehnologii-kak-instrument-organizatsii-uchebnogo-protsesssa-v-rossiyskih-uzah>.

7. Ошурков В.А., Макашова В.Н. Механизмы оптимизации управления программой ИТ-проектов // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте. - 2014. - №1. - С. 66-72.

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІ ТІГІН ІСІНЕ БАУЛУ МҮМКІНДІКТЕРІ

БАКИРОВА Гульмира Абильпатташовна

М.Әуезов атындағы ОҚУ

Шымкент, Қазақстан

Gulmira-74_74@mail.ru

Қашықтықтан оқыту - оқушы мен мен мұғалім алыстан немесе толық емес жанама өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту.

Қашықтықтан оқыту технологиясы бойынша оқытушының негізгі міндеті білім алушының келесі түрдегі орындалатын өз бетінше жұмысын басқару болып табылады: туындайтын мәселелерді қарастыру; мақсат пен міндеттерді қою; білім, тәжірибелерді беру; ұйымдастыру қызметі; білім алушылардың арасында өзара байланысты ұйымдастыру; оқу процесін бақылау

Қашықтықтан білім беру компьютерлік оқытумен байланысты. Қарқынды (интенсивті) оқытудың ашық жүйелерін жасау және қолдану қазіргі күннің қажеттілігі болып отыр.

Қашықтықтан білім беруде компьютерлік технологияны арқылы оқытудың теориялық аспектілерін қарастыру оның ерекшеліктерін байқаудан басталады. Мұнда оның адамзат өміріндегі ғылыми-техникалық тәжірибелік қызметке енуіне ретроспективалық талдау жасаймыз, пайда болу және даму тарихына үңілеміз, сондай-ақ оның білім саласында пайдалану мүмкіндіктерін анықтаймыз. Мұның барлығы студенттерді, болашақ кәсіптік білім оқытушыларын компьютерлік сауаттылық негіздеріне үйретудің мақсатқа сай екендігін айқындау үшін, олардың арнайы іскерлігін жетілдіру үшін қажет.

Оқу үдерісінде компьютерді пайдалану оқушылардың өзіндік жұмыстарын ақпараттық-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етуге де елеулі өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді, мұндай жаңашыл өзгерісті оқулықтардан бастауға болады. Мұнда дәстүрлі баспа оқулықтарымен бірге электронды оқулықтарды пайдалану көзделеді.

Электронды оқулықтың автоматтандылығын оқу үрдісі ашық дамытын әдістемелік жүйе екендігі белгілі. Сонымен бірге электронды оқулық оқу ақпаратын тасымалдаудың жаңа құралы болып табылады. Онда оқу ақпараты толық мазмұндалып, әртүрлі қосымшалар, анықтамалық материалдар, бақылау тапсырмалары, ұсынылатын әдебиеттер тізімі және тақырыптық ресурстарға сілтемелер беріледі.

Электронды оқулықтың жетістіктері мыналар болып табылады:

- шұғыл кері байланысты қамтамасыз етеді;
- дәстүрлі оқулықта көп іздеуді қажет ететін тиісті ақпаратты тез табуға көмектеседі;
- гипермәтінді түсіндірмелерді бірнеше рет қарап шығу барысында уақытты анағұрлым үнемдеуге мүмкіндік береді;
- қысқа мәтіндермен қатар көрсетеді, әңгімелейді, жобалайды, т.с.с. (мультимедия-технологияның мүмкіндігі мен артықшылығы тура осы жерде көрінеді);
- әрбір студентке дербестік тұрғыдан қатынас жасауға мүмкіндік беріп, олардың өз бетінше білім алуын қамтамасыз етеді;
- белгілі бір бөлім бойынша білімді тексеруге мүмкіндік туады.

Осы айтылған жетістіктерді ескере отырып 6B01450–«Кәсіптік оқыту» білім беру бағдарламасы бойынша оқытын студенттерге арналған «Тігін ісінің құрал-жабдығы» атты электронды оқулығы әзірленіп, оқу процесінде қолданылуда. Электронды оқулықта «Материалдарды өңдеу технологиясы» пәнінің оқу бағдарламасына сай «Тігін машиналары» бөлімінің барлық тарауларын қамтитын материалдармен жинақталған. Сонымен қатар тігін машиналары туралы алған білімдерін пысықтау мақсатында тестік тапсырмалар арнайы бағдарламамен жасалынып ұсынылған. Әрбір тарау бойынша бақылау сұрақтары көрсетілген. Әдебиеттер тізімі берілген.

Сонымен бірге «Материалдарды өңдеу технологиясы» пәні бойынша қашықтықтан оқытуда бірнеше виртуалды лабораториялық жұмыстар әзірленіп қолдану, өзінің тиімділігін көрсетуде. Виртуалды жұмыстың алғашқысы «Тігін машиналарын сабақтау» деп аталады. Онда тіке тігісті әмбебап және арнайы тігін машиналарының сабақталу жолдары теориялық тұрғыда сипатталып,

анимациялық тұрғыда тігін машиналарының сабақталы барысы көрсетіледі. Содан соң студенттің өзі тігін машинасын компьютерде сабақтау жұмыстарын жасайды. Бұл виртуальдық жұмыстардың жетістіктері студенттерге тігін машиналарының сабақталу процесін қашықтықтан үйде өз бетінше жаттығып үйренуіне мүмкіндік беруде.

Сондай-ақ автоматты технологиялық тігін машиналарында жұмыс жасауға бейімдеу. Тігін машиналарының жұмыс істеу принциптерімен таныстыру тақырыптары бойынша да слайдтар жинағы әзірленді. «Бернина Артиста-180 автоматты технологиялық тігін машиналарының жұмысшы бөліктері. Кестелеу модулі» тақырыбында бейне лекция әзірленіп, ұсынылуда.

Сонымен қатар тігін машиналарын меңгертуде «JANOME 419S\423S тігін машинасының кіші механизация жабдықтарымен жұмыс жасау» тақырыбында виртуальды лабораториялық жұмыс әзірлеп ұсынып отырмыз.

Жұмыстың құрылымы жұмыстың тақырыбы, мақсаты, мазмұны, керекті құрал-жабдықтары, әдістемелік нұсқау, тест, бақылау сұрақтары, тапсырмалар мен жаттығулар, пайдалануға ұсынылатын әдебиеттер, авторлардан тұрады. Әдістемелік нұсқауда тігін машиналары туралы мағлұматтар, олардың түрлері, жіктелуі жайлы теориялық мағлұматтар беріледі.

Сонымен қатар JANOME 419S\423S тігін машинасының кіші механизация жабдықтарымен жұмыс жасаудың барысына әдістемелік нұсқау жасалады. Мұнда біз бірінші түймелікті автоматты түрде орындайтын табанмен жұмыс жасауды, екінші жасырын тігіс орындайтын, үшінші бастырмалау тігістерін орындайтын басу табандарының жұмыс істеу принциптері теориялық тұрғыда берілген және жұмыс барысы иллюстративті суреттермен көрсетілген. Осы жұмысты орындауға қажетті теориялық мағлұматтарды студент меңгергеннен кейін 7 тест сұрағы берілген. Осы тест сұрақтарының кем дегенде 5-уін шешу арқылы оқушы тапсырмаларды орындауға рұқсат алады. Егер рұқсат ала алмай қалған жағдайда әдістемелік нұсқауды қайта қарап, әрбір кезеңді қайтадан мұқият оқып меңгеруі тиіс. Тапсырманы орындауға мүмкіндік алғаннан кейін тапсырмалар ашыла бастайды. Бұл жерде біз арнайы таблицалар беріп оған тігін машинасын жұмысқа дайындау параметрлерін жазып көрсетуді ұсынып отырмыз. Тапсырманы орындап болған соң тігін машинасында жаттығу жұмыстарын жасауға мүмкіндік алады.

Тігін ісіне баулу сабағында виртуальды жұмыстарды қолдану олардың арнайы технологиялық іскерлігі мен дағдысын қалыптастыруға тікелей қызмет етпейді. Дегенімен қашықтықтан оқытуда тігін бұйымдарын әзірлеуге қажетті теориялық білімдерін қалыптастыру барысында қажетті болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Жолдасбекова С.А., Узахова А.С., Байбатшаева А.Е. Кәсіптік оқыту әдістемесі. ЖОО-ның педагогикалық мамандықтардың студенттеріне арналған оқу құралы – «Әлем»: Шымкент, 2016. – 216 бет.
2. «Киім бөліктерін өңдеу практикумы» электронды кітабы. Шымкент, М.Әуезов атындағы ОҚУ, 2020.-13,8 МБ. Бакирова Г.А.
3. Бакирова Г.А. «Белдемшелерді өңдеу технологиясы» Виртуальды лабораториялық жұмыс.-Шымкент, М.Әуезов атындағы ОҚУ, 2020.-13,8 МБ.
4. Бакирова Г.А. «Пальтоларды өңдеу технологиясы» Виртуальды лабораториялық жұмыс. Шымкент, М.Әуезов атындағы ОҚУ, 2020.-13,8 МБ.

ПАНДЕМИЯ САБАҚТАРЫ: ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУҒА ЖАҢА КӨЗҚАРАС

БАХИШЕВА Светлана, КЕМЕШОВА Аккүміс

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, «Өрлеу» БАҰО АҚФ ББЖ КБАРИ

Орал, Алматы, Қазақстан

sbakhish@mail.ru, a_kemeshova@mail.ru

Аңдатпа

Қашықтан білім беруді сапалы ұйымдастыру үшін білім беру ұйымдарында оқыту платформасы, коммуникациялық байланыс арналары, цифрлық білім беру ресурстары болуы қажет. Қарым-қатынас ақпараттық-коммуникациялық құралдар арқылы жүргізілілетіндіктен, оқытушының цифрлық, әдістемелік ресурстарды меңгеру деңгейі жоғары болуы тиіс. Осыған орай, зерттеу мақсаты білім беру ұйымында қашықтан оқытудағы қолжетімді білім беру ресурстарын талдау және

оқытушылардың цифрлық сауаттылық деңгейін анықтау арқылы қашықтан оқытудың ресурстық-әдістемелік мүмкіндіктерін зерделеу болды.

Түйін сөздер: қашықтан білім беру, цифрлық ресурстар, педагогтардың цифрлық сауаттылығы, оқыту платформалары.

Аннотация

В условиях дистанционного обучения общение со студентом происходит через информационно-коммуникационные средства, и соответственно, от преподавателя требуется достаточно высокий уровень владения цифровыми, информационно-методическими ресурсами. В этой связи, целью исследования обозначено изучение ресурсно - методических возможностей дистанционного обучения путем анализа доступных образовательных ресурсов в организации образования и определения уровня цифровой грамотности преподавателей.

Ключевые слова: дистанционное образование, цифровые ресурсы, цифровая грамотность педагогов, обучающие платформы.

Annotation

In today's world of information development, the importance of distance education is growing. Its main feature is that it allows to obtain the necessary knowledge using modern educational information and digital educational resources in distance. For a high-quality organization, there must be an educational platform, communication channels, digital educational resources. In the context of distance learning, communication with a student occurs through information and communication means, and, accordingly, a sufficiently high level of knowledge of digital, information and methodological resources is required from the teacher.

Keywords: distance education, digital resources, digital literacy of teachers, learning platforms.

Биылғы жылы «COVID-19» атымен әлемді қамтыған пандемия аталған оқыту форматына жаппай көшуге мәжбүр еткенімен, қазіргі таңда оның ресурстық, әдістемелік мүмкіндіктері мен туындайтын проблемалар зерделенуде. Білім беру ұйымдарының оқыту платформаларына, электрондық ресурстарына, педагогтардың цифрлық сауаттылығына талдаулар жасалып, студенттер мен оқытушылардың ұсыныстары қарастырылуда. Қашықтан оқытудың ақпараттық кеңістікті де, оқыту ресурстарын да дамытып, білім берудің жаңа мүмкіндіктерін ашып беретіні анықталды. Отандық педагогика ғылымында білім беру ұйымы жағдайында оқыту ресурстарын, оқытушылардың цифрлық сауаттылықтарын дамытуды жүзеге асыру туралы зерттеулердің жеткіліксіздігіне байланысты оны жан жақты талдап, тиімділігін тәжірибеде қарастыру қажеттігі зерттеуіміздің мақсатын анықтады.

Тақырып бойынша зерттеулер мен әдебиеттерге шолу аталған мәселенің цифрлық технологиялар мен ақпараттық революция кезеңіндегі ғылым мен тәжірибенің дамуындағы маңызы орасан екенін көрсетеді. Бүкіләлемдік экономикалық Форумның негізін қалаушы Клаус Швабтың айтуынша, қазіргі қоғамның алдында тұрған алуан түрлі, көкейкесті міндеттерінің қатарындағы ең маңыздысы – адамзаттың қайта өзгеруін көздейтін жаңа технологиялық революцияны саналы түрде түсініп, тиімді жүзеге асыру. Бұл кезде цифрлық байланыс арналарымен және технологиялық бағдарламалармен жабдықталған коммуникациялар қоғамды түбегейлі өзгертеді. Оның әсер ету аймағы мен жылдамдығы адамзат тарихындағы басқа өнеркәсіптік революцияларға ұқсамайтын ерекше өзгерістер алып келеді [1].

Ғылыми әдебиеттерде бүгінде қашықтан оқытудың мәні туралы әртүрлі түсіндірулер бар. Көптеген жағдайларда «қашықтан білім беру», «қашықтан оқыту» ұғымдары ажыратылмай, қатар қолданылатыны кездеседі. Қашықтан білім беру замануи электрондық байланыс құралдары арқылы оқыту үдерісі арнайы ұйымдастырылатын білім беру қызметі, ол ақпараттық ресурстар, техникалық құралдар және телекоммуникациялық арналар қызметіне негізделеді. Бұнда оқыту технологиялары техникалық құралдар мен цифрлық ресурстардың өзгеруіне байланысты дамып отырады [2]. Мамандар «қашықтан білім беру – жаңа ақпараттық технологиялар мен техникалық құралдарды оқыту мазмұнын тасымалдау және студенттер мен оқытушылардың өзара оқыту ақпараттарымен алмасуы үшін қолданатын, студенттердің өз бетімен оқуы ұйымдастырылатын дәстүрлі оқыту мен қашықтан оқытудың интеграцияланған, біріктірілген, гуманистік тұрғыдан білім беру» деп тұжырымдайды [3].

Қашықтан оқытудың қалыптасуы мен дамуы туралы зерттеулерге шолу қазіргі уақытта әлемде оны жүзеге асыруда белгілі бір тәжірибе жинақталғанын көрсетті.

Қазақ тілінде «қашықтан оқыту» түсінігінің ұғымдық-категориялық аппараты толық жасақталып болған жоқ деуге болады. Оған дәлел ретінде еліміздің құқықтық-нормативтік құжаттарында «*қашықтықтан білім беру*» ұғымы ретінде қолданылса, орысша-қазақша терминологиялық анықтамалық сөздіктің білім беру саласы бөлімінде «*қашықтан* оқыту – оқыту

нысандарының бірі, электрондық және телекоммуникациялық құралдар арқылы білім беру ұйымдарынан шалғай орналасқан адамдардың оқу-танымдық қызметі мен дамуына нысаналы және әдістемелі түрде ұйымдастырылған басшылық» деп түсіндірілген [4].

Осыған сәйкес, біз қарастырып отырған тақырыбымыз бен нысанамызды төл тіліміздің нормаларына сай «қашықтан оқыту» деп алғанды жөн көрдік.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «қашықтықтан білім беру технологиясы - білім алушы мен педагогтің жанама (алыстан) немесе толық емес жанама өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту» деп анықтама берілген[5]. Сонымен қатар 27-бабында «Білім алу нысандарында»: «жеке адамның қажеттіліктері мен мүмкіндіктері ескеріле отырып, білім беру бағдарламаларының мазмұнына, білім берудің әрбір деңгейін алуға қол жеткізу жағдайларының жасалуына қарай оқыту күндізгі, кешкі, сырттай оқу, экстернат және ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар адамдар (балалар) үшін қашықтықтан оқыту нысанында жүзеге асырылады» делінген (НҚА,2020). Білім беру ұйымдарында қашықтан білім беру технологиясы жеке адамның қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сай, белгілі бір жағдайларда жүзеге асырылады.

Қашықтан білім беру туралы әдебиеттерді зерделеу барысында оның сипаттамалары анықталғанын көруге болады. Бұлар білім беру ұйымындағы қашықтан оқыту барысын нақты талдауға мүмкіндік берді.

Икемділік. Студенттер үшін де, оқытушылар үшін де күнделікті пәндердің барлығын да онлайн форматта жүргізу мүмкін емес. Соған орай, оқыту платформаларына әр пән бойынша білім контенті жүктеліп, студенттер өздеріне ыңғайлы уақытта, қолайлы жерде және өз қарқынымен айналысады. *Модульділік.* Қашықтан оқыту бағдарламалары модульдік принципке негізделеді. Бұл білім алушының жеке бейімділігіне қарай дербес оқу жоспарын құруға мүмкіндік береді. *Арақашықтық.* Білім алушының тұрғылықты жерінің арақашықтығы (байланыстың сапалы жұмысы жағдайында) тиімді білім беру процесі үшін кедергі болып табылмайды. *Асинхрондық.* Оқыту процесінде оқытушы мен білім алушы уақытқа қарамастан, яғни кесте немесе график үшін ыңғайлы оқыту технологиясын іске асыра алады. *Жанпай қамту.* Білім алушылар оқу және анықтамалық ақпараттың барлық түрлеріне (электрондық кітапхана, ақпараттық дерекқор, білім порталдары мен платформалары, т.б.) қол жеткізе алады, сондай-ақ, бір-бірімен және оқытушымен байланыса алады. *Жаңа ақпараттық технологиялар.* Сандық, ақпараттық технологиялардың барлық заманауи түрлері білім алуда пайдаланыла алады. *Әлеуметтік.* Бұл тұрғылықты жері, әлеуметтік жағдайы, материалдық мүмкіндіктеріне қарамастан білім алудың қолжетімдігін, бірдей мүмкіндігін қамтамасыз ете отырып, әлеуметтік теңсіздікті болдырмайды. *Ресурспен қамтамасыз етілу маңызы.* Қашықтан білім беру техникалық және бағдарламалық қамтамасыз етуді талап етеді [6].

Қашықтан оқыту студент пен оқытушы арасындағы өзара іс-қимылды түбегейлі өзгертеді, өйткені білім беру технологияларын қолдану ақпаратты қабылдау мен меңгеру тәсіліне ықпал етеді. Бұл жерде оқытушы – өздігінен білім алу үдерісін ұйымдастырушыға, студент – оқытушының айтқанын тыңдаушыға емес, оның берген бағыттарына сай өз бетімен ізденушіге, жаңа білім құрастырушыға айналады [7].

Қашықтан білім беруге үлкен сұраныстың пайда болуы оның ғылыми-әдістемелік негізделген білім беру модельдері мен оқыту технологияларын жасақтауды қажет етеді. Бүгінде білім беру ұйымдары негізінен эмпирикалық тәжірибеге сүйене отырып, оқытуды жүзеге асыруда. Қашықтан білім беруді сапалы ұйымдастыру үшін білім беру ұйымдарында болуы тиіс құрылғылар: білім алушылар үшін оқу-әдістемелік және ұйымдастыру-әкімшілік ақпаратты қамтитын беттері бар білім беру порталы немесе ақпараттық жүйелер; интернет желісіне қосылуды қамтамасыз ететін коммуникациялық байланыс арналары; цифрлық білім беру ресурстары; сервисті басқарудың желілік жүйелері; білім алушылар мен тыңдаушылардың жеке басын сәйкестендіруге арналған аутентификация жүйелері. Осы талаптарға сай, қашықтан білім беру жүйесінің негізі болып табылатын цифрлық ресурс құралдарына талдау, оқытушылардың құзыреттіліктері мен әдістемелік дайындығын талдау зерттеу экспериментінде жүзеге асырылды.

«COVID-19» пандемиясына байланысты қашықтан оқытуға жедел көшуге мәжбүр болған кезде білім беру ұйымдары оқыту платформаларын шұғыл іздестіріп, барлық студенттер мен оқытушыларды, білім беру құралдары мен контенттерін жүктейтін қолжетімді ресурстар табуға, оқытушыларды түрлі вебинарлар арқылы қашықтан оқыту біліктіліктерін кенейтуге кірісті. Контенттердің ортақ қол жетімділігі болған жоқ. Сервисте кітапхана жоқ. Оқу орындары бұл мәселені өз сайтында оқыту бөлімін ашып, соған электронды кітаптарды орнату арқылы шешті. Оқытушылар сервисте соларға сілтемелер арқылы жүктеді.

«Classroom» сервисінің білім беру платформасы ретінде пайдаланудың нақты кемшіліктері оны жаңа оқу жылына пайдаланудан бас тартуға алып келді. Ең басты кемшіліктері – мәліметтер қорын сақтандыру, көшіру қарастырылмағаны, ашық кеңістікте орналасқаны, қажетті ақпараттың таралып кету немесе жойылып кету қаупі бар екені анықталғандықтан, басқа платформалар қаралды. Осы аралықта, сандық технологиямен айналысушы кәсіпкерлер мен компаниялар бірнеше отандық, шетелдік өнімдерді ыңғайлап, білім беру нарығына шығара бастады. Олар:

Moodle – қашықтан оқытуға арналған жүйе. Әртүрлі плагиндерді орнату арқылы қолданушы оқыту жүйесін өзі жасақтайды. Контент жасау үшін мәтіндік лекциялар мен сауалнамалар құрастыру қарастырылған. Презентация, сурет, видео, аудио және мәтіндік файлдар жүктеледі. Interactive H5P плагинін орнату арқылы интерактивті оқыту контент жасауға болады. Жүйеде мониторингті қолданушы өзі қалыптастырады. Қажетті плагиндерді орнату арқылы қажетті есептердің түрлерін немесе мәліметін алуға болады. Баптаулары күрделі, олар арнайы мамандардың қызметін талап етеді. Ақпарат көзі: <https://www.ispring.ru/elearning-insights/platforma-onlain-obucheniya>

Оқу үрдісін онлайн өткізу. Бастапқы кезде оқу үрдісін онлайн өткізуде тек видео-конференцияларды пайдаланды. Оқытушылар «Zoom», «Jitsi meet» арқылы тікелей байланысқа шығып, студенттерге компьютерлерінің экрандарын демонстрациялау арқылы сабақ өткізіп, ортақ чатта пікір алмаса алды. Бірақ бұлар интерактивті оқыту әрекеттерін толық қамтамасыз ете алған жоқ. Оқытушылардың цифрлық сауаттылығының деңгейі, оны дамыту жолдарын зерделеу. Жалпы оқыту үдерісінде талап етілетін оқытушылардың цифрлық сауаттылығы қашықтан білім беру кезінде аса өзекті болып отыр. Бұл тек компьютерлік техникамен жұмыс істеу қабілеті ғана емес, сонымен қатар, ақпараттық ресурстар арқылы оқытудың мәні мен ерекшеліктерін үздіксіз үйренуді қажет етеді. Цифрлық сауаттылық – белгілі мамандарға ғана емес, жалпыға бірдей қажетті құзыреттілік [8,9]. Оқытушының цифрлық сауаттылығы - ақпараттық технологияларды күнделікті қолдануға қажетті білім, дағды және көзқарастардың жүйесі.

Біріккен Ұлттар Ұйымының анықтамасы бойынша, «Цифрлық сауаттылық - бұл құрылғылар мен желілік технологиялар арқылы тиімді басқару, түсіну, үйрену, жинақтау, талдау, бағалау, ақпарат құру және оған қол жеткізудің мүмкіндігін меңгеру деңгейі».

2011 жылы ЮНЕСКО сарапшылары анықтаған цифрлық сауаттылықтың келесі деңгейлері анықталды [10]:

- 1) ақпараттық сауаттылық (әртүрлі ресурстардан ақпаратты іздеу және табу мүмкіндігі);
- 2) компьютерлік сауаттылық (жұмыста электронды ресурстар мен жабдықтарды тегін пайдалану);
- 3) медиа-сауаттылық (жаңалықтарды әртүрлі көздерден іздей алу, олардың толықтығы мен сенімділігі, маңыздылығын тексеру мүмкіндігі);
- 4) коммуникациялық сауаттылық (қазіргі заманғы байланыс құралдарын белсенді пайдалану мүмкіндігі, сандық ортада арнайы этика мен байланыс нормаларын сақтау);
- 5) инновациялық және технологиялық сауаттылық (технологиялық тенденцияларды түсіну, жаңа технологиялармен жұмыс).

Бұл деңгейлерді анықтау қорытындысы оқытушылардың цифрлық сауаттылығын дамыту үшін бастапқы деректер ретінде пайдаланылды.

Қашықтан оқытудың артықшылығы мен кемшіліктері.

Біріншіден, қашықтан білім беруді ұйымдастыру студенттерге заманауи ақпараттық технологиялардың мен цифрлық ресурстарды қолдана отырып, қажетті білім алуға мүмкіндік береді. Ол үшін білім беру ұйымдары цифрлық білім беру ресурстары мен порталдар, компьютерлік құрылғылар, оқыту платформалары, бейне және аудио жазбалар, электронды кітапханалар, білім беру ұйымының вебсайттары, интернет, т.б. ақпаратты оқу ортасын құрайтын компоненттерімен қамтамасыз етілуі тиіс.

Екіншіден, білім беру үдерісі студенттің қашықта болуына байланысты оның өз бетімен ізденуі арқылы өзіндік білім алуына бағытталуы тиіс. Ол үшін оқытудың нәтижесі ретінде студенттің пәндік білімді жатқа білуі емес, білімді меңгеруі барысында қалыптасатын дағдылары, тәжірибесі алынады. Қашықтан берілетін тапсырмалардың мазмұны мен сипаты өзгереді. Осы арқылы студент өз бетімен жұмыс жасау, өзіндік іздену, қажетті ақпаратты таңдау және талдау, қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Студенттің өздігінен білім алуы мен жеке ізденісі барысында білім, білік және дағдылары ғана емес, мета-білім, мета-дағдылар қалыптасады.

Үшіншіден, оқытушының рөлі өзгереді, өйткені ол қашықтағы студенттерге білім мазмұнын дәстүрлі сабақтағыдай түсіндіруші, көрсетуші, үйретуші рөлінен айырылып, жаңа рөлдерді - кенесші, нұсқаушы, жаттықтырушы, сарапшы, жетекші, бір сөзбен – тьютор қызметін атқаруға көшеді. Қашықтан білім беру тьюторының оқытуда нәтижеге жетудің технологиялық, ұйымдастырушылық

және ақпараттық-коммуникациялық мүмкіндіктерін көре алатын, цифрлық, әдістемелік ресурстарды меңгеру деңгейі жоғары болуы тиіс. Оның негізгі міндеті студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру және басқару болғандықтан ынталандыру мотивтерін қалыптастыру; мақсаттар мен міндеттер қою; білім, тәжірибе беру және дағдыларды қалыптастыру; студенттер арасында өзара іс-қимылды ұйымдастыру; білім мен кәсіби дағдылардың сапасын бақылау міндеттерін атқара алуы тиіс.

Оқытушылар сонымен қатар, білім беру платформасында жұмыс жасау, электрондық ресурстарды, қашықтан оқыту әдістемелерін, авторлық оқу-әдістемелік құралдар, бағдарламалық-әдістемелік құралдар жасау, бейнероликтер мен оқыту презентацияларын даярлау, бейнеконференциялар ұйымдастыру, т.б. құзыреттіліктерді меңгеруі тиіс. Бұл өз кезегінде, білім беру ұйымдарында педагогтарды үнемі оқыту қажеттігін анықтайды. Аралық зерттеу барысында қашықтан білім берудің тиімді және тиімсіз жақтары да талданып, тиісті шешімдер ұсынылды.

Қашықтан оқытудың тиімділігі: тұрғылықты жерінде өндірістен қол үзбей оқуға, өзін-өзі оқытудың барлық қажетті құралдарын пайдалануға мүмкіндік береді; отандық және әлемдік білім беру ресурстарына қолжетімділікті қамтамасыз етеді; әр түрлі жағдайларға байланысты дәстүрлі форматта оқи алмайтын адамдарға қашықтан білім алуға; жас шектеуінсіз білім беру ресурстарының барлық түрлеріне адамдардың қол жетімді болуына және дербес білім беру бағдарламаларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қашықтан оқытудың бірқатар кемшіліктері де анықталды: студенттерді эмоционалды қолдау, олардың өзара қарым-қатынас дағдыларын дамыту мүмкіндігі жетіспеді; студенттердің барлығы да өзіндік білім алу дағдыларын жақсы меңгермеуі себепті оқу барысында белсенділігі төмен болу, бір - бірінен көшіріп алу фактілері болды; әлеуметтік жағдайларына байланысты кейбір студенттерде тиісті құрылғылардың жетіспеуі, интернет байланысының болмауы кездесті; тапсырманы орындау мен кері байланыс негізінен жазбаша ақпарат ретінде болғандықтан студенттердің өз ойларын ауызша жеткізу дағдыларын, өз пікірін дәлелдеу дағдыларын қадағалау, дамыту мүмкін болмады; кейбір оқытушылар мен студенттердің жаңа ақпараттық технологияларды меңгере алмауынан қашықтан оқытуға дайын болмауы фактілері де болды.

Аралық зерттеуді қорыта келе, бұл жұмысты одан әрі жалғастырып, тиімді ресурстарды пайдалану, оқытушылардың қашықтан оқыту әдістемесін дамыту әлі де жүргізіледі дейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шваб Клаус, Төртінші индустриялық революция.-Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 ж.- 200 б
2. Verduin J. R., Clark T. A. Distance Education: The Foundations of Effective Practice, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1991.
3. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. - М.: Издательство МЭСИ, 1999. - 196 с.
4. Құсбекова Б. Орысша-қазақша терминологиялық анықтамалық сөздік (білім беру саласы).– Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту орталығы, 2010. – 304 б.
5. Нормативтік құқықтық құжаттар: Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы және басқа да нормативтік құқықтық актілері
6. Овсянников В. И. Дистанционное образование в России: постановка проблемы и опыт организации. М.: РИЦ «Альфа»; МГОПУ им. Шолохова, 2001.
7. Складенко Т. М. Зарубежные концепции дистанционного образования // Образование и наука. 2013. № 1. С.105-115.
8. Гриффин Рикки. Менеджмент, 12- басылым, .-Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 ж.-786б.
9. Теория и практика дистанционного обучения: учебное пособие для студентов вузов/ Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, -М.:Издательский центр «Академия», 2004,-416с
10. Цифровая грамотность российских педагогов.Готовность к использованию цифровых технологии в учебном процессе.//Аналитический центр НАФИ.-М.:Издательство НАФИ, 2019,-84с.

ИЗУЧЕНИЕ ОЦЕНОЧНЫХ ИМЕНОВАНИЙ ЧЕЛОВЕКА НА ЯЗЫКОВОМ ЗАНЯТИИ

БЕГАХМЕТОВА Балжан Каиргельдыевна

ЧУ Академия «Bolashaq»

Караганда, Казахстан

zhannaastra15@mail.ru

Аннотация

Берілген мақалада практикалық сабақта қазақ тілінің түсіндірме сөздіктерінің материалдары негізінде адамның сипаттамаларын тілдік вербализациялауды зерттеу мәселесі қарастырылады. Зерттелетін сөздердің тақырыптық жіктелуі ұсылынады. Олардың семантикалық және сөзжасамдық ерекшеліктері сипатталады.

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос изучения языковой вербализации характеристик человека на основе материала толковых словарей казахского языка на практическом занятии. Предлагается тематическая классификация изучаемых слов. Описываются их семантические и словообразовательные особенности.

Лингвокультурологический подход как один из способов процесса познания обучаемыми окружающего мира предполагает использование преподавателем на практическом занятии в любом образовательном учреждении этнокультурных ценностей, свойственных носителям того или иного языка, в качестве ориентиров, что вносит в процесс изучения родного и иностранного языка повышенный интерес к человеку и его отражению в лингвокультуре как личности. Коммуникативный подход к языку как средству общения объясняется потребностью учитывать не только его знание, но и его использование. Современное языкознание изучает речь, речевое поведение человека, функционирование речевых единиц в условиях коммуникации. Различные коммуникативные потребности создают различные типы лексики языка и различные типы ее семантики. Слово и его значение рассматриваются нами и как средство наименования результатов общественно-исторического опыта носителей языка и как необходимый элемент языка, способствующий осуществлению коммуникативных актов. Оценочный компонент семантики отражает один из аспектов человеческого фактора в языке, а именно вербализованные оценочные реакции, состояние говорящих и их отношение к окружающей действительности. Эмоции и оценки, свойственные поведению человека, есть одна из форм отражения действительности в языке и основная сфера значений в языке, которые обычно относят к оценочным, связаны с признаком хорошо-плохо[1]. Эмоциональная оценка представляет собой определенную реакцию человека на объекты и явления окружающего мира, которые затрагивают личностный мир говорящего, его цели и установки, нормы поведения. Она имеет чаще всего субъективный характер и связана с психологическими особенностями восприятия конкретных предметов и явлений отдельным человеком, всегда выразительна и интенсивна, вызывает ассоциативно-образное представление о поведении человека. Его индивидуальность проявляется через оценочные лексические единицы, даваемые ему другим участником коммуникации. Почти все лексические единицы, рассматриваемые нами на языковом занятии, имеют стилистическую окраску и эмоционально-оценочное значение[2]. Задача преподавателя языка – показать обучаемым при помощи различных словарей эту особенность слова и его всевозможные значения. Такая работа позволяет обучаемым легче усваивать новую лексику и проводить параллели с другим изучаемым языком[3].

Основой для нашего исследования и использования на практических занятиях явились 220 номинативных единиц, содержащих в себе оценочную семантику, которые были извлечены методом сплошной выборки из толковых казахско-русских словарей, изданных в разные годы. При отборе материала обращалось внимание на словарные пометы, которые отражали положительную и отрицательную оценку, на наличие в дефинициях оценочных слов с признаками положительной или отрицательной оценки. Однако в отличие от словарей русского языка число помет во многих словарях казахского языка ограничено, что затрудняет градацию оценочных именовании на эмосемы.

Оценочные именовании в казахском языке имеют общенародный характер распространения и являются достоянием литературного языка. Анализ собранного материала свидетельствует о почти неизменном корпусе оценочных именовании человека на протяжении большого периода времени, причиной чего, по-видимому, являются объективные факторы. Известный казахстанский лингвист Шора Сарыбаев, подводя некоторые итоги развития лингвистической науки в Республике Казахстан, отмечал ряд недостатков в развитии региональной лексикологии и лексикографии, а именно: отсутствие в некоторых случаях надлежащего оформления словарных статей, наличие спорных вопросов в проблеме отбора слов для словарей, размежевание диалектной и литературной лексики, а

также других лексических единиц (просторечных, книжных, профессиональных, окказиональных), не вошедших в словари последних лет. По его мнению, литературные словари должны содержать в себе определенную часть диалектной лексики, которая необходима для обогащения литературного языка, потому что именно она отражает региональные лингвистические особенности языка казахского народа, своеобразие его исторического развития, особенности менталитета и духовной культуры[4]. Возможно, что некоторая часть данной лексики содержит в себе оценку и может стать объектом изучения. Кроме того, одним из факторов неизменяемости состава группы оценочных именовании является слабое проникновение именно в эту область заимствований из других языков. Мы наблюдаем активное внедрение в настоящее время иноязычных слов в литературную и разговорную лексику, в развитие политической, экономической, научно-технической, медицинской, спортивной и иной терминологии. Современный казахский язык расширил свои общественные функции в соответствии с требованиями жизни, он стал языком делопроизводства, массовой общественно-политической коммуникации. И все же, на наш взгляд, действует фактор некой «самодостаточности» языка, позволяющий нам, его носителям, обходиться в некотором смысле тем набором лексических единиц, которыми он располагает, в нашем случае, например, для выражения эмоционально-экспрессивной оценки деятельности и поведения человека со знаком «хорошо» или «плохо».

Тематическая классификация оценочных именовании человека в казахском языке позволила нам определить доминанты, преобладающие семантические рубрики. Центральными компонентами большого числа оценочных именовании человека выступают разряды слов, обозначающих преимущественно части человеческого тела - соматизмы, названия животных -зооморфизмы, явления природы. Но значение таких оценочных именовании не всегда трансформируется вокруг этих стержневых слов. Тем не менее эти группы оценочных именовании по их семантическим доминантам представляют несомненный интерес для изучающих казахский язык[5,6]. Их анализ позволяет нам составить следующую классификацию:

- **соматические оценочные именования**, которые образуются путем сочетания слов, обозначающих различные части человеческого тела, среди которых преобладают лексические единицы с такими компонентами как, например: бас – голова (маубас - вялый, инертный, несообразительный человек; қызбас - горячий, вспыльчивый, темпераментный человек; желбас – глупый, пустоголовый; қаңғыбас – гуляка; бас бұзар, бас кесер – разбойник, преступник; қалжынбас – остряк, весельчак, шутник; коз - глаз (ескі көз – старик, уважаемый представитель старшего поколения, много знающий человек); аяқ -нога (алаяқ – пройдоха, хитрец, аферист, мошенник); сакал - борода (ақсақал- корифей, знаток своего дела, пожилой человек); саусақ - палец (ақсаусақ – белоручка); бауыр -печень (тасбауыр – черствый жесткий человек); қол - рука (қолайсыз – неловкий); қуйыршақ – кобчик, хвостик, используется в речи о человеке, старающимся угодить кому-то, о подхалиме, прихвостне;

- **зоонимические оценочные именования**, появление и функционирование которых определено национальной спецификой, связано с образом жизни казахского народа. В составе эмоционально-оценочной лексики казахского языка они занимают особое место. Зооморфизмы, как и вся оценочная лексика, способствуют пониманию чувств, реакций, эмоциональной жизни общества в целом, формируя и обозначая ценностную картину мира народа. Лингвистическая специфика этого значения проявляется в том, что содержание характеристики обусловлено и качествами реального внелингвистического объекта и качествами, которые приписываются этому объекту коллективным языковым сознанием. Животные по своей природе ближе к человеку, в прошлом были больше втянуты степенями в мир их преобразований и связаны с историческим развитием центральноазиатской цивилизации. И как бы впоследствии не снижалась роль животных в духовной культуре, анимализм остаётся и сегодня смыслообразующим фоном, на котором формируются языковые и культурные стереотипы казахов. Предпочтительное употребление слов, относящихся к животному миру, особенно к домашним животным, естественно объясняются кочевым образом жизни народа, связанным со скотоводческим хозяйством, близостью к природе и восприятием мира через призму этого уклада. Данный вид метафоры, именуемый также анималистической, является наиболее чаще всего употребляемой в разговорной речи современного казахского языка, поскольку позволяет быстро и верно выразить оценку поведения человека в конкретной ситуации, ведь перенос качеств животного на человека отражает единство природы и человека, схожесть их повадок и поведения. Лексемы на основе этих метафор имеют чаще всего отрицательную коннотацию.

Работа с двуязычными и толковыми словарями на занятии позволяет рассмотреть языковую интерпретацию определённого зоонима в казахском языке и понять, что он имеет довольно узкую вариативность. Например: қой – овца, в переносном смысле характеризует недалекого человека; құзғын - ворон, стервятник, лексема используется для характеристики внешности неопрятного

человека; сұр жылан – змея, так называют лицемерного изворотливого человека; қасқыр – волк, жестокий и вероломный человек; тулкі – лиса, хитрый изворотливый человек; мақұлық – тварь, все живое, обладающее качествами невежды, глупца, темного человека; маймыл – обезьяна, человек, похожий на обезьяну; маймақ – косолапый, кривоногий, неуклюжий человек; аю – медведь, большой, неуклюжий, неповоротливый человек; шошқа, доңыз – свинья, непорядочный человек; ит – собака, злобный человек. Положительной коннотацией наделена лексема кошқар – баран, физически сильный человек, храбрец.

Сопоставив функционирование зооморфизмов одинаковой семантики в оценочных именовании казахского и русского языков обучаемые отмечают: почти все они имеют негативную окраску в обоих языках, что связано с отрицательными характеристиками поведения этих животных в обеих лингвокультурах («шошқа – свинья», «тулкі – лиса», «қасқыр – волк», «аю – медведь», «ит – собака» и ряд других). Собранный на протяжении некоторого времени материал классифицирован следующим образом:

- **оценочные именования, содержащие в себе компонент цветообозначения.** В казахском языке такими цветами являются «ак - белый» и «кара - черный». Именования с первым из них, символизирующим чистоту, свет, жизнь, благо, связаны, например, следующие единицы: ақсаусақ – белоручка, ақпейіл – добрая душа, ақкөңіл – человек с добрым, открытым характером, ақсақал – человек в почтенном возрасте, корифей; ақжүрек – человек с открытым, добрым сердцем; аққу – лебедь, девушка с легким, стройным станом. Со вторым цветом – черным, олицетворяющим опасность, бессилие перед природой, связаны такие оценочные именования как қарабай, қарағыш – скряга, скупой человек; қараниет пейіл – человек с темными мыслями, намерениями;

- **оценочные именования, связанные с характеристиками поведения человека,** например, секендеген, желокпе – легкомысленный, компиған – нерешительный, монтиған – спокойный, смирный, қолайсыз – неловкий, шустрый, изворотливый человек, қисық – упрямый, своевольный человек; бақырауық – крикун;

- **оценочные именования, дающие интеллектуальную оценку человека,** например, синонимы топас, желбас, миғула – глупый человек, болван, тупица; шалағай – верхогляд, человек, не умеющий вникнуть в суть дела до конца; надан – невежественный человек, парықсыз – бестолковый;

- **оценочные именования с положительно-оценочным значением,** например, жылпос – пысық, пале – ловкий, шустрый; данғайыр – знаток своего дела; Здесь необходимо отметить, что семантическая подгруппа лексических единиц с положительно-оценочным значением невелика в количественном отношении. По всей видимости, это связано с внеязыковыми факторами. Психологически человек склонен в первую очередь замечать отрицательные характеристики окружающих, считая, что они могут представлять опасность. Положительные качества воспринимаются как “нормальные”, само собою разумеющиеся.

- **оценочные именования с моральной оценкой,** например, сумырай, сumpайы – презренный, гнусный; тыраш, мақтаншак – хвастун; сойқаншыл – скандалист; айлакер – ловкач, хитрец;

- **оценочные именования с отрицательно-оценочным значением** составляют гораздо более многочисленную группу, например, сумырай, сumpайы – презренный, гнусный; тыраш, мақтаншак – хвастун; сойқаншыл – скандалист; айлакер – ловкач, хитрец;

- **оценочные именования, связанные с мифическими существами,** такие как «мыстан», «жын», «сайтан»;

В числе оценочных именовании казахского языка отсутствуют лексические единицы, характеризующие внешность человека, что свидетельствует, по нашему мнению, о неважности данного фактора для общества. Внутренний мир человека, умение строить отношения с окружающими являются гораздо более значимыми вещами. Особенности оценочной лексики свидетельствуют о приоритетах казахского этноса в прошлом и настоящем.

Рассматривая вопрос о словообразовательных моделях оценочных именовании, следует отметить следующее: значительное количество из них образованы путем комбинированного сочетания разных частей речи, что укладывается в рамки существующих моделей словосочетаний казахского языка, получаемых на основе конкретных форм грамматических связей между компонентами. Так, например, сочетание существительного с существительным (қоян жүрек, тас бауыр), прилагательного с существительным (ақ көңіл, қараниет пейіл), глагола с существительным (сандалбай, от глагола сандалу – болтаться без дела; қалжынбас, от глагола қалжындау – шутить). Наличие двух лексических элементов в оценочных именовании является их важной особенностью в структурном отношении. Такой способ образования оценочных именовании является продуктивным в казахском языке и на это обращается внимание обучаемых.

При изучении оценочных именованных обращаем внимание на способы образования оценочных именованных: аффиксальное и безаффиксальное сочетание компонентов. Как известно, в казахском языке отсутствуют приставки. Употребляемые в речи слова «бейкам», означающее «беззаботный», «беспечный» и «нақұрыс» - ненормальный человек, безумец, идиот - объясняются их иранским происхождением. В этой форме они вошли в казахский язык и воспринимаются как нечленимая корневая морфема.

Таким образом, оценочные именованные составляют определенный пласт лексики любого изучаемого языка, в том числе и казахского языка, отражают ментальность народа, его языковую картину, их изучение помогает обучаемым понять речевое поведение носителей языка и их культурные традиции и сделать вывод: в казахской лингвокультуре отрицательно и положительно оцениваются те же человеческие качества, что и в других культурах.

Литература

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. / Н.Д. Арутюнова. - М.: Наука, 1988. – 341с.
2. Зайнуллина Л.М. Лингвокогнитивное исследование адъективной лексики (на материале английского, русского, башкирского, французского и немецкого языков) / Л.М.Зайнуллина. - Уфа, 2003. – 256с.
3. Лукьянова Н. А. Экспрессивная лексика разговорного употребления / Н.А.Лукьянова. – Новосибирск, 1986. – 123с.
4. Сарыбаев Ш. Вопросы казахского языкознания / Ш.Сарыбаев. – Алматы, 2005
5. Казахско-русский словарь: около 50000 слов. / Под ред. Сыздыковой Р.Г., Хусаина К.Ш. – Алматы: Дайк-Пресс. 2008.- 962с.
6. Казак тілінің тусіндірме создiгі: / Жалпы редакциясын басқарған Т.Жанузаков. – Алматы: Дайк-Пресс. 2008.- 968

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

БИЛЯЛОВА Бакытжан Сайлауовна

«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №41 мектеп- гимназия» КММ
Қарағанды, Қазақстан
kmutatyn@mail.ru

Бүгінгі Қазақстан жаңа принциптерге негізделген егемен мемлекет құруда. Үкіметіміз білім беру мекемелерінен тәуелсіз мемлекетіміздің өркениетке жету жолындағы өр талабына тұғыр боларлықтай ұрпақ оқыту, тәрбиелеу ісін жаңа сапалық өзгерістер деңгейіне көтеруді талап етіп отыр. Мектеп құрылымында болып жатқан өзгерістер, білім беру мақсаттарының алмасуы, оның дамытушылық сипаттарының бекітілуі, көпнұсқалық оқытуға көшу сияқты мәселелер орындаушылардан шығармашылық бастамалық, жөні бөлек көзқарастарды, жұмыстың жоғары сапасын және кәсібилікті талап етеді.

Шығармашылық- бұл адамның өмір шындығына ұмтылуы, ізденуі. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын таба білуге көмектеседі. Адам өзін-өзі жетілдіруге де, сонымен қатар өзінен-өзі жойылуға да қабілетті.

Баланы бастауыш сыныптан бастап шығармашылыққа ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға тәрбиелеу қажет.

Шығармашылық- бүкіл тіршіліктің көзі. Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогикада ертеден зерттеліп келеді.

Көрнекі педагогтар К.Д.Ушинский, Ы.Алтынсарин; А.С.Макаренконың шығармаларында қабілеттерді дамытудың жолдары қарастырылса, оқушы шығармашылығына бағыт-бағдар беруді ең алғаш білім мазмұнына енгізген М.Жұмабаев болатын.

Өз республикамызда бұл мәселеге назар аударған ғалымдар Ә.Қоңыратбаев, С.Тілешова, В.Д.Чернов, Қ.Ә.Жаманбаеваның, М.Мұхамедин- ойын әрекеті арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту жолдарын айқындайды.

Шығармашылық қабілеттерді дамытуды бастамас бұрын ең алдымен “қабілет” ұғымының мәнін терең түсініп алу қажет.

Қабілет:

- білім алуға қажетті адамның психологиялық ерекшеліктері.
- талаптарды қанағаттандыратын және үлкен жетістіктерге жеткізетін адамның қасиеттерінің синтезін айтады.

- іс-әрекеттің белгілі бір түрін ойдағыдай, нәтижелі орындауда көрінетін адамның жеке қасиеті.
 - жеке адамның психологиялық айырмашылығы.
 - білім – білік жиынтығы, оларды қолдана білудегі дербестік, саналылық, шығармашылық.
- Қабілеттер түрлері сан қырлы. Негізгі 3 топқа бөлейік.

1. Психологиялық қабілеттер;
2. Ақыл-ой қабілеті;
3. Физиологиялық қабілеттер.

Психологтар қабілеттердің 2 түрлі деңгейінің болатындығын дәлелдейді.

1. репродуктивті- іс-әрекетті, білімді берілген үлгі бойынша қабылдай алу деңгейі;
2. шығармашылық- жаңалық ойлап табуға бағытталған қабілеттер деңгейі.

Шығармашылық қабілеттердің белгілері ретінде:

- мәселені қарастырудағы қырағылық, көрегендікті;
- ақпаратты жүйке жүйесі арқылы хабарлауды;
- тасымалдай білуді;
- ақылдың икемділігі, ойдың орамдылығын;
- әрекетті бағалай білуді қарастырады.

Шығармашылық туралы айтылған ойлар мен жасалған тұжырымдамаларды талдай отырып, ол төмендегідей ерекшеліктермен сипатталатын адам әрекеті деген қорытынды жасаймыз:

- шығармашылықта қарама-қайшылықтардың болуы;
- әлеуметтік немесе жеке адамға деген мәнінің болуы;
- шығармашылыққа арналған шарттардың, жағдайдың болуы;
- нәтиженің жаңалығы, сонылығы.

Бастауыш сынып оқушыларының тұлғалылығын тәрбиелеу үшін, ең алдымен олардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың мәні зор. Ал сол шығармашылық қабілеттерді дамытудың көптеген әдістері мен тәсілдері бар. Енді соларға көңіл аударайық:

Шығармашылық қабілеттер әр бастауыш сынып оқушысының бойында болады. Қабілеттердің бірдей еместігін сыныпта отырған оқушылардың әрқайсысының әр пәнге және әр деңгейде қабілеті болғандығымен дәлелдеуге болады. Бірі есепке жүйрік болса, екіншісі тілге бай, ал енді біреулері сурет салғанды тәуір көреді. Олардың қабілеттерінің құрылымы да, оны құрайтын компоненттер де әр түрлі болып келеді. Мысалға: математикалық қабілеті басым балаларда ойлау операциялары тез, дәл болады да, бейнелеу өнеріне қабілетті балаларда нақты заттардың бөліктерінің ара қатынасын жылдам анықтай білу сияқты белгілер басым болады. Музыкаға қабілетті бала есту, ритмді түсіну, сезімталдық сияқты сапаларымен ерекшеленеді.

Бастауыш сынып оқушыларына тән шығармашылық процестің кезеңдерін шартты түрде төмендегідей топтастыруға болады:

1. Жаңалықпен бетпе-бет келу.
2. Шығармашылық белгісіздік, екіұштылық.
3. Шешімнің жарық көруі.
4. Шығармашылық акт.
5. Шешімнің дұрыстығын дәлелдеу.

Шығармашылық процестің әр кезеңінде бала бойында әртүрлі сапалық қасиеттер қалыптасып жатады.

Бастауыш сыныпта көп берілмейтін шығармашылыққа үйрету жұмысының бірі- өлең жазғызуға баулу. Бұл жұмысты 1-ші сыныпта әліппеден кейінгі кезеңнен-ақ бастаған жөн. Ол үшін оқушыларға ең алдымен ұйқас сөздің мәнін түсіндіріп, өлеңдердегі ұйқастарды табуға тапсырма беріледі. Сонан кейін ғана алдымен жеке дыбыстар, сосын буындар, одан кейін берілген жол арқылы ұйқас жасау үйретіледі. Мысалы:

- 1) у-у-у сыныпта жақсы оқу.
- 2) – ға,-ға,-ға бардым ауылға.
- 3) Ауылға барамын, Төлдерді табамын.

Осы тәртіппен үйретіле бастаған бұл жұмыс кейіннен күрделене түседі.

4) өлеңнің бірінші жолын беріп, қалған 2-ші,3-ші,4-ші жолдарын ұйқастарды ескере отырып, балалардың өздеріне жалғастыру ұсынылады.

Әрине, бұл жұмыстың нәтижелі болуы үшін мұндай әдісті тұрақты түрде және жиі қолданып отырған жөн. 2,3,4 сыныптарда оқушылар өлең шығаруға төселіп алады.

Оқушыларды шығармашылыққа үйретудің тағы бір жолы- әңгіме, ертегілер жазғызу. Бұл жұмысты төмендегідей бастаған жөн. Сынып оқушыларына қағаз таратылып беріледі. Оларға сұрақтарға жауап жазатын орын қалдырып, баған түрінде көшіріп алу тапсырылады. 1-ші сұраққа жауапты өзі жазады, сосын жауабын көршісі көрмейтіндей етіп жауып, парталас отырған балаға береді. 2-ші сұраққа жауапты сол бала жазып, жоғарыдағы ретпен жұмыс жалғаса береді. Ең соңғы сұраққа жауап жазылып біткенде, жұмыс жиналып алынады да, жалпы сынып алдында оқылады. Сұрақтар келесідей болуы мүмкін:

1. Ол кім? (не?)
2. Ол қандай?
3. Қайда барды?
4. Кімді (нені) кездестірді?
5. Оқиға немен аяқталды?
6. Не туралы сөйлесті?
7. Әрі қарай не болды?

Осы тәріздес жұмыстар баланың қиялын шарықтатып, шығармашылығын дамытуға ықпал етендігіне көз жеткізуге болады.

Оқу сабақтарын түрлендіріп, оларға дамытушылық сипат беретін жұмыстың бірі- ДИАФИЛЬМ жасату. ДИАФИЛЬМ – суретті шығарма. Онда сурет тірек ретінде пайдаланылады. Диафильм жасауға лайықты деп табылған тақырып мазмұны бөліктерге бөлінеді. Сосын бір бет қағаз алып, оны 4-ке бүктеу тапсырылады. Ол бөліктерге шығарманың бөліктерінің мазмұнына сәйкес суреттер тапсырылады. Сынып жоғарлаған сайын қойылатын мақсаттар да күрделене түседі. Мысалға:

- тақырыпты қызықты эпизодтарға бөл, белгіле;
- диафильм кадрларының ретін көз алдына елестет;
- оларды альбом бетіне сал;
- әр кадрға қысқа (мәтін- титр) құрастыр;
- кадрларға сюжеттер бойынша әңгімелеп бер.

Диафильм баланың зейінін, байқампаздығын тәрбиелеп, ойын, тілін, шығармашылығын дамытады. Негізгіні анықтап, логиканы қатаң түрде сақтай білуге үйретеді.

Оқушылардың қызығушылық туғызатын шығармашылық жұмыстардың бірі- МҮСІНДЕУ. Оқып отырған шығармадағы өзіне ұнаған кейіпкерлердің мүсінін жасатқызу арқылы оқушыларды шығармашылық әрекеттің құмарту, қиялдау, идеяның жарқ ету, интуиция, шабыт сияқты кезеңдерін бастан кешетіндей жағдайға әкелуге болады. Бұл жұмыстарды топтарда ұйымдастырған қолайлы. Шығарма ең алдымен оқылады, бөліктерге бөлінеді. Сосын бір үзіндіні композиция түрінде ермексаздан бейнелеу тапсырылады. Жұмыс аяқталған соң, әр топ өз композициясы арқылы не айтқылары келгендерін түсіндіріп береді. Бұл жұмыстар баланың шығармашылығын дамытып, оның мінез-құлқын, жауапкершілігін тәрбиелейді.

Келесі жұмыс түрі- ДРАМАЛАУ. Драмалау қоршаған ортадан, оқиғадан өз көрген білгендерін, көңіл-күйлерін, алған әсерлерін білдіруге асығып тұратын кіші жастағы оқушыларға өте жақын. Бұл туралы Л.С.Выготский “...драма басқа шығармашылық жұмыстарға қарағанда балаға жақындау, өйткені ол ойынмен тікелей байланысты, оның тұла бойында шығармашылықтың әр түрлі элементтері бар”, - деген.

Шығарманың кейіпкерін сахналау үшін оны түсіну, оның образына ене білу қажет. Ол баладан үлкен саналылықты талап етеді.

Бұл жұмыс арқылы бала өмірлік тәжірибе жинақтайды, өмірге деген көзқарасы қалыптасады. Драмалауға сабақта аз уақыт бөлінеді. Ол кезде оқушылар сыныпта қажетті реквизиттер әзірлейді, рөлдерін бөледі, дайындық жасайды. Көріністің өзі 10-15 минуттай уақыт алады. Соңынан ұйымдастырылған пікірталаста кімнің қалай ойнағандары, қандай кемшіліктер жібергендері талқыланады. Араларынан жақсы “ойнай” алатын “актерлер” де шығып жатады.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ЖҰМБАҚТАР және МАҚАЛ-МӨТЕЛДЕРМЕН жұмысты жаңаша ұйымдастырудың көп көмегі тиіуі мүмкін. ЖҰМБАҚТАР- көркем миниатюра. Оларды салыстыру арқылы пайда болатын образдар беріледі. Сондықтан оларды шешу кезінде баланың логикалық ойы дамиды.

Бастауыш сыныптардың “Ана тілі” оқулықтарында берілген мақал-мәтелдерді бала шығармашылығын дамытатындай етіп пайдаланудың мәні зор. бұл жанрымен жұмыс төмендегідей ұйымдастырылады:

1. Оқиғаға байланысты мақал-мәтелдер айтқызу.
2. Керісінше, мақал-мәтелдің мағынасына қарай оқиға ойлау.
3. Суретке қарап тұрып, бірнеше мақал айтқызу.

4. Мақалдың мағынасын ашатын суреттер жинау.

5. “Халық даналығын ұмытқан жоқсың ба?” түріндегі ойын.

Келесі жұмыс түрін де балалар өте қызықты орындайды. Тақтаға сюжетті сурет іліп қоямын.

Мысалға: “Қалың орман. Айнала жап-жасыл. Өзен ағып жатыр. Жағасында балық аулап отырған адам бейнеленген. Өзенде үйрек, қаздар жүзіп жүр.”

Осы суретке қарап отырып, мақалдар айту тапсырылады. Сонда:

- Сулы жер- нулы жер.
- Еңбек етсең, емерсің.
- Еңбек ер атандырады.
- Сағынған елін аңсайды, сары ала қаз көлін аңсайды.
- Табиғат –туған анаң т.б. мақалдарды балалар естеріне түсірді.

Бұл тапсырманы орындау арқылы сөздің құдіретін түсіну, мақалға деген қызығушылығын ояту, оларды пайдалана білу сияқты педагогикалық-психологиялық міндеттер шешіледі.

Бастауыш сынып оқушыларының бойындағы шығармашылық қабілеттерді дамыту зерттеу әрекетімен тікелей байланысты. Шығармашылық пен зерттеу арқылы оқыту барысында болатын үдерісті – шығармашылық ізденушілік деп атайды. Ал шығармашылық ізденушілік кез-келген кәсіппен тікелей байланысты. Егерде баламен жұмыс істеуде мұғалім балалардың шығармашылыққа қызығушылығын тудырса – бала зерттеу арқылы көпке қол жеткізе алады. Оқушылардың зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастырудың түрлері көп және олар шығармашылық жұмыстың ерекшеліктеріне қарай қолданылады. Қарапайым жаттығуларға тоқталып өтейік:

- “әлемге бөтен көзбен қарау”
- “Басқа кейіпкер атынан әңгіме құру”
- “Оқиғаның соңын пайдаланып, әңгіме құру ”
- “ ... Сөйтіп біз өз машинамызды таба алмадық”.
- “... Ит Әсетке қарай жүгіріп, оның бетін жалап алды”.
- “... мысық Динаның қолында ұйықтап қалды”.
- ”Заттың қанша маңызы бар”

Балаларға өздеріне өте жақсы таныс зат беріледі. Ол кірпіш, газет, бор, қарындаш болуы мүмкін. Тапсырма әдеттегідей емес, басқаша қалай қолдануға болатынын келтіру. Бұл тапсырманы орындау барысында баланың шығармашылық қабілеттері өсе түседі.

- “заттың белгілерін ата”
- “суретті толықтыр” Мысалға келесідей тапсырма беріледі:

Бала шығармашылығын тек ана тілі, қазақ тілі сабақтарында ғана дамытуға болады деу дұрыс емес. Кез-келген сабақта баланың бойындағы қабілеттерді дамыту басты мақсат болуға тиісті. Әсіресе бейнелеу өнері, еңбекке баулу сабақтарында балалар шығармашылықтың түрлі- түрлі қырларын көрсете түседі. Мысал келтіре кетсек бейнелеу өнері сабағында келесідей тапсырмаларды қолдануға болады:

• портретті ойлап тап та, жинап ал – шарты : мұғалім көз, мұрын, ауыз, құлақ, шаш үлгілері салынған карточкаларды тақтаға іліп қояды, ал оқушылар сол үлгілерге қарап отырып ойлап тапқан адам бейнесін құрастырады.

• Аңдардың бейнесін құрастыр – шарты: мұғалім әр балаға аңдар немесе жануарлар бейнеленген суреттерді дене мүшелерін бөлек қиып таратып береді, ал оқушы сол бөліктерді құрастыру керек.

• Ізін тап – шарты: тақтаға түрлі адамның, жануарлар мен аңдардың, құстар мен қосмекенділердің суреттерін іліп қояды да солардың іздерін дәптерлеріңе сал деп тапсырма береді.

Әрине баланың шығармашылығын, шығармашылық қабілеттерін дамытатын жаттығулар мен тапсырмалар, әдістер мен тәсілдер сан алуан. Сабақ құрылымына шығармашылық пен зерттеуді ендіру және қолдана алу әр мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Бастауыш сынып оқушысы ермексаз тәріздес, қандай пішінге келтірсең сол қалыпта ары қарай орта буынға кетеді. Баланың шығармашыл не болмаса қалыпты, басқалардан ешбір айырмашылығы жоқ тұлға болары біздер, бастауыш сынып мұғалімдерінің қолында.

Я ДЫБЫСЫ МЕН ӘРПІ, «СҰР ҚОЯН»

ЖАРИКОВА Сезим Рымбековна

КММ «№134 негізгі мектебі»

Қарағанды, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Сабақтың тақырыбы: Я дыбысы мен әрпі, «Сұр қоян»

Сабақтың мақсаты: Білімділігі: Я дыбысы бар сөздерді оқи, жаза білуге дағдыландыру. «Сұр қоян» өлеңін мәнерлеп оқи білуге, мазмұнын түсіндіруге үйрету.

Тәрбиелілігі: Өз ойын еркін айтуға дағдыландыру. Әсемдікті сезіне білуге, табиғатты сүюге тәрбиелеу.

Дамытушылығы: Ойын арқылы жаңа әдіс - тәсілдерді тиімді қолдану.

Сабақтың пәнаралық байланысы: Өн, дүниетану.

Сабақтың әдісі: Аралас сабақ - топтық, жеке жұмыстар /ойын түрінде/.

Сабақтың түрі: Бекіту сабағы.

Сабақтың көрнекілігі:

1. Сөзжұмбақ шешу.
2. Үнтаспа, теледидар.
3. Кесте: Я - дыбысы мен әрпі бар сөздер. «Сұр қоян».
4. Қималар.
5. Сахналау.

Сабақтың барысы: Ұйымдастыру сәті.

Кірісейік сабаққа,

Кірісейік оқуға.

Оқудан «5» алайық,

Үйге қуанып барайық,

Балалар, қазір бізде қай сабақ еді?

Әліппе

Менің атым Әліппе

Мені анаңдай дәріпте

Мені оқып ержеткен

Бауыржан да, Мәлік те

Бүгін бізде көп қонақтар келіп отыр. Қазақта: «Қонақ - ырыс әкеледі»- деген теңеу бар.

Ендеше алдымыздан тек жақсылық күтсін. Сәлемдесу /оқушылар арттарына яғни, қонақтарға қарап бас иеді. Жақсы балалар! Бүгін біз «Білім еліне - саяхатқа» шығамыз.

Бірінші аялдама: қане, кім батыл? /сұрақ - жауап әдісі

Дыбыс деген не? Дыбысты естиміз. Құлақпен естілетін үн

Әріп деген не? Әріпті көреміз, жазамыз, айтамыз

Екінші аялдама: Өткенді еске түсіру.

Қай дыбыстың таңбасын көріп тұрмыз? Г

Г - ден басталатын сөздерді еске түсірелік: Гүл, газет. Гүлжан, Гүлім, Гүлден т. б.

Әріптердің баспа түрі қайда жазылады? /Кітапта/

Жазба түрі ше? /Дәптерде/

Үшінші аялдама: Тездет, бірақ қателеспе!

1. «Ұя» өлеңін жатқа айту.

2. «Я» дыбысы бар қандай сөздер білеміз. Тақтаға жазғызу: шаян, қияр, тақия, таяқ т. б.

Жақсы, балалар! Бұл тапсырманы да орындадыңдар.

Төртінші аялдама: «Кім жылдам?» тапсырмасы. Сөзжұмбақ шешу.

Қолы жоқ - сурет салады,

Тісі жоқ - тістеп алады. (Аяз)

Жесең ащы,

Көзіңнен шығарар жасты. (Пияз)

Есек құлақты,

Ешкі құрықты.

Мысық аяқты, көрдім жүйрікті. (Қоян)

Тал басында

Тамаша үй. (Ұя)

Балалар, осы сөзжұмбақ ішінде бір аңның аты бар. Сол аң бізге қонаққа келе жатыр, ол қандай аң?- қоян.

Ассоциация әдісі: ҚОЯН

Буынға бөлгізу: Қо – ян

Дауысты, дауыссыз ажырату:

Неше дауысты дыбыс бар /2/: қандай? /о, я/ неше дауыссыз дыбыс бар /2/, қандай /қ, н/; кеспе әріптерді пайдаланып оқушыға қоян сөзін жаздырту. 1 оқушы тақтаға жазады. Жаңа сабақтың тақырыбын ашу /сурет арқылы/.

Бесінші аялдама: Оқулықпен жұмыс. Мұғалім «Сұр қоян» өлеңін мәнерлеп оқып береді. Қарамен жазылған қиын сөздерді түсіндіру. Қандай қоян?- ұзын құлағы бар сұр қоян не істеді? қоян сыбдырды естіп қалды да, ытқып2 жүгіре жөнелді. Бір кезде артына көзінің қиығын салып қарасы томпаңдап келе жатқан өзінің көжегі екен. Кісі аттары, Жер - су аттары қандай әріптен басталып жазылады, білеміз бе?- бас әріптен.

Алтыншы аялдама: Сергіту сәті: 1 оқушы мәнерлеп оқиды, 2 оқушы қимылмен көрсетеді маска киіп, сұр қоян өлеңін.

Ауылдағы қоянның,

Сәбіздерді көп екен.

Теріп, теріп алайық,

Қалтамызға салайық.

Жетінші аялдама: Дәптермен жұмыс. Жай дәптерге Яя Аян, баян, Әсия, Әлия, Ғалия, Данияр т. б.

Баянауыл, Аягөз, Сырдария, Амурдария т. б. оқушылар кезектесіп тақтаға да орындайды.

Қортындылау: Балалар бүгінгі сабақта не өттік? Не ұнады?

Оқушыларды мадақтау:

Бүгін сабаққа жақсы қатыстындар, рахмет. Енді сендерге бүгін сабағымызда өткен «Сұр қоянның» кішкене сыйлығы бар екен. Балалар, кім өзін «5»- ке бағалайды, қол көтерсін.

Кім «4»- ке жауап бердім деп есептейді. Қол көтерейік. Осымен бүгінгі сабағымыз аяқталды сау болыңдар !

**ОҚУШЫЛАРҒА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ
ТЕХНОЛОГИЯСЫ**

**ОСПАНОВА Гульшахар Садвакасовна, БОЗШАТАЕВА Гульшат Тугельбаевна,
ТУРАБАЕВА Гулзат Қалықуловна**

Коммерциялық емес акционерлік қоғам «М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті»
Шымкент, Қазақстан
bozshataeva69@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада жобалық оқыту технологиясын оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие берудің тиімді әдістерінің бірі ретінде қолдану тәжірибесі көрсетілген. «Жас биолог» үйірмесінің аясында орындалатын жобаның бағдарламасы жасалып, апробацияланған. «Пластик пакеттермен қоршаған ортаның ластануының мәселелері» жобасы бойынша жұмысты ұйымдастыру және орындау төмендегідей нәтижелерге жетуге мүмкіндік берді: оқушылардың пәнге деген қызығушылығын артты; оқушылардың байқауларға белсенді қатысуын дамыту, оқу іс-әрекеттерін ұйымдастыру жүзеге асырылды; қалалық олимпиадаларда жүлделі орындарға қол жеткізілді; білім сапасы артты.

Жобалық қызмет - бұл қазіргі заманғы педагогтың кәсіби маңызды қасиеті. Мұндай іс-шараларды ұйымдастырудың ұстанымдарына сабақтастық, күрделену, ұжымдық шешім қабылдау, нәтижеге назар аудару, жобаның өзектілігі және т.б. Жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың мақсаты: ғылыми-әдістемелік ақпараттарды жинау және осы саладағы қоғамдық экологиялық ұйымдардың тәжірибесін зерттеу болып табылады [1].

Сабақ үлгерімі орташа және енжар оқушылар да өзін жобаның ұйымдастырушысы, кураторы ретінде көрсете алады, бұл олардың өзін-өзі бағалауын ғана емес, сонымен бірге ұжымдағы олардың дәрежесін де арттырады. Өзінің маңыздылығын сезінетін адам оқу материалдары мен ұжымдағы

қарым-қатынасқа деген сезімталдықты жақсартады, және көбінесе шығармашылық пен сыни ойлауды дамытады және мұндай оқушының тәуелсіздігі мен өзін-өзі тәрбиелеу деңгейін арттырады.

Осыған байланысты жобалық әдістің білім берудің рөлі артып келеді. Ол әсіресе, экологиялық білім беруде адам мен табиғаттың өзара әрекетін үйлестірудің шешуші факторына айналады. Жобалық әдістің экологиялық білім беру аясындағы үлкен мүмкіндіктер бар. Ол оқушыларда зерттеу дағдыларын, экологиялық мәселелерді өз бетінше шешуге тәжірибе қалыптастыруға, туған өлкенің табиғатымен тікелей танысуға мүмкіндік береді [2].

Оқушыларға ұсынылатын жобалардың тақырыптары қаладағы экологиялық жағдайды зерттеумен, табиғи ортаны жақсарту жолдарын іздеу және әртүрлі өндірістік нысандардың табиғаттың жағдайына әсерін талдаумен байланысты болуы мүмкін. Мұндай белсенділік оқушыларға экологиялық мәселелерді шешуге қатысуға мүмкіндік береді және жауапкершілік сезімін дамытуға, азаматтық парызды қалыптастыруға, табиғи байлықты сақтау мен көбейту маңыздылығын түсінуге ықпал етеді. Бұл мақала педагогикалық мектеп оқушыларының экологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған жоба әдісінің тиімділігін дәлелдеді. «Оқушылардың экологиялық мәдениеттің негіздері» атты жұмыс бағдарламасын жобалық іс-әрекет әдісін қосып, оқушыларға экологиялық мәдениетті құруға мүмкіндік беретін білім беру жобаларын жасады [3].

Қоғамдағы орын алып отыратын дағдарыстарды еңсеру адамның және қоғамның экологиялық мәдениетінің деңгейіне байланысты. Адам мен табиғаттың өзара әрекеттесуінің жүйе құрушы интегралды сипаты оның жалпы мәдениеті болып табылады. Экологтар бұл мәселені табиғат адамзат қоғамы шығаратын ластануды өз бетінше жеңе алатын деңгейге дейін азайған жағдайда ғана шешуге болады деп санайды.

Бірақ бұған қол жеткізу үшін планетаның кез-келген тұрғыны қоршаған ортаға төніп тұрған қауіп адамгершіліктен емес, белгілі бір нақты адамға байланысты болатынын түсінуі керек [4].

Қазіргі уақытта жобалық әдіс теориялық білімді практикамен ұтымды ұштастыру мен нақты мәселелерді шешуге тәжірибиелік қолданудың арқасында сәтті дамып, танымал бола түсуде.

«Мен оны қайда және қалай қолдана алатынымды білемін» - бұл жоба әдісін қазіргі заманғы түсінудің негізгі көзі болып табылады. Жобаны іске асырудың жоспарын жасау және ұйымдастыру жобалық қызметтің маңызды кезеңі болып табылады.

Бұл кезеңде оқушылар мұғалімнің көмегімен мәселені тұжырымдайды, жоба бойынша жұмыстың мақсатын анықтайды, іс-әрекет жоспарын жасайды, ақпарат көздерін анықтайды, қызметтерін бөледі, жұмыс топтарын ұйымдастырады, жоба нәтижелерін ұсынудың формаларын анықтайды [5].

Біз уақытты бағындыратын жас көшбасшыларға, олар кез келген экологиялық, әлеуметтік және қаржылық мәселелердің барлығын түсінуге, сенімді шешімдерді іздеуге және таба білуге үйретуді мақсат етіп қоямыз. Экологиялық жобалар мен бағдарламаларға көп көңіл бөлінеді, оларды жүзеге асыруға экология мамандары, оқушылар қатысады.

Оқушылардың жобасы өзекті экологиялық проблемаға - тұрмыстық қалдықтармен қаланың ластануына арналған. Қала экологиясы әр тұрғыннан басталады, мейлі ол бала болсын, ересек болсын, қоршаған ортаның ластануына барлығы жауапты.

Қоршаған орта ластануын зерттеудегі мектеп үйірмесіндегі ғылыми жұмыстың рөлі зор. Оқушыларға экологиялық тәрбие мен білім берудегі сыныптан тыс ұйымдастырылатын жұмыстардың бірі – экологиялық үйірме.

Үйірме жұмысына оқушының өз еркімен жазылып, қатысқаны тиімді. Экологиялық үйірме оқушыларға экологиялық тәрбие мен білім беруде маңызды рөл атқарады.

Табиғат зерттеушілері үйірмелері орта мектеп оқушыларының экологиялық мәселелерді зерттеуіне және ғылыми-зерттеу жұмыстарына қызығушылығын дамыту мақсаты бойынша бірлескен іс-шараларды ұйымдастыруға арналған.

Үйірмелерге қатысу барысында оқушылар экожүйелердегі, соның ішінде қоршаған ортаны лаптаушы заттарды сипаттап, экологиялық заңдармен өзінің практикалық іс-әрекеті барысында танысады [6].

Сонымен қатар, оқушылар экологиялық мәселелерді шешудің мүмкіндіктері мен жолдары туралы ақпарат алады және олардың кейбіреуін шешуге белсенді қатысады.

«Пластик пакеттермен қоршаған ортаның ластануының мәселелері» жобасы бойынша жұмысты ұйымдастыру үшін Шымкент қаласындағы Д.И. Менделеев атындағы мектеп-лицейінің 8 «Г» сынып оқушылары үшін «Жас эколог» тобына арналған бағдарлама дайындалды.

Үйірме жұмысына 25 оқушы қатысты. Сабақ аптасына бір рет өткізілді.

Жоба түрі: практикалық, пәнаралық. Көлемі: 10 сағат. «Пластик пакеттермен қоршаған ортаның ластануының мәселелері» жобасының жұмыс бағдарламасы, кестеде көрсетілген.

Кесте - «Жас эколог» үйірмесінің бағдарламасының мазмұны

№	Тақырып	Сағат саны
1	Кіріспе	1
2	Жоба әдісіне сәйкес ғылыми зерттеу жұмысын оқыту жалпы сипаттамасы. Теориялық бөлім. Жоспар жасау	1
3	«Пластик пакеттермен қоршаған ортаның ластануының мәселелері» жобасы бойынша жұмысты ұйымдастыру. Жоспарлау уақыты	1
4	«Пластикалық қаптың түрлері - полиэтиленге балама» ғылыми тақырыбын қарастыру. Жоспар жасау	1
5	«Полиэтиленнің қоршаған ортаға тигізетін зияны» тақырыбына тапсырмалар құрастыру	1
6	«Қаламыздағы полиэтилен» тақырыбына тапсырмалар құрастыру. Аналитикалық бөлім. Тұсаукесер дизайны	1
7	Тренингтер өткізу. Полиэтиленнің екінші өмірі. Полиэтиленді өңдеу және одан әрі пайдалану мерзімі	1
8	«Полиэтиленмен қоршаған ортаның ластануы. Полиэтиленді отқа жағу»	1
9	«Полиэтиленмен қоршаған ортаның ластануы. Полиэтиленнің мүмкін еместігі»	1
10	Ғылыми жұмысты қорытындылау. Қорытындымен таныстыру	1

Қазіргі уақытта биологияны оқытуда қолданылып жүрген көптеген жаңа әдістер мен технологиялар білім беру сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Атап айтқанда, «Сыни тұрғыдан ойлау», «Интербелсенді әдіс», Т.М. Тұрғынбаева, «Оқытудың озық технологиялары», Журнов, Қараеваның, сабақ барысында оқушыларға сапалы және терен білім беруге мүмкіндік береді.

Жобаның идеясы: биология сабағында интербелсенді оқыту арқылы мәселені шешу және оны орындауға ынталандыру.

Жобаның теориялық негізінің мысалы ретінде төмендегі ақпарат көздерімен танысу қажет:

1. Тұрғынбаева Б.А. Үздіксіз білім беру технологиялары: оқу құралдары.

2. Алимов А. К., Косанов Б., Базарбекова Р.Ж. Сынып жетекшілері үшін: интербелсенді әдіс.

Алматы, 2014;

3. Қожагелдиева С., Н. Нұртазаева Н.С. Ойлау арқылы ойлаудың тиімділігі. // Мектеп, 2009, № 4. -25 бет.

4. Баймбетова Л.Р. Жаңа білімді зерттеудің жаңа әдістері //12 жылдық білім. № 10,2008, 59.

5. Михайленко В.Я. Биология мектепте, 2012 - № 9, б. 2-51.

6. Бычков А.В. Қазіргі мектептегі жобалық әдіс. - М., 2009.

Ұсынылған жобаның қажеттілігі:

- оқушыларды топта және жеке-жеке оқыту;
- алған білімдерін практикада қолдана білуге үйрету;
- сөйлесу және қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру.

Жобалық жұмысты орындау нәтижелері бойынша төмендегі мақсаттар орындалды:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру;
- оқушылардың байқауларға белсенді қатысуын дамыту, оқу іс-әрекеттерін ұйымдастыру;
- жүлделі орындардағы қалалық олимпиадалардың жеңімпаздарын дайындау;
- білім сапасын арттыру.

«Пластик пакеттермен қоршаған ортаны ластану мәселелері» жобасы бойынша жұмысты ұйымдастыру және орындау Жобалық әдістің тиімділігін көрсетті.

Әдебиеттер тізімі

1. Баимбетова Л.Р. Жаңа оқудың жаңа әдістері //12-жылдық білім, №10. 2016, 45-49б.

2. Бөрібаев Б, Балапанов Е. Жаңа ақпараттық технологиялар. – Алматы, 2017, 11-17б.

3. Тұрғынбаева Б.А. Дамыта оқыту технологиялары: Оқу-әдістемелік құрал.- Алматы, 2016, 17-25б.
4. Михайленко В.Я. Проектно-исследовательская деятельность по экологии как средство формирования социального опыта школьников в условиях промышленного города // Биология в школе, 2017, № 9, 12-15б.
5. Бычков А.В. Метод проектов в современной школе. - М., 2017, 5-17б.
6. Дагабаев Н.Ж. Экологическая школа для устойчивого развития местного сообщества // Педагогика, №6, 2016, 23-25 бб

**ТАС ҚАЛАУШЫНЫҢ ҚҰРАЛ-САЙМАНЫ, АСПАПТАР ЖАБДЫҒЫ
БОРИБЕКОВА Раушан Сулейменовна, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.**

Түркістан индустриалды-құрылыс колледжі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
boribekova_r@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада еліміздің құрылыс саласындағы маңызды кәсіп – тас қалаушы маманының қызметі, оның негізгі құрал-саймандарының түрлері келтірілген. Мұнда сонымен қатар, ұста аспаптарының жіктелуі, олардың ерекшеліктері мен тағайындалу маңызы толықтай ашылып көрсетілген.

Тас қалаушы кәсібі жер бетінде адамзат баласы кірпіш құйып, үй салғаннан бері ежелден келе жатқан мамандық болып табылады. Бұл кәсіп тек абыройлы ғана емес, сонымен қатар өте жауапты мамандық болып, мұндағы орындалған жұмыстар сапасына ғимараттардың беріктігі, әрі адамдар өмірі тәуелді болып табылады. Бірақ сапалы жұмыс жасау үшін үй салудың бір ғана машығы жеткіліксіз болып, орындалатын жұмыстардың толыққандығы мен сапасын арттыруда құрал-саймандар өте маңызды рөл атқарады. Қажетті құрал-саймандардың бүкіл жиынтығын сапалы да, жауапкершілікпен таңдау қажет, өйткені орындалатын жұмыс сапасы соған байланысты болады [1].

Әрбір кәсіби тас қалаушы өз жұмысын сапалы орындауы үшін қолында аспаптар жиынтығы болуы тиіс, олардың ең негізгісі – ұста қалақшасы болып табылады (1 сурет).

1 сурет – Ұста қалақшасы

Сапалы жұмыс жасау үшін әр кәсіби тас қалаушыға арнайы құралдардың барлық жиынтығы қажет болғанына қарамастан, олардың ең бастысы – ұста қалақшасы болып табылады. Бұл – ұста бүкіл жұмыс барысында қолынан тастамайтын сайман болып табылады. Ол арнайы тұтқасы бар, металдан жасалған арнайы қалақша түрінде болады. Оның келесі жұмыс түрлеріне арналған түрлері болады:

- қалау жұмыстарына арналған;
- сылақ жұмыстарына арналған;
- бетондық жұмыстарға арналған.

Ұста қалақшасының қандай жұмыс түріне арналғандығына байланысты металының қалыңдығына, тұтқасының материалы мен пластина өлшеміне қарай оның алуан түрлері болады.

Аталған құрылыс аспабынан басқа көптеген құрал-саймандар кездеседі. Тас қалаушыға қажетті аспаптар екі типке бөлінеді [2]:

- А) Бақылау-өлшеу;

Ә) Құрылыс.

Аспаптардың бірінші тобына тас қалаушы қалау сапасын бақылау мен өлшеуге арналған саймандар жатады. Бұл аспаптар ұстаның құрылыс қабырғасын түзу, сәйкесінше берік етіп қалауына қажетті қалаудың барлық параметрлерін бақылауына көмектеседі. Мұндай аспап түрлеріне келесі саймандар кіреді:

1. Бақылау шаблон – қаланып жатқан ғимараттың терезе, есік, желдеткіш және басқа да конструкцияларын белгілеуге арналған.
2. Деңгейше – бұл қаланбаның түрлі бағытқа ауытқуын бақылауға үшін тікелей қолданылатын арнайы алюминий құрылғы (2 сурет).
3. Аралық маяктар – бұлар қаланбаның тегістігін бақылауға және шнур-ернеулердің салбырауын жоюға арналған тікбұрышты қорап немесе дәнекерленген жақтау пішініндегі құрылғы.
4. Бұрыштық өлшеуіш – бұл бұрыштардың дәлдігін тексеруге және орнатуға қажетті арнайы өлшеуіш аспап (3 сурет). Бұрыштық өлшеуіштер ағаштан немесе металдан жасалады.
5. Түзеткіш – бұл қабырғаның сыртқы жағының бұдырлығын анықтауға арналған, алюминийлік профильден немесе ағаштан жасалған арнайы аспап.
6. Реттегіштер – бұл қаланбаның түрлі бағытқа ауытқуын тексеру үшін қолданылатын конструкция. Реттегіштердің артықшылығы болып олардың қабырғаларды қалаудың барынша нақты және шынайы көрінісін көрсету қабілеті саналады.
7. Жиналмалы метр немесе рулетканы тас қалаушы өлшемдер жасау үшін қолданады.
8. Тіктеуіш – бұл қаланбаның тіктігін тексеруге арналған тас қалаушының тағы бір аспабы (4 сурет). Негізінен, тіктеуіш металдан жасалатындықтан, кейде ағаштан дайындалғандары да кездеседі. Өлшеу барысында қаланба қаншалықты биік болса, соғұрлым ауыр тіктеуіштің қолданылу тиіс фактісін ескерген жөн. Олай болмаған жағдайда, барлық көрсеткіштер ауытқып, қателіктер орын алады.

2 сурет – Деңгейше

3 сурет – Бұрыштық өлшеуіш

4 сурет – Тіктеуіш

Аспаптардың екінші тобына тас қалаушы немесе ұста қабырғаны қалау қолданатын аспаптар мен құрылғылар жатады. Бұл аспаптарсыз бірде-бір ұста өзінің тікелей міндеттерін атқара алмайды. Мұндай аспаптар келесілер:

1. Ұста қалақшасы – бұл аспап қабырғаға сылақ ертіндісін жағуға және артықша құрылыс қоспаларын алып тастауға, сондай-ақ жіктерді бекітуге қажетті, иілген тұтқасы бар үшбұрышты жаққыш түрінде болады.

2. Ұста балғашасы – бұл аспап маңыздылығы бойынша ұста қалақшасынан кейінгі екінші болып табылып, сырт көрінісі бір басы сына түрінде болатын қарапайым балғаны еске түсіреді. Бұл аспаптың сәйкесінше бір басы кірпішті ұруға, ал екінші басы оны бөлшектеуге арналған.

3. Күрек – бұл аспап барлығына өте жақсы таныс. Тас қалаушы қолындағы күрек құрылыс қоспаларын араластыру, ал кейде қаланбаға қарағанда қабырға жалпақ болғанда сәйкесінше ертіндіні оған жағу қызметін атқарады.

4. Тазартқыш – бұл металл тұтқасы бар, резеңкеден жасалған арнайы квадраттық пластинка. Бұл аспап түтін жолдары мен желдеткіш бағандарынан ертінділерді тазалауға арналған.

5. Тіккіш – жіктерді біріктіруге арналған.

Жоғарыда аталған аспаптардың барлығы өз ісімен кәсіби деңгейде айналысатын әрбір тас қалаушыда немесе ұстада болуы тиіс. Сондай-ақ, ережеге сәйкес әрбір тас қалаушы келесі әрекеттерді орындауы тиіс:

- Аспапты жұмыстық жағдайда ұстауы.
- Аптасына бір реттен кем емес аспаптардың жүйелі тексерісін жүргізу. Ақауы бар аспап анықталған жағдайда ол оны жаңасына ауыстыруы шарт.
- Тас қалаушыдағы немес ұстадағы барлық құрылғылар мен қондырғылар қауіпсіздік талаптарына жауап беруі тиіс.

Тас қалаушының жұмысы ең жауапты кәсіптердің бірі болып табылады, өйткені ол тек өндірістік және тұрғын-үйлік емес нысандардың ғана емес, сонымен қатар тұрғын-үй ғимараттардың қабырғаларын да қалайды. Тас қалаушы жұмысы кезіндегі тіпті ең ұсақ асығыстықтың өзі теріс салдарларға апарып соқтыруы мүмкін. Сондықтан әрбір кәсіби тас қалаушы өз кәсіби мәндегін дұрыс та, сапалы орындауы тиіс, ал бұл үшін оған ғимаратты пайдалану барысында қауіпсіздік пен оның беріктігін қамтамасыз ететін арнайы аспап қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Неелова В.А. Иллюстрированное пособие для подготовки каменщиков. -- М.: Стройиздат, 1988. - 270 с.
2. Справочник строителя «Каменные конструкции и их возведение». (Воробьев С.А., Камейко В.А. и другие). – М.: Стройиздат, 1989. – 224 с.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АЗАМАТТАРЫНЫҢ ӘСКЕРИ МІНДЕТТІЛІГІНІҢ МАЗМҰНЫ

ТЕЛЬГОЗИН Даурен Кадырбек, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.

Түркістан индустриалды-құрылыс колледжі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
boribekova_r@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасы азаматтарының отан алдындағы әскери борыш міндеттілігі, әскери қызметкердің мәртебесі, азаматтарды әскери қызметке даярлау жолдары, әскери оқыту мен есепке алу мәселелері қарастырылған. Мұнда әскери қызмет мазмұны және азаматтардың әскери міндеттері тиісінше мазмұндалған.

Қазақстан Республикасын қорғау оның әрбір азаматының қасиетті парызы және міндеті болып табылады [1]. Әскери қызмет – Қазақстан Республикасының егемендігін, аумақтық тұтастығын және шекарасына қол сұғылмаушылықты қарулы қорғаумен байланысты әскери қауіпсіздікті тікелей қамтамасыз етуге бағытталған Қарулы Күштер әскери қызметкерлерінің мемлекеттік қызметінің ерекше түрі.

Әскери қызметкердің мәртебесі

Әскери қызметкердің мәртебесі заңдарда белгіленген шектеулері бар Қазақстан Республикасының азаматы ретінде әскери қызметкердің жалпы құқықтарын, бостандықтары мен міндеттерін, сондай-ақ әскери қызмет ерекшеліктеріне негізделген оның құқықтарын, міндеттері мен жауаптылығын қамтиды.

Әскери қызметкерлердің құқықтары мен бостандықтарын шектеу, ерекше міндеттері мен жауапкершілігі «Әскери қызмет және әскери қызметкерлердің мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген қосымша құқықтар және жеңілдіктермен өтеледі [2].

Әскери қызметкер мәртебесіне келесі азаматтар ие болады:

- жергілікті әскери басқару органынан әскери қызмет (жиындарды) өткеру орнына кету туралы тиісті бастықтың бұйрық шыққан күннен бастап әскери қызметке (жиындарға) шақырылғандар;
- әскери бөлім (мекеме) командирінің (бастығының) бөлім жеке құрам тізіміне қабылдау туралы бұйрық шыққан күннен бастап келісім-шарт бойынша әскери қызметке кіргендер;
- оқу орны бастығының оқу орны (әскери факультет) жеке құрамының тізімдеріне қабылдау туралы бұйрығы шыққан күннен бастап, ал шетелдік әскери оқу орнына түскен кезде – уәкілетті орган басшысының оқуға жіберу туралы бұйрығы шыққан күннен бастап әскери оқу орындарына (әскери факультеттерге) түскендер, яғни бұған дейін олар әскери қызметкерлер болып табылмағандар;
- негізгі орта білім беру базасында техникалық және кәсіптік білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын әскери оқу орындарында оқудың екінші курсын аяқтаған ұландар әскери оқу орны бастығының оқуды жалғастыру, үшінші курсқа ауыстыру және ауыспалы құрамның кадеті әскери лауазымына тағайындау туралы бұйрығы шыққан күннен бастап ие болады.

Азамат әскери қызметтен шығарылуына (әскери жиындардың аяқталуына) байланысты әскери бөлімнің тізімінен алып тасталған күннен бастап әскери қызметкер мәртебесін жоғалтады.

Азаматтарды әскери қызметке даярлау

Азаматтарды әскери қызметке даярлау – бұл әскерге шақыруға дейінгі және әскерге шақыру жасындағы азаматтарды әскери қызмет негіздеріне оқыту мақсатында, сондай-ақ әскери қызмет өткеру үшін әскери-техникалық және басқа да әскери мамандықтар бойынша даярлау және қайта даярлау мақсатында мемлекеттік органдар жүргізетін міндетті іс-шаралар кешені.

Азаматтарды әскери қызметке даярлау келесілерді қамтиды:

- бастапқы әскери дайындық;
- қосымша білім беру бағдарламалары бойынша әскери дайындық;
- әскери-техникалық және өзге де мамандықтар бойынша даярлау;
- запастағы офицерлер бағдарламасы бойынша әскери даярлық.

Азаматтарды жалпыға бірдей әскери оқыту

Халықты азаматтық қорғаныс іс-шараларына тарту және соғыс уақытында Қарулы Күштерді жасақтау үшін қажетті контингентті даярлау мақсатында келесі жалпыға бірдей әскери оқыту жүргізіледі:

- ерлер – он алты жастан алпыс жасқа дейінгілерді қоса алғанда;
- балалары жоқ немесе он жастан асқан балалары бар әйелдерге – он сегізден қырық бес жасқа дейінгілерді қоса алғанда.

Азаматтарды жалпыға бірдей әскери оқытуды азаматтардың жұмыс, оқу орны және тұрғылықты жері бойынша жергілікті әскери басқару органдары жүзеге асырады.

Әскери есеп

Әскери есепке алуға келесі әскери міндеттілер мен әскерге шақырылушылар жатады:

- әскери-есептік мамандығы жоқ әйелдер;
- әскери міндетін атқарудан босатылған адамдар;
- бас бостандығынан айыру түріндегі жазасын өтеп жатқан адамдар;
- Қазақстан Республикасынан тыс жерлерде тұрақты тұратын адамдар.

Әскери қызметтің мазмұны

Әскери қызмет келесілерді қамтиды:

- шақыру бойынша әскери қызмет;
- келісім-шарт бойынша әскери қызмет.

Әскерге шақыру бойынша әскери қызметке келесілер жатады:

- сарбаздар (матростар) құрамының шұғыл әскери қызметі;
- запастағы офицерлердің әскери қызметі;

- жұмылдыру, соғыс жағдайы кезінде, соғыс уақытында және әскери жиындардан өту кезіндегі әскери қызмет.

Келісім-шарт бойынша әскери қызметке келесілер жатады:

- сарбаздар (матростар), сержанттар (старшиналар) және офицерлер құрамы лауазымдарында келісім-шарт бойынша әскери қызмет өткеретін әскери қызметшілердің әскери қызметі;
- әскери оқу орындарының курсанттары мен тыңдаушыларының әскери қызметі және оларды оқыту.

Азаматтарды әскери қызметке шақыру

Азаматтарды әскери қызметке шақыру – бұл әскери міндеттілік негізінде Қарулы Күштерді жеке құраммен жасақтауға бағытталған мемлекеттік органдар өткізетін іс-шаралар кешені.

Азаматтарды әскери қызметке шақыру келесілерді қамтиды:

- азаматтарды мерзімдік әскери қызметке шақыру;
- запастағы офицерлерді әскери қызметке шақыру;
- әскери жиындарға шақыру;
- жұмылдыру, соғыс жағдайы кезінде және соғыс уақытында шақыру.

Әскери қызметке шақырылуға жататын азаматтардың міндеттері

Әскери қызметке шақырылуға жататын азаматтар жергілікті әскери басқару органының шақыру қағазы бойынша шақыру комиссиясына келуге міндетті [3]. Шақыру қағазын азаматтың жеке өзіне жергілікті әскери басқару органдарының лауазымды адамдары немесе жұмыс (оқу) орны бойынша ұйым басшысы қол қойғызып тапсырады.

Шақыру қағазын азаматтың жеке өзіне тапсыру мүмкін болмаған жағдайда оның келуін қамтамасыз ету тиісті ішкі істер органына жүктеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Постановление Президента Республики Казахстан «О мерах по укреплению воинской дисциплины и усилению борьбы и правонарушениями в Вооруженных Силах Республики Казахстан», 23 ноября 1994 г.
2. Конституция Республики Казахстан, 30 августа 1995 г.
3. Закон Республики Казахстан «О всеобщей воинской обязанности и военной службе», 19 января 1993 г.

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІ МЫРЗАБАЕВА Маржан Аблайқызы, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т.

Түркістан индустриалды-құрылыс колледжі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
s.marzhana91@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада ақпараттық технология – IT саласы бойынша жалпы мәліметтер келтірілген. Атап айтқанда, ақпараттық технология түсінігі, оның ерекшелігі, пәні мен қызмет ету саласы, даму тарихы, технологиялық әлеуеті мен қолданылу бағыттары туралы жан-жақты мұқият баяндалған.

Ақпараттық технологиялар (АТ, ағылшынша *information technology*, IT) – деректерді жасау, сақтау, басқару және өңдеу, оның ішінде есептеу техникасын қолдану технологияларына жататын пәндер мен қызмет салаларының кең класы. Соңғы уақытта ақпараттық технологиялар көбінесе компьютерлік технологиялар деп түсініледі. Атап айтқанда, IT компьютерлер мен бағдарламалық жасақтаманы ақпаратты құру, сақтау, өңдеу, беру және алуға шектеу қою үшін қолданады. Компьютерлік технологиялар мен бағдарламалау мамандарын көбінесе IT мамандары деп атайды.

ЮНЕСКО қабылдаған анықтамаға сәйкес, АТ – ақпаратты өңдеу және сақтаумен айналысатын адамдардың еңбегін тиімді ұйымдастыру әдістерін зерттейтін өзара байланысты ғылыми,

технологиялық, инженерлік пәндер кешені; есептеу техникасы және адамдармен және өндірістік жабдықтармен өзара іс-қимыл жасау әдістері, олардың практикалық қосымшалары, сондай-ақ осыған байланысты әлеуметтік, экономикалық және мәдени мәселелер. АТ-ның өзі күрделі дайындықты, үлкен бастапқы шығындарды және ғылымды қажетсінетін техниканы талап етеді. Оларды енгізу математикалық қамтамасыз етуді құрудан, модельдеуден, аралық деректер мен шешімдер үшін ақпараттық деректер қорын қалыптастырудан басталуы керек.

Қазіргі АТ-ның негізгі ерекшеліктері:

- Алгоритмдер деректерімен сандық алмасу стандарттарының құрылымдалуы;
- Компьютерлік сақтауды кеңінен қолдану және ақпаратты қажетті түрде ұсыну;
- Ақпаратты сандық технологиялар арқылы шексіз қашықтыққа жіберу.

Ақпараттық технологиялар пәні

Кең мағынада, АТ тек компьютерлік технологияларды ғана емес, әрі ақпаратты құру, беру, сақтау және қабылдаудың барлық салаларын да қамтиды. Сонымен қатар, АТ көбінесе компьютерлік технологиялармен байланысты, әрі бұл кездейсоқ емес: бір кездері теледидар, тіпті одан бұрын баспа ісі секілді АТ-ны компьютерлердің пайда болуы жаңа деңгейге шығарды.

Ақпараттық технологиялар саласы

Ақпараттық технологиялар саласы ақпараттық жүйелерді құрумен, дамытумен және пайдаланумен айналысады. Ақпараттық технологиялар компьютерлік техника және өзге де жоғары технологиялар саласындағы қазіргі заманғы жетістіктерді, коммуникацияның жаңа құралдарын, бағдарламалық қамтамасыз ету мен практикалық тәжірибені негізге ала және ұтымды пайдалана отырып, адам өмірі мен қазіргі заманғы қоғамның барлық салаларында уақыт, еңбек, энергия және материалдық ресурстар шығындарын азайту үшін ақпараттық үрдісті тиімді ұйымдастыру жөніндегі міндеттерді шешуге арналған. Ақпараттық технологиялар өзара әрекеттесіп, көбінесе құрамдас бөлігі қызмет көрсету, басқару, өнеркәсіптік өндіріс, әлеуметтік үрдістерге кіреді [1].

Тарихы

Дамудың басталуы 1960 жылдардан бастап, алғашқы ақпараттық жүйелердің (АЖ) пайда болуы және дамуымен бірге жүрді.

Инфрақұрылым мен ғаламтор қызметтеріне салынған инвестициялар 1990-шы жылдардың аяғында ІТ саласының қарқынды өсуіне себеп болды.

Технологиялық әлеует және өсу

Гильберт пен Лопес технологиялық прогрестің экспоненциалды өсуін (Мур Заңының бір түрін) 1986-2007 жылдар аралығында барлық ақпаратты өңдейтін машиналардың жан басына шаққандағы қуаттылығының әр 14 айда екі есе артуымен; жан басына шаққандағы телекоммуникациялық мүмкіндіктердің ғаламдық әлеуетінің әр 34 айда екі есе артуымен; әлемде жан басына шаққандағы ақпарат мөлшерінің әр 40 айда (яғни әр үш жыл сайын) екі есе артуымен, ал жан басына шаққандағы ақпараттың таралуы шамамен әрбір 12,3 жылда еселену беталысымен атап өтеді [3].

Бизнеске ақпараттық технологияларды қолдану

Ақпараттық технологиялар мен бизнестің өзара іс-қимылы келесідей:

- 1) АТ-технологиялар іс жүзінде кез-келген бизнестің тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін арттырады;
- 2) Қазіргі уақытта бүкіл бизнес ғаламторға көшуде, сондықтан кез-келген компанияда жаңа болашақ үшін стратегия болуы тиіс;
- 3) Егер компанияда осындай стратегия болмаса – оның болашағы жоқ [3].

Ақпараттық технологиялар негізгі бизнестің тиімділігін арттыру құралы ретінде мұқият ойластырылып, таразылануы керек. Оң нәтижеге компания басшылығы болашақ әрекеттердің мақсаттары туралы нақты түсінікке ие болған жағдайда ғана қол жеткізіледі. Яғни, егер бизнеске пайда әкелетін құрал пайда болса, бизнестің өзі қалай дамитынын және бизнес-стратегияны сәтті іске асыруды қолдау үшін ІТ технологиясын қолдануды қалай дамыту керектігін алдын-ала болжау қажет. Әйтпесе, бұл өте қуатты құрал, сонымен қатар қымбат және пайдалану қиынға соғып, өкінішке орай, бизнеске пайда әкелмей, ІТ-ге қаражат босқа шығындалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Абросимова, М.А. Информационные технологии в государственном и муниципальном управлении: Учебное пособие / М.А. Абросимова. - М.: КноРус, 2013. - 248 с.
2. Акперов, И.Г. Информационные технологии в менеджменте: Учебник / И.Г. Акперов, А.В. Сметанин, И.А. Коноплева. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. - 400 с.
3. Алешин, Л.И. Информационные технологии: Учебное пособие / Л.И. Алешин. - М.: Маркет ДС, 2011. - 384 с.

ЭЛЕКТР ТОГЫНЫҢ ҚУАТЫ

АБДИКУЛОВ Мухтар Кабылбекович, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.

Түркістан индустриалды-құрылыс колледжі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті

Шымкент, Қазақстан

abdikulov.70@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада жаратылыстану ғылымының негізгі бір саласы – физикадағы электр тогының қуаты ұғымы терең қарастырылған. Электр тогының түрлері, олардың физикалық мәндері, шамасы, есептеу жолдары мен формулалары нақты келтіріліп, ғылыми талдау жасалған.

Электр қуатын қарастырмас бұрын, физикалық ұғым ретінде жалпы қуаттың не екенін анықтау керек. Әдетте, бұл мән туралы айтқанда, қандай-да бір объектінің белгілі-бір ішкі энергиясы немесе күші еске түседі. Бұл құрылғының қуаты болуы мүмкін, мысалы, қозғалтқыш немесе әрекет (жарылыс). Оны күшпен шатастырмау керек, өйткені бұлар әртүрлі ұғымдар.

Кез-келген физикалық әрекет күш әсерінен жасалады. Оның көмегімен белгілі-бір жол жасалып, яғни жұмыс орындалады. Өз кезегінде, белгілі-бір уақыт ішінде жасалған А жұмысы келесі формула (1) бойынша көрсетілген қуат мәнін құрайды:

$$N = A/t \quad (Вт = Дж / с) \quad (1)$$

Қуаттың тағы бір ұғымы белгілі-бір жүйенің энергиясын түрлендіру жылдамдығымен байланысты. Осындай түрлендірулердің бірі – электр тогының қуаты, оның көмегімен көптеген түрлі жұмыстар орындалады [1]. Ең алдымен, бұл электр қозғалтқыштарымен және пайдалы әрекеттерді орындайтын басқа құрылғылармен байланысты. Ток қуаты бірден бірнеше физикалық шамалармен байланысты болады. Кернеу (U) – бұл 1 кулонды жылжытуға жұмсалған жұмыс. Ток күші (I) 1 секундта өтетін кулондар санына сәйкес келеді. Осылайша, кернеуге көбейтілген ток (I x U) 1 секундта орындалған толық жұмысқа сәйкес келеді. Алынған мән электр тогының қуаты болады (2):

$$P = A / t = I \cdot U \quad (2)$$

Мұндағы: P – ток күші (қуаты), Вт; A – электр тізбегі учаскесіндегі электр тогының жұмысы, Дж; t – электр тогы жұмыс жасаған уақыт, с; U – тізбек учаскесіндегі электрлік кернеу, В; I – ток күші, А.

Ток күшінің (қуатының) берілген формуласы күштің (қуаттың) ток күші мен кернеуге бірдей тәуелді екенін көрсетеді. Бұдан шығатыны, бұл параметрдің бірдей мәні үлкен ток пен төмен кернеудің, керісінше, жоғары кернеу мен төмен токтың әсерінен алынуы мүмкін. Бұл қасиет электр энергиясын қуат көзінен тұтынушыларға алыс қашықтыққа жеткізуге мүмкіндік береді. Бұрыштың кернеуіне ток көтергіш және төмендеткіш қосалқы станцияларында орнатылған трансформаторлардың көмегімен түрлендіріледі [2].

Электр қуатының екі негізгі түрі бар – белсенді және реактивті. Бірінші жағдайда электр тогының қуаты механикалық, жарық, жылу және басқа энергия түрлеріне қайтымсыз айналады. Ол үшін ватт – өлшем бірлігі қолданылады. $1Вт = 1В \times 1А$. Өндіріс пен тұрмыста аса ірі мәндер – киловаттар мен мегаваттар қолданылады. Реактивті қуатқа электромагниттік өріс энергиясының индукциялық және сыйымдылық тербелістеріне байланысты құрылғыларда пайда болатын электр жүктемесі жатады. Айнымалы токта бұл мән келесі формуламен көрсетілген өнім болып табылады (3):

$$Q = U \times I \times \sin(\text{бұрыш}) \quad (3)$$

Бұрыштың синусы жұмыс тогы мен кернеудің төмендеуі арасындағы фазалық ығысуды білдіреді. Q – Вармен өлшенетін реактивті қуат – реактивті вольт-ампер болып табылады (кесте). Бұл есептеулер электр тогының қуатын қалай табуға болатындығын тиімді шешуге көмектесіп, бұл үшін белгілі формула есептеулерді тез орындауға мүмкіндік береді.

Кесте

Айнымалы ток тізбегіндегі қуат

Қуат түрі	Өрнектелуі	Өлшем бірлігі	Формуласы
-----------	------------	---------------	-----------

Белсенді	P	Вт (Ватт)	$P = U \cdot I \cdot \cos\varphi$
Реактивті	Q	Вар (Вольт-ампер реактивті)	$Q = U \cdot I \cdot \sin\varphi$
Толық	S	ВА (Вольт-ампер)	$S = \sqrt{P^2 + Q^2}$
Айнымалы ток қуатының коэффициенті	$\cos\varphi$ $\sin\varphi$		$\cos\varphi = P / S$ $\sin\varphi = Q / S$

Екі қуатты да қарапайым мысалмен көруге болады. Кез-келген электрлік құрылғы қыздыру элементтерімен – жылытқыштармен және электр қозғалтқышымен жабдықталған. Жылытқыш элементтерді жасау үшін жоғары кедергісі бар материал қолданылатындықтан, ток өткен кезде барлық электр энергиясы жылу энергиясына айналады. Бұл мысал белсенді электр қуатын дәл сипаттайды. Электр қозғалтқышына келетін болсақ, оның ішінде индукциялы мыс орамасы бар, ол өз кезегінде өзін-өзі индукциялау әсеріне ие. Осы әсердің арқасында электр қуаты желіге ішінара қайтарылады. Қайтарылған энергия қосымша жүктеме түрінде электр желісіне теріс әсер ететін кернеу мен ток параметрлеріндегі шамалы ығысумен сипатталады. Конденсаторлар жинақталған заряд кері қайтарылған кезде электрлік сыйымдылығына байланысты бірдей қасиеттерге ие. Мұнда ток пен кернеу мәндері тек қарама-қарсы бағытта жылжиды. Бұл қолданыстағы электр желісінің мәндеріне қатысты фазалық ығысатын индукциялық пен сыйымдылық энергиясы реактивті электр қуаты болып табылады. Фаза жылжуына қатысты индукциялық пен сыйымдылықтың қарама-қарсы эффектісінің арқасында электрмен жабдықтау тиімділігі мен сапасын арттыра отырып, реактивті қуаттың өтелуін орындау мүмкін болады [3].

Электр тогының қуаты неге тең деген мәселені дұрыс және дәл шешу электр сымдарының қауіпсіз жұмысын қамтамасыз етуде, сымдар мен кабельдердің дұрыс тандалмаған қимасы салдарынан өрттің алдын-алуда шешуші рөл атқарады. Белсенді тізбектегі ток қуаты оның күші мен кернеуге байланысты. Ток күшін өлшеуге арналған прибор – амперметр бар. Алайда, бұл құрылғыны пайдалану, әсіресе, ғимарат жобасы әлі жасалып жатқан кезде және электр тізбегі болмаған кезде барлық уақытта мүмкін емес. Мұндай жағдайлар үшін арнайы есептеу әдісі қарастырылған. Егер қуат мәні, желі кернеуі және жүктеме сипаты белгілі болса, онда ток қуатын формула бойынша анықтауға болады (4, 5):

$$P = U \cdot I \quad (4)$$

$$P = U \cdot I \cdot \cos\varphi \quad (5)$$

Ток күші мен кернеудің тұрақты мәндеріне қолданылатын ток қуатының формуласы бар. Егер ток пен кернеу арасында фазалық ығысу болса, есептеулер үшін басқа формула қолданылады. Сонымен қатар, қуатты пайдалануға беру және желіге қосу жоспарланған барлық құрылғылардың қуатын қосу арқылы алдын-ала анықтауға болады. Бұл деректер техникалық төлқұжаттарда және құрылғылар мен жабдықтарды пайдалану жөніндегі нұсқаулықтарда бар. Осылайша, электр тогының қуатын анықтау формуласы (6) бір фазалы желі үшін ток күшін есептеуге мүмкіндік береді:

$$I = P / (U \cdot \cos\varphi) \quad (6)$$

Мұндағы $\cos\varphi$ қуат коэффициенті болып табылады. Үш фазалы электр желісі болған кезде ток күші бірдей формула (7) бойынша есептеледі, тек оған 1,73 фазалық коэффициенті қосылады:

$$I = P / (1,73 \cdot U \cdot \cos\varphi) \quad (7)$$

Қуат коэффициенті жоспарланған жүктеме сипатына толығымен байланысты. Егер сіз тек жарық шамдарын немесе жылыту құрылғыларын қолданғыңыз келсе, онда ол бірлікті құрайды. Белсенді жүктемелерде реактивті компоненттер болған кезде қуат коэффициенті 0,95 деп есептеледі.

Бұл фактор міндетті түрде электр сымдарының қандай түрінің қолданылуына байланысты ескеріледі. Егер құрылғылар мен жабдықтар жеткілікті жоғары қуатқа ие болса, онда коэффициент 0,8 құрайды. Бұл дәнекерлеу машиналарына, электр қозғалтқыштарына және басқа ұқсас құрылғыларға қатысты.

Есептеулер үшін бір фазалы ток болған кезде кернеу мәні 220 вольт ретінде қабылданады. Егер үш фазалы ток болса, есептелген кернеу 380 вольт болады. Алайда, дәл нәтиже алу үшін есептеулерде арнайы құрылғылармен өлшенген кернеудің нақты мәнін қолдану қажет.

Токтың, әртүрлі құрылғылар мен жабдықтардың қуаты бірден екі негізгі мәнге – ток күші мен кернеуге байланысты. Ток неғұрлым жоғары болса, қуат мәні соғұрлым көп болып, сәйкесінше кернеу жоғарылаған сайын қуат та артады. Егер кернеу мен ток бір уақытта жоғарыласа, онда электр тогының қуаты екі шаманың көбейтіндісі ретінде артады (8, 9):

$$N = I \times U \quad (8)$$

$$P = A / t \rightarrow A = IUt \rightarrow P = U \cdot I = U^2 / R \quad (9)$$

Ток қуаты немен өлшенеді деген сұрақ жиі туындайды? Бұл шаманың негізгі өлшем бірлігі – 1 ватт (Вт). Осылайша, 1 ватт – бұл 1 вольтты кернеуде 1 амперлік ток тұтынатын құрылғының қуаты. Мұндай қуат, мысалы, кәдімгі қалта шамынан шыққан шамға ие. Қуаттың есептелген мәні электр энергиясының шығынын дәл анықтауға мүмкіндік береді. Ол үшін қуат пен уақыттың көбейтіндісін алу керек. Формуланың (10) өзі келесідей:

$$W = Iut \quad (10)$$

Мұндағы W – электр энергиясының шығыны, IU туындысы – қуат, ал t – жұмсалған уақыт мөлшері. Мысалы, электр қозғалтқышы неғұрлым ұзаққа созылса, ол соғұрлым көп жұмыс жасайды. Тиісінше, электр энергиясын тұтыну да артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Алиев И.И. Электротехника и электрооборудование: Справочник: Учебное пособие для вузов / И.И. Алиев. - М.: Высшая школа, 2010. - 1199 с.
2. Аполлонский С.М. Теоретические основы электротехники. Электромагнитное поле: Учебное пособие / С.М. Аполлонский. - СПб.: Лань, 2012. - 592 с.
3. Бессонов, Л.А. Теоретические основы электротехники. Электрические цепи: Учебник для бакалавров / Л.А. Бессонов. - М.: Юрайт, 2013. - 701 с.

АҒАШТЫ БҰРҒЫЛАУ ЖӘНЕ СҮРГІЛЕУ

НАГИЗБЕКОВА Гульмира Тузелхановна, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.

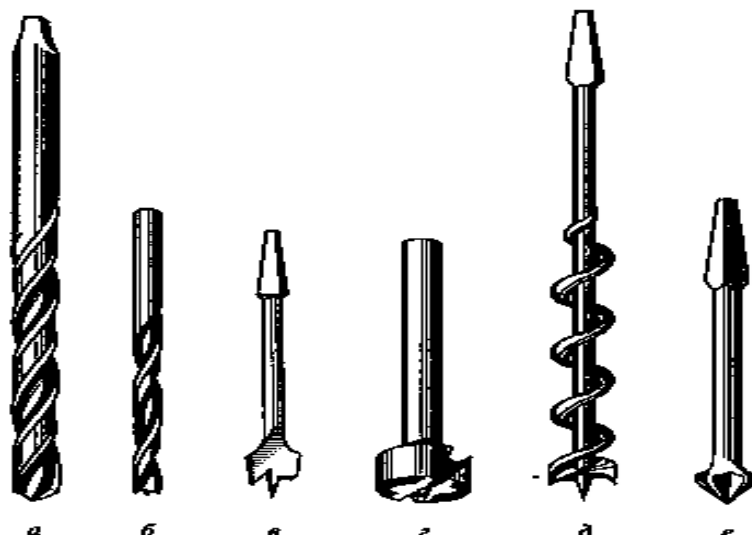
Түркістан индустриалды-құрылыс колледжі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
guliati68@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Андатпа

Мақалада ұстаханалар мен шеберханаларда ағаштан бұйымдар жасауда кеңінен қолданылатын негізгі өңдеу процестері – бұрғылау мен сүргілеу тәсілдерінің ерекшеліктері, аталған өңдеу тәсілдерінде қолданылатын аспап түрлері мен олардың деталдары туралы мәліметтер келтірілген. Зерттеуде негізі басымдық ағаш өңдеу құралдарының құрылысына, олардың тағайындалу ерекшеліктері мен технологиялық өңдеу процестеріне берілген.

Қазіргі кезде ағаштан бұйымдарын жасау мен ұқсатуда көптеген механикалық өңдеу тәсілдері белгілі [1]. Солардың қолмен және технологиялық тұрғыдан орындалатын негізгі түрлерін атап өтелік.

Бұрғылау – бұл ағаш бөліктерінің түйреуіштер, бұрандалар, болттар және басқа да ағаштық бөліктерді шиыршықты бекіту мақсатында дөңгелек саңылаулар тесіктер жасау үшін орындалатын ұсталық операция [2]. Сонымен қатар, бұрғылау арқылы ағаштың көздері мен түйіндерінің ақауларын алып тастайды, содан кейін оларды желімдеп ағаш тығындармен жабады. Ағашты бұрғылау үшін спиралды, орталықтық, бұрандалы және басты бұрғылар қолданылады (1 сурет).

а, б – спиралды; в, г – орталықтық; д – бұрандалы; е – басты

1 сурет – Бұрғылар

Конусты қайрамасы бар спиралды бұрғыларды (1а сурет) ағашты көлденеінен және тігінен, сонымен қатар деталь беттеріне бұрыштап бұрғылау үшін қолданылады. Бағыттағыш орталықтары мен кескіші бар спиралды бұрғылар (1 б сурет) тақтауларды көлденең бұрғылауға арналған. Спиралдық бұрғылар саңылаудан үгінділерді шығаруға арналған бұрындалық ойықтарға ие. Олар терең де, дәл саңылаулар салады.

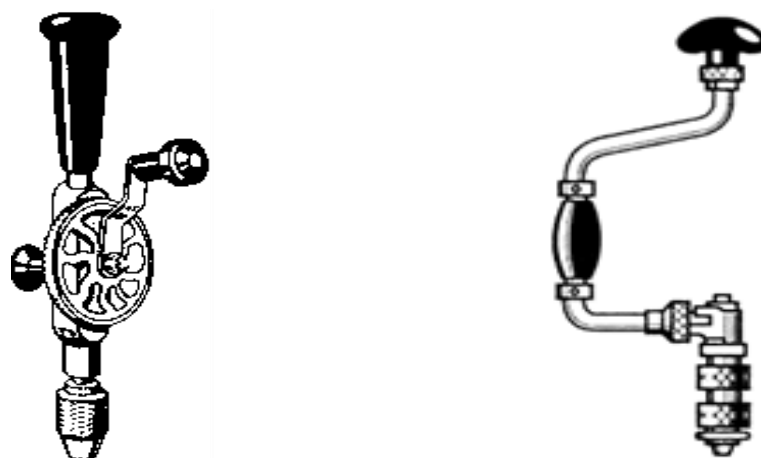
Тегіс (1 в сурет) және цилиндрлі (1 г сурет) басы бар орталықтық бұрғылар тақтай бойымен көлденең саңылаулық және таяз ойықтар жасауға арналған. Цилиндрлік басы бар орталықтық бұрғыларды сонымен қатар шарнирлік тұзақтарға арналған саңылауларды бұрғылау үшін қолданады. Орталықтық бұрғылар диаметрі 12 ... 50 мм терең емес саңылауларды бұрғылайды. Мұндай бұрғы төмен орналасқан кескіші бар шиыршықтан, кескіш жиек (алмас) пен бағыттағыш орталықтан (істіктен) тұрады.

Жұмыс кезінде үгінділерді шығарып отыру үшін бұрғыны жиі суырып отыруға тура келеді.

Бұрандалы бұрғыларды (1 д сурет) сүрек арқылы ағашты бұрғылау үшін қолданады. Бұрандалы бұрғылар диаметрі 10 ... 30 мм.

Басты бұрғылар (1 е сурет) бұранда немесе болттар үшін саңылаулар жасауда пайдаланылады.

Бұрғыларды ұсақ түйіршікті тегістеуіш дөңгелектермен қайрауға немесе қолмен қайрайды. Қайрақпен қайрау кезінде бұрғының қаттылығы қайрақ қаттылығынан кем болуы керек. Бағыттағыш орталығы бар бұрғының кескіш алмасын артқы жағынан, кескішті – ішкі жағынан, бағыттағыш орталықты – пирамида қырлары бойымен қайрайды. Конустық қайрамасы бар спиральды бұрғыларды конус түзуші бойымен артқы қырын қайрайды. Қайрау қолмен немесе қайрау құралдарының көмегімен жүргізіледі.

2 сурет – Механикалық және айналмалы бұрғылар

Саңылауды бұрғылау кезінде бұрғы екі: айналмалы (сағат тілімен) және түспелі (тесікке терең ену) қозғалысты орындауы керек. Бұрғыны айналдыру үшін ортасында айналдыру үшін тұтқасы, ал шиыршықтың жоғарғы ұшында қысатын басы, ал төменгі ұшында – бұрғы тісін бекітуге арналған патроны бар сақиналы шиыршық түріндегі айналдырмалы роторды қолданған дұрыс (2 сурет). Айналдырма оңға да, солға да айналуы тиіс. Оның айналу бағыты коммутатор сақинасымен орнатылады. Егер патронға бұрауыш немесе кілтті орнатуға болатын болса, онда айналдырма арқылы бұрандаларды, болттарды және бұрамаларды бұрауға болады. Айналдырма көмегімен диаметрі 10 мм-ге дейін тесіктерді бұрғылауға болады. Қолмен бұрғылауға арналған айналдырмадан басқа механикалық бұрғылар да қолданылады (2 сурет).

Бұрғылауды орындау үшін дайындаманы жұмыс үстеліне бекітіп, содан кейін тесіктің ортасын белгілеп, оны сағылауды теседі. Тесу ортасын анықтағаннан кейін бұрғылау басталады. Қалың кеспектердегі саңылаулар әдетте екі жағынан бұрғыланады. Жіңішке тақтайларда артқы жағынан төсеніш тақтасымен бір жақты бұрғылау жасалады. Дайындаманың бетіне қатысты бұрыш жасай отырып бұрғылау кезінде алдымен тік тесік таяз тереңдікте бұрғыланып, содан кейін бұрғылауды тоқтатпай, дайындаманың бетіне дұрыс бұрышпен бұрылайды. Бұрышпен бұрғылау кезінде алдымен ұяның жоғарғы жағын кесіп, содан кейін бұрғылауды орындауға болады.

Сүргілеу – тегіс және таза бетті ағаш бұйымын алу мақсатында орындалатын ұсталық операция [3].

Алынатын бет сипатына байланысты қолмен сүргілеу жұмысшы немесе тұрпайы, орташа тазалықты және ерекше таза болып бөлінеді. Бет сипаты қолданылатын аспап – ұсталар өз жұмысында қолданылатын сүргі түріне тәуелді.

Кез-келген сүргі орнатпасы бар ағаштан немес металдан жасалған тағаннан, кескі немесе жонғыдан тұрады. Тағанның төменгі бөлігі табан деп аталады.

Жұмысша сүргілеу үшін тұрпайы сүргі мен ойық салғыш сүргі, орташа тазалықты сүргілеу үшін – жекелік және қосарлы сүргілер, ал ерекше таза сүргілеу үшін – орнатпалы сүргілер қолданылады.

Тұрпайы сүргі (3 а сурет) тегіс алмасы бар жалпақ қырғышқа ие. Қос тұтқалармен жабдықталғандықтан, онымен екі адам жұмыс жасайды.

Ойық салғыш сүргі (3 б сурет) шеңберленген қырғышқа ие. Бұл жұмыс жасауды оңайлатқанымен, бұйым беті науа түрінде тегістеледі. Онымен бір ғана адам жұмыс жасайды.

Жекелік сүргінің (3 в сурет) бір қырғышы бар. Қырғыштың жұмысшы бөлігі тіксызықты. Оның ені 50 мм. Сүргідегі қырғыш ойық салқыш сүргімен салыстырғанда таған табаны шегінен аз түседі. Бұл барынша жұқа ағаш үгінділері мен таза беттің алынуына жол ашады. Сүргі тағаны 25 см ұзындыққа ие.

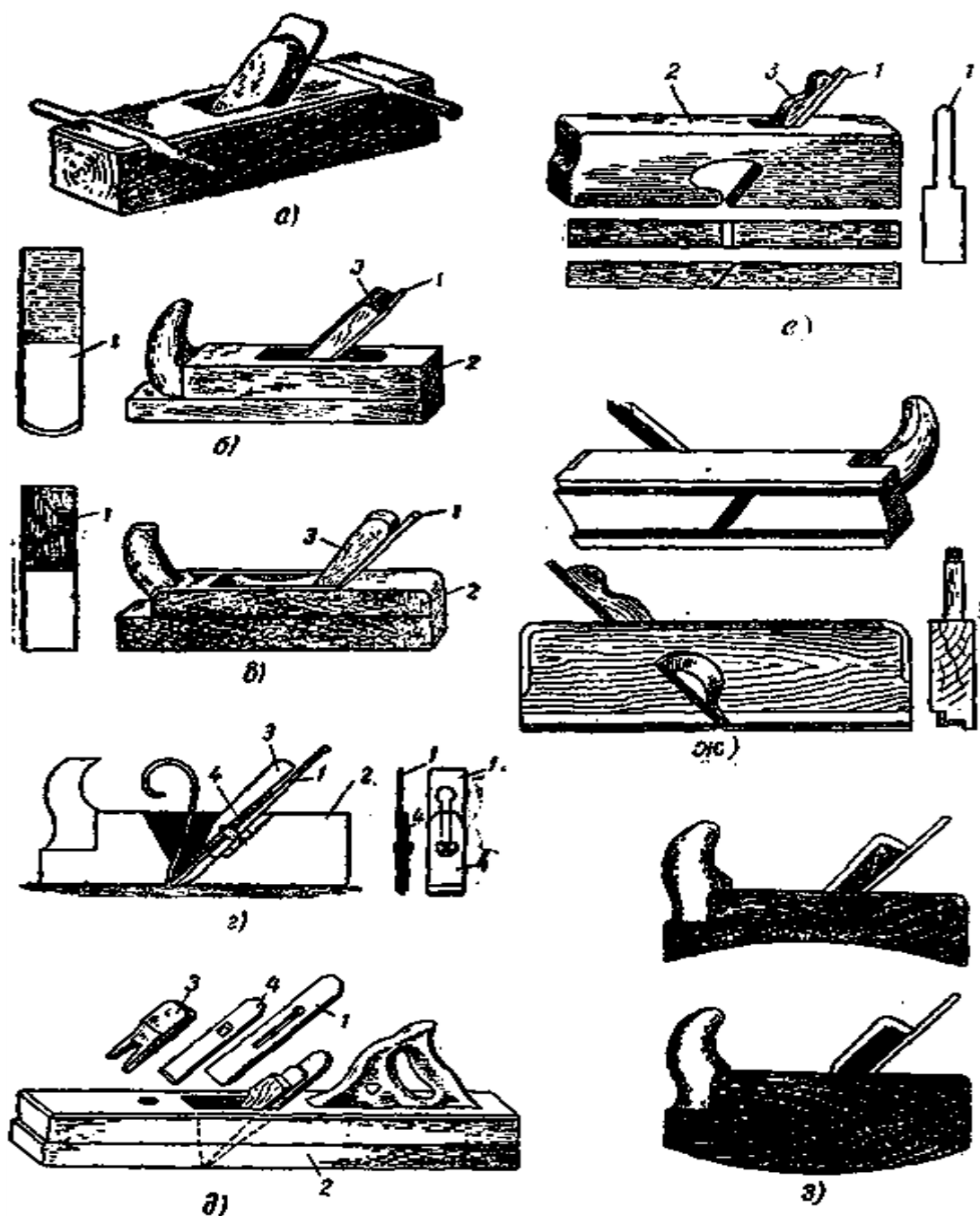
Қосарлы сүргі (3 г сурет) ерінше деп аталатын екінші қырғыштың бірінші қырғышқа бұрандамен бекітілуімен ерекшеленеді. Оның тағайындалуы – кептелістерді болдырмау үшін үгінділерді шығарып отыру.

Орнатпалы сүргі (3 д сурет) 70 см ұзындыққа ие болып, қарапайым сүргіге қарағанда екі қырғышпен жабдықталған.

Суреттелген сүргілерден басқа арнайы операциялар орындауға арналған сүргілер де қолданылады.

Зензубель (3 е сурет) күрекше түріндегі қырғышы бар сүргі болып табылады. Оның қырғышы тағанның бүйір бетіне бұрышпен орнатылған. Мұндай зензубель тазарту кезінде өте қолайлы.

Фальцгобель (3 ж сурет) зензубельден қырғышының екі көтерілмесінің болуымен ерекшеленіп, олардың біреуі сүргілеу енін, ал екіншісі – сүргілену тереңдігін қамтамасыз етеді.

а – тұрпайы сүргі; б – ойық салғыш сүргі; в – жекелік сүргі; г – косарлы сүргі; д – орнатпалы сүргі, е – зензубель; ж – фальшгобель; з – бүкір сүргілер: 1 – темір орнатпа; 2 – таған; 3 – сына; 4 – бүкір сүргілер

3 сурет – Қол сүргілер

Бүкір сүргілер (3 з сурет). Бұлар дөнес немесе ойыс пішінді табанға ие болғандықтан, қисық сызықты беттерді өндеуде кеңінен қолданылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Клюев, Г.И. Столяр (повышенный уровень): учебное пособие / Г.И. Клюев. – М.: Академия, 2011. – 80 с.
2. Степанов, Б.А. Материаловедение для профессий, связанных с обработкой дерева: учебник для НПО; учебное пособие для СПО / Б.А. Степанов. – 7-е издание, переработанное и дополненное. – М.: Академия, 2012. – 328 с.
3. Степанов, Б.А. Технология плотничных, столярных, стекольных и паркетных работ: / Б.А. Степанов. – 4-е издание. – М.: Академия, 2012. – 336 с.

ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДАҒЫ КӨРНЕКІЛІК ҚАҒИДАСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ ЖАТҚАНБАЕВ ЕРҒАЗЫ ТЛЕУБАЕВИЧ, ӘЛІХАН Н.А., БЕКЖАНОВА К.М.

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада ортамектепте химия сабақтарында көрнекілік құралдарын пайдалану бойынша негізгі қағидалар мен ережелер мазмұндалған. Сондай-ақ, көрнекі оқыту әдістерінің түрлері, көрнекіліктерді тиімді қолдану шарттары мен іске асыру аспектілері терең қарастырылған.

Қазіргі уақытта оқытудың әртүрлі кезеңдерінде көрнекілік құралдарды қолдануға көбірек көңіл бөлінуде. Бұл олардың құбылыстардың дамуын, олардың динамикасын көрсетуге, оқу ақпаратын белгілі-бір мөлшерде хабарлауға және білімді игерудің жеке үрдісін басқаруға мүмкіндік беретіндігіне байланысты. Олар оқушылардың танымдық қызығушылықтарын ынталандырады, белгілі-бір жағдайларда оқушылардың оқу жұмысына эмоциялық қатынасын арттырады, бейнелердің жан-жақты қалыптасуын қамтамасыз етеді, білімді берік игеруге, ғылыми білімнің өмірмен байланысын түсінуге ықпал етеді, мұғалімдердің уақытын үнемдейді.

Оқыту кезіндегі көрнекіліктің қолданылу саласы әлі анықталған жоқ. Тәжірибе көрсеткендей, көрнекілік барлық уақытта кеңейе және тереңдей отырып, кешенді де, аспектілік оқыту кезінде қолданылады.

Оқудағы көрнекілік мәселесі мен көрнекілік қағидасына Ю.К. Бабанский, В. В. Давыдова, Я. А. Коменский, А.Н. Леонтьев, К.Д. Ушинский және басқалар көп көңіл бөлді [1].

Көрнекілік қағидасы – дидактикадағы ең көне және маңыздылардың бірі – оқыту тиімділігі оқу материалын қабылдау мен өңдеуге сезім мүшелерін мақсатты түрде тартуға байланысты екендігін білдіреді. Дидактиканың бұл «Алтын ережесін» Я.А. Коменский тұжырымдап кеткен болатын. Оқу үрдісінде оқушыларға байқауға, өлшеуге, тәжірибе жүргізуге, іс жүзінде жұмыс істеуге – сол арқылы білімге жетелеуге мүмкіндік беру керек. Егер педагогикалық үрдістің барлық кезеңдерінде нақты заттарды беру мүмкін болмаса, онда келесі көрнекі құралдар қолданылады: модельдер, суреттер, зертханалық жабдықтар және т. б.

Алайда, көрнекілікті қолдану білім мен дағдыларды қалыптастыруға, ойлауды дамытуға ықпал ететін дәрежеде болуы керек. Демонстрация және пәндермен жұмыс дамудың кейінгі сатысына алып келіп, нақты бейнелік және көрнекі-тиімді ойлаудан дерексіз, ауызша-логикалық ойлауға ауысуды ынталандыруы керек.

Бұрынғы Кеңес Одағында ғылыми педагогиканың негізін қалаушы К.Д. Ушинский оқытудың көрнекілігі туралы ілім жасады. Ол визуалды оқыту абстрактілі идеялар мен сөздерге емес, бала тікелей қабылдаған нақты бейнелерге негізделген деп санайды; сенсорлық имидж негізінде ақыл-ой әрекетін қалыптастырудың қуатты құралы ретінде әрекет етеді. Көрнекі оқыту туралы К.Д. Ушинский өзінің «Туған сөз» оқулығында былай деп жазады: «Көрнекі оқыту дегеніміз не? Ия, бұл дерексіз идеялар мен сөздерге емес, бала тікелей қабылдаған нақты бейнелерге негізделген оқыту: бұл суреттер мұғалімнің өзі, тәлімгердің басшылығымен немесе бұрын баланың тәуелсіз бақылауымен қабылданады ма, сондықтан тәлімгер баланың жүрегінде дайын бейнені тауып, оған ілім негізін салады». Бұл идеялар отандық педагогикалық ойдың дамуында шешуші болады.

Білім беру мен оқытудағы көрнекілік мәселесі И.Г. Песталоцци, Т. Кампанелла, Дж. Локк, Р. Оуэн, Ж.-Ж. Руссо және басқалардың еңбектерінде белсенді түрде дамыды [2].

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басындағы танымал педагог П.Ф. Каптерев көрнекі оқытудың бастауын ашып, оның балаларды бастауыштық тәрбиелеу мен оқытудағы рөлін көрсетіп, көрнекі оқыту теориясын негіздеді. Ол көрнекіліктің келесі: «Толық көрнекілік, жартылай және ақыл-ой немесе есте сақтау көрнекілігі» түрлерін анықтап, оларға сипаттама берді. П.Ф. Каптерев педагогикалық үрдістің барлық кезеңдерінде көрнекілікті қолдануды ұсынды.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, біз қазіргі мұғалім басшылыққа алуы тиіс көрнекіліктің келесі заңдылықтарын ұсына аламыз:

1. Жүз рет естігеннен гөрі бір рет көрген жақсы. Балалар көрген нәрсе ойды оятады және жақсы есте қалады.
2. Егер кейде заттар болмаса, олардың орнына оқуға жарамды көшірмелер мен суреттерді қолдануға болады.

3. Көрнекіліктің әртүрлі түрлерін қолданындар – табиғи нысандар, диаграммалар, суреттер, карталар, муляждар, экрандағы кескіндер. Ең жақсы көрнекі құрал – бұл оқушылардың өздері жасаған көрнекіліктер.

4. Көрнекілікпен шектелмеңіз, бұл тек оқу құралы. Көрнекілік білім беру мәселесінің қайнар көзі, оқушының нәтижесін ұсыну тәсілі, білімді жүйелеу құралы, өзін-өзі бағалау нысаны бола алады.

Көрнекілік қағидасын іске асыру визуалды әдістерді қолдану арқылы мүмкін болады.

Оқытудың көрнекілік әдістері деп оқу материалын игеру оқу үрдісінде қолданылатын көрнекі құралдар мен техникалық құралдарға айтарлықтай тәуелді болатын әдістер түсініледі. Көрнекілік әдістер ауызша және практикалық оқыту әдістерімен өзара байланыста қолданылып, оқушыларды құбылыстармен, үрдістермен, объектілермен табиғи түрде немесе символдық бейнеде барлық суреттер, репродукциялар, сызбалар және т.б. қолдана отырып, көрнекі және сезімтал түрде таныстыруға арналған.

Көрнекі оқыту әдістерін шартты түрде екі үлкен топқа [3] бөлуге болады: иллюстрация әдісі және демонстрация әдісі.

Иллюстрация әдісі оқушыларға иллюстрациялық құралдарды, плакаттарды, кестелерді, картиналарды, карталарды, тақтадағы эскиздерді, жалпақ модельдерді және т. б. көрсетуді қамтиды.

Демонстрация әдісі әдетте аспаптарды, эксперименттерді, техникалық қондырғыларды, фильмдерді, презентацияларды және т.б. көрсетумен байланысты.

Көрнекілік құралдарының иллюстрациялық және демонстрациялық болып бөлінуі шартты болып табылады. Бұл көрнекіліктің жеке құралдарын иллюстрациялық және демонстрациялық топқа жатқызу мүмкіндігін жоққа шығармайды. Оқу үрдісіне жаңа техникалық құралдарды енгізу (компьютерлер, интерактивті тақталар) оқытудың көрнекі әдістерінің мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Қазіргі жағдайда жеке қолданыс компьютері секілді көрнекілік құралдарын қолдануға ерекше назар аударылады. Компьютерлер белгілі-бір үрдістер мен жағдайларды моделдеуге, белгілі-бір критерийлер бойынша ең оңтайлы шешімдерді таңдауға мүмкіндік береді, яғни, оқу үрдісіндегі көрнекілік әдістер мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді.

Көрнекілікті тиімді қолдану шарттары

Оқытудың көрнекі әдістерін қолданған кезде бірқатар шарттарды сақтау қажет:

а) Қолданылатын көрнекілік оқушылардың жасына сәйкес келуі керек;

ә) Көрнекілік өлшеммен қолданылып, оны біртіндеп және сабақтың тиісті сәтінде ғана көрсету керек;

б) Бақылау барлық оқушылар демонстрацияланушы пәнді жақсы көре алатындай етіп ұйымдастырылуы тиіс.

Химияны оқытуда көрнекілікті қолдану химиялық объектілердің кескіндерінің белгілі-бір қорын қалыптастыру үшін жағдай жасау болып табылады. Дегенмен, көрнекі түрде барлық білім болмауы керек, тек олардың сенсорлық таныммен, белгілі-бір бейнелерді жасау үрдісімен байланысты белгілі-бір компоненттері болуы керек. Химияны оқытуда көрнекілік қағидасы оқушылар жасаған барлық идеялар мен тұжырымдамалардың зерттелетін заттар мен химиялық үрдістерді бақылаудан тікелей алынған қабылдауға негізделуін талап етеді.

Химияны көрнекілік оқытудың негізінде келесі ережелер жатыр: оқушылардың зерттелетін заттарды, химиялық реакцияларды, өндірістік үрдістерді тікелей қабылдауы; мұғалімнің жетекшілігімен оқушылардың пәндер мен құбылыстарды емес, олардың бейнелік және сызбалық бейнелерін (презентациялар, тәжірибелер, сызбалар, кестелер, реакциялар, макеттер, модельдер және т.б.) қабылдауы және олармен жұмыс істеуі. Оқушылар заттар мен құбылыстардың бейнелік және сызбалық бейнелерін қабылдай отырып, қиялдың үлкен қатысуымен олардың идеясын құрайды. Көрнекілік химияны оқыту үрдісінің негізгі бағыттарының бірін көрсетіп, оқушылардың қабылданған объектілерге қатынасын анықтайды.

Мысалы, зертханалық жұмыстар немесе демонстрациялық тәжірибелер кезінде көрнекілік құралдарды келесідей пайдалануға болады:

- бірінші кезеңде оқушылар нақты химиялық эксперименттерді (ерітінді түсінің өзгеруін, газдың бөлінуін, тұнба түзілуін және т.б.) жүргізу нәтижесін, сондай-ақ реактивтердің сыртқы түрін, оларды аспаптар немесе индикаторлар көмегімен зерделеуді тікелей көреді, аспаптың бөлшектерін немесе аспаптың өзін көреді;

- екінші кезеңде оқушылар химиялық үрдістер мен құбылыстарды тіркейді, химиялық байланыстардың пайда болуы мен бұзылуын, молекулалар мен атомдар құрылымын және т.б. графиктік түрде көрсетеді;

- үшінші кезеңде (рефлексия) мультимедиялық көрнекілікті қолданған жөн, бұл I және II кезеңнің көрнекілік динамикасында біріктіруге ғана емес, сонымен қатар ақпараттық технологияны

қолдану арқылы мультимедиялық фрагменттерді енгізу арқылы олардың мүмкіндіктерін едәуір кеңейтуге және байытуға мүмкіндік береді. Көрнекіліктің III кезеңінің ерекшелігі – нақты химиялық объектіні және оның мәнін түрлі деңгейлерде біріктіру мүмкіндігі. Сонымен қатар, компьютер қолданушыға (оқушыға немесе мұғалімге) демонстрацияларға белсенді қосылуға, қажет болған жағдайда зерттелетін материалды жеделдетуге, баяулатуға немесе қайталауға, күрделі химиялық үрдістерді басқару мен модельдеуге, қажетті ақпаратты жүйелеуге, жіктеуге және монитор экранында бекітуге және т. б. мүмкіндік береді.

Оқу үрдісінде көрнекілік құралдарын қолдану оқушылардың ақпаратты игеру сапасын жақсарту, психиканы дамыту және мұғалімдердің педагогикалық мүмкіндіктерін шешу үшін өте маңызды. Я.А. Коменский, К.Д. Ушинский көрнекілік саналы және берік білім алуға ықпал етеді, теория мен практиканың байланысын жүзеге асырады, нақты және дерексіз байланыс негізінде дерексіз ойлаудың дамуына ықпал етеді, танымдық қызығушылық пен белсенділікті қалыптастырады деп сендірді:

- көрнекілік материалды қолдану кезінде белгілі-бір талаптарды сақтау қажет;
- сабақ тақырыбына сәйкес келуі тиіс көрнекілік құралдарын тиімді пайдалануды қамтамасыз ету;
- сабақта бар жағдайға сәйкес әрекет ете білу, көрнекілік материалдың қандай мақсатта тартылатынын білу, онымен жұмыс істеу міндеттерін нақты елестету;
- сабақтың барысы көрнекі материалға бағынбауы керек. Сабақ барысында көрнекілікті пайдалану және қажетті кезеңде уақтылы қолдану, балалар зерттелетін объектінің қасиеттерін, күйлерін немесе әрекеттерін ерекшелейтін бақылауды бағыттау мүмкіндігі;
- көрнекілікті объектілер немесе құбылыстар арасындағы байланысты түсіну үшін тірек нүктесі ретінде пайдалану. Сабақта балалардың өмірлік тәжірибесіне сүйене отырып, нақты түсінігі бар көрнекі материалды бірден көрсетпеу керек;
- сөз бен көрнекі құралдарды қолданудың біртұтастығы ережелерін сақтау;
- көрнекілікті жеке тұлғаның барлық (эстетикалық, адамгершілік) жақтарын қабылдау мақсатында пайдалану.

Зерттеулер көрсеткендей, оқиғаны зерттеліп жатқан нәрсені суреттеу арқылы сүйемелдеу ассимиляция деңгейін едәуір арттырады. Сонымен, ақпаратты есту арқылы қабылдаудың тиімділігі 15%, көру қабілеті 25% құрайды, ал оларды оқу үрдісіне бір уақытта қосу қабылдау тиімділігін 65% дейін арттырады.

Көрнекілік қағидасын іске асыру көбінесе дидактикалық материалдар мен техникалық құралдар сапасына, мұғалімнің (оқытушының) оларды пайдалану дағдыларына ие болуына, оқу орындарында оқу құралдарын, диаграммаларды, слайдтарды, фотоларды, презентацияларды көрсетуге, теледидар мен басқа да көрнекі құралдарды қолдануға байланысты.

Әдебиеттер тізімі

1. Габриелян О.С. Химия. 10 класс: Настольная книга учителя / О.С. Габриелян, И.Г. Остроумов. – М.: Дрофа, 2004. – 480 с.
2. Педагогика: учебное пособие / Под редакцией П.И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России, 2006. – 608 с.
3. Хомченко, Г.П. Демонстрационный эксперимент по химии / Г.П. Хомченко, Ф.П. Платонов. – М.: Просвещение, 1998. – 156 с.

ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР ШАДИЯРБЕК Аида Мәдәліқызы, ЖАТҚАНБАЕВ Е.Т., БЕКЖАНОВА К.М.

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
Шымкент, Қазақстан
aida.shadiarbek@mail.ru, ergazy-1980@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада проблемалық оқыту дамытушылық оқытудың ерекше түрі ретінде қарастырылған. Сонымен қатар проблемалық жағдаймен сабақ құрудың мысалы келтірілген.

Проблемалық оқыту технологиясының пайда болуы оқыту әдістемесінің дамуындағы жаңа кезеңді белгіледі.

Проблемалық оқыту – бұл оқытудың ерекше түрі, оның ерекшелігі оқушылардың оқу үрдісінде даму функциясы болып табылады.

Бұл технология оқушылардың белсенділігін арттыру және қарқынды негізінде құрылады. Мұндай оқыту аясында мұғалімнің алдында тұрған негізгі міндет – оны қолдану шеңберін анықтау.

Оқушылар мұғалімнің алдына қойылған мәселелерді ондағы проблеманы анықтау үшін мазмұнды талдауды қолдана отырып шешуі, содан кейін кезеңдердің орындалу алгоритмін бір-біріне бағыну тәртібімен анықтауы керек [1].

Химия сабақтарында проблемалық жағдайларды құрудың негізгі әдісі – мұғалімнің оқушылар оқыған теорияларға, үйренген заңдар мен тұжырымдамаларға сәйкес келмейтін жаңа фактілерді хабарлауы.

Психологиялық ғылым проблемалық жағдайда адамның өнімді танымдық іс-әрекеті кезеңдерінің белгілі-бір дәйектілігін анықтады:

Проблемалық жағдай → проблема → оны шешу жолдарын іздеу → проблеманы шешу [2].

Проблемалық оқыту аясында химия сабақтарында ұтымды қолданылатын сабақтың үзіндісін қарастырамыз.

«Жай заттар – бейметалдар, оларды металдармен салыстыру» сабағы жай заттардың (кремний, қалайы, йод, темір, күміс және графит) атау таңбасынсыз суреттерін көрсетуден басталады. Оқушыға келесі тапсырма беріледі: жай заттардың үлгілерін қарастыру және осы үлгілерге сәйкес келетін дұрыс мәлімдемелерді таңдау:

- 1) Үлгілердің барлығы - қатты заттар.
- 2) Барлық үлгі металдық жаркылға ие.
- 3) Барлық үлгі – металдар.

Оқушы алғашқы екі тұжырымға дұрыс жауап береді, ал үшінші мәлімдемесі бұл тезиске күмән келтіреді немесе қателікпен келіседі. Бұл жағдайда «таңқаларлық тапсырма» әдісі қолданылады – бұл оқушы жауапта қате жіберетін немесе жауап беру қиын болатын проблемалық жағдайдың бір түрі. Бұдан әрі мұғалім оқушыға келесі сұрақты қояды: «Бір тапсырманы шешуде қандай қиындықты бастан кешірдің?». Оқушының болжамды жауабы: "Кейбір бейметалл заттарды металдардан ажырату қиын". Мұғалім: «Онда сенде қандай сұрақ туындады?». Оқушының болжамды жауабы: «Жай бейметалл заттардың жай металл заттардан айырмашылығы неде?». Бұдан әрі білім алушының қызметі әртүрлі жолдармен дами алады:

- 1) Өнімі қарапайым заттардың салыстырмалы кестесі болуы мүмкін металдар мен бейметалдардың қасиеттерін зерттеу бойынша мұғаліммен бірлескен жұмыс;
- 2) Анықтамалық материалдарды зерделеуді және «Бейметалдардың жай заттарының сипаттамасы» кестесін құруды көздейтін оқушыны дербес зерттеу;
- 3) Нұсқаулық бойынша «Бейметалдар топтамасымен танысу» зертханалық жұмысын орындау.

Бұл сабақ проблемалық жағдайлардағы диалогтардың көмегімен оқушылардың логикалық ойлауы мен ауызша сөйлеуінің дамитындығын көрсетті. Оларды сабақта құру оқушыға өзінің кішігірім сәттілігін сезінуге мүмкіндік береді (өйткені әркімге сөйлеуге мүмкіндік беріледі). Ең бастысы, зерттелетін материал дайын түрде берілмейді, бірақ оқушылар өздері үшін жаңалық ашып, жаңа нәрсені түсіну қажеттілігін түсінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Баксанский О. Е. Проблемное обучение: обоснование и реализация // Наука и школа. – 2000. – № 1. – С. 19-25.
2. Габриелян О.С. и другие. Химия. 9 класс: Учебник для общеобразовательных учреждений. М.: Дрофа, 2003. – 224 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

БУЛАТОВА Инара Какановна

КГУ «Новоишимская средняя школа №2»

СКО, р-н им.Г.Мусрепова, Казахстан

inara.bulatova@mail.ru

Аннотация

Мақалада автор сабақтарында оқытудың белсенді әдістерін қолдануды қарастырады. Оқытудың белсенді әдістері тақырыптық сөздік қорын белсендіруге және қиялын дамытуға, оқуға деген ынтаны арттыруға, есте сақтау мен ойлауды дамытуға ықпал ететіндігі туралы ескертулер. Сондай-ақ, сабаққа оқытудың белсенді әдістерін енгізу нәтижесінде оқушының шығармашылық дамуы мен тұлғалық өсуі байқалады. Жұмыс тәжірибесінен мысалдар келтіреді.

Аннотация

В статье автор рассматривает использование активных методов обучения на своих уроках. Отмечает, что активные методы обучения способствуют активизации тематического словаря и развитию воображения, повышению мотивации обучения, развитию памяти, мышления. Также в результате внедрения активных методов обучения на уроках наблюдается творческое развитие и личностный рост учащегося. Приводит примеры из опыта работы.

In the article, the author examines the use of active teaching methods in his lessons. Notes that active teaching methods contribute to the activation of the thematic vocabulary and the development of imagination, increase the motivation of learning, the development of memory and thinking. Also, as a result of the introduction of active teaching methods in the classroom, there is a creative development and personal growth of the student. Provides examples from work experience.

*Чтобы быть хорошим учителем,
надо любить то, что ты преподаёшь,
и любить тех, кому ты это преподаёшь.
В.Ключевский*

Меняется мир, меняемся мы, меняются дети. Современные дети – это совсем новое поколение. Поколение, которое живет активно, позитивно, жизнерадостно, любопытно.

Нам учителям нужно меняться и идти в ногу со временем, так как мир не стоит на месте — это и появление интернета, в котором можно найти множество доступной информации, это и умение нашими детьми работать с различными электронными носителями. Современные дети стали более продвинутыми в этом направлении и иногда даже учат нас. Вот поэтому мы и должны меняться, приобретать технологические знания, а также учить детей выбирать самое главное из большого потока информации.

Я думаю, мы должны пересмотреть взаимоотношения с детьми, стать для них более открытыми, помогать и направлять на правильный путь по дороге к знаниям. Мы должны научить учеников, чтобы они сами могли извлекать истину, добывать знания через различные доступные источники, а не получать готовые знания от учителей как это было принято в традиционном обучении. И наконец, учителям необходимо меняться, потому что пришла пора, поднимать статус учителя и уважение как к компетентной личности.

По новому стандарту обучения образование выдвигает на первое место не знания, умения и навыки, а личность ребенка, воспитание конкурентоспособного человека.

Мой педагогический стаж – 21 год, уровень теоретических и практических знаний позволяет мне оценивать действующие программы, адаптировать их к конкретным классам, разрабатывать краткосрочное планирование на основе долгосрочного и среднесрочного планирования, осуществлять поиск оптимального отбора содержания учебного материала, его структурирования и распределения в пределах учебной программы.

Цель моей педагогической деятельности - это создание условий для формирования творческой, нравственной личности, которая способна на правильный и сознательный жизненный выбор; также создание условий для активизации познавательных и творческих способностей учащихся.

Для достижения данной цели я ставлю перед собой следующие **задачи**:

- совершенствование формы организации учебной деятельности учащихся;

- использование в образовательном процессе активных методов обучения;
- вовлечение каждого ученика в активный познавательный процесс, в активную познавательную деятельность;
- создание коллаборативной среды для развития учащихся в процессе изучения русского языка и литературы;
- раскрытие творческого, интеллектуального, нравственного потенциала каждого ученика;
- привитие навыков самообразования, метапознания, объективного оценивания полученных результатов.

Тема моего самообразования «Использование активных методов обучения на уроках русского языка и литературы для повышения уровня учебных достижений обучающихся».

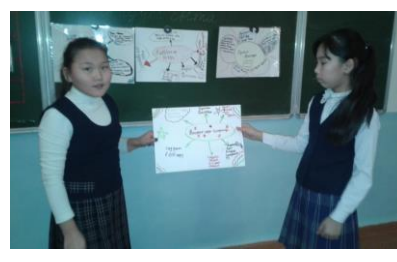
Сегодня в современном образовании очень важно найти и подобрать наиболее эффективные методы обучения школьников. Поэтому перед школой и учителем стоит задача не только дать прочность знаний и заложить первичные основы науки, но и научить ребенка мыслить самостоятельно, искать нестандартные пути решения задач, поставленных перед ним. А это возможно лишь в том случае, если учитель правильно формирует приемы умственной деятельности, стремится пробудить у детей желание учиться открывать новое.

Применение АМО в обучении способствует активизации тематического словаря и развитию воображения, повышению мотивации обучения, развитию памяти, мышления, а также скорости реакции на поступающую информацию, повышению уровня учебных достижений (УУД).

В результате внедрения активных методов обучения на уроках наблюдается творческое развитие и личностный рост ребенка

Русский язык входит в число наиболее трудных предметов школьного курса. Большой объем теоретических знаний, которые должны усвоить учащиеся, и дефицит учебного времени диктует необходимость поисков форм и методов обучения, позволяющих рационально организовать процесс обучения русскому языку. Думаю, что каждый учитель ищет эффективные методы и приемы обучения для повышения качества преподаваемого предмета.

В своей работе, начиная с пятиклассников, я стремлюсь поддерживать ту базу, которую учащиеся получили в начальной школе, постепенно стараюсь совершенствовать полученные знания, умения и навыки. АМО позволяют мне сделать уроки русского языка интересными и содержательными. Впервые об АМО я узнала в 2013г., при обучении на уровневых курсах, уже тогда на практике в школе я поняла, что АМО эффективны. Я стала использовать АМО, практически, на каждом уроке. Каждый метод эффективен по-своему, например, АМО «Парная мозговая атака».

Учащиеся в паре составляют список того, что они знают или думают по данной теме. Время – пять минут. Парная мозговая атака очень помогает учащимся, для которых затруднительно высказывать свое мнение перед большой аудиторией. Зачастую, обмениваясь мнениями с товарищами, такой ученик обретает уверенность и легче выходит на контакт со всем классом. И, разумеется, работа в парах позволяет высказаться гораздо большему числу учащихся.

Всем знакомый АМО «Знаем, хотим узнать, узнали». Этот прием применим как для чтения, так и для прослушивания лекции на протяжении одного урока. Так же этот метод можно хорошо использовать при исследовательской деятельности учащихся, которая длится несколько дней. Это работа с таблицей. При изучении темы, на стадии вызова, учащимся можно предложить разбиться на пары, посоветоваться и заполнить 1 графу таблицы (что я знаю по теме: это могут быть какие-то ассоциации, конкретные сведения, предположения), после обсуждения полученных результатов, в классе учащиеся сами формулируют цели урока: что я хочу узнать? Для устранения пробелов в собственных знаниях и заполняют 2 графу. После изучения темы сравнивают полученную информацию с той, что была у них в начале урока, учатся делать рефлексию.

Часто также я применяю АМО «Верите ли вы, что ...». Каждая группа должна ответить на поставленный перед ними вопрос и обосновать свое мнение. Учащиеся обсуждают вопросы в группах, вырабатывают общую позицию, мнение. Затем класс выслушивает ответы каждой группы.

Когда учащиеся вспомнили, что знали, осмыслили, в чем уверены вполне и в чем сомневаются, задались конкретными вопросами, поставили цели, они готовы приступить к следующей стадии, стадии осмысления. На этой стадии я применяю, например: систему маркировки текста, АМО «Инсерт», «Корзина идей», «Ромашка Блума». Хочу остановиться подробнее на «Ромашка Блума», которую я составляю из шести лепестков — шесть типов вопросов.

Простые вопросы — вопросы, отвечая на которые, нужно назвать какие-то факты, вспомнить и воспроизвести определенную информацию. Их часто использовали при традиционных формах контроля: на зачетах, в тестах, при проведении терминологических диктантов и т.д. *Уточняющие вопросы.* Обычно начинаются со слов: «То есть ты говоришь, что...?», «Если я правильно понял, то ...?», «Я могу ошибаться, но, по-моему, вы сказали о ...?». Целью этих вопросов является предоставление человеку возможностей для обратной связи относительно того, что он только что сказал. Иногда их задают с целью получения информации, отсутствующей в сообщении, но подразумеваемой. Очень важно задавать эти вопросы без негативной мимики. В качестве пародии на уточняющий вопрос можно привести всем известный пример (поднятые брови, широко раскрытые глаза): «Ты действительно думаешь, что ...?».

Интерпретационные (объясняющие) вопросы. Обычно начинаются со слова «Почему?». В некоторых ситуациях (об этом говорилось выше) они могут восприниматься негативно — как принуждение к оправданию. В других случаях они направлены на установление причинно-следственных связей. «Почему листья на деревьях осенью желтеют?». Если ответ на этот вопрос известен, он из интерпретационного «превращается» в простой. Следовательно, данный тип вопроса «срабатывает» тогда, когда в ответе присутствует элемент самостоятельности.

Творческие вопросы. Если в вопросе есть частица «бы», элементы условности, предположения, прогноза, мы называем его творческим. «Что изменилось бы в мире, будь у людей было не пять пальцев на каждой руке, а три?», «Как вы думаете, как будет развиваться сюжет фильма после рекламы?»

Оценочные вопросы. Эти вопросы направлены на выяснение критериев оценки тех или иных событий, явлений, фактов. «Почему что-то хорошо, а что-то плохо?», «Чем один урок отличается от другого?» и т.д.

Практические вопросы. Если вопрос направлен на установление взаимосвязи между теорией и практикой, мы называем его практическим. «Где вы в обычной жизни можете использовать в речи причастия?», «Как бы вы поступили на месте героя рассказа?». АМО «Перепутанные логические цепочки». Каждая группа получает термины (последовательность терминов), некоторые из них с ошибками. Группам предлагается исправить ошибки или восстановить порядок записи.

На стадии рефлексии я чаще всего использую следующие стратегии:

«Мое настроение», «Плюс-Минус-Интересно», «Синквейн», «Ролевые игры» .

В течение всей педагогической деятельности стараюсь на своих уроках использовать интересные и эффективные методы обучения. Для пополнения своего «педагогического багажа», прохожу курсы повышения квалификации, дистанционные курсы обучения знакомлюсь с методической литературой, посещаю семинары, открытые уроки, участвую в вебинарах. Особенно помогли мне в работе курсы: 2013г.- Курсы повышения квалификации педагогических работников РК по программе третьего(базового) уровня. Сертификат III № 0009086 ; 2014г.- Развитие функциональной грамотности учащихся по чтению и пониманию текста в контексте международных исследований PIRLS и PISA. Сертификат №0099708; 2016г.- Курсы по предмету "Русский язык" в школах с казахским языком обучения в рамках обновления содержания среднего образования Республики Казахстан. Сертификат №0109187; 2017г. - Прошла тренинг "Работа педагога в СМИ"- "Түгел медиа" г.Астана; 2019г.- Летняя школа по критериальному оцениванию для учителей РК №03cd27b9.

Обучение на курсах повышения квалификации позволило повысить уровень собственного профессионального мастерства, углубить знания по теме самообразования, способствовало распространению опыта работы среди коллег, а также в СМИ. Имею свой персональный сайт в социальной сети работников образования. Стараюсь публиковать на нем свои методические разработки уроков, внеклассных мероприятий.

Выбор образовательных технологий зависит от того, какие цели поставлены перед учениками. Цель современного урока – это формирование таких навыков, которые ведут ученика к мотивации обучения, то есть осознанному получению знаний, умений и навыков и учат быть успешным, способствуют повышению самооценки.

Как учитель-филолог, знаю, что я должна дать не только определённый багаж знаний (расширить словарный запас учащихся, научить, правильно писать слова и расставлять знаки препинания), но и показать их практическую ценность и как их применить в дальнейшей жизни. Иными словами, покидая школу, дети должны уметь грамотно говорить, уметь отстаивать свои убеждения, взгляды, вести дискуссию, творчески включаться в процесс общения. На уроках большое внимание уделяю устному опросу учащихся различных видов: ответ по плану, по опорным примерам, рассказ от лица героя произведения, развернутая оценка ответа одноклассника. Все это способствует развитию монологической речи учащихся.

У детей особый интерес вызывают нетрадиционные формы проведения уроков: уроки-презентации, семинары, читательские конференции, уроки-концерты, уроки-зачеты, уроки-дебаты.

В своей работе я использую: творческие задания; работа в малых группах ДЖИКСО; обучающие игры: ролевые, деловые, образовательные; иногда -использование общественных ресурсов: это приглашение специалиста, экскурсии; социальные проекты: соревнования, выставки, спектакли, представления; изучение и закрепление нового информационного материала: интерактивная лекция, ученик в роли учителя, работа с наглядным пособием, каждый учит каждого; работа с документами: составление документов, письменная работа по обоснованию своей позиции, ментальная карта, кейс-метод; разрешение проблем: мозговой штурм, дерево решений, переговоры и т.д.

Для каждого этапа урока соответствуют свои активные методы обучения. В начале урока, на стадии вызова, мотивации, актуализации знаний можно использовать: обсуждение домашней творческой работы, «мозговой штурм», «горячий стул» (индивидуальный, парный, групповой, фронтальный), притчу, игру, синквейн.

На этапе подачи нового материала можно использовать различные формы дискуссий, изобразительный проект (составление вопросов по тексту, составление кластера, пересказа отрывка

от первого лица), продвинутая лекция (в ходе лекции соотносится текст с первичной информацией), форма группового взаимодействия «большой круг».

На этапе рефлексии – эссе, глоссарий (составление словаря), юмористический рассказ, сказка, незаконченное предложение.

При оценивании результатов интерактивного обучения учитываю работу в группе, самооценку участника групповой работы, свобода мышления, овладение культурными формами работы, коммуникация в учебном диалоге.

Современные уроки невозможны без использования ИКТ, поэтому на своих уроках стараюсь использовать различные средства, в том числе презентации, видеоролики, тесты, интерактивные таблицы, мультимедийные пособия к урокам. Это помогает привлечь внимание учеников к проблеме, разнообразить деятельность на уроках, эффективно использовать время на уроке для рассмотрения вопросов на уроке с нескольких точек зрения. Так на уроке по обновленной программе в 7 классе «Спорт в моей жизни» использовались видеоролики о спортсменах нашей страны, также учащиеся составляли презентации по данной теме, делали выводы о том, что нужно вести здоровый образ жизни.

Сравнивая прошлые уроки с традиционным обучением, я заметила, что у учащихся стало изменяться и взаимодействие со мною: моя активность на уроке уступила место активности учащихся. На уроках говорят больше дети, я же только направляю их мысли в нужное русло с помощью разных вопросов. Я поняла, что не нужно давать готовые знания на уроке, а надо побуждать учащихся к самостоятельному поиску. Например, на уроке литературы по теме: Система образов в романе А.С. Пушкина «Евгений Онегин», дети сами находят из текста описание героев, анализируют их поступки, и делают итоговый анализ образа каждого героя; самостоятельно делают презентацию, потом на уроках демонстрируют остальным учащимся; сами определяют цели и задачи урока. На уроках русского языка учащимся предлагаю самим изучить новый материал, а потом объяснить его остальным учащимся. Например: изучение темы «Причастие. Виды причастий». Одной группе нужно изучить разряд действительных причастий, а второй- страдательных причастий. Потом обмениваются информацией, а уже на практике выясняем усвоили тему или нет. В 9 классе при закреплении темы «Виды односоставных предложений» учащимся нужно было распределить предложения в соответствии с их видом и доказать свой выбор.

Учебную деятельность учащихся на уроке стремлюсь организовать как коллективное сотрудничество, в процессе которого каждый ребенок выполняет то или иное задание, ощущает свою ответственность и за себя, и за соседа по парте. Дети учатся овладевать умением действовать сообща для достижения поставленной цели, оценивать свой личный успех или неудачу с позиций требований коллектива. Такое сотрудничество ребятам очень нравится, вдохновляет их и способствует развитию интереса.

Осуществление учебного процесса в современных условиях требует от учителя постоянного повышения профессионального мастерства. Данная работа включает в себя самообразование, обучение на курсах повышения квалификации, изучение опыта работы коллег и представление своего опыта. По методическим темам я выступала на заседаниях педагогических советов, методического объединения учителей школы, района; при организации круглых столов, проводила мастер-классы, открытые уроки для учителей школы, для учителей района, области.

В каждом классе есть учащиеся, которые мыслят нестандартно, высокая мотивация проявляется в любознательности, появляется исследовательская активность, успешность обучения. Работать с такими детьми очень интересно, но в то же время и трудно. Наиболее эффективный метод взаимодействия учителя со способными детьми – индивидуальные занятия-консультации с акцентом на его самостоятельную работу. Следует помнить, что как бы ни был одарен ребенок, с ним нужно дополнительно заниматься. Систематическая работа с такими школьниками приносит результаты: участие в олимпиадах, конкурсах, проектах, призовые места. Каждый год ученики всех классов, в которых я работаю, участвуют в предметных олимпиадах по русскому языку и литературе, интеллектуальных конкурсах, в слушаниях научных проектов и занимают призовые места.

В своей работе также стараюсь развивать стойкий интерес к предмету. Интерес побуждает у учащихся мотивацию, направленную на усвоение учебного содержания. Сохранение интереса к изучаемому предмету – залог 100% успеваемости. Поиск и применение активных форм обучения русскому языку сопровождается глубоким анализом достигнутых результатов, с этой целью я постоянно веду диагностирование качественного уровня знаний учащихся.

Качество знаний обучающихся за аттестационный период имеет стабильный рост:

Результат моей работы заключается в том, что уровень учебных достижений по русскому языку и литературе в класса не только не снижается, а постоянно растет.

Использование активных методов обучения на уроках русского языка и литературы способствуют:

1. более эффективному обучению;
2. индивидуализации обучения;
3. повышению мотивация обучения;
4. активизации познавательной деятельности учащихся;
5. обеспечению оперативности и объективности контроля;
6. облегчает деятельность педагога, создают эффективную обратную связь;
7. повышению интереса к изучаемому предмету.

Чтобы учащиеся проявляли познавательную активность на уроках, нужно учителю проявлять множество усилий, творчество, не стоять на месте, а постоянно находиться в движении. Учитель должен любить свой предмет, нести ответственность за качество преподавания, воспитывать у учащихся уважение и любовь к языку.

РЕСЕЙ ҮКІМЕТІНІҢ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ ОТАРЛАУ САЯСАТЫ. (XIX Ғ. АЯҒЫ- XX Ғ. БАСЫ)

ҒАНИБАЕВА Жайдарман Ануарқызы

Қ. Жұбанов ат. Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті
Ақтөбе, Қазақстан
Sangar98@mail.ru

Аннотация

Патша өкіметінің отарлық саясатының негізгі мақсаты қазақ жерін тартып алу болса, оның өзі аграрлық саясат арқылы жүзеге асырылды, ал аграрлық саясаттың ажырамас бөлігі — қоныстандыру саясаты еді. XIX ғасырдың 60-90-жылдарында жүргізілген әкімшілік реформалар қазақтардың жерін түгелдей мемлекеттің меншігі деп жариялады. Осы реформалар Қазақстанды шаруалар арқылы кең көлемде отарлап алуға берік негіз қалады. Ресейден орыс шаруаларын қазақ жеріне қоныстандыру көп жағдайда қазақтарды ежелгі атамекенінен, қонысынан жаппай қуу және ең құнарлы жерлерін күштеп тартып алу арқылы жүзеге асырылды. Қазақ өлкесі бірнеше қоныстандыру аудандарына бөлінді: Торғай-Орал, Семей, Сырдария, Жетісу. Патша өкіметі «Қоныс аудару қорына» үшін Қазақ өлкесіндегі «артық» жерлерді анықтайтын қоныстандыру басқармаларын құрды. Қоныстандыру басқармалары әрбір қазақ отбасы 15 десятина жер үлесін алуға құқылы деген Ережені енгізіп, ал қалған жердің барлығы Мемлекеттік меншік министрлігі басқаратын қоғамдық жер қорына берілетін болды. Мұндай тәртіптер қазақ халқының дәстүрлі мал шаруашылығының күйреуіне әкеп соқтырды.

Кілт сөздер: Қоныстандыру саясаты, Уақытша Ереже, қоныстандыру учаскелері, Мемлекеттік Мүлік Министрлігі, Щербина экспедициясы, Мемлекеттік Дума.

Қоныстандыру саясаты Ресей империясының әлеуметтік-экономикалық дамуының, аграрлық саясатының ажырамас бір бөлігі болып табылды. XIX ғас. соңымен XX ғас. басы Ресей империясының қазақ жерлеріне келімсектерді қоныстандыру, артық жер учаскілерін анықтау үшін жүргізілген зерттеу жұмыстары, яғни отарлау және сол кезеңнің саяси ахуалымен байланысты. 1893 жылға дейін артық жерлерді генерал-губернаторлар мен уезд басқарушылары тауып, арнайы қаулы бойынша беріп отырған.

Ал 1893 жылғы 13 маусымдағы Уақытша Ереже Сібір темір жолы аймағында қоныс аудару қорын құруға негіз болды. Осы ереже бойынша қоныстандыру және артық жер учаскілерін анықтау Мемлекеттік Мүлік Министрлігінің жанынан құрылған уақытша партиялардың жерге орналастыру және межелу шенеуніктеріне тапсырылды. Учаскілерді ұйымдастыру темір жолға жақын станциялардан басталып, қоныстандыру учаскісінің құрамына алынатын селолық қоғамның немесе жеке адамдардың иелігіндегі жерлер алдын ала ескертілуі тиіс болды. Учаскіге жергілікті халықтың пайдалануындағы қоғамдық жайылымдар: шабындық, бақ алынбайды делінді. Қоныстандыру учаскісінің қорына арналған жер аумағының 10-нан 25% дейінгі жерлер артық қорға қалдырылуы тиіс болды. Ереженің 14 бабына сәйкес қоныстандыру учаскілері су көздерімен қамтылуы тиіс өйткені темір жолдың суға деген техникалық қажеттілігін қамтамасыз ету керек болды және де мүмкіндігінше ормандардың болуы ескерілуі керек, сондай-ақ учаскілер темір жолға жақын және ауыл шаруашылығына жарамды жерлер болуы керек болды. Әрбір қоныстанушы ер адамға 15 десятинадан

жарамды жер берілетін болды. Ереженің 16 бабында 2000 десятинаға жуық жері бар учаскінің 120 десятинасы шіркеумен мектепке қалдырылады. Уақытша партияның өкілдері өз ұсыныстарын учаскілерді ұйымдастыру жөніндегі уақытша комиссияға тапсырады, оның басында комиссияға төрағалық ететін аға жобалаушы, шаруа істері жөніндегі шенеунік, салық инспекторы, орманшы болады. Комиссия жер үшін қақтығыстарға байланысты қоныстандыру учаскілерін ұйымдастыруға шектеу қоюға шешім қабылдай алды. Ереженің 20 бабында комиссия анықтамасы бойынша хаттама толтырылып, қаулы қабылданады, егерде комиссия мүшелерінің көпшілігі қарсы болған жағдайда облыстық басқарманың қарауына ұсынылады. Шағымдар мен пікірлерді комиссия қарап, облыстық басқармаға жолданады, соңғы қорытынды шешімді облыстық басқарма жасайды. Болыстардағы қоныстандыру учаскілерінің саны және темір жолмен арақашықтығы туралы ақпаратты аға жобалаушы Мемлекеттік Мүлік Министрлігіне, жергілікті генерал-губернаторға хабарлап отыруға тиісті болды. Аға жобалаушы қоныстандыру учаскісіне орналастыру жөнінде шаруа істері жөніндегі шенеуніктен рұқсат қағазын алғаннан кейін, қоныс аударушыларға қазына жерін пайдалану үшін актісін береді және акті сол учаскідегі жер қойнауындағы пайдалы қазбаларды пайдалану құқығын береді делінді Уақытша Ережеде(1).

Егіншілік және Мемлекеттік Мүлік министрі 1898 жылы мамырдың 19-ында қоныстандыру және артық жер учаскілерін дайындау жөнінде Ақмола және Торғай облыстарының Уақытша партияларының меңгерушілеріне нұсқау хат жібереді, нұсқау хатта артық жерлерді ұйымдастыру кезінде мыналар санақтан алынуға тиіс:

Бірінші бабында керуен және мал айдайтын жолдар учаскіге жобаланбайтын болды;

Екінші бабында Торғай облысының Ақтөбе және Қостанай уездеріндегі жазғы жайылымдар;

Үшінші бабында қазақтардың пайдалануындағы арықтар, жасанды су қоймалары, шабындық жерлерді алмау

Төртінші бабында қоныстандыру учаскісінің аумағына қазақтың қорымдарын кіргізу міндетті емес, сондай-ақ бұл қоныстандыру учаскілері жазғы жайылымдарға көшу жолдарына кедергі келтірмеуі тиісті. Ал шын мәнінде қазақтың егін егуге қолайлы егістік жерлер, өзен көлдердің жағалауындағы жерлер қазақтардан тартып алынып орыс шаруаларына берілді.

Бесінші бабында егін егілген немесе егіске даярланған жерлер бұрынғы иесінің иелігінде қалады делінді.(2) Бірақ шын мәнінде олай болмады. Оның бір мысалы Мемлекеттік Думаның депутаты Волков бюджеттік комиссияның отырысында Қазақстанға патша үкіметінің қоныстандыру саясатын сипаттай келе былай деді сенатор Паленнің тексеру кезіндегі мәліметтеріне қарай отырып мен осы бақытсыз қазақ халқына қоныстандыру учаскілерін құру деген сылтаумен арық, шабындық, және суармалы шабындық жерлер, бақтар, жоңышқалы жерлер тартып алынып, қысқы қыстаулардың тұрғанына қарамастан олар ондап, жүздеп бұзылып жатты.(3)

Қоныс аудару және артық жер учаскілерін ұйымдастыру үшін қазақтардың үй жайларын бұзуға байланысты **ақы төлеу ережесі 1898 жылы 10 шілдеде** қабылданады. Алдыменен қазақтардың үй жайларын басқа жерге көшіру үшін тіркеу жұмыстары жүргізілетін болды, яғни үй жайдың иесі, баспанасының қандай материалдан жасалғандығы туралы, сол үй жайдың қаншаға бағаланатыны, үй жайды тарқатумен және жаңа жерге салу құны шығарылып, ереженің 17 бабына сәйкес тіркеу хаттамасымен Уақытша комиссияға тапсыратын болды. Ережеде уақытша комиссия үй жайды бағалап, қорытындысын әскери губернаторға жолдауға тиісті болды, ал ақы төлеу әскери губернатордың шешімімен жүзеге асырылады делінді.(4). Қазақтардың осы жердегі қыстаулары мен қора қопсылары бұзылып, оларға болар болмас төлемақы тағайындалды. Көп жағдайда белгіленген құн қыстаудың шын бағасынан әлдеқайда төмен болды. Мысалы, Ақтөбе уезі, Бөрлі болысы №6 ауылының 11 үй қожасына небары 866 рубль төленген, бұл көрсеткіш қыстау иесінің есебі бойынша нақты құнынан 3 есе арзанға түсті.(5)

Учаскіге орналасушыларға қоныстану кезінде бірнеше жеңілдіктер жасалды:

- егер қонысаударушы екі жылдың ішінде үй жайын салып, егін ексе жер телімін таңдап алу құқығы беріледі.

- алғашқыда үй тұрғызуға, егіншілік құралдарын және мал алу үшін қайтарымсыз 20 рубль және 100 ағаш берілді берді. Бірақ осындай жеңілдіктерге қарамастан және үкіметтің азық-түлікке көмек көрсеткенімен қонысаударушылар жақсы тұра алмады, өйткені алған жер телімдері кей жағдайда құнарсыз болып шығуы, жергілікті климаттық жағдайына үйренісе алмауына байланысты отандарына қайтып кетіп жатқандар да болды. Торғай облысында алғашқыда қазақтардан жалға алынған жерде поселкелер болды. Ақтөбе уезінде 1903 жылдан бастап поселкелер құру жұмыстары басталады. Осы жылы 91110 десятина жер көлемі бар 12 шаруа учаскесі және 5907 десятина жері бар 3 дворяндық учаске құрылады.(6)

XIX ғас. аяғынан бастап Торғай облысына интенсивті қонысаудару басталды. Егер 1886 жылы Ақтөбе уезінде 177 отбасы қонысаударушылар келсе, ал 10 жылдан соң 28400 адамға жетті. (7) Орал, облысына қоныстанған шаруа отбасыларының саны 5480-ге жетті, ал Торғай облысына қоныстанушылардың саны 30000-ға жетті. (8)

Алғашқыда қонысаударушылар қазақтардан жерді жалға алды, ал кейіннен осы жалға алған жерлерінде қонысаудару поселкілері пайда болды.

Можарский хуторын Аралтөбе болысының № 2 ауыл қазақтарынан 200 десятинадай жерді жалға ала отырып Орскіден қоныс аударған шаруалар 1895 жылы ұйымдастырды, онда 99 отбасы, 1246 адам тұрды.

Ақтөбе болысының № 9 ауыл қазағы Төремұрат Қазикенов 1893 жылы болыстық съездің келісімімен Ырғыз қаласына қоныс аударған Кузмин Башаринге Қарабұтақ өзенінің бойына орналасқан жерін 10 жыл мерзімге жылына 125 рубльге жалға береді. Келісімге келу Елек уездік басқармасында 1893 жылы 2 қыркүйекте өтеді. Ақтөбе уезінің №5 ауыл қазақтары 1895 жылы Тастысай деп аталатын жердегі 200 десятина жерді ақтөбелік мещан Степан Хорольский және Сергей Некогдинге және басқа да 20 шаңыраққа 10 жыл уақытқа 1895 жылдың 1 қаңтарынан 1905 жылдың 1 қаңтарына дейін жалға береді кейіннен осы жерде Тастысай хуторы орналасады. Ақтөбе болысының қазақтарынан 1898 жылы Орынборлық мещан Константин Новосарев Қосестек бойындағы 500 десятина жерді 12 жыл мерзімге жылына 150 рубльге жалға алып, Қосестек деп аталатын селолық қоғамды ұйымдастырды. Аралтөбе болысының қазақтары 1899 жылы болыстық съезде Орск қаласының тұрғындары Синегубкин мен Решетов №1 ауылдың қыстауы саналатын Тасбұлақ мен Тастыбұтақ деп аталатын жердегі 200 десятина жерді, 6 жыл мерзімге әрбір десятинасы 75 тиыннан, 6 жылға 900 рубльге жалға алады. Теректі болысының №7 ауылының қазақтары 1895 жылы болыстық съездің рұқсатымен запастағы унтер – офицер Решетовқа Қурайлы өзені жоғарғы жағындағы 300 десятина жерді 4 жылға 350 рубльге түгін салығын төлеу үшін жалға береді.

Бөрлі болысының қазақтары Тула, Самара губернияларынан келген шаруаларға Новоуральский хуторын ұйымдастыру үшін жалға береді. Бүгінгі күнде 2518 десятина жерді алып жатыр. (9).

Архив құжаттарына сүйенсек, Орал облысын шаруалар отарлауының алғашқы қадамы 1880 жылы басталған. Осы жылы Қара-қамыс шатқалына Воронеж губерниясынан бір шаруа отбасы ғана келіп қоныстанады. Одан кейін 1884-1891 жылдар аралығында 2299 отбасы облыс жеріне орналасуға тілек білдіріп, Темір уезіне -703, Ойыл бекінісіне -237, Шыңғырлауға -158, Қобда өзенінің бойына -120, Жымпиты болысына -140, Шалқар көлінің жағалауына -25 және тағы басқа уездерге 916 отбасы қоныстанған. Әрине, қазақтардың жерін күшпен тартып алып, өз бетімен келіп орын тепкен қоныстанушылар да болды және де олар патшалық әкімшілік тарапынан қолдау тауып отырды. (10)

Межелее жұмыстары барысында ірі қателіктер жіберіліп отырды. Топографтардың жұмыстарына ешқандай бақылау болған жоқ және топографтар көп жағдайда осы мамандыққа сәйкес келмейтін адамдармен толықтырылып отырды, олар өз жұмысында әділетсіздікке, жолсыздыққа жол беріп отырды. Межелее жұмыстарына мұндай қарым қатынастың нәтижесінде болыстар арасында жерлердің тең бөлінуі мүмкін емес еді. Бір болыстарда жер аз алынса, екінші бір болыстарда жер көп алынды. Патша үкіметінің қазақ жерлерін күшпен алудағы тонаушылық әрекеттері қазақтардың кедей, орта бөлігінің қайыршылануына әкелді.

Осы кезде қазақтарға қарсы тағы бір шара ойлап табылды, ол бұл отырықшылыққа көшкен қазақтарға қонысаударушылармен бірдей көлемде 15 десятиналдық үлес беріледі, қазақтар өз тәжірбиесінде көз жеткізгендей егер бұл үлестен бас тартқан жағдайда оларды туған жерден ығыстырылып тіпті жерсіз қалатын болғандықтан олар осы үлеске еріксіз келісті.

Столыпин реакциясы кезіндегі қазақтардан тартып алудың қарқынымен ауқымына талдау жасау үшін 1906 жылдан 1912 жыл аралығында қазақтардан тартып алу мәліметтерін қарастырайық. 1893-1905 жылдар аралығында қоныстандыру қорына жерлерді тартып алу жәйі төмендегідей болды. (11)

Қонысаудару аудандары	учаскелердің саны	жер көлемі
Торғай-Орал	131	1024412
Ақмола	370	2550202
Семей	62	499566
Барлығы	563	4 074 180

Сонымен 13 жылда Қазақстанның 4 облысында 4 074 180 десятина қазақ жерлері алынды. Бұл жерлердің басым бөлігі Сібір темір жол комитетінің жұмысы барысында әсіресе Щербина

экспедициясынан кейін алынды. 1905 жылдың қарсаңында қоныстандыру саясаты біршама бәсеңдеді, өйткені шаруалар революция қарсаңында помещиктік жерлер бөлініп беріледі деп үміттенді. Кейіннен олардың бұл үміттері жойылған кезде «тынымсыз» элементтерді шет жерлерге ығыстыру басталған кезде қоныс аудару қайта күшейеді.

(12) Столыпиндік дәуірдегі қазақ жерлерін тартып алынуының жөніндегі мәліметтерін келтірейік.

Қоныс аудару ауданы	1906-1912жж	
	Учаскілердің саны	Ондағы жер көлемі
Торғай-Орал	1004	3549614
Ақмола	2649	3931457
Семей	733	1633636
Барлығы	4383	9114707

Таблицада көрсетілгендей 7 жылдың ішінде 4 облыста 4383 қоныстандыру учаскелер ұйымдастырылып, ол 1893- 1905жылдарға қарағанда 8 есе көп. Ал осы 7 жыл ішінде 9 114 707 қазақ жерлері тартып алынып,яғни өткен 13 жылға қарағанда 2,2 есе көп болды.

Екінші кезеңдегі учаскелердің санының күрт өсуі патша үкіметінің қоныстандыру саясатында күрт өзгерістерге байланысты болды.1910 жылдан бастап үкімет қоныстандыру учаскілері ұйымдастыруға емес, өзіне тіреу болатын ауылдың ықпалды тобының пайда болуына үлкен назар аударды. Сондықтан 1911 және 1912 жылдары қоныстандыру ұйымдары арқылы кулак шаруашылығын орналастыру үшін қазақтардың жерлерін тартып алу арқылы үлкен жер қорын ұйымдастырды.Жалпы,Қазақстан бойынша жергілікті халықтың иелігіндегі 202.257.787 десятина жердің егін шаруашылығына жарамдысы 30 миллион десек қазақтардан тартып алынған жер мөлшері 40.642.765 десятина құрағанын ескерсек жергілікті халық өлкедегі бүкіл жарамды жерінен айырылып, шаруашылығына жарамсыз,сортаң жерге ие болып қала берді.

Әдебиеттер

- 1.Сборник узаконений и распоряжений о переселении.СПб., 1901. с.97-104.
- 2.Сборник узаконений и распоряжений о переселении.СПб., 1901. с.122-127.
- 3.Зверяков И. От кочевания к социализму.-А,1932.-с.139.
- 4.Сборник узаконений и распоряжений о переселении.СПб.,1901 с.134.
- 5.КРОМА. 25-қор.1-т., 2947-іс.,77-80пп.
- 6.Журнал совещания о землеустройстве киргиз.СПб., 1907.с11-21.
- 7.Вопросы колонизаций.-1907.№2,с 218.
- 8.Бекмаханова Н.Е. Многонациональное население Казахстана. с116.
- 9.Материалы по киргизскому землепользованию.Тургайская область.Т.7.-Воронеж.1903. с.6-23.
10. Памятная книжка и адрес календарь Уральской области на 1900 год.с.179.
11. Обзор переселение и землеустройства за Уралом 1906-1910г.с 47.
12. Обзор переселение и землеустройства за Уралом 1911-1912г.с 57.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

ДАУЛЕТЖАНОВ Ермек Абузарович

КГУ «Уалихановский сельскохозяйственный колледж»

СКО, Уалихановский район, с.Кишкенеколь, Казахстан

pl16_@mail.ru

Аннотация

Баяндамада дене шынықтыру сабақтарында қолданылатын деңгейлеп оқыту, ақпараттық коммуникациялық технологиялар сияқты заманауи технологиялардың тиімді қолдануы туралы қарастырылған. Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны сабақта пайдалану арқылы оқушыларды адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу, сау ұрпақ тәрбиелеу.

Аннотация

В докладе рассматривается эффективное использование современных технологий, таких как уровневое обучение, информационно-коммуникационные технологии, используемые на уроках физической культуры. Использование новых методов и приемов обучения с использованием имеющихся возможностей, приобщение обучающихся к нравственному, здоровому образу жизни через использование новых технологий на уроках, воспитание здорового поколения.

Образование – средство стабилизации общества, сохранения духовного наследия, преемственности поколений. Использование новых методов и приемов обучения с использованием имеющихся возможностей, приобщение обучающихся к нравственному, здоровому образу жизни через использование новых технологий на уроках, воспитание здорового поколения – главная задача преподавателей физической культуры. Если это так, то недостаточно просто знать продуманные методы обучения и воспитания, методики, найденные педагогами-новаторами, которые каждый должен использовать на своем ежедневном занятии по возможности.

Во время занятий может быть четко выражена внутренняя позиционная направленность и направленность студента. Только тогда занятие станет продуктивным, повысится качество знаний. В этих направлениях каждый преподаватель должен иметь свою платформу для обучения. То есть понять уровень знаний, способностей, возможностей каждого студента, принять его достижения и недостатки, помочь преодолеть трудности, избавиться от недостатков.

Дисциплина физическая культура имеет больше особенностей, чем другие дисциплины. Здесь в основном должны быть в центре внимания способности, склонности обучающегося. Тем не менее, адаптация обучающегося, развитие способностей, повышение интереса к спорту зависят от хорошо организованного занятия. Поэтому с целью повышения интереса к предмету можно взять историю возникновения видов спорта, связанных с темой, жизнь известных спортсменов в разных областях спорта.

Преподаватель должен сочетать теорию и практику, акцентировать внимание на эффективности новых инновационных технологий, чтобы сделать урок более привлекательным. Студенты начинают с выполнения минимальных легких заданий и только после их обязательного выполнения переходят к выполнению упражнений следующего уровня сложности. Это создает все условия для конкуренции между обучающимися и повышения их уровня в соответствии со своими способностями, деятельностью. Таким образом, необходимо провести анализ знаний обучающихся, установив таблицу «мониторинг развития» баллов, набранных ими при выполнении заданий путем уровневого выполнения игровых элементов, методов. Увлекательные игры, связанные с тематикой проведения, также способствует повышению качества занятий.

Применение новых инновационных технологий в дисциплине физическая культура может иметь место. Большое значение для повышения интереса студентов к предмету, повышения качества знаний имеют и внеклассные спортивные мероприятия. В том числе проводить казахские национальные игры и подвижные игры, различные виды соревнований. При проведении данной работы у студентов повышается активность и формируется склонность к спорту. Повышает познавательные способности, осознает, что от этого зависит здоровая жизнь, здоровье человека. В результате повышается качество знаний обучающихся.

Решая задачи физического воспитания, я направляю свою деятельность на такие важные составляющие, как воспитание ценностных ориентаций на физическое и духовное совершенствование личности, формирование потребностей и мотиваций к систематическим занятиям физическими упражнениями, воспитание нравственности и воли, формирование гуманистических отношений, приобретение опыта хорошего общения.

Обучение способам творческого применения полученных знаний, умений и навыков для поддержания высокого уровня физических и умственных способностей обучающихся, состояния здоровья, самостоятельных занятий. Конечно, традиционные технологии преподавания могут помочь мне максимально реализовать поставленные цели и задачи. Тем не менее, я обращаюсь к современным образовательным технологиям. Использование широкого спектра современных педагогических технологий позволяет мне эффективно использовать учебное и внеурочное время и достигать высоких результатов обучения студентов.

Технология дифференцированного физического воспитания

Под дифференцированным физкультурным образованием понимается целенаправленное физическое формирование человека через развитие его индивидуальных способностей. Дифференцированная физическая культура образовательная технология – это один из средств,

обеспечивающих эффективное достижение образовательных целей, система методов и организационных форм, дифференцированная физическая культура как способ реализации содержания образования. Содержание технологии дифференцированного физического воспитания – это совокупность педагогических технологий дифференцированного обучения двигательным действиям, знаний, методических умений, обеспечивающих достижение физического совершенства, технологий управления образовательным процессом. Хочу рассказать, как я использую эту технологию на своих уроках.

Движения, действия, учить

Обучение стараюсь проводить целостным методом, затем дифференцированно (разбиваю детали техники, делю их по сложности) и в зависимости от уровня технической подготовки обучающихся с целью качественного выполнения упражнения интегрирую эти части различными способами. Например, при закреплении учебного материала условно делю детей на группы в зависимости от их подготовки. Одной группе даю упражнения на подготовку или доставку в облегченных условиях, другой – более сложные упражнения, остальные – в общем, но в облегченном варианте и т.д. В группе подготовленные студенты в среднем на два занятия усваивают учебный материал быстрее, чем средние и слабые студенты, поэтому обучение двигательным действиям завершается выполнением упражнений, изучаемых для них в соревновательных условиях, а студенты слабой и средней группы продолжают выполнять упражнения по частям или повторяют их несколько раз в стандартных условиях. Для плохо подготовленных обучающихся период совершенствования вообще не наступает, так как они плохо усвоили учебный материал. Например, одним из элементов игры в волейбол «передача мяча» является то, что студенты не могут полностью овладеть своим уровнем, поэтому они не могут полностью проявить себя в учебно-тренировочной игре, когда вся группа играет, эти студенты отрабатывают эти упражнения в парах. Хорошо подготовленным студентам по занятиям гимнастикой разрешаю включать свои элементы в акробатические комбинации, изменять высоту снаряда в прыжках с опорой на маленькие руки, другие работают в стандартных условиях. Обязательно веду индивидуальную работу с обучающимися, не умеющими выполнять какие-либо двигательные действия. Эти студенты получают индивидуальные задания, как на уроке, так и на дому.

Развитие физических качеств

Дифференцированное развитие физических качеств осуществляю в разных подготовительных группах с использованием одинаковых, а также различных средств и методов, но величина нагрузки всегда разная. В результате физическая подготовка обучающихся значительно улучшается по сравнению с первоначальным уровнем. В слабых группах студенты заканчивают выполнение прежних заданий, у них остается много времени на отдых и восстановление. Для обучающихся с недостаточным уровнем физической подготовленности даю индивидуальные задания (с указанием упражнений, последовательности их выполнения, нагрузки). Так, на занятиях по лыжной подготовке, в период овладения и закрепления двигательных навыков по лыжам некоторые обучающиеся с недостаточным уровнем физической подготовки проходят 1,5-2 км, а обучающиеся с высоким уровнем физической подготовки (около 80% группы) – 4-5 км.

Обеспечение дифференцированного подхода к обучающимся с учетом их физического развития и двигательной подготовки; достижение высокой моторной плотности, динамичности, настроения, образовательной и инструктивной направленности занятий; формирование у обучающихся навыков и умений самостоятельного занятия физическими упражнениями – все это важнейшие особенности современного урока физической культуры.

Использование информационно-компьютерных технологий

Компьютерные технологии позволяют модернизировать учебный процесс и гарантируют высокую эффективность достижения результатов обучения. Использование компьютерных технологий значительно обогащает педагогические методы обучения обучающихся. Возможности компьютерных технологий (электронных учебников и глобальной сети Интернет) по хранению, поиску и распространению информации помогают решать следующие задачи: повышение информационной наполняемости урока, поиск информации вне рамок учебников, пополнение и углубление содержания урока. Поэтому одним из важных дел станет теоретическое обоснование и экспериментальная апробация возможности использования компьютерных технологий на занятиях физической культуры.

Возможность эффективного использования компьютерных технологий на уроках физической культуры объясняется следующими факторами:

- студенты получают доступ к новейшей информации, которая обычно не встречается в традиционных бумажных изданиях, включая новейшие учебники, учебные пособия, инструкции и дополнительные материалы для проведения практических занятий;

- студенты на основе анализа данных учатся принимать решения, перестраивать двигательные действия в зависимости от различных условий (урок, соревнование, локальный рельеф, активность силы сопротивления), у них формируются навыки правильной самооценки;

- большая часть ежедневной повторяющейся работы преподавателя по формированию индивидуальных заданий будет автоматизирована;

- компьютерные технологии позволяют более качественно диагностировать уровень усвоения учебного материала, а также проводить процесс самооценки студента с помощью различных тестовых систем;

- использование компьютерных технологий на занятиях физической культуры способствует повышению познавательного интереса к данному предмету.

На занятиях компьютерные технологии сочетаются с различными методами преподавания физической культуры. Опрос является методом, основанным на получении необходимой информации от участников опроса посредством вопросов и ответов. Существует несколько вариантов опросов. Каждый из них может иметь как преимущества, так и недостатки. Известно три основных вида опроса: устный, письменный и в свободной форме.

А какое значение имеет этот опрос на уроке физкультуры? Опрос обычно применяется в тех случаях, когда необходимо проводить контроль за реакциями и поведением испытуемых. Этот тип опроса позволяет глубже погрузиться в психологию человека по сравнению с письменным, поскольку вопросы, задаваемые исследователями, могут подвергаться корректировкам в зависимости от реакции и поведения испытуемого в ходе исследования. Однако этот вид опроса требует большего выделения времени, а также наличия специальной подготовки.

Наглядные материалы: плакаты или слайды, плакаты-иллюстрации, плакаты-схемы, интерактивные плакаты, комплексные интерактивные таблицы позволяют увеличить наглядность и повысить эффективность словесных методов. Все это будет реализовано с использованием ИКТ. Внедрение таких материалов в структуру занятий повышает интерес обучающихся. Для создания иллюстративного материала, такого как рисунок, схема (например, при объяснении выполнения упражнений), мы использовали графические редакторы, текстовые процессоры.

Способ показа заключается в представлении плакатов, схем и т.д., которые можно сделать самостоятельно с помощью компьютерных технологий или использовать оцифрованные образовательные ресурсы и набор иллюстраций в сети Интернет.

К способу демонстрации относится показ фильма, видеoinструмента. Видеоролики, анимации, способы иллюстративного решения исследуемой проблемы не занимают много времени (их продолжительность обычно не превышает 7 минут), а также могут быть приостановлены в любое время. В то время как методы слова направлены на изучение свойств объекта, мы предлагаем учащимся сам этот объект или его модель, чтобы облегчить восприятие материала.

Таким образом, исходя из опыта работы, при организации и проведении современных уроков физической культуры необходимо обязательное использование ИКТ, что позволит успешно совмещать физический труд с умственным трудом, развивать интеллектуальные и творческие способности студентов, развивать общее мировоззрение.

В результате применения инновационных технологий в повышении эффективности и качества занятий физической культурой удается:

- всестороннего раскрытия способностей обучающихся;
- повышение интереса и мотивации к предмету;
- научить быть уверенными в себе;
- учить применять полученные знания в различных ситуациях;
- обучающиеся становятся победителями и призерами олимпиад по физической культуре.

ЦЕЛЫЙ МИР –В МУЗЫКЕ

Динара БАЙЛОВА

№2 клуб- ЮНЕСКО

Караганда, Казахстан

kmutatyn@mail.ru

Музыка открывает нам целый мир высоких чувств , страстей, мыслей .Околдовывает ,унося за собой в бесконечность. Она делает нас добрее, искреннее, помогает проявлять свои чувства. Это один из величайших даров ,которые нам послал Всевышний.

Шум прибора, журчание ручья , стук копыт коня, щебетание птиц- кажется , что это простые природные звуки , но если прислушаться , то можно услышать мелодии ,ритмы.

Музыка присутствует в каждом из нас ,и мы по- разному ее воспринимаем. Находясь еще в утробе матери , мы слышим звуки – это ритм сердцебиения самого близкого человека ,мамы.

Через музыку человек может высказать свои чувства – радость, боль, страх и любовь .К какой бы мы нации ни принадлежали , на каком бы языке ни разговаривали – музыка объединяет всех. В ней нет никакого барьера ,возрастных категорий – она доступна всем .Еще в глубокой древности наши предки использовали музыку для врачевания болезней души и тела.

Любите и изучайте музыку , и тогда вы увидите мир в других тонах и красках. Откройте двери в мир музыки ,она научит вас общаться с человеческим сердцем.

Музыка хорошо способствует развитию памяти , фантазии ,кругозору, формирует мышление и умение двигаться в такт , а игра на инструменте хорошо влияет на моторику и пластику движений.

Дмитрий Кабалевский говорил : «Интерес к музыке ,увлеченность музыкой ,любовь к ней- обязательные условия для того, чтобы она широко раскрыла и подарила вам свою красоту».

Человеку должно быть доступно не только чтение литературных произведений ,но и слушание шедевров музыкального искусства , их понимание. Ведь не даром говорят –музыка начинается там, где кончается слово.

Столетиями звучат произведения Бетховена, Баха, Моцарта, Чайковского, кюи Курмангазы , Дины, Даулеткерей , Таттимбета , Сугира и многих великих музыкантов .Еще долгие века будет передаваться их музыка из поколения в поколение , и как сказано : « Ничто не вечно, а музыка вечно !».

Художество , вокальное пение ,скульптура ,музыка – ничто не раскрывает человека так , как эти виды искусства ,будь ты исполнитель или слушатель . Музыка –это искусство , создаваемое человеком .

И пока мы слышим музыку , в мире будет существовать вера , надежда и любовь. В жизни нас окружает множество разнообразных звуков: шум деревьев, жужжание пчел, раскаты грома, городской шум, голоса людей и животных. И, конечно, музыка! Каждый день большинство из нас слушает разную музыку, которая, так или иначе встретится где-нибудь, независимо от того, хотим мы этого или нет – в машине, автобусе, супермаркете, кинотеатре, на улице, на дискотеке, – везде, где бы мы ни находились, нас сопровождают звуки музыки. При этом вряд ли кто-то задумывается, какое огромное влияние она оказывает на наш внутренний мир, наше поведение и здоровье.

Музыку можно не только видеть и слышать, но и чувствовать. Например, великий музыкант Людвиг Ван Бетховен был глухим, но это не помешало ему создавать мировые шедевры. Он просто брал в рот деревянную трость, другой конец которой клал на инструмент. Музыкант чувствовал, какую музыку он играет.

Музыка служит не только для удовлетворения эстетических потребностей человека. Она вводит в транс, помогает в труде, ведет в бой и излечивает душевные раны.

1. Музыка — это универсальный язык. Это вдохновляет общие человеческие чувства, объединяет разрывы между культурами, которыми разговорные языки не могут, объединяет людей и создает универсальную общность

2. Музыка вдохновляет и вызывает эмоции, которые иногда трудно выразить. Это может изменить настроение.

3. Музыка повышает уровень обучения и делает ее еще более приятной. Научно доказано, что музыка улучшает функционирование мозга. Играя музыку использует много мозговых функций одновременно: управление двигателем, воображение, слух, взгляд и т.д.

4. Музыка создает атмосферу. Вы можете использовать музыку в любой среде, чтобы улучшить и улучшить то, что уже есть.

5. Музыка духовная. Все религии пользуются музыкой, которая помогает выражать духовные ценности, и все религии пользуются музыкой, чтобы поднять дух.

6. Музыка искрила воображение. Она вызывает психические образы и внутреннюю декорацию, открывает ум к удивительной прозорливости.

Я считаю, что музыка вокруг нас. Музыка является даром от Бога, священным проявлением Вселенской энергии жизненной силы, которая создает всех нас.

Подводя итог своей работы, следует отметить, что данная тема может не только заинтересовать людей, но и позволит им значительно больше узнать о пользе или вреде своих музыкальных пристрастий.

Мы еще раз убедились в многогранности музыки и ее важности в жизни человека. Для меня музыка имеет такое же значение, как для любого человека, но, иногда мне кажется, что без музыки я не прожила бы и дня. И это действительно так. Каждый из нас должен четко понимать только одно: для каждой музыки есть своё место и своё время. Запрещать слушать одно и заставлять слушать другое – нелепо. Человек, одарённый душевно и понимающий значение музыки в нашей жизни, поистине счастлив.

Я убеждена в том, что театральная деятельность должна стать средством формирования ценностных основ отношения к миру, отношения к природе, отношения к другим людям, отношения к себе и своей деятельности.

С большим удовольствием я отмечаю, что мои занятия приносят детям радость и пользу.

Видя благодарные сияющие глаза детей, понимаю - вот та отдача, к которой стремлюсь во время каждой встречи с детьми.

ОРТА МЕКТЕП ХИМИЯ КУРСЫНДА АКТ-НЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУ ПРОЦЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

ЕЛЕМЕС Айша Сыпабекқызы, ТҮРСЫНБЕК Айым Әділбекқызы

Ғылыми жетекшісі – Айдарова А.О.

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Ұстаз институты
Тараз, Қазақстан

aishaelemes@bk.ru, elemesaisha2000@gmail.com

Аннотация

Ұсынылып отырған мақала орта мектеп химия курсында АКТ-ны тиімді қолдануды түсіндіреді. Ақпараттық коммуникациялық технологиялардың функционалдық мақсаты негізінде оқытуда қолданылатын компьютерлік құралдардың сегіз түрі сипатталады. АКТ қолдану жүйесінің кезеңдерінің сабақта қолданылуымен түсіндіреді. Оқу процесін оңтайландыру үшін АКТ қолданудың артықшылықтары баяндалады.

Жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарының ерекшелігі-олардың белсенділік сипаты, ол оқушының жеке басын дамытуды басты міндет етеді. Қазіргі білім білім, білік және дағды түрінде оқыту нәтижелерін дәстүрлі түрде ұсынудан бас тартады, бұл нақты қызмет түрлерін көрсетеді.

Қойылған міндет жаңа жүйелік-әрекеттік білім беру парадигмасына көшуді талап етеді, ол өз кезегінде жаңа стандартты іске асыратын педагог қызметінің қағидатты өзгерістерімен байланысты. Сондай-ақ оқыту технологиялары да өзгеруде, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізу білім беру мекемесінде әрбір пән бойынша білім беру шеңберін кеңейтуге елеулі мүмкіндіктер ашады.

Мұндай жағдайда білім берудің классикалық моделін жүзеге асыратын дәстүрлі мектеп нәтижесіз болды. Мұғалімдер алдында білім, білік, дағдыларды жинақтауға бағытталған дәстүрлі оқытуды баланың жеке басын дамыту процесіне айналдыру мәселесі туындады.

Оқушылардың іс-әрекетінің түрлерін өзгертуге жағдай жасайды, денсаулықты сақтау принциптерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта әртүрлі көздерден ақпарат алу, оны пайдалану және оны өзіңіз жасау мүмкіндігі қажет. АКТ-ны кеңінен қолдану мұғалімге өз пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашады, сонымен қатар оның жұмысын едәуір жеңілдетеді, оқытудың тиімділігін арттырады және оқыту сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Оқыту процесінде жаңа технологияларды пайдалану арқылы соның ішінде АКТ пайдалану арқылы дәстүрлі сабақтан кету білім беру ортасының біркелкілігін және оқу процесінің монотондылығын жоюға мүмкіндік береді, оқушылардың іс-әрекетінің түрлерін өзгертуге жағдай

жасайды, денсаулықты сақтау принциптерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Пән мазмұнына, сабақтың мақсатына, оқушылардың дайындық деңгейіне, олардың білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігіне, оқушылардың жас санатына байланысты технологияны таңдау ұсынылады. Көбінесе педагогикалық технология келесідей анықталады:

1. Әдістер жиынтығы-педагогикалық іс-әрекеттің терең процестерінің сипаттамаларын, олардың өзара әрекеттесу ерекшеліктерін көрсететін педагогикалық білім саласы, оны басқару оқу процесінің қажетті тиімділігін қамтамасыз етеді;

2. Әлеуметтік тәжірибені берудің формалары, әдістері, әдістері мен құралдарының жиынтығы, сондай-ақ осы процестің техникалық жабдықталуы;

3. Оқу-танымдық үдерісті ұйымдастыру тәсілдерінің жиынтығы немесе мұғалімнің нақты іс-әрекетімен байланысты және қойылған мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған белгілі бір іс-қимылдардың, операциялардың дәйектілігі (технологиялық тізбек) [1].

Соның ішіндегі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланып оқыту технологиясына тоқталсам: АКТ-ны қолдану білім беруді жаңғыртудың негізгі мақсатына оқыту сапасын жақсартуға, ақпараттық кеңістікте бағдарланған, қазіргі заманғы технологиялардың ақпараттық-коммуникациялық мүмкіндіктеріне қосылған және ақпараттық мәдениетке ие тұлғаның үйлесімді дамуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ бар тәжірибені ұсынуға және оның нәтижелілігін анықтауға ықпал етеді. Пән мазмұнына, сабақтың мақсатына, оқушылардың дайындық деңгейіне, олардың білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігіне, оқушылардың жас санатына байланысты технологияны таңдау ұсынылады. Педагогикалық шеберлік ғылымның, техниканың және олардың өнімі ақпараттық технологиялардың қазіргі даму деңгейіне сәйкес келетін білім мен дағдылардың бірлігіне негізделген.

Мен қойылған мақсаттарға қол жеткізуді мынадай міндеттерді іске асыру арқылы жоспарлаймын:

1. Оқу үрдісінде ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану;

2. Оқушылардың тұрақты қызығушылығын және өздігінен білім алуға ұмтылысын қалыптастыру;

3. Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру және дамыту;

4. Оқуға деген оң ынтаны қалыптастыру үшін жағдай жасауға күш-жігер жұмсау;

5. Оқушыларға өмір жолын еркін, мағыналы таңдауды анықтайтын білім беру[2].

АКТ қолдану жүйесін келесі кезеңдерге бөлуге болады:

1 кезең: нақты беруді талап ететін оқу материалын анықтау, білім беру бағдарламасын талдау, тақырыптық жоспарлауды талдау, тақырыптарды таңдау, сабақ түрін таңдау, осы типтегі сабақ материалының ерекшеліктерін анықтау;

2-кезең: ақпараттық өнімдерді іріктеу және құру, дайын білім беру медиаресурстарын іріктеу, өз өнімін жасау (таныстыру, оқыту, жаттықтыру немесе бақылау);

3 кезең: ақпараттық өнімдерді қолдану, әр түрлі сабақтарда қолдану, тәрбие жұмысында қолдану, студенттердің ғылыми зерттеу қызметін басқаруда қолдану.

4 кезең: АКТ пайдалану тиімділігін талдау, нәтижелер динамикасын зерттеу, пән бойынша рейтингті зерттеу.

Ақпараттық технологиялардың негізгі білім беру құндылығы-бұл мұғалімнің де, оқушының да қолында болатын шексіз мүмкіндіктері бар шексіз жарқын көп сенсорлы интерактивті оқыту ортасын құруға мүмкіндік береді. Оқытудың әдеттегі техникалық құралдарынан айырмашылығы, Ақпараттық технологиялар білім алушыны көп біліммен қанықтырып қана қоймай, оқушылардың зияткерлік, шығармашылық қабілеттерін, олардың жаңа білім алу, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Олардың функционалдық мақсаты негізінде оқытуда қолданылатын компьютерлік құралдардың сегіз түрі бар :

1.Презентациялар-бұл анимацияларды, аудио және бейне үзінділерді, интерактивтілік элементтерін қамтуы мүмкін Электронды Фильмдер. Қолдану презентация ауқымын кеңейтіп, жағдай креативті оқушылардың психологиялық өсуі жеке тұлғаны дамыта отырып, дербестігін арттыра отырып өзін-өзі бағалауын. Презентациялар жобаларды ұсыну үшін белсенді қолданылады.

2.Электрондық энциклопедиялар-қарапайым анықтамалық-ақпараттық басылымдардың аналогтары-энциклопедиялар, сөздіктер, анықтамалықтар және т.б. мұндай энциклопедияларды құру үшін гипермәтіндік жүйелер мен гипермәтіндік белгілеу тілдері қолданылады, мысалы, HTML. Қағаз әріптестерінен айырмашылығы, олар қосымша қасиеттер мен мүмкіндіктерге ие:

1. Олар әдетте кілт сөздер мен ұғымдар бойынша ыңғайлы іздеу жүйесін қолдайды;

2. Гиперсілтемелерге негізделген ыңғайлы навигация жүйесі;

3. Аудио және бейне үзінділерді қосу мүмкіндігі.

3. Дидактикалық материалдар-тапсырмалар, диктанттар, жаттығулар жинақтары, сондай-ақ электронды түрде ұсынылған рефераттар мен эсселердің мысалдары.

4. Тренажер бағдарламалары дидактикалық материалдардың функцияларын орындайды және шешімнің барысын қадағалап, қателер туралы есеп бере алады.

5. Виртуалды эксперимент жүйелері-бұл оқушыға «виртуалды зертханада» эксперимент жүргізуге мүмкіндік беретін бағдарламалық жасақтама. Олардың басты артықшылығы-олар оқушыға қауіпсіздік, уақытша сипаттамалар және т.б. себептермен мүмкін болмайтын эксперименттер жүргізуге мүмкіндік береді.

6. Сауалнамалар мен тесттерді қамтитын білімді басқарудың бағдарламалық жүйелері. Олардың басты артықшылығы-нәтижелерді тез, ыңғайлы, бейтарап және автоматтандырылған өңдеу. Негізгі кемшілігі-тақырыптың шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік бермейтін икемді емес жауап жүйесі.

7. Электрондық оқулықтар мен оқу курстары-жоғарыда аталған түрлердің барлығын немесе бірнешеуін біртұтас кешенге біріктіреді. Мысалы, оқушыдан алдымен оқу курсы (презентация) көруге, содан кейін оқу курсы (виртуалды эксперимент жүйесі) қарау кезінде алынған білім негізінде виртуалды эксперимент жасауға шақырылады. Көбінесе, осы кезеңде оқушыға зерттелетін курс бойынша электронды анықтамалық/энциклопедия қол жетімді және соңында сұрақтар жиынтығына жауап беруі және/немесе бірнеше мәселелерді шешуі керек (білімді басқарудың бағдарламалық жүйелері).

8. Оқу ойындары мен білім беру бағдарламалары-бұл ойын сценарийі бар интерактивті бағдарламалар. Ойын барысында әртүрлі тапсырмаларды орындай отырып, балалар моториканы, кеңістіктік қиялды, есте сақтауды дамытады және қосымша дағдыларды игеруі мүмкін, мысалы, пернетақтада жұмыс істеуге үйренеді. Оқу процесінде компьютер оқу объектісі де, оқыту, тәрбиелеу, дамыту және оқыту мазмұнын игерудің диагностикасы құралы бола алады, яғни оқу процесінде компьютерлік технологияларды қолданудың екі бағыты мүмкін. Бірақ бүгін кем дегенде тағы екі функция анықталды: компьютер байланыс құралы ретінде, компьютер басқару құралы ретінде, компьютер даму ортасы ретінде. Білім беру процесінде осы бағыттардың барлығын бір уақытта қолдану маңызды. Олардың барлығының бір уақытта білім беру процесінде ғана емес, сонымен бірге білім беру процесінде де болуы және өзара әрекеттесуі қоғам мектеп алдына қоятын қажетті нәтижеге әкеледі[3].

Технология мен қоғам тарих бойында әрқашан бір-бірімен өзара әрекеттесетін. Бұл өзара әрекеттесу арқасында әлемде бірқатар маңызды өзгерістер болды. Әрбір жаңа технологияны дамыту қоғам ауылшаруашылық төңкерісі, өнеркәсіптік революция және информатика төңкерісі сияқты жаңа төңкерістермен бірге жүрді. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) дамыту нәтижесінде қазіргі заман ақпараттық қоғамға айналды, IT-революциясы бар компанияларда өзгерістер болды. АКТ ақпараттық қоғамға көшудің негізгі факторы ретінде қабылды.

Оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді құру кезінде АКТ құралдарын қолдану оқу процесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

АКТ желілік құралдары арқылы оқу-әдістемелік және ғылыми ақпаратқа кеңінен қол жеткізуге, уақтылы консультациялық көмек жасауға, ғылыми-зерттеу қызметін модельдеуге, нақты уақыт режимінде виртуалды оқу сабақтарын (семинарлар, дәрістер) өткізуге болады.

Сонымен қатар, интернетте жарияланған ақпараттық ресурстарды пайдалану көбінесе теріс салдарға әкелетінін атап өткен жөн.

1. Мұғалімнің компьютерден айырмашылығы, оқушыға жүйелі әсер ететін тұлға. Ол моральдық құндылықтардың, мағыналардың, мұраттардың тасымалдаушысы және бұл әсер оқу тапсырмаларының мәтіндерінде емес, тікелей байланыста жүзеге асырылады.

2. Интеллектуалды дамудың өзі, компьютердің ойлау деңгейі оқушының ойлау деңгейін шектейді.

3. Көбінесе АКТ құралдарын пайдалану кезінде энергияны үнемдеу принципі іске қосылады: интернеттен алынған дайын жобалар, рефераттар, есептер және проблемаларды шешу бүгінгі күні оқыту мен тәрбиенің тиімділігін арттыруға ықпал етпейтін әдетке айналды. Егер сіз дербес компьютерлердің көмегімен оқуды әмбебап даралау жолымен жүрсеніз, біз диалогқа негізделген шығармашылық ойлауды қалыптастыру мүмкіндігін жіберіп аламыз[4].

Оқу процесі жүйесінің анықтаушы ерекшелігі-оның әлеуметтік мәні-мақсатты оқу, ғылыми және практикалық міндеттерді шешетін адамдар тобының ұйымдасқан қызметі. Бұдан шығатыны, оқу және білім беру қызметі үнемі жетілдіріліп, оңтайлы болуы керек.

"Оқу процесін оңтайландыру үшін АКТ қолданудың артықшылықтары:

1. АКТ-ны қолданатындардың бәрі олардың ынталандырушы функциясын ерекше атап өтеді. Бүгінгі таңда мектеп оқушылары мен оқушылар өмірді компьютерлендіру жағдайында өскен жаңа буын екенін ескеру қажет. Көбінесе олар NetGeneration (интернет-буын) деп аталады, сондықтан оқу орнынан технологияны оқытуда кеңінен қолдануды күтеді. Интерактивті оқыту немесе рөлдік ойындар түріндегі жаттығуларды, тест тапсырмаларын орындай отырып, олардың нәтижесінің дұрыстығы туралы дереу жауап ала отырып, оқушылар үнемі жұмыс істейді, сонымен бірге олар мұны қызығушылықпен жасайды.

2. Компьютерлік оқыту бағдарламаларының интерактивтілігі туралы айту керек. Олар оқулықтардағы жаттығулардан гөрі оқушылардың назарын аударады. Интерактивті бағдарламаларды қолдану оқу процесіне әртүрлілік әкеледі, оқушылар материалмен жаңа қызықты түрде жұмыс істеуге мүмкіндік алады.

3. Телекоммуникациялық технологияларды пайдалану байланысқа қатысушылардың орналасқан жеріне қарамастан, үнемі өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді, Қажет болған жағдайда оқытушы мен оқушыны қосымша жеке сабақтарға қоса алады.

4. Оқу үлгерімін арттыру, оқу процесіне қатысу, зерделенетін материалды түсінуді жақсарту, функционалдық, жобалық сауаттылықты, теориялық ойлауды, әлеуметтік, тілдік және әлеуметтік-мәдени ойлауды, коммуникативтілікті, әлеуметтік белсенділікті, азаматтық сананы, толеранттылықты қалыптастыру, өзін-өзі анықтауға мүмкіндік беру және т.б." [5].

"Ақпарат алудың түбегейлі жаңа мүмкіндіктері және оның үнемі өсіп келе жатқан көлемі, коммуникацияның жаңа тәсілдері білім беруге айтарлықтай әсер ете алмайды. Оқу процесінің өзі, мұғалімнің рөлі және студенттің рөлі айтарлықтай өзгере бастайды. Егер бұрын мұғалім оқушылармен өз білімімен бөлісіп, оларға кітаптардан білім алуға көмектессе, бүгінде мұғалімнің рөлі басқаша болады және оқытудағы екпін студенттің өзіндік жұмысына көбірек ауысады. Бұл мұғалімнің алдына жаңа, күрделі міндеттер қояды. Ол ақпараттың шексіз теңізінде жүруі керек, оқушыларға ақпаратты білімге айналдыруға үйрету және оқу процесін жеңілдету мен жақсарту, оқушылардың дайындық деңгейін жоғарылату үшін осы жұмыстың дәмін үйрету керек. компьютер, ықшам, веб-сайттар, орталық (сандық білім беру ресурсы-бұл білім беру мақсатында қолданылатын өнім, оны көбейту үшін компьютер қажет), интерактивті модельдер, электрондық пошта және т. б.

"Мектептер мен университеттерде әртүрлі компьютерлік технологиялардың пайда болуы педагогикалық процеске айтарлықтай өзгерістер енгізді. Мұғалімдердің зияткерлік дайындығы кейіннен компьютерлік бағдарламалармен алмастырылады, осылайша ғылым мен білімге үйреткен мұғалім жетекші және кеңесші ретінде пайда болады".

И. Г. Захарова, Е. С. Полат, ғылыми және әдістемелік жұмыстар жинағын талдай отырып біз білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың бес негізгі функциясы бар: оқыту, дамыту, тәрбиелеу, танымдық және ынталандыру деп атап өткен[]]. Оқу процесі жүйесінің анықтаушы ерекшелігі-оның әлеуметтік мәні-мақсатты оқу, ғылыми және практикалық міндеттерді шешетін адамдар тобының ұйымдасқан қызметі. Бұдан шығатыны, оқу және білім беру қызметі үнемі жетілдіріліп, оңтайлы болуы керек[6].

"Оқу процесін оңтайландыру үшін АКТ қолданудың артықшылықтары:

1. АКТ-ны қолданатындардың бәрі олардың ынталандырушы функциясын ерекше атап өтеді. Бүгінгі таңда мектеп оқушылары мен оқушылар өмірді компьютерлендіру жағдайында өскен жаңа буын екенін ескеру қажет. Көбінесе олар NetGeneration (интернет-буын) деп аталады, сондықтан оқу орнынан технологияны оқытуда кеңінен қолдануды күтеді. Интерактивті оқыту немесе рөлдік ойындар түріндегі жаттығуларды, тест тапсырмаларын орындай отырып, олардың нәтижесінің дұрыстығы туралы дереу жауап ала отырып, оқушылар үнемі жұмыс істейді, сонымен бірге олар мұны қызығушылықпен жасайды.

2. Компьютерлік оқыту бағдарламаларының интерактивтілігі туралы айту керек. Олар оқулықтардағы жаттығулардан гөрі оқушылардың назарын аударады. Интерактивті бағдарламаларды қолдану оқу процесіне әртүрлілік әкеледі, оқушылар материалмен жаңа қызықты түрде жұмыс істеуге мүмкіндік алады.

3. Телекоммуникациялық технологияларды пайдалану байланысқа қатысушылардың орналасқан жеріне қарамастан, үнемі өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді, Қажет болған жағдайда оқытушы мен оқушыны қосымша жеке сабақтарға қоса алады.

4. Оқу үлгерімін арттыру, оқу процесіне қатысу, зерделенетін материалды түсінуді жақсарту, функционалдық, жобалық сауаттылықты, теориялық ойлауды, әлеуметтік, тілдік және әлеуметтік-мәдени ойлауды, коммуникативтілікті, әлеуметтік белсенділікті, азаматтық сананы, толеранттылықты қалыптастыру, өзін-өзі анықтауға мүмкіндік беру және т.б. []].

Білім беру процесінде АКТ-ның әртүрлі білім беру құралдарын қолданудың бірнеше аспектілері бар:

1. Мотивациялық аспект. АКТ қолдану білім алушылардың қызығушылығын арттыруға және оң уәждемесін қалыптастыруға ықпал етеді, өйткені мынадай жағдайлар жасалады: білім алушылардың жеке білім беру мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін барынша есепке алу; оқу сабақтарын өткізудің мазмұнын, нысандарын, қарқыны мен деңгейлерін кеңінен тандау; білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ашу; оқушылардың қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды меңгеруі.

2. Мазмұнды аспект. АКТ мүмкіндіктерін: оқу пәнінің жекелеген тақырыптары мен бөлімдері бойынша интерактивті кестелер, плакаттар және басқа да цифрлық білім беру ресурстарын құру кезінде; жеке тестілік шағын сабақтар жасау үшін; оқушылардың өзіндік жұмысы үшін интерактивті үй тапсырмалары мен тренажерлер жасау үшін пайдалануға болады.

3. Оқу-әдістемелік аспект. Электрондық және ақпараттық ресурстарды оқу процесін оқу-әдістемелік сүйемелдеу ретінде пайдалануға болады. Мұғалім сабаққа дайындық кезінде АКТ-ның әртүрлі білім беру құралдарын қолдана алады; жаңа материалды түсіндіру кезінде, алған білімдерін бекіту үшін, білім сапасын бақылау процесінде; білім алушылардың қосымша материалды өз бетінше зерделеуін ұйымдастыру үшін және т.б. компьютерлік тесттер мен тест тапсырмалары білімді бақылау мен бағалаудың әртүрлі түрлерін жүзеге асыру үшін қолданылуы мүмкін. Сонымен қатар, мұғалім оқу және сабақтан тыс сабақтарды жобалау кезінде әртүрлі электрондық және ақпараттық ресурстарды қолдана алады.

4. Ұйымдастырушылық аспект. АКТ оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі нұсқаларында қолданылуы мүмкін: әр оқушыны жеке жоспар негізінде жеке бағдарлама бойынша оқыту кезінде; фронтальды немесе кіші топтық жұмыс түрінде.

5. Бақылау-бағалау аспектісі. АКТ-да оқытуды бақылау мен бағалаудың негізгі құралы әртүрлі бақылау түрлерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тесттер мен тест тапсырмалары болып табылады: кіріс, аралық және қорытынды.

Тесттер online режимінде (компьютерде интерактивті режимде, нәтиже Жүйемен автоматты түрде бағаланады) және offline режимінде (мұғалім нәтижелерді түсініктемелермен, қателермен жұмыс жасай отырып бағалайды) өткізілуі мүмкін. Осылайша, АКТ-ны қолдану тек оқытудың тиімділігін арттырып қана қоймайды және оқытудың әртүрлі формалары мен әдістерін жетілдіруге көмектеседі, оқушылардың бағдарламалық материалды терең оқуға деген қызығушылығын арттырады.

Ақпараттық технологияларды пайдалану мәселесі химиялық пәндерді оқытудың заманауи әдістемесі аясында өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Өзірленген және өзінің тиімділігін дәлелдеген оқыту нысандарынан бас тарту және қысқа мерзімде балама нысандарды енгізу мүмкін болмағандықтан, АКТ-ны қосу оқу материалын беру мен игерудің дәстүрлі нысандарын жетілдіруге және әртараптандыруға көмектеседі.

Тестілік бақылау және АКТ көмегімен икемділіктер мен дағдыларды қалыптастыру дәстүрлі тәсілге қарағанда тезірек және объективті, білім алушылардың білімі мен білмеуін анықтау мүмкіндігін болжайды, оқушыларға өз білімдерін және лингвистикалық (тілдік) құзыреттілік деңгейін бағалауға мүмкіндік береді [7].

АКТ-ны жүйелі практикалық қолдану процесінде сабақтар мен аудиториядан тыс іс-шараларды өткізу әдістемесіне толықтырулар, түзетулер енгізуге мүмкіндік береді. Оқу материалын ұсынудың бейнесі теориялық ұғымдарды суреттеуге, олардың жана мағыналары мен қырларын көруге көмектеседі, қатысушылардың білім беру қызметінің эмоционалды саласын жандандырады. Мультимедиялық презентациялар теориялық материалды тек ақыл-ой белсенділігін арттыру арқылы ғана емес, сонымен қатар өткен іс-әрекеттің тәжірибесінен бірдей элементтер болған кезде білімді беру мүмкіндігі арқылы игеруге ықпал етеді.

Мультимедиа оқу ақпаратын ұсыну мүмкіндігін айтарлықтай кеңейтеді. Түсті, графиканы, дыбысты, барлық заманауи мультимедиа құралдарын қолдану белсенді танымдық процесті құруға және оқушылардың білім беру қызметіне қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Оқу процесінде АКТ-ны қолдану Оқу тапсырмаларын қою және оларды орындау процесін басқару мүмкіндігін арттырады. Түрлі цифрлық білім беру ресурстары оқу процесін басқарудың икемділігін қамтамасыз ете отырып, білім алушылардың қызметін бақылауды сапалы өзгертуге мүмкіндік береді. АКТ көрнекілігі мен белсенділігі оқушылардың рефлексия дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, ал оқу бағдарламалары өз әрекеттерінің нәтижесін көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

АКТ-ны пайдалана отырып сабақтарды дайындау бойынша тұрақты жұмыс оқытушылардың өздерінің шығармашылық өсуі мен кәсіби дамуы үшін жаңа мүмкіндіктер ашады [8].

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Попель п. п. Химия: 8 сынып: Жалпы білім беретін оқу орындарына арналған оқулық / П. П. Попель, л. с. Кривля. – К.: ИЦ "Академия", 2008. – 240 б.: ил.
2. А. В. Мануйлов, В. И. Родионов. Попель п. п. Химия: 8 сынып: Жалпы білім беретін оқу орындарына арналған оқулық / П. П. Попель, л. с. Кривля. – К.: ИЦ "Академия", 2008. – 240 б.: ил. 1. Компьютерлік лингводидактика: оқу. пособие / под ред. М. А. Бовтенко. М.: Флинт: Ғылым, 2005. 216 с.
3. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2004.
4. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – Алматы, 2007 ж.
5. Жүнісбек Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2008.
7. Педагогические технологии: Методические рекомендации /Сост. А. П. Чернявская. – Ярославль: изд-во ЯГПУ им. К.Д.Ушинского, 2002 г.
6. Махмутов М. И. Мектепте проблемалық оқытуды ұйымдастыру. – Алматы: Мектеп, 1981 ж.
7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии.–М.: Народное образование, 1998 г.
8. Монахов В. Проектирование и внедрение новых технологий обучения. – М.: Педагогика, 1990 г.
2. Гнатышина Е.А., Богатенков С. А. кәсіби-педагогикалық білім беру мекемесінің түлегінің ақпараттық және коммуникациялық құзіреттілігі туралы түсінік // Тольятти мемлекеттік университетінің ғылым векторы. Сер.: Педагогика, психология. 2012. №2. С. 10-12.

ТҮЛҒАЛЫҚ-БАҒДАРЛЫ БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ЕРАЛИЕВА Толкин Есалиевна

Т.Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы

Алматы, Қазақстан

001apple.83@mail.ru

Педагогтің кәсіби стандартында «Педагогтің еңбек күрделілігі оның «адам-адам» мамандық/кәсіп түріне жатқызуына байланысты. Педагогтік іс-әрекет – бұл бір адамның басқа адамға тікелей әрекет жасауы емес, олардың өзара әрекеттесуі. Сондықтан педагогтің әрекет объектісі педагогикалық үдеріс болып табылады, ал білім алушы әрекет жасау объектісінен әрекет субъектісіне ауысады. Осының негізінде педагогикалық кәсіп құндылықтары айқындалды:

- Білім алушының тұлғасын, оның құқығы мен бостандығын құрметтеу;
- басқа сенімдерге, әлем мен дәстүрлерге деген көзқарастарына толеранттылық білдіру;
- мәдени алуан түрлілігіне ашықтығы;
- икемділігі, бейімделу қабілеті, эмпатияға деген қабілеті;
- тұлға құндылықтарын, тіл мен коммуникацияны түсіну;
- өз бетімен білім алу, талдамалық және сыни ойлау дағдылары;
- коммуникативтік және тілдік дағдылары;
- ынтымақтастық дағдылары, дауларды шешу қабілеті»- деп көрсетілген [1, 12 б.]

Тұлғалық-бағдарлы білім беру Қазақстан Республикасына енгізілген жаңа стандарттағы түйінді құзыреттіліктерді қалыптастырудың әдіснамалық қағидасы ретінде бекітілген. Бұл міндетті жүзеге асыру осы тұрғының аясында жүргізілетіні айқын.

Түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыру теориясының міндеттеріне барынша бара-бар келетін білімдік әдіснама ретінде тұлғалық-бағдарлы тұрғы қызмет ете алады. Себебі тұлғалық-бағдарлы білім беру әрбір тұлғаның даралығына, жеке ерекшеліктеріне бағыттала отырып, студенттің жеке даму траекториясын жасауға мүмкіндік береді.

Тұлғалық-бағдарлы білім беруді тәжірибеге ендіру және түйінді құзыреттіліктерді қалыптастырудың теориясын жасау әлемдік педагогика ғылымы мен практикасы үшін бүгінгі күні барынша көкейкесті мәселеге айналуға.

Бүгінгі қазақстандық білім беру сипатындағы айрықша өзгерістер оны «адамның еркін дамуына» оның жоғары мәдениетін, шығармашылық белсенділігін, дербестігін, бәсекеге қабілеттілігін, бейімделгіштігін дамытуға бағыт береді. Бұл бағыт өз алдына студент тұлғасын қалыптастыруда жаңа тұрғыдан келуді қажет етеді.

Тұлғалық-бағдарлы білім беруді педагогикалық қауымның меңгеруі нәтижесінде туындайтын педагогикалық мақсаттардың өзгерісі толық, тұлғалық және әлеуметтік-интеграцияланған нәтижені

анықтау мәселесін алға қойды. Осындай интеграцияланған әлеуметтік-тұлғалық-іс-әрекеттік ұғымның білім берудің нәтижесі ретіндегі жалпы анықтамасы болып мотивациялық-құндылықты, когнитивті, дүниетанымдық, коммуникативтік құрамалардың жиынтығын беретін «құзырет/құзыреттілік» ұғымы танылады. Бұнда бірінші анықтама, әдетте, белгілі бір аядағы процестер, нормативті міндеттер және құқықтармен белгіленетін тұлғаның сапаларымен байланыстырылса, екіншісі құзыреттердің практика жүзінде жүзеге асуы, оның нақты іс-әрекеттерде көрінуі, тұлғаның сол іс-әрекетке қатынасынан туындайтын нәрсе болып табылады.

«Құзырет», «құзыреттілік» ұғымдары бүгінгі педагогика ғылымында зерттеу деңгейінде ғана мәлім. Сондықтан осы күнге дейін бұл ұғымдардың нақты, соңғы анықтамасы қалыптаспаған. Бұл біздің зерттеу жұмысымыздың өзектілігінің негізгі дәлелі ретінде танылады.

Шетел сөздерінің сөздігінде «құзыретті» ұғымы құзыреттіліктерге ие – белгілі бір ұйымның, адамның өкілеттігі аясы немесе бір адамның жүргізуі тиіс сұрақтар мен істер аясы деп түсіндіріледі. Competent (франц.) – құзыретті, өкілетті, competents (лат.) – сәйкесті, қабілетті, competence (ағылш.) – қабілет (құзыреттілік).

«Құзырет», «құзыреттілік» ұғымының мәнін ашу үшін философиялық, педагогикалық, психологиялық әдебиеттерге талдау жасалды.

Құзыретті философиялық тұрғыдан түсіндіру адамның танымы мен практикасына байланысты жаңалықтар мен жаңа енгізулерге жол ашады, сонымен қатар әрбір сыныпта педагогикалық ситуацияға қойылатын білімділік талаптарын анықтауға мүмкіндік береді [2, 89б.] .

Құзырет (латын сөзі competens – сәйкесті, қабілетті) – орындалатын жұмыстың мәнін, қойылған мақсатқа жетудің тәсілдері мен құралдарын терең және түп-түбіріне дейін білу, сонымен қатар сол жұмысқа сәйкес келетін іскерліктер мен дағдылардың болуы [90].

Жалпымәдениеттілік құзырет – өз бетімен білім алуға, оның барысында пайда болатын танымдық проблемаларды өз бетімен шешуге, өзінің позициясын белгілеуге жеткілікті білімділік деңгейі [3, 91].

Құзырет – нақты пәндік салада нақты әрекетті тиімді орындау үшін қажет болатын спецификалық қабілет және оның қатарына арнайы білімдер, ойлау тәсілдері, өз іс-әрекетіне деген жауапкершілікті түсіну де енеді [4, 92 б].

Құзырет – өзінің бойындағы белгілі бір білімі мен дағдысы арқылы шешім қабылдауға қатысуға немесе өз бетімен мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін лауазым иесінің жеке мүмкіншіліктері, оның біліктілігі (білімі мен тәжірибесі).

«Құзырет» ұғымын автор тұлғаның жетілуімен және оның еңбек міндеттерін орындауда өнімді әрекет жасауға және жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін күйге жетуімен байланыстырады [5, 94 б.].

Осылайша, «құзырет» - бұл оқу барысында жинақталған білімге, тәжірибеге, құндылықтарға, бейімділіктерге негізделген жалпы қабілет. Құзырет білімге де, дағдыға да жатпайды.

Құзырет – бұл іс-әрекетті, іскерлікті тудыратын нәрсе. Құзырет саналы іс-әрекет барысында қалыптасады.

Құзыретті меңгеру студенттің белсенділігіне тәуелді. Жұмыс жасауды үйрену үшін жұмыс жасау керек, қарым-қатынасқа түсуді үйрену үшін қарым-қатынас жөніндегі ғылыми баяндамаларды тыңдаудың пайдасы жоқ. Ағылшын не орыс тілінде сөйлемейінше, оларды меңгеру мүмкін емес. Тек практика жүзінде ғана компьютерде жұмыс жасауды үйренуге болады. Құзыреттің көрінуіне белгілі бір жағдайлардың әсері зор. Құзыретке ие болу дегеніміз сол ситуацияға өзінің бар білімі мен тәжірибесін бейімдеу. Білімді адамдардың нақты ситуацияларда қажет болған жағдайда сол білімін қолдана алмайтындығын күнделікті өмірде кездестіруге болады. Осылайша, құзыретті қалыптастыру үшін олар көрінетіндей нақты жағдайлар тудыру қажет.

Құзыреттіліктер – адамның белгілі бір салада беделге, танымға, тәжірибеге ие сұрақтар мен құбылыстар шеңбері.

Әлеуметтік құзыреттілік – қоғамдағы өмір сүрудің нормалары мен ережелерін дұрыс орындауға мүмкіндік беретін әлеуметтік дағдылар (міндеттер). Әлеуметтік педагогиканың термині.

Құзыреттілік – мамандық талаптарына сәйкес келетін дәреженің жеке сипаттамасы.

Құзыреттілік – белгілі бір ұғымдық жүйенің болуын талап ететін практикалық іс-әрекетті жүзеге асыру қабілеті, пайда болған проблемалар мен міндеттерді шапшаң шешуге мүмкіндік беретін ойлаудың типі, түсіну қабілеті.

Құзыреттілік – тұлғаның оқу-танымдық үрдісіне өз бетімен қатысуына және оны еңбек іс-әрекетіне дұрыс ендіруге даярлауға бағытталған оқыту барысында меңгерілетін білім мен тәжірибеге негізделген тұлғаның іс-әрекет жасау қабілеті және даярлығы.

Құзыреттілік – белгілі бір іс-әрекетті сапалы және өнімді түрде орындауда қажет болатын белгілі бір заттар мен процестерге қатысты белгіленетін тұлғаның өзара байланысқан сапаларының (білімі, іскерлігі, дағдылары, іс-әрекет тәсілдері) жиынтығы.

Осылайша, берілген анықтамаларды қорытындылай келе, «құзыреттілік» ұғымын субъектінің іс-әрекеттің мақсаты мен оны жүзеге асырудың құралын саналы түрде ұғынумен байланыстырылады. Құзыреттілік – бұл ситуацияға сәйкес құзыреттерді (іскерлік пен дағды) пайдалану үшін тандау. Түйінді құзыреттіліктер жөнінде айтылғанда жаңа ситуацияларды меңгеруге «есікті» ашатын құралдар, «кілттер» деп түсіндіруге болады. Түйінді құзыреттілік – бұл анықтаушы құзыреттілік, себебі жүзеге асыру жағдайларына сәйкес келеді, олар шектелмеген, спецификалық емес, бірақ белгілі бір дәрежеде әмбебап болып келеді.

Құзыреттіліктер пәндік (пәнаралық және т.б.) және түйінді болып көрсетіледі. Еуропа Кеңесі түйінді құзыреттіліктердің бес тобын айқындаған, соларға ерекше мән беріледі.

1) Саяси және әлеуметтік құзыреттіліктер: өзіне жауапкершілікті ала білу қабілеті, бірлесіп шешім қабылдауға қатысу, дау-жанжалды зорлық-зомбылықсыз жолмен реттеу, демократиялық институттардың қызмет етуіне қатысу және оны жақсарту.

2) Көпмәдениетті қоғамда өмір сүру қабілетіне қатысты құзыреттіліктер: расизм мен ксенофобиялар тууына, таралуына жол бермеу, білім беру жастарды өзгешелікті түсіну, бірін-бірі сыйлау, басқа мәдениет тілдері және діндегі адамдармен бірге өмір сүру қабілеті сияқты мәдениетаралық құзыреттермен қаруландыру керек.

3) Қарым-қатынастың ауызша және жазбаша формаларын меңгеруге қатысты құзыреттіліктер, соңғысының жұмыста және қоғамдық өмірдегі маңыздылығы соншалық, оны меңгермеген адамға қоғамнан аластау қаупі төнеді. Осы топқа бүгінгі күні маңызы артып отырған бірнеше тілді білу де жатады.

4) Қоғамдық ақпаратты пайдалану және мойындаумен байланысты құзыреттіліктер жаңа технологияны меңгеру, оны қолдануды түсіну, оның күшті және әлсіз жақтарын айқындау, БАҚ тарататын ақпараттар мен жарнамаларға сыни көзқарас.

5) Өмір бойы оқуға қабілеттілік - үздіксіз даярлықтың және кәсіби даярлықтың, сонымен қатар жеке және қоғамдық өмірдің негізі ретінде.

«Еуропадағы орта білім» жоба аясында түйінді құзыреттіліктер проблемасы бойынша төмендегідей тізім жасақталды:

Зерттеу: тәжірибеден пайдалыны алу іскерлігі; өз білімін байланыстыру және оларды реттеу; өзіндік оқу тәсілдерін ұйымдастыра білу; проблеманы шешу қабілеті; өз бетімен оқуға қабілеті.

Іздеу: түрлі мәліметтерді іздестіру; айналадан сұрау; сарапшыдан кеңес алу; ақпарат алу; құжаттармен жұмыс жасау және оларды жіктеу.

Ойлау: өткен және қазіргі оқиғалардың өзара байланысын ұйымдастыру; қоғамның белгілі бір жағынан дамуына сыни көзқарас; сенімсіздік пен қиындыққа қарсы тұру; пікірталаста өзіндік позицияның болуы және өз пікірін дәлелдеуі; өзінің оқуы мен жұмысы жүретін саяси және экономикалық ортаның маңыздылығын түсіну; денсаулық, қажеттілік және қоршаған ортамен байланысты әлеуметтік әдеттерді бағалау; өнер және әдебиет туындыларын бағалай білуі.

Ынтымақтастық әрекет: топта ынтымақтастықпен жұмыс жасау іскерлігі; шешім қабылдау; дау-жанжалдарды шеше білуі; келісімге келу іскерлігі, келісімшарт даярлау және жасау.

Іске кірісу: жобаға ену; жауапкершілік; топ немесе ұжымға ену және өз үлесін қосу; өз жұмысын ұйымдастыру білу қабілеті; есептеуіш және модельдік приборлармен жұмыс жасауы.

Бейімделу: ақпараттық және коммуникациялық жаңа технологияларды пайдалана білуі; қиындықтарға төтеп беруі; жаңа шешімдер қабылдай білуі.

Бұл тізім түйінді құзыреттіліктерді анықтауда жұмыс құжаты ретінде бекітілген. Сондықтан жоғарыда берілген тізімді түйінді құзыреттіліктердің соңғы нәтижесі деп қарастырмаймыз.

Кембридж және Оксфорд университетінде жасалған түйінді құзыреттіліктер жүйесінің сипаттамасында құзыреттіліктер әртүрлі іс-әрекеттерді жүзеге асыруда, мысалы оқу және кәсіби іс-әрекетті орындау барысында дамиды деп көрсетіледі.

ЮНЕСКО құжаттарында 21 ғасырдағы білім берудің іргелі мақсат-міндеттері анықталған, олар: білім алуға үйрету (оқуға оқыту); жұмыс жасауға және ақша табуға үйрету (еңбектену үшін оқу, іс-әрекет жасай білу); өмір сүруге үйрету (проблемаларды шешу іскерлігі); бірге өмір сүруге үйрету (біріккен өмір сүру үшін оқу).

Литва Республикасында жалпы орта білім беруде студенттің қоғамдағы әлеуметтік тәжірибені меңгеру, өмірлік сұру дағдылары мен практикалық тәжірибені алуға мүмкіндік беретін негізгі іс-әрекет түрлерін ескере отырып мынадай түйінді құзыреттіліктерді айқындаған: әлеуметтік құзыреттілік; таным құзыреттілігі; коммуникативтік құзыреттілік; креативтілік құзыреттілік; сыни тұрғыдан ойлау

және проблеманы шешу құзыреттілігі; оқу білігі құзыреттілігі; салауатты өмір салты құзыреттілігі. Тұлғаның әлеуметтік құзыреттілігінің негізі ретінде коммуникативтік қабілетті танымыз.

OCR (Оскфорд Кембридждің емтихан комиссиясының (Ключевые компетенции 2000. Программа. Уровни 1, 2, 3, 4, 5. KEY SKILLS 87 0005 (OCR. RECOGNISING ACHIEVEMENT. Oxford Cambridge and RSA Examinations)) жасаған құзыреттіліктерді сертификаттау жүйесінде бірнеше деңгейлік құзыреттіліктер ажыратылады. Олар: коммуникация; сандармен жүргізілетін операциялар; ақпараттық технологиялар; адамдармен жұмыс; оқуға қабілетін және нәтижелілігін арттыруды жетілдіру; проблемаларды шешу; тұлғалық құзыреттіліктерді қалыптастыру. Бұнда тұлғаның коммуникациялық құзыреттіліктері алдыңғы орынға ие.

Шишов С.Е., Кальней В.А. есептеуінше, түйінді құзыреттіліктер пәнүсті және пәнаралық сипатқа ие, оларды тек мектепте емес, сонымен қатар жұмыста, жанұяда, саяси ортадағы түрлі ситуацияларда қолдануға болады. Түйінді құзыреттіліктер біршама интеллектуалдық дамуды талап етеді: абстрактілі ойлау, өзіндік рефлексия, өзіндік позициясын айқындау, өзіндік баға, сыни ойлау. Түйінді құзыреттіліктер көпөлшемді, яғни олар түрлі ақыл-ой процестері мен интеллектуалдық іскерліктерді (талдау, сынау, коммуникативті және т.б.) енгізеді.

Т.Н.Лобанов, Ю.А.Тихомировтың құзыреттілік теориясының негізінде басты құзыреттіліктердің төмендегідей құрылымын ұсынады:

1) Ойлау жүйесі мен процестерінің дамуы: мәселені шешудегі жүйелілік және құрылымдық тұрғы; тұрғыларды және тапсырмаларды стандарттау және жүйелеу тәсілі, құзыреттілікті түсіну, альтернативаны талдау және шешімнің тиімді нұсқасын таба білу; қабылданған шешімге жауапкершілікпен қарау; бизнестің даму бағытын көре білу және нарықтың даму бағытын дәл болжамдау.

2) Талдау қабілеттері: мәселені шешудегі қисындылық, шешім қабылдау әдістемесін білуі, ұқыптылық, ұтымдылық, реттілік, бөлшектерді есепке алудағы алдын ала болжау; ойды дұрыс байланыстыру іскерлігі, бірізділікпен және жүйелі түрде ойлау және әрекет ету; өз болашағына әсер ететін факторларды дәл және жүйелі талдау.

3) Жаңашылдық (инновациялық): жаңаны қабылдай алу және ұсына білу іскерлігі, шығармашылықты басқару; ішкі қарсылықсыз алуан түрлі идеяларды, позицияларды, ұсыныстарды қабылдай алу іскерлігі.

4) Икемділік: өзгерістерге дайындық; түрлі оқыс ситуацияларда тез және сәйкесті жауап қайтара алу қабілеті, мәселені көру және анықтай алу, оны шешудің жолдарын таба білу, нәтижесіне баға беру.

5) Жүйелі дамуға бағдарлану: жаңа технология және әдістерді қабылдауда ашықтық, үйренушілік, практикада жаңаны қолдана білу, өз жетістіктерін және кемшіліктерін талдай алу мүмкіндігі, өзгелердің тәжірибесін саналы түрде пайдалана білу.

6) Ұйымдастырушылық қабілеттер: адамдарды басқара білу, тапсырманы орындауда ұжымды және өзін ұйымдастыра алу іскерлігі, құзыреттіліктерді орын орнына қою, маңыздысына мән беру, жоспарлау, бақылау; жоспарды орындауға қажетті ресурстарды тиімді жинап, бағыттау алу; әңгімені мақсатты түрде жүргізе білу, телефонмен әңгімелесу, корреспонденцияны, құжатнаманы жүргізу.

7) Уақытты игере білу іскерлігі: ситуациялық талдау жасай алу іскерлігі, мақсатты анықтау және құрылымдау, апталық, айлық жылдық жоспарларды жүзеге асыру, күнді жоспарлау; уақытша менеджмент ұстанымдарын білу; құзыреттіліктерді дұрыс қоя білу іскерлігі; ұжымның тәртібін, күнделікті жұмыс жоспарын орындау; қойылған мақсаттарға жету мақсатында бақылау жүргізу, күннің қорытындысын жүргізу.

8) Топта жұмыс жасау: топты құра білу және онда жұмыс жасау; тиісті топтың ерекшеліктерін білу; ынтымақтастық ахуалын ұстай білу, топ мүшелерінің қарым-қатынас және мінез-құлық ережелерін орындауы, топ мүшелерінің жағымсыз мінез-құлықтарын түзету; мәселені шешу мақсатында тиімді талдау және келіссөз жүргізу; «миға шабуыл» ережесін білу.

9) Коммуникативтік-іскерлік қабілет: өз пікірін, құқығын қарым-қатынасты бұзбай қорғай білу; жаңа идея және жоспар арқылы іс-әрекетке ынталандыра білу; дұрыс сұрақтар қоя білу және әңгімелесушінің эмоционалды және ақпараттық деңгейін анықтау; екіжақты коммуникация бағытын құра білу, әңгімелесушінің сөздеріне зейінді шоғырландыра алу; өзге адамдарды дұрыс сынау және қолдай білу.

10) Келіссөз жүргізе білу іскерлігі: презентацияның міндеттерін және мақсаттарын, аудиторияның қызығушылығын анықтай білу; сөз сөйлеуді ұйымдастыру, презентацияның байланыстырушы сөйлемдерін, негізгі бөлімін, қорытындысын ұйымдастыру; сендіре білу және шешендік дағдыларға ие болу. Қиын сұрақтарды және келіспеушілікті жеңе білу; презентацияның техникалық аспектілерін игеру (аудио- бейне және компьютерлік аппараттар, презентациялық

бағдарламалар); қатысушылардың қызығушылықтарын анықтай алу және тиімді альтернативаны таңдай алу; пікірталасты мәдени түрде жүргізе білу; позициялық саудаласуды талдай алу, ұсыну, жүргізе білу іскерлігі.

11) Студентке бағдарлану: студенттермен жұмыс жасау саласында стандарт пен саясатты білу; оқытушы мен студенттің перспективті ағымдағы қажеттіліктеріне бағдарлану; «қиын» студентпен қарым-қатынас кезінде әңгімелесуді тиімді жүргізе білу, іс-әрекетті басым және пайдалы жағынан презентациялау; студентпен жағымды қарым-қатынас орнату және кеңес бере білу.

Түйінді құзыреттіліктерді құрудың технологиясын А.Хуторской «Ключевые компетенции: технология конструирования» мақаласында береді [6, 97]. Автор білімділік құзыреттіліктерді тұлғалық және әлеуметтік мәнді өнімді іс-әрекет жасауға қажетті, студент меңгеретін өзара байланысқан, мәндік бағыттардың, білімнің, іскерліктің, дағдылардың және іс-әрекет тәжірибесінің жиынтығы деп белгілейді.

Автордың пікірінше, бұл ұғымды оқыту практикасына енгізу үшін студенттер теориялық білімді игере отырып, нақты тапсырмаларды орындауда немесе проблемалық жағдайларды шешуде айтарлықтай қиындықтарға кездесетіндіктен – осы мәселені шешеді деп есептейді. Білім беру құзыреттілігі – бұл студенттердің жекелеген білім мен іскерліктерді игеруі емес, керісінше, әрбір көрсетілген бағытқа сәйкес анықталған, кешенді іс-шаралар мен білім берудің құрамдас бөліктерінің жиынтығын меңгеру болып табылады.

Құзыреттілікті қалыптастырудағы педагогикалық мақсаттардың ерекшелігі - олар оқытушының әрекеті түрінде құрылмайды, керісінше студенттің іс-әрекет нәтижесі, көзқарасы, яғни оның белгілі бір әлеуметтік тәжірибені меңгеру үрдісінде дамуы және жылжуы түрінде құрылады.

А.В.Хуторский негізгі білім беру құзыреттілігінің жеті түрін көрсетеді:[6, 88 б] - құндылықты-мәнді,

- жалпы мәдени
- оқу-танымдық
- ақпараттық
- коммуникативтік
- әлеуметтік-еңбектік
- тұлғалық өзін-өзі дамыту құзыреттіліктері.

Автордың айтуынша, олардың мазмұны Еуропа Кеңесінің бөліп көрсеткен түйінді құзыреттілігінің мазмұнына қарама-қарсы келмейді.

Коммуникативтік құзыреттілік төмендегідей компоненттерден тұрады:

1) коммуникативтік тәртіп аймағындағы білімі:

- қажетті тілдерді білуі;
- педагогика және психология, конфликтология, логика, риторика, мәдениет және сөйлеу аймағындағы білімі;

2) коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеті:

- іскерлік қатынастарды нақты және жедел орнату, белсенділік таныту;
- тұлғаны дұрыс қабылдау және түсіну негізінде психологиялық әсер ету;
- қоршаған ортамен және оқшауланған адамдармен біріккен іс-әрекет кезінде белсенді әрекет жасау);

3) эмпатияға қабілетті болу:

- түсіне білу іскерлігі, өзгені сезіне білу;
- психотерапияны сөзбен орындай алу);

4) өзіндік бақылауға қабілеттілігі:

- көршісінің және өзінің мінез-құлқын реттей алу іскерлігі;
- әңгімелесушіні модельдей алу;
- дау-жанжал жағдайларында өнімді жауап беру тәсілдерін табу;
- жағымды психологиялық климатты тудыру;
- субъектаралық қарым-қатынасты болжай алу;

5) вербальды және вербальды емес қарым-қатынас мәдениеті:

- сөйлеу техникасын, риторикалық амалдар, дәйектемелер техникасын және шарттасуды жүргізу;

- кәсіби педагогикалық әдеп ережелерін сақтау;
- ұғымдық-категориялық ақпаратты мақсатты түрде қолдану;
- сөйлеу мәдениетін меңгеру;
- вербальды емес құралдарды қолдану.

Коммуникативтік құзыреттілік студенттерді бақылаудан өзіндік бақылауға, әлеуметтік дамытудан өзіндік дамуға, монологтан диалогқа, түсіндіруден түсінуге ауысудың негізін құрайын тұлғалық-бағдарлы педагогикалық технология шеңберінде білім беру парадигмасының өзгеруімен байланысты жүзеге асырылады. Осы мәселе И.А.Зимняя, Л.М.Митина, А.А.Реан, В.М.Шепель, А.К.Михальская, Н.И.Формановский, Е.В.Бондаревская, М.И.Шипова, О.С.Сәлімбаев, Л.Карабаева зерттеулерінде қарастырылған.

Білім беру субъектісінің құзыреттілігінің қалыптасуына бағдарлану ЖОО-ның білім алушыларының дайындық сапасын айтарлықтай көтереді, еңбек нарығында олардың жан-жақтылығын және талаптылығын арттырады. Осы мәселені шешу білім беру ұйымдарында қоғамда еркін өмір сүре алатын тұлғаны дайындауда қоғамдық талаптарға сай жұмысты орындап қана қоймай, сонымен қатар өзіндік дамуының субъектісі ретінде болуына мақсатты бағытталуын жүзеге асырады.

Зерттеушілер жүргізген эксперттік сауалнама келесідей сапалар құрамын анықтауға мүмкіндік берді:

- өзіндік менеджмент (адамның әртүрлі іс-әрекет түрінде және қарым-қатынаста өзін тиімді басқаруға мүмкіндік беретін сапалар мен қабілеттіліктерді талдау);
- қабылдау (белсенділік, энтузиазм мен басқару қабілеті, қажетті нәтиже алуға өз бетімен жұмыстану деңгейі);
- әлеуметтік жан-жақтылық (оқу, жұмыс орнының тез ауысуына қабілеттілік және дайындық);
- коммуникативтік (іскерлік қарым-қатынасқа қабілеті, басқа адамдармен бірге жұмыс жасауға дайындығы, өзгенің пікіріне және қарым-қатынас орнату дағдыларына шыдамдылық таныту);
- әлеуметтік жауапкершілік (құқықтық норма және моральдық ұстанымдарді саналы түрде орындауымен сипатталатын субъект іс-әрекетінің өзіндік реттелуінің ішкі формасы);
- практикалық интеллект (кәсіби интуиция және айқын емес білім негізінде практикалық тапсырмалар мен мәселелерді өнімді шешудегі интегралды қабілет);
- шығармашылық (жаңашылдығымен, сонылығымен, әмбебаптығымен ерекшеленетін өнімді шығаруға қабілет).

Құзыреттілік теориясы В.Чинапах, Я.И.Лефстед, Г.В.Вайлер, Н.Розов, В.В.Сериков, Н.В.Матяш, Ю.В.Койнов, М.Ж.Жадрина, О.С.Сәлімбаев, К.Ж.Төребава, Л.Қалабаева, Г.Құлжанбекова және т.б. еңбектерінде негізделген. Еуропа өнеркәсіпшілері өткізген дөңгелек столдағы өздерінің қорытынды құжаттарында былай деп көрсетеді: «көптеген жас адамдар мектеп бітіргенде кәсіби өмірінде өте қажет болатын: топта жұмыс жасау қабілеті, командалық рух; жауапкершілік сезімі және жеке тәртібі; белсенділік, шығармашылық сезім; кәсібилік рух, өзіндік дамуға бағытталу, жарыс сезімі; жалпы іске қызмет ету сезімі, патриотизм сияқты құзыреттіліктер туралы ешқандай хабары болмай шығады. Бұл сапалар кәсіпорын рухының негізін құрайды».

Батыстың дамыған елдерінде білім берудің мына міндеттері туралы білім алушыларда құзыреттіліктерді қалай қалыптастыру, оларда пайда болатын интеграциялау инкемділігін қалыптастыру, білімді әртүрлі өмірлік ситуацияларға көшіре білу және қолдану туралы мәселелер орын алуға. Бүгінгі күні оларда түйінді құзыреттіліктер айқындалып, алғаш рет Еуропа Кеңесі сарапшылары 1996 ж. білім беру мәселелері бойынша «Еуропалық жобада» алғаш ұсынылған түйінді құзыреттіліктерді оқу үрдісінде қалыптастыру идеясы жүзеге асырылды. Сонымен қатар, Саймон Шо кадрларды даярлауда түйінді құзыреттіліктер анықталатын сегіз категорияларды атап көрсетеді. Олар:

- негізгі дағдылар (сауаттылық және есеп)
- өмірлік дағдылар (өзін-өзі басқару, басқа адамдармен қарым-қатынас)
- коммуникативті дағдылар (коммуникация, проблеманы шешу, ұжымдық жұмыс)
- әлеуметтік және азаматтық дағдылар (әлеуметтік белсенділі, моральдық құндылықтар, ынтымақтастық)
- кәсіп алу дағдылары (ақпаратты өңдеу, өз бетімен шешім қабылдау, бейімделу)
- кәсіпкерлік дағдылары (өз бетімен әрекет жасау, іскерлік мүмкіндіктерді іздеу және зерттеу)
- басқару дағдылары (коммуникация, кеңес беру, талдау қабілеті, жаттығу және үйрету)
- кең дағдылар (талдау, жоспарлау, бақылау).

Бұл жіктеудің кейбір қарама-қайшылықтары бар. Бұнда кейбір дағдылар (коммуникация, басқа адамдармен жұмыс жасау қабілеті және т.б.) қайталанады. Қазіргі кезеңдегі білім берудің мақсаттарының жиынтығы түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыруды көздейді, оның негіздеріне көпмәдениетті қоғамда өмір сүруге қабілеттілік, білімді практиканың қажеттіліктерімен байланыстыру іскерлігі, өмірлік жағдаяты бара-бар бағалай алу және проблеманың шешу жолдарын табу және т.б.

Білім беру практикасы саласында түйінді құзыреттіліктер прагматикалық сипатта болады және ол мыналарға бағытталады:

- тәжірибеден пайдалыны ала білу;
- өзінің алған білімінің өзара байланысын ұйымдастыра білу және оларды тәртіпке келтіру;
- материалды зерделеудің өзіндік тәсілдерін жасау;
- білім алушылар алдында пайда болатын міндеттерді шеше білу іскерлігі;
- өз білімімен өз бетінше айналыса білу іскерлігі және т.б.

Қорытындылай келе, ескеретін жағдай, базалық құзыреттілік оқудың негізгі формалары ретінде болады, олар объективті білімділік формасында айтылады. Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру іс-әрекеттік сипатқа ие және ол студентның функциональды сауаттылығына сүйене отырып жүзеге асуы мүмкін. Түйінді құзыреттіліктер кәсіби сипатқа ие, олар іс-әрекет субъектісінің тұлғалық дамуының нәтижесі түрінде көрінеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. «Атамекен» Қазақстан Республикасы Ұлттық кәсіпкерлер палатасының Басқарма төрағасының 2017 жылғы 8 маусымдағы № 133 бұйрығына қосымша Педагогтің кәсіби стандарты// <https://atameken.kz/uploads/content>
2. Розов Н.С. Философия гуманитарного образования. М., 1993. – С.137
3. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1993. - С.294.
4. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: для студ.высш. и сред.пед.учеб.заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2005. - С.62
5. Дж. Равен. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и
6. Хуторской А.В. Определение общепредметного содержания ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов // [www. eiudos. ru/ news / compet-dis. htm/](http://www.eiudos.ru/news/compet-dis.htm/)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОБЛЕМНО – ПОИСКОВОГО МЕТОДА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ

ЖАБАГИНА Раушан Магжановна

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления
Павлодар, Казахстан
Rzhabagina@gmail.com

Андатпа

Бұл мақалада оқытудың мәселелік ізденістерін қолдана отырып оқушылардың ғылыми – зерттеу дағдыларын дамыту туралы қарастырылды. Өткізілген зерттеу мәселелік оқытудың негізгі қағидаттарына – зерттеу мәселелік жағдайын шешу үшін оны құру, туғызу, тұжырымдауы, ізденіс арқылы, оқу – танымдық іс – әрекеті арқылы қойылған мақсатты орындау үшін құрастырылған.

Аннотация

В данной статье рассматривается развитие исследовательских навыков учащихся с использованием проблемно – поисковых методов обучения. Проведенное исследование базируется на принципе проблемного обучения. В создании проблемной ситуации, формулировки проблемы, подведение учащихся к проблеме, в основе которого лежит принцип поисковой, учебно – познавательной деятельности учащихся, для решения поставленных проблемных задач.

Annotation

This article discusses the development of students ' research skills using problem-based learning methods. The research is based on the principle of problem-based learning, creating a problem situation, problem formulation, bringing students to the problem, which is based on the principle of search, educational and cognitive activity of students to solve the problem tasks.

Почему мне интересен именно этот вопрос? - начиная работать с новой информацией, учащийся часто сталкивается с тем, что материал кажется ему непонятным. На этом этапе – ему необходимо преодолеть элементы механического усвоения знаний, активизировать мыслительную деятельность, сконцентрироваться на ключевых понятиях, с помощью методов исследования, научиться найти выход из данной ситуации, направленный на поиск решения поставленной проблемы, в роли которого может выступать проблемное задание, проблемная задача. Особый акцент должен быть сделан не только на приобретении учащимися предметных знаний и навыков, но и на воспитании

информированного и критически мыслящего гражданина, способного осмыслить научные вопросы в контексте социально и личностно значимых задач.[1, с.5].

Работая над раскрытием способностей учащихся, через различные виды деятельности на уроке с использованием проблемно – поискового метода, я обратила внимание на то, что не всегда учащиеся могут формулировать проблемы, найти способы ее решения, применить полученные знания на практике, не могут связать новую информацию с реальной жизнью. Поэтому, и появилась данная тема исследования, которая, по моему мнению, очень актуальна. Использование проблемного обучения – создание проблемных ситуаций, при изучении материала, выполнении физического эксперимента, решении физических задач позволит учащимся развить навыки и пути решения проблем.

Задачами моего исследования являются:

- преодоление элементов механического усвоения знаний;
- обучение учащихся в формулировке проблемы, выдвижение гипотезы, прогнозирование результатов;
- представление доказательства и рациональные пути решения проблемных ситуаций и задач различными способами.

Планирование данного исследования, началось с ознакомления научных основ проблемно – поискового метода в обучении и посещения общешкольных курсов по выбору. Занятия на курсах позволили подробно ознакомиться со способами организации, различными техниками, инструментами оценивания, обсуждения и обмена опытом с коллегами по темам их исследования.

Основу проблемно – поискового метода составляют теоретические положения американского философа Дж.Дьюи, «ребенок лучше усваивает материал, когда сам является активным субъектом своего обучения и условием его успешности является умение проблематизации материала, его активность и связь обучения с жизнью»[2, с.13-15]. Помимо этого рассмотрены статьи по данному вопросу:

Мельникова Е.М. – Технология проблемного обучения. Школа 2100. Образовательная программа и пути ее реализации. М.Баласс.2017

Якиманская И.С. Проблемно – поисковый метод обучения в современной школе. М. Сентябрь 2016. – 249с

Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты /Интернет - журнал Эйдос/ 2018. [Электронный ресурс] <http://www.eidos.ru/journal/2018/0423.htm> .

Обзор литературы позволил мне составить диалог с коллегами в методическом объединении, молодыми учителями и коллегами естественных дисциплин по обсуждению основных идей планируемого исследования. Для исследования были выбраны учащиеся 9 классов, в одной из групп были частые пропуски занятия, порой бывало по 3 – 6 учащихся. Мне приходилось планировать занятие таким образом, чтобы каждый из них был вовлечен в активную деятельность урока, создать условия для повышения мотивации и развития интереса. [3, с.132].

Пути решения проблемы

При проведении уроков было выявлено, что учащимся сложно понять предоставленную информацию с первого раза, не всегда им удавалось выделить основную идею, выявить проблему, прогнозировать результаты. Карта индивидуальных особенностей класса позволила мне скорректировать деятельность учащихся, использовать различные техники. В выбранной, мною параллели проведено анкетирование, которое включило не стандартные вопросы, а просто планирование эксперимента по определению ускорения свободного падения., необходимо было разработать основные этапы:

- постановка проблемы (она уже у них есть это определение ускорения), выдвижение гипотезы;
- пути решения данной проблемы - с помощью эксперимента, демонстрации, задачи, какой – либо информации из Интернета, описания опыта и т.д.;
- выражение решения - планирование эксперимента, поиск необходимых данных, сбор информации и др.;
- представление полученных данных друг другу, вывод по данной проблеме.

В анкете участвовали все 15 учащихся. Результаты проверки анкеты заставили задуматься о том, что учащиеся не могут применить свои знания в нестандартной ситуации:

- неумение выдвигать гипотезу – 8 уч-ся;
- пути решения проблемы – Интернет источники -2; лабораторная работа -4; эксперимент – 4; описание опыта из Интернета – 2; решение задачи с использованием формулы силы тяжести - 3;
- составлен подробный план решения данной проблемы – 11 уч-ся;
- представлен план без учета последовательности действий – 4 уч –ся;
- анализ полученных результатов – 10 уч-ся;

- неправильная формулировка вывода - 5 уч-ся.

Решение данной проблемы было начато с планирования урока, включающий проблемные вопросы, задачи и ситуации, для решения которых применялись такие методы – как проблемное изложение темы при ее изучении, эвристическая беседа, различные источники информации, носящие исследовательский характер. Также использовались нестандартные задания. Учащимся представлено описание погоды зимой, когда прошел сильный дождь и резкое понижение температуры, СМС – сообщение от службы 112 о гололеде и значение слова «гололед» из разных словарей. Учащиеся должны были выйти на тему урока «Сила трения», не всем учащимся удалось назвать тему урока сразу, поэтому были предложены проблемные вопросы: какое время года, какое явление описывается, какая информация в тексте (закрытие дорог), почему их закрыли, какую опасность для транспорта представляет гололед, какие меры необходимо предпринять и т.д. Такая цепочка вопросов позволит им назвать тему урока. В данном случае, одна и та же проблема представлена различными способами, учащийся, используя свои знания, осуществил выбор, анализ и систематизацию информации, на основе которого сделано прогнозирование по теме урока. Изучение темы «Импульс тела» начато с 1 этапа решения проблемы - демонстрации столкновения 2 тележек. Следующий этап - выдвижение предположений, гипотезы по результатам опыта после соударения (тележки могут двигаться в одном или противоположных направлениях, или одна тележка отскакивает, а другая остается на месте, почему?). После обсуждения опыта учащиеся пришли к выводу, что движение тележек зависит от типа соударений (от массы и скорости тоже). Построение модели взаимодействий тел, осуществляется на третьем этапе – разработки способов проверки гипотезы и его осуществление. Вновь выдвигаются какие-то предположения – *гипотезы*. Таким образом, на данном этапе показываем учащимся, что для объяснения явлений удобно реальные объекты и явления представлять качественными моделями, которые сохраняют существенные признаки изучаемого объекта или явления и упрощают изучение окружающего мира. [4, с.132]. Выстраивание урока в соответствии с методами проблемного обучения позволяет структурировать знания учащихся, превращает учебу в активную, мотивированную, успешную познавательную деятельность.

Проблемное изучение физических законов, проведение экспериментов, решение различных задач на уроке научило учащихся решать проблемы, выдвигать гипотезы, делать выводы. В заключение хотелось бы отметить, что построение процесса обучения физике в соответствии с этапами проблемно – поискового метода открывает широкие возможности для предоставления учащимся инициативы, независимости и свободы в процессе познания, ощущения радости творчества.

Список литературы.

1. Учебная программа по физике 7-10 класс, Астана, 2018г.
2. Дьюи Дж. Образование и демократия. М.: 2000
3. Мельникова Е.М. Технология проблемного обучения. Школа 2100. Образовательная программа и пути ее реализации. М.:Баласс.2017
4. Махмутов М.И. Алгоритм осуществления проблемных ситуаций на уроке. М.: Педагогика, 2005.
5. Якиманская И.С. Проблемно – поисковый метод обучения в современной школе. М. Сентябрь 2016. 23-26
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты /Интернет - журнал Эйдос/ 2018. [Электронный ресурс] <http://www.eidos.ru/journal/2018/0423.htm> .

ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА БАҒЫТТАУ

ЖАКИЕВА Бибикуль Асылбековна
Назарбаев Зияткерлік мектебі мұғалімі
Ақтөбе, Қазақстан
zhakieva_b@akb.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір-қасиет, яғни халық ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтарды жалпыадамзаттық құндылықтармен қатар ала жүре ұрпақты тәрбиелеу ісінің маңыздылығы жайында айтылады. Ұлттық санаға сілкініс әкелу үшін ұлттық мәдениеттің бастауы мен бұлағының көзін ашып жарқыратып

көрсету, жалпы адамзаттың қарым - қатынас құралын, ұлт мәдениетін өркендетуге толық күш салу керектігі айтылады.

Аннотация

В данной статье говорится о накопленными веками духовных, высокоморальных ценностях нашего народа, которые могут быть использованы в формировании настоящего глобального гражданина. В целях укрепления гражданского самосознания, какисновного источника национальной культуры необходимо развития общечеловеческих и культурных ценностей.

Annotation

The article reveals the respect and character peculiar to a particular nation, a citizen of the nation, that is of value to humanity, national spiritual and material values along with the importance of educating generations. This article tells about the necessity of investment of forces and energies for the elevation of the national culture, way of enabling mankind and to shake the consciousness of the people need to openly show the beginning and during the national culture.

This article tells about the necessity of investment of forces and energies for the elevation of the national culture, way of enabling mankind and to shake the consciousness of the people need to openly show the beginning and during the national culture.

XXI ғасырдағы өскелең ұрпақты қоғамның жан-жақты дамыған жеке тұлғасы етіп қалыптастыру – басты міндеттердің бірі.

Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңында “Білім беру жүйесінің басты міндеті — ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу” делінген.

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев: «Біз бүгінгі бейбіт тірлігіміз үшін, Қазақстан деп аталатын Республиканың жер бетінде барлығы үшін, тарихтың әр тұсында осы елді, осы жерді қорғаған қайсар жандардың аруағының алдында қашан да қарыздармыз», – дегені ұлттық құнадылықты бойына сіңіріп өскен, отаншылдық рухы жоғары баланы тәрбиелеу керектігін айқын көрсетеді [1, 3 бет]. Олай болса, жас ұрпақты тәрбиелеуде ата – бабамыздың ізімен ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, мәдениетті, адамгершілік қасиетті, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қоғам қажеттілігі екендігі даусыз. Сондықтан әр адам ұлттық құндылықты өз баласының бойына қалыптастыруда басшылыққа алар сөздерге көңіл бөлейік:

1. М. Жұмабаев: «Жас бала – жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қайтып алмақ» [2, 14 бет].

2. Мұстафа Шоқай: «Ұлттық құндылықтардан жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жоқтайтын пайдалы азамат шықпайды» [2, 7 бет].

3. Бауыржан Момышұлы: «Біздің тарихымыз батырға бай тарих, халқымыз батырлықты биік дәріптеп, азаматтық пен кісіліктің символы, үлгісі санаған. Батырлық деген, ерлік деген ұрпақтан ұрпаққа ата дәстүр болып қала бермек. Өткенін білмеген, тәлім – тәрбие, ғибрат алмаған халықтың ұрпағы – тұл, келешегі тұрлаусыз. Біздің қазақ халқы – батыр халық» [2, 23 бет].

4. Ахмет Байтұрсынов: «Балам деген жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан болсын» [2, 18 бет].

5. Абай Құнанбаев: «Бала мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі - ата – анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан» [2, 32 бет].

Міне осы ұлағатты сөздерді ұғынған ата-ана мен мұғалімдер «бабаларының игі дәстүрін сақтайтын», «күллі әлемге әйгілі, әрі сыйлы өз елінің патриоттары» болатын ұрпақ тәрбиелей алмақ. «Балаңды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле»-, дейді дана халқымыз. Сондықтан да, сан ғасырлар бойы сұрыпталған ұлттық құндылықтарымызды оқу-тәрбие процесіне енгізу арқылы ұлттың тұнып тұрған рухани байлығынан болашақта ел билейтін ұрпақтарды сусындатып, ұлтшылдық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын, бойында ұлттық санасы қалыптасқан тұлғаларды тәрбиелеп шығару – жалпы ұлттың алдында тұрған ұлы міндет. Қандай да бір елдің рухани мәдениеті, әдебиеті мен өнері, ғылым мен техникасы, әлеуметтік жағдайы, материалдық өндірісінің ең маңызды жетістіктері тәрбиесінен көрінуі арқылы оның ұлттық құндылықтарының мәніне ие болады және өскелең ұрпақтың азаматтығы мен отаншылдықты, рухани-адамгершілік жан-дүниесі қалыптасуына белсенді түрде ықпал етеді. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттері, моральдық нормалары, ұлттық құндылықтары бар. Ұлттық құндылықтар – қандай да бір этникалық қауым өкілдерінің өзіндік тарихи көрінісі бар рухани мұраттарының жиынтығы. Ұлттық

құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше екені белгілі. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені, мұнда тәрбиенің негізі ғасырлар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен моралдық тұрғысындағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір-салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды. Қазақы дүниетаным, ақыл-ой, тағылымдық ұлағат ғасырлар бойы шындалып қалыптасты. Сол сан ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін бір арнаға түсіріп тәрбие мәселесінде пайдалану бүгінгі таңда күн тәртібінде тұрған ең басты қажеттілік деп білемін. Ұлттық отаншылдықты қалыптастыруда ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше.

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі мемлекеттен өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Ұлттық тәрбие туралы идея бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу ұлттық идеяның негізгі бағыты болып табылады. Ұлттық идея – қазақ халқы тудырған моральдық нормаларда және ұлттық құндылықтарда бекітілген патриоттық тәжірибені меңгеру, ұлттық этномәдени дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды тану, тарихты құрметтеу арқылы іске асырылады. Көрнекті ғалым, қоғам қайраткері Амангелді Айталы «Ұлттың рухани мұралары мен дәстүрлерін, қаһармандық ерлік салтын қастерлеу – ұлттық идеяның басты көзі болады, оның дүниежүзілік өркениеттер арасындағы өзіндік дербестігін нығайтады» - деп келтіреді [3, 48 бет]. Бүгінгі жас ұрпақты бала шақтан, яғни ерте жастан ұлт құндылықтарына сүйене отырып тәрбие жүргізу керек. Өйткені бүгінгі дұрыс тәрбие – болашақтағы жақсы елдікті танытар азаматтардың өсетінін танытады. Сол себептен де Елбасы өзінің мақаласында «Ұлттық салт-дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс» – деп ой қорытады. Бүгінгі күн тұрғысынан қарайтын болсақ, егемен елдің бейбітшілігі мен бірлігін сақтайтын жас ұрпақтың бойына жастайынан ата-бабаларымыз негізін салған ерлік рухты, отаншылдық сезімді сіңіру кезек күттірмейтін мәселелердің бірі болып отыр. Тарихты оқу арқылы отаншылдыққа, өз халқына, басқа халықтарға деген сүйіспеншілікке, жауынгерлікке, еңбек сүйгіштікке, Отаны үшін кез келген қиындыққа әзір тұруға, халықтар арасындағы достық пен ынтымақтастыққа, қоғам үшін, халық үшін, елі үшін қызмет етуге дайын болуға, адалдыққа, шыншылдыққа, тазалыққа, қарапайымдылыққа, кішіпейілділікке, өз мүддесін халық, Отан мүддесінен жоғары қою сияқты қасиеттерге тәрбиеленеді. Ал, мектептегі тарих сабақтарында ерлікке, жауынгерлікке тәрбиелеу күрделі міндет. Осы жерде ержүрек батырлар мен қолбасшылардың қаһармандығын, ерлігін көрсеткен шайқастары туралы толық нақтыланған материалдар болуы тиіс. «Атамекен, туған жер» ұғымы – әрдайым қастерлі де қасиетті ұғым [4, 152 бет]. Бұл қасиеттер ұрпақ бойына оқумен, біліммен, үйренумен, талпынумен бітеді. Қазақ халқын құрып кету қаупінен сақтап қалған, жерін жауға бермей, ұлан байтақ өлкесін қазақ еліне мәңгі қоныс ету мақсатында жарғақ құлағы жастыққа тимей, елім деп еңіреп өткен хас батырлар қаншама десеңізші! Бұлардың ерлігі кейінгі ұрпаққа қашан да болса өнеге болмақ. Отансүйгіштік рух – тәуелсіз еліміздің әлемдік өркениет көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орнын алуына мүмкіндік беретін бірден-бір күш. Осы жерде жас ұрпақ ең басты отбасында асқақ отансүйгіштік сезімге тәрбиеленуі тиіс. Ұрпақ тәрбиесіндегі ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениет тарихын, бұрын-соңғы ұлы ойшыл педагогтардың еңбектерін оқып жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып келер буынға дұрыс тәрбие-тағылым беру мүмкін емес. Тәрбие беруде ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз қазақстан қоғамының әлеуметтік-мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп айта аламын.

Қарапайым тілмен айтқанда ұлттық мәдени құндылықтар – белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір-қасиет, яғни халық ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар [4, 38 бет].

Қоғамдағы адамдар жасаған рухани, материалдық, мәдени құндылықтардың алмасуы оқыту процесі арқылы жүзеге асырылады. Соның ішінде сын тұрғысынан ойлау жобасы арқылы оқыту – саналы процесс екенін айтқым келеді. Интеллектуалдық деңгейі жоғары тұлғаны қалыптастыру үшін, оны оқытып қана қою жеткіліксіз. Оны тұлға ретінде жан – жақты дамытуға қолайлы, оқытудың шығармашалақ түрін жасау қажет, яғни шығармашылық оқу әрекетін туғызу қажет. Бұл баланы, берілген оқу материалын жаттап алу ғана емес, керісінше өз бетімен білім алу үшін ізденуге үйретеді. Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

— белсенді қарым-қатынас: оқушы мен мұғалімнің әр мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

— индивидтік: мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамытуы, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

— өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды, шешім қабылдауды үйрену және оны дамыту;

— шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір-бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау.

Олай болса, қазіргі кезеңде мектеп табалдырығынан бастап білім беруде ел тарихын терең қозғап, қазақ зиялы қауымының еңбектерін, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы оқушылардың адами құндылық қасиеттерін қалыптастыра аламыз. Сондай-ақ ұлттық салт-сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәсімдер, рәміздер, ырымдар, тыйымдар, жөн-жоралғылар, діни уағыздар, сенімдер, кісілік рәсімдері, перзенттік парыз, адамгершілік борыш, ұрпақтық міндет арқылы іске асырылып ұлттық қасиеттерге айналады.

Оқушының ұлттық қасиеттеріне меймандостық, кісілік, сыйласымдылық, имандылық, кішіпейілділік, кеңпейілділік, салауаттылық, тіршілікке бейімділігі, өнерпаздық, шешендік, ақынжандылық, сыпайылығы, мәдениеттілігі т.б. қасиеттері арқылы ерекшеленеді.

Қорыта келгенде, ұрпағымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, рухани дүниетанымын жалпы адамзаттық деңгейде дамытамыз десек, бойында ұлттық және азаматтық намысы бар ұрпақ өсіргіміз келсе, бүкіл қоғамдық өмірдің өзегін келешек ұрпақ тәрбиесіне, соның ішінде ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге бағыттауымыз қажет.

Қазақстан тарихы пәнін оқыту арқылы да оқушылардың бойында ұлттық құндылықтар жүйесін қалыптастыру пән мұғалімдерінің басты міндеті.

Ұлттық санаға сілкініс әкелу үшін ұлттық мәдениеттің бастауы мен бұлағының көзін ашып жарқыратып көрсету, мешеулеп қалған адамзаттың қарым - қатынас құралы тілді, тіл мәдениетін өркендетуге толық күш салу керек. Ұлттық ана тілді біліп, терең тамыр жайғызу, құрметтеу, салт - дәстүрлерін қадірлей білу, имандылық парасатқа, ұлттық тәрбиелеуге негізделуі қажет.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Біз ХХІ ғасырдың жаһандық картасында ешкімге ұқсамайтын, дербес орны бар ұлт боламыз десек, әлем бізді мәдени жетістіктерімізбен тануы керек», - деген. Сондықтан да ұлттық құндылықтарымызды жаңғырту жолында жаңа серпінмен жұмыс жасай береміз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә., «Болашаққа бағдар:рухани жаңғыру» атты мақаласы , 12 сәуір 2017 жыл.massaget.kz сайты
2. <http://ripkso.kz/files/blocks/2/Catalog-2-2016.pdf> (02.02.2018)
3. Бөлеев Қ. Л. «Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау», Алматы, 2004.
4. Ізбасарова Ж.Ж., «Жеке тұлғаны ұлттық құндылықтарға бағыттап оқыту». Тараз, 2015

АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

ЗАЙЦЕВА Светлана Анатольевна

Alpamys School

Нур- Султан, Казахстан

zaitsieva_s@mail.ru

Аннотация

Проблема активизации познавательной деятельности - одна из актуальных. Педагогической наукой доказана необходимость теоретической разработки этой проблемы и осуществление ее практикой обучения, т.к. формирование личности осуществляется при организации деятельности, прежде всего учебно - познавательной.

В настоящее время исследования ученых убедительно показали, что возможности людей, которых обычно называют талантливыми, гениальными- не аномалия, а норма. Задача заключается лишь в том, чтобы раскрепостить мышление человека, повысить коэффициент его полезного действия, наконец, использовать те богатейшие возможности, которые дала ему природа, и о существовании

которых многие подчас и не подозревают. Поэтому особо остро в последние годы стал вопрос о формировании общих приемов активизации познавательной деятельности.

Задача учителя состоит в том, чтобы сделать детей активными участниками учебно-воспитательного процесса, ведь от того, насколько сознательно, творчески, с желанием будут учиться дети, зависит в дальнейшем самостоятельность мышления, умение связывать теоретический материал с практической деятельностью.

Мышление человека характеризуется активным поиском связей и отношений. Именно направленность на выделение в вещах главного и неглавного, существенного и несущественного и отличает мышление как познавательный процесс от восприятия и ощущения. Что же возбуждает мышление? Толчком к мышлению выступают возникающие на основе восприятия познавательные задачи, парадоксальные положения, удивление и т.д. Наблюдая и размышляя, учащиеся осмысливают суть темы и решают познавательную задачу.

Важно не столько проверять понимание, сколько учить пониманию!

Очевидно, что традиционный объяснительно - иллюстративный метод, недостаточен для решения поставленных задач. Понятно также, что решение этих задач не может проводиться в отрыве от исследований, посвященных особенностям мышления школьников. Поэтому в практике обучения мы руководствуемся результатами психолого-педагогических исследований (Л. С. Выготский, П. Я. Гальперин, Л. В. Занков, В.В. Давыдов) [1].

Одним из ведущих методов обучения в условиях обновления содержания становится системно-деятельностный подход [6]. Основная особенность деятельностного метода заключается в том, что новые понятия и отношения между ними не даются учащимся в готовом виде. Они «открывают» их сами в процессе самостоятельной исследовательской деятельности. Учитель лишь направляет эту деятельность, давая точную формулировку установленных алгоритмов действия и знакомя с общепринятой системой обозначений. Таким образом, ученики строят «свои» знания, поэтому научные понятия приобретают для них личностную значимость и становятся интересными не с внешней стороны, а, по сути.

В программе РКМЧП, осуществляемой при поддержке Международной ассоциации чтения, используется продуманная методическая концепция, позволяющая проводить глубокий анализ, поиск ответа, решения.

На уроках, построенных с учетом трех этапов, создается среда для активной познавательной деятельности: ученики размышляют, учатся принимать критические решения, самовыражаются. Ведущие социальные методы мотивации: взаимопонимание и взаимопроверка, рецензирование и поиск контактов - основа уроков RWCT [2], где учащиеся самореализуются в индивидуальной, парной, групповой работе.

Стратегии обучения, предлагаемые проектом, зависят от структуры ПОР. И стратегии обучения, подобно самой структуре, должны в какой-то мере обязать учащихся: активизировать мышление; участвовать в обсуждении; делать рефлексию на новую информацию; задавать свои вопросы; формулировать и выражать собственные мнения; думать критически и гибко; принимать нетрадиционные решения - творить.

Согласно таксономии Б. Блума, при планировании необходимо отталкиваться от глаголов по «лесенке познания», от простого к сложному: оценка, синтез, анализ, применение, понимание, знание.

Стратегии - побуждение к учебной деятельности. «Я понимаю, только тогда, когда делаю».

Заслуга авторов проекта в том, что проект не дает готовых ответов о том, как обучать сегодня, проект дает возможность учителям самим искать ответы, искать от урока к уроку, постоянно.

Кроме того, в современном мире, активно используется метод проектов [5]. Эта работа направлена на достижение нового, уникального результата в течении определенного периода времени. Проектное обучение активно влияет на мотивационную сферу обучаемого. Проектное обучение - мощное средство, позволяющее увлечь новое поколение по пути саморазвития, самосовершенствования, самопознания и самовоспитания.

Данные методики - это инструменты в руках педагога, которые помогут в развитии активизации познавательной деятельности учащихся.

Успех обучения зависит от того, в какой мере в школе используется система средств, способствующих поддержанию высокой познавательной активности учащихся.

Литература:

1. В. В. Давыдов. Проблемы развивающего обучения. М. Педагогика, 2015 г.
2. С. Мирсеитова. Философия и методы RWCT в действии. Алматы, 2017 г.

3. Н. Ф. Талызина. Формирование познавательной деятельности младших школьников. М., 2007 г.
4. Г. И. Щукина. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М., 2005
5. А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина. Учебный проект в школе: высокий педагогический результат. Москва, 2019 г.
6. Л. В. Селькина, Н. В. Новосельцева. Урок в современной начальной школе. Алматы, 2012 г.

ЭЛЕКТРОНДЫ КІТАПХАНАЛАРДЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҮРДІСТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ТИІМДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

С.Ш. ТІЛЕУБАЙ., ЗАКИРОВ Шоқан Сейдуллаұлы

Қорқыт ата атындағы Қызылорда Университеті

Қызылорда, Қазақстан

shokanz@bk.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада электронды кітапханалар ұғымы айқындалып, олардың түрлері мен ерекшеліктері және классикалық кітапханалардан артықшылықтары жайлы жазылған. Электронды кітапханалардың педагогикалық үрдісті ұйымдастырудағы атқаратын рөлі айқындалып, олардың білім беру үрдісін жандандыру үшін маңыздылығы көрсетілген. Сонымен қатар, электронды кітапханалардың құрылымы сипатталып, еліміздің және әлемнің басты ғылыми электрондық кітапханаларының тарихы мен құрылымының сипаттамасы келтірілген.

Қазіргі таңда жаңа ақпараттық технологиялардың адам өміріндегі рөлі күннен-күнге артып, өсіп келеді. Жаңа технологиялар қоғам өмірінің барлық салаларына еніп, адамзатты түпкілікті өзгертуге бағыт алды. Қазіргі адам өмірін компьютерсіз елестету мүмкін емес. Адам үйінде де, жұмыс орнында да компьютер алдында отырып жұмыс жасайды, кітап оқиды, кино көріп, музыка тыңдайды.

Адам өміріне енген жаңа технологиялардың бірі – электронды кітапханалар.

Электронды кітапхана дегеніміз – сақталған барлық ақпарат қорын (әдебиеттер, сілтемелер жинағы, аудио және бейне материалдар) оқырманға ақпараттық технологиялар арқылы оңтайлы пайдалануға мүмкіндік беретін ақпараттық жүйе.

Егер біз осыдан 10-20 жыл бұрын керекті әдебиетті оқу үшін, кітапханаға барып, оны кітап сөрелерінен іздеп табуымыз керек болатын болса, енді үйден шықпай-ақ қалаған кітапты аз уақытта жүктеп алып оқуға мүмкіндік бар. Ол үшін жалғыз шарт – интернет желісіне жалғанған компьютердің болуы.

Электронды кітапханалардың классикалық, яғни қағаздық кітапханалардан көптеген артықшылықтары бар:

– Электронды кітапханаларда кітаптар бөлмедегі кітап сөрелерінде орын алмай, бір ақпараттық жүйеде сақталады;

– Электронды кітапханада керекті әдебиетті табу, классикалық кітапханаға қарағанда, оңай әрі жылдам болады;

– Электронды кітапханалардың жалғыз мәтін түріндегі кітаптарды ғана емес, сонымен бірге аудио, видео, презентация, сілтемелер түріндегі ақпаратты сақтау мүмкіндігі бар;

– Электронды кітапханалар шексіз мөлшердегі ақпарат қорын сақтай алады.

Сонымен қатар, қазіргі таңда мобильдік қосымшалар болып табылатын электрондық кітапханалар үлкен сұранысқа ие. Бұл оқырманға тіпті көшеде келе жатып керекті әдебиетін тауып, оқуға мүмкіндік береді.

Электронды кітапханалардың түр-түрі болады. Мысалы, ондағы әдебиет қорының мазмұнына байланысты электронды кітапханалар:

– Аралас бағыттағы

– Арнайы мамандырылған бағыттағы электронды кітапханалар болып бөлінеді.

Аралас бағыттағы электронды кітапханаларда әр түрлі бағыттағы әдебиеттер, мысалы, көркем әдебиет, техника, филология, философия бағытындағы әдебиеттер сақталады. Әдетте, олар бағытына қарай топталып, қажетті әдебиетті оңтайлы іздеуге мүмкіндік береді.

Ал арнайы мамандандырылған электронды кітапханаларға келетін болсақ, онда бір салаға қатысты, мысалы, тек тарихи, экономикалық немесе техникалық ғылымдар бағытындағы әдебиеттер сақталады. Мұндай электронды кітапханаларды пайдалану, әсіресе, белгілі бір саланың мамандарына, жоғары оқу орындары оқытушылары мен студенттеріне өте тиімді болады. Алайда, бүгінгі таңда мұндай кітапханаларға сұраныстың жоғары болуына қарамастан, әлі күнге дейін арнайы мамандандырылған электронды кітапханалардың жеткіліксіз болуы маңызды мәселеге айналып отыр.

Сонымен қатар, электронды кітапханалар ондағы ақпараттың физикалық тұрғыдан орналасуына байланысты келесі топтарға жіктеледі:

– Барлық ақпараттық ресурстары бір жерде, яғни сол интернет ресурста шоғырланған кітапханалар;

– Басқа ресурстарға сілтемелер жинағы болып табылатын электронды кітапханалар;

– Гибридті, яғни ақпараттық ресурстарының бір бөлігі сол интернет ресурста сақталған әдебиет қоры бола отырып, қалған бөлігі басқа интернет ресурстарға сілтемелер болып табылатын электронды кітапханалар.

Алайда, электронды кітапханалар осы жіктеменің қай тобына жатса да, олардың барлығы дерлік оқырманға ақпараттық ресурстарын біріктірілген ақпараттық жүйе ретінде ұсынады. Жоғарыда аталғандай, бұл ақпараттық ресурстар физикалық тұрғыдан бір жерде орналаспай, әртүрлі ақпараттық қорларда, тіпті әртүрлі интернет ресурстарда сақталуы мүмкін. Электронды кітапханалардың басты міндеті – оқырманның кез-келген әдебиетті оңай әрі жылдам тауып, оны тиімді қолдануына барынша жағдай жасау болып табылады [1].

Электронды кітапханалардың педагогикалық үрдісті ұйымдастыруда орны ерекше.

Электронды кітапханалар білім беру үдерісінде:

– Қажетті ақпаратты қолжетімді етеді;

– Оқытудың тиімділігін арттырады;

– Педагогикалық процесті байытып, түрлендіреді;

– Оқушылардың білім алуға ынтасын арттырады.

Педагог бір сабаққа қатысты ақпарат жинау үшін кітапханға бармай, үйінде, не болмаса жұмыс орнында отырып-ақ барлық қажетті ақпаратты таба алады.

Сонымен қатар, оқушылар да, үй жұмысын жасағанда, реферат, курстық жұмыс жазғанда электронды кітапханаларды пайдалана алады [2].

Мысалға Қазақстандық Ұлттық электронды кітапхананы (www.kazneb.kz) келтіруге болады. Бұл жоба 2008 жылы Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат министрлігінің «Электронды мемлекеттік кітапхана қорын қалыптастыру» жобасы бойынша Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасының негізінде жасалды [3].

Қазақстанның Ұлттық электронды кітапханасын (ҚазҰЭК) құруда ҚР Ұлттық академиялық кітапханасынан басқа, ірі облыстық және жоғары оқу орындарының кітапханалары, қоғамдық мекемелер, музейлер мен жеке авторлар, атап айтқанда, белгілі жазушылар, ғалымдар мен қоғам қайраткерлері ат салысты. Барлығы, бұл жобаға 2 Ұлттық кітапхана, 18 облыстық кітапхана, 10 қалалық орталық кітапхана, 33 жоғары оқу орындарының кітапханасы және 11 қоғамдық орталықтар, ғылыми институттар, музейлер мен басқа мекемелер қатысты.

Бұл электронды кітапханада электронды форматтағы кітаптар, сөздіктер, журналдар, газеттер, мақалалар және т.б. ақпарат көздері сақталған. Керекті кітапты немесе басқа ақпаратты электронды кітапхананың іздеу жүйесіне енгізу арқылы табуға болады. Одан басқа, ҚазҰЭК-те оңтайлы пайдаланушылық интерфейс, баспалдақты құрылымды электронды каталог жүзеге асырылған. Бұл каталог кітаптардың қосылуы не жойылуына байланысты жаңартылып отырады [3].

Көршілес Ресей Федерациясын алып қарастырсақ, бірінші кезекте elibrary.ru ғылыми электронды кітапханасын атап өткен жөн. Бұл электронды кітапхана 1999 жылы Ресей Фундаменталды Зерттеулер Қорымен ресей ғалымдарына шетел ғылыми баспаларын қолжетімді ету үшін жасалған болатын [5].

2005 жылы elibrary.ru ресейлік ғылыми басылымдармен жұмыс жасай бастап, 2020 жылға қарай оның ақпарат қоры 34 млн ғылыми мақалаға жетті. Сонымен қатар, бұл электронды кітапханада алуан түрлі саладағы ғылыми әдебиеттер мен журналдар сақталып, олардың құрамы үнемі жаңартылып отырады [4].

Бүгінгі таңда elibrary.ru электронды кітапханасы Ресейдің алдыңғы қатарлы ғылыми кітапханасына айналып отыр.

Шетелдік электронды кітапханаларынан Scopus атты әлемдегі ең үлкен әмбебап библиографиялық ақпарат қорын келтіруге болады. Бұл ғылыми ақпарат қоры 2004 жылы Elsevier нидерландтық ғылыми басылымдық корпорациясымен жасалған болатын [5].

2009 жылдың ортасына қарай Scopus ақпарат қоры 38 млн ғылыми мақаланы құраса, қазіргі таңда оның саны 60 млн-нан асты.

Scopus дегеніміз:

- 22 мыңнан астам ғылыми журнал;
- 145 мыңға жуық кітап;
- 100 мың конференцияда жарияланған 8 млн-ға жуық ғылыми мақала;
- Әлемнің алдыңғы қатарлы патенттік мекемелерінің 28 млн патенті.

Сонымен қатар, әлемнің ең ірі электронды кітапханаларынан Web of Science платформасын, ғылымның әртүрлі бағытындағы әдебиеттер жинағы болып табылатын PubMed, ERIC, SciFinder, Jstor ақпарат қорларын келтіруге болады.

Алайда, олардың ақпарат қоры негізінен ағылшын тілінде болғандықтан, әзірге бұл электронды кітапханалар біздің елде аз қолданылады. Сондықтан да, қазіргі таңда ағылшын тілін жетік меңгеру тиімді ғылыми жұмыс жасаудың басты шарттарының біріне айналып отыр.

Сонымен, қорытындыласақ, бүгінгі күні электронды кітапханалар білім беруді ұйымдастыру үдерісінде маңызды орын алады. Олар керекті ақпаратты табуды жеңілдетіп, оқытуды байытады, түрлендіреді және қызықты етеді. Уақыт өте келе электронды кітапханалардың білім беруде маңызы артатыны сөзсіз. Сондықтан да, біздің, яғни педагог мамандарының қазіргі таңдағы басты міндеттерінің бірі – электронды кітапханаларды оқыту үрдісінде тиімді қолданудың жолдарын барынша ойластырып, оларды күнделікті оқыту жоспарына қосу болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Вигурский, К. В. Развитие электронных библиотек: мировой и российский опыт, проблемы, перспективы. // К. В. Вигурский, Е. А. Горный. Интернет и российское общество / под ред. И. Семенова; Моск. Центр Карнеги. - М.: Гендальф, 2002. - С. 158-188.
2. Сергеев, С.Ю. Роль библиотек в эффективном использовании научной информации в электронной коммуникации. // Педагогическое образование в России. 2013. № 5. С. 52-57.
3. Қазақстан Республикасының Ұлттық Академиялық кітапханасы [Электрондық ресурс]. – URL адресі: <http://nabr.kz/>
4. Научная электронная библиотека [Электрондық ресурс]. – URL адресі: <https://www.elibrary.ru/defaultx.asp>
5. Википедия - проект свободной многоязычной энциклопедии [Электрондық ресурс]. – URL адресі: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

ТВОРЧЕСТВО Г. ФРЕЙТАГА В ПОСТРОМАНТИЧЕСКОЙ НЕМЕЦКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ИВАНОВА Елена Радифовна

Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ
Орск, Россия
iva17051@yandex.ru

Аннотация

Мақалада неміс әдебиетіндегі реализмнің қалыптасуының ерекшеліктері қарастырылады, неміс реализмінің эстетикасының негізгі теориялық ережелері талданады. Бұл теориялық негіз Г. Фрейтагтың көркем шығармашылығын басқа қырынан көруге мүмкіндік береді. Жазушының көркем мұрасын талдау ХІХ ғасырдың екінші жартысындағы неміс әдебиеті тарихының жалпы көрінісін айтарлықтай толықтырады.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности становления реализма в немецкой литературе постромантического периода, анализируются основные теоретические положения эстетики немецкого реализма. Эта теоретическая база позволяет увидеть художественное творчество Г. Фрейтага под иным углом зрения. Анализ художественного наследия писателя значительно дополняет общую картину истории немецкой литературы второй половины ХІХ в.

Во второй половине ХІХ в. в Германии, как и в других европейских странах, начинается создание теоретической базы реализма. Начало этому было положено литературным критиком и историком литературы Ю. Шмидтом (1818-1886), который в 1847 г. основал журнал «Die Grenzboten». Формулируя свои программные принципы реалистического направления в литературе, Шмидт

опирался на идеологию немецкой либеральной буржуазии. Образцом новой литературы критик считал Ч. Диккенса, на которого часто ссылался в своих статьях. Вслед за английским писателем Шмидт утверждает, что главным героем литературы должен стать представитель среднего сословия. В выборе темы и сюжета реалистических произведений Шмидт рекомендует обращаться к современности, ее злободневным проблемам, но при этом избегать политических проблем. В своей известной «Истории немецкой литературы девятнадцатого века» он писал: «Содержанием романтического искусства был идеал, и идеальным считалось все, что противоречило действительности; содержание современного искусства – реальность. Одно имело теоретические, другое – практические требования; то может оставаться при иллюзиях и мечтах, это видит только жизнь и ее печали. Поэтому современное искусство пессимистично в его основе. Реальностью является то, что противоречит идеалу» [8]. Однако данная формула касалась только европейского реализма. Создавая немецкую теорию реализма, Шмидт на страницах своего журнала по сути «опровергал то, что доказывал европейский реализм, понимая под „действительностью“ реалии бюргерской жизни, представленные в их опозитизированном варианте» [9]. Свой подход к изображению действительности критик назвал «истинным реализмом» („der wahre Realismus“).

Немаловажную роль в утверждении новых тенденций в немецкой литературе 40-60-х гг. XIX в. сыграл критик и писатель О. Людвиг (1813-1865), который в своих заметках о творчестве Шекспира впервые употребляет понятие «поэтический реализм» („der poetische Realismus“), определившее своеобразие целого периода в истории немецкой литературы. Однако говорить о том, что одна цитата О. Людвига стала основой „поэтологического манифеста реализма“ („das poetologische Manifest des Realismus“), было бы неверно. Не преувеличивая значения этого факта, надо признать, что Людвиг создал емкую и точную «формулу», отразившую особенности современного ему искусства [4]. Основные положения своей теории «поэтического реализма» он изложил, главным образом, в своих письмах. Соглашаясь с Ю. Шмидтом в том, что объектом внимания искусства должна быть действительность, О. Людвиг писал в своем дневнике: «Меня больше не удовлетворяет неопределенность музыки, я должен иметь перед собой реальные образы» [1]. Исследователь А. Мейер, анализируя взгляды О. Людвига на искусство, среди прочих выделил такую «аксиому» его эстетики: основой творчества является человеческая природа. Действительно, воспринимая философию как чистую теорию, Людвиг всегда опирался на собственные наблюдения над «человеческой природой». «Я не исхожу ни из какой философии, так как те, на кого я хотел бы опираться в моих исследованиях, могут скоро выйти из моды [...] Я исхожу из человеческой природы» [7]. Таким образом, Людвиг утверждает, что в основе творчества лежит наблюдение над действительностью. Вместе с тем он считал, что «искусство должно стать компромиссом между действительностью и представлением о ней, созданным по желанию человека» [6], то есть Людвиг оставлял за художником право поэтизировать картину реального мира. Каковы же были принципы этой поэтизации?

Прежде всего, это его представление о типичном. По Людвигу, типичное выявляется в процессе «чувственного созерцания („die sinnlichen Anschauung“) современной реальности». Более того, типичное, считает критик, ярче проявляется в частном. «Только в частном может обнаружиться типичное. Иное общее, абстрактный идеал ведет к лжи, к неоправданной поэтизации, к пустой фразе. Однако типичное – это результат множества черт» [6]. Важно отметить, что свое понимание типичного как «общего в частном» („ein Allgemeines in einem Besondern“) Людвиг проверяет только на материале бюргерской жизни. Именно бюргерство он считает носителем главных тенденций современности и вечных жизненных ценностей, о которых Людвиг говорит как об отправном пункте своего представления о «поэтической правде» изображаемой действительности. В основе его принципа типизации лежат такие непреходящие жизненные ценности, как любовь, доброта, честь, долг, патриотизм и другие. Не подверженные влиянию времени, они, как считает Людвиг, становятся базой для создания типичного художественного образа. Критик писал: «Искусство может придерживаться только того, что присуще человеку во все времена. Придавая этому современные индивидуальные черты, оно таким образом создает необходимые реалистические идеалы» [9].

Ограничившись изображением реалий бюргерской жизни, О. Людвиг разделяет ее на две сферы: пошлая действительность („gemeine Wirklichkeit“) и настоящая (подлинная) действительность („wahre Wirklichkeit“). Людвиг, руководствуясь своими художественными принципами, изображает только «настоящую действительность», то есть отбирает только тот материал из жизни третьего сословия, который можно представить в опозитизированном виде и не разрушить при этом ощущение реальности происходящего.

Немаловажно для эстетики Людвига понимание цели искусства, которую он видит в обучении житейской мудрости. «Я считаю житейскую мудрость („die Lebensweisheit“) высшей целью

человечества [...]», – писал он. «Главная цель обращенного к жизни искусства – обучать умению жить» [7]. В этом заключается и дидактический пафос его творчества, характерный и для литературы бидермейера. Более того, под «умением жить», как показывают его художественные произведения, Людвиг понимал следование нормам бюргерской морали и их практическое воплощение.

Поискам новых путей развития искусства в постромантическую эпоху была посвящена и деятельность философа-младогегельянца, автора фундаментального труда «Эстетика» („Ästhetik oder Wissenschaft des Schönen“, 1846-1858), писателя Ф. Т. Фишера (1807-1887). Ощущая неоднозначность современной ему ситуации, сложившейся в искусстве и литературе, он писал своему другу Д. Штраусу в мае 1838 г.: «Чувствую себя как амфибия между идеализмом и реализмом» („Amphibium zwischen Idealismus und Realismus“) [8]. Его суждения об особенностях отражения реального мира в искусстве во многом схожи с теорией Ю. Шмидта и О. Людвига. Однако Фишер был хорошо знаком с философией Гегеля, в частности с его суждениями о типичном, и часто ссылался на него. Фишер, как и Людвиг, требует от искусства «внутренней правды» („innere Wahrheit“) [10], основанной на вечных жизненных ценностях.

Схожими являются идеи Шмидта и Фишера в вопросе об особенностях отражения современности в искусстве. Фишер, избегая политических проблем, верит в «вечный, справедливый порядок», который приведет к вселенской гармонии. Возвышенное, поэтическое призвано, по его мнению, сгладить неприглядные черты изображаемой действительности. Отсюда – стремление к идеализации, аполитичности в освоении реальности. «Немецкая буржуазия отличалась умеренностью и провинциализмом, – писал Г. Лукач. – Поэтому в Германии не мог возникнуть такой смелый и решительный реализм, как во Франции и Англии. Но Фишер, как апологетический идеолог своего класса, видит в этой робости реалистического немецкого искусства его эстетическое преимущество» [2]. Как Людвиг и Шмидт, Фишер особое значение придавал немецкому бюргерству, в котором видел «идеал человечества». Разрабатывая теорию современного романа, критик выделял как самый актуальный – роман воспитания. Однако Фишер при этом подчеркивал, что герой, интересующийся политикой, не может быть описан в этом романе, так как сфера этого жанра – обыденная действительность, которую он связывал с жизнью среднего сословия. Роман о бюргерах он называл «бюргерским романом». Подчеркивая ценность таких общественных устоев, как семья, брак, дом, Фишер приходит к выводу о том, что «бюргерский роман – это истинный образцовый вид романа» [10] в современной литературе. Свой метод в изображении действительности Фишер обозначил как «косвенная идеализация» („indirekte Idealisierung“).

Таким образом, «истинный реализм» Ю. Шмидта, «поэтический реализм» О. Людвига и «косвенная идеализация» Ф. Т. Фишера по сути обозначают одно и то же явление в немецкой литературе 40-60-х гг. XIX в., обусловленное настроениями либеральной части общества, не принявшей и не понявшей причин и следствий политических событий 1848-1849 гг. В художественной практике это проявилось в аполитичности, интересе к бюргерству, обращении к жизни провинций, теме «малой» родины, бытописанию.

Одним из писателей, воплотившим в своем творчестве черты «поэтического реализма», является Г. Фрейтаг (1816-1895). Получивший филологическое образование в университетах Бреславля и Берлина, Фрейтаг в начале своего творческого пути попал под влияние младогерманцев. Однако вскоре отошел от этого движения и стал поддерживать идеи либеральной немецкой буржуазии периода Реставрации. В 1839-1847 гг. он занимал должность приват-доцента в бреславском университете. С 1848 г. становится вместе с Ю. Шмидтом учредителем и корреспондентом журнала «Die Grenzboten», на страницах которого выступал как сторонник идей Ю. Шмидта и О. Людвига. Г. Фрейтаг является автором множества драматических произведений, в которых, следуя за Людвигом, разрабатывал теорию реалистической драмы, оставаясь при этом, как отмечает К. Рихтер, в рамках «поэтического реализма» [9].

Наиболее известной пьесой Г. Фрейтага стала комедия «Журналисты» („Die Journalisten“, 1852), в которой драматург затрагивает проблемы современной ему политической прессы. В «Журналистах» Фрейтаг достаточно убедительно изображает очередную предвыборную кампанию. Такие художественные приемы, как гротеск (например, в сцене представления полковника Берга в качестве кандидата в депутаты), говорящие имена (например, Шмок – с нем. Schmock – писака, продажный журналист; Пипенбринк – с нем. Piepen – деньги, деньжата; Brink – луг, поляна; Клейнмихель – от нем. Michel – простофиля, дурак, увальень и т. п.). Однако, соединив в сюжете политику и частную жизнь, драматург в финале снимает злободневный конфликт, примиряя главных политических противников, которые отказываются от своих амбиций в пользу личного счастья. Комедия заканчивается свадьбами: Ольдендорф женится на Иде, а его оппонент Бельмаус – на Аделаиде Рунек, родственнице Иды. Ольдендорф и Бельмаус без особых колебаний оставляют свое

политическое поприще, устремляясь навстречу семейному счастью. Очевидно, что такой финал пьесы превращает все злободневные проблемы в пустую суету в сравнении с вечными жизненными ценностями, что вполне в духе бидермейерского разрешения конфликта. М. Л. Тронская писала об этой пьесе Фрейтага: «Сентиментальная героиня, благородный, но легковёрный и тщеславный старик, молодая чувствительная вдова, в руках которой сосредоточены нити интриги, – выходцы из мещанской драмы Иффланда и Коцебу» [3].

В последующие годы Г. Фрейтаг обратился к жанру романа и написал такие масштабные произведения, как «Приход и расход» („Soll und Haben“, 1855), «Картины из немецкого прошлого» („Bilder aus der deutschen Vergangenheit“, 1859-1867), цикл повестей «Предки» („Die Ahnen“, 1872-1880) и др. Каждое из этих произведений представляет собой основательное исследование изображаемой эпохи. Остановимся на одной из повестей Фрейтага «Из жизни маленького города» („Aus einer kleinen Stadt“, 1854), позже вошедшей в цикл «Предки». В этом произведении сочетаются черты литературного бидермейера и тенденции «поэтического реализма».

Повесть рассказывает о необычной истории, произошедшей в семье Кенингов. В 1805 г. один из представителей этой династии, молодой врач Эрнст Кенинг, приехал работать в немецкий провинциальный городок. Оказавшись однажды в доме деревенского пастора, он знакомится с его дочерью Генриетой, в которую влюбляется. Однако начавшаяся война с французами не дает влюбленным возможности объясниться. Во время оккупации Генриету спасает от мародеров французский капитан, который тут же объявил ее своей невестой и обменялся кольцами с потерявшей сознание девушкой. Семья Генриеты считает, что теперь она обязана выйти замуж за Дессаля. На протяжении семи лет Генриета пытается найти его и расторгнуть помолвку, состоявшуюся в столь необычных обстоятельствах, но Дессаль настаивает на своих правах. Эрнст также оказывается в затруднительном положении и решает отправиться на фронт, чтобы в честном бою сразиться с Дессалем и разрубить этот запутанный узел. Однако поединок соперников не решает этой проблемы. Долгожданная победа над французами принесла и известие от Дессаля, который, наконец, согласился расторгнуть помолвку с Генриетой, уступая ее чувствам к Кенингу. Эта сюжетная линия романа завершается свадьбой Эрнста и Генриеты. Спустя много лет они нашли старинную летопись семьи Кенингов, начатую предками Эрнста еще в 1530 г. В ней было написано, что кузен Эрнста, выбрав военную стезю, взял фамилию матери – Дессаль, и что он погиб в 1815 г. в битве при Бельальянсе. Такой исход событий более типичен для новеллы с ее неожиданным поворотом в финале. Более того, несмотря на обилие исторических событий и имен, в повести доминирует сюжетная линия, связанная с Эрнстом, Дессалем и Генриетой, что характерно для традиций литературы бидермейера. Акцент на истории из частной жизни, сделанный в конце произведения, также подчеркивает это.

В целом в повести «Из жизни маленького города» явно ощущается наличие двух повествовательных традиций. С одной стороны, идеализация патриархального быта (например, в главах о жизни пасторского семейства), преобладание сюжета из частной жизни, изображение немецкого бюргерства (в главах «1805 год», «Встреча», «Мир» и др.), внимание к деталям быта, культ «старого доброго времени» связывают роман Г. Фрейтага с литературным бидермейером. С другой, следуя положениям «поэтического реализма», писатель вводит в произведение главы из современной ему жизни. Это история сына Эрнста и Генриеты Кенинг Виктора. В трех последних главах «У семейного очага», «В университете», «Эстетика» рассказывается о его нравственных исканиях, образовании, выборе профессии и т. д. Однако после увлекательной интриги повести эта часть кажется лишь «механическим» дополнением, не связанным с основным действием произведения. Событийный сюжет неожиданно исчезает, и динамику действию придают размышления Виктора. Важно отметить, что он не ищет себя в политической и общественной деятельности, его интересует наука, искусство, литература, которым он собирается посвятить свою жизнь (глава «Эстетика»). Не случайно исследователь К. Хольц назвал эту повесть, как весь цикл «Предки», «бегством из действительности» [5].

Возможно, что, написав повесть по уже известным популярным канонам, Фрейтаг счел необходимым обозначить свои новые эстетические взгляды и для этого ввел в повесть героя из современной жизни, воплотившего идеи «поэтического реализма». Очевидна творческая эволюция Г. Фрейтага, которая отразилась в своеобразном сочетании черт бидермейера и «поэтического реализма», что отличает общую динамику литературного процесса в Германии второй половины XIX в.

Литература:

1. История немецкой литературы : в 5 т. М. : Изд-во АН СССР, 1967. Т. 4. С. 78.
2. Лукач Г. Карл Маркс и Ф. Т. Фишер / Г. Лукач // Литературные теории XIX века и марксизм, пер. с нем. М. : Гослитиздат, 1937. С. 125.

3. Тронская М. Л. Фрейтаг / М. Л. Тронская // История немецкой литературы : в 5 т. М. : Наука, 1968. Т. 4. С. 144.
4. Hillebrand B. Theorie des Romans : in 2 Bd. / B. Hillebrand . München, 1972. Bd. 2. S. 66.
5. Holz C. Flucht aus der Wirklichkeit: „Die Ahnen“ von G. Freytag. Roman der Gründerzeit / C. Holz. Fr. a. M., 1983.
6. Ludwig O. Briefe. In 3 Bd. / O. Ludwig. Weimar, 1935. Bd. 1. S. 25.
7. Meyer A. Die ästhetischen Anschauungen Otto Ludwigs / A. Meyer. Diss. Winterthur, Keller, 1957. S. 4.
8. Schmidt J. Geschichte der deutschen Literatur im neunzehnten Jahrhundert : in 3 Bd. / J. Schmidt. Lpz., 1856. Bd. 3. S. 5.
9. Richter C. Leiden an der Gesellschaft. Vom literarischen Liberalismus zum poetischen Realismus / C. Richter. Königstein, 1978. S. 144.
10. Vischer F. T. Ästhetik oder Wissenschaft des Schönen : in 3 Teil / F. T. Vischer. Stuttgart, 1857. T. 2., S. 45.

КУЛЬТУРА СТУДЕНТА КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ОБРАЗОВАНИЯ

ИЗБАСАРОВА Жанар Жаксыбаевна

Кызылординский университет имени Коркыт Ата

Кызылорда, Казахстан

janar_7370@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада студенттің мәдениетіне көңіл бөлу болашақ мамандарды даярлау сапасын арттырудың факторы ретінде қарастырылады. Білім беру мәдениеті тұжырымдамасына шолу жасалынған. Білім беру мәдениетті келесі ұрпаққа жеткізу құралы ретінде қарастырылады.

Аннотация

В статье культура студента рассматривается как фактор повышения качества подготовки будущих специалистов. Приведен обзор понятии «культура образования». Образование рассматривается как средство трансляции культуры.

На общегосударственном уровне приняты в Казахстане «Концепция развития системы образования РК до 2015 года» [1, с.1] и «Государственная программа развития системы образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы» [2, с.5] предполагают, в первую очередь, повышение качества образования, гармонизацию национальных стандартов образования с образовательными стандартами передовых стран мира.

Модернизация содержания высшего образования в условиях информационного общества, проводимая в последнее время предъявляет высокие требования к качеству подготовки выпускника педагогического вуза. При этом мы полностью солидарны с точкой зрения Н.Б. Крыловой, которая подчеркивает, что «качество образования» важно рассматривать в основном как определенную «культуру образования», поскольку понимание культуры состоит как раз в признании «возделанности», «высокой организованности», «упорядоченности», «образцовости» явления [3, с.132]. Следовательно для повышения качества образования мы должны ориентироваться на систему образования которая должна быть культурно-, социо- и личностно сообразная [4, с.57].

Вектор гуманитаризации придает образованию потенциал субъективной значимости и культурной ценности для личности, создает условия для побуждения личности к осмыслению мира и себя в этом мире, духовному развитию. Познание культуры, в которой живет человек, вплетено в сам процесс культурного становления человека. Личность «входит» в культуру и использует ее как средство саморазвития, т.е., осуществляя культурную деятельность, она созидает саму себя как субъект культуры.

О «человеке культуры» как ее субъекте говорит доктор педагогических наук Г.И. Гайсина. По ее мнению, человек не только осуществляет потребление и духовное освоение объектов культуры, но и реализует культуросозидающее начало, воспроизводит себя как человека культуры [5]. В связи с этим уместно привести суждение известного философа М.С. Кагана: «Человек является прямым культурогенным субъектом, воплощающим себя в культуре, делающим ее своим инобытием и ею же формируемым» [6].

Но приемлемо и обратное действие, когда субъект, меняясь, меняет культурную среду. Как отмечает другой, не менее известный философ Л.Н. Коган, «в процессе самореализации личность вносит свой вклад, большой и малый, в совокупный процесс развития культуры, выступает субъектом культурного творчества» [7, с.63].

С позиций принципа культурутворчества эти два встречных взаимодополняющих процесса должны проявляться в образовании, тогда возможно не только вхождение личности в мир культуры, культурная самоидентификация, но и культурная трансформация самого образования [8, с.76].

По мнению американского психолога Абрахам Г. Маслоу, влияние культуры на науку и на людей, творящих ее, заслуживает гораздо большего внимания, нежели мы уделяем ему в настоящее время. Деятельность естествоиспытателя в некоторой степени определяется культуральными факторами, то же самое справедливо и в отношении продукта его деятельности – научного знания. Должна ли наука быть наднациональной, надкультурной, и если да, то какой степени; в какой степени ученый должен отмежеваться от влияния взрастившей его культуры, если он ставит перед собой цель объективного восприятия фактов и явлений; в какой степени он должен быть гражданином Вселенной, например; насколько отчетливый отпечаток классовой или кастовой принадлежности несут на себе результаты его научной деятельности – вот вопросы, которые должен задать себе каждый ученый и на которые он обязан ответить, чтобы уяснить, насколько культура «искажает» его восприятие реальности [9, с.45].

А. Кребер вместе со своим соавтором (К. Клакхоном) определял понятие «культура» следующим образом: «Культура состоит из внутренне содержащихся и внешне проявляемых норм, определяющих поведение, которое осваивается и опосредствуется при помощи символов; она возникает в результате деятельности людей, включая ее воплощение в (материальных) средствах. Сущностное ядро культуры составляют традиционные (исторически сложившиеся) идеи, в первую очередь те, которым приписывается особая ценность. Культурные системы могут рассматриваться, с одной стороны, как результаты деятельности людей, с другой – как ее регуляторы...» [10, с.112]. В рамках данного типа подхода к определению понятия «культура» возможны различные модификации, но все же центральным остается положение о том, что культура – образ жизни общности, который должен осваиваться каждым поколением заново (К. Уислер – Р. Бенедикт), и что решающую роль в этом процессе играют особенные стереотипы поведения – деятельности [11, с.16].

Для нашего исследования интересны эти точки зрения. Мы рассматриваем культуру в следующем понимании: «Образование выступает средством трансляции культуры, овладевая которой человек не только адаптируется к условиям постоянно изменяющегося социума, но и становится способным к неадаптивной активности» [12, с.121].

В условиях социокультурных преобразований и формирования новой концепции развития общества особо обнаруживает себя ориентация на личность, интеллект, культуру, науку. В связи с этим одной из приоритетных стратегий повышения качества образования в вузе и, в особенности, в классическом университете является создание необходимых и достаточных условий для воспитания человека культуры, немаловажным компонентом, в характеристике которого является высокая культура научного мышления, самопознания, самореализации, межличностного научного диалога [13, с.31].

В нашем представлении уже в вузовском образовании студент должен проявлять свою готовность к самоизменению и саморазвитию применительно к освоению научного метода познания. Еще в 20-ые гг. XX века выдающийся педагог С.И. Гессен писал, что университетский курс должен быть направлен прежде всего на «овладение методом научного исследования» и что это «может быть достигнуто только путем вовлечения обучающихся в самостоятельную исследовательскую работу». «Высшая научная школа, или университет, есть поэтому нераздельное единство преподавания и исследования, - отмечал С.И. Гессен. - Это есть, преподавание через производимое на глазах учащихся исследование... Учащийся не просто учится, но и занимается наукой, он - studiosus. Оба они... двигают науку вперед. Учение и исследование здесь совпадают, и это касается как студентов, через учение приступающих в университете к самостоятельному исследованию, так и профессоров, через исследование продолжающих свое никогда не кончающееся учение» [14, с.11].

Феномен самоорганизующейся образовательной деятельности рассматривается и в трудах О.С. Газмана [15, с.58], Т.М. Давыденко [16, с.89], Н.Т. Смирновой [17], и др. Методологической предпосылкой его разработки явились результаты феноменологических исследований, смежных с педагогикой наук. Например, феноменологическая («понимающая») социология А. Шюца [18] предприняла попытку восстановить связь абстрактных научных категорий с миром повседневности, непосредственности знания и деятельности «обыденного» сознания. Самое существенное в человеческой личности, что отличает её от мира природных объектов, это смысловая нагруженность,

насыщенность интерсубъективными значениями, осмысленность, делающая человека и его мир собственно человеческими. Отнесенность к смыслам, запечатленным в формах человеческой деятельности, отличает явления природы от социальных феноменов поведения, воспитанности, обученности и т.д.

Концепция самоопределения О.С. Газмана по-новому ставит вопрос об «объекте» образования. В гуманистической педагогике объектом не может выступать ни отдельная личность, ни класс (группа, коллектив). Им является только образовательный материал (предметы, явления, символы, модели, ситуации, ценности, деятельность, отношения, психологическая атмосфера), в процессе выбора, исследования и преобразования которого происходит самоопределение и саморазвитие и учителя, и ученика, и взаимодействующей группы. Подобное определение объекта образования ведет к такой с ним работе, которая изменяет и сам материал, и самих субъектов образования, их взаимодействие и взаимовлияние. Самоопределение является процессом и результатом осознанного выбора личностью позиции, целей и средств самореализации в конкретных жизненных условиях, главным механизмом обретения внутренней свободы.

Приоритетным направлением высшей школы сегодня является организация такого процесса образовательной деятельности, в котором каждый студент мог бы стать субъектом собственного развития.

Рассмотренные нами теории и подходы позволили проанализировать основные самоорганизующие источники деятельности студента, обусловленные происходящими качественными изменениями в системе высшего образования РК. Именно такое понимание созвучно с основными положениями национальной идеологии в подготовке конкурентоспособных и компетентных специалистов республики.

Литература:

1. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050». Астана, 14 декабря, 2012 г. С.1-2.
2. Закон Республики Казахстан Об образовании №319-III от 27.07.07//«Казахстанская правда» от 15 августа 2007г. №127 (25372). – С.5.
3. Крылова Н.Б. Развитие культурологического подхода в современной педагогике/ Н.Б. Крылова. – Москва: «Индрик», 2007. – 132с.
4. Шмачилина С.В. Исследовательская рефлексия как критерий формирования исследовательской культуры будущего социального педагога//Ученые записки Педагогического института СГУ им. Н.Г. Чернышевского. Серия: Психология. Педагогика. – 2009. - №2. – С. 57.
5. Гайсина Г.И. Культурологический подход в теории и практике педагогического образования: автореф. дисс. на соискание ученой степени докт. пед. наук: 13.00.08 – М., 2002.
6. Каган М.С. Философия культуры/ М.С. Каган – Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис», 1996. - 416с.
7. Коган Л.Н. Всестороннее развитие личности и культура/ Л.Н. Коган - Москва: Знание, 1981. – 63с.
8. Азизова И.Ю. Принцип культуротворчества в условиях гуманитаризации методической подготовки будущих учителей биологии // Научное мнение. – 2014. - № 2. – С.76-77.
9. Абрахам Г. Маслоу. Мотивация и личность/ Г. Абрахам. – Санкт-Петербург.: Евразия 1999. С.45-46.
10. Kroeber A.L., Kluckhohn Cl. Culture: A Critical review of Concepts and Defenitions, N.Y., 1952. P.112.
11. Белик, А.А. Культура и личность. Психологическая антропология. Этнопсихология. Психология религии: учеб. пособие/А.А. Белик. Москва: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. С.16-17.
12. Слостенин, В.А. Педагогика: учебное пособие/В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. Москва: Школа-Пресс. 2000. – С.121.
13. Руденко, В.Н. Образование в контексте культуры//Славянская педагогическая культура. Тирасполь. – 2002. -№1. – С.31-34
14. Гессен, С.И. Основы педагогики: Введение в прикладную философию/С.И. Гессен. Москва: Школа-Пресс, 1995. – 11-12 с.
15. Газман О.С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблем//Новые ценности образования: десять концепций и эссе. Москва. – 1995. Вып.3. С.58.
16. Давыденко Т.М. Проектирование учебного занятия: учеб.пособие/Т.М. Давыденко, Е.В. Тонков; Белгород: Белгор.гос.ун-т., 2002. – 89с.

17. Смирнова Н.Т. Смысл и творчество/Н.М. Смирнова. Москва: Канон+, 2017. – 303 с.
18. Щюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом/А. Щюц. Москва: «Рос.полит.энцикл», 2004. – 486с.

DEVELOPMENT OF ENGLISH PRONUNCIATION ON THE COURSERA PLATFORM

M.M. KABDESHEVA, M.Zh. TUSSUPBEKOVA

L.N. Gumilyov Eurasian National University

Nur-Sultan, Kazakhstan

marzhanochka100399@gmail.com

Annotation

The article discusses the development of English pronunciation and its peculiarities on the Coursera platform. Namely, the analysis of the Tricky American English pronunciation course is considered. The aim of the article is to describe the researched course of the Coursera platform explaining and demonstrating all the included aspects of the studied topic of pronunciation. The article provides a comparative analysis of the course, which has a duration of one month, that is divided into a four-week course. The author examines the course content and all included assignments, at the same time paying particular attention to the results.

Nowadays, the Coursera platform is popular among all people who have a desire in learning and enriching their knowledge. The platform offers a variety of courses in which learners improve and acquire new knowledge according to their field of study, at the same time receiving a certificate at the end of the course.

The main goal of acquiring the correct pronunciation in English is knowledge and excellent use in practice of orthoepic norms, as well as the development of the ability not only to hear, but also to understand the speech of a native speaker, so that this does not cause any difficulties in understanding. We must not forget about the phonetic features of the English language, namely, how to formulate the intonation of English pronunciation, which members of the sentence are stressed, and which are unstressed, and so on [1].

Variations of courses are offered on the Coursera platform in different languages and for different professions. I made a research on one of the courses on this platform. The course's name is "Tricky American English pronunciation". It is intended for beginners and demands 3-4 hours per week, with a duration of 4 weeks. The learning language is English and there are subtitles in Arabic, French, Vietnamese, Russian, Spanish. In this course, students learn about the consonant and vowel sounds of American English and practice some of the difficult sounds. They also learn about practicing intonation and stress. Practicing these things will be helpful for improving the pronunciation and make the speech easier for others to understand. Pronunciation in English as well as in all other languages plays a significant role, but, unfortunately, correct English pronunciation is very rare. Many people do not base and do not understand the importance of pronunciation, they prefer the grammar-translation system, which consists in the mechanical memorization of words and the study of the rules. In fact, it is necessary to train English pronunciation from the very beginning of learning a foreign language. Otherwise, fixing and catching up on entrenched mistakes will be difficult [2].

With all the importance of learning and mastering sound speech, the "Tricky American English pronunciation" course introduces different stages in developing pronunciation. At the very beginning there is an "Overview", where instructors recommend taking a few minutes to explore the course site. Learners review the material they'll cover each week, and preview the assignments they'll need to complete to pass the course [3]. In addition, an "Overview" of the course has forums where learners can discuss the course materials with fellow students taking the class. If they have any questions about course content, they post them in the forums to get help from others in the course community.

The course consists of 4 weeks. In the first week, learners were supposed to practice the consonant sounds of American English. Consonants are the sounds where the air coming up from your lungs meets some obstacles on the way. The first sounds in the words 'time', 'sand', and 'moon' are consonants. After a quick quiz to find out which consonant sounds are the most difficult, students practice some pairs of sounds that might be confusing and learn some tricks for telling them apart, and they'll start to understand how their mouth moves when they say pronounce sounds.

The second week included practicing some tricky vowel sounds in American English. Vowels are sounds that come out of our mouth very smoothly, like the first sounds in 'apple', 'ocean', and 'out'. Vowel sounds are very important for being understood in English. They're the "heart" of each syllable, and they need to be said clearly to avoid misunderstanding. The goal is to help students to pronounce English in a way that

can be easily understood by listeners in real life, and mastering vowel sounds is an important step toward that goal.

In the third week, learners obtain about some things that give English its special rhythm and melody. They learn about syllables—the small chunks of sound that make up the “beats” in words—and word stress—the way some parts of words are emphasized more than others. They also see how some words become shorter and weaker when they talk. Since these words are used very often in ordinary speaking, spoken English can’t be understood without them. The goal this week is to help learners to use the music of English to communicate more effectively and to be understood more easily when they speak.

In the final week of the course, learners pay their attention on a few more tricky points in American English pronunciation. First, they learn about the different ways to pronounce the – s and – ed word endings, which have important grammatical meanings, and they learn when each kind of pronunciation has its using. Next, they practice pronouncing numbers like 14 and 40, 15 and 50, 16 and 60 that can cause misunderstandings. They also learn about the pronunciation of the words “can” and “can’t” – the difference between them might surprise them. Finally, they practice some sound changes that happen when words come together in common spoken expressions like "gonna" for "going to," "wanna" for "want to," and "shoulda" for "should have." The descriptions and duration of each week’s tasks are shown in the table below. (Table 1)

Table 1 - Content of the course Tricky “American English pronunciation”.

№	Week	Description	Tasks	Duration
1.	First week	Tricky Consonant Sounds	9 videos, 8 readings, 3 practice quizzes	3-4 hours
2.	Second week	Tricky Vowel Sounds	9 videos, 7 readings, 3 practice quizzes	3-4 hours
3.	Third week	The Music of American English Pronunciation	11 videos, 8 readings, 3 practice quizzes	3-4 hours
4.	Fourth week	Other Tricky Things	8 videos, 8 readings, 3 practice quizzes	3-4 hours

Within a course, there are suggested due dates to help learners manage their schedule and keep coursework from piling up. Quizzes and programming assignments can be submitted late without consequence. However, it is possible that they won't receive a grade if they submit the peer-graded assignment too late because classmates usually review assignments within three days of the assignment deadline. After submitting assignments, students will review some of their peers’ assignments. The number of assignments they must review is set by the instructor of the course. While you’re reviewing their peers’ assignments, they’ll review theirs. If learners want to improve their grade, they can always try again. If they’re re-attempting a peer-graded assignment, learners can re-submit the work as soon as they can to make sure there’s enough time for their classmates to review the work [4].

In conclusion, pronunciation plays one of the most key roles in learning English. Unfortunately, our speech apparatus was not initially tailored to the system of any particular language. That is why learning English along with your native language at an early age gives you a huge advantage in all aspects of learning, including pronunciation. The researched pronunciation course on the Coursera platform is convenient and useful for everyone. All included items are in accordance with the methodology and include relevant explanations. The course is free and upon completion a certificate is issued.

References:

1. Albertson, K., Teaching pronunciation with visual feedback: NALLD Journal, no.17, pp. 18–33.
2. Tricky American English Pronunciation. University of California, Irvine. Available at <https://www.coursera.org/learn/tricky-american-english-pronunciation/home/welcome>
3. Crystal D. Documenting rhythmical change // Lewis W. Studies in General an English Phonetics: Essays in Honour of Professor J. D. O’Connor. – London: Routledge, 1995, pp. 174–179.
4. Pennington M. Phonology in English Language Teaching: An International Approach. – London–New-York : Longman, 1996, pp. 581

ТАЛДАУ КЕСТЕЛЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ТАЛДАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

КАСИЕНОВА Жанара Бериковна

Химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Петропавл, Қазақстан

Kassiyenova_z@ptr.nis.edu.kz

Оқушыға нақты білім беруді мақсат ететін мұғалім өз сабақтарын жоспарлауда оқушының тұлға болып дамуына ықпал ететін міндеттерге сай сабақты ұйымдастыру талап етіледі.

Бүгінгі таңда мұғалімнің жетістігін оқушыларға өзінің берген білімін үйретіп қана қоймай, өскелең ұрпақты өзінше әрекет етуге, өз бетінше шығармашылығын дамытуға, өз бетінше ізденуге, талдауға, пайдалануға бағалайды. Оқыту туралы сындарлы түсінік оқушыға нақты білім беруді мақсат тұтқан мұғалімнің өз сабақтарын оқушының идеясы мен білім-біліктілігін дамытуға ықпал ететін міндеттерге сай ұйымдастыруын талап етеді. [1]

Қазіргі заманда мұғалімнің кәсіби мақсатқа жету мен білімін, құзыреттілігін жетілдірудің ең бір тиімді әдісі - Lesson Study. Біздің заманымызда жаһандық, тарихи және әлеуметтік жағдай қоғамның үлкен әсер ететін мәселелерінің бірі болып табылады. Бүгінгі күні адами құндылықтардың мәселесі біздің әлеуметтік ортамызда қиындықтардың біріне айналып жатқандығы бәрімізге мәлім. Зерттеулік шешімдер, жан-жақты көзқарас пен көптеген пікірлердің болғаны таңқаларлық емес. Мұны кез-келген арнайы әдебиеттер, интернет желілеріне жүгіну, ондағы қоғамдық сауалнама нәтижелері және т.б. ақпаратты табуға болады. Әрине, жалпы адами құндылықтардың мәселесін, философия, этика, эстетика, және т.б. «мәңгі мәселеге» жатқызуға болады. Сол себептен осы тақырыпты зерттеу үшін алғандығымыз өзекті мәселеге айналып отыр.

Әріптестермен бірлесе жоспарлауда құндылықтарды дамыту, сабақтан шыққан оқу мақсаттары мен тақырыптарды оқушылардың алған білімдерін күнделікті өмірде құндылықтарды талдау дағдысын қолдануына назар аудардық. Бүгін жаһандық мағынада бүкіл әлем адамның абыройы тұрғысынан маңызды бір сынақтан өтіп жатыр. Еш күмәнсіз, адамзат тарихы адам құндылығының аяқ асты болған, абыроймен өмір сүрудің қиындатылған кезеңін басынан өткеруде. Зерттеу барысында Қазақстан тарихы, дүние жүзі тарихы және өнер пәнінде келетін тапсырмаларға ортақ талдау үлгісін жоспарлау үшін оқу мақсаттарына сай келетін әдіс-тәсілдер, бағалау стратегиялары, сабаққа қажетті ресурстар және күтілетін нәтижелерге тоқталдық. Әріптестермен бірлесе отыра, құндылықтарды талдау дағдысын басшылыққа алып, дамытуға арналған сауалнаманы, үлгі тапсырмалар мен біркелкі бағалау парақтарын жасаумен айналыстық. Әр зерттеу кезеңінде сабақтарда арнайы талдау кестелері берілген болатын. Мысалы, сабақта оқушылар Қазақстанның «Тың игеру» кезіндегі Кеңес Министрлігінің Ж.Тәшеновтың саясатын талдап бағалады. «А» деңгейдегі оқушы Ж.Тәшеновтың жасаған әрекетінде «отансүйгіштік» (патриотизм), «алдық» пен «құзыреттілік» деген құндылықтарын анықтаған. Дәлел ретінде оқушының осындай жауаптарын келтіруге болады: «Жұмабек Тәшенов өз елінің аманшылығын ойлап, Қазақстанның біртұтастығын сақтау үшін Н.С. Хрущевтың шешіміне қарсы шықты. КСРОның Конституциясына сүйене отырып, өз құзыреттілігін және адалдығын көрсеткен». «В» деңгейдегі оқушы Жұмабек Тәшеновтың жасаған әрекетінде «патриотизм», «әділеттілік», «сауаттылық» деген құндылықтарын анықтап бірнеше дәлел келтірген. «С» деңгейдегі оқушы Ж. Тәшенов адамгершілікті мен патриотизмді көрсетіп өз елін қорғады деп жауабын жазған. Бұл тапсырманы орындаған кезінде оқушылар тарихи тұлғаның жасаған әрекеттерін талдап, құндылықтарын анықтаған.

Дүниежүзі тарихында «Бархатная революция» деген тақырып бойынша оқушылар Египеттегі Муаммар Кадафи деген билеушінің диктатура саясатын талдаған. Оқушылар диктатура саясаттың құндылықтарға кері әсер ететін факторларды анықтаған.

Өнер пәнінен өткізілген сабақтар қатарында бизнес идеяның өнімін сипаттап, өнімнің не болмаса қызметтің визуалды бейнесін көрсету. Сонымен қатар, құндылықтарды талдау дағдысын дамыту үшін бизнес идеяның жетекшісі ретінде қандай құндылықтарды ұстанады, неліктен нақты таңдалған құндылық адам бойына қажет екенін және қандай нәтиже беретінін дәлелдеу болды. А және В деңгейлі оқушылар эмоционалды реакциясы жағынан қызығушылықтары жоғары болып, тапсырмаға бірден кірісе кетті. Жұпта жұмыс істей отырып, бизнес-идеяны ұсынуда екі деңгейлі оқушыда да көшбасшылық қасиеттері көрінді. Оқушы тапсырманы толық орындап қана қоймай, өзінің ауызша берген жауабында құндылықтарды талдау кезінде аргументті жауап бере отырып, идеясын презентациялады. Оған қоса, А деңгейдегі оқушы бизнес-идеяны жоспарлау мен іске асыру кезіндегі жетекшіге қатысты прагматизм, азаматтық жауапкершілік пен құзыреттілік сияқты құндылықтардың маңызын бағалады, одан мысал келтіре алды. С деңгейіне келетін болсақ, тапсырманы бірден түсінсе

де, эмоционалдық реакциясы жағынан бірқалыпта болғанын бақылаушы атап өтті. Сонымен қатар, құндылықтар маңызын талдап, идея ұсынған кездегі белсенділігі орташа болса да, берілген талдау парағын ақылдаса отырып толтырды, сыныптасының ұсынған идеясын бағалады және оны талдауға кірісті деген комментарий болды. Оқушылардың тапсырманы сәтті не сәтсіз орындалғанын презентациялағанда көруге болатын еді. Сондықтан таныстыру кезінде басқа топ мүшесі жауап берсе де, С деңгейдегі оқушы өз атынан шығармашылық жобаның идеясында патриотизм құндылығының маңыздылығын бағалап, негізді аргументтерге тоқтала алды. Келесі қорытынды бөлімді жоспарлау кезінде жоғары деңгейдегі дағдылар қатарына тоқталамыз деген шешімге келдік. Барлық тапсырмалардың түйіндісі тоқсандық шығармашылық жобаға тоқталып келетіндіктен, оқушылар мақсатты топтарда жұмыстарын жоспарлауға кірісті. Сонымен бірге А, В және С деңгейіндегі оқушылар әр түрлі топтарға бөлінді. Шығармашылық тапсырмада өзіндік бизнес идеяны негізге ала отырып, прагматизм, құзыреттілік, жаһандық көзқарас, құрмет, жалпы адами және әлеуметтік құндылықтардың ұстанымы жайында қорытынды шығарылып, оқушыларды болашақ бизнестің құрастырылуы мен дамуына септігін тигізетін құндылықтар қатарына болашақ болжам жасалды. Соңғы талдау нәтижесіне бағытталған тапсырманың қорытындысы сәтті шықты деген ойдамыз. Өйткені, әріптестермен бірлескен отырыста сабақтан шыққан қорытындыны талдап, бағалау кезінде де, сабақ барысында да, С деңгейіндегі оқушының жауаптары құндылықтарды талдау ғана емес, сонымен қатар, коммуникативті, сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының дамығанын көріп, көшбасшылық танытқаны бақылаушы мұғалімдер тарапынан жоғары бағаланды.

Келесі зерттеу кезеңінде өзіміздің шығарған өнімді- «құндылықтарды талдау» кестесін сабақта пайдаландық. Кестедегі тапсырма бойынша оқушыларға оқиғаларды талдау, құндылықтар туралы қорытындысын жазуға және болжам жасауға тапсырма берілген болатын.

Мысалы, Қазақстанның «Тоқырау» кезеңіндегі жағдайын талдап, құндылықтар туралы қорытындысын жазып, болжам жасауға тапсырма берілген болатын. «А» деңгейдегі оқушы қазақ халқының ұлттық құндылықтарына кері әсер ететін факторларды анықтаған. «КОКП әкімшіл-әміршіл жүйені пайдалана отырып, халық мүдделерін ескермеген, адам құқықтарын мен бостандықтарын шектеді. Сонымен әділетсіз саясатын жүргізді» деген оқушының жауабын дәлел ретінде келтіруге болады. Ал болжауда бұл мәселені шешу үшін нақты шешімдер келтірілген болатын. Бұл тұжырымды оқушының келесі жауабы дәлелдей алады: «Егер КОКП өзінің саясатында қазақ халқының ұлттық мүдделерін ескеріп, жалпы адамзаттық құндылықтарын сақтаған болса, қазіргі таңда халықтың, мемлекеттің, табиғаттың жалпы әлемнің жағдайы жақсы болар еді». Сонымен оқушылар құндылықтарды анықтап, талдауға үйренді. Құндылықтарға кері әсер ететін факторларды жоюға және дамыту үшін болжам жасауға үйренген болатын.

Дүниежізі тарихында оқушылар берілген талдау кестесі арқылы ХХІ ғасырдың геосаяси мәселелерін талдаған болатын. Оқушылар қызығушылықпен және жауапкершілікпен тапсырманы орындаған. «А» деңгейдегі оқушы жалпы ХХІ ғасырдың геосаяси мәселелерін талдап, құндылықтардың рөлін анықтап, шешімдерді ұсынған. Ал «В» мен «С» деңгейдегі оқушылар соғысты болдырмау үшін құндылықтардың рөлін анықтап, мысалдар мен дәлелдерді келтірген.

Негізінен, осындай зерттеулер мен жүргізілетін тәжірибелер өзіндік ықпалын педагогикалық шеберлікке, басқа пән мұғалімдерімен тәжірибе алмасуға, оқушыларды өзіне басқа жақтан ашуға ықпалын тигізеді. Сонымен бірге, оқушылардың алған білімдері күнделікті өмірде қаншалықты қолдана алатынын бағалауына ой салады.

Оқушылардың бойында құндылықтарды талдау дағдысын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдерді барлығына бірдей бағдарламай, әр оқушының деңгейіне, қызығушылығы мен ерекшелігіне бағыттау тәжірибесін жақсарту керек екенін көзіміз жеткен. Ал бірігіп жасаған зерттеуіміз мықты әдіс-тәсілдерді тәжірибелік кейсте жинақталғаны да пайдалы, әрі тиімді болды.

Одан маңызы кем емес, оқушылардың басқа жағынан мұғалім үшін ашылуы, жалпы адами және әлеуметтік құндылықтардың жаһандандудың өзгеруіне байланысты маңызы зор екенін, аргументті жауап пен болашаққа деген болжамдарынан байқалды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. (Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептері педагогтерінің біліктілігін арттыру курсының бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (негізгі) деңгей. Үшінші басылым. Астана, 2012
2. Нұрышева Г.Ж. Адам өмірінің философиялық мәні. – Алматы. 2001

ТАРИХИ ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

КЕНБАЕВА Надежда Амангелдиевна, АҚЫНБЕКОВА Гулнур Оразбаевна, БИХАЛИКОВ

Ербол Зейнуллаевич

Химия-биология бағытындағы НазарбаевЗияткерлік мектебі

Қызылорда, Қазақстан

Akynbekova_G@kzl.nis.edu.kz, kenbaeva_n@kzl.nis.edu.kz, Bikhalikov_e@kzl.nis.edu.kz

Аннотация

Бұл зерттеуде тарихи деректермен жұмыс жасау барысында оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру жолдары қарастырылады. Зерттеу барысында зерттеушілік дағдыны қалыптастырудың жолдарын зерттеген ғалымдардың еңбектеріне және айтқан пікірлерінің нәтижелеріне талдау жасалып, сараланады. Сонымен қатар бұл зерттеуде зерттеушілік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған тапсырмаларды орындау барысындағы оқушылардың іс-әрекеттері талданады.

Еліміздегі білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әр түрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз, барлық іс-әрекетінде зерттеушілік әрекет ұстанатын, осы бағытта болмысын таныта алатын тұлғаны қалыптастыру ісіне ерекше көңіл бөлуде. Осыған орай, мұғалімнің алдында оқушыға жаңаша білім беру үрдісін қалыптастыру міндеті де тұр. Соның бірі, оқушының өз бетімен білім алуға құштарлығын арттыру, әр түрлі жаңа тиімді әдіс-тәсілдер арқылы олардың ізденушілік қабілеттерін арттыру болып табылады.

Кез-келген оқушы табиғатынан таныс емес нәрсенің барлығын білуге құштар болады және оқыту сатысында шығармашылыққа, таным мен белсенді әрекетке ұмтылады. Осы тұста зерттеуге әрекетшілдігі оқушының танымын кеңейтудің басты тәсілдерінің бірі болып табылады.

Пәнді оқытуда тарихи деректерді пайдаланудың маңызы қандай? Тарихи деректер – өткен заманның ескерткіші. Деректер оқушыларға өткен заманның тарихын сезінуге, ой-қиялын дамытуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, тарихи деректер деректің мазмұнын түсініп, талдауды, одан алынған құнды ақпараттарды қорытындылауды және баға беруді талап етеді. Деректермен жұмыс оқушыларды пайымдауға, жаңа ақпарат алуға, өзіндік ой-пікірін зерттеушілік қабілетінің дамуына және өзіндік ой-пікірін қалыптастыруға, ойлау қабілетін дамытуға, өткен мен бүгіннің оқиғаларын салыстырып, талдауға мүмкіндік туғызады. [7].

Құжаттарды өздігімен талдау оқушыларды қарапайым зерттеу жұмысының дағдыларымен қамтамасыздандырады, тарихи деректерді сыни тұрғыдан талдау әдістеріне баулиды. Жаңа ақпаратпен жұмыс істеуді айқын ұйымдастыру үшін тарихты оқытудың әр кезеңінде іскерлік жүйесін анықтау қажет. Ол үшін міндетті тарихи білімнің оқу бағдарламасының талаптарын ескеру қажет. Сабақ барысында тарихи деректермен жұмыс жасауда зерттеу дағдысы төмен оқушылар тарихи деректермен (тарихи құжаттар, деректер, хаттар т.б.) үнемі жұмыс жасауды қажет етеді.

Негізгі зерттеу сұрақтары:

- Тарихи деректермен жұмыс жасау арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін қалай дамытуға болады?
- Тарихи құжаттармен жұмыс жасау барысында оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру үшін қандай әдіс-тәсілдер тиімді болады?

Кез келген ғылым салаларының негізге алатын бағыттары болады. Мәселен, тарих ғылымының маңызды саласының бірі, тарихтың қайнар көзі ол - деректану. Бұл салада деректерді түрлеріне қарай жіктеу, талдау сияқты жұмыстар атқарылып, ғылымның дамуына өзіндік ықпалын тигізеді. Яғни, кез келген елдің ұлттық тарихы өз дәрежесінде зерделеніп, насихатталуы үшін деректердің құнды болуы тиіс.

Т.Тұрлығұлов «Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі» деген еңбегінде: тарихи дереккөздеріне археологиялық ескерткіштер, материалдық мәдениет, жазба

ескерткіштер, тарихи құжаттар т.б. жатады. Жалпы оқушылардың тарихи дамуында оқулықпен жұмыс жасағанда тарихи дерек көздері болып табылатын құжаттармен танысудың маңызы зор екендігін айтып өткен. Бұл өте маңызды, себебі, оқушы осы тарихи дереккөздерді оқып, зерттеу арқылы тарихты тереңінен ұғынады. [12].

Сабақта тарихи құжаттарды пайдаланудың маңызы орасан зор. Құжаттану әдістемесін қолданушылар сабақта құжатты оқып-үйрену оқулықпен жұмыс жасаудан бұрын қолданылса, бұл тәсіл дұрыс деп есептейді. Себебі, құжат тарихи оқиғалар жайында толық мәлімет алатын көрнекілік болып табылады. Құжаттың маңызы қандай? тарихи мәліметтерді айқындап, өткен оқиғаларды нақтылай түседі. Сондай-ақ, жаңа заман тынысын сезінуге мүмкіндік береді. Мәселен: ежелгі тарихи құжаттар мен деректер өткеннің тарихы туралы толық ақпараттар беретіндігін зерттеушілер дәлелдеген. Құжаттармен жұмыс жасау барысында оқушының бойында қиялдау мен ойлау үрдісінің белсенділігі артады. Себебі, тарихи тақырыптарда тарихи құжаттардың маңызы зор.

Тарихи құжаттардың түрлері және сабақта қолданудың өлшемдері:

Зерттеу әдістеріне: суреттеу - баяндау құжаттары жатады;

Актілік құжаттарға – шаруашылық, саяси, заңды құжаттар жатады; (яғни оларға грамота, заң, жарлық т.б.)

Көркемсөз ескерткіштеріне – ежелгі және орта ғасырлардағы халқымыздың ауызекі шығармашылығы (яғни, шешендік сөздер, миф, мысалдар, аңыздар, т.б.)

Құжаттарды сабақта қолдану үшін мына төмендегілерді ескеру қажет:

- сол заманның негізі болуы қажет,
- тарихты оқытудың мақсаты міндеттеріне сәйкес болуы;
- бағдарламалық мағұлматтармен байланысты болуы;
- мазмұны мен ауқымы оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес болуы, тұрмыстық және сюжеттік нақтылық болуы қажет.

Оқушылардың құжаттарды оқып-үйренуі алғашқыда мұғалімнің көмегімен жүзеге асады. Мұғалім түсіндіріп, сілтемелер беріп, құжаттан үзінділерді қолданады. Құжаттармен жұмыс жүргізу оқушының жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отыру қажет. [12].

И.Я.Лернер «Оқушы тарихи ғылымды оқи отырып, кең түрде тарихи факт мен құбылысты сараптайды, заттай ескерткішті біледі және қазіргі өмірге үйренеді» деп жазған. Яғни, бұл жерде автор, бірінші кезекте оқушыға құжаттың маңызын, зерттеу дағдысын дамытуға қызығушылықты, мәтінге зер салып оқуды мақсат етеді. Тарихты оқытуда құжатты сабақта қолданудың нәтиже беретінін айтқан. [11].

А.Ш.Журасова «Тарихты оқыту әдістемесі» жинағында: «Тарихи құжаттармен жұмыс жасау барысында оқушының бойында оқу еңбегі, оның ішінде ойлау, ақыл-ой, зерттеушілік дағдылары қалыптасатынын айтқан. Мәселен: тарихи мәтінге оқушылар талдау жасап, тарихи фактілер мен құбылыстарды салыстырып, қорытынды жасайды. Оқушының зерттеу дағдысы жоғары болған сайын, олардың ойлау қабілетінің соғұрлым жоғары болатынын айтқан. Бұл айтқан ой-пікір құнды, себебі, зерттеу барысында сабақта оқушылар жай тапсырмаға қарағанда күрделі тапсырманы, яғни тарихи құжаттармен жұмыс жасауда оқушының өздігінен құжат негізінде жоспар құрып, соның негізінде жүйелі талдау жасап, басқа құжаттармен салыстыру арқылы қорытынды жасауы арқылы оқушының зерттеу дағдысының қалыптасып, қызығушылығының артқанын байқауға болады. Тарихты оқыту барысында оқушылардың зерттеушілік қабілеті тарихи мәтінмен, дереккөздермен және тарихи құжаттармен жұмыс істеуіне байланысты. Бұл дағды: оқушыларға оңай және күрделі жоспар құра білуді, мәтіннен бағдар алуды, тарихи құжаттарды оқуда конспект және тезис жасай білуді, бір мезгілде бірнеше дереккөздерін пайдаланып, алған білімін жүйелеп, қисынды пайдалануды талап етеді. [11].

Бұдан бүгінгі білім берудің мақсаттары оқушыларды тек біліммен ғана жабдықтау емес, олардың бойында оқу біліктілігі мен дағдыларды, күзиреттіліктерді қалыптастыру, жан-жақты дамуы үшін оқушыға жағдай туғызу қажет деген қорытындыға келеміз. Ол үшін әр оқушының кез-келген өзіне тән қабілетін ашып, оны дамыта түсуіміз қажет.

Оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту жолдары қандай? Ең алдымен, «зерттеу» сөзінің мағынасына тоқталсақ, оқушының жаңа ақпарат алуы және танымдық әрекеті болып саналады. Танымдық әрекет оқушының зерттеушілік қабілетімен байланысты. Зерттеу қабілеті жоғары оқушыға өздігімен ізденіс жасауына және өзін басқаруына жағдай жасауымыз қажет. Яғни, мұндағы мақсатымыз – оқушының қоғамның кез-келген саласында өздігімен жаңа әрекет тәсілдерін меңгеруге деген қабілетін анықтау болып табылады. Яғни, зерттеу оқушының жаңа ақпаратты, белгісіз дүниені іздену үрдісі. Оқушының зерттеушілік қабілетін дамыту үшін төмендегілер ескерілуі қажет:

- Оқушыны өздігімен тарихи деректермен жұмыс жасауға дағдыландыру;

- Нақты нұсқауларға қарағанда оқушы тарапынан айтылған ұсыныстарына назар аудару;
- Талдау, талқылау кезінде баға беруге асықпау;
- Оқушыларға білім алуда үнемі қолдау көрсету; Мәселен: деректердегі мәселені өзбетімен анықтауына, шешу жолдарын қарастыруына, ақпаратты талдап, талқылауға, жүйелеуге, пайымдауға және өз ойын айтуға);
- Оқушыларға өз идеяларын, ұсыныстарын еркін айтуға, төзімділік танытуға баулу т.б.

[10]

Питер Клайн өзінің еңбектерінде оқушыға өздігімен зерттеуге мүмкіндік берген сайын оқушы жақсы оқи түсетінін айтып өткен.

Зерттеу құралдары. Зерттеу әдісі жалпы шығармашылық жұмыс тәжірибесін үйрену үшін қолданылады. Зерттеу әдісі арқылы оқушы өзінің білімін пайдаланып, ғылыми таным әдістерімен жұмыс жасап үйренеді және жаңа мәселелерді шешу тәжірибесін жинақтайды.

Зерттеу төмендегідей кезеңдерден тұрады:

- 1) дәлел, не болмаса құбылыстарды бақылау, оларды зерттеу;
- 2) зерттелетін мәселелерді анықтап саралау;
- 3) мәселені шешуге бағытталған ұсыныстарын айту;
- 4) зерттеудің жоспарын құру;
- 5) зерттеу;
- 6) нәтижесі;
- 7) оны қолдану туралы ұсыныстары.

Зерттеушілік әрекет оқушының танымдық белсенділігін арттыруға, креативтілікті дамытуға, ұжымда, топта жұмыс жасау белсенділігінің артуына және жауапкершілікті өзіне алуына, сондай-ақ өз әрекеттерін талдау біліктерінің қалыптастыуына ықпалын тигізеді. Оқушыларға ой еркіндігін беріп, зерттеу дағдысын арттыруға көбірек көңіл бөлу керек. [6].

Зерттеу тәжірибесін талдайтын болсақ:

Зерттеу іс-әрекетіндегі сабақ «Неліктен Сәбит Мұқанов Ш.Уәлихановқа арналған шығармасын «Аққан жұлдыз» деп атады?» тақырыбында өткізілді. Сабақтың мақсаты: Ш.Уәлихановтың ғылыми зерттеулерінің тарихи құндылығын анықтау болды.

8 сыныпта оқушылар бір немесе бірнеше тарихи құжатта қажетті ақпаратты іздеу жұмысын жүргізе білуі және өзіндік пікірін дерек бойынша тұжырымдай алу қажет. Сондықтан сабақта Шоқан Уәлихановқа қатысты тың деректер пайдаланылды және деректермен жұмыстың кезеңдері құрылып, оқушылар келесідей зерттеу жоспарын құрастырды.

1. Ш.Уәлихановтың ғылым салалары бойынша еңбектері;
2. Ш.Уәлихановтың ғылыми зерттеулері мен экспедиция нәтижелері;
3. Ғалым еңбектерінің құндылығы.

Сабақта оқушы алдына мақсат қойып, нақты әрекетін білген жағдайда өзіне деген сенімділік қалыптасады. Жоспар құруда бірінші мәселені анықтап, оған жетудегі қадамдарын кезең-кезеңмен құрастыра алса нәтижеге жетуде уақыт пен айқындықты қамтамасыз ете алады. Бұл үшін жоспарлағандай тізім жасалып, мәселені анықтау сұрақтары қалыптасады. Содан кейін оқушы кез келген деректен алынған ақпараттарды талдап, басқа оқиғалармен салыстырмалы түрде зерттеу жоспарын құрады.

Сабақта салыстыру үшін оқушыларға тарихи тұлға С.Тянь-Шанскийдің сипаттау жаднамасының үлгісі ұсынылады.

- 1) зерттеу объектісінің мінез-құлық ерекшеліктерін анықтау;
- 2) алға қойылған мақсат-міндеттерді анықтау;
- 3) тұлғаның ғылым саласындағы рөліне баға беру.

Оқушылар топтық жұмыста: құжатты деректің түрлерін ажыратып, зерттеу объектісінің маңыздылығына тоқталды. Себебі, маңыздылықты анықтау үшін олар алдымен, мәтін мен деректе көрсетілген ой тұжырымдарды біріктіріп, олардың арасындағы байланыстылық пен өзгерістерді саралап топтастыру арқылы жеткендіктен жұмыстың нәтижелілігін көрсете алды. Деректе мазмұндалған ой-пікір, көзқарастардың шынайылығын анықтап, оларды басқа да белгілі жайлармен салыстыра білуі оқушының зерттеушілік қабілетінің қалыптасқандығының көрінісі деп білеміз.

Зерттеу барысында әріптестермен бірлескен сабақ жоспарлары тиімді нәтижеге жетуге бағытталды. Нәтижесінде, оқушыда деректермен жұмыс жасау дағдыларын қалыптасқандығы көрініс табады.

Деректермен тиімді жұмыс жасау бағыттарын анықтайтын болсақ:

- Деректерді тақырыпқа сай таңдау және деректердің түрлерін ажыратып ұсыну;

➤ Жазба деректердің мазмұнындағы өзектілік пен тарихи оқиғамен байланыстылығына мән беру;

➤ Деректердегі термин сөздер мен көнерген сөздерді түсінікті тілге аудару қажет;

➤ Құжатты деректердің мазмұны мен заңдылығын салыстырмалы түрде талдау;

➤ Бейне деректер мен аудио деректердегі пікірлердің шынайылығына мән беру қажет.

Тарихи құжатты деректердің маңыздылығы зор себебі, негізгі құжаттар заманның ерекшелігін сезінуге мүмкіндік береді, өткен кезеңнің жарқын бейнесін құруға, мектеп оқушыларының қиялдарының дамуына жағдай жасауға көмектеседі.

Қорытындылай келгенде, әрбір сабақта оқушыларға түрлі тарихи дерек көздерін пайдалану арқылы оқушылардың ақпараттарды сыни тұрғыда бағалай білуге, талдау мен синтездеуге, өз болжамдарын пайымдап жеткізе алуға, зерттеушілік дағдыларын жетілдіруге бағыттайды. Сонымен қатар, оқушының қоғамның даму ерекшеліктеріне жан-жақты баға беру және маңызды деректерді талдау арқылы өзіндік көзқарас пен тұжырым жасау дағдысына ықпал етеді.

Сабақтар барысына талдау жасау негізінде болашақта неге мән беру қажет; біріншіден, деректерді талдау ережесін құрастырып алу қажет. Себебі, деректердің түрін ажыратып, негізгі талдау кезеңдерін оқушы білмесе, оқиғамен байланысты талдауда қателеседі. Екіншіден, құжатты және видео дереккөздермен жиі жұмыс оқушыға тиімді болады. Бұл оқушының қызығушылығы мен шығармашылық зерттеу дағдысын қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеу жұмысын қорытындылай келе, оның сапалылығы мен тақырып өзектілігін ескере отырып, болашақта зерттеу сапасын жақсарту мақсатында келесі ұсыныстарды атап өту қажет:

➤ Оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту бағытында әртүрлі тарихи деректермен жұмыс жасау топтық жұмыстарда белсенділіктің дамуына ықпал етеді;

➤ Оқушыда ақпаратты жинақтау, талдау және талқылау дағдыларын қалыптастыру өзіндік зерттеу дағдысын қалыптастыруда тиімді;

➤ Тарихи деректер: құжаттар, артефакт, бейнефильм, статистикалық ақпараттарды т.б пайдалану оқушының зерттеушілік қабілетін арттыруға ықпал ететіндіктен, деректер арқылы оқытуда белсенді әдіс-тәсілдер қоржынын бірлесе толықтыру;

➤ Бағалау мен кері байланыс беруде оқу мақсатына жетуге бағытталған дескрипторларға мән беру, түрлендіріп отыру;

Қазіргі жаһандану заманында білімді, тәрбиелі тұлға қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылып жатқан білім беру реформалары болашақ жастардың шығармашылық дамуына, бәсекеге қабілетті болуына ықпал етеді. Сондықтан, оқушының өмірде алған білімін қолдана алатындай қажетті дағдыларды қалыптастыру әрбір педагогтың мақсаттарының біріне айналған. Бұл оқушының іздену, зерттеу қабілетін дамытуда көрініс табады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының деңгейлі бағдарламасына арналған глоссарии (Оқу әдістемелік құрал), Қазақстан - Астана 2012ж, 4 бет
2. Somekh.B. (2005) Action Research: A Methodology for Change and Development [Іс-әрекеттегі зерттеу: өзгерістер мен дамудың әдістемесі]. Maidenhead McGraw-Hill.
3. Элейн Уилсон (2015) «ІС-ӘРЕКЕТТЕГІ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ ЖОЛДАРЫ»
4. «Мұғалімдерге арналған нұсқаулық» Назарбаев Зияткерлік мектебі ДББҰ, 2012жыл, 4, 86 бет
5. Кадиркулова А.Н. Тарихты оқыту әдістемесі (оқу-әдістемелік құрал). Ақтөбе, 2010
6. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе. Москва: Владос, 2000.
7. Тұрсын Х. Мектепте тарихты оқыту әдістемесі. Алматы: Дарын, 2004.
8. Вяземский Е.Е. «Теория и методика преподавания истории». М., 2003.
9. Ү.Б.Жексенбаева, Б.Қ.Игенбаева, Г.Б.Ниязова. «Оқушыларды зерттеушілік оқытудың технологиясы». Астана, 2006.- 48б
10. Мұханбетжанова Ә.М. «Білім интеграциясы: теория мен практика». 2006. –132-133 б.б.
11. Журасова А.Ш. Тарихты оқыту әдістемесі, БҚО 2012 жыл
12. Тұрлығұлов Т. Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі А, 2002

ОҚЫТУ МЕН ОҚУДА ЖАҢА ТӘСІЛДЕРДІ ЕНГІЗУ МҰҒАЛІМНІҢ ШЕБЕРЛІГІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСАТЫН ҮДЕРІС

КЕНШІЛІК Гулбаршын

№3 ЖБББОМ» КММ

Қарағанды облысы, Теміртау қаласы, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Қазіргі кезеңде егеменді елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бұл педагогика тарихы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр, себебі, білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарды, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Заман ағысына сай біліммен қаруланған ой-өрісі жоғары, зерделі, жан-жақты дамыған маман – уақыт талабы. Елімізді өркениетке жетелейтін білім бастауында мектеп, ал, оның көшбасында жас ұрпақтың бойына білім негізінің іргетасын қалаушы – ұстаз тұрады. Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру. Ұстаз үшін ең басты мәселе – оқыту әдісін дұрыс таңдап, оны сабақта тиімді пайдаланып, еліміздің болашағы, еліміздің қазынасы болған жас ұрпаққа білім тәрбие беріп, ол білімін өмірде қолдана алатын, өздігінен ізденіп білім алып, еліміздің дамуына өз үлесін қосатын тұлға қалыптастыру болып табылады.

Оқушыларға сапалы білім, саналы тәрбие беріп, дарынды, талантты қабілеттерін дамыту үшін білім беруде жаңаша түрлі әдіс-тәсілдерді ұтымды пайдалану қажет екендігін ұғындым. Сындарлы теориялық оқытуға негізделген тәсілді пайдаланып әдебиеттік оқу пәнінен 2 «А» сыныбында оқушылардың оқуға, пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында Жәди Шәккеннің «Құмырсқаның өнері» тақырыбындағы сабағымды өттім. Сабақтың мақсаты: Мәтінмен жұмыс жасай білуге, топтық жұмыста негізгі ойды талқылауға, ой түйінін таба білуге, өз бетінше шешім қабылдауға үйрету арқылы оқушының сыни тұрғыдан ойлауын дамыту. Адам баласы үшін ең қажетті нәрсенің барлығына біріге отырып қол жеткізуге болатынын ұғындыру болатын.

Сабақтың басында мен алдымен оқушылармен сәлемдесіп, ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырдым. Үй тапсырмасын сұрау үшін оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес «Ыстық картоп» әдісін пайдаландым. Оқушылар бір-біріне допты лақтыра отырып, өткен тақырыпқа байланысты сұрақтар қойып жауап берді. Оқушылар топтарға геометриялық фигуралар арқылы біріккен соң, топбасшысын сайлады. Ал, мен көшбасшы ретінде оқушыларды бақылап, бағыт беріп отырдым. Оқытуды басқару және көшбасшылық білім берудің кез келген жүйесіндегі тұрақты даму мен өзгерістердің сырттан енгізілуі мүмкін емес, олар нақты сыныптардағы мұғалімдердің тәжірибесі мен түсініктеріндегі өзгерістерден бастау алуы керек деген тұжырымға саяды. Бағдарламаның негізгі идеясы сыни тұрғыдан бағалау, өзгерту және тәжірибе мен білім саясатын қайта бағалау нәтижесінде мұғалімдер бастамасымен барлық деңгейлерде өзгерістердің іске асырылатынына негізделеді. Яғни мен сабақты ерекше ұйымдастырып, көшбасшылық қасиетімді көрсетіп бердім.

Жеті модуль сабақ беру барысында аралас түрде қолданылды. Жеті модульдерді кіріктіруде ең алдымен мұғалім әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып,

үнемі көшбасшылық жасап отырады, бағыт-бағдарды айқындады. Оқытудағы барлық пайдаланылатын стратегиялар мен тәсілдер “Теорияға”, “Теориядан практикаға”, “Рефлексияға” келеді. Осы уақытқа дейін мұғалім ретінде оқушылардың оқуына оң және кері әсер ететін факторларға нақты әрі дұрыс пікірлер білдірмеген екенмін. Бірақ, осы оқу процесінде оқушының міндеттеріне мыналар кіреді: назар аудару, шоғырлану, тәжірибе, ойлану, табандылық көрсету, тұжырымдамалық негіздер мәнін құру және кеңейту.

Ел ертеңіне алаңдайтын болашақ тұтқасын ұстайтын саналы да білімді ұрпағымыздың қалыптасуына тілдің әсері мол. Өнер атаулының ішіндегі ең құдыреттісі сөз өнері, сөйлеу өнері екендігін оқушыға сезіндіре отырып, ана тілін оқыта отырып, оқушының өз тілін қастерлеуге, өз тілін білуге үйренуге деген талпынысын арттырамын. Сонымен ойы терең, сөзі өткір, өзіндік пікір болжамы қалыптасқан жеке тұлғаны тәрбиелеуде ана тілінде әдеби, мәдени түрде сөйлеуге үйренудің заман қажеттілігінен туындағаны анық. Осы орайда сабақтарда тілдік қорды молайту, байытуда алатын орны ерекше.

«Құмырсқаның өнері» тақырыбын жоспарлауда сыныпқа кірген бойда мен оқушылармен сәлемдестім, содан соң оқушылар шаттық шеңберін құрып, бір-біріне деген тілектерін айтып, геометриялық пішіндер бойынша топтарға біріктірдім. Топтарда топтық ереже құрдық. Үй жұмысын «Ыстық картоп» әдісі бойынша жүргіздім. Оқушылар шеңбер болып тұрады, бір оқушы екінші оқушыға допты беру барысында сұрақтар қояды. Допты қағып алған оқушы сұраққа жауап беріп, сол оқушы келесі оқушыға сұрақ қояды.

Өткен сабақты жаңа сабақпен байланыстыруда тақырыпты ашу, ой қозғау мақсатында «Power Point» бағдарламасында жасалған таныстырылымда сабақтың тақырыбын оқушылардың өздері ашуға мүмкіндік беріледі. Сабақтың тақырыбы мен мақсатын ашпастан бұрын оқушыларға интербелсенді тақтадан құмырсқаның және оның еңбегі, қанағатшылдығы слайдта көрсетілді. Сол тақырыпта бірнеше сұрақтар қойылды. Оқушылар сабақтың тақырыбын өзбетінше ашты. «Оқытуда ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдалану» модулі (АКТ) осы кезеңдерде қолданылды. Осыған байланысты білім беруде қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар жаңартылып отырды. АКТ оқушыларға ғылыми ұғымдарды түсіндіруді және олардың қабылдауын, түсінуін жеңілдетуге мүмкіндік беріп, мұғалімдерге сабақ беруде көмектесетін маңызды құрал болып отыр. Менде өз сабақтарымда АКТ-ны сабаққа лайықтап қолдану мұғалімге сабақты түсіндіруге көп жеңілдігін тигізсе, баланың сабақты мида ұзақ уақыт бойы сақтайтындығына ықпалы зор екендігін байқалды. Сонымен қатар сабақты қорытындылау кезеңінде де «БББ кестесі» әдісін интерактивті тақтадан көрсетіп, оны толтыру жөнінде нұсқаулықты бердім.

Осы сұрақтың аясындағы жауаптар арқылы оқушылар сыни ойлауға үйренді, сұрақ оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып, оқу бағдарламасына ескеріле құрылды, диалог арқылы балаларды оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер қамтылды. Диалогты осы сабағымда қолданған себебім, оқушыларды сыни тұрғыдан ойлануы және бір-бірімен қарым- қатынас жасауы болатын. Ол үшін «Елші» әдісін қолдандым. Оқушылар өз бетінше мәтіннің бөліп берген үзінділерін оқып, бір-біріне түсіндіру арқылы талқылап баяндап берді.

Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер модулінің «Диалог арқылы оқыту» оқушылардың өзара сұқбаттасуы және мұғалім мен оқушы арасындағы диалогтың шәкірттердің өзіндік ой-пікірін жүйелеуі мен дамытуына көмектесетін амал екендігі «Елші» әдісі бойынша мәтінмен танытуда байқалды. Тапсырманы ауызша орындау барысында топтық жұмыста оқушылар ұйымшылдыққа, бір – бірімен жұптасып жұмыс нәтижесіне жетуге үшін тырысты, әртүрлі ойлар, пікірлер, ұсыныстар айтып, дұрыс нәтижеге жетуге ұмтылды.

Суреттер арқылы өздерінің ойларын жазып көрсетті. Сыни тұрғыдан талдап, тұжырымды ой жинақтады. Бұл тапсырманы орындау барысында сонымен қатар, талантты және дарынды балалар айқындалды. Олардың қабілеті мен қиялына қозғау салынды. Таланттылық қабілеті бар оқушыларды тани біліп, оларды білім беру барысында жан-жақты дамыту бұл ұлы жазушы Мұхтар Әуезовтың «Адаммен адамды теңестіретін білім» деген даналық сөзінде келтіргендей еліміз Қазақстанның дамып, өзге дамыған елдермен терезесін теңестіретін бірден -бір жол екендігіне дау жоқ.

«Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау» модулі бойынша оқыту үдерісін жақсарту және сабақты қалай түсінгендіктерін көрсету, жауапкершілігін арттыру мақсатында оқушыларды бағаладым. Сабаққа жақсы қатысқан оқушыларды мадақтап, мақтап, ескерте отырып, фигуралар арқылы бағаладым. Нәтижесінде, оқушылардың топтық жұмыстағы іс-әрекетіне қарап, оқушылардың деңгейі жоғары екендігін көрдім, бұл сыныппен жұмыс жасағанда тапсырманы сыныптың деңгейіне қарай күрделі жұмыстар жасауға болады деген ұйғарымға келдім. Топтық жұмыстарда оқушылардың танымдық қабілеттерімен қоса, тұлғааралық қарым-қатынас, өзін-өзі реттеу мәдениеті дами түсті.

Қорыта келгенде баланы қабілетті, қабілетсіз деп бөлмей, зерттеу, бақылау арқылы барлық баланың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызамын. Нашар оқушыны да қабілеті жететін жерге дейін көтеру, өз бетімен жұмысқа жетелеу, өз күшіне сенімін нығайту – баршамыздың міндетіміз. Сыни ойлауға үйрету – оқушылардың ойлау қабілеттерін жетілдіреді, дамытады, көздеген мақсатына жеткізеді. «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек» дейді қазақтың кемеңгер ұстазы Ахмет Байтұрсынов. Ертең осы елге ел болып, ел тізгінін ұстар азаматтар бүгінгі мектеп оқушылары болғандықтан, сапалы білім мен саналы тәрбие беріп ел қатарына қосу ұстаздық борышым деп білемін.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық
2. Әдебиеттік оқу оқулығы 2 сынып

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ
КОЖАХМЕТОВА Айгерим Абдимараловна, КАКЕНОВА Маржан Галиевна
«Сәтбаев қаласының №1 мектеп-гимназиясы» КММ
Қарағанды облысы, Сәтбаев қаласы, Қазақстан
aigerym_daribaev@mail.ru, marzhan-erzhan@mail.ru

Аннотация

В статье рассказывается об эффективности дистанционного обучения английскому языку. В ходе занятий есть возможность систематического и интересного проведения с использованием различных образовательных платформ. В ходе дистанционного обучения мы можем активизировать разговор с иностранным гражданином, общаясь напрямую, что поможет улучшить разговорную речь ученика. Большой поток информации можно получить через интернет ресурсы. Учитель и ученик могут добиться больших успехов во взаимодействии. Владение английским языком – это освоение мировой науки. Поэтому важно повысить интерес и мотивацию учащихся к овладению языком.

Annotation

The article describes the effectiveness of distance learning in English. During classes, there is an opportunity for systematic and interesting conduct using various educational platforms. During distance learning, we can activate the conversation with a foreign citizen by communicating directly, which will help improve the student's conversational skills. A large flow of information can be obtained through Internet resources. Teacher and student can achieve great success in interaction. Knowledge of English is the development of world science. Therefore, it is important to increase the interest and motivation of students to master the language.

Ағылшын тілі, қашықтықтан оқыту, тиімді, интернет, технология.
Английский язык, дистанционное обучение, эффективное, интернет, технологии.
English language, distance learning, effective, internet, technology.

Тіл – халықпен бірге өмір сүріп дамиды. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Әрбір Қазақстандық үш тілді жетік меңгеруі керек. Болшақта ағылшын тілін білетін тұрғындар саны біршама көбеюі керек» – деп айтқан еді [1]. Мектеп табалдырығынан бастап жоғарғы оқу орындарында ағылшын тілін үйрету айрықша мәртебеге ие. Ағылшын тілінің Қазақстандағы рөлінің арта түсуі қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесін іске асыру мәселесін маңызды ете түсуде. Тіл үйренудің ешқандай зияны жоқ, керісінше пайдасы ұшан-теңіз. Туған тілінді білуге тиісті емессің, міндеттісің дер едім. Ал басқа мемлекеттің алдында өз еліңнің дәрежесінің биік екенін мойындату үшін, жеті тілді жетік меңгеру артық етпейді.

Қазіргі заманғы компьютерлік және ақпараттық технологиялар саласындағы ғылыми-техникалық прогресс біздің күнделікті өмірімізге көптеген жаңа ұғымдарды енгізді, олар туралы біз жақында мүлдем түсінбедік, өйткені олар бұрын болмаған. Интернеттің пайда болуы білім беру процесін ұйымдастыруға жаңа көзқараспен қарауға мүмкіндік берді, өйткені ағылшын тілін қашықтықтан, яғни мұғаліммен тікелей байланыссыз үйренудің жаңа мүмкіндігі пайда болды. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар әртүрлі пәндерді оқу процесін едәуір жеңілдетті, электронды сөздіктер, энциклопедиялар, анықтамалардың барлық түрлері оқушыларға көмекке келді, бұл қажетті ақпаратты іздеу уақытын едәуір қысқартты. Қазіргі уақытта дәрістер мен дәстүрлі тілдік курстарға қатысудан бас тартуға және ағылшын тілін қашықтықтан, яғни үйде немесе кеңседе сәтті оқуға мүмкіндік туды Скайпта ағылшын тілін қашықтықтан оқыту білім алушыны оқу орнына баруға уақыт жұмсау, сабаққа өзінің жұмыс кестесі мен жеке жоспарларын бейімдеу қажеттігінен құтқарады. Мұндай сабақтардың мәні мұғалім мен оқушы тікелей байланысқа түспейді, бір-бірімен жақын емес және ағылшын тілін оқыту процесі бейнеконференция арқылы байланыс арқылы қашықтықтан жүреді. Оқу материалдарымен алмасу электрондық түрде жүргізіледі, бұл оқушыға тиісті оқу әдебиетін санаулы секунд ішінде беруге мүмкіндік береді. Сабақтарда ең жаңа әдеби көздер, соңғы мерзімді басылымдар мен әдістемелік материалдар қолданылады.

Ағылшын тілін қашықтықтан оқыту қарқынды дамып келеді, біртіндеп бүкіл әлемде күндізгі білім беруді ығыстырады және тілдік білім беру жүйесінде барған сайын берік ұстанымдарға ие. Әртүрлі дереккөздердің деректері бойынша ағылшын тілін қашықтықтан, яғни күндізгі оқу орындарына бармай-ақ үйренуді таңдаған адамдардың үлесі жыл сайын 30-40% -ға өседі. Мұның бәріне бүкіл әлемде Интернеттің қол жетімділігі және оны білім беру қызметі аясында кеңінен қолдану арқылы қол жеткізіледі. Нақты уақыт режимінде өткізілетін онлайн сабақтар әлемнің жетекші елдерінде кеңінен сұранысқа ие, көптеген танымал университеттер осындай қашықтықтан сабақтар өткізіп келеді. Қазіргі уақытта қашықтықтан оқыту өзінің маңыздылығы мен қажеттілігін дәлелдеді.

Білім беру қоғамдастығында қашықтықтан оқытудың оқушыларды оқытуды жүзеге асырумен байланысты жақсы перспективалары бар екендігін көрсетті [1,1].

Ағылшын тілін оқытудың жаңа әдісіне көшудің пайдасы айқын:

1. Ағылшын тілін қашықтықтан оқыту әдістемесін пайдалану түрлі курстардың оқушылары мен тыңдаушыларының санына шектеу қоймайды, өйткені оқу үй-жайларын пайдалану және тиісті жабдықтау қажеттілігі болмайды.

2. Ағылшын тілін қашықтықтан оқыту әлемнің кез келген елінен келген жоғары білікті оқытушылармен ынтымақтастық мүмкіндігін білдіреді және осылайша оқытушылардың тұрғылықты жеріне және негізгі жұмысына қарамастан педагогикалық құрамды жұмысқа тартуға мүмкіндік береді.

3. Ағылшын тілін нақты уақыт режимінде қашықтықтан оқыту жабдыққа (проекторларға, камераларға және т. б.), үй-жайларды жалға алуға және т. б. шығындардың болмауы есебінен оқуға қаражатты едәуір үнемдеуге мүмкіндік береді.

4. Заманауи прогрессивті білім беру әдістерін қолдану тиісті оқу орнының жалпы беделін арттырады [2,12]

Оқушылардың көзқарасы бойынша ағылшын тілін қашықтықтан үйрену келесі маңызды мәселелердің арқасында тиімді:

1. Ағылшын тілін қашықтықтан оқыту кезінде барлық ресейлік және шетелдік оқу орындарында үнемі жұмыс істейтін кәсіби оқытушылармен жұмыс істеуге нақты мүмкіндік бар.

2. Жеке қашықтықтан оқыту сабақтарын оқушының өткен материалды есте сақтау, нақтылау немесе жаңарту қажеттілігі туындаған кез келген уақытта жазуға және ойнатуға болады.

3. Бейнеконференциялар жүргізу және барлық оқу-әдістемелік материалдарды электронды түрде беру арқылы ағылшын тілін қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру кезінде өте қымбат оқулықтар мен оқу құралдарын сатып алудың қажеті жоқ. Барлық талап етілетін оқу-әдістемелік әдебиеттер жалпыға қолжетімді электрондық базада сақталады, оған оқушылар кез келген уақытта қол жеткізе алады.

4. Тағы бір артықшылығы – ағылшын тілін қашықтықтан оқыту кезінде жеке тапсырмаларды орындау Әр оқушының өз бетінше жасалады, сондықтан кез-келген мұғалімнің мұндай тесттерді бағалауы объективті болады.

Ағылшын тілін қашықтықтан оқыту оқушыларға да, оқытушыларға да ыңғайлы, өйткені ол келесі принциптерге негізделген:

1. Оқу процесін ұйымдастырудың еркін кестесі, бір аудиториядан екіншісіне өту немесе әртүрлі оқу орындары арасында көшу қажеттілігінің болмауы.

2. Заманауи білім беру технологияларын, мультимедиялық сүйемелдеулерді еркін пайдалану, оларды техникалық себептер бойынша аудиторияларда жұмыс істеу кезінде қолдану әрдайым мүмкін емес.

3. Бейнеконференция арқылы оқытушы мен оқушы арасындағы еркін байланыс. Сондай - ақ, ағылшын тілін онлайн режимінде қашықтықтан оқыту кезінде, яғни нақты уақыт режимінде, байланыс арнасын қазіргі уақытта жұмыс істеу үшін қажет арнаға ауыстыру әрқашан мүмкін болатындығын атап өткен жөн, бұл студенттерге қажет болған жағдайда тікелей эфирде сұрақтар қоюға, ал мұғалімдерге тиісті түсініктемелер мен жауаптар беруге мүмкіндік береді. табиғи түрде пайда болатын сұрақтар [2,16].

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, жақында кәсіби мұғалімдермен ағылшын тілін қашықтықтан оқыту біздің елімізде мүмкін болып, сәтті жүзеге асырылғанын атап өткім келеді. Шағын қалалардың тұрғындарының көпшілігінде ағылшын тілін қашықтықтан үйренуге бұрын қол жетімді емес мүмкіндік, бірақ сонымен бірге ағылшын тілінде сөйлейтіндермен тікелей жұмыс істеу, оларды табу әдетте қиын. Осы заманауи әдістеме бойынша жұмыс істейтін курстар мен репетиторлардың кең таңдауы әрбір жеке білім алушы алдына қоятын нақты міндеттерге сүйене отырып, ағылшын тілін қашықтықтан оқытудың оңтайлы бағдарламасын таңдауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық әдебиеттерге сәйкес қашықтықтан оқыту дегеніміз – білім беру орталығынан қашықтықта тұратын студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетін мақсатты және әдістемелік тұрғыдан ұйымдастырылған басқару технологиясы [1,2].

Қашықтан оқытуды ұйымдастырудың 3 түрлі формасы бар: онлайн (синхрондық) және офлайн (асинхрондық), және кең таралған үшінші түрі вебинар. Онлайн режимдегі оқыту дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта мұғалім экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы. Офлайн режимдегі оқыту дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) мұғалім мен оқушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы. Вебинар дегеніміз – интернет желілерінің көмегімен семинарлар мен тренингтер өткізу формасы [3].

Шет тілін үйретудің мақсаты – оқушылардың сөйлеу мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, шет тілінде сөйлеу дағдыларын қалыптастыру. Оқушыларға олардың білімі мен дағдыларын практикалық қолдануды көрсету маңызды. Сондай-ақ, сабақты әртараптандыру қажет, егер оқушы қандай да бір себептермен сабақта болмаса, ол тақырыпты өз бетінше зерттей алады, ұсынылған сынақтарды жасай алады немесе Skype (Skype) арқылы мұғаліммен тапсырмаларды орындаудағы немесе сабақтың тақырыбын түсінудегі қиындықтарды талқылай алады. Қашықтықтан оқытудың көмегімен білім алушы ағылшын тілін оқыту нысанын өзі таңдайды. Ағылшын тілін үйренуге деген ынтаны қалыптастыру маңызды аспект болып табылады. Коммуникативті жүйелік-белсенділік тәсілі осы мақсатқа жетудің жетекші құралы болып табылады. Ол шет тілін меңгерудің барлық аспектілерін, аспектілері мен операцияларын оның барлық функциялары кешенінде толық және теңгерімді қамтуды қамтамасыз етеді, ақпаратпен жұмыс істеу, ақпаратты таба алатын және ала алатын, өмір кеңістігінде өздігінен жүре алатын шығармашылық тұлғаны дамыту дағдыларын қалыптастыру маңызды болып табылады. Адам сөйлеу әрекеті арқылы басқалардың мінез-құлқына, ойлары мен сезімдеріне әсер ету үшін сөйлейді. Сонымен, сіз қарым – қатынасты студенттерді әр түрлі іс-шараларға тарту арқылы, тілдік материалды жүйелеу негізінде нақты өмірлік қарым-қатынас жағдайларын модельдеу арқылы үйрете аласыз, бұл бізге жүйелі және белсенді көзқарас береді.

Шет тілі, атап айтқанда ағылшын тілі қазіргі уақытта интернетте белсенді түрде оқытылатын мектеп пәндеріне жатады. Көптеген курстар, онлайн-мектептер кез-келген уақытта кез-келген форматта білім алуға, ана тілімен сөйлесуге мүмкіндік береді.

Жалпы білім беру мекемесі барлық оқушыларға ағылшын тілін үйренуге мүмкіндік беруде. Педагогикалық қоғамдастықтар мен мектеп чаттарында эмоциялар "қайнап" жатқанда, мұғалімдер үшін оңай міндет болған жоқ: "онлайн" бола алатындарды және бұл мүмкіндігі жоқ адамдарды ескере отырып, сабақты неғұрлым ауқымды және ақпараттандыратын ету. Менің алдымда ағылшын тілі мұғалімі сияқты сұрақтар туындады:

- Бастауыш сынып балаларына оқытуды қалай ұйымдастыруға болады?
- Орта буын балаларын оқытуды қалай ұйымдастыруға болады?
- Ата-аналардың иығына түсініктеме бермей, материалды қалай ұсынуға болады?

Егер орта мектеп оқушылары өз бетінше, ата-аналарының көмегінсіз "онлайн" сабақтарға кірісе алатын болса, онда бастауыш сынып оқушылары бұл қиындықты бастан кешіреді. Сондықтан оқыту барлық аспектілерді ескере отырып, сараланған түрде жүргізілуде.

Қорыта келгенде, болашақ жастарымыз өз тілін ардақтай отырып, шет тілін де жоғары деңгейде білуі – заман талабы. Ал бұл талап орындалса, еліміз көркейіп, биік белестерді бағындырады анық. Қашықтықтан білім беру оқушыларға дәстүрлі емес ақпарат көздеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді, өзіндік жұмыстың тиімділігін арттырады, шығармашылыққа, әртүрлі кәсіби дағдыларды игеруге және шоғырландыруға мүлдем жаңа мүмкіндіктер береді, ал мұғалімдерге құбылыстар мен процестерді тұжырымдамалық және шығармашылық модельдеуді қолдана отырып, оқытудың түбегейлі жаңа формалары мен әдістерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді деп айта аламын.

Қашықтықтан оқыту оқушылар мен ата-аналар үшін де, мұғалімдер үшін де үлкен жұмыс екенін атап өткен жөн. "Дистанцияның" артықшылықтарының арасында білім алушылар үйде оқиды, тапсырмаларды ыңғайлы қарқынмен орындайды, әртүрлі білім беру платформаларының көмегімен білімдерін кеңейтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Каркабаева П. Қашықтан оқытудың тиімділігі/ <http://edunews.kz/mainnews/2092-ashytanoytudy-timdlg.html>
2. Зайченко Т.П. Основы дистанционного обучения: Теоретико-практический базис: Учебное пособие. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. - 167 с.
3. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; Под ред. Е. С. Полат // М.: Издательский центр «Академия», 2004.

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ҚАБДИ Жадыра Сансызбайқызы

Ғылыми жетекшісі - п.ғ.к., доцент А.Г. Муханбетчина

М.Өтемісов атындағы БҚУ

Орал, Қазақстан

sansyzbaevna_93@mail.ru

Аннотация

Мақалада тұлғаны әлеуметтендіру мәселесі жөнінде ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалады. Тұлғаны әлеуметтендіру, тұлға әлеуметтенуіне әсер ететін негізгі факторлар мен жасөспірімдерді әлеуметтендірудің ерекшеліктері қарастырылады.

Түйін сөздер: тұлға, жасөспірім, отбасы, мектеп, әлеуметтік орта, тәрбиелеу, әлеуметтендіру.

Қазіргі ақпараттанған қоғамның дамуына байланысты жасөспірімдердің білімі мен тәрбиесіне аса көңіл бөлінуде. Осы мақсатты жүзеге асыру жолында өзіне деген сенімі мол, ерік жігері мықты, патриот, жан-жақты дамыған, сауатты, саналы азамат тәрбиелеу. Қазіргі қоғам, отбасы және мектеп алдында қоғамдық бейімділігі бар, өзін-өзі жүзеге асыра алатын, қарым-қатынас жасай білетін жастарды жаңа әлеуметтік ортаға енуге дайын тұлға қалыптастыруды міндеттейді. Сондықтан жасөспірімдер мен жастарды әлеуметтендіру бүгінгі таңдағы педагогика ғылымының өзекті мәселелерінің бірі болып табылады.

Тұлғаның әлеуметтенуі баланың, күнделікті тұрмыс жағдайындағы мінез-құлқына, шығармашылыққа деген ынтасы мен өз халқының мәдениетін қабылдау қабілетіне байланысты болып келеді. Жасөспірімдердің әлеуметтенуінің қалыптасуы қоршаған ортасын танумен, өмір сүру барысында кездесетін жайлы және жайсыз жағдайлардан тұрады. Сол себептен, сыртқы орта баланың әлеуметтік тұлға болып қалыптасуына ықпал ететін ең негізгі фактор болып отыр.

Әлеуметтену категориясын талдап, зерттемес бұрын, алдымен әлеуметтену теориясының жалпы құрылымына кіретін элементтер-ұғымдардың қатынасына тоқталу керек. Сондай элементтердің бірі - «тәрбие процесі» болып табылады. Осыған орай В.И.Гинецинский тәрбие процесін жүзеге асырудың бес деңгейін анықтады:

1. Әлеуметтік (жалпы адамзат қоғамы өмірінің аспектісі, қоғам құрған мәдениеттің ұрпақтан-ұрпаққа берілуі);
2. Институционалдық (тәрбиелік әсерді жүзеге асыру мақсатында арнайы құрылатын мекемелер шеңберінде тәрбиелеу);
3. Әлеуметтік-психологиялық (әр түрлі типтегі институционалды емес әлеуметтік қауымдастықтар ықпал ету субъектісі ретінде әрекет етеді);
4. Тұлғааралық (тұлғааралық өзара әрекеттесу тәжірибесі);
5. Интраперсоналды (өзін-өзі тәрбиелеу түріндегі педагогикалық өзара әрекеттесу) [1].

«Тәрбие» ұғымы психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде екі мағынада қолданылады: сөздің тар және кең мағынасында. Сөздің тар мағынасында бұл аталған ұғым адамға белгілі бір идеялар жүйесін, тұжырымдамаларды, нормаларды және т.б. беру, сіңіру мақсатында білім беру процесінің субъектісі тарапынан адамға мақсатты әсер ету процесін білдіреді. Сонымен қатар, әсер ету субъектісі ретінде адам осы мақсатты жүзеге асыру үшін белгіленген арнайы институттың өкілі ретінде түсіндіріледі. Ал кең мағынасында «тәрбие» дегеніміз адамға әлеуметтік және мәдени тәжірибені игеру мақсатында әлеуметтік қатынастардың бүкіл жүйесіне әсер ету болып табылады. Осылайша, екі вектордың - мақсаттылықтың-стихияның болуын мойындай отырып, біз тәрбие - бұл мақсатты және басқарылатын әлеуметтенудің құралы және бір түрі екеніне көз жеткіземіз.

Мәселен А.В.Мудрик тұлғаны әлеуметтендірудің екі мүмкін векторын көрсетті. Әлеуметтену адамның қоршаған ортамен стихиялық өзара әрекеттесуі жағдайында, қоғам мен мемлекеттің белгілі бір жас, әлеуметтік, кәсіби топтарға әсер ету процесінде, сондай-ақ салыстырмалы түрде мақсатты және әлеуметтік бақыланатын тәрбие процесінде (отбасылық, әлеуметтік, т.б.) жүретінін тұжырымдады.

И.С.Кон (1988) осы мәселе бойынша тәрбие, ең алдымен, адам саналы түрде қажетті сапалар мен қасиеттерді сіңіруге тырысатын бағытталған әрекеттерді білдіреді, ал әлеуметтену тәрбиемен қатар, кездейсоқ, стихиялық әсерлерді қамтиды, соның арқасында адам мәдениетке қосылып, қоғамның толық және толыққанды мүшесі болады [2].

А.А.Реан әлеуметтенудің мақсатты және реттелмейтін процесс ретінде бір уақытта өмір сүру мүмкіндігін көрсетеді [3]. Мысалы, кейбір математикалық есептер мен грамматикалық әңгімелерде

патриотизм, әділеттілік, адалдық идеялары бар - олар «жақсы азамат» қалыптастыруға көмектеседі немесе кері процесті тудыруы да мүмкін.

О.М. Кодатенко өзінің зерттеулерінде объективті өмір жағдайларына сәйкес немесе қайшы келетін жеке ресурстар негізінде жүзеге асырылатын әлеуметтену векторларын анықтады. Соның ішінде мыналар ерекшеленеді: просоциалдық (өзін-өзі құру, өзін-өзі жетілдіру), асоциалдық немесе қоғамға қарсы (өзін-өзі жою).

Н.Ф.Голованова әлеуметтенетін тұлға білім беру кеңістігінің объектілеріне әсер етіп қана қоймай, сонымен бірге білім беру кеңістігінің жай-күйін анықтай отырып әсер ететінін атап өтті. Автордың пікірінше, өсіп келе жатқан субъект білім беру кеңістігі арқылы, ал білім беру кеңістігі осы әлеуметтендірілген тұлға арқылы дамитынын түсіну керек.

Б.П.Битинас және А.В.Мудриктің зерттеулері бойынша, егер әлеуметтену үздіксіз процесс ретінде сипатталса, онда тәрбие дискретті (үзіліссіз) процесс екенін көрсетеді. Мақсатты бола отырып, білім беру белгілі бір жерде және белгілі бір уақытта, белгілі бір білім беру институтында ұйымдастырылады. И.С.Кон әлеуметтенудің жалпы процесі аясында жеке және қосалқы процестерді анықтайды. Бағытталған білім берудің өзегі ретінде автор білім беруді, яғни өткен ұрпақтарда жинақталған білім мен мәдени құндылықтарды беру процесін ажыратады. Білім беру, өз кезегінде, мақсатты, мамандандырылған және оның әдістері бойынша рәсімделген оқытуды, сондай-ақ ауқымды білім беруді, яғни мәдениетті насихаттау мен оны тарату процесін қамтиды, бұл ақпарат жеке тұлғалардың салыстырмалы түрде тәуелсіз және еркін таңдауына ұсынады. Бұл процестер бір-бірімен байланысты, бірақ бірдей емес және әртүрлі әлеуметтік институттар арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Бүгінгі таңда білім мен тәрбие қоғамның тұрақтануы мен оның мәдени даму деңгейін анықтайтын жүйенің орталық буыны екенін түсіну қажет. Тәрбие, оқыту, білім берудің тиімділігі тәрбиеші мен оқушының, мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесу процестерімен, тұлғаны дамыту мақсатында оқыту мен тәрбиелеумен байланысты. Осылайша, «әлеуметтену» категориясының келесі элементі - тұлғаның дамуы болып табылады. Ол адамның санасы мен мінез-құлқындағы өзгерістердің дәйектілігімен сипатталады.

А.В.Мудриктің пікірінше, әлеуметтену процесінде тұлғаның дамуы әлеуметтенудің әр жасына немесе кезеңіне арналған міндеттердің үш тобы шешілген кезде жүреді: табиғи-мәдени (физикалық, жыныстық даму), әлеуметтік-мәдени (моральдық-адамгершілік, құндылық-семантикалық бағдарлар) және әлеуметтік-психологиялық (өзін-өзі танудың қалыптасуы, жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауы). Жеке тұлғаның дамуы әлеуметтенудің әр кезеңінің мақсаты екенін және оны адамның әлеуметтік орта жағдайларына белсенді бейімделуінің тұрақты процесі және осы процестің нәтижесі ретінде түсіндіруге болатындығын мойындауымыз керек. Біз әлеуметтену және бейімделу процестерін жеке тұлғаның ішкі өзгеруі мен жеке тұлғаның қоғамдағы сыртқы бейімделуінің арақатынасы ретінде түсінеміз. Жасөспірімдердің әлеуметтену мәселесіне байланысты көптеген тұжырымдар бар. Солардың арасынан ресейлік ғалым Г.М.Андрееваның көзқарасына сүйенетін болсақ, жасөспірімдердің әлеуметтену мазмұны үш сферадан тұрады: іс-әрекет, қарым-қатынас, өзіндік сана. Осы үш сфераның өзіне тән психологиялық ерекшеліктері болады. Мәселен жасөспірімнің сыртқы ортамен әлеуметтік байланысы ауқымды түрде кеңейеді және көбейе түседі [4].

Іс-әрекет сферасы. Жасөспірім барлық әлеуметтену уақыты бойында өзінің іс-әрекет қорын кеңейтумен, көбейтумен, үнемі жаңа іс-әрекеттер мен тәжірибелерді меңгеру үстінде болады. Жасөспірімдік кезеңде балалар үлкендермен және құрдастарымен қарым-қатынастың жаңа жүйесіне көшеді. Олардың отбасындағы құрдастар арасындағы орын өзгереді. Іс-әрекетінің аумағы біртіндеп кеңейе түседі, ең бастысы, осы іс-әрекетінің сипаты саналы тұрғыда өзгереді, күрделене түседі. Іс-әрекеттердің көптеген түріне қатысып, өздерін белсенді ұстай бастайды. Мәселен оқу-білім іс-әрекеті, шығармашылық іс-әрекеттер, қоғамдық-саяси және қоғамдық-мәдени жұмыстар, физикалық спорттық мәдени іс-әрекеттері, ұйымдастыру шаралары т.б. Жасөспірімдерді дер кезінде дұрыс бағыттап отырған жөн. Егер жасөспірімдердің іс-әрекеттері ұйымдастырылмаған және жүйесіз болса, онда олардың іс-әрекеті жағымсыз бағытқа ауысып кетуі де мүмкін.

Жасөспірімнің негізгі уақыты оқу әрекетіне бөлінеді. Бастауыш мектеп оқушысына қарағанда жасөспірімнің оқу әрекеті маңызды сипатқа өзгереді. Оқудың жаңа түрлеріне, күрделі талаптарға тап болады. Мысалы, оқу материалының мазмұны күрделенеді. Түрлі ғылымдардың негіздерін оқи бастайды. Бұл жасөспірім тарапынан дамыған теориялық ойлауды, білімге деген жаңа танымдық қатынасты талап етеді. Оқу мантивациясы өзгереді. Оқу әрекетінде жасөспірім әлеуметтік тәртіпті жетекшілікке алады: өзінің оқушылық міндеті мен парызын орындауда болашақ кәсібіне жақсырақ даярлануды, ұжымда құрметті және қадірлі орынды иеленуді қалайды. Сонымен қатар, әлеуметтік тұрғыдан бағалануға және басқалардың алдында өзін-өзі көрсетуге ұмтылады. Жасөспірімдердің оқу іс-әрекетінің мәні олардың өздігінен білім алуы және өзін-өзі жетілдіруде жаңа сипатқа ие болады.

Баланың жасөспірімдік жастағы әлеуметтік позициясының өзгеруі өмірде, қоғамда және үлкендермен қарым-қатынас кезінде белгілі-бір орын алуға ұмтылуы оның өз-өзіне баға беруін күрт өзгертеді. Осыдан барып «Мен және қоғам» жүйесіндегі өзін бағалауға деген қажеттілігі едәуір жоғарылайды. «Мен және менің қоғамға тигізер пайдам», «Мен және менің қоғам өміріне қатысым» деген сияқты тұжырымдар жасөспірімнің өзін-өзі бағалауына да әсер етеді. Жасөспірімнің қоғамдағы орны оның айналысатын іс-әрекетімен анықталады. Айналысатын іс-әрекеті неғұрлым әлеуметтік мақұлданған сипатта (көпшілік қолдайтындай іс-әрекет) болса, онда бұл ааа іс-әрекет осы жас аралық кезеңде жетекші рөл атқарады.

Қарым-қатынас сферасы. Адам қарым-қатынасы оның іс-әрекетімен үздіксіз байланыста болғандықтан, ғалымдар (Б.Г.Ананьев, А.А.Леонтьев, В.С.Мухина, А.В.Мудрик) қарым-қатынасты әлеуметтендіру тұрғысынан қарастырылған. Олар әлеуметтену барысында қарым-қатынастың кеңейе, тереңдей түсуін пайымдайды. Жасөспірімнің әлеуметтенуінде оның қарым-қатынасқа деген қажеттілігі арта түседі. Осы жаста баланың «ересектермен байланыс» жүйесінің орнына «құрдастармен байланыс» жүйесі келеді. Сонымен ересектер түсіне алмайтын өзінің жеке «әлем тұжырымын» біртіндеп құрастыра бастайды. Жасөспірім құрдастарының арасында өзін тұлға ретінде көрсеткісі келіп тұрады. Ересектерге қарағанда қатарластарымен қарым-қатынасқа түсу қажеттілігі басыңқы келеді. Жасөспірімге қоршаған адамдардың өзі туралы берген бағасы құнды әрі қажет болып табылады. Осы қажеттігін ол үлкендермен қарым-қатынасқа түсу арқылы қанағаттандырғысы келгенімен, үлкен-кіші деген жас аралық айырмашылықтарына байланысты, бұл оған қиынға соғады. Өзінен кішілермен араласуында басқаларды бағалау қажеттігі қанағаттанып отырады. Бұл құбылыс (яғни, басқаларды бағалау қажеттігін қанағаттандыру) жасөспірімнің қоғамдағы өз орнын білдіру, өзінің бар екенін көрсету қажеттігіне туындайды.

Өзіндік сана сферасы: өзіндік сана – күрделі психологиялық құрылым. Жасөспірімнің осы кезде қалыптасқан сана-сезімі, В.А.Мухинаның пікірінше, оның өмірлік қалыптасуында басшы роль атқарады. Сондай-ақ, жасөспірімнің тұлғалық өз сана-сезімінің дамуын В.В.Давыдов, В.А.Крутецкий, А.В.Петровский, т.б. ғалымдар зерттеген. Ғалымдардың зерттеулерінде жасөспірімдердің әлеуметтік орта жағдайындағы биологиялық, психологиялық ерекшеліктерінің өзгеруі, соған байланысты олардың тұлғасын қалыптастыруға бағытталған талаптардың көбеюі сияқты мәселелер қарастырылған. Олар өзіндік сана-сезім актісі (өзін-өзі тану, өзін-өзі бақылау, өзінің мінез-құлқы мен іс-әрекетін реттеу, өз-өзіне деген қатынасы, өзінің қасиеттерін танып білуі) тұлғаның ең маңызды қажеттіліктерінің бірі болып есептеледі. Осындай қажеттіліктің негізінде тұлғаның рухани-адамгершілік сапалары туындайды. Тұлғаның мұндай өзіндік сана-сезім актісін олардың рефлексиясымен түсіндіруге болады.

Балалар мен жасөспірімдерді әлеуметтендіруге көмектесе отырып, мектеп пен отбасының әрекеттілігінің нығаюына ықпал етуі тиіс. Осылайша, балалар мен жасөспірімдер отбасы мен мектепте алған дұрыс мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін бекіту қажет. Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеуде отбасы мен мектептің рөлі әлеуметтендірудің қажетті бөлігі бола отырып, барлық уақытта тығыз байланыста болғаны маңыздылық танытады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Давыдов В.В. Виды обобщения в обучении (логико-психологические проблемы построения учебных предметов). - М.: Педагогика, 1972.- 220 с.
2. Методики психодиагностики в спорте: уч. пособие / В.Л. Маршцук и др. - М.: Просвещение, 1990. - 256 с.
3. Швырев В.С. Научное познание как деятельность. - М.: Политиздат, 1984.-232с.
4. Андреева Г.М. Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений. - М.: Аспект Пресс, 1996. - 376 с.

XXI ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МҮСІН ӨНЕРІ ДАМУЫНЫҢ ЗАМАНАУИ БЕТБҰРЫСТАРЫ

(Алматы мен Нұр-Сұлтан қалалары мысалында)

ҚАБЫЛ Азамат Саятұлы, ЖҰБАНОВА Гүлнұр Алпысбайқызы, ҚАЙРАНОВ Ербол Бахарамұлы

Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, Ә. Қастеев атындағы ҚР Мемлекеттік өнер мұражайы

Алматы, Қазақстан

azamat_kabyl@mail.ru, gulnur.zhubanova@mail.ru, yer.bah.kuatbai@mail.ru

Түйіндеме

Мақалада XXI ғасырдың басындағы Қазақстан мүсін өнері дамуының жаңаша бетбұрыстары қарастырылады. Қазақстан мүсін өнерінің әртүрлі тарихи кезеңдеріндегі шығармашылық тәжірибелерге сүйене келе, ауқымды еңбектер теориялық тұрғыда зерттеледі. Сонымен қатар, қазіргі отандық пластикалық өнерінің диалектикалық үрдісі мен ішкі қайшылықтары талданады. Авторлардың негізгі ойлары заманауи көркемдік тәжірибелерге өнердің басты категориясының түрленген шектеулеріне тоқтала келіп, осы бетбұрыста дамуының алғышарттарын қозғау болып келеді.

Аннотация

В статье рассматриваются новейшие тенденции развития искусства скульптуры Казахстана в начале XXI века. На основе творческого опыта разных исторических периодов скульптуры Казахстана теоретически изучаются масштабные произведения. Кроме того, анализируются диалектические тенденции и внутренние противоречия современной отечественной пластики. Основная идея авторов - сосредоточить внимание на разнообразных ограничениях основной категории искусства в современной художественной практике и рассмотреть предпосылки для развития этого поворотного момента.

Abstract

The article examines the latest trends in the development of the art of sculpture in Kazakhstan at the beginning of the XXI century. Large-scale works are theoretically studied on the basis of the creative experience of different historical periods of sculpture in Kazakhstan. In addition, the article analyzes dialectical tendencies and internal contradictions of modern Russian plastic art. The main idea of the authors is to focus on the various limitations of the main category of art in contemporary artistic practice and to consider the prerequisites for the development of this turning point.

Қазақ бейнелеу өнерінің бір ғасырға жуық тарихы бар кәсіби көркемсурет мектебінің қалыптасуы мен даму жолдарын, сондай-ақ Қазақстан үшін көркем шығармашылықтың жаңа түрлерін зерттеу қазіргі кезеңде өзекті болып келеді. Бүгінде маңызды практикалық тәжірибелер мен әдіс тәсілдері жинақталған. Бұл, ең алдымен, пластикалық өнердің дамуы мен қалыптасу ұстанымдарына қатысты, өйткені еуропалық мәдениеттің көркемдік құралдары Қазақстан үшін дәстүрлі емес.

Көркемдік шығармашылықтың жекелеген түрлері туралы кескіндеменің, мүсіннің, графиканың немесе сәндік-қолданбалы өнердің олардың тарихи дамуының, қалыптасқан тенденцияларының, шығармашылық әдістері мен стильдерінің толығымен өнер түрлері ретінде дамуы туралы жан-жақты түсінік бере алатын ғылыми зерттеулер жеткіліксіз [1].

Бұл зерттеу жұмысында XXI ғасыр басы Қазақстандағы мүсін өнерінің жаңаша заманауи бетбұрыстарын алғаш рет қарастырып, жарқын әрі ерекше құбылыстарын жан-жақты зерттеу отандық мәдениет дамуының белгілі бір кезеңін белгілеу үшін, және де оның эволюциялық болашағын болжап қорытындылау үшін қажет.

Мүсін тақырыбына арналған басылымдардың арасында өнертанушы Р.А.Ергалиеваның «Экстаз және медитация қазақ мүсінінде» атты мақаласы ерекше қызығушылықты тудырады. Мұнда қазақстандық мүсіншілердің ғарыштық-ауалық ортаны пайдалануға деген жаңашыл көзқарасы туралы мәселе көтерілді [2].

Мүсін, үш өлшемді кеңістіктегі бейнелерді немесе абстрактылы көріністерді сомдау болып табылады. Заманауи мүсін жасау үшін қатты және жұмсақ пластикалық материалдардан - саз, әйнек, балауыз, тас, металл, ағаш, гипс, шайыр, шыны талшық және басқаларын қолданылады. Осы аталған материалдарды мүсіндеуге, үйлестіруге, сомдауға, құюға, соғуға, араластыруға және біріктіруге болатынын және шағын сәулеттік пішіндердің белгілі бір формасы - барельеф, бос тұрған зат немесе табиғи ландшафтты элементтеріне айналады. Бастапқыда мүсіннің қарқынды дамуына заманауи сәулет өнері ықпал еткен. Оның ұстанымдары жаңа техникалық құралдар мен материалдардың көмегімен бос

кеңістікті және жарықты басқару болды. Қазіргі кезде ең қарқынды дамып келе жатқан өнер түрі ол кеңістіктегі мүсін.

XXI ғасырдың басындағы мүсін өнері көптеген елдерде елеулі өзгерістерге ұшырайды. Олар әртүрлі стильдер мен бағыттардың өзгеруімен ғана емес, сонымен қатар туындыларды жасауда да, оларды зерттеуге де түбегейлі көзқарастарымен сипатталады. Бұл мақаланың міндеті – мүсін өнерінің заманауи бетбұрыстағы өзгеру ерекшеліктерін анықтауға тырысу.

Заманауи мүсіндердің ерекшеліктеріне байланысты екі, үш немесе одан да көп өнер түрлерінің түйіскен жерінде ал, кейбірінен бейнелеу өнері түрлерінің классикалық санаты аясында жіктеу мүмкін емес шығармаларда кездеседі. Сонымен, XX ғасырдың екінші жартысында қалыптасқан өнер жүйесінде жіктеуге болмайтын құбылыстарды белгілеу үшін жаңа терминдер енгізілді: инсталляция, лэнд-өнері, қоғамдық өнер және т. б. өнер тарихшылары, жетекшілері және суретшілердің өздері түсіндірмелік жұмыстары туралы айтады. Белгілі бір шығармаларды нақты өнер түріне жатқызудан бас тартып, оларды "объект" немесе «нысан» ұғымымен, XXI ғасырдың басындағы өнерді қарастыратын бұқаралық және ғылыми дереккөздермен белгілей отырып, көбінесе өнерді өнер түрлерінің морфологиясына сәйкес емес, феноменология мен постмодернизмге тән постструктурализм тұрғысынан зерттейді [3].

Қазіргі өнер тарихында мүсін өнерінде болған өзгерістерге әртүрлі бағалау жасалады. Алайда, өнер теоретиктерінің көпшілігі жаңа үш өлшемді формалар, дайын нысандар және "мүсін" ұғымы арасында тығыз байланыс орнатады.

Розалинд Краус өзінің 1978 жылғы «Скульптура в расширенном поле» эссесінде алғашқылардың бірі болып XX ғасырдағы мүсінмен байланысты үдерістерді сипаттады. Ол өз тұжырымдамасында пластиканың бұрынғы үлгілерімен семантикалық байланыстарна жүгініп, қолданылу аясын кеңейте бастады. Осы жаңа нысандардың көне өнермен тығыз байланысын анықтай отырып, «мүсінге» жаңа қасиеттерді бойына сіңіріп, құбылыстардың осындай гетерогенді жиынтығын қалыптастырды. Бұл оның мүмкіндіктерінің шегіне жеткендігінің көрінісі. Р.Краус мүсін модернистік кезеңнің соңында ерекшеліктердің өзіндік үйлесуіне айналып, "ландшафттың сәулет емес көрінісімен үйлесуінің нәтижесі" категориясына айналды деп санаған автор "ландшафт емес" және "сәулет емес" ұғымдарын бейтарап деп, бірақ "ландшафт" және "сәулет" күрделі деп санайды. Мүсін тек бейтарап түсініктерімен ғана шектелмей, күрделі ұғымдардың жиынтығы бола алатындығын тұжырымдаған. Осындай күрделі байланыстардың пайда болуы, Р.Краустың жиынтығы кеңейтілген жазықтық ұғымымен үндеседі. Кеңейтілген жазықтық тұжырымында шет қалған мүсіннің жағдайын қарастырған [4].

Американдық мүсінші және өнертанушы Дональд Джудд өнер әлемінің екі ортасы - кескіндеме мен мүсін арасындағы шекараның жойылуын қорытынды жасай отырып, бұл оларды будандастырудың көрінісі деп есептейді. Осы процестер барысында пайда болған шығармаларды Д. Джудд "арнайы жасақталған нысандар" деп атады. Постмодерндік философияда өнер мен адамның жаңа диалектикасының, оның күнделікті өмірінің жағдайын байқауға болады: өнердің адам өмірінің мүлдем басқа өлшеміне шығуы, көркем шығармалардың өзіндік метаморфоздарымен бірге жүреді. Қазіргі заманғы суретшілер қоршаған ортаны көркемдік нысанның бір бөлігіне айналдырып, олардың шығармашылығын сыртқы әлеммен байланыстыруға тырысады. Өнер мен өмірдің өзара араласуы бар.

Бейнелеу өнерінде шекаралардың анықталмауының бір мысалы - инсталляция өнерінің пайда болуы мен дамуына алып келген. О.И. Шустрова ұсынған анықтамаға сәйкес, "инсталляция - бұл әртүрлі элементтерден жасалған және көркемдік тұтастықты білдіретін кеңістіктік композиция болып табылатын заманауи өнердің бір түрі" [5]. Өзінің ерекшелігіне байланысты қазіргі заманғы өнердің алуан түрлі нысандары көбіне "инсталляция" санатына жатады, кейде бұл жұмыстар өзара үйлеспеген. Кейбір инсталляциялық шығармалардан мүсіндік композицияның айқын белгілерін көруге болады. Өнертанушылар қазіргі заманғы өнердің белгілі бір туындыларынан "мүсін" мен "инсталляция" ұғымдарының ұқсастығын аңғарған. Өнер тарихындағы көп фигуралы мүсіндік композициялардың осы түрі қазіргі кезеңде белгілі бір кеңістіктікте орнатылған нысандармен ұқсастық тапқан. Ұзақ даму жолынан өткен, мүсіннің бұл өзгерістегі бейнесі күнделікті өмірдің интеграциясымен байланысты жаңа қасиеттерге ие болды. Бұл өзгерістер мүсіннің тұғырдан бас тартуына алып келді. Сонымен қатар, бұл үрдіс нысанды қоршаған ортаға тартуымен, кеңістікпен өзара әрекеттесуімен және интерактивтілікпен сипатталады. Мүсіндік көлемнің беті, сұлба мен жиектеу кескіні, пішінді бейнелеу, иілгіштік, жарық пен көлеңке, материал және т. б. сияқты мүсіннің типтік қасиеттеріне жүгіне отырып, жұмыстың осы қасиеттерін қарастырамыз. Бұл нысанды талдағанда алдымен тұжырымдамасы қаралып, өнердің мәнін түсінуге әсері пайда болады. Мұндай шығармалар сол дәуірдің мәдени тілімен оқылып, мазмұнды мағыналарымен ұштасу керек.

Мүсіндік форма тек өнеркәсіптік материалдардан, күнделікті тұрмыстық заттардан пішінін сомдау арқылы ғана жасалмайды, бұрыннан бар нысан мүсін бола алады. Мысалы, Крестоның шығармасында нысан бүкіл бетін жабатын қаптаманың арқасында мүсінге айналады, осылайша нысан (ғимарат, ағаш, ландшафт учаскесі, есептеу машинасы және т.б.) өзінің қасиеттерін жоғалтады, көркемдік сипатқа ие болатын жаңа эстетикалық форманы алады. Заттың утилитарлық пішіні кетеді (оның бастапқы құрылымы сияқты), ал заттың қаптамасы өз кезегінде оның визуалды құрылымын ашады [6].

Мемлекетіміздің тәуелсіздік кезеңінде ел мен ұлттық мәдениеттің алдына жаңа жауапты міндеттер қойылды. Мұнда қазіргі пластиканың сабақтастығы, өткен кезеңдегі тарихи дамуы мен отандық көркем мұраның объективті бейнелерін қалпына келтіру, заманауи өнер үшін рөлі маңызды болды. Бұл кезең үшін ұлттық мәдени өзін-өзі тану және дүниетанымдық мәселелерге өз көзқарасын білдіру маңызды. Бейнелеу өнері үшін ұлттық мәдениет есте сақтау идеялары мен ұстанымдары, ежелгі және ортағасырлық пластикалық мұраның өзгеруі, адам мен әлеуметтік болмыстың экзистенциалды мәселелері шешуші болды.

Тәуелсіздік кезеңі өнердің барлық түріне жаңа мазмұн енгізді. Кескіндеме, мүсін, графика, сәндік-қолданбалы өнер сияқты бейнелеу өнерінің түрлері өз дамуын жалғастырды және жаңа серпін алды, инсталляция, перформанс, инвайронмент, нысан, көркемдік әрекет сияқты мәдениеттің инновациялық нысандары пайда болды және табысты дамуда. Қазақстанның сәулеті еліміздің жаңа елордасы — Нұрсұлтан қаласы құрылысына айрықша әсер етіп, жаңа серпін мен қуатты дамуға ие болды.

Тәуелсіздік кезеңіндегі монументалды мүсіннің негізгі идеясы - өкілдік бейнені құру болды. Олар батырлар мен Халық қаһармандары, бостандық пен тәуелсіздік үшін күрескендер, тарихи тұлғалар мен қоғам және мәдениет қайраткерлерінің бейнелері сомдалды. Монументалды мүсінде кейіпкер бірінші орынға шығады, осы міндетке сәйкес көркемдік экспрессивтілік құралдары қалыптасады.

Қазақстан қалаларында салынатын ескерткіштерге байланысты мемлекеттік арнайы комиссия жұмыс істейді. Олардың міндетіне елде тұрғызылатын ескерткіштердің көркемдік және идеологиялық деңгейін бекіту кіреді. Қазақстанның қазіргі монументалды бейнелеу мүсініне, тас немесе заманауи арт нысандарын (паблик арт) қарауға болады.

Тәуелсіздік кезеңінде Қазақстанда тұрғызылған ескерткіштердің мазмұндық және формалық жағынан өзгеруі егемендік алумен байланысты. Тәуелсіздік кезеңіндегі монументалды мүсіннің ерекше айырмашылығы айқын ансамбльдік болды. Ансамбльдің ерекшелігі едәуір қашықта тұрған табиғи және сәулеттік көріністі, синтездеу арқылы мүсіндік мәнерімен жеткізеді. Осындай ансамбльдік ескерткіштерге Алматының қарлы тауларын, Қарағандының дала кеңістіктерін, Нұрсұлтандағы Есілдің созылған су айдыны секілді көріністер мүсіндік кешендердің мазмұны жағынан да әсерлі де маңызды жасауға мүмкіндік берді [7].

Қазақстанда инсталляция қалалық кеңістік пен инновацияларға арналған құрал ретінде қарастырылды. Мысалы, қалалық фестивальдер (Arbat fest, Astana fest, Zhasstar, Mural fest және т.б.) және мерекелік фестивальдер (қала күніне арналған әкімдіктің қолдауымен) қалада бірнеше инсталляция құрды. Қазіргі уақытта мүсін мәртебесі бейнелеу өнерінің жеке түрі емес, сәулет пен құрылыс қаласының жиынтығы (интерьер). Өнер нысандары-бұл мүсін жұмысының көрсеткіші ғана емес, сонымен бірге қала мен оның ортасын безендіру болып табылады.

Алматы көшелеріндегі Арт-нысандар (Park Fest халықаралық фестивалі аясында орнатылды):

- Алдар Көсе (Назарбаев-Қарасай к.) қазақ ертегілерінің ойдан шығарылған фольклорлық және қысқа әзіл-сықақ, сатиралық миниатюралар кейіпкері. Өнер нысаны ескі автомобильдерден түсті металдардан жасалған. Жұмыстың авторы Руслан Ақанаев (Қазақстан) - кескіндемеші, мүсінші, график, ҚР Суретшілер Одағының мүшесі. Ол Алматыдағы Ә.Қастеев атындағы Мемлекеттік өнер мұражайының жанында орнатылған әйгілі "Дон Кихоттың" авторы.

- Травертиннен жасалған арт-нысан «Keoker» Алматы-2 вокзал маңындағы алаңның жанына орнатылды: "Біз, алыс елдерден, қалалардан келген достарымыз бен әріптестерімізге ұлттық сусындар ұсынып, өзіміздің қонақжайлығымызды білдіреміз». «Keoker»-дің авторы - Тамила Маматова (Өзбекстан).

Осындай өнер нысандарына қалаларымыздың көрнекті жерлеріне қойылған заманауи суретшілердің жасаған туындылары: "Құмыралар" "Текше", «Яблочный москвич» - Абдухат Мұратбаев және Art SPACE көркем галереясының авторлық тобы жасаған шағын сәулет нысандары қала ландшафтының жарқын элементі ретінде ойластырылған.

«Жылқы» және «түйе», «Назарбаев кітабы», «Механикалық алма», (Абай, Гагарин мен Жароков арасында). авторы - Алматы Жас суретшілер орталығы; ", - (Абайда) мүсін отбасылық

құндылықтарға, мәдени мұраны сақтауға және беруге арналған. Композицияның авторы: Хуршед Хусенов (Тәжікстан). (Алматы вокзал маңы алаңы-1). Жасаушылардың идеясы бойынша "механикалық алма" қарқынды дамып келе жатқан қаланы бейнелейді, онда әрбір тұрғын механизмнің ажырамас бөлшегі ретінде алма бейнесінде бейнеленген мегаполисті қозғалысқа келтіреді. Бұл көше сағаттары. Авторы-Алматы Жас суретшілер орталығы.

"Еуразиялық мәдени Альянс" қоғамдық бірлестігі "Заманауи суретшілердің контекстіне енген жұмыстар қалалық көріністің бет-бейнесін әсемдейді. Олар арқылы біз қоршаған ортаның табиғаты мен атмосферасын оқимыз. Дәл осы себептен қалаларда жоғары көркемдік құндылығы бар арт-нысандар пайда болуы үшін көп күш жұмсалды", - деп атап өтті. Esentai Square-шағын, еуропалық үлгідегі көркемделген алаңы маңында бизнес-орталығында, Алматыдағы ең күтпеген мүсіндердің бірі – «Жеміс ұстап отырған әйел» деп айтуға болады. Жұмыстың авторы колумбиялық суретші Фернандо Боттероға тиесілі. Алматының әлемдік астаналармен байланысының тағы бір нүктесі - Ник Фиддиан Гриннің "тыныш су" мүсіні. Лондонның Хайд паркінде су үстінде еңкейген жылқының алғашқы мүсіні орнатылды. Мүсіннің шағын нұсқалары Джоан Роулинг және Том Круз сияқты жұлдыздардың жеке коллекцияларында орналасқан [8].

Қазіргі заманғы танымал суретшілер Астанадағы ЕХРО-2017 көрмесінің аумағында бірегей арт-нысандар салды. "Импоссибилизм" жанрында жұмыс істейтін суретші Сәкен Нарыновтың "Уақыт пен кеңістікте" және "энергия сиқыры" мүсіндері - "кеңістікті-уақыттық ауысымдарды жасауға мүмкіндік беретін өзіндік порталдардың үлгілері" болып саналады.

Эндрю Роджерс, австралиялық шыққан, жел энергиясынан шабыт алған әйгілі халықаралық суретші ЕХРО-2017 аумағында "ашылмалы энергия" мүсінін жасады - бұл әлемдегі биіктігі 12,5 метр қоладан және тот баспайтын болаттан жасалған қазіргі заманғы өнердің ең үлкен туындыларының бірі. Автордың мүсіндері бүкіл әлемдегі жеке және қоғамдық коллекцияларға енгізілген. Роджерс сонымен қатар жер бетіндегі ең үлкен land art туындысының авторы.

Қазіргі көркемдік процесте көп ұлтты, көп мәдениетті тақырыптар жаһандық "мультимедиялық" тіл арқылы жүзеге асырылады. Борис Гройс бұл терминді бір шығарманың кеңістігінде әртүрлі медианы қолдануды білдіреді. Қазіргі заманғы өнер жаңа технологияларсыз мүмкін емес: бейнелер, компьютерлер және басқа да технологиялық медиа, шексіз мүмкіндіктері бар, дәстүрлі өнерге қарағанда сұранысқа ие. Әр түрлі өнер түрлерін біріктіруге деген ұмтылыс суретшінің тактильді, есту, психофизикалық қабылдауға жүгіну қажеттілігімен түсіндіріледі, яғни көрерменнің барлық сезімдеріне бір уақытта әсер етуге тырысады. Нәтижесінде өнер мен шындық арасындағы шекаралар, дәстүрлі айырмашылықтар жойылып, өнер синтезі процестері жанданады. Заманауи мүсіннің ерекшелігі-мультимедиялық өнердің айтарлықтай дамуы, ол бір уақытта көрерменнің барлық сезімдеріне әсер етеді. Қазіргі заманғы өнерде мультимедиа тілін қолдану мәдени құбылыстармен өзара әрекеттесудің жаңа кеңістігін тудырады [9].

Шығармашылық зерттеулерінің орталығы - жаңа саяси биліктің ұлттық мифі және өмір сүру шындығы; жергілікті контекстке енгізілген әмбебаптандыру және жаһандану — әр ұсынылған автордың жұмысында өзіндік, жеке, қайталанбас көркем тіл арқылы түсінілетін аймақтық шындықтың аспектілері. Қазіргі заманғы өзекті өнердің көрнекті өкілдері Р. Халфин, г. Трякин-Бухаров, Е. және В. Воробьевтар, Е. Мелдібеков, с. Маслов, к. Ибрагимов, "Қызыл трактор" тобы және басқалары, олардың жобалары "интеллектуализммен, стандартты емес шешімдермен, ым-ишаралардың радикалдығымен және өзін-өзі танытуға деген күшті ұмтылысымен" ерекшеленді. Ербосын Мелдібеков өз қойылымдарында өзін қазіргі көшпенді ретінде көрсететін азиялық варвардың өмірбаяндық бейнесін жасады.

Авторлық жобалар мен шығармашылық бастамаларды мүсіндеп іске асыру үшін – сайттар, жобалар, ірі көрмелерге, форумдарға, фестивальдарға қатысу мүмкіндігі қажет болды. Осы мүмкіндіктер Қазақстанның әлемдік арт-сахнаға шығуына да аймақтық контексте де мәні үлкен болды [10].

Қоғамдағы өнер форматына әсер еткен ерекше іс-шара 2010 жылы Алматыдағы ARTBAT FEST жобасы болды. 2018 жылдан бастап Астана қаласының кеңістігіне осындай форма енгізілді. Жобада «Қаланың имобилизацияланған антропоморфтық құрылымы: жолдар, қиылыстар, сәулет заманауи өнер энергиясымен толтырылған өмірге келеді. Суретшінің осында және қазір жанды тікелей әрекеті, қоршаған шындықпен, қала тұрғындарымен қарым-қатынасы бүкіл қалалық пейзажды қозғалысқа келтіреді» идеялар қозғалды. Әрине, қалалық ортаның дамуы өнердің дамуына және оның қала кеңістігіне белсенді енуіне алып келеді. Урбанизация процестеріне байланысты өнер маңызды әлеуметтік факторға айналууда. ARTBAT FEST фестивалінің орталығы - көше қондырғыларының ашық көрмесі. Бұл нысандарды қалалық орта жағдайында орналастыру және олардың шынайы әлеммен байланысы өнер мен қаланың бірін-бірі толықтыратындығын көрсетеді, кең аудиторияға мәдениеттің

байланыстырушы күшін ашады. Қалалық кеңістікте уақытша көрмеге арналған көптеген жобалар кейін қалалық ортаның органикалық бөлігі болды. Жобаның тұрақты қатысушылары арасында Қызыл трактор тобының мүшелері Сәкен Нарынов, Паша Кас, Асхат Ахмедьяров, Сәуле Сүлейменова және басқалары болды. Кез-келген шоудың ажырамас бөлігі ғана емес, сонымен қатар ұстанымды жаңа өнер кеңістігінің пайда болуына мүмкіндік беретін өнер түрлерінің синтетикасы мен интерпенетрациясы.

Қазіргі өнерде өнер нысандары әдеттегі мүсінге ауыстырылды. Георгий Трякин-Бухаровтың "Геноцид" (1989), "Реформация" (1993), "Совковая лопатка" (2011) шығармалары ассамбляждың мысалы болып табылады, олар ең күтпеген заттарды біріктіру арқылы жасалады [11].

Заманауи арт-жобаның экспозициясында ұсынылған әр түрлі көркемдік формалар алуан түрлі деңгейдегі өнер синтезінің түрлерін біріктіретін көркемдік кеңістіктің ерекше түрін құрайды. Мұнда өнерді басқа мәдени құбылыстармен және қоғамдық сананың формаларымен біріктіруге ұмтылыс, синкретизмге деген тартылыс қазіргі мәдениеттің қасиеті. Сонымен, қазіргі заманғы мүсін кеңістігі - бұл жергілікті (бір жұмыс шеңберінде) және ғаламдық (фестиваль аумағындағы арт-жобалардың жиынтығы) өнер синтезінің бір уақытта көрінуінің ерекше мысалы.

Қорытынды: ХХІ ғасырдың басындағы Қазақстан мүсінінің бетбұрыстық феномені өнер түрі ретінде қарастырылды деуге болады. Автор отандық әрі жаһандық масштабтағы мүсін өнерінің қазіргі уақытта өте аз ұсынылған визуалды бейнесінің тарихи-философиялық және мәдени-өнер тарихына назар аударды. Мүсіннің осындай жаңа қырынан көрініп өзгеруі, өнер туындысындағы едәуір идеяларды кеңейтті. Ақпараттық дәуірдегі визуалды бейнені күрделендіру арқылы көрінетін заманауи өнердің өзгеруіне назар аударады. Осы мақаладан өткен мен бүгіннің арақатынасын, түсініксіз және нақты, көзге көрінетін және жасырын, пластикалық өнер туындыларының визуалды бейнесінде негізгі өзгеріс болады деген сенім қалыптасады. Қазақстандағы заманауи мүсін ерекше мән-мағынаға, көркемдік бейнелердің рәміздері мен белгілеріне және философиялық ұғымдарна әлемдік құрылымына біріктірілген. ХХІ ғасырға дейін мүсін өнеріне қойылған шектеулері қазіргі кезеңде үлкен жетістіктерге қол жеткізіп, таныстыру материалдары өзгерді. Қазақстан заманауи мүсіндік өнеріне қарағанда монументалды түріне көбірек көңіл бөледі. Тіпті монументалды туындылар әлі де қала кеңістігінде интерьер ретінде қолданылады. Алайда, біздің еліміздегі мүсін өнері заманауи бола бастады. Қазіргі уақытта ірі қалаларымыздың кеңістіктерінен көптеген мүсіндерді көре аламыз (паблик арт, стрит арт, стимпанк арт және т.б.). Бұл ХХІ ғасырдың басындағы Қазақстан мүсінінің өнер түрі ретіндегі жаңа қырынан ашылған бетбұрысы ретінде көрініс тапты.

Пайдаланған әдебиеттер:

- 1.Изобразительное искусство Казахстана. Период независимости. – Алматы: «Арда», 2009. – 344 стр.;
- 2.Ергалиева Р.А. Экстаз и медитация в казахской скульптуре [Текст]/Ергалиева Р.А.// Искусство. – 1990 - № 9.;
- 3.Андреева Е.Ю. Все и Ничто: символические фигуры в искусстве второй половины XX века. - СПб.: Иван Лимбах, 2004. 501 с.;
- 4.Краусс Р. Подлинность авангарда и другие модернистские мифы. - М.: Художественный журнал, 2003. 317 с.;
- 5.Бюргер П. Теория авангарда / пер. с нем. С. Ташкенова. - М.: V-A-C press, 2014. 195 с.;
- 6.Виппер Б.Р. Введение в историческое изучение искусства. Изд-е 3-е.-М.: В. Шевчук, 2010. 384 с.;
- 7.Актуально об актуальном: Сборник статей о современном искусстве./ Сост. Е. Малиновская – Алматы: ОО «АИК», 2000-176 стр.;
- 8.Мусабекова Л.Д. Современное художественная выставка в Казахстане: типология и развитие//Диссертация на соискание степени доктора искусствоведения PhD. – Алматы: Т.Жүргенов ат. ҚазҰӨА, 2018;
- 9.Мүсін өнерінің халықаралық бинналесі. – Алматы, Елнұр, 2017 – 80 стр.;
- 10.Резникова Е.И. Синтез искусств в контемпорари-арт Казахстана и формы его репрезентации. Альманах «ЭТНОДИАЛОГИ» №1 (57) 2019.
- 11.Альбом к 80-летию ГМИ РК им. А. Кастеева. – Алматы, 2015. – с. 250;
- 12.Карпов А.В. Междисциплинарные подходы в современной теории и истории искусства: проблемы подготовки магистров-искусствоведов // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. XLVIII междунар. науч.-практ. конф. - Новосибирск: СибАК, 2015. № 5 (48). С. 89-97;
- 13.Андреева Е. Ю. Постмодернизм: искусство второй половины XX - начала XXI в. - СПб.: Азбука-классика, 2007. 484 с.;
- 14.Қазақстан бейнелеу өнері. XX ғасыр – Изобразительное искусство Казахстана. XX век – Fine arts of Kazakhstan. XX century. – Алматы, 2001. 332

ХІХ Ғ. АЯҒЫ-ХХ Ғ. БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АГРАРЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР МӘСЕЛЕСІ 1920-1930 ЖЫЛДАРДАҒЫ ТАРИХИ ӘДЕБИЕТТЕ

ҚАЛЫБАЕВА Айнұр Жақыпқызы

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

kalybaeva_ainur@mail.ru

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается проблема аграрных отношений в Казахстане конца XIX - начала XX веков в исторической литературе 1920 – 1930 годов.

Төңкерістен кейінгі уақытта патша өкіметінің өлкедегі аграрлық саладағы отарлау саясатына қатысты Т.Рысқұловтың, С.Афендияровтың, Ғ.Тоғжановтың, Т.Шонанұлының, К.Кемеңгерұлының, С.П.Швецовтың және Н.Төркелұловтардың құнды еңбектері жазылып, жарық көрді. Ұлт зиялыларының еңбектерінде кеңес билігі тұсында патша өкіметінің қоныстандыру, аграрлық саясатының шынайы бет-бейнесі көрсетілді. Еңбектерде патша өкіметінің қоныстандыру, отаршыл жер саясаты нәтижесінде орасан зор қасіретке ұшыраған қазақ халқы мен оның шаруашылығының жай-күйі кеңінен көрсетіледі.

Т.Рысқұлов Қазақстанның оңтүстігі мен оңтүстік-шығысындағы қоныстанушылардың қанша жерді иеленгендігі, қазақтардан қанша жер тартып алғандығы туралы мәліметтер келтіреді. «Оңтүстік Қазақстанда және Қырғызстанда егіншілікке қолайлы, суармалы жердің барлығын иеленетіндер экономикалық жағынан күшті және үстем. 1916 жылға қарай мұнда орыс қоныстанушы шаруалары суармалы жердің басым бөлігін алып, халықтың үстем бөлігіне айналды, -дей келе, мұны мынадай цифрлармен былайша дәлелдейді, -Жетісу губерниясында (ескі шекара бойынша) 1916 жылға қарай 600 поселка болды, ал олардың иелігіндегі өңделетін жерлер-1 200 000 десятина, жердің барлық түрін қосқанда-4 193 520 десятина (бұрынғы қоныстандыру басқармасының мәліметі бойынша) қазақ-қырғыздардан алынған. Сырдария губерниясында осы уақытта 2602 поселка болып, олардың иелігінде 607 000 десятина жер болды. Солтүстік Қазақстанда 1916 жылға қарай патша өкіметі 17 756 964 десятина алып, онымен қоса казактарға 11 227 000 десятинаға дейін және қалаларға 219 000 десятина дейін берілді» [1; 311-312 бб.].

Төңкерістен кейінгі уақытта Қазақстан тарихы бойынша зерттеулер жүргізген, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлерінің бірі-Санжар Афендияров болды. С.Афендияров патша өкіметінің қоныстандыру саясатын әскери отарлау кезеңі, шаруалық отарлау кезеңі және 1905 жылдан кейінгі кезең деп үш кезеңге бөледі. Қазақ даласын әскери отарлау XIX ғасырдың ортасына дейін жүріп, үш казак әскерінің пайдалануына барлығы 1 160 484 десятина жер алынды деп көрсетеді [2; 186-187 бб.]. Патшалықтың қоныстандыру саясаты қазақтың тұйықталған натуральды-тұтынушылық шаруашылығын, тауарлық, дамудың, техникалық ұлғаю жағына қарай көшуді қамтамасыз етпеді. Бұрынғы шаруашылық құрылыс өте баяу таралды. Феодалдық-рулық қатынастар өндіргіш күштердің дамуын тежеді. Еңбекші бұқара байға жұмыс жасады, өз еңбегін кулак-қоныстанушыға арзанға сатты, түтін салығын төледі және қазыналық саяжайға мал баққаны үшін салық төледі, түрлі заңсыз шығындарды көтерді.

XIX ғасырдың екінші жартысы - XX ғасыр басындағы қазақ өлкесіндегі аграрлық қатынастар, отырықшылыққа көшу, егіншілік туралы мәселелер Ғаббас Тоғжановтың да еңбектерінде орын алды. Автор «Казахский колониальный аул» атты еңбегінде XIX ғ.екінші жартысы мен XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы егіншіліктің қазақтар арасында дамуын жазады. Зерттеуші қазақ даласында егіншілік тек XIX ғасырдың соңында дами бастады. Дегенмен, бұл уақытқа дейін жекелеген аудандарда егіншілік болды, бірақ ол ауқаттылардың кәсібі болғандықтан кең таралған жоқ. Ол кезде егіншілікпен негізінен хандар мен сұлтандар айналысқандығын. Соңғылары орыс шенеуніктік әкімшілігімен байланыста болып, сол арқылы егіншілікті дамыту мақсатында өздеріне орыс мұжықтарын тіркетіп алғанын.[3; 85-86 бб.]. 1920 жылдары патша өкіметінің аграрлық және отаршыл жер саясатын қарастырған өзіндік ерекшелігі бар еңбектің авторы-Телжан Шонанұлы. Автор еңбегінде қазақтардың жерді пайдалану дәстүрі, патша үкіметінің әскери казактық отарлауы, қоныстандыру саясаты, қазақ жерлерін тартып алудағы патшалықтың түрлі экспедициялары, заң-жарлықтарын ұлт мүддесі тұрғысында талдайды. XIX ғасырдың аяғында патша үкіметінің қазақ жерін мемлекеттік меншік деп жариялап, отарлауға кіріскенін батыл сынайды. «1891 жылы 25 наурызда бекітіп, патша үкіметі «степное положение» деген әйгілі заңын шығарды. Бұл «степное положение» былай түсіну керек. «Ұрысы күшті болса, иесі өледі, ұры иесінен мықты болса, танып тұрған малын бермек түгіл, қуғыншының атын жорта өзіндікі қылып, танып аударып алады».

Төңкерістен кейін ұлт зиялыларының қатарында қазақ халқының мұң-мұқтажын жоқтаған азаматтарының бірі-Нәзір Төрекұлов болды. Н.Төрекұлов ХХ ғасырдың бірінші ширегіндегі қазақ өлкесінің әлеуметтік-экономикалық және саяси-мәдени даму мәселелеріне қатысты көптеген зерттеулерін, ғылыми-көпшілік мақалаларын арнады. Бұлардың қатарында патша өкіметінің отарлау саясаты, қоныстандыру және жер мәселесі де бар болатын. Н.Төрекұлов Ресей отаршылдығының Түркістан халықтарына қаншалықты қасірет әкелгендігін жан дүниесімен сезінеді. «Түркістан автономиялық республикасы» атты 1923 жылы «Жизнь национальностей» журналында жарияланған мақаласында патша өкіметінің отарлау саясатын ашық жазады. Жер-жердегі өкімет орындары кулактардың қолтығына су бүркіп отырды. Жергілікті халықтың жеке меншігінде ешқандай кепілдік болмауының, керісінше отаршылдардың жүгенсіздігін қолдап-қолдаудың салдары 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісіне әкеліп соқтырды», -деп жазды [4; 190 б.]. Оның үстіне осы қадар хукіметтің мұнша «жақсылығына» шыдамай 1916 жылы ақ патшаға қарсы көтерілген қазақ-қырғыз ауылдары қаншалық қорлық пен зорлыққа төзді десеңізші. Қаншама жерді тартып алды, қаншама мәрт жігіттерді дарға асты», -деп жазды [Сонда; 115-116 бб.].

Жалпы алғанда, 20-30 жылдардағы зерттеулер патшалықтың қазақ өлкесіндегі отарлау саясатын барынша ұлт мүддесі тұрғысында талдауға тырысты. Бұлардың қатарында Т.Шонанұлы, К.Кемеңгерұлы, Н.Төрекұловтар болды. Алайда 20-жылдардың екінші жартысында күшейе түскен тоталитарлық жүйе бұл мәселеге де өз ықпалын тигізді. Бірқатар авторлар төңкеріске дейінгі жер мәселесін тап тұрғысында қарастыруға тырысып, ғасыр басындағы ұлт зиялыларының көзқарастарына дұрыс баға бере алмады. Олардың қатарында С.Асфендияров, Т.Рысқұлов, Ғ.Тоғжановтар болды. Дегенмен өзінің бастауын 20-жылдардың екінші жартысынан алатын әміршіл-әкімшілік жүйенің ықпалына қарамастан аграрлық және қоныстандыру саясаты шынайы тарихи негізде қаралды.

Әдебиеттер:

1. Т.Рысқұлов. О восстании казахов и киргизов в 1916 году. //Қазақ ұлт-азаттық қозғалысы. – Алматы: Ел шежіре, 2007. III том. Орта Азия және Қазақстан: 1916 жыл. Құжаттар мен материалдар жинағы. -352 б.
2. Асфендияров С.Д. История Казахстана (с древнейших времен). 2-ое издание. Под ред. проф. А.С.Такенова. Учебное пособие. -Алма-Ата: Қазақ университеті, 1993. -304 с.
3. Тоғжанов Г. Казахский колониальный аул. Часть I. М, 1934. -110 с.
4. Төрекұлов Н. Шығармаларының көп томдық жинағы. –Алматы: Ел-шежіре, 2007. 1-том. -256 б.

КОНТРАСТИВНЫЕ СРАВНЕНИЯ КАК ОДИН ИЗ СПОСОБОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ВТОРОМУ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

ЛЕБЕДЕВА Галина Владимировна

ЧУ «Академия «Bolashaq»

Қарағанда, Қазақстан

lebedevag@list.ru

Аңдатпа

Мақалада неміс тілін ағылшыннан кейінгі екінші шет тілі ретінде оқыту кезінде туындайтын интерференция мәселелері қарастырылған. Білімнің ана тілінен және алғашқы шет тілінен теріс ауысуына жол бермеудің мүмкін жолдарының бірі ретінде автор неміс, ағылшын және орыс тілдеріндегі кейбір құбылыстарды қарама-қарсы салыстыруды қолдануды ұсынады. Мұндай салыстырулар фонологиялық, грамматикалық, лингвистикалық және мәдени деңгейде болуы мүмкін. Мақалада неміс тілі сабақтарында қолданылатын осындай салыстырулардың мысалдары келтірілген.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы интерференции, возникающей при обучении немецкому языку как второму иностранному после английского. Как один из возможных способов предотвращения отрицательного переноса знаний из родного и первого иностранного языка автором предлагается использование контрастивного сравнения некоторых феноменов немецкого, английского и русского языков. Такие сравнения возможны на фонологическом, грамматическом, лингвистическом уровнях. В статье приводятся примеры таких сравнений, использованных на занятиях по немецкому языку.

В последнее время термин полиязычие прочно вошел в повседневную жизнь. Знание, помимо родного языка, как минимум двух иностранных становится нормой. Владение иностранными языками дает каждому человеку большие образовательные, профессиональные и экономические возможности. Многоязычие означает не только лингвистическое, но и культурное обогащение.

Именно поэтому не только в языковых, но и в некоторых неязыковых вузах, а также общеобразовательных школах Казахстана практикуется параллельное изучение двух иностранных языков. Немецкий язык в школах и вузах Казахстана, как правило, изучается в качестве второго иностранного языка после английского, ставшего обязательным на всех уровнях образования. Данное обстоятельство дает некоторые преимущества в том, что у обучающихся уже есть опыт изучения иностранного языка. Молодые люди, чей родной язык – казахский или русский - не использует латинский алфавит, уже имеют знания и опыт работы с латинскими буквами на уроках английского языка, что значительно сокращает время усвоения алфавита и правил чтения. Студенты или школьники, изучающие немецкий язык как второй иностранный, могут опираться на существующий опыт изучения английского языка и расширять его, быстрее и эффективнее ориентируясь в новом языке. Например, учащиеся уже знают из своего предыдущего опыта, что в языках могут быть разные структуры предложений, которые отличаются от структур в родном языке. Они также понимают, что отдельные слова или выражения родного языка часто не имеют прямого эквивалента в иностранном языке или что культурные особенности разных стран играют большую роль в использовании языка. Кроме того, учащиеся имеют опыт в ситуациях и процессе изучения языка. Так, им известен феномен, что на уроках иностранного языка (в отличие от большинства других предметов) считаются нормальными ситуации, в которых они не понимают в деталях всего, что говорится. Многие учащиеся уже выработали стратегии для работы в таких ситуациях. Например: как определить значение неизвестных слов из контекста, а также испробовали разные техники изучения словарного запаса и в конечном итоге нашли ту, которая подходит им лично. [1] В целом предполагается, что при изучении второго иностранного языка обучающиеся чувствуют себя более уверенно, чем при изучении первого иностранного языка.

Однако изучение немецкого в качестве второго иностранного языка может иметь и негативные стороны. В первую очередь это соотносится со статусом предмета в пределах учебной программы. В то время как первый иностранный язык (в нашем случае английский) считается основным предметом и в общеобразовательной школе обычно приравнивается к таким предметам, как математика и родной язык, второму иностранному языку отводится более скромная роль и меньшее количество учебных часов в неделю. В этой связи считаю справедливым замечание Д. Саломо, что при изучении любого иностранного языка важно начинать с относительно большого количества часов. С одной стороны, обучающиеся должны прислушаться к новому языку и привыкнуть к нему, с другой стороны, для повышения мотивации важно уже на начальном этапе дать учащимся почувствовать успех, уверенность в том, что они могут использовать изучаемый язык. [1]

Другая трудность заключается в том, что английский язык воспринимается большинством школьников и студентов как более легкий, чем немецкий. Сравнительно сложная грамматика немецкого языка может быстро оказать демотивирующее влияние на молодых людей, если они убедятся, что английский язык имеет несколько более «понятную» грамматику и его, очевидно, легче выучить. Кроме того, английский язык часто играет гораздо более важную роль в повседневной жизни, чем немецкий, и присутствует во многих средствах массовой информации (например, в музыке, фильмах, Интернете). Это, конечно, способствует мотивации молодежи. Таким образом, доступ к английскому через повседневную культуру обычно намного проще, чем доступ к немецкому языку. [1]

При изучении двух и более иностранных языков неизбежно имеет место их влияние друг на друга. Влияние может быть как отрицательным, так и положительным. Такое взаимовлияние называется интерференцией. Изучение второго иностранного языка предполагает как положительную, так и отрицательную интерференцию. С одной стороны, уже имеющийся опыт, особенно в случае изучения родственных языков, облегчает процесс усвоения лексики и грамматических структур нового языка. С другой стороны, перенос знаний из области родного или первого иностранного языка может стать причиной серьезных ошибок.

В методике преподавания второго иностранного языка различают следующие факторы, влияющие на частоту явлений переноса и интерференции: 1. Уровень развития родного языка и осознанное владение им. 2. Уровень владения первым иностранным языком. Если соответствующие знания и навыки недостаточно закреплены или приобретены не сознательно, варианты переноса ограничены, и аналогии ищутся в родном языке. Таким образом, низкий уровень владения первым иностранным языком может «тормозить» освоение второго. И наоборот: чем больше у обучающихся опыта в первом иностранном языке, тем легче им использовать этот язык в качестве опоры при

изучении второго иностранного языка. 3. Время начала обучения второму иностранному языку. Чем ближе начало изучения двух языков, тем активнее может быть перенос и наоборот. 4. Возраст обучающихся. 5. Родство / сходство изучаемых языков. Возможности переноса возрастают, когда изучаемые языки близки в своем историческом, политическом, социальном и культурном развитии. 6. Сходство / дистанция культур. Каждая культура обладает рядом характеристик, которые определяют уникальность и особенность людей соответствующей национальности и отличают их от других. [2]

Сходные языковые феномены родного и первого иностранного языков переносятся в область второго иностранного языка, тем самым облегчая его усвоение. Учащиеся склонны сравнивать феномены двух иностранных языков, находить аналогии и развивать обобщения на основе своих наблюдений. [3] Чтобы усилить положительное влияние родного и первого иностранного языков и избежать помех, важно обращать внимание обучающихся на имеющиеся сходства во всех трех языках.

При изучении второго иностранного языка часто возникают проблемы с правильным произношением. Фонетика – как раз та область, в которой перенос навыков владения родным и первым иностранным языком может навредить. А ведь именно произносительные ошибки чаще всего становятся причиной непонимания в процессе общения. Американский лингвист, один из основоположников социолингвистики В. Вайнрайх писал, что феномен интерференции можно преодолеть на основе анализа языковых систем. Особое значение для решения проблем в области фонетической интерференции имеет контрастирующая лингвистика - отрасль лингвистики, которая включает межъязыковое синхронное сравнение лингвистических систем двух или более языков. Создание наиболее эффективных методов обучения произношению возможно только благодаря результатам контрастно-фонологического анализа [4]

Так, продемонстрировать различия в произношении немецких и русских глухих согласных можно в упражнении, основанном на контрастном сравнении «спокойных» русских и напряженных, произносящихся с так называемым придыханием, немецких звуков в словах:

так – Tag, мак – tag, парк – Park, карта – Karte, бунт – bunt и других.

После того, как обучающиеся услышали разницу в звучании, казалось бы, похожих русских и немецких согласных, следует объяснить, почему возникает эта разница, т.е. как образуются немецкие глухие согласные. Далее можно включать в организационный момент занятий в качестве фонетической зарядки отдельные слова, словосочетания, предложения или скороговорки, содержащие произносимые с придыханием согласные звуки, добиваясь их правильного произношения.

В немецком языке, как и в русском, существует так называемый закон конца слова. Следуя этому закону, мы произносим находящиеся в абсолютном конце слова звонкие согласные как парные глухие, например, в словах: порог, дождь, ромб, Berg, gund, derb. За много лет преподавания немецкого языка в качестве первого иностранного мне не приходилось сталкиваться с ошибками в подобных случаях. Но обучающиеся, изучающие немецкий язык после английского, зачастую произносят в таких словах звонкие звуки, т.е. переносят правила, усвоенные при изучении первого иностранного языка, на второй язык. На этот феномен также следует обращать внимание, используя контрастное сравнение: *dog – Trog, sound – Sand, disturb – Betrieb*. Можно также предложить студентам самим подобрать подобные пары слов.

Типичной произносительной ошибкой является отсутствие твердого приступа гласных в начале слова или слога, поскольку такого явления нет ни в русском, ни в английском языках. При объяснении этого феномена уместно использовать контрастивное сравнение произношения русских и немецких слов: *Анна – Anna, Индия – Indien, оба – ob* и других.

При объяснении правил чтения немецких дифтонгов следует обратить внимание на буквосочетания *ei – ie/ieh*, которые студенты часто читают одинаково, как дифтонг [ae]. В данном случае целесообразно подобрать контрастные примеры только из немецкого языка: *leider – Lieder, zeigen – Ziegen, Weide – wieder, seit – sieht, Beine – Biene, bleiben – blieb*.

По такому же принципу можно построить упражнение для тренировки ударения в словах с ударными (отделяемыми) и безударными (неотделяемыми) приставками: *aufstehen – verstehen, zutreffen – betreffen, ausgleichen – vergleichen, Wiedersehen – widersprechen, vorkommen – bekommen*.

Принадлежность английского и немецкого языков к одной языковой группе обуславливает возможности положительного переноса уже имеющихся знаний в область второго иностранного языка. Обучающиеся знакомы, например, с таким феноменом как артикль, а также с правилами использования определенного и неопределенного артиклей, которые во многом совпадают в обоих языках. Применение английского глагола *to be* и немецкого глагола *sein* очень похоже в предложениях типа: *My friend is a student. – Mein Freund ist Student. The weather is cold. – Das Wetter ist kalt*. Однако и отрицательная интерференция между родственными языками возможна. Например, временные формы Present Perfect в английском и Perfekt в немецком языках, на первый взгляд, очень похожи: *I have played*

– *Ich habe gespielt*. Но эти формы абсолютно не совпадают по значению и использованию. К тому же в образовании немецкого Perfekt участвуют два вспомогательных глагола: *haben* и *sein*. При объяснении этого феномена уместно провести сравнение упомянутых временных форм в двух языках: *He has gone*. – *Er ist gegangen*.

Очень часто студенты делают ошибки при построении более или менее развернутой фразы на немецком языке, поскольку им не привычен строгий порядок слов. Здесь тоже может помочь сравнительный анализ некоторых типов предложений в русском, английском и немецком языках. Например, в предложениях, где используются сложные временные формы или модальные глаголы с инфинитивом, обе части сказуемого в немецком предложении имеют фиксированное место, отличное от места сказуемого в подобных предложениях в русском и английском языках:

Я буду приходить к тебе по субботам. I will come to you on Saturdays. Ich werde samstags zu dir kommen.

Он не может оставаться в этом городе. He cannot stay in this city. Er kann nicht in dieser Stadt bleiben.

Контрастивное сравнение возможно использовать и на лингвострановедческом уровне. В этом плане несколько удачных, на мой взгляд, примеров приводит в своей статье учитель из Аргентины М.Л. Барриос. Один из них связан с традиционным как в англоязычных, так и немецкоязычных странах праздником – Рождеством:

«Weihnachten – Christmas – Navidad

Wie wird Weihnachten in Deutschland und England gefeiert? Vergleicht die Informationen über Deutschland und England

Das Weihnachtsfest ist in Deutschland traditionell ein Familienfest. Am Heiligabend, das ist am 24. Dezember, feiern die Familien gemeinsam zu Hause. Eltern, Kinder und Großeltern sitzen zusammen, essen, singen Lieder und spielen. Besonders die Kinder freuen sich auf die Geschenke. Diese liegen meistens unter dem Weihnachtsbaum. Manchmal bringt sie auch der Weihnachtsmann persönlich. Am Heiligabend gehen viele Familien in die Kirche. (Funk u.a. 1995, S. 73)	Christmas is an important family occasion in Britain. The traditional Christmas lunch is on 25 December. People eat roast turkey with vegetables and potatoes. They also eat the traditional Christmas pudding. In December, the weather is cold, and some people stay at home and watch TV after lunch. (Whitney / Pye 2000, S. 141)
---	---

Два коротких текста описывают празднование Рождества в Германии и Великобритании. Учащиеся вносят информацию из текстов в таблицу, выделяя одинаковые, похожие и различные традиции:

Was ist ähnlich / gleich / anders?

Land	ähnlich	gleich	anders
England			
Deutschland			

Итогом работы может быть письменное или устное сообщение о праздновании Рождества в своей стране и в семье.» [5]

Таким образом, используя контрастивное сравнение фонологических, грамматических, лингвострановедческих феноменов родного и изучаемых иностранных языков, можно способствовать лучшему усвоению двух иностранных языков одновременно и избежать при этом некоторых типичных ошибок.

Интерференция при изучении иностранных языков - явление неизбежное, но так называемая контрастивная точка зрения способна преодолеть эту проблему. Мы можем уменьшить интерференцию с помощью специальных лингвистических средств, и при этом нам нужно четко видеть различия и сходства между родным и иностранным языками, с которыми мы работаем [6].

Список литературы:

1. Salomo D. Sprachlernerfahrung Deutsch als zweite Fremdsprache. [Электронный ресурс]. URL <https://www.goethe.de/de/spr/unt/kum/jug/jla/20382749.html> (дата обращения 17.12.2020)
2. Щепилова А.В., Теория и методика обучения французскому языку как второму иностранному. Владос, 2005 г., С. 71.
3. Колкер, Я. М., Устинова, Е. С. Как достигается сотрудничество преподавателя и обучаемого?. Иностранные языки в школе, № 1 (2000), С. 28 – 33, с. 32
4. Голубев А.П., Смирнова И.Б. Сравнительная фонетика английского, немецкого и французского языков. М.: Академия, 2005, С. 7.

5. Barrios M.L., Deutsch als 2. Fremdsprache nach Englisch Beispiele für mehrsprachige Materialentwicklung – Bereich Landeskunde Tagungsdokumentation 2003 „Internationales Qualitätsnetz Deutsch als Fremdsprache“, kassel university press GmbH 2003. – С. 55-62, с. 58-59.

6. Желнова Е.С. Zwischensprachliche Interferenz beim Erlernen der zweiten Fremdsprache Теория и практика образования в современном мире: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2014 г.). –СПб.: СатисЪ, 2014. –С. 3-4, с. 3. [Электронный ресурс].URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/105/2014/> (дата обращения: 23.11.2020)

ДОКЛАД « ШКОЛА БУДУЩЕГО»

МАМЕДОВА Лала Исраиловна

КГУ ШГ№1 «Мырзакент»

Туркестанская обл, Мактааральский р/н, п.Мырзакент, Казахстан

lala.mamedova.65@bk.ru

Аннотация

Есеп ақпараттық сипатта болады. Оқу процесінің барлық аспектілерін қарастыра отырып, ол сізді жеке диагностика мысалдары негізінде білім берудегі даму мен өзгерістердің оңтайлы дұрыс тұжырымдамасына бағыттайды.

Аннотация

Доклад носит познавательный характер. Интересен тем, что, рассмотрев все аспекты образовательного процесса, направляет на оптимально правильную концепцию развития и изменения в образовании, опираясь на примеры личной диагностики.

Annotation

The report is informative in nature. It is interesting in that, having considered all aspects of the educational process, it directs you to an optimally correct concept of development and changes in education, based on examples of personal diagnostics.

Школа - это не просто набор знаний, это не только уроки и перемены. Это целых одиннадцать лет жизни.

В настоящее время общество все больше и больше обеспокоено низким уровнем знаний школьников, как на этапе образования, так и по выходе из школы. Констатируется низкий интеллектуальный уровень, недостаток информационных знаний, отсутствие нравственных принципов, отсутствие гражданственности. Система образования должна работать на опережение, готовить человека к жизни в постоянно меняющихся условиях. Образование должно способствовать развитию человеческого потенциала, решению наиболее значимых и острых социальных проблем.

Миссия создаваемой Школы Будущего - формирование образованной, творческой личности, способной к преобразованиям различных сфер жизнедеятельности с учётом её собственных потребностей и меняющихся условий жизни.

Цель Школы будущего - обеспечение индивидуальной образовательной траектории для каждого ребенка на основе личностно-ориентированного образования и возрастной диагностики развития универсальных умений и способностей.

Хочется, чтобы у человека, окончившего школу, были сформированы навыки мышления и понимания, чтобы он умел прогнозировать, ставить цели и выбирать адекватные способы их достижения; чтобы он свободно вступал в содержательное взаимодействие и коммуникацию, толерантно относился к окружающим и мог объяснить свои собственные идеи. Для этого Школа предоставит будущему поколению возможности для освоения способов мышления, коммуникации и действия, не противоречащих нормам этики, эстетики и культурным традициям. С этой целью будут созданы условия, необходимые для овладения исследовательской, проектной, управленческой деятельностью.

Школа будущего будет способствовать развитию молодого человека будущего как высокоинтеллектуального, творческого, здорового и уверенного в себе человека.

Школа для учащихся – это дом, где они проводят большую часть своего времени, это мир, в котором они живут. Поэтому помимо образовательных направлений в школе необходимы центры проведения досуга. Наличие аквапарка, игровой и спортивной площадки. Здесь дети будут получать не только физическое развитие, закаливание, но главное - положительные эмоции, выплеск негатива, дружеское общение с одноклассниками. Наличие всех видов дополнительного и спортивного

образований в одном месте позволит учащимся и их семьям колоссально экономить время на поездках и таким образом, освободить больше времени на подготовку к урокам.

Учебные кабинеты «Школы будущего» должны быть не только удобными, просторными и светлыми, но и многофункциональными. В будущем ученикам не нужно будет ходить по разным кабинетам на разные предметы. В проекте имеет место дизайн «умного кабинета», где стены являются интерактивными экранами, на которых наглядный материал меняется в соответствии с каждым предметом. Такой способ позволяет менять настроение и ощущения учеников, находящихся в кабинете, переносить их из одного воображаемого пространства в другое. Представляете урок литературы в усадьбе Льва Толстого, а география – на необитаемом острове? У учителя не будет необходимости носить из кабинета в кабинет с собой какой-то наглядный материал, всё будет содержаться в компьютере класса.

Школьная форма будущего - это умная форма. Она будет создаваться для того, чтобы сделать ощущения ребёнка максимально комфортными и удобными. Такая форма будет взаимодействовать с электроприборами и гаджетами. В ткань формы будет вплетена система датчиков, которые будут следить за состоянием здоровья ребёнка и в случае критических показаний сигнализировать в центр здоровья, расположенный в школе. Так врачи смогут следить за тем, чтобы не перенапрячь детский организм и вовремя помочь улучшить здоровье ребёнка.

Главная особенность «Школы будущего» – это полная компьютеризация не только в зданиях школы, но и школьных наборов учащихся. В наши дни ученики вынуждены носить в школу тяжелые портфели с огромным количеством учебников, тетрадей и других школьных принадлежностей.

Ученики будущего будут использовать «сенсорно-интерактивные портфели» вместо привычных учебников и дневников. Такой портфель можно использовать с 1-го по 11 класс, и не надо ежедневно носить с собой тяжелые книги.

Однако, тетради никто не отменит, только они тоже будут электронными, и писать в них надо будет специальными электронными ручками.

Вся информация «сенсорно-интерактивного портфеля» будет храниться на электронном носителе, и может свободно передаваться от учителя к ученику и обратно. Это упростит проведение разных контрольных и тестовых работ, проверку домашних работ, а родителям поможет отслеживать успеваемость детей.

Методы обучения в школе будущего должны быть неразрывно связаны с освоением новых технологий. На сегодняшний день ситуация в школах с внедрением информационных технологий остается печальной, особенно, сельские школы не имеют доступа к высокоскоростному интернету. Далеко не все учителя умеют пользоваться компьютерами и интерактивными досками. А между тем, освоение новых технологий является необходимостью для современных детей и подростков.

В школе будущего возможно применение интерактивных тренажеров. Уже сегодня есть разработки таких компьютеров, которые автоматически проверяют задания, ставят отметки и, конечно же, обучают. Ученик может без помощи учителя научиться играть на пианино, усвоить урок истории, послушать стихи и различную информацию. Световая панель и экран предусматривает мгновенную обратную связь, причем объективную и деликатную. Компьютер в считанные секунды обрабатывает информацию об ученике, его настроении, скорости реакции, продуктивности и физическом самочувствии в конкретный момент. На основе этого тренажер выстраивает гибкую программу с учетом интересов и трудностей ученика. Компьютер возьмет на себя всю рутинную работу учителя: обучение новому, проверка знаний, обратную связь. Самому педагогу останется только контролировать динамику ребенка по отчетам компьютера, давать необходимые консультации и обсуждать прогресс ученика. Обучение при помощи интерактивных тренажеров – это то, благодаря чему школа будущего станет гораздо эффективнее.

Педагогический коллектив должен создать комфортные условия для учеников в школе, где они смогут проявлять и реализовывать свои способности и таланты. Учебный материал должен постоянно обновляться, вместо устаревшей и ненужной информации требуется добавлять актуальную и интересную. Также необходимо уделять внимание психологической подготовленности учителей. Они должны хорошо знать психологию ребенка, а в процессе взаимодействия с ним стараться делать так, чтобы ученик был субъектом своей деятельности. Очень важно постоянно взаимодействовать с детьми, общаться с ними, просить высказать свое мнение. Педагог должен как можно чаще задавать вопрос на уроке: «А что ты думаешь по этому поводу?».

Помимо традиционных уроков в школе будущего должно присутствовать дистанционное обучение. Благодаря дистанционным урокам ученики смогут получать новые знания даже тогда, когда по тем или иным причинам они не смогут посещать школу. Кроме инновационных технологий, в школе

будущего не обойтись и без уроков, где будет присутствовать живое общение: спортивные и культурные мероприятия, кружки и секции

В хорошо оснащённой и комфортной «Школе будущего» будут созданы все необходимые условия для развития и раскрытия всех способностей и талантов ребят, которые пригодятся им в современной взрослой жизни.

Пример того, что мной освещено в докладе, я вижу, примерно, так: начиная с восьмого класса, объединить дисциплины по направлениям для подготовки к будущей профессии, как показано на уроке «Самопознание».

Урок самопознание в 7 «Б», проведенный 08.02.2020г, -главные моменты

1. Орг. момент: На сегодняшнем занятии мы совершим экскурсию «В школу будущего».

Узнаем у учащихся, чем она интересна, как идут в ней занятия. Послушаем мнения учащихся, посмотрим, какую роль играет администрация (их всего двое: директор и завуч, контролирующие весь учебный процесс).

2. Завуч введет в курс режима работы школы:

-В нашей школе каждый учащийся изучает предметы, которые необходимы для получения будущей профессии. Занятия в школе начинаются с 9.00, а заканчиваются в 17.00.

В школе есть игровые залы, столовая, душевая, комната отдыха-все это для досуга.

Учитель в ней консультант, помогающий в трудных вопросах, разыгрывающий ситуации в продвижении по пути достижения навыков той или иной специальности

У учащихся свободная форма, расписание с учителем составляется индивидуально и предоставляется администрации школы.

3. Творческая работа: пять групп по направлениям

1. Косметолог, врач, стоматолог-один учитель;

2. Строитель, инженер, архитектор-один учитель;

3. Прокурор, адвокат, судья-один учитель;

4. Журналист, учитель, программист-один учитель;

5. Домохозяйка, швея, повар-один учитель.

Учащиеся:

1.-Школьные годы-прекрасные годы!

Учеба нам помогает жить!

2.-Мы с радостью в школу идем заниматься,

Опережая знания поток.

3.-Где вы найдете такие идеи?

4.-Они лишь у нас в 7 «Б».

5.-Проект этой школы в жизнь запустили.

Так интересней становится жить.

6.-Вот эта школа-богатая творчеством!

В ней получаем профессии все.

7.-Когда нам придется ее покинуть,

Специалистами будем мы!

Учителя:

1.-Мое учение помогает быть

Здоровым и красивым!

2.-Наш интерес в творчестве

Украшает мир.

3.-Знание законов приносит

спокойствие и порядок.

4.-Прогресс в технологии

улучшает качество жизни!

5.-Эти специальности помогают быть

профессионалом во всех сферах жизни.

Чем же привлекательна эта Школа?!

Тем, что на протяжении последующих лет, учащиеся будут с интересом изучать дисциплины необходимые для будущей профессии. В этом у них будет подкованность и целеустремленность, новизна, творческий подход.

А самое главное, они будут видеть своё будущее в реальном аспекте времени, себя же прекрасными специалистами в выбранной профессии.

Список использованной литературы:

[Интернет ресурсы:

1. <https://nauka-prosto.ru/page/kakoy-budet-shkola-buduschego/>
2. zen.yandex.ru/Яндекс.Дзен...-uje-segodnia-novy...
3. anrotech.ru/blog/kontsepsiya-shkoly-budushhego/
4. mirkultura.ru/kakoy-dolzna...shkola-budushhego/
5. Поурочка по самопознанию: своя наработка.]

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА МОДЕЛИРОВАНИЯ В РАБОТЕ МЕНТОРА В КОНТЕКСТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ УРОКА

МИРАШЕВА Кульбаршин Каиргалиевна, ХОХОТВА О.И.

Назарбаев Интеллектуальная школа ФМН, Университет Дэусто

Семей, Казахстан, Испания

mirasheva_k@sm.nis.edu.kz

Аннотация

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында сабақты жоспарлауға деген көзқарас түбегейлі өзгерістерге ұшырайды: сабақты тиімді өткізу үшін оның мақсаттары мен міндеттерін нақты белгілеу, оқу мен оқытудағы әдіс-тәсілдерді тиімді етіп тандау және бағалау рәсімдерін дұрыс ұйымдастыра білу. Берілген зерттеу математика «сабақтарын зерттеу» аясында кейсті сипаттау және тәлімгерлікті жүзеге асыруда модельдеу әдісін қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтауды мақсат етті

Аннотация

В контексте обновления содержания образования, кардинальные изменения претерпевает подход к планированию уроков: от постановки целей и задач урока, планирования методов обучения учащихся, до процедур оценивания. Данная статья ставит целью описать кейс и сделать выводы об эффективности метода моделирования при реализации процесса менторинга в контексте Исследования урока.

Введение

В контексте обновления содержания образования в Казахстане, кардинальные изменения претерпевает подход к планированию уроков: от постановки целей и задач урока, планирования методов обучения учащихся, до процедур оценивания. Как показывает собственная практика тренера и исследование [4], зачастую, для «некоторых» учителей, работающих в общеобразовательных школах, понять, принять и практически поменять подход к планированию уроков представляет сложность. Следовательно, для учителей НИШ: возникает необходимость поиска не только эффективных методов трансляции знаний и опыта учителям общеобразовательных школ, но и методов, направленных на формирование автономного мышления учителей, основанного на глубоком понимании причинно-следственных связей процесса изменений, а также на формирование практических навыков в аутентичных классах. Считаю, что подход Исследование урока (*от англ.: Lesson Study*), сопровождаемый поддержкой ментора через применение метода моделирования, является эффективным дидактическим методом для достижения поставленных задач. Данная статья ставит целью подвести итоги годовой работы ментора с учителями математики одной из общеобразовательных школ города в данном направлении и сделать выводы относительно эффективности данного подхода.

Исследование урока: глобальный и локальный контекст

Проведение Исследования урока представляет собой коллаборативный подход к планированию урока группой учителей в соответствии с целями учебной программы, разработкой плана урока, коллаборативное улучшение плана урока, проведение урока-исследования учителем волонтером, наблюдение за уроком и сбор данных, последующая рефлексия, улучшение урока и формулировка выводов [7, с.17; 9]. Чичибу (2016) делает акцент на роли ментора - более опытного коллеги, умеющего указать на сильные и слабые стороны урока и дать рекомендации по его улучшению. Согласно Чичибу, внешний ментор может выполнять функцию фасилитатора на этапе обсуждения урока [8, с.157], однако ментору необходимо владеть недирективными методами наставничества, т.е. направлять учителей так, чтобы они самостоятельно осознали области, требующие развития. Исследование, проведенное нами ранее, показало, что от «ментора требуется координирующая функция, нежели обучающая» и «необходима практическая направленность

поддержки, при которой ментор сможет координировать процесс на постоянной основе» [4, с.323]. В таком случае, согласно литературе, каковы эффективные методы работы ментора?

Способы реализации менторинга (наставничества)

В контексте уровневых Программ Центра педагогического мастерства (*далее*: ЦПМ) менторинг (наставничество) понимается как «длительный процесс создания доверительных, лично заинтересованных взаимоотношений между ментором и подопечным, направленный на достижение у последнего существенной динамики в совершенствовании знаний, мышления, эффективности практических действий, с целью его профессионального становления, как целостной личности педагога» [2, с.232]. Согласно проекту Observatory (2017) менторинг реализуется в различных формах: формальный и неформальный менторинг, групповой и индивидуальный, реверсивный (англ.: reverse mentoring), перекрестный (англ.: cross mentoring) и fast-track (*от англ.*: быстрый, скоростной) менторинг (с.12). Многочисленные публикации наполнены инсайтами и практическими рекомендациями по реализации менторинга [1, 6, 11, 12, 13]. Так, например, Roberts, Storm и Flynn (2019) делают вывод, что эффективность процесса менторинга зависит от таких факторов как: общие ценности и видение, учет потребности обучаемых, наличие временных ресурсов, мотивации, а также работа в рамках профессиональных сообществ (*англ.*: networking). В своей книге *Техники коучинга и менторинга* Megginson и Clutterbuck (2010) определяют тринадцать конкретных стратегий по реализации менторинга. Литература указывает на многочисленную пользу процесса менторинга как по отношению к подопечному, так и к ментору [1, с.17], однако отсутствуют исследования, фокусирующиеся на потенциале использования метода моделирование в контексте образовательной реформы Казахстана.

Цели и задачи исследования

Данное исследование ставит целью выявить преимущества и недостатки применения метода моделирования при реализации процесса менторинга в контексте Исследования уроков математики. Задачи исследования: (1) описать кейс годовой работы ментора с двумя учителями математики в рамках реализации подхода Исследование урока; (2) определить эффективность работы по сценарию данного кейса с точки зрения учителей математики и ментора.

Методология исследования

Исследование представляет собой описательный кейс-стади (*от англ.*: descriptive case study) учителя математики НИШ ФМН г. Семей, сертифицированного тренера по программам ЦПМ с двумя учителями математики одной из общеобразовательных школ города в качестве ментора по реализации подхода Исследование урока. Согласно специфике описательного кейс-стади метода [14] ход работы ментора детально протоколировался. Для сбора данных, было проведено 4 полу-структурированных интервью. Респондентами являются два учителя, обучившиеся на курсах повышения квалификации в группе исследователя и продолжающие работать в школе по реализации подхода Исследование урока.

Анализ данных

Анализ данных осуществляется через индуктивный контент анализ путем выявления повторяющихся тем (*от англ.*: themes). Прежде всего, интервью были затранскрибированы и далее прочитаны несколько раз с целью выявления повторяющихся тем. Ответы были закодированы вручную и порядковый номер присвоен каждому респонденту, например P1. Главные темы и цитаты были выписаны в отдельную таблицу и распределены на подтемы. Анализ был проведен исследователем и научным консультантом по отдельности для обеспечения достоверности результатов. Верификация результатов осуществлялась диалектически (подход «critical friend»), и цитаты были отобраны для того, чтобы охарактеризовать каждую тему и подтему. Интерпретация данных осуществлялась через призму литературы, а также на основе опыта и рефлексии автора.

Результаты

Прежде всего, в ходе исследования был описан кейс годовой работы ментора с применением метода моделирования в процессе менторинга в контексте Исследования урока, и определены преимущества работы по сценарию данного кейса. В ходе исследования основными темами обозначены: «Обучение подопечных», и «Преимущества и Сложности использования моделирования».

1. Реализация процесса менторинга через моделирование уроков в контексте Исследования урока: описание кейса

Процесс оказания помощи подопечным начался в ноябре 2019 года с целью трансляции опыта НИШ в общеобразовательные школы и продолжается по сей день. Целью менторинга является: фасилитация процесса планирования уроков математики в контексте обновленного содержания образования с особым акцентом на процедуры оценивания.

При реализации процесса менторинга в контексте Исследования урока был применен метод моделирования, рекомендованный в рамках проекта Observatory, где данный метод понимается как «обучение по образцу, когда ментор делает то, что менти желает изучить», т.е. при использовании метода моделирования ментор использует дидактический прием симуляции, при котором ментор конструирует ситуацию так, чтобы менти смог научиться [1, с.15]. Также менторинг был построен на основе теории социального-когнитивизма Альберта Бандуры (1977), а именно принципах обучения через моделирование и наблюдение (*от англ.: observational learning*), где обучение строится с учетом четырех составляющих: внимание (*от англ.: attention*), сохранение/ удержание (*от англ.: retention*), воспроизведение (*от англ.: reproduction*) и мотивация (*от англ.: motivation*) обучающихся. Таким образом, перед организацией процесса Исследования урока по модели Дадли (2013), ментор пригласил двух учителей математики к себе на урок для наблюдения за ним (*attention*). При разработке плана урока ментор старался учесть все ключевые элементы, продиктованные обновленным содержанием образования. Разработка плана урока носила детальный характер и инновационным элементом являлось то, что план сопровождался комментариями, которые расшифровывали, почему применяется та или иная стратегия, письменно указывалась рефлексия ментора о взаимосвязи плана урока с обновленной Программой по математике, а также давалось обоснование выбору учебных целей (*retention*). Таким образом, при планировании ментор стремился раскрыть собственную логику процесса планирования, т.е. развернуть «*explicite*» то, что при планировании остается «*невидимым*», или «*implicit*» [3, с.3].

В течение года учителя были приглашены на уроки ментора два раза. После каждого урока, на основе схемы Чичибу [7], проводилась рефлексия содержания самого плана урока, а также процесса проведения урока (ход урока), т.е. ментор и подопечные обсуждали (*retention*), как урок взаимосвязан со среднесрочным планированием, соответствует ли выбор дидактических методов и материалов учебным целям, а также акцент делался на формативном оценивании учебных достижений учащихся. Таким образом, комментарии ментора к плану урока с каждым разом дополнялись и детализировались.

После этапа рефлексии ментор предлагал подопечным самостоятельно спланировать собственный урок (*reproduction*). В среднем, планированию отводилось два часа. Планирование осуществлялось группой учителей коллаборативно. Были использованы рекомендованные в рамках обновленного содержания образования памятки планирования урока, включая рекомендации на сайте СМК о том, как превратить урок из пассивного в активный.

Далее, процесс следовал модели Исследования урока Дадли [9]: один из учителей провел урок, в то время как остальные члены группы, включая других учителей математики школы, наблюдали за его реализацией и далее, в ходе рефлексии, акцент был сделан на определение соответствия ожидаемых (прогнозируемых) учебных результатов учащихся с действительными. В ходе менторинга ментор делал акцент на конструктивную критику и взаимоподдержку (*motivation*).

2. Обучение подопечных в контексте данного кейса

2.1. Навык планирования обучения и оценивания по новому формату

Главным образом учителя отметили, что менторинг через метод моделирования помог составить план урока с учетом требований обновленного содержания образования. Например, один из респондентов отмечает: «*Посещение урока ментора помогло мне при планировании урока в формате обновленного содержания образования, в постановке цели урока, достижении ожидаемых результатов, оценивании результатов обучения, согласно критериям*» (P1).

2.2. Знание о новых методах и приемах преподавания и оценивания

Также, данный сценарий работы помог перенять некоторые практические методы и стратегии организации учебного процесса. Например, респондент отмечает: «*Убедилась, что дифференцированное обучение также значимо, как и интегрированное обучение и я, как учитель математики, больше стала уделять внимание на применение в своей практике задач практического содержания и составление структурированных задач*» (P2). Респондент также отмечает, что подобный подход к менторингу помог сфокусироваться на вопросах оценивания в контексте обновленного содержания образования. Например: «*С ментором мы обсуждали разработку заданий и подготовку учащихся к СОР и СОЧ и мне были даны полезные ссылки и перечень ресурсов по данной теме. Кроме этого, я увидела практически как ментор реализует оценивание на своем уроке*» (P1).

2.3. Развитие компетенций «учителя-исследователя»

Кроме этого, данный метод работы отразился на развитии компетенции «учитель-исследователь», на который в тот момент подавал один из учителей, а именно навыке постановки исследовательского вопроса, и формулировки целей исследования. Например, один из респондентов отмечает: «*Все стало на свои места после того, как мы познакомились с методом «Рожок мороженого», который помог мне сформулировать собственный вопрос исследования*» (P1).

3. Преимущества использования метода моделирования в процессе менторинга

3.1. Понимание подопечными логики процесса планирования уроков

Среди преимуществ можно отметить использование комментариев в дополнение к плану урока, на который приглашаются подопечные, так как письменные комментарии являются дополнительной опорой для учителей для понимания логики ментора при планировании уроков. Как отмечает один из респондентов: *«Посетив и обсудив ваш урок, посмотрев план урока, я увидела много полезного. А именно, каждый этап урока, каждое предложенное задание ученикам сопровождалось письменными комментариями: с какой целью дано задание, к какому выводу должны прийти ученики, в какой форме выполнять задание, т.к. каждое задание сопровождается объяснениями, обоснованием своего ответа, что очень помогло понять сам процесс планирования. После таких объяснений понимаешь, как спланировать собственный урок и у тебя всегда есть подсказка перед глазами»* (P2).

3.2. От теории к практике, или от слов к делу

Респонденты отмечают, что подобный сценарий работы, а именно когда ментор является тем, кто не только *«учит или транслирует идеи теоретически»* (P1), но и *«своим собственным примером показывает, как работать по обновленным Программам»* (P2), мотивирует учителей и позволяет осознать некий *«формализм»* (P1, P2) в собственной работе, и, следовательно, помогает спрогнозировать изменения. Респондент отмечает: *«Посетив урок, обсуждая его, я поняла многие вещи относительно выбора методов и форм обучения. Еще раз оговорюсь, что мы выбираем методы и формы обучения формально. Мы обязательно организуем групповую, парную или индивидуальную работу и этим самым отнимаем много времени, но во многих случаях такая работа не приносит результатов. Почему? Посещая урок, я поняла, что не надо «распыляться», а конкретно выбрать один метод, одну стратегию, одну форму обучения на данном уроке и этим самым добиться большего. И все это должно быть направлено на достижение цели урока»* (P2). Другой респондент комментирует: *«Да, мы планируем урок и в данное время уже как бы приспособились к этой схеме [обновленный план], но во многих случаях это происходит формально. Однако, после менторинга представление изменилось. Например, на уроке ментора мы увидели парную работу, мини-исследование и я уже планирую, как это можно реализовать на собственном уроке»* (P1).

4. Сложности при использовании метода моделирования в менторинге

Ограничиваясь рамками данной статьи, мы можем кратко отметить, что среди сложностей в применении сценария данного кейса респонденты прежде всего отметили сложность *«состыковать по времени»* (P2, подтема 4.1.) работу ментора и работу в школе. Также, на основе собственной рефлексии ментора, выделяем сложности по обеспечению качества рефлексии (4.2.) и мотивацию коллег к автономному мышлению (4.3.), нежели имитации. Как ментор осознала, что для подготовки качественного урока с комментариями требуется большое количество временных и мыслительных затрат так как необходимо найти все ссылки, грамотно сформулировать свои мысли, т.е. отразить свою рефлексию в письменных комментариях. Кроме этого, оказывая поддержку подопечным по методу моделирование, необходимо постоянно указывать и напоминать коллегам о важности креативного, автономного мышления, а не только имитации, копирования работы ментора. Для этого, следует использовать метод Сократа и активное слушание, т.е. задавать подопечным открытые вопросы высокого порядка с целью подвести подопечного к ответу путем размышления и стараться не *«навязывать своего мнения»*, а поощрять инициативу коллег.

Выводы

В результате данного исследования удалось описать кейс работы ментора с учителями математики в рамках подхода Исследование урока с применением метода моделирования при реализации процесса менторинга.

Эмпирические данные, полученные в результате данного исследования, указывают на многочисленные положительные стороны применения сценария данного кейса на практике по отношению к обучению подопечных и ментора: понимание логики процесса планирования уроков математики в соответствии с обновленным содержанием образования, знание о новых приемах и методах преподавания, обучения и оценивания, а также развитие навыков учителя-исследователя. Таким образом, прослеживается корреляция результатов данного исследования с исследованием Khokhotva (2018), где отмечается, что исследование урока в контексте Казахстана оказывает положительное влияние на обучение учителей по отношению к таким типам профессиональных знаний учителей по Шульману (1986) как: педагогическое знание, и знание об учениках, а также навыков исследователя [10, с. 260].

Исследование помогло сделать вывод, что в контексте обновления содержания образования, а также учитывая изменения, происходящие в системе повышения квалификации педагогов с 2012 года, на данный момент является важным не столько организация для учителей общеобразовательных школ

теоретических тренингов и семинаров, сколько наглядный пример того, как работать по обновленным программам в аутентичных классах. Как говорится: чем сто раз сказать, лучше один раз сделать, т.е. показать.

Прихожу к выводу, что менторам НИШ и тренерам ЦПМ необходимо демонстрировать свое педагогическое мастерство на практике, возможно даже и в общеобразовательных школах, проводить собственные показательные уроки и рефлексировать их качество с учителями школы, демонстрируя таким образом свой профессионализм не теоретически, а практически. Однако, несомненно, подобное направление работы может столкнуться с рядом трудностей, особенно с отсутствием временных ресурсов с обеих сторон. В этом случае, как показывает данное исследование, менторинг, по сценарию изложенного нами кейса, является эффективной формой работы, которая, на мой взгляд, должна преобладать в ходе трансляции опыта и знаний. Работа по данному сценарию позволяет учителям не только развивать навыки планирования уроков по обновленному формату, но, и, мотивировать учителей к более позитивному отношению к переменам, отказу от «формализма в работе», и, как следствие, более качественной работе в классе. В свою очередь, глубокое понимание учителями преимуществ обновления содержания образования способно отразиться на более положительном общественном «сознании» по отношению к происходящим изменениям в образовании.

Исследование также установило положительный эффект и пользу от использования комментариев к плану урока в процессе менторинга. Наличие письменных детальных комментариев в плане урока ментора дает возможность подопечным еще раз вернуться к плану, при возникновении вопросов, и, перечитывая логику ментора («explicit knowledge») сконструировать собственный план урока в рамках обновленного содержания образования. Однако, благодаря детальности комментариев и их последующему обсуждению (рефлексии), учителя не просто копируют план или «делают по образцу», но и приходят к пониманию *как* проходит мыслительный процесс планирования и *почему*. Данное понимание, является особенно важным, так как результатом является автономное, творческое мышление учителей. Но, для подготовки урока с комментариями от ментора требуется большое количество временных и мыслительных затрат так как необходимо найти все ссылки, грамотно сформулировать свои мысли, т.е. отразить свою рефлексию. Поэтому, для более эффективного использования времени предлагаю менторам, работающим по трансляции опыта НИШ в общеобразовательные школы, работать в команде. Например, совместно планировать уроки по методу моделирования, и дополнять их комментариями. Ведь благодаря кропотливости и детализации плана и комментариев, подобная рефлексивная работа приносит лично ментору огромную пользу в плане собственного обучения и развития. В заключении хотелось отметить, что, когда видишь, что данный метод наставничества приносит реальную пользу коллегам, то все усилия окупаются.

Список используемой литературы

1. (2017). Проект «*Observatory of Educational Innovation*». Tecnológico de Monterrey: Santander Universities.
2. (2015). *Руководство для учителя*. Астана: ЦПМ.
3. Выготский, Л. С. (1934). *Мышление и речь*. Под редакцией и со вступительной статьей В. Колбановского. Москва: Соцэргиз.
4. Миращева Г.К. (2018). Концептуализации роли ментора в Исследовании урока (Lesson Study). *Сборник научных докладов в рамках X Научно-практической конференции «Школа Нового Поколения»*, с.323. НИШ: Астана, Казахстан.
5. Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.
6. Boreen, J. (2009). *Mentoring beginning teachers: Guiding, reflecting, coaching*. Stenhouse Publishers.
7. Chichibu, T. (2013). *Lesson Study: a handbook*. Астана: ЦПМ.
8. Chichibu, T. (2016). Impact on lesson study for initial teacher training in Japan: focus on mentor roles and kyouzai-kenkyuu. *International Journal for Lesson and Learning Studies*, 5(2), 155-168.
9. Dudley, P. (2013). *Lesson Study: a handbook*. Астана: ЦПМ.
10. Khokhotva, O. (2018). Lesson Study in Kazakhstan: case study of benefits and barriers for teachers. *International Journal for Lesson and Learning Studies*, 7(4), 250-262.
11. Megginson, D., Clutterbuck, D. (2010). *Further techniques for coaching and mentoring*. Routledge.
12. Roberts, A., Storm, M., & Flynn, S. (2019). Workplace mentoring of degree apprentices: developing principles for practice. *Higher Education, Skills and Work-based Learning*, 9(2), 211-224.

БИОГЕОГРАФИЯ КУРСЫН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ЭЛЕКТРОНДЫ РЕСУРСТАР НЕГІЗІНДЕ ҰЙЫМДАСТЫРУ

НАЗАРОВА Гүлмира Асылбекқызы, ТОҚТАҒАНОВА Гүлжас Баданқызы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Қызылорда, Қазақстан

tama_20@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада «Биогеография» пәнін қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың мүмкіндіктері туралы қарастырылады. Студенттердің өзіндік жұмысын электронды ресурстар негізінде ұйымдастыру тәсілі сипатталады.

Қазіргі нарық заманындағы ең басты құндылықтардың бірі-уақытты тиімді пайдалану. Білім алушының өндірістен қол үзбей білімін жетілдіруге немесе екінші мамандық алуына қолайлы оқыту үдерісін ұйымдастырудың жаңа формасы – қашықтықтан оқыту. Қашықтықтан оқыту технологиясының маңыздылығы және заманауилығы ҚР «Білім туралы» заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі- оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсетілген [1].

Жоғары білім — бұл, ең алдымен, өз бетінше білім алу, ал бұл білім алушының белсенді іс-әрекетінің нәтижесі екенін ескерсек, білім алушыға ойлау мен зерттеудің негізгі әдістерін таныстыратын ең үздік құрал жоғары мектеп болуы тиіс.

Биогеография пәнін қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың формалары анықталған. Ол педагогикалық практикада оқытудың белгілі түрлеріне сәйкес қалыптасты. Оқытуды ұйымдастырудың келесі формалары болуы мүмкін:

1. Дәріс. Қашықтан оқыту жүйесінде дәрістер бірнеше түрде ұсынылады:

- аудиодәріс;
- видеоконференция арқылы дәріс;
- электронды дәріс.

2. Кеңес беру. Жеке және топтық (5-7 адамнан артық емес) болады. Ол қазіргі уақытта өткізілуі мүмкін (чат, телефон, ICQ, Skype) және кейінге шегерілген (электронды почта, форум) уақытта.

3. Семинар (оқытушының басқаруы мен оқу программасының тақырыбы тыңдаушылармен топтық талқылау). Видеоконференциялар **чат** - форум, көмегімен іске асады

4. Жобалар (топтық, жеке зерттеу, шығармашылық, ақпараттық, техникалық база, барлық интернет сервистері).

5. Лабораториялық-тәжірибелік сабақ.

- Виртуалды лабораториялық практикум (экспериментке ұқсастыру)

- Қашықтағы құралдармен жұмыс (шынайы лабораториялық құрылғыларға қашықтан қол жеткізу)

6. Жеке тапсырма (эссе, реферат, есептер және т.б.)

7. Бақылау (онлайн-тесттілеу, емтихан).

8. Ахуалдық талдау (кейс-оқыту). Ахуалдық талдау, қабылданған шешімнің тиімді бағалануы мен нақты жағдайды кешенді зерттеуден тұрады.

"Биогеография" курсына қашықтықтан көмекші электронды ресурстарды қолданып оқыту әдістемесі пәннің қолданбалы, практикалық сипатын күшейте отырып және танымдық, коммуникативтік, ұйымдастырушылық және басқа да міндеттерді өз бетінше шешу тәжірибесін қалыптастыруға баса назар аударып отырып ұйымдастырғанда тиімді болады. Мұндай бағыт ақпараттық, коммуникативтік, құндылық-мағыналық, әлеуметтік-еңбек және бірінші кезекте оқу-танымдық құзыреттілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан білім алушы студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі- *Google Class-та, Платонуста, E-универ* платформалары негізінде қашықтықтан оқыту курстарын әзірлеу және жүзеге асыру болып табылады. *Google Class, Платонуст* платформасы қашықтықтан оқытудың ең танымал жүйелерінің бірі болып табылады және әр түрлі өзіндік жұмыс түрлерін сапалы жүзеге асыруға, студенттердің топтық және жеке жұмысын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Студенттердің өзіндік жұмысын жүзеге асыру технологиялары студенттердің оқу материалын қабылдауға дайындық деңгейіндегі айырмашылықтарды, қарқынды, жеке өзіндік іс-әрекет сипатындағы айырмашылықтарды, студенттердің пәнге құндылық қатынасындағы

айырмашылықтарды, студенттердің жеке уақытын өз бетінше басқаруға ұмтылысын ескере отырып, жеке сараланған оқытуды құруға мүмкіндік береді [2].

Студенттердің биогеографиядан қашықтықта орындайтын өзіндік жұмысының технологиялық құрам бөліктері.

Студенттердің биогеографиядан қашықтықта орындайтын өзіндік жұмысын ұйымдастыру келесі технологиялық құрама бөліктерді қамтуы мүмкін:

1) *өзіндік жұмыс мақсаттарын іріктеу.* Мақсаттарды іріктеудің негізі мемлекеттік білім беру стандартында айқындалған мақсаттар және болашақ мамандыққа кіріспе, кәсіби теориялар мен жүйелер, кәсіби технологиялар және т.б. көрсететін курстар бойынша мақсаттарды нақтылау болып табылады;

2) *СӨЖ мазмұнын іріктеу.* Өзіндік жұмыстың мазмұнын іріктеудің негізі мемлекеттік білім беру стандарты, өзіндік білім беру көздері (әдебиет, тәжірибе, өзіндік талдау), студенттердің жеке-психологиялық ерекшеліктері (оқыту, оқыту, интеллект, мотивация, оқу іс-әрекетінің ерекшеліктері) болып табылады;

3) *тапсырмаларды құрастыру.* Өзіндік жұмысқа арналған тапсырмалар әр түрлі деңгейдегі мақсаттарға сәйкес болуы, әр ұсынылған пәннің мазмұнын көрсетуі, студенттердің танымдық іс-әрекетінің түрлі түрлері мен деңгейлерін қамтуы тиіс;

4) *бақылауды ұйымдастыру.* Бақылау құралдарын мұқият іріктеуді, кезеңдерді анықтауды, бақылаудың жеке нысандарын әзірлеуді қамтиды [2].

Студенттің кез келген өзіндік жұмысын бақылау қажет. Бірақ, СӨЖ-ді бақылау оқытушы үшін өзіндік мақсат болмауы керек, ең алдымен студенттің білім беру қызметінің ынталандырушы факторы болуы керек.

"Биогеография" оқу пәні бойынша студенттің өзіндік жұмыстарын сүйемелдеу үшін қашықтан оқыту курсы әзірлеуге болады.

Курс құрамына келесі компоненттер кіреді:

– *бағдарлаушы* - курс туралы ақпарат (мақсаты, міндеттері, сабақтың құрылымы), курс бағдарламасы, ОҚУ ҚЫЗМЕТІНІҢ барлық түрлері мен нысандарын орындау бойынша әдістемелік ұсынымдар (ОӘК);

– *дидактикалық материалдар* (теориялық, практикалық, ағымдағы және қорытынды бақылау жүргізу үшін) (электронды ресурстар);

– *ақпараттық-анықтамалық материалдар.*

Курс бағдарламасы оқу сабақтары мен бақылау іс-шараларын өткізу жоспарына сәйкес курс элементтерін оқу тәртібін анықтайды. Сабақ (модуль) тақырыбының атауын, академиялық сағаттар тақырыбын зерттеуге бөлінген санын, өту мерзімі мен бақылау түрлерін қамтиды.

Әдістемелік ұсынымдар іс-қимылдар реттілігінің сипаттамасын, арнайы тандалған материалдар мен ресурстарды пайдалану жөніндегі ұсыныстарды, орындау ережелерін, бағалау өлшемдері мен көрсеткіштерін, жобалық тапсырмаларды, аралық тестілерді орындау жөніндегі ұсыныстарды және басқаларды қамтиды.

Курстардың *дидактикалық материалдары* білім алушылармен қарым-қатынас үдерісін оңтайландыруға мүмкіндік беретін оқу-әдістемелік материалдар мен құралдардың жиынтығы болып табылады. Пән бағдарламасына сәйкес бөлімдер зертханалық сабақтар тақырыбына сәйкес тақырыптық элементтерді қамтитын тапсырмаларға бөлінген.

Әрбір тақырып үш мазмұнды компонентті қамтиды:

▶ *ақпараттық* (студенттер жаңа білімді игеру кезеңінде жұмыс істейтін теориялық материалдан тұрады) (дәріс сабақ);

▶ *практикалық компонент* (зертханалық сабақтың орындалу барысы мен тапсырмаларымен берілген);

▶ *аттестациялық компонент* (студенттердің білімі мен іскерлігін тексеруге бағытталған және күрделілігі әр түрлі деңгейдегі тест тапсырмаларын қамтиды).

Ақпараттық компонент дәрістің компьютерлік презентация формасындағы слайд-конспекттері түріндегі теориялық материалдарды және/немесе мәтінді формадағы лекциялар конспектісін, иллюстрациялық материалдар – медиафайлдар түріндегі бейне/фотоматериалдар, сондай-ақ сөздік / глоссарийлерді қамтиды.

Дәрістік материал теориялық сұрақтардың қысқаша сипаттамасынан тұрады, оларды практикалық бөлімді, сызбаны, иллюстрацияларды табысты орындау үшін білу қажет материалдар, сонымен қатар студенттердің ой-өрісін кеңейтуге ықпал ететін *интернет-ресурстарға сілтемелер* [3, 4, 5]. Дәрістің әрбір логикалық блогынан кейін материалдың мазмұны бойынша сұрақ қойылады.

Егер студент дұрыс жауап берсе, ол дәрістік материалдың келесі бөлігіне өту мүмкіндігін алады. Егер жауап дұрыс болмаса, онда студентке теориялық материалды тағы да мұқият зерттеу ұсынылады. Осылайша, қашықтықтыңтан оқыту жүйесі білім алушылардың білімін меңгеру деңгейін өзін-өзі бақылау және түзету мүмкіндігін болжайды.

Практикалық компонент зертханалық сабақтар мен тапсырмаларды кезең-кезеңмен орындауға арналған нұсқаулық және дидактикалық материалдарды қамтиды. Зертханалық жұмыстың мақсаты, міндеттері, қажетті материалдар мен жабдықтар, теориялық білімді өзектендіруге арналған түсініктемелер, өз бетінше орындауға арналған тапсырмалар тізбесі, сондай-ақ жұмыс мазмұнын визуалдауға арналған иллюстрациялар, схемалар, микропрепараттардың фотосуреттері көрсетіледі.

Оқу процесінде интернет-ресурстарды тиімді пайдалану үшін ол:

- мүмкіндігінше неғұрлым нақты деректер жинағын қамтуы,
- барынша сенімді ақпаратты қамтуы және
- құрылымдалған навигация және мәтіндік іздеу жолымен іздестірілетін мәліметтерге жылдам қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс.

Осы талаптарды қанағаттандыратын ресурстардың бірі - "Плантариум" (<http://www.plantarium.ru>) - өсімдіктердің коммерциялық емес атласы және анықтаушы. Жарияланған құрылымдық биогеографиялық материалдардың көлемі бойынша "Плантариум" орыс тілді Интернетте жетекші орындардың бірін алады.

Қазіргі уақытта ол Ресей және басқа елдердің аумағында кездесетін 13000 таксон өсімдіктер қатарына жататын 177000 астам өсімдіктердің фотосын қамтиды. Аттары мен фотосуреттерінен басқа сайтта таксондардың сипаттамасын, олардың ерекше белгілерін, аймақтық Қызыл кітаптардағы нұсқауларды, қосымша ақпараты бар веб-ресурстарға және т. б. сілтемелерді табуға болады. Фотоға түсірілген өсімдіктердің таралған тіршілік аймағының 2000-нан астам географиялық нүктесінің 10000-ға жуық фотосы суреттелген. Сайтта сондай-ақ өсімдіктер тізімі ұсынылған.

"Плантариумды" пайдалану кезінде интернет ресурстарын барынша толық пайдалану мүмкіндігі үшін өсімдіктер таксондарын сипаттау беттерінде осы таксондар қандай да бір позиция бойынша қаралатын басқа Интернет-дереккөздерге сілтемелер келтірілген; сілтемелер өсімдіктер туралы ақпарат түрінің қысқаша сипаттамасымен (географиялық аймақтарға сәйкес өсімдіктердің тобы, ботаникалық сипаттама, экологиялық сипаттама, пайдалану және т.б.) қоса беріледі. Қазір осы сайтта тақырыптық байланысты ресурстарға 19000-ға жуық сілтемелер келтірілген.

Бұл материалды студенттер университет қабырғасында өтетін зертханалық сабақтарға дайындалу мақсатында пайдалана алады. Зертханалық жұмысты орындау бойынша әдістемелік ұсыныстардың болуы, оқытылатын сұрақтар мен тапсырмалардың тізімі, сондай-ақ иллюстрациялар (табиғи объектілер, тұрақты және уақытша микропрепараттардың фотосуреттері, суреттер) студентке алдағы жұмысқа сапалы дайындалуға мүмкіндік береді.

Google Class биогеография пәнін қашықтықтан оқытуды тиімді етеді: ол тапсырмаларды жариялау мен бағалауға, бірлескен жұмысты ұйымдастыруға және процестің барлық қатысушыларының тиімді өзара іс-қимылын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Курстар құру, тапсырмалар тарату және студенттердің жұмысына түсініктеме беру - мұның бәрін бір сервистен жасауға болады. Сонымен қатар, Class құжаттар мен Диск сияқты басқа Google құралдарымен біріктірілген.

Мысалы, «Аймақтағы өсімдіктердің морфологиялық ерекшеліктері бойынша сипаттама жасау» бойынша сілтемелермен (электронды көмекші ресурстарды пайдаланып) орындауға берілген тапсырмалар енгізілді (1 сурет).

Тапсырма №1

1. Шалғынды беденің электронды суретіне қараңыз (сілтеме бойынша) http://sakhalinmuseum.ru/exhb_id_41292.php http://byrranga.ru/fabaceae/trifolium_pratense/h1.htm

2. Оның құрылысына сәйкес келетін сипаттамаларды таңдаңыз

А. Тамыр жүйесінің типі: 1) кіндік тамыр; 2) шашақ тамыр

Б. Сабағының формасы: 1) тік; 2) төселмелі; 3) шырмалағыш; 4) ілінгіш

В. Жапырақтың орналасуы 1) кезектесіп; 2) қарама-қарсы; 3) топтасып

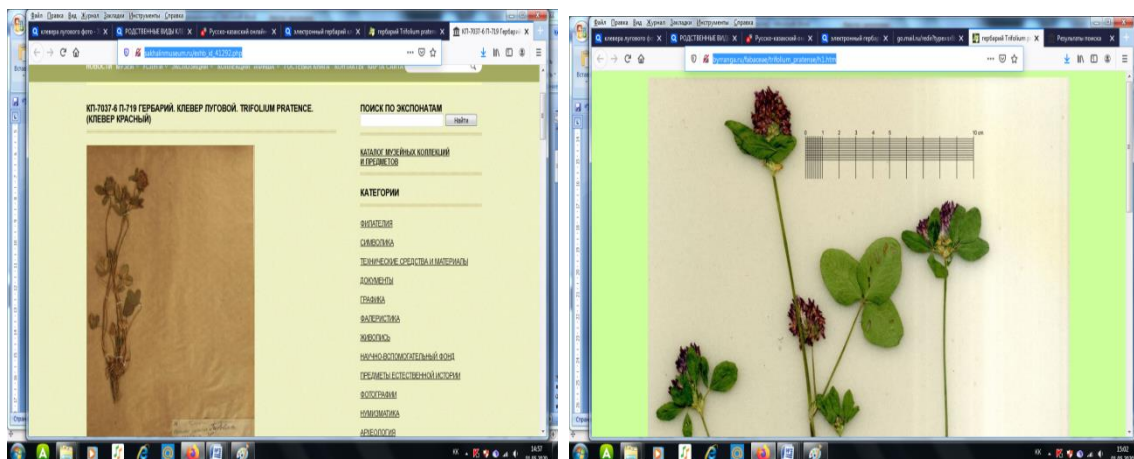
Г. Гүлшоғырының типі: 1) собық; 2) шатыр; 3) шоғырбасты; 4) себет

Д. Жемісінің типі: 1) дәне; 2) бұршаққын; 3) қорапша; 4) бұршаққап

1 сурет- Биогеография пәні бойынша тапсырма мазмұны

Сілтеме бойынша төмендегі терезелер ашылады (2 сурет)

2 сурет– Тапсырма бойынша ашылған терезелер

Студенттердің жіберілген зертханалық сабақтарды оқытушы берген кезеңде қашықтықтан өтеуі үшін дидактикалық материалдар деректерін пайдалану өте тиімді болып табылады. Google Class белгілі бір кезеңге пайдаланушы үшін тақырыптық блоктарды, әдістемелік материалдарды қолжетімді етуге, сондай-ақ блоктың компоненттерін "қаралған" және "орындалған" ретінде белгілеуге мүмкіндік береді.

Аттестациялық компонент студенттердің білімі мен іскерлігін тексеруге бағытталған және студенттердің білімін бекіту және өзін-өзі бағалау және қорытынды бақылау үшін күрделілігі әр түрлі деңгейдегі тест тапсырмаларын қамтиды. Тест тапсырмалары 4 блоктан тұрады: жабық, бірізділік пен сәйкестікті орнатуға ашық, сонымен қатар суреттермен тапсырмалар (сәйкестікті орнатуға немесе түрлерді анықтауға арналған).

Қашықтықтан оқытылатын «Биогеография» курсы аясында *жобалық әдістерді* қолдану студенттердің теориялық мәселелерді, сондай-ақ тірі объектілерді өз бетінше зерттеуге, алынған нәтижелерді талдауға, мектептегі шығармашылық жұмысқа дайындыққа бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру міндеттерін шешуге мүмкіндік береді. Бұл ретте студенттердің жобамен жұмыстың барлық кезеңдерінен өтуі болжанады:

- дайындау (зерттеудің мақсаттарын, міндеттерін, әдістерін анықтау);
- жоспарлау (ақпаратты жинау және талдау тәсілдерін анықтау, міндеттерді бөлу);
- зерттеу (ақпарат жинау, аралық есептерді шешу);
- нәтижелер және / немесе қорытынды (алынған деректерді талдау, қорытындыларды қалыптастыру);
- нәтижелер мен үдерісті бағалау (соңғы нәтижелерді рәсімдеу, қорытынды шығару, соңғы қорытындылар).

Ақпараттық-анықтамалық материалдар "Биогеография" курсына негізгі терминдердің сөздіктері мен глоссарийлері. Онда өздігінен білім алуға арналған және оқылатын тақырып бойынша білімді тереңдетуге және кеңейтуге мүмкіндік беретін ашық ақпараттық тақырыптық ресурстар мен бейнематериалдарға гиперсілтемелер ұсынылады.

Әдебиеттер

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании»: учеб.-практ. пособие. – Алматы: Изд-во «Норма-К», 2010. – 52 с.
2. Байкенжеева А.Т., Назарова Г.А. Студенттердің ізденушілік қабілеттерін дамыту. \\ Үздіксіз кәсіби білім беру жүйесі: даму проблемалары мен болашағы» атты халықаралық ғылыми тәжірибелік конференция материалдары. -Кызылорда, 6-7 маусым, 2008 ж.
3. Гүлдің құрылысы \\ https://go.mail.ru/search_video?src=go&
4. Қылқан жапырақты өсімдіктердің жапырағының, сабағының анатомиялық ерекшеліктері \\ <http://cozyhomestead.ru/vitaminy>
5. Өсімдіктер онтогенезі \\ <http://lib.yu.edu.kz/ru/elib/bp/doc0450>

ONLINE TEST PAD БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

НАУРЫЗОВА Нуршат Куанышкалиевна

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

nnauryzova@mail.ru

Аңдатпа

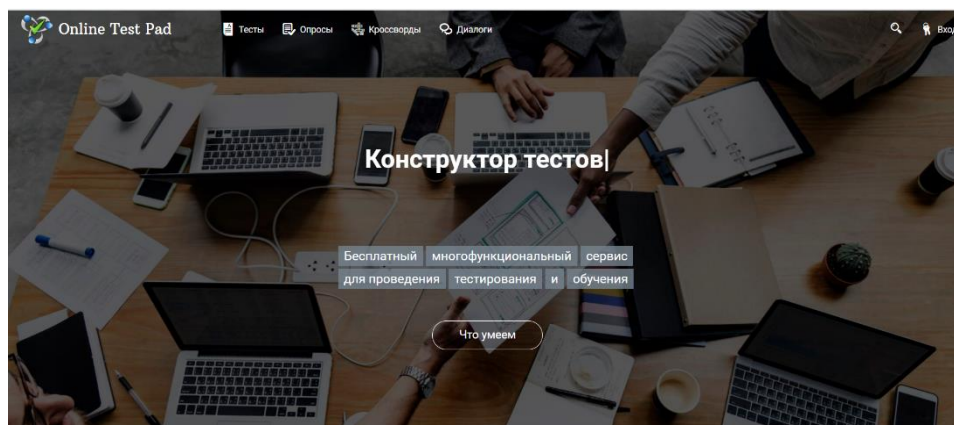
Бүгінгі таңда білім беру саласына көптеген өзгерістер енгізілу үстінде. Бәсекелестіктің жоғарғы қабілетіне жету үшін заманауи әрі тиімді білім беру жүйесін қолдану керек. Ал қашықтықтан білім беруде жағдайында онлайн интернет платформаларды тиімді пайдалана білу үлкен жетістіктерге жеткізері сөзсіз.

Оқу үрдісін автоматтандыру уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Сондықтан білім берудегі заманауи цифрлық технологияларды, онлайн платформаларды қолдану дәстүрлі сабақты жандандырып, пәнге деген білім алушылардың қызығушылығын оятып, нәтижесінде оқыту сапасын арттырды [1].

Online Test Pad - бұл ақысыз әмбебап конструктор, оның көмегімен сіз сандық білім беру тапсырмаларының бірнеше түрін жасай аласыз, яғни тесттер, кроссвордтар, сауалнамалар, логикалық ойындар, диалогтар. Сонымен қатар қашықтықтан оқыту үшін арнай класс құру арқылы білім алушыларды енгізіп, тапсырмаларды жүктей аласыз.

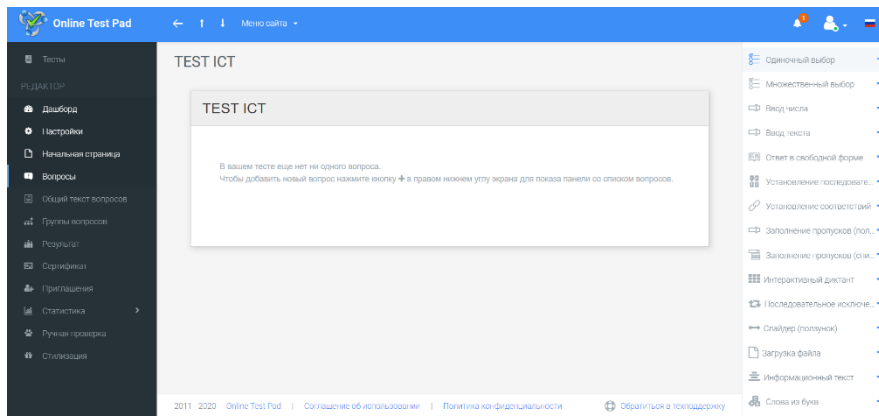
Конструктордың маңызды артықшылығы: ол тек ағылшын тілінде ғана емес, сонымен қатар орыс, қазақ, украин, беларусь, әзірбайжан және т.б. тілдерінде қол жетімді.

Алдымен <https://onlinetestpad.com/> сайтына кіреміз (1-сурет). Егер оқытушы ретінде тапсырма құру қажет болса тіркелу міндетті, ал білім алушыларға тіркелу міндетті емес. Олар берілген сілтеме арқылы тапсырманы орындап, жіберсе болды [2].

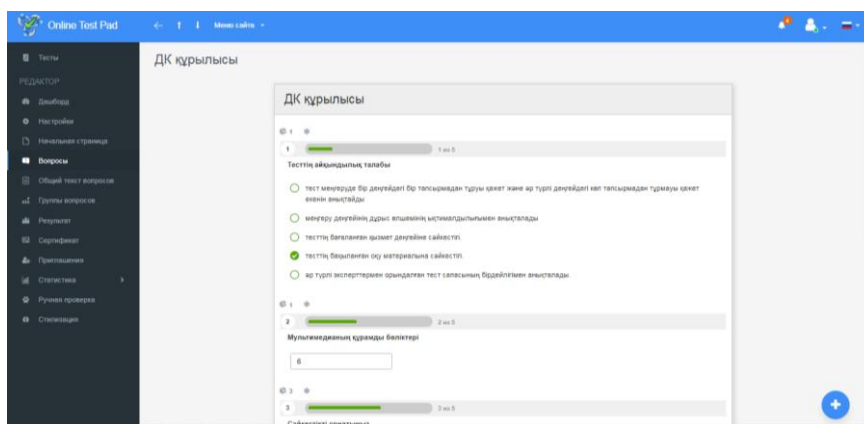
1-сурет. OnlineTestPad ортасы

OnlineTestPad арқылы білімдік, психологиялық, дербес тесттер түрін құруға болады. Білімдік тест сұрақтарын қосу үшін оң жақ төменгі бұрыштан «+» батырмасын басамыз. Оң жақ панельде тест түрлері көрінеді. OnlineTestPad ортасында бір жауабы дұрыс тест, бірнеше дұрыс жауабы бар тест, ашық тест, сан енгізу тесті, еркін тест, сәйкестендіру тесті, бос орын қалдыру тесті, тізбекті жалғастыру, интербелсенді диктант, файлды жүктеу және басқа тест түрлерін дайындауға болады. Және де еркін тест пен файлды жүктеу тапсырмаларын қосымша тексеру (ручная проверка) арқылы бағалауға болады (2-сурет).

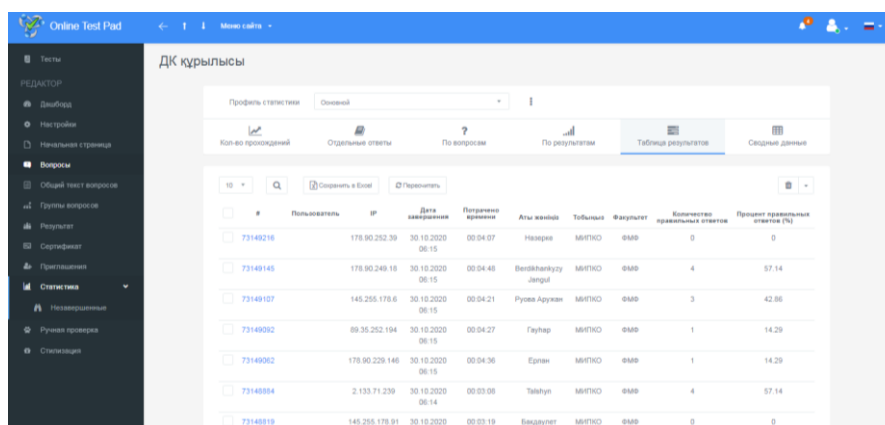
2-сурет. Тест түрлері

Құрылған тест тапсырмаларына кез келген уақытта өзгерістер енгізуге, толықтырулар жасауға, басқа қолданушының пайдалануына, көшіріп алуына, білім алушылардың орындауы үшін сілтемесін алуға, сайтқа орнатуға болады. Сонымен қатар тіркелу бетін өз қалауымызша баптауға болады (3-сурет).

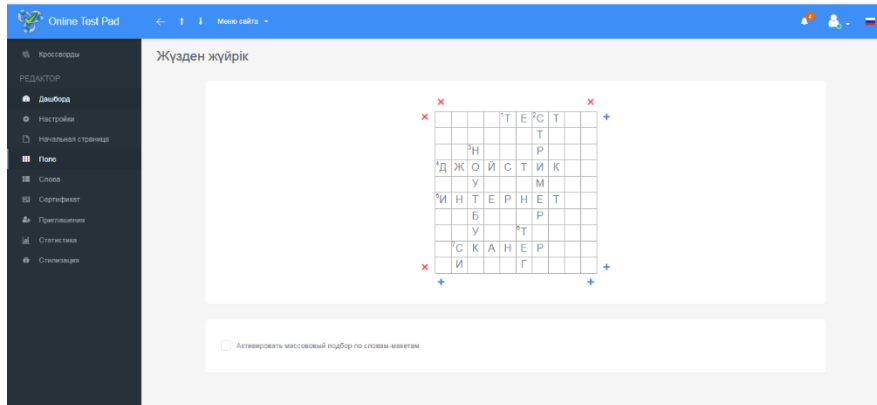
3-сурет. Тестті баптау

Білім алушылардың нәтижесін әрқайсысын жеке - жеке, топпен, диаграмма және кесте түрінде, әр сұрақ бойынша, жалпы мәлімет бойынша қадағалауға болады (4-сурет).

4-сурет. Статистика бөлімі

Сонымен қатар OnlineTestPad сервисі арқылы оңай әрі тез кроссвордтың бірнеше түрлерін, яғни классикалық кроссворд, сканворд, филворд, судоку да құрастыруға болады (5-сурет).

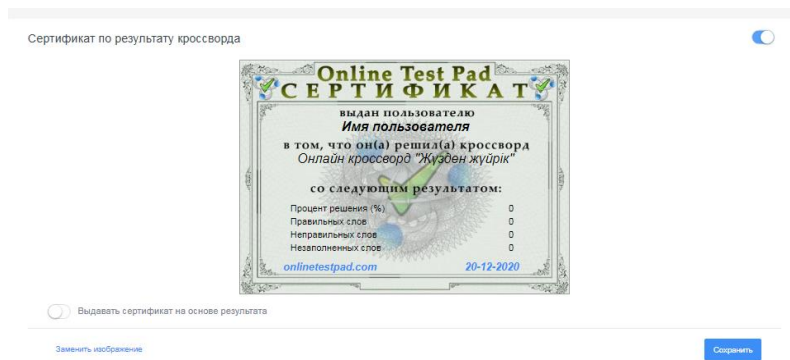
5-сурет. Кроссворд құру

Кроссворд құру үшін алдымен бағандар мен жолдар санын таңдап, қажетті сөздерді енгізіп, генерациялау арқылы тігінен және көлденең сөздерге сұрақтарын енгізу жеткілікті (6-сурет).

6-сурет. Онлайн кроссворд

OnlineTestPad платформасының бір ерекшелігі студенттерді ынталандыру, қызығушылығын арттыру мақсатында онлайн сертификаттар ұсынуға болады. Бұл сертификаттарды арнайы параметрлер бойынша баптаймыз және білім алушылар .pdf форматта көшіріп алуына болады (7-сурет).

7-сурет. Сертификат түрі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Байганова А.М., Наурызова Н.К. Оқу үрдісін ұйымдастыруда онлайн платформалардың тиімділігі. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің ХАБАРШЫСЫ ғылыми журналы, №1, 2020, 42-49 б.
2. <https://app.onlinetestpad.com/>

БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

НУРГАЛИЕВА Бибигул Жомартовна

Ғылыми жетекші: Ж.Н.Сабинова – п.с.ғ.к., доцент

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті

Атырау, Қазақстан

Binu_88@mail.ru

Андатпа

Бұл мақалада білім беру жүйесін жетілдіру қоғамның әлеуметтік – экономикалық дамуында жетекші рөл атқаратындығы, сондай – ақ білімді, білікті, дағдыларды бұрынғыдай механикалық түрде беру емес, ақпараттық-зияткерлік ресурстарды өз бетінше тауып, талдап инновациялық идеяларды тиімді меңгеру бағыттары қарастырылған.

XXI ғасыр ұлттық бәсеке, ақпараттық сайыс инновациялық технологиялар, күрделі экономикалық реформалар сияқты көріністермен ерекшеленеді.

Сол кезеңге сай интеллектуалды, дені-сау, ой-өрісі жоғары дамыған әлемдік деңгейдегі жоғары білімі бар азаматтарды тәрбиелеу – мемлекеттік ең маңызды стратегиясы. Әлемдік өркениетте өз орнын тауып, жаһандану ағысына енген еліміздің алдында міндеттер мен бұлтартпас бағыттар тұр.

Солардың бірегейі – білім беру жүйесін жетілдіру. XXI ғасырда Қазақстанда білім беру жүйесінде инновациялық серпіліс жасалынды. Жаңа мыңжылдық білім беру үдерісін мүмкіндігінше кеңірек қарауды талап етеді. Әр адамды жаңа әлемде жұмыс істеуге, білім алуға, өмір сүре алуға, бірлесіп өмір сүре білуге үйрету қажет. Әлемнің көптеген алдыңғы қатарлы елдерінің білім беру жүйесі білім берудің құрылымын, мақсатын, мазмұны мен технологиясын өзгертті.[15] Білімді, білікті, дағдыларды бұрынғыдай механикалық түрде беру емес, ақпараттық-зияткерлік ресурстарды өз бетінше тауып, талдап және пайдалана білетін, инновациялық идеялардың қуат көзі болатын, жедел өзгеріп отыратын әлем жағдайында дамитын және өзін-өзі ашып көрсете алатын болашақ маман тұлғасын қалыптастыру басымдылық болып табылады. Осыған сәйкес білім беру жүйесін дамытудағы маңызды міндеттер қойылып отыр:

- педагогикалық білімнің мазмұны мен әдістерін жаңарту;
- педагогикалық кадрларды кәсіби даярлауда теориялық және практикалық инновациялық бағыттарды анықтау;
- оқу-тәрбие процесіне инновациялық ақпараттық-коммуникациялық білім беру технологияларын енгізу;

• кез келген жағдайда өз бетімен оң шешім қабылдай алатын, өзіндік білім алу траекториясын құрастыра білетін және оны тиімді жүзеге асыру жолдарын анықтай алатын, оны тиімді жүзеге асыра білетін интеллектуалды тұлғаны тәрбиелеу, яғни адами капиталды қалыптастыру.[11]

Білім беру жүйесі - сабақтастығы бар білім беру бағдарламалары мен әр түрлі деңгей мен бағыттағы мемлекеттік білім беру стандарттары жүйесінің, оларды әртүрлі ұйымдастыру құқықтық формадағы, типтегі және түрдегі білім беру мекемелерінде іске асырушы тармақтардың, сонымен бірге білім беруді басқару органдары жүйесінің жиыны.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік – экономикалық дамуында жетекші рөл атқарады, сондай – ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Ал білімнің қалыптасып, дамуының жалпы шарттары философияның негізгі мәселесі – рухтың материяға, сананың болмысқа қатынасы тұрғысынан зерттелетін ілім таным теориясы деп аталады. Таным теориясының басқа ғылыми теориялардан түбірлі айырмашылығы – ол білімнің қалыптасуы мен негізделуінің жалпы ұстанымдарын, объективтік қатынастарды қалыптастырады.[5]

Орыс педагогі К.Д.Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз.[1] Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айтқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 50 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім». Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің

технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде.

Қазақстандағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы жобасында Қазақстанда оқытындарды сапалы біліммен қамтамасыз етіп, халықаралық рейтингілердегі білім көрсеткішінің жақсаруы мен қазақстандық білім беру жүйесінің тартымдылығын арттыру үшін, ең алдымен, педагог кадрлардың мәртебесін арттыру, олардың бүкіл қызметі бойына мансаптық өсуі, оқытылуы және кәсіби біліктілігін дамытуды қамтамасыз ету, сондай-ақ педагогтердің еңбегін мемлекеттік қолдау мен ынталандыруды арттыру мәселелеріне үлкен мән берілген. Осыған байланысты қазіргі таңда еліміздің білім беру жүйесіндегі реформалар мен сындарлы саясаттар, өзгерістер мен жаңалықтар әрбір педагог қауымының ойлауына, өткені мен бүгінгі, келешегі мен болашағы жайлы толғануына, жаңа идеялармен жаңа жүйелермен жұмыс жасауына негіз болары анық. Олай болса, білімнің сапалы да саналы түрде берілуі білім беру жүйесіндегі педагогтердің, зиялылар қауымының деңгейіне байланысты. Дәстүрлі білім беру жүйесінде білікті мамандар даярлаушы кәсіби білім беретін оқу орындарының басты мақсаты – мамандықтарды игерту ғана болса, ал қазір әлемдік білім кеңестігіне ене отырып, бәсекеге қабілетті тұлға дайындау үшін адамның құзырлылық қабілетіне сүйену арқылы нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесін ұсыну – қазіргі таңда негізгі өзекті мәселелердің бірі. Жалпы алғанда «құзырлылық» ұғымы жайлы ғалым К.Құдайбергенова «Құзырлылық ұғымы – соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзырлылықтың латын тілінен аудармасы «компетенс» белгілі сала бойынша жан – жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді» деп көрсетеді. Бұл жайлы Б.Тұрғанбаева «... өзінің практикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуде қолдана алуын – құзырлылықтар деп атаймыз» деп анықтаса, Ресей ғалымы Н.Кузьминаның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық дегеніміз - педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлығы».[8]

Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. ХХІ ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері – кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. Сондықтай біз болашақ педагог-психологтардың жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды қолдануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасадық. Болашақ мамандардың жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануға даярлықты қалыптастыру мына көрсеткіштерді қамтиды.[14]

Әрбір педагогтің инновациялық іс-әрекетін қалыптастырудың педагогикалық шарттары:

- инновация туралы білімі;
- инновацияны жан-жақты меңгеру;
- инновациялық іс-әрекет диагностикасын меңгеру;
- инновацияны тәжірибеге ендіру жұмыстары; инновацияны практикада дұрыс қолдану.

Қазақ мектебінің бүгінгі жайы мен ертеңі, оқушылардың білімділік және тәрбиелік деңгейі шешуші дәрежеде мұғалімге, ата-анаға және қоғам қауымдастығына жүргізілген жұмыстарға, ізденісіне байланысты. Бастауыш сыныптарға арналған бағдарламалар педагогикалық үрдісті жаңаша қарауды талап етеді. Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты – жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру болса, оқытудағы негізгі мақсат - өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру. Жеке тұлғаның дамуында маңызды роль атқаратын оқушының өз бетінше жұмысын тиімді ұйымдастыра білу, сол арқылы материалды саналы меңгертудің жүйесін жасау, оқушының түрлі дара қабілеттерін арттыру.

Өз бетінше жұмыс қазіргі жеке тұлғаны қалыптастыру және тәрбиелеуде, білім берудің приоритетін түбегейлі өзгертуде, яғни бұрынғыша оқушыны пәндік білім, біліктердің белгілі бір жиынтығымен қаруландыруды түбегейлі өзгертуде.

Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту. Мұғалім сабақта әдіс - тәсілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс - пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет. Әдіс – тәсілдер арқылы өткізген әрбір сабақ оқушылардың ойлануына және қиялына негізделіп келеді, баланың

тереңде жатқан ойын дамытып оларды сөйлетуге үйретеді. Түрлі әдістемелік тәсілдер пайдалану арқылы қабілеті әртүрлі балардың ортасынан қабілеті жоғары баланы іздеп, онымен жұмыс жасау, оны жан - жақты тануды ойлап, оқушылардың шығармашылық деңгейін бақылап отыру әрбір мұғалімнің міндеті.[2]

Қазіргі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі - рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық-әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құдыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани- адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға.

Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындылап отыр.

Біліктілік арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс-әрекетке енуге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді.

Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын андрогогикалық процесс қажет. Басқаша айтқанда ересектерге арналған, жалпы және кәсіби білімнің қажеттілігін дамыту, ғылым, білім мен мәдениет жетістіктері арқылы адамдардың жалпы мәдениеті мен әлеуметтік белсенділікті дамытуға бағытталған танымдық іс-әрекетке ынталандыру үшін білім беру. Қазіргі білім беру парадигмасы «білікті адамға» бағытталған білімнен «мәдениет адамына» бағытталған білімге көшуді көздейді. Бұл білім беру жаңаша ұйымдастыру- оның философиялық , психологиялық, педагогикалық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды қажет етеді.

Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнын қамтамасыз ету міндеті тұр. Француз қайраткері «Адамға оқып – үйрену өмірде болу, өмір сүру үшін қажет» дегендей оқыту процесін технологияландыру, осыған сәйкес оқу бағдармаларын жасау, ғалымдар мен жаңашыл педагогтардың еңбектерімен танысу жұмыстары мұғалімдердің үздіксіз ізденісін айқындайды. Жаңа педагогикалық технологиялардың негізгі мәні пассивті оқыту түрінен активті оқытуға көшу оқу танымын ұйымдастырудағы бастамашылдығына жағдай туғызу, субъективтік позицияны қалыптастыру.

Ақпараттық заманның ағыны білім берудің жаңа жүйесін алып келді. Ол-қашықтықтан оқыту немесе онлайн білім беру. Бұл оқушы мен ұстаздың сыныпта емес виртуалды әлемде жолығуы. Жай ғана жолығып қана қоймай, білім беру заңдылықтарын сақтай отырып ақпарат алмасуы.

Қашықтықтан оқыту біз ойлағандай жаңа пайда болған әдіс емес. Оның тарихы сонау он сегізінші ғасырда, поштаның пайда болуымен қатарлас. Студент қажетті кітаптарды пошта арқылы алып, ұстазымен оқу барысында хат алмасып тұрған. Ал, емтиханды ұстаздың сол қаладағы сенімді адамына немесе ғылыми жұмыс ретінде жазбаша тапсыратын болған. 1990 жылдары «дербес компьютерлер» көпшілікке қол жетімді бола бастады. Бұл онлайн білім берудің дамуына жаңа серпіліс берді. Мысалға, АҚШ-та қашықтықтан білім алушылардың саны күрт артуына байланысты үкімет білім беру мекемелерінде бұл әдістің елу пайыздан аспау керектігі туралы заң қабылдауға мәжбүр болды.

Педагогикаға зор үлес қосқандардың бірі Шалва Амонашвили. Шалва Александрович Амонашвили-ынтымақтастық педагогикасын насихаттаушы жаңашыл педагогтардың бірі. Тбилиси университетінің шығыстану факультетін аяқтады, мектепте жұмыс істеді, аспирантураны бітірді, кандидаттық және докторлық диссертацияларын қорғады. Ол 60-70 жылдары бүкіл әлем бойынша жаңа педагогикалық бағыттың негізін қалауына ықпал еткен «Білім беру процесінде балаларға адами-тұлғалық көзқараспен қарау» деген тақырыпта мектептерде көпшілік экспериментке жетекшілік етті. Шалва Александрович өзі балаға деген адами-тұлғалық көзқараспен қараудың барлық принциптерін әлемдік педагогика классиктері К. Д. Ушинский, В. А. Сухомлинский, Якуш Корчак, А. С. Макаренко, т.б. үйренгендігін айтады.[2]

Шалва Александрович мұғалімдерді педагогика даналығын шынайы да бай қайнар көзін пайдаланып, өздерінің педагогикалық шеберлігін үнемі байытып, шыңдап отыруға шақырады. Оның айтуы бойынша нағыз ұстаздың бойында болу керек қасиеттер мыналар:

Біріншіден, баланы сол қалпында жақсы көру. Тентек пен тілалғышты, ұғымтал мен ойлау қабілеті төмен, ұқыпты мен жалқау оқушыларды бөліп жармай, барлығын да бірдей жақсы көру керек. Балаларға деген мейірімділік пен сүйіспеншілік бар жерде қатыгездік болмайды, намысына тиетін сөздер айтылмайды, олардың әрбір жетістіктеріне қуанып отырасың;

Екіншіден, оларды түсіне білу, яғни солардың көзқарастарымен санасу, оларды ересектерше қабылдау, қамқорлық танытқанына қуану, ақылдасып отыру. Олардың танытқан қамқорлықтары мен әрбір ісіне кешіріммен емес, үлкен құрметпен қарау керек. Балаларды түсіну дегеніміз — оларды билігіне бағындыру емес, керісінше олардың бүгінгі өміріне сүйене отырып, болашақ өміріне алғашқы дәндерін себу. Бала жүрегінің тебіренісі мен жан дүниесінің қозғалысын түсіне білген педагог оқушысының тәрбиесімен тереңдей айналыса алады.

Үшіншіден, оптимист болу, тәрбиенің оң әсер беретіндігіне сену қажет. Әңгіме баланың тәрбиесімен айналысып, сана-сезімін дамытуға кірісу үшін оның ақылының толып, ойлау қабілетінің айқындалуын үлкен үмітпен қолын қусырып күтіп отырған педагог, яғни филонтропиялық оптимизм туралы болып отырған жоқ. Мұндағы әңгіме баланың ішкі жан дүниесіне тереңдей ену, осыған байланысты тәрбие берудің, оқытудың, дамытудың түрлі жолдарын қарастыратын педагог, яғни әрекетшіл оптимизм жайлы.

Төртіншіден, мұғалімнің бойынан адамға тән жақсы қасиеттердің барлығы-күлімсіреу, каталдық, ұстамдылық, салмақтылық, сезімталдық, шынайылық, зияткерлік, тіл табысушылық, өмірге деген махаббат болуы керек.[10]

Ұстаздың осындай талпынуы аса маңызды. Ол-бұрынғы және қазіргі заманғы ұрпақтардың рухани құндылықтары мен бала арасындағы дәнекерші. Осы құндылықтар, білім, моральды-этикалық нормалар балаларға дейін стерильді түрде жетпейді, керісінше мұғалімнің тұлғалық қасиеттері мен олардың бағасын аңғартады. Адамгершілік қасиеттері бар ұстаз балаларды білімге үйрете отырып, сонымен қоса, оларға өзінің мінез-құлқы арқылы ықпал етіп, балалардың көз алдында адамгершіліктің ең жоғарғы үлгісі болып көрінеді. Бала үшін мұғалімсіз білім жоқ, тек ұстазына деген махаббаты арқылы ғана бала білімнің қызықты әлеміне аяқ басады, қоғамның моральды құндылықтарын игереді. Кіші жастағы оқушылар үшін ең беделді адам-ұстазы.

"Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға", — демекші ұстаз қоғамның тәрбиешісі. Ұстазы қандай болса, халқыда сондай болады. Ұстазы жақсының, ұстамы жақсы-деген бар емес пе? Сондықтан болашақ ұстаздар оқушыға тек білім ғана беріп қоймай, тәрбиеменде сусындатып, саналы ұрпақ тәрбиелеп шығарайық.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Макаренко А.С. Психология труда учителя. - М., «Просвещение», 1993.
2. Андреева В.И. Педагогика творческого саморазвития. -Казань. 1996.
3. Тұрғынбаева Б.А. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе.- Алматы. 2005
4. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 27 шілде 2007 жыл №319-III. (24.11.2015 жылы өзгерістер мен толықтырулар енгізілген);
5. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне білім беру мәселелері бойынша өзгерістермен толықтырулар енгізу туралы заңы. (4 шілде 2018 жыл №172-VI);
6. «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасы (№ 827 12.12.2017 ҚР Үкімет Қаулысы)
7. Педагогтерді аттестаттаудың жаңа қағидалары (2018 жылғы 12 сәуірдегі № 15
8. Құдайбергенова К. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «Білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі» атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. - Алматы, 2008.
9. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Астана . 2004.
10. Шишов С.Е. Понятие компетенции в контексте проблемы качества образования // «Государство и образование», 2002.
11. Раджерс Э. Инновация туралы түсінік //Қазақстан мектебі, №4, 2006.
12. Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – Алматы, 2004
13. Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім – //Қазақстан мектебі, №4, 2008
14. Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы – Алматы:Өркен, 2007
15. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>

ОҚУШЫЛАРДЫ АДАМГЕРШІЛІККЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ БОЙЫНА СІЦІРЕ ОТЫРЫП ТӘРБИЕЛЕУ

НУРТАЕВА Ляззат Шадмановна, ҚАНАЙБЕКОВА Баян Турехуловна

М. Қалмырза атындағы №3 мамандандырылған мектеп-интернаты

Шардара, Қазақстан

nurtaeva_1@mail.ru

Аннотация

Мақалада оқушы бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, рухани-адамгершілікке тәрбиелеу жолдары қарастырылады. Ұлттық тәрбиеміздің негізгі көздері-әдет-ғұрып, салт-дәстүр мен ұлттық әдебиетіміз екені жайында мысалдар келтіріледі.

Аннотация

В статье рассматриваются пути духовно-нравственного воспитания учащихся с привитием им национальных ценностей. Приводятся примеры того, что основными источниками национального воспитания являются обычаи, традиции и национальная литература.

Annotation

The article discusses the ways of spiritual and moral education of students with instilling national values in them. Examples are given that the main sources of national education are customs, traditions and national literature.

Оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу – бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани-адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейді. Баланың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани-адамгершілік қасиеттері қалыптасады.

Оқушы бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, адамгершілікке тәрбиелеу «Адамға ең бірінші білім емес тәрбие берілу керек. Онсыз берілген білім-адамзаттың қас жауы», - дейді ұлы ғұлама Әбу Насыр Әл-Фараби [1,28]. М.Жұмабаев «қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да тәрбиеден басталады», - деп жазады [2,34]. Олай болса, білім алудың негізгі қағидасы тәлім-тәрбие. Шығыс ғұламасы: «тәрбиесіз берілген білімнің құндылығы болмайды», - дейді тағы да. Расында, бар күшімізді білімге жіберіп, бала тәрбиесін назардан тыс қалдырсақ, біздің ұрпақ алдындағы үлкен қателігіміз де сол болмақ. «Бала тәрбиесі-баршаға» демекші ұстаздар, тәрбиешілер баланы дұрыс тәрбиелеуге, санасының қалыптасуына үлес қосамыз. Бүгін ақылды ұрпақ тәрбиелеп, ертеңге сенімді ұрпақ табыс ету де біздің еншімізде десе де болады.

Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады.

Елбасымыз Н.Назарбаев: «Оқушыларды қазақстандық патриотизмге шығармашылық жағынан жеке тұлға ретінде тәрбиелеу қажет, бүгіннен бастап ұлттық мінез-құлық, биік талғампаздық, тектілік, білімділік, ұлттық намыс қасиеттерін қалыптастыруымыз керек», - деп үндеу тастаған болатын [3].

Ұлттық тәрбиеміздің негізгі көздері-әдет-ғұрып, салт-дәстүр мен ұлттық әдебиетіміз. Сонымен бірге отбасы тәрбиесінің ұлттық ерекшеліктері, жеті ата туралы түсінік, туыстық қарым-қатынас атаулары, ата-ана мен перзент алдындағы парыз бен қарыз, ұлттық намыс. Міне, осыларды бала санасына сіңіріп, бойына дарыта білу-ұрпақ тәрбиесіндегі ең басты қағидамыз.

Халқымыз қандай да бір білім мен өнегені балаға қолма-қол көрсету, көрсете отырып үйретуді басшылық еткен. Мысалы, еңбек дағдысын игерту үшін ең әуелі өзі істеп көрсетіп, ең соңында балаға өз бетінше істеткен. Үлкенді сыйлау, құрметтеу, қонақ күту оны аттандыру сияқты әдеп тәрбиелерін ұқтырып, үйретіп отырған. Қазақ үйретіп, көрсетіп, ұқтырумен ғана шектелмеген. Қандай да бір әдеп, әдет дағдыларының шынайы мәнін түсіндіріп, ойға тоқытып отырған. Тәрбиелеудің ұлттық үрдісінде баланың қандай да бір ұнасымды қылығын мадақтап отырған. Өйткені, бала қашанда үлкендердің өзіне ыстық ықылас, ізгі ниет көрсеткенін күтеді. Сол үшін де баланы ынталандыру үшін мадақтау арқылы психикасына ықпал етудің үлгісін қалыптастырған. Ынталандыруды баланың жас ерекшелігіне сай ұтымды пайдалана білген.

Осылайша, қазақ ұрпақ тәрбиелеудің талай тамаша жолдарын тағайындап, оны жүзеге асырудың амал-тәсілдерін айқындаған. Педагог М.Жұмабаев: «Әрбір ұлттың бала тәрбие қылу туралы ескіден келе жатқан жеке-жеке жолы бар. Ұлт тәрбиесі, бала тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен жетелеуге міндетті», - деп ұлттық тәрбиенің, халықтық педагогиканың ұлағаттылығын дөп басып айтқан [2].

Біз оқыту мен тәрбие ісінде ұлттық сипатымызды айқындайтын халықтық педагогиканы, атап айтсақ, ұлттық ойындар мен салт-дәстүрлеріміздің бөлшектерін баланың деңгейіне қарай пайдаланып отырамыз. Мұндағы мақсатымыз: біріншіден, әр оқушы өзінің қазақ елі азаматы екенін, қазақ елінде туып-өскенін мақтаныш ете алатындай етіп тәрбиелеу, қазақ мәдениеті мен өркениетінің ешбір елден кем болмағандығына көздерін жеткізу; екіншіден, оқушыларға қазақ халқының тарихын, ірі тұлғаларды, олардың ел ісіне қосқан үлесін өнеге ету, солар арқылы адамгершіліктің биік шыңына жетелеу; үшіншіден, оқыту барысында, апталықтарда, спорттық шараларда сынып сағаттарында ұлттық ойындарды, салт-дәстүрді, ауыз әдебиетінің әртүрлі жанрларын пайдаланып, оқушылардың қиялын, ой-өрісін, әдеби сөздік қорын дамыту; төртіншіден, халықтық педагогика арқылы қазіргі қоғамда болып жатқан келеңсіз оқиғалардан сақтандыру, салауатты өмір салтын насихаттау, дені сау, саналы, қоғам істеріне бей-жай қарамайтын өскелең ұрпақ тәрбиелеу.

Осы мақсаттарыма қол жеткізу үшін сыныптан тыс өткізілген шараларда болсын, пікір-таластар мен сайыстар болсын, спорттық жарыстар болсын халықтық педагогикамен, ұлттық тәрбиемен ұштастырып отырамын. Атап айтсам, кәсіби-шығармашылық тәрбие бағытында өткен тәрбие сағатымызда ата-кәсібіміздің қыр-сырына тереңірек үңіліп, оны жалғастыру да, заманауи тұрғыда жаңашаландыру да биіктерге жеткізетінін ұқтырсақ, эстетикалық тәрбие бағытында өткен тәрбие сағатымызда қазақ қыздарынан табылатын ұяңдық пен инабаттылық, адалдық, қазақ ұлдарынан табылатын мәрттік пен намысқойлық ата-әжелерімізден бізге жеткен ұлттық ерекшелігіміз екендігін ұғындыруды мақсат етеміз.

Салауатты өмір салтын насихаттауда қазақ халқының ұлттық тағамдарының, ұлттық ойындарының адам денсаулығына тигізер пайдасы жөнінде айтылды. Мұнан да басқа отбасы тәрбиесі, әлеуметтік –мәдени және жеке қасиеттерін қалыптастыру, экологиялық тәрбие, рухани-адамгершілік тәрбие беру бағыттарында өткен тәрбиелік шараларды ұлттық тәрбиемен ұштастырып отырамыз. Өткізілген «Текті білу тегін емес», «Өнерлі өрен», «Шипалы сусын-дертке ем» деген тақырыптарда өткен тәрбие сағаттарымызда бала бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, адамгершілікке, шыншылдыққа, салауатты өмір салтын ұстануға бағыттауды мақсат етеміз. Өйткені, ұлттық рух бала бойына тілмен, дәстүрмен, өнермен сіңеді.

Қазіргі таңда елімізде болып жатқан әлеуметтік, экономикалық, саяси, мәдени жаңалықтарға байланысты оқу үрдісін ұлттық сипатта ұйымдастыру – заман талабы. Әр халықтың өзіне тән дәстүрі, оның білім беру мәдениеті осы оқу — тәрбие үрдісіне тікелей байланысты. Қазақ халқы – өзінің бай тарихи мұрасын, өнері мен тілін, салт – дәстүрін, әдеп – ғұрпын, рухани – адамгершілік тағылымдарын ұрпағына мұра етіп қалдырған. Сондықтан оқу – тәрбие үрдісінде қолданылатын әдіс- тәсілдер, деректер ұлттық психология ерекшеліктерін ескеру қажет.

Халқымыздың ғасырлар бойы ұлан- байтақ жерін сыртқы жаулардан қорғауда ерлігімен көріне білген батырлары мен қолбасшыларын, халқының сөзін сөйлеп, ел қамын ойлаған шешен — даналарын мақтан еткен. Отанымызды қорғау, шежіреге толы тарихын білу, тілі мен дәстүрін сақтау, зерттеу – азаматтық борышымыз. Сондықтан бар халық мақсаты өзінің өскелең ұрпағына тәрбие беруде күнделікті тұрмыс кәсібін ұлттық арнада ұйымдастырып, рухани- адамгершілік тағылымымен ұштастыра білген.

«Адамгершілік» — адам бойындағы «ізгілік», «сыйластық», «инабаттылық», «кісілік» сөздерімен мәнделс. Халықтық педагогикада адамның жағымды мінез – құлықтарын осы ұғымдардан таратады. Мінез – құлық пен қарым- қатынастағы келесі әрекеттерді атап өтуге болады: адамды сыйлау, ар- ұятын сақтау, мейірімділік таныту, кішіпейілділік көрсету т.б.

Рухани – адамгершілік тәрбие – белгілі бір мақсатқа қол жеткізе білетін мақсатты, жүйелі, ұлттық көзқарасты, сенімді, парасатты, мінез- құлықтағы адами тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жалпы азаматтық тәрбиенің құрамдас бөлігі. Адамгершілік тәрбиенің бүкіл жүйесі гуманистік мазмұнға толы, рухани негізде жеке адамның жан- жақты дамып жетілуіне бағытталған.

Адамгершілік тәрбие мәселесі негізінен ұлттық құндылықтарға сүйене отырып, тәрбие берудің әдістемелік жолдарына негізделеді.

- Ұлттық дәстүрлер арқылы оқу – тәрбие үрдісінде адамның рухани мәдениетін қалыптастыру.
- Ұлттық дәстүрлер арқылы адамның психологиялық ерекшеліктерін зерттеп, дамыту.
- Салт – дәстүрлер негізінде, ұлттық психологиялық ерекшеліктерді ескере отырып, рухани – адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу.

Бұл мәселеге байланысты елбасымыз Н.Ә. Назарбаев: «... жаңа жағдайларға байланысты бәрімізді алаңдататын мәселе – білімді, кәсіби даярлығы бар адам тәрбиелеу ғана емес, қоғамдық өмірдің барлық саласында ұлттық және дүниежүзілік құндылықтарды қабылдауға қабілетті, рухани және адамгершілік мүмкіндігі мол тұлға қалыптастыру болып табылады», — деп атап көрсетті [3].

Міне, осы тұста қоғамға жан- жақты білімді, жоғарғы мәдениетті, еңбекқор, іскер ізденімпаз, қабілетті, шығармашыл тұлға қажет. Ондай тұлғаны орта және жоғарғы оқу орындары тәрбиелейді.

Адамгершілікке тәрбиелеудің маңызды педагогикалық шарттары – оқушылардың белсенді өміршіл, саналық көзқарасын, сөз бен істің бірлігін адамгершілік нормаларынан ауытқуларына жол бермеуді қалыптастыру. Ол баланың жеке басының қалыптастырушы дамудың аса маңызды бір саласы. Бұл арқылы Отанға, еңбекке қатынасын айқындайды. Тәрбиелі ұстаз шәкірттерге жан- жақты тәрбиені осы адамгершілік тәрбиесінен бастайды. Себебі бұл оның адамгершілік сезімін, сенімін белгілі бір мақсатқа жетелеу іс –әрекетін ұйымдастыруды жетілдіреді. Сонда ғана ұстаз шәкірттерінің ізгілігін, адалдығын, кішіпейілділігін қалыптастырады.

Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Баланы жастан демекші, бала тәрбиесіне ата- ана дүние есігін ашқаннан бастап көңіл бөлуі керек. Ал мектепте ұстаздар әр баланы жеке тұлға ретінде рухани адамгершілігі мол етіп тәрбиелейді.

Саналы тәрбие болмаған жерде сапалы оқу мен білімнің болмайтындығы белгілі. Жеке тұлғаның рухани- адамгершілігін дамыта тәрбиелеу баланың мектеп табалдырығын аттаған сәттен бастап жүзеге асырылса, онда қоғамның әлеуметтік қажетін өтейтін рухани бай тұлға қалыптасуына ықпал етеді.

Адамгершілік тақырыбы- мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру- ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы- халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс —тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттерінің ең бастысы — өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі — келешек қоғам.

Әдебиеттер:

1. Аль-Фараби. Трактаты о музыке и поэзии / Пер. с араб.; АН Республики Казахстан. - Алматы: Ғылым, 1992. - 452 с.
2. Жұмабаев М. Педагогика. Алматы. Мектеп, 1992-122б.
3. Н.Назарбаев Қазақстандықтардың өсіп - өркендеуі, қауіпсіздігі және әл – ауқатының артуы. «Егемен Қазақстан», 11-қазан, 2016ж.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БАҒАЛАУДЫҢ КРИТЕРИЙЛЕРІ

НҰРБЕКОВА Аида Мұратбекқызы

М.Әуезов атындағы ОҚМУ

Шымкент, Қазақстан

muratbekovna1980@mail.ru

Андатпа

Мақалада инклюзивті білім беруді әдіснамалық және оқу-әдістемелік қамтамасыз етуде жоғарыда көрсетілген мәселелердің ішіндегі инклюзивті білім беру жағдайында оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау бүгінгі таңда өзекті мәселенің бірі болып табылады. Әрине, оқушылардың дайындық деңгейі туралы ақпараттар алу мүмкіншілігі оқыту мүмкіндігі және жеке оқу қорытындылары болу мүмкіндігін ұсыну бойынша сынып оқушылары құрамының біртектілігін ескеретін критерилерді қолданумен іске асырылады. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың білімділік жетістіктерін анықтауда бағалау жүйесі олардың оқудағы жетістіктерін ғана объективті көрсетіп қоймай, оларды білім беру процесінде қолдау бойынша келесі әрекеттердің жоспарын құру үшін негіз болуы тиіс. Бұл инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін әзірлеудің қажеттілігін негіздейді. Осы объектілерге қатысты білім алушылардың тиісті білім әрекеті ұйымдастырылады, яғни кілтті құзырлылықтардың минималды тізімінде жүйелендірілген жалпы пәндік білімдер, ептіліктер, дағдылар мен тәсілдер әрекетінің қалыптасуына әкеледі.

Аннотация

В статье рассматривается направлений методологического и учебно методического обеспечения инклюзивного образования на сегодняшний день актуальным является вопрос оценивания учебных достижений обучающегося в условиях инклюзивного образования. Безусловно

получение объективной и достоверной информации об учебных достижениях каждого учащегося должно обеспечиваться использованием критериев, учитывающих неоднородность состава учащихся класса по возможностям обучения и предоставлением им иметь индивидуальный результат обучения. При этом должны быть учтены даже минимальные шаги в развитии активности и продвижении учащегося в освоении учебной программы. Этим обуславливается необходимость разработки системы критериального оценивания учебных достижений учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. В отношении этих объектов организуется соответствующая образовательная деятельность учащихся, которая приводит к формированию у них общеучебных знаний, умений, навыков и способов деятельности, систематизированных в минимальном перечне ключевых компетенций.

Abstract

The article deals with the issues of methodological and educational support for inclusive education. today, the issue of evaluating the educational achievements of students in the conditions of inclusive education is relevant. Of course, obtaining objective and reliable information about the educational achievements of each student should be ensured by using criteria that take into account the heterogeneity of the class of students in terms of learning opportunities and allowing them to have an individual learning result. At the same time, even the minimum steps in the development of activity and promotion of the student in the development of the curriculum should be taken into account. This makes it necessary to develop a system of criteria-based assessment of educational achievements of students with special educational needs in an inclusive education environment.

Кіріспе. Ерекше қажеттілігі бар білім алушылар үшін жаңа бағалау жүйесін қолданудың ерекшелігі, ерекше қажеттілігі бар балаларда тоқсанда және оқу жылы ішінде сол және басқа да өлшемшарттарға қол жеткізу үшін жеткілікті уақыттың болуы болып табылады. Сонымен, критериалды бағалау жүйесі ерекше қажеттілігі бар білім алушылардың жетістіктерін өлшеу құралы және осындай категориядағы білім алушылар үшін білім беру қызметі сапасын анықтауға мүмкіндік беретін білім беру процесінің диагностикасы және ерекше оқыту қажеттілігі бар балаларды оқыту стратегиясы, мазмұны мен әдістемесі бойынша түбегейлі шешім қабылдау болып табылады.

Инклюзивті оқытуда бақылау, тексеру және оқыту нәтижелерін бағалау – оқыту-тәрбиелеу үдерісінің ажырамас құраушысы болып табылады, оларсыз мұғалім мен оқушы арасында толыққанды өзара әрекет ету мүмкін емес. Бағалау – бұл қолданыстағы бағдарламалардың талаптарымен салыстырғанда пән мазмұнын меңгерудегі оқушының білім деңгейін анықтау үдерісі [1].

Теориялық талдау. Бағалау келесі көрсеткіштермен сипатталуы керек:

- адекваттылықпен, яғни орындалып жатқан әрекет (дидактикалық және оқу мәселелерін шешу) бойынша (оқушы, мұғалім) пайымдауларының өзін-өзі бағалау сәйкестігімен (сәйкессіздігі) анықталынады;

- сенімділікпен, яғни бағалау тәсілі ретінде қолданылатын көрсеткіштермен байланысты.

Оқу жоспарының инвариантты бөлімінің пәндері бойынша бастауыш мектептің 1-сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау – вербалды түрде, ал 2- сыныптан бастап бағалау баллдармен жүргізіледі. Бағалау үдерісінде өз әрекетін бағалай алу маңызды болып табылады.

Жұмысты бағалау үдерісі келесі кезеңдерден тұрады:

- жұмысты орындау;

- бағалау критерийлерін жасау;

- белгіленген критерийлер бойынша оқушының өз жұмысын бағалауы;

- сол критерийлер бойынша мұғалімнің оқушы жұмысын бағалауы және тексеруі;

- мұғалім бағасы мен оқушы бағасын салыстыру;

- бағадағы келіспеушіліктерді анықтау.

Өзін-өзі бағалау тиімді болуы үшін оқушының мұғаліммен бағалануы қажет, жұмыс бөлігін өзі таңдай алуы керек. Ол бағалау критерийлерін өзі анықтай алады. Мұндай тәсіл бағалау әрекетінде оқушының жауапкершілігін қалыптастырады. Ең алдымен, басқа балалардан ерекше, оқушының жеке бас жетістіктері бағаланады [2].

Оқушы бақылауға алынған тапсырманың күрделілігін, үй жұмысының көлемі мен күрделілігін өзі таңдай алу құқығына ие. Мұндай тәсіл кезінде талаптану деңгейі мен жетістікке жету деңгейінің ара қатынасы мұғалім жұмысының арнайы пәніне айналады. Сөйлеу тілінің бұзылыстары (моторлық алалия, дизартрия), психикалық дамуының тежелуі бар бастауыш мектеп оқушыларының талаптану деңгейі, соның ішіндегі жетістікке жетпеу реакциясы қалыптыға сәйкес болмайды [3]. Жаттығуларды сәтті орындағаннан кейін оқушылар күрделі емес, қарапайым тапсырмаларды орындауға кіріседі.

Нәтижелер мен талқылау. Балаларда қорғаныс реакциясы – төмендетілген деңгейде болса да жетістікті қолдауға ұмтылуы іске қосылады, яғни оларға талаптанудың төмендетілген деңгейі тән. Оқушының өзін-өзі бағалауы біртіндеп дифференциалдануы керек. Басқаша айтқанда, оқудың алғашқы күндерінен-ақ бала әр қайсының өз бағалау критерийлері бар көптеген дағдалардың жиынтығы ретінде өз жұмысын көре алуға үйрену керек. Мысалы, математика пәнінің тапсырмасы қателер саны, тазалығы, ынталылығы, күрделілігі бойынша бағаланады [4]. Жазбаша жұмысты (мысалы, үй жұмысы) бағалау кезінде орындалудың тек кемшіліктері мен қателіктерін ғана белгілемей, сондай-ақ сәтті орындалған барлық жерлерін белгілеп, ынталандыру жазбаларын жасау керек. Оқушы мен мұғалім оқыту әрекетінің өнімдерін портфолиоға орналастырады.

Жоғарыда айтылып кеткендей, мектепте балдармен берілген баға көрсеткішімен де бағаланатын білім деңгейіне, икемділігіне және дағдыларға деген талаптар арасында нақты ара қатынасты орнататын және баға нормаларында іске асатын оқушыларды бағалау критерийлері жұмыс істейді.

Бағалау объектілері – бұл оқушының оқу әрекетінің құрамдас бөліктері: мазмұнды, операциялық, мотивациялық. Алайда, оқушылардың оқу әрекетін бағалау тек білім деңгейін, икемділігін және дағдыларын бағалаумен шектелмеу керек. Оқушылардың танымдық үдерістеріне, эмоционалды-еріктік саласына, сөйлеу әрекетіне мақсатты түрде бағытталған коррекциондық әсері нәтижесінде қалыптасатын тұлғалық өзгерістерді қадағалау және бағалау маңызды [5].

Бұл салада тұлғалық дамуды кешенді түрде анықтайтын сипаттамаларды, яғни жалпы оқыту және негізгі ұғымдардың қалыптасу деңгейі, практикалық және шығармашылық әрекеттердің тәжірибесі, эмоционалды-құндылықтық қатынастары, кәсіби бағытталуы және т.б. сипаттамаларды бағалау маңызды болып табылады.

Алайда, белгіленген көрсеткіштердің сандық бағалары мәселесін тек практикалық қана емес, сондай-ақ, теориялық жағынан шешу өте күрделі. Өйткені тіпті білімді, оған қоса тұлғаның дамуын сипаттайтын құзыреттілік, сонымен қатар потенциалды мүмкіндіктер және т.б. бағалау үшін сенімді технологиялар жоқ.

Портфолио – бұл оқытудың белгіленген кезеңінде тұрақты, жинақталынған оқушының басты жұмыстары және жеке бас жетістіктерінің бағалары. Портфолио бағалау үдерісіне ғана емес, сондай-ақ, өзін-өзі бағалауға, жеке тұлғаға бағытталған бағаға, шынайы бағалауға жуықталған. Дәстүрлі бағалау әдістерінен портфолионың айырмашылығы бұл оқушының өзіндік жұмыс режиміндегі әрекеттерінің үдерісі мен нәтижелері туралы негізделген ақпаратпен мұғалімді қамтамасыз етуі, оның өз әрекетінің нәтижелері туралы өзіндік бағалық пайымдарын іске асырудың шығармашылық мүмкіндіктері мен дағдыларын жетілдіру.

Портфолионың ең басты артықшылығы оның оқыту сапасын әр түрлі позициялар бойынша жан-жақты және сан қырлы сипаттайтындығында: оқушының ойлау әрекетін, оның салааралық дағдыларын, мәселені анықтай алуын, ерекше міндеттерді шеше білуін, оқу пәндерін білуі және дағдыларды меңгеруін, нәтижеге қол жеткізуге деген табандылығын және т.б. бағалау [6].

Оқыту портфолиясының педагогикалық идеясы бағалау формасы ретінде келесі жағдайларды қарастырады:

- екпінді оқушының білмейтіні мен істей алмайтынынан, бұл тақырып, бөлім, пән бойынша оның білетіні мен істей алатынына ауыстыруды;

- сандық және сапалық бағалардың интеграциясын;

- сыртқы бағалауға қатысты өзін-өзі бағалаудың басымдылығын.

Инклюзивті сыныпта портфолио оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерін жете толықтыратын бақылау мен бағалаудың маңызды құралы болып табылады.

Қорытынды. Мұғалім әзірлейтін портфолио процессуалды, яғни оқу әрекетінің белгілі бір мерзімін қамтуы және визуалды (оқушының әрекет өнімдерінің материалдарын мұғалім папкаға, қағазға арналған қорапқа және т.с.с. салады) болуы тиіс.

Портфолиоға оқушының оқу әрекетіндегі қиындықтары мен оны түзету процесін көрсететін ғана емес, сонымен қоса баланың мықты жақтарын айқындайтын материалдар да салыну керек. Жалпы алғанда, мұғалім портфолиосы психологиялық дамуында ерекшеліктері бар оқушының белгілі бір оқыту мерзімі барысында жеке жетістіктерін тіркеу, жинақтау және бағалау әдісі ретінде қарастырылады [7]. Портфолио әзірлеу мұғалімге:

- баланың жеке мүмкіндіктерін ашуға;

- белгілі бір уақыт кезеңінде оқушының оқу жетістіктері динамикасын қадағалауға;

- жеке оқу жоспарының бала мүмкіндіктеріне сәйкестігі мен нәтижелігін анықтау, соған сай түзетулер енгізуге;

- оқушы тұлғасының қалыптасуы мен әлеуметтенуінің дамуын қадағалауға;

- бала, ата-ана, мұғалім арасындағы кері байланысты жүзеге асыруға көмектеседі.

Инклюзивті сыныпта оқушы өз бетімен жасайтындай портфолио енгізген жөн. Бұл мұғалімге бірқатар түзету міндеттерін шешуге мүмкіндік береді.

Осылайша портфолио бойынша жұмыс әрбір баланың жеке мүмкіндіктерін барынша ашуға көмектеседі.

Оқушы портфолиосының мақсаты келесіде:

- оқушыда оқуға деген жауапкершілікті және дербестікті қалыптастыру;

- өзінің оқуы мен әрекетінің нәтижелеріне сапалы баға бере алуын дамыту;

- өзіндік қызығушылықтары, бейімдері, қажеттіліктерін талдау және оларды өз мүмкіндіктерімен сәйкестендіре алуын дамыту. Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балада өзінің дене жағдайын, зерде мүмкіндіктерін адекватты бағалау қабілетінің нашарлығын, қалыптылармен салыстырғанда біршама жоғары немесе төмен өзін-өзі бағалауын ескерсек, бұл фактор тұлғаның жағымды қасиеттерін дамытуға көмектеседі;

- танымдық қызығушылықтар мен өздігінен біліп тануға дайындығын қалыптастыру;

- портфолионың материалдарын өздігінен іріктеу табыс жағдайын туындатып, өзін-өзі бағалауды және өз мүмкіндіктеріне сенімділікті арттыруға әкеледі.

Оқушылардың портфолиосын іріктеуді бастауыш сыныптарда бастауға және бұл жұмысқа сыныптың барлық оқушыларын тартуға болады. Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар немесе қалыпты дамыған баланың портфолиосы бойынша жұмыс ата-аналар тарапынан белсенді көмекті талап етеді. Мұғалім ата-анаға оның пайдалылығын көрсетуі қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Даму мүмкіндіктері шектелген балаларға кіріктірілген (инклюзивті) білім беруді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Астана: ҚР БҒМ Хаты № 4.02.4.45. - 2009.
2. Пугачев В.П. Руководство персоналом организации. Москва: Аспект пресс, 2005, 54б.
3. Дружилов С.А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход. Сибирь: Образование, 2005, 44б.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва. Знание, 1996, 312 б.
5. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру үдерісіне енгізу үлгілерін дайындау. Әдістемелік ұсыныстар.– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 48 с.
6. Назарова Н.М. Арнайы педагогикадағы интеграция түсінігі. Екатеринбург: Знание, 2008, 264б.
7. Коркунов В.В., Брызгалова С.О. Арнайы білім алу қажеттіліктері бар баланы жалпыға білім беру ортасына енгізудегі арнайы білім берудің қазыргы заманғы үлгісі //Арнайы білім беру. 2006, №7, Б.7-12.

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

РАБАЕВА Луиза Айндиевна, АХМЕТОВ Нұрсұлтан

КГУ «Общеобразовательная средняя школа-гимназия №2»

Актобе, Казахстан

rabaeva.luiza@mail.ru, Akhmetov.nursultan99@mail.ru

*Ақырын жүріп, аңыз бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Ұстаздық қылған жалықпас,
Үіретуден балаға.
Абай Құнанбайұлы*

*«Учусь у времени, в котором я живу,
учусь у детей, которые рядом».
Быть человеком значительно труднее,
чем им называться. Если хотите,
чтобы Ваши воспитанники были людьми,
будьте человеком прежде всего Вы.
В. Сухомлинский*

Первый Президент Республики Казахстан Назарбаев Н.А. поставил высокую задачу перед национальным образованием современных школьников. Нынешнее образование должно быть высококачественным, конкурентоспособным, таким, чтобы выпускники школ Казахстана смогли продолжить образование за рубежом. [1]

Для реализации познавательной и творческой активности школьника в учебном процессе используются современные образовательные технологии, дающие возможность повышать качество образования, более эффективно использовать учебное время и снижать долю репродуктивной деятельности учащихся за счет снижения времени, отведенного на выполнение учебных заданий. В школе представлен широкий спектр образовательных педагогических технологий, которые применяются в учебном процессе.

Инновационные педагогические технологии взаимосвязаны, взаимообусловлены и составляют определенную дидактическую систему, направленную на воспитание таких ценностей как открытость, честность, доброжелательность, сопереживание, взаимопомощь и обеспечивающую образовательные потребности каждого ученика в соответствии с его индивидуальными особенностями.

В школе представлен широкий спектр образовательных педагогических технологий, которые применяются в учебном процессе.

Информационно-коммуникационные технологии - изменение и неограниченное обогащение содержания образования, использование интегрированных курсов, доступ в интернет. В широком значении информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) – это использование вычислительной техники и телекоммуникаций для реализации информационных процессов с целью оперативной и эффективной работы с информацией на законных основаниях. Внедрение ИКТ в образовательный процесс не столько насущная необходимость, сколько осознанный процесс технологических рутинных процессов с целью высвобождения творческой энергии личности современного общества. Основной целью педагогов становится не только организация и ведение процесса овладения прочными базовыми знаниями и навыками учебы, но и формирование личности, способной адаптироваться к условиям современной жизни. При переходе к новым формам обучения, использующим сетевые технологии, возникает тенденция – ориентироваться на сеть распределенных образовательных ресурсов нового поколения, которые могут применяться в режиме коллективного доступа многих учебных заведений к единым образовательным ресурсам по сети Интернет. [2]

Разноуровневое обучение - возможность помогать слабому, уделять внимание сильному, реализуется желание сильных учащихся быстрее и глубже продвигаться в образовании. Сильные учащиеся утверждают в своих способностях, слабые получают возможность испытывать учебный успех, повышается уровень мотивации ученья. Разноуровневое обучение — это педагогическая технология организации учебного процесса, в рамках которого предполагается разный уровень усвоения учебного материала, то есть глубина и сложность одного и того же учебного материала различна в группах уровня А, Б, С, что дает возможность каждому ученику овладевать учебным материалом по отдельным предметам школьной программы на разном уровне (А, В, С), но не ниже базового, в зависимости от способностей и индивидуальных особенностей личности каждого учащегося; Схема образовательных траекторий в рамках разноуровневого обучения - это технология, при которой за критерий оценки деятельности ученика принимаются его усилия по овладению этим материалом, творческому его применению. Темы же, предписанные стандартами образования, остаются едины для всех уровней обучения. Это означает, что учащийся А учит математику в среднем уровне вместе с учащимся Б, но на русский язык попадает в сильный уровень с учащимся В, а по иностранному языку занимается с учащимся С в базовой группе. Переход учащегося из уровня в уровень возможен и на практике происходит безболезненно, так как содержание (тематика) едина для всех уровней. [3]

Технология использования в обучении игровых методов: ролевых, деловых, и других видов обучающих игр. Расширение кругозора, развитие познавательной деятельности, формирование определенных умений и навыков, необходимых в практической деятельности, развитие общих учебных умений и навыков. Наибольший интерес, в образовательном процессе, представляют игровые технологии. Игровые технологии связаны с игровой формой взаимодействия педагога и учащихся через реализацию определенного сюжета (игры, сказки, спектакли, деловое общение). При этом образовательные задачи включаются в содержание игры. В образовательном процессе используют занимательные, театрализованные, деловые, ролевые, компьютерные игры. [4]

Разработкой теории игры, ее методологических основ, выяснением ее социальной природы, значения для развития обучаемого в отечественной педагогике, занимались Л. С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин и др. Реализация игровых приёмов и ситуаций при урочной форме занятий происходит по таким основным направлениям: дидактическая цель ставится перед учащимися в форме

игровой задачи; учебная деятельность подчиняется правилам игры. Учебный материал используется в качестве её средства. В учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводит дидактическую задачу в игровую форму; успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом. Игровые технологии занимают важное место в учебно-воспитательном процессе, так как не только способствуют воспитанию познавательных интересов и активизации деятельности учащихся, но и выполняют ряд других функций:

1) правильно организованная с учётом специфики материала игра тренирует память, помогает учащимся выработать речевые умения и навыки; 2) игра стимулирует умственную деятельность учащихся, развивает внимание и познавательный интерес к предмету; 3) игра - один из приёмов преодоления пассивности учеников.

Технология критического мышления – это тот тип мышления, который помогает критически относиться к любым утверждениям, не принимать ничего на веру без доказательств, но быть при этом открытым новым идеям, методам. Критическое мышление – необходимое условие свободы выбора, качества прогноза, ответственности за собственные решения. Критическое мышление, таким образом, по сути – некоторая тавтология, синоним качественного мышления. Это скорее Имя, чем понятие, но именно под этим именем с рядом международных проектов в нашу жизнь пришли те технологические приемы, которые мы будем приводить ниже. Конструктивную основу «технологии критического мышления» составляет базовая модель трех стадий организации учебного процесса. На этапе вызова из памяти «вызываются», актуализируются имеющиеся знания и представления об изучаемом, формируется личный интерес, определяются цели рассмотрения той или иной темы. На стадии осмысления (или реализации смысла), как правило, обучающийся вступает в контакт с новой информацией. Происходит ее систематизация. Ученик получает возможность задуматься о природе изучаемого объекта, учиться формулировать вопросы по мере соотнесения старой и новой информации. Происходит формирование собственной позиции. Очень важно, что уже на этом этапе с помощью ряда приемов уже можно самостоятельно отслеживать процесс понимания материала. Этап размышления (рефлексии) характеризуется тем, что учащиеся закрепляют новые знания и активно перестраивают собственные первичные представления с тем, чтобы включить в них новые понятия. В ходе работы, в рамках этой модели обучающиеся овладевают различными способами интегрирования информации, учиться вырабатывать собственное мнение на основе осмысления различного опыта, идей и представлений, строят умозаключения и логические цепи доказательств, выражают свои мысли ясно, уверенно и корректно по отношению к окружающим.[5]

Традиционные и инновационные методы обучения должны быть в постоянной взаимосвязи и дополнять друг друга.

Список использованных источников:

1. https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvary-a-2017-g Послание Президента Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность»7
2. https://www.sites.google.com/a/shko.la/ejrno_1/vypuski-zurnala/vypusk-16-sentabr-2012/innovacii-poiski-i-issledovania/sovremennye-innovacionnye-tehnologii-v-obrazovanii
3. <https://doshkolnuk.com/raznourovnevoe-obuchenie>
4. <https://zaochnik.com/spravochnik/pedagogika/teorija-obuchenija/igrovytehnologii-obuchenija/>
5. <https://sites.google.com/a/labore.ru/naucno-metodiceskij-sovet/pedagogiceskie-tehnologii/tehnologia-razvitia-kriticeskogo-myslenia>

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ БАҒДАРЛАМАСЫН ЗАМАН ТАЛАБЫНА САЙ ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ
ХАРЛЫҒАШ Разханқызы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
Көкшетау, Қазақстан
razkhan_k@kt.nis.edu.kz

Қазіргі әлемді жайлаған пандемия жағдайында қашықтан оқыту-заман талабына айналды. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардағы (АКТ) қашықтықтан білім беруде көптеген технологиялық құралдар қолданыла бастады. Skype, Zoom, Microsoft Teams, Google Hangouts Meet және басқа да көптеген осындай платформалар сияқты бағдарламалық қосымшалардың Loom; OBS; Movavi screen recorder; Screencastify; Quizizz; Kahoot; Google Forms; GoFormative; Jamboard қатарлы

құралдарымен онлайн топтық сабақтарға арналған, толыққанды тиімді жұмыс жасауға мүмкіндіктерін пайдаланып сабақтар оқытылуда. ХХІ ғасыр – білім мен жоғары технология заманы. Демек, бұл ғасырға пән аясындағы теориялық білім аздық етеді. Заман талабына сәйкес, пәннің бағдарлама мазмұнын игеруде ақпараттық-коммуникациялық технологияны жете меңгеру қажеттілігі туындады. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде география пәнін қашықтықтан оқытуда оқушының даралық сипатына, мотивіне, шынайы өмірлік қажеттілігіне, мүмкіндігіне, бейімділігіне, әлеуметтік-мәдени дамуына сай тиімді әдістер мен интернет сервистерді қолдануда. Қазіргі заманда «21 ғасыр дағдылары» деп аталатын функциональдық сауаттылық, ақпараттық-технологияларды қолдану, зерттеу жұмысын жүргізу, анализ-синтездеу, коммуникативті қарым-қатынас дамытуда тілдік дағдыларын (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым) дамыту көзделеді. Сонымен қатар, өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, өзін-өзі жетілдіруге тұрақты талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыретінде болуға тиіс.

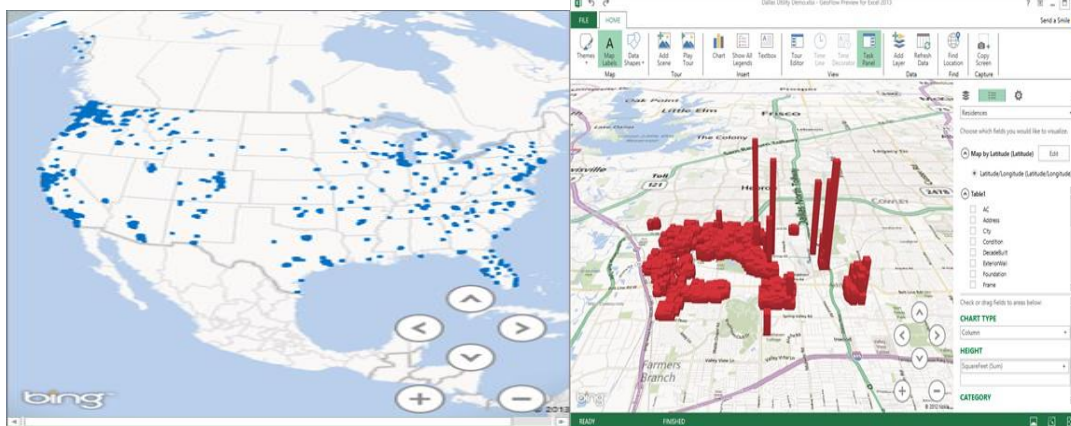
География пәні бойынша оқу бағдарламасының мақсаты – дүниежүзінің географиялық бейнесін жалпы тұтастықта қабылдайтын, географиялық ойлау қабілеті дамыған, географияның әдістері мен тілін білетін және қолданатын, географиялық мәдениеті бар тұлға тәрбиелеу болып табылады. География пәнінен жаңа оқу бағдарламаның ерекшелігі – пән мазмұнының спиральді қағидатымен берілуі және әмбебап мақсаттарды кіріктіруі. Бұл ұстанымның өзіндік ерекшелігі әрбір тақырыпта далалық, картографиялық әдістерді жүйелі түрде қолдана отырып, олардың арасынан ең басты біреуін таңдап алу және қалған жұмыстың түрлерін осыған бағындыра білуден айқын көрінеді. Мұндай жағдайда бір сабақтың өзінде орта (өзек) пайда болады да, қалған бағыттар сол басты орталыққа жұмыс істеу мақсатына жұмылдырылады, сөйтіп, сабақта тұтастық, бүтіндік пайда болады.

Ұсынылған әрбір тарауда жергілікті жер компоненттерінің кіріктірілуі ұлттық құндылықтар – отансүйгіштік, елін жерін сүю, азаматтық жауапкершілік, құрметпен қарауға ұмтылдырумен қатар, экономикалық, экологиялық тәрбие беруге де қолайлы.

Сонымен қатар, тіл арқылы қатынасу дағдысын, яғни тілдік және сөйлеу нормаларын дұрыс пайдалану, коммуникативтік жағдайға сай, тиімді қарым-қатынастық жүріс-тұрыс таңдау қабілеттерін дамыту маңызды. Оқушыларды зерттеу диалогына тарту, мысалы, жай білімін ғана көрсететін сұрақтарға жауап беруден тартындыру, оның орнына оқушылар диалогты сақтай алатындай дағдылы білімге ұмтылдыру, ұзақ талқылау жасайтындай бай тілдік базасын көрсете алуы үшін пайдалану – функциональдық сауаттылықтарын қалыптастыруға негіз болды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың ақпараттық, коммуникативтік, проблемалардың шешімін табу құзіреттіліктерін қалыптастыру көзделеді. Ақпараттық құзіреттілік дегеніміз – қатысымдық және танымдық мақсатқа байланысты өзіне қажетті ақпаратты тауып, талдау, өңдеу, сақтау, оның мазмұнын жеткізу, тапқан ақпаратты өзінің қажетіне қарай пайдалана алу және жаңа ақпараттық технологияларды игеру біліктілігі. Осы тұста жаңа оқу бағдарламасының «Зерттеу және зерттеушілер», «Географиялық карталар», «Географиялық деректер базасы» тарауларында АКТ қолдануда ғаламтор желісін пайланып ақпарат іздеу, талдау, жинақтау жұмыстыры нәтижелерін информатика пәнінде игерген Excel, Powerpoint, Access, GeoFlow бағдарламалары арқылы ұсынуға болады. Microsoft Teams платформасында осы бағдарламалармен жұмыс істеу өте тиімді. Онлайн түрде бір мезетте сынып ішінде отырғандай барлық оқушы жұмысын тексеріп, талдап отыруға мүмкіндік бар. MS Access- ең кең тараған деректер басқару жүйелерінің (ДҚБЖ) бірі болады. Microsoft Access бағдарламасы ол – әр түрлі деректер қорын құрып олармен жұмыс істеуге мүмкіндік беретін арнайы бағдарлама. MS Access ақпаратты көрсету және сақтау үшін пайдаланылатын жеке компоненттер **кесте, сұраныс, форма, есеп, макрос, модульдан** тұрады. MS Access-те бүкіл ақпарат кестелерде беріледі. География пәні бойынша табиғи нысандар, елдер туралы барлық мағлұматтарды енгізіп отыру, есептеу, сараптау, т. б. жүйелер үшін тиімді.

GeoFlow бағдарламасы географиялық мәліметтерді Microsoft Excel бағдарламасына кесте түрінде енгізу арқылы өзіңіздің 3D картаңызды жасай аласыз. Географиялық мәліметтерді енгізгеннен кейін оған бассейндер елдімекен, қала, аймақтарды автоматты түрде BING Maps-тің көмегімен көре аласыз. Microsoft 3D картасы ол ақпаратты жаңа жолдармен көруіңізге мүмкіндік береді. Осы 3D карталарына географиялық және уақытша деректерді белгілей аласыз және саяхат картасын жасап оларды басқалармен бөлісуге болады. Қандай да бір елді мекеннің индекстік номерін жазсаңыз картада нүктелер пайда болады.

3D карта жасау үшін әр қатарда ең аз дегенде бір географиялық мәліметтің нақты болуы шарт (Latitude/Longitude pair, City, Country/Region, Zip code/Postal code, State/Province, or Address.) 3D картаның қаншалықты нақты және анық болуы сіздің кесте түрінде сол қала елді мекен туралы енгізген мәліметтеріңіздің нақты және көбірек болуына байланысты.

Пән бағдарламасын меңгеру деңгейін бағалау – критериалды бағалау жүйесін қолданумен жүзеге асырылады. Оқушылардың жаңа білімді меңгеру кезінде тапсырманы орындауына қарап, белгіленген оқу мақсаттары мен күтілетін нәтижелер қаншалықты дұрыс жеткендігін түсінуге мүмкіндік туындайды.

Қашықтан оқыту мұғалімге өзінің шығармашылығын жүзеге асыруға, танытуға және өзінің оқушыларының қабілеттерін ашып көрсетуге мүмкіндік береді. Онлайн сабақтар оқушылардың оқу процесінде қалыптасқан функциональдық сауаттылығы, сыни ойлау дағдыларын дамытумен қатар өзінің жаңа ой идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Қашықтан оқытуда төмендегі құралдарды қолданып бағалау жасау тиімді болады.

1. “Flippity” платформасында ойындар құрастыру
2. Quizizz бағалау құралы– мемдер, карточкалар
3. Quizizz арқылы жиынтық бағалау жұмысын ұйымдастыру
4. Google Forms-та тесттер құрастыру
5. Google Forms-қа әртүрлі символдық есептеулер енгізу
6. Kahoot кері байланыс, рефлексия, алдыңғы білім тексеру
7. Go Formative қалыптастырушы бағалау, бөлім және тоқсандық жиынтық бағалау ұйымдастыру, өткізу
8. answergarden.ch рефлексия жасауға
9. Microsoft Teams платформа сервистері
10. learningapps.org арқылы түрлі тапсырмалар жасау

Қорытындылай келе, қашықтан оқыту тиімді ұйымдастырылған жағдайда оқушының өзін өзі басқару, жоспарлау, өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын дамытады. Жоғарыда аталған АКТ ресурс платформалары көмегімен жұмыс істеу барысында қолжетімді ақпараттарды игере отырып оқу процесінің бір деңгейінен екінші деңгейіне бақылау тестерін тапсырып өтуге, бір мезетте бірнеше жұмысты жасап шығу мүмкіндіктеріне ие боламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кіріктірілген білім беру бағдарламасы «География» пәні бойынша 7-12 сынып, 2019-Нұрсұлтан
2. Кабдолова К.Л. Учиться жить и общаться в поликультурном обществе // Русский язык и литература: преподавание в школе, колледже и ВУЗ-е, №5, 2004.
3. Кабдолова К.Л., Қазақстан Республикасындағы көп тілде білім беру туралы // Қазақ тілі мен әдебиеті, №11, 2004. –(Б.Есімбековамен бірге).
4. <https://stepik.org/course/75070/promo> интернет ресурс қаралған күні 20.12.20

ИССЛЕДОВАНИЕ УРОКА - ФОРМА РЕАЛИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА РАХМАТУЛЛИНА Даматкен Балгалиевна

Сагинская средняя общеобразовательная школа
Актюбинская область, Мугалжарский район, Казахстан
rakhmatullina_dametken@mail.ru

Аннотация

Бұл мақалада заманауи білім беру мәселелері және зерттеу сабағының өзектілігі қарастырылған. Қазіргі білім берудің басты мақсаты: жан-жақты дамыған, рухани бай тұлғаны қалыптастыру. Оқушы өз қабілеттерін жан-жақты дамытып, шығармашылығын дамыта алуы үшін мұғалімнің өзі шығармашылық тұлға болуы керек. Әрбір мұғалім оларды практикада дұрыс қолдану үшін оқытудың жаңа әдістері мен әдістерін үйренуі керек. Сабақты зерттеу жинақталған тәжірибені түсінуге, алдағы жұмысты жоспарлауға және одан әрі жұмысты болжауға көмектеседі.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы современного образования и актуальность урока-исследования. Главной целью современного образования является формирование всесторонне развитой, духовно богатой личности. Для того, чтобы ученик мог всесторонне развивать свои способности и развивать своё творчество, учитель должен сам быть творческой личностью. Каждый преподаватель должен изучить новейшие методы и приёмы обучения, для того чтобы правильно применить их на практике. Осмыслить приобретённый опыт, спланировать предстоящую работу с прогнозированием дальнейшей работы поможет исследование урока.

Основной целью нашего суверенного государства – быть в числе цивилизованных стран. А в достижении цивилизации особое место занимает всесторонне развитая, духовная личность. Современное образование играет большую роль в формировании духовно богатой личности. Одним из самых главных качеств всесторонне развитой личности является богатство языка, способность чётко и ярко выражать свои мысли, умение владеть силой слова. Духовно-нравственное воспитание молодого поколения помогает сформировать их активную жизненную позицию, осознанное отношение к общественному долгу, единству слова и дела. В статье Закона Республики Казахстан «Об образовании» говорится, что «одной из главных задач системы образования является внедрение новых технологий обучения, информатизация образования, выход в международные глобальные коммуникационные сети». В своем Послании первый президент нашей страны Н.А. Назарбаев подчеркнул: «Для того, чтобы в будущем войти в число цивилизованных развитых стран, необходимы современные знания. Образование, которое поставит Казахстан в число 50 развитых стран мира.» Поэтому современный этап развития ставит перед системой образования задачу технологизации процесса обучения. Анализируя различные технологии обучения, изучается опыт педагогов-новаторов, их опыт внедряется в школьную жизнь. А чтобы ученик мог всесторонне развивать свои способности и развивать своё творчество, учитель должен сам быть творческой личностью. Цель современного учителя: всестороннее развитие образования, науки, постоянное оснащение производства новыми средствами. Каким должен быть урок «нового типа», удовлетворяющий интерес учащихся? Этот вопрос волнует многих учителей. Урок – это процесс, основанный на получении знаний между учеником и учителем. Можно заметить, что более равное понимание семи модулей позволяет по-новому планировать занятия. Правильное определение цели урока позволит оптимально организовать коммуникативное общение – «Учитель-Ученик, Ученик-Ученик». Поэтому нас, учителей, всегда волнуют не только знания обучающегося, но и поиски развития творческих способностей каждого ученика. Мы знаем, что обязательное условие роста профессионального мастерства это понимание, анализ и размышление над тем, что мы делаем. Но в любом случае учиться только на своей практике сложно и не всегда эффективно. Так, для этих целей коллективное обсуждение урока с коллегами может быть всегда полезным. Самым ярким примером этого обсуждения является понятие «Lesson study» - «Урок-исследование», который пришёл к нам из японской практики учителей начальной школы, где широко распространено профессиональное развитие данной практики. Эта работа позволит учителю убедиться, что в процессе работы с коллегами в исследовании урока, она повышает мотивацию учащегося к обучению и приводит к качественному образованию. Это значит, что в выполняемой задаче должна быть системность и содержание, каждый учитель должен анализировать проделанную работу, знать свои сильные стороны, распознавать слабые стороны и ещё раз использовать имеющиеся возможности – это и есть изучение каждого шага учителя. Работая в небольшой группе, учителя сотрудничают друг с другом, совместно обсуждают свои проблемы и

цели урока, планируют следующий урок, так называемый «урок-исследование». Они наблюдают, как это будет работать на практике, а затем вместе анализируют и докладывают о результатах урока, для того чтобы другие учителя смогли извлечь из него пользу. Сейчас в наших казахстанских школах, эта методика широко используется для повышения качества образовательного процесса. Хочу добавить, что данный метод пришёл в Казахстан одновременно с обучением уровневых программ, начатый с 2012 года. Как известно, с 2016 года Казахстан является членом Всемирной Ассоциации «Lesson study» состоящей из 18 государств. Поэтому в каждой школе нашей республики этот процесс уже внедрён в практику.

Метод исследования урока, который происходит в школах, является особым видом исследования деятельности, направленный на совершенствование знаний. Недавно, в ноябре этого года специалисты Центра педагогического мастерства г.Актобе провели областную конференцию, цель которого - поделиться опытом наших казахстанских учителей, применяющие в своей практике данную методику. В ходе конференции рассматривались основные проблемы образовательного процесса и основные задачи исследования урока. Ведущие учителя делились своими опытами, показывали результаты своих работ. На сегодняшний день, метод исследования урока это мощный, профессиональный подход к обучению, который предполагает: понимание сущности процесса обучения, методику взаимодействия с коллегами; способы поддержки коллег. Анализ урока, проведённый опытным учителем, может указать на возможные пути его совершенствования; учитель становится более заинтересованным в процессе преподавания, мотивированным, вдохновлённым к новой работе. Организация такой работы требует активного участия не только учителей, но и администрации школы. Совместное планирование урока помогает учителям развить и усовершенствовать инновационные педагогические подходы для удовлетворения потребностей учащихся. Так, «Lesson study» можно рассматривать как средство развития и усовершенствования преподавания, посредством концентрации внимания на обучении обучающихся.

Что дало нам и чего мы достигли, используя данную методику в своей практике? В своей школьной практике, исследование урока дало нам большие результаты. Темой нашего исследования явилось : «формирование лидерского процесса через критическое мышление». Причина получения данной темы – раскрытие лидерских качеств школьников в групповой работе, обучение критическому мышлению, а также изменение взглядов учителя на обучение и оценку обучающегося. Для совместной исследовательской работы были привлечены учителя, прошедшие курсы разного уровня и опытные учителя школы. Цель исследования – проследить мотивацию к обучению «изучаемых учащихся А,В,С», сопоставив предварительные предположения, сделанные в процессе планирования, установить причину произошедшего различия, выявить лидерские качества, развить навыки ,необходимые для эффективного руководства, а также обратить внимание на действия вышеназванных учащихся, построение имеющегося опыта по выявлению изменений при последовательных занятиях. В ходе обсуждения по «Lesson Study», схема исследования состояла из нескольких критериев.

- 1) Какой прогресса добился каждый из учеников? Какие результаты показывают другие ученики в этом классе?
- 2) Помог ли данный метод ученикам в их работе? Или наоборот помешал?
- 3) Какие аспекты методики должны быть скорректированы в следующий раз, чтобы улучшить результаты каждого ученика?
- 4) Что мы должны запланировать в следующий раз?

По итогам анализа 3-х последовательных уроков, было отмечено: какие аспекты данной методики нужно скорректировать, какие изменения внести в план урока. Учителя-исследователи пришли к выводу: постоянно применять на практике технологию критического мышления, использовать разные виды формативного оценивания, соблюдать порядок групповой работы, использовать различные виды вопросов, побуждающих к мышлению ученика. Развивать умение аргументировать свои ответы. Также заметили, что ученики «С» благодаря влиянию учителя добились больших результатов на уроках, смогли показать себя в группе, стали внедряться в учебный процесс, благодаря данной методике. Я думаю, что представленный пошаговый план будет наиболее эффективным и поможет учителям повысить качество знаний учащихся. И результат совместного проекта, решение острых проблем позволит в дальнейшем существенно экономить свое время и трудозатраты учителя.

Таким образом, Lesson Study – это самый эффективный способ профессионального развития. Оно способствует созданию профессионального сообщества учителей, помогает учителям сфокусироваться на том, как думают их обучающиеся дети.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Алимов А. [Применение интерактивных методов в высших учебных заведениях] Алматы ,2009 г
2. Журнал «Школа Казахстана» Алматы, 2019 ж. № 62
3. [Исследование урока- эффективный метод повышения профессиональных знаний учителей] Толыбаева. Журнал «Школа Казахстана», Алматы,2019
4. Дадли П. [Lesson Study: теория и способы применения.] Астана: ЦПМ АОО НИШ,2013-с.68
5. [Руководство для учителя] Третий уровень Курсы повышения квалификации по Программе Кембриджского Университета, 2012. www.cpm.kz

А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ БАСТЫ ҚИСЫНДАР

САЙБЕКОВА Назира Усенқызы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан
saibek_nazira@mail.ru

Андатпа

Мақалада А.Байтұрсынұлының еңбектері қарастырылады. А.Байтұрсынұлы қазақ тіл білімі тарихында ұлттық әліпби жасап, жаңа үлгі ұсынған реформатор. Мақалада А.Байтұрсынұлының Оқу құралы, Тіл-құрал, Тіл жұмсар, Баяншы атты еңбектеріндегі басты қисындар берілген.

«Әліпби деген – тілдің негізгі дыбыстарына арналған таңбалардың жұмағы. Неғұрлым тіл дыбыстарына мол жетсе, арнаған дыбысқа дәл келсе, оқуға, жазуға жеңіл болса, үйретуге оңай болса, заманындағы өнер құралдарына орнатуға қолайлы болса, соғұрлым әліп-би жақсы болмақшы», - деп жазды тұңғыш қазақ әліпбиінің негізін қалаушы А.Байтұрсынұлы [1,б.400]. А.Байтұрсынұлының әліпби жасауда араб әріптерін негізге алу себебі, жазу тұрғысынан қарастырғанда, араб әрпімен жазғанда қол қимылдау бағдары сағат тілінің бағдарымен бірыңғай келіп отырады және жазу оңнан солға қарай жүреді. Араб әрпінде оңнан солға қарай жазғанда қол қардың жиылатын жағына қарай жылжиды, жылжыған сайын жеңілденеді. Қол тыныққан есепті болып, талмайтындықтан және жазу тұрғысынан артықшылықтары басым болғандықтан араб әріптерін негізге алды.

«Оқу құралы» а ('), р ('), з (') әріптерін таныстырудан басталады [2]. Оқу құралында 28 әріп пен осы әріптерге байланысты мысалдар беріледі. Олар: а, р, з, л, с, т, о, н, қ, б, ұ, ж, ш, ы, м, ғ, д, п, ң, й, у, ө, ү, і, ә, е, к, г. Қазақ тіліндегі дыбыстардың таңбасы деп дыбыстар беріледі де, дауысты дыбыстардың және дауыссыз дыбыстардың таңбалары деп дыбыстар арнайы көрсетіледі. Барлық дыбыстарды берген соң, танымдық, тағылымы мол деректер беріледі. Олар «Туысқан-туған іліктес» деген тақырыпта ата, баба, ана, әже, шеше, аға, іні, апа, қарындас, жеңге, келін... т.б. туысқанға байланысты сөздер тізбегі беріледі. Киімдерге, ойын-ойыншықтарға, тамақтар-сусындарға, дене мүшелеріне, үй саймандарына, ыдыс-аяқ, құстарға, құрт-құмырсқаға, жер жүзінің аттарына байланысты танымдық деректермен толықтырылады. «Мен қалай оқуға бардым» атты әңгімесінде Әбіштің оқуға барғандығы, кітап оқитындығы, өзінің оқуға қызығып, ертесіне оқуға барғандығы танымдық тұрғыдан таныстырылады және «Балалық күй» атты өлеңмен аяқталады. А. Байтұрсынов «Оқу құралында» тек дыбыстармен ғана таныстырмайды, сонымен қатар, танымдық, тағылымдық, тәрбиелік мән-мағынасы бар шағын мәтіндерді, өлең жолдарын, жұмбақтар, жаңылтпаштар, мақал-мәтелдер береді. Әдіснама тұрғысынан «Оқу құралы» балаларға үйренуге жеңіл, оқып-жазуға оңай үйренеді және танымын кеңейтеді.

«Оқу құралын» жазғаннан кейін, А.Байтұрсынұлы «Тіл-құрал» (қазақ тілінің сарфы) атты оқу құралын Орынборда, 1914 жылы жариялайды [3]. «Тіл-құрал» оқу құралы «Сөз басы» деген тараушамен басталады. Онда А. Байтұрсынұлы былай дейді: «Біздің заманымыз – жазу заманы: жазумен сөйлесу ауызбен сөйлесуден артық дәрежеге жеткен заман. Алыстан ауызбен сөйлесуге болмайды: жазумен дүнианың бір шетіндегі адам екінші шетіндегі адаммен сөйлеседі. Сондықтан сөйлей білу қандай керек болса, жаза білудің керектігі одан да артық. Сөйлегенде сөздің жүйесін, қисынын келтіріп сөйлеу қандай керек болса, жазғанда да сөздің кестесін келтіріп жазу сондай керек. Сөздің жүйесін, қисынын келтіріп жаза білуге: қай сөз қандай орында қалай өзгеріп, қалайша біріне-бірі қиындасып, жалғасатын дағдысын білу керек» [1,б.142]. «Тіл-құрал» үш жылға бөлінеді, бірінші жылда: сөйлем мен сөйлеуді айыру, сөз бен сөздің буынын айыру, буын мен буындағы дыбысты айыру,

қазақ тіліндегі дыбыстар һәм оларға арналған хәріфтер; қазақ сөзіне жазылатын хәріфтер турасындағы ережелер, қазақ тіліндегі сөздердің тұлғалары. «Тіл-құралда» сөйлеу һәм сөйлем, сөйлем һәм сөз, сөз һәм буындар, буын һәм дыбыс, қазақ сөзіндегі дыбыстар һәм олардың хәріфтері, жазу қағидалары туралы айтылады. Сөздер тұлғасына қарай беске: түбір сөз, туынды сөз, қос сөз, қосалқы сөз, қосымшалар болып бөлінетіндігі және сөздер мағынасына қарай тоғыз тапқа: зат есім, сын есім, сан есім, есімдік, етістік, шылау сөздер: үстеу, демеу, жалғаулық, одағай сөз болып бөлінетіндігі осы «Тіл-құралда» алғаш рет айтылады. «Мұғалімдер үшін баяндама» атты тараушада дыбыстар туралы айтылады. Қазақтың нағыз өз тіліндегі дыбыс 24. Бұлар үш түрлі болғандықтан 3-ке бөлінеді. Бес дыбыс ашық айтылатын болғандықтан, дауыстап айтуға көнетін болғандықтан, ашық дыбыс яки дауысты дыбыс деп аталады. Он жеті дыбыс тұйық айтылатын болғандықтан, яғни дауыстап айтуға көнбейтін болғандықтан, тұйық дыбыс яки дауыссыз дыбыс деп аталады. Екі дыбыс дауысты дыбыстардай нағыз ашық айтылмайтын болғандықтан һәм дауыссыз дыбыстардай тым тұйық айтылмайтын болғандықтан, орта дыбыс яки жарты дауысты дыбыс деп аталады. Соңында, дыбыстарға тоқталады және танымдық мысалдар береді.

А. Байтұрсынұлы 1925 жылы «Тіл-құрал», дыбыс жүйесі мен түрлері, 1-інші тіл танытқыш кітапты Қызылорданың мемлекет баспаханасынан жариялайды [4]. Бұл оқу құралында да «Сөз басы» деп басталады; «Тіл – адамның адамдық белгісінің зоры, жұмсайтын қаруының бірі. Осы дүниедегі адамдар тілінен айрылып, сөйлеуден қалса, қандай қиындық күйге түсер еді, осы күнгі адамдар жазудан айрылып, жаза алмайтын күйге ұшыраса, ондағы күйі де тілінен айрылғаннан жеңіл болмас еді» [1,б.173]. А.Байтұрсынұлы «Тіл-құрал» туралы былай дейді: «Үш жылдық бастауыш мектептегі оқуға шамалап қазақ тілінің наху, сарфын бөліп, балаларға оқытуға ыңғайлы түрмен осы «Тіл-құрал» деген кітапшаларды шығарудамыз. «Тіл-құрал» деген аты қандай жат көрінсе, ішкі мазмұны да әуелгі кезде сондай жат көрінер, өйткені бұл –қазақта бұрын болмаған жаңа зат. Халықта бұрын болмаған нәрсе жаңа шыққан кезінде жат көрініп, бірте-бірте бойы үйренген соң жатырқау қалатын. Арабша һәм орысша наху, сарф үйренгендерге жат көрінгенмен, түсініксіз болмас. Араб һәм орыс наху, сарфларында оқылатын заттар мұнда да оқылады. Айырмасы сол ғана: онда арабша я орысша айтылған есімдер мұнда қазақша айтылады. Олай болғанда оқылатын заты бір, аты ғана басқа [1,б.142]. Тіл мүшелеріне байланысты тоқталады. Олар: сөйлеу мен сөйлем, сөйлем мен сөз, сөз бен буындар, буын мен дыбыс, қазақ тіліндегі дыбыстар, олардың таңбалары, дауысты, дауыссыз, жарты дауысты дыбыстар, сөз жазуының жалпы ережелері, жұрнақтар, атауыш сөздер: зат есім, сын есім, сан есім, есімдік, етістік, шылау сөздер: үстеу, демеу, жалғаулық, одағай сөз, тасымал. Сөз тұлғасына қарай беске бөлінетіндігі, сөздер мағынасына қарай тоғыз тапқа бөлінетіндігі туралы қорытуда айтылады. Сөз тұлғасына қарай беске бөлінеді: түбір сөз, туынды сөз, қос сөз, қосалқы сөз, қосымшалар. Сөздер мағынасына қарай тоғыз тапқа бөлінеді: есімдеуіш атау сөздер: зат есім, сын есім, сан есім, есімдік, етістік болса, шылау сөздер: үстеу, демеу, жалғау, одағай [1,б.197]. А.Байтұрсынұлының «Тіл-құрал» оқу құралында дағдыландыру мен сынау деген сөздер жиі ұшырайды. Дағдыландыру дегеніміз – жаттығу, ал сынау – жаттығуды қорытындылау. Дағдыландыруда мысалдар бере отырып, сынауда берілген жаттығуды қорытындылайды. А.Байтұрсынұлы 1915 жылы «Тіл-құрал», қазақ тілінің сарфы, 2-інші жылдық Орынборда жариялайды [5]. Бұл оқу құралы «Сөйлеу бөлімдері» деп басталады; зат есім, тәуелді қалып: оңаша тәуелдік, ортақ тәуелдік, қорытуда: жалғаулар, тәуелдіктер; зат есімнен туған сөздер, сын есім, жай сын, сан есім, есімдік: жіктеу есімдігі, сілтеу есімдігі, сұрау есімдігі, анайы қалып, сыпайы қалып, танықтық есімдігі, етістік; етістер: сабақты етіс, салт етіс, ортақ етіс, өздік етіс, өзгелік етіс, беделді етіс, ырықсыз етіс, шығыс етіс, дүркінді етіс, өсіңкі етіс; райлар: тұйық рай, билік рай, ашық рай, шартты рай, ереуіл рай, реніш рай, қалау рай, сенімді рай, сенімсіз рай, мұң рай, көніс рай, қайрау рай, азалы рай, теріс рай; көсемші: үнемді көсемше, үнемсіз көсемше, ниетті көсемше; үстеу: нықтаулық үстеу, сынаулық үстеу, өлшеулік үстеу, мезгілдік үстеу, мекендік үстеу; демеу, жалғаулықтар, одағай, одағайдан туған сөздер. А. Байтұрсынұлы 1925 жылы «Тіл-құрал», қазақ тілінің сарфы, III-інші тіл танытқыш кітабын Қызылордада жариялайды [6]. Бұл кітап «Сөйлем жүйесі» деген тараушамен басталады. Бірінші бөлім «Сөйлем мүшелеріне» арналады: бастауыш, баяндауыш, жалаң сөйлем мен жайылма сөйлем, анықтауыш, толықтауыш, пысықтауыш сөздер: мезгіл пысықтауыш, мекен пысықтауыш, сын пысықтауыш, себеп пысықтауыш, мақсат пысықтауыш; бұратана сөздер: қыстырма сөз, қаратпа сөз; сөйлем мүшелерін айыруға керек сөйлем мысалдары. Екінші бөлім «Сөйлем түрлеріне» арналады: болымды сөйлем, болымсыз сөйлем, толымды сөйлем, толымсыз сөйлем, жалаң сөйлем, жайылма сөйлем. Айтылу түрлеріне байланысты сөйлем түрлері төрт түрлі болады: сұраулы сөйлем, лепті сөйлем, тілекті сөйлем, жай сөйлем. Құрылуына байланысты сөйлем түрлері: іргелес сөйлемдер, құрмалас сөйлемдер, салалас сөйлем, сабақтас сөйлем, басыңқы сөйлем, бағыныңқы сөйлем, бастауыш бағыныңқы сөйлем, анықтауыш бағыныңқы сөйлем, толықтауыш бағыныңқы сөйлем, шартты бағыныңқы, ереуіл бағыныңқы, қыстырынды сөйлем, келтірінді сөйлем,

орамды немесе өрнекті сөйлем, жазу қосымша белгілері мен тыныс белгілерінің жалпы ережесі: кіші сызықша, үлкен сызықша, ноқат, үтірлі ноқат, теріс үтір, қос ноқат, сұрау белгісі, леп белгісі, көп ноқат, қабат үтір, жақша. Соңында сөйлем түрлерін айыруға керек сөйлем мысалдары берілген. Сөйлем түрлерін айыру сөйлем мысалдарымен үш түрлі жүзеге асады дейді. Олар:

1. Өлеңмен айтылған сөйлемдерді өлеңсіз түрге айналдыру.
2. Сөйлем түрлерін айырту.
3. Сөйлемдердің керек болған түрлерін оқушыларға тапқызу.

А.Байтұрсынұлы «Тіл-құралды» 1914 және 1915 жылдары Орынбордан, 1925 жылы Қызылордадан жариялайды. 1. Тіл – құрал. Қазақ тілінің сарфы. 1-ші жылдық. Дыбыс жүйесі һәм түрлері (фонетика); 2. Тіл – құрал. Қазақ тілінің сарфы. 2-ші жылдық. Сөз жүйесі һәм түрлері (морфология); 3. Тіл – құрал. 3-жылдық. Сөйлем жүйесі һәм түрлері (синтаксис). «Тіл-құралдың» әр жылда жарияланған бөлімі бірін-бірі толықтырып отырған. А.Байтұрсынұлы қазіргі таңда қолданыс тапқан әдістемелердің көпшілігін оқу құралдарында жаттығулар беру арқылы, үйренушіге оңай болатындай етіп, танымдық, тағылымдық мысалдармен бере білген. Қазақ тіліне байланысты метатілдің тұғыры осы кітаптардан бастау алады. Қазақтың тіліне сай метатілдің негізі осы оқулықтардан басталады. А.Байтұрсынұлының оқу құралдары қазақ тілінің таза күйінде сақталуына негіз болды, қазақ халқының сауаттылығын арттыруға үлес қосты, әлемдік мәдениетпен араласу жолын жеңілдетте түсті, мектептерде балалар мен ересектер осы оқу құралдарымен сауат ашты. Қазақтың балалары білім нәрімен сусындай түсті, оқуға деген ынтасы артты, сауаттылық деңгейі арта түсті. Бұрын татар тілі мен орыс тілінің элементтері басым болған қазақ тілі таза күйінде халықтың жүрегіне жол тапты. Бұл нағыз ұлттық жазу еді.

А.Байтұрсынұлы қазақ тілін оқыту әдістемесінің іргетасын қалаған ғалым. Оның «Баяншы» атты қазақ мұғалімдеріне арналған оқу құралы әдістемелік тұрғыдан жазылған, қазақ тілін оқыту әдістемесінің ең алғашқы үлгісі 1920 жылы Қазанда жарияланды [7]. Кітаптың алғысөзі оқытуға байланысты дидактикалық қағидадан басталады. «Үйрену һәм үйрету ең басында қиын. Балалар оқудың басында қиналмаса, оқудан тауы шағылмай, көңілі қайтып, мұқалмайды; оқуға ықыластанып, оқыған сайын қызығады. Үйретушінің де жігері құм болмай, ісі ілгері оңай жылжыған сайын, көңілденіп оқытуға жаһады зорайып, шабыттанады» [1,б.323].

«Баяншы» атты еңбегі Ахмет Байтұрсынұлының 14 жыл бала оқытқан мұғалімдік тәжірибесінің негізінде жазылған. «Баяншы» екі бөлімнен тұрады. Бірінші бөлім: «Қазақ тіліндегі дыбыстар һәм олардың жазу белгілері», екінші бөлім: «Дыбыспен жаттығу». Бірінші бөлімде қазақ тілінің дыбыстық құрамы беріледі. Қазақ тілінде 24 дыбыс бар дей отырып, дауысты, дауыссыз дыбыстарды, жарты дауыстыны атап көрсетеді. Дауысты харіфтер: а – /, о – و, у – و, ы – ی, е – ی. Дауыссыз харіфтер: б – ب, п – پ, т – ت, ж – ج, ш – ش, д – د, р – ر, з – ز, с – س, ғ – غ, қ – ق, к – ك, г – گ, ң – ن, л – ل, м – م, н – ن. Жарты дауысты дыбыстар: шолақ / (у), һәм шолақ ی (й).

Қазақ тіліндегі жиырма төрт түрлі дыбысты таңбалаудың өзіндік ерекше жүйесін ұсынған А. Байтұрсынұлы «қ» мен «ғ» дыбыстарының ылғи жуан, «к» мен «г», һәм «е»-нің ылғи жіңішке айтылатынын ескерте отырып, былай деп жазады: «Егерде бұл 19 дыбыстың жуан айтылуы үшін бір белгі, жіңішке айтылуы үшін бір белгі керек десек, мысалы: ت (т), س (с) сықылды, онда 19 дыбысқа 38 белгі керек болар еді. Бұған дәйім жуан айтылатын «қ» мен «ғ»-ны қосқанда дәйім жіңішке айтылатын «к», «г», «е»-лерді қосқанда, бәріне 43 белгі (харіп) керек [1,б.324]. Қазақ тіліндегі дыбыстарды жіңішке айту дәйекші белгісін қолдану арқылы жүзеге асқан. А. Байтұрсынұлы «Баяншыда» 43 түрлі дыбысты 25 белгілермен қалай жазып, қалай оқу керектігін айтады. Сүйеу хисабында алиф әрпі басқа әрпі қасына қойылса, «а» болып оқылмайды. Егер, /алиф әрпінің алдында дәйекші «ә» белгісі тұрса, онда «ә» алиф әрпі жіңішке айтылады. Мысалы: ән – ن. Дауысты дыбыстар а – /, о – و, у – و, ы – ی жіңішке айтылуы үшін дәйекші белгі «ә» қолданылады. Бұл белгі сөздің алдында дәйекшіге тұрып, ол сөздің жіңішке оқылуы керек екендігін көрсетеді, бұл белгі тұрса, сөздің ішіндегі дауысты дыбыстарды жіңішке айтамыз.

«Баяншының» екінші бөлімі балаларға дыбыстарды қалай үйрету керек, қалай таңбалау керек, қалай жазу керек, қалай меңгерту керек деген мәселелерге тоқталады. «Оқу үйренгендегі бас мақсат – керек сөзді жаза білу, жазылған сөзді оқи білу. Сөз – дыбыстың мағыналы болып тізілгені. Сөз айту – дыбысты ауызбен тізу. Сөз жазу – дыбыстардың белгісін қағаз бетіне тізу. Оқуға келген балалар сөйлей білсе де, дыбыстарды тізіп сөз шығара білмейді. Себебі олар сөздің дыбыстан тізілетінін білмейді. Оқуға балалар дыбыс үйренеміз деп келмейді, оқу, жазу үйренеміз деп келеді. Бірақ дыбысты білмей, дыбыстың қалай тізілетінін білмей, оқу, жазу үйрену қиын. Сондықтан осы күнде оқуы тәртіпті жұрттар балаларға хәріп көрсетпей тұрып, әуелі дыбыспен жаттықтырады» [1,б.330]. «Баяншыда» қарастырылатын негізгі дидактикалық қағида:

1. Әуелі балаларға әр түрлі дыбыс бар екенін білдіру.

2. Балаларға таныс сөздерді алып, олардың ішінде қандай дыбыстар барын айырту.
3. Бөлек бөлек дыбыстарды тіздіріп, сөз айтуды білдіру.

Мұғалім дыбысты «*h*» созып айтады да, балалардан не дыбыс естігендігін сұрайды. Балалар «*h*» а дыбысын естігендігін айтады. Осылай бірнеше дыбыстарды қайталағаннан кейін, балалар дыбыстың әртүрлі болатындығын біледі және жаттығу жасау барысында айыра алады. Дыбыстарды балалар жадысында жылдам сақтау үшін дыбыспен жаттыққан соң, бір буынды сөздерге көшеді. Мысалы: *ar* (ар), *az* (аз), *al* (ал), *as* (ас), *ol* (ол), *or* (ор). Бір буынды сөздерді беру арқылы жаттыққан соң, мұғалім екі буынды сөздерге көшеді. Мысалы: а-са, а-ла, о-ра, са-ра, са-ла. Балалар екі буынды сөздерді қайталаған соң, мұғалім үш буынды сөздерді береді. Мысалы: *o-ra-nu* (о-ра-ну), *o-ra-ma* (о-ра-ма). Мұғалім балаларды сөздің буынымен таныстыру үшін екі буынды, үш буынды сөздерді алып, бөліп айтуы керек. Мысалы: ана деген сөзді айтқанда а.....на.. деген екі буынға бөлінеді. Ағалар деген сөзді бөліп айтқанда а.....ға...лар «*ghalir*» деп, үш буынға бөлінеді. Ағаларға деген сөзді бөліп айтқандаа.ға...лар...ға«*ghalirgha*» деп, төрт буынға бөлінеді. Балалар бастапқыда дыбыспен жаттығу арқылы бір буын, екі буын, үш, төрт буынға біртіндеп көше отырып, дыбыстарды толықтай меңгереді.

А.Байтұрсынұлының пікірінше, дауысты дыбыстар сөздің жаны есебінде, дауыссыз дыбыстар сөздің тәні есебінде. Егер, дауысты дыбыстар жіңішке айтылса, дауыссыз дыбыстар да дауысты дыбыстарға бағына отырып, жіңішке айтылады, дауысты дыбыстар жуан айтылса, дауыссыз дыбыстар да жуан айтылады. Мұнда үндестік заңы мен бағыну заңы қатар орын алады. Қазақ тілінің басқа тілдерден өзгешелігі де дыбыстардың бір біріне жалғануында. Әріп дыбысқа берілген шартты таңба болғандықтан, әріптерді қазақ халқына тән етіп берілуінде А.Байтұрсынұлының грамматолог ғалым ретінде қосқан үлесі зор. А. Байтұрсынұлы қазақ тілінің негізін қалаған алғашқы грамматолог ғалым.

А.Байтұрсынұлының тағы бір жаңашыл туындысы Ташкентте 1926 жылы «Әдебиет танытқыш» («Теория словестности») деген атпен жарияланды [8]. Қазақтың ұлттық әдебиеттануының ғылыми негізі, негізгі терминдері мен категориялары осы кітапта берілген. А. Байтұрсынұлының Қызылордадан 1928 жылы жарияланған «Әліп-би» оқу құралында жаңа бағдарлама бойынша жазылған [9]. «Дыбыс әдісі» мен «тұтас оқу» әдісінің екеуі де оқу құралында қолданыс тапты. Дегенмен, бұл әліпбиде қазақ тұрмысына лайық даяр сүгіреттер табылмағандықтан, сүгіретке байланысты кемшілік көп. Бұл әліпбиде бірінші сүгірет беріледі, одан кейін дыбыс беріледі. А.Байтұрсынұлы әліпбиде әдістемелердің барлығын топтастыра отырып, дыбыстарды сүгіреттермен әртүрлі бейнелеген. Мысалы: «а» дыбысына «а» деп тұрған баланың суреті, «з» дыбысына «з» деп тұрған араның суреті, «р» дыбысына «р» деп тұрған иттің суреті берілген. Берілген мысалдар дыбыс әдіс жолына берілген. Тұтас сөз жолымен үйрету әдісіне байланысты «ора» сөзіне саусаққа жіп ораған сурет, «ор» сөзіне орылған, маяланған шөптің суреті берілген.

А.Байтұрсынұлы әліпбиде дыбыстарға, сөздерге байланысты суреттерді бірдей бермеген, түрліше етіп берген. Осы әліпбиде «ермек-еңбек» (он зат-он ат) атты әдіснамаға бағытталған тәсіл берілген. Мысалы: заттың суреттері тұтас тұрады, ат жазулары сызық бойымен бөлек кесіледі, одан соң карточка үлестіріледі. Заттар аттарымен жабылады. Заты жоқ (яғни, суреті жоқ), тек атын ұстап қалған екеуі сөзді үлесіп алады, жазып шығады. А. Байтұрсынұлы сөздерге байланысты балаларға қызықты түрлі ойындар ұйымдастыра отырып, ойын шартын ұсынады. Мысалы: тоғыз зат-тоғыз ат. Тоғыз заттың атын тоғыз қағазға жазып, көрсеткен түрде сызық бойымен кесіп, тоғыз табады, таппаған жазады. Балаларға үлестіреді. Келесі сөзді тапқан балаға жасауыл боламыз деп келіседі. Мысалы: «сап» деген сөз шыққанымыз жасауыл болайық десе, сол сөз шыққаны жасауыл болып, ойын басқарады. Тоғыз ат жазылған қағаздарды араластырып, біреуін алады, қолында ашпастан, «Кім табады? Тапқан жабады. Таппаған жазады» деп айтады. Мынадай сөз деп айтқан бала табатын болса, кітаптағы затты табылған атымен жабады. Таба алмаған жағдайда, таба алмаған сөзін жабады. Ойынға тоғыз баладан да көп бала қатысып, ойнауына болады. Үшінші рет басылған бұл әліпбиде денсаулық, күз, тазалық тәртібі, салақтықтың кесірі, қыс қамы секілді қысқа әңгімелер беріледі. Әліпби соңында қазақ әліпбиінен шығарылған әріптер деп қысқаша мазмұндама беріледі [1,б.88]. Мысалы: *h* дыбысы. Бұл әріптің дыбысы қазақ тілінде бар. Шаршаған кезде «*uh*» деп күрсінеді, жақтырмағанда «*tuh!*» дейді. Өкінгенде «*ah*» дейміз. Бұл әріпті қазақ әліпбиінен шығарғанда мұнымен жазылатын сөздер аз деп шығарып едік, дегенмен, жоқтығы білінеді екен дейді. *X* дыбысы. Бұл дыбыс «*q*»-ға жақын дыбыс әрпі. Қалың қалай? - Халың қалай? Осы оқу құралыныңсоңғыжағында қазақ әліпбиінен шығарылған әріптерге байланысты қысқаша тұжырым беріледі.

А.Байтұрсынұлының 1928 жылы Қызылордадан жарияланған «Тіл жұмсар» атты кітабы дәйектемеден басталады [10]. Мұнда неліктен «Тіл- құрал» сол туралы айтылады. Құрал болғанда толып жатқан көптеген бөлшектері бар, ал ол бөлшектер түрліше қиысатын, машина секілді үлкен құрал екендігі туралы айтылады. Құралдың жұмсаушысы екі түрлі дейді. Біреуі – құралдың ішкі сыртқы бөлшектерінің бәрін біліп, олардың бір біріне қалай үйлесіп, одан шығатын тетіктердің бір

біріне қалай жалғасып, қалай қызмет ететіндігін біліп отырып жұмсаушы. Ал, екіншісі – олардың бәрін білмей-ақ, құралдың жұмсауға керегі бар сыртқы бөлшектері мен тетіктерін көріп, қолданып, жұмсау әдісін үйреніп, жұмсаушы. Ішкі бөлшектері мен тетіктерімен бұл таныс құралды қолдана жүріп, онымен жұмыс істеп, тәжірибе барысында танысады. Бала үйретуде аталған кітапта қарастырылған тәсілдің екіншісі қолданылады дейді. Үйрету үдерісіндегі қазіргі жаңалықтың негізі – үйрету, әсіресе бастауыш мектептерде үйрету, тәжірибе жолымен білу болып табылады. А.Байтұрсынұлы бала білімді тәжірибе арқылы дербес алу керек дейді. Мұғалімнің қызметі балаға жұмысты қабілетіне қарай дербес беру және алдына қойған міндетке байланысты түзеп отыру болып табылады. «Тіл-құрал» мен «Тіл жұмсардың» айырмасы «Тіл-құрал» қазақ тілі қандай құрал екендігін тұтас түрінде таныту үшін түрлі бөлшектерін, тетіктерін жеке-жеке жүйелі түрде көрсетіп танытады. «Тіл жұмсар» үлкен құралдың бөлшектерін, тетіктерін кішірейтіп, жеке-жеке ойыншық сияқты құрал жасап, соларды қолдана отырып, үлкен құралды танытады. «Тіл жұмсарда» метатіл беріледі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 Байтұрсынов А. Тіл тағылымы (қазақ тілі мен оқу-ағартуға қатысты еңбектері). – Алматы: Ана тілі, 1992. – 448 б.
- 2 А. Байтұрсынұлы. Қазақша алифба. – Оренбург, 1912. – Б.33-47.
- 3 Байтұрсынов А. Тіл құрал: (Қазақ тілінің сарфы). – Орынбор: ТД «Ғ.Ғ.Хұсаинов уә ширкәсі»-нің паровой матбәғасы, 1914. – 53 б.
- 4 Байтұрсынұлы А. Тіл-құрал: Дыбыс жүйесі мен түрлері. – Қызылорда: Қазмембас, 1925. – 40 б.
- 5 А. Байтұрсынұлы. Тіл-құрал, қазақ тілінің сарфы, 2-інші жылдық. – Орынбор, 1915. – Б.199-262.
- 6 А. Байтұрсынұлы. Тіл-құрал, қазақ тілінің сарфы, III-інші тіл танытқыш кітап. – Қызылорда, 1925. – Б.263-320.
- 7 А. Байтұрсынұлы. Баяншы. – Қазан, 1920. – Б.323-333.
- 8 Байтұрсынұлы А. Әдебиет танытқыш. – Қызылорда: Қазмембас, 1926. – 286 б.
- 9 Байтұрсынұлы А. Әліппе: Жаңа құрал. Түрлі суреттермен басылған. -3-бас. – Қызылорда: Қазбас, 1928. – 116 б.
- 10 Байтұрсынұлы А. Тіл-жұмсар: Сөйлеу, оқу, жазу тілін жұмыс тәжірибесі арқылы танытатын. – Қызылорда: Қазбас, 1928. – 1 к. – 46 б.

КОРОНАВИРУС ИНДЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУГЕ ӘСЕРІ: МЕКТЕППЕН БАЙЛАНЫСТЫ ҚИЫНДЫҚТАР ЖӘНЕ БІЗДІҢ ОЙ-ПІКІРЛЕРІМІЗ

САЙБЕКОВА Назира Усенқызы

№ 13 мектеп-гимназиясы КММ

Мұнайлы ауданы, Маңғыстау облысы, Қазақстан

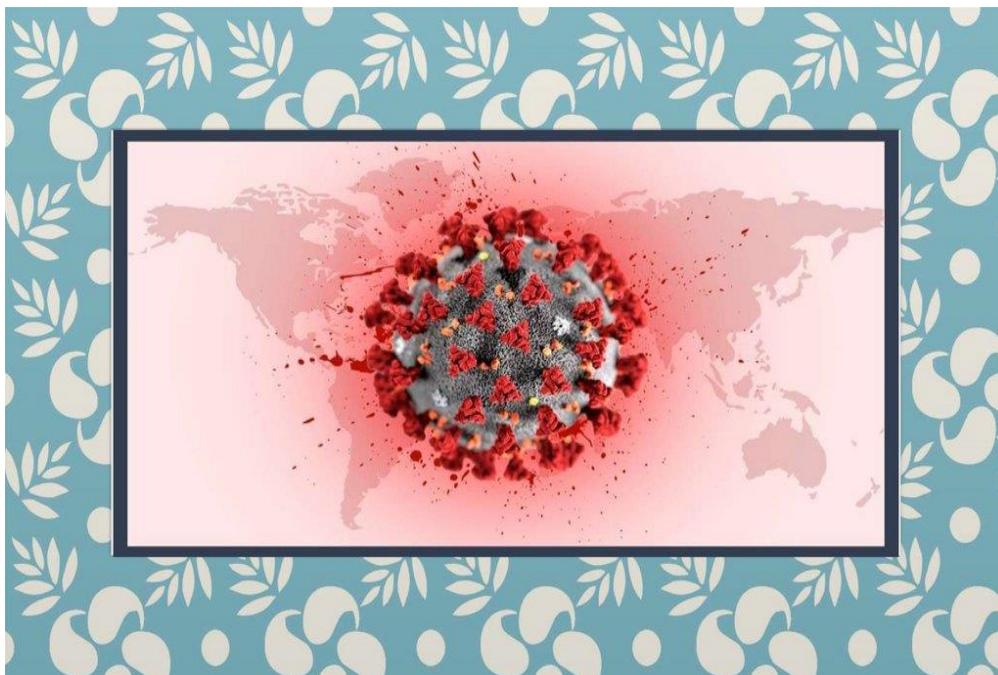
s.saulee@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада коронавирус індетінің білім беруге әсері, мектеппен байланысты туындыған қиындықтар және оларды шешу бағытындағы біздің тәжірибелеріміз бен ой-пікірлеріміз баяндалады. Мұғалімдерге, ата-аналарға білім беру қызметін тиімді ұйымдастыру бағытында кеңестер мен ұсыныстар беріледі.

2020 жылы бүкіл әлем елдері үкіметтері ғаламдық COVID-19 пандемиясын ауыздықтау мақсатында оқу орындарын жабу туралы шешім қабылдады. ЮНЕСКО мәліметтері бойынша, 188 мемлекет бүкіл ел бойынша мектептерді жабуға мәжбүр болды және бұл бүкіл әлемдегі оқушылардың 91,3%-ын (1,58 млрд адам) қамтыды.

Жаһандық мониторинг (06.04.2020 ж.) COVID-19 себепті мектептер АҚШ, Канада, Ресей, Аустралия, Шығыс және Солтүстік Шығыс Еуропа мен Закавказье елдерінде аймақтық және жергілікті деңгейде, ал Латын Америкасы, Батыс Еуропа, Африка және Азияда бүкіл елдер көлемінде жабылғанын көрсетеді.

Болашақтан бүгінге оралайық және ғасырлар бойы сыналған білім беру жүйесі - күндізгі сыныптық-сабақ моделі қолданылмайтын жағдайда жаппай білім беру жүйесі өз функцияларын қалай атқаратынына мән берейік.

Білім беру жүйесі тек білім беруге, яғни білім мен дағдылардың берілуіне ғана емес, сонымен бірге тәрбиеге де жауап беруі керек екенін ұмытпаған жөн (көптеген елдерде бұл функция позитивті әлеуметтену деп аталады), сонымен қатар әлеуметтік жағдайы шектеулі отбасылардан шыққан балаларды қолдауды да (оның ішінде, мысалы, тамақтану) қамтиды.

Егер оқыту функциясы дәстүрлі форматтан қашықтықтан оқыту түріне көшкенде ешқандай өзгеріс болмаған болса, онда тәрбие және әлеуметтік қолдау туралы айтуға да болмайды, әлі де көп нәрсені ойластыру және түсіну қажет.

Бұл бағытта әлем елдері әртүрлі бағытта әрекет етеді. Мысалы, жоғары технологиялық әлеуеті бар Жапонияда демалыстарды ұзарту күтіледі. Кейбір мемлекеттер білім беруді радио немесе теледидар арқылы таратумен шектеледі.

Әңгіме жаңа реалиялар жағдайында жұмыс істеу: оқу бағдарламасы мен контентті қашықтықтан оқыту форматына бейімдеу, жаңа құралдарды, сервистер мен платформаларды зерттеу және қолдану, оқушылар және ата-аналармен кері байланыс орнату тәсілдерін меңгеру қажеттілігі туралы болып отыр.

Сонымен қатар, көптеген мұғалімдер технологиялық және әдістемелік қолдаудың жетіспеушілігімен де, оқушылар мен ата-аналардың түсініспеушілігімен де бетпе-бет келеді.

Қиындықтар жеткілікті, өйткені белгілі болғандай, жаппай мектеп практикасында қашықтықтан оқытудың қандай да бір жүйесін алу және қолдану өте күрделі.

Мұның себебі техникалық бөлшектерге байланысты емес - қуатты серверлерде немесе жылдам интернетте ғана емес, дегенмен мұғалімдердің басым бөлігі онлайн-сабақтарды өткізу үшін толық жабдықталғанын айтады.

Тағы бір маңыздысы: қашықтықтан оқытудың қолданыстағы жүйесі көбінесе мотивацияланған балаларды оқытуға бағытталған. Оқушылардың өздері онлайн-сабақтар барлығына арналған сабақ емес, тек білгісі келетіндерге арналғанын атап өтуде.

Қабілетті және ынталы адамдар үшін, әсіресе мұғалімнің кері байланысын қалыпты ұйымдастырумен іс жүзінде ештеңе өзгерген жоқ,

Ал сыныпта үнемі оқымайтындардың көпшілігі «қашықтан» оқыту режиміне ауысқан кезде, оларды екінші жылға қалдырмайтынына үміттеніп, жалпы ешқандай әрекет жасамайды. Жалпы оқушылардың біраз бөлігі қашықтықтан оқытуды «демалыс» деп түсінеді.

Мектеп мұғалімдері көптеген оқушылар ауылдық жерлерде техникалық құралдардың жетіспеушілігінен немесе техникалық себептерге байланысты цифрлық құралдарды қолдана алмауынан қашықтықтан оқи алмайтындығын айтады.

Цифрлық технологиялар мұғалімдерді және бетпе-бет қарым-қатынасты алмастырмайтындығына күмән жоқ, бірақ қазір короновирустық инфекцияға байланысты жақын апталарда қашықтықтан оқытуға балама да жоқ.

Техникалық және ұйымдастырушылық қиындықтар көп, алайда мектептер, мұғалімдер, ата-аналар мен оқушылар оларды жеңуге мүдделі.

Мектеп оқушыларын Онлайн оқыту барысында келесі жағымсыз мәселелер туындауы мүмкін.

1. Ауылдық елді мекендерде оқушылардың барлығы оқу үдерісін қашықтықтан сапалы ұйымдастыруға мүмкіндік беретін цифрлық құрылғылар мен интернетке қол жеткізе алмайды.

2. Мұғалім оқушының тапсырманы орындауын тиімді бақылауды ұйымдастыра алмайды. Көбінесе, ол басқа ресурстан көшіріліп алынады.

3. Барлық педагогтар цифрлық технологияларды толық игере бермейді. Олар дәстүрлі сабақта тамаша жетіске жетуі мүмкін, бірақ электрондық ортада қабілетсіз болады.

4. Дәстүрлі сабақта әр мұғалімнің оқушылармен жеке қарым-қатынасы қалыптасады, ол тіпті бейне байланысты пайдаланған жағдайда да желі арқылы мүмкін болмайды.

5. Ұйымдастырушылық және техникалық жағдайлардан басқа денсаулыққа қатысты мәселелер де бар. Компьютерде көп уақыт өткізу мектеп оқушыларының, әсіресе бастауыш сыныптағылардың көзіне өте зиянды. Онлайн-оқытуға көшуіне байланысты бала офтальмологтардың ұсынысынан әлдеқайда көп уақытты экран алдында өткізеді. Бұл ата-аналарды қатты алаңдатады.

6. Үйдегі жағдай оқушыларды босансытады, оларды қарапайым мәселелерді шешуге жұмылдыру мектеп кабинетіндегіден гөрі қиынырақ.

Цифрлық технологияларды енгізу - болашаққа сөзсіз қадам екені түсінікті. Бірақ дамудың қазіргі кезеңінде онлайн-білім беру - дәстүрлі оқу-тәрбие үдерісіне қосымша құрал ғана екенін ескерген жөн.

Сонымен қатар мектептердің карантинге жабылуы төменде көрсетілген кері әсерлерді туындатуы мүмкін.

1. Оқу процесінің бұзылуы. Қолайсыз әсерлер әдетте аз қамтылған отбасынан шыққан оқушыларға әсер етеді, өйткені олардың кейбірінің мектептен тыс жерлерде білім алу мүмкіндіктері шектелген.

2. Тамақтану. Көптеген балалар мектептерде ұсынылатын ақысыз немесе жеңілдетілген ақылы тағамдарға олардың дұрыс тамақтануының негізгі көзі ретінде сүйенеді. Мектептердің жабылуы оларды осы ресурстан айырады.

3. Қорғау шаралары. Мектеп көптеген балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Олар жабылған кезде жастар түрлі қауіп-қатерлерге бейім болады.

4. Ата-аналардың қашықтықтан және үйде оқытуға дайын еместігі. Мектептер жабылған кезде ата-аналардан балаларына үйде оқуға жағдай жасауы жиі сұралады, бірақ олар көбінесе бұл тапсырманы толықтай жеңе алмайды. Бұл әсіресе білімі мен мүмкіндігі шектеулі ата-аналарға қатысты.

5. Цифрлық оқыту порталдарына қол жеткізудің тең еместігі. Технологияларға қолжетімділіктің немесе жақсы Интернет-қосылыстың болмауы оқуды жалғастыру үшін, әсіресе қолайсыз отбасылардан шыққан оқушылар үшін кедергі болып табылады.

6. Балалар күтіміндегі олқылықтар. Балама нұсқалар болмаған жағдайда жұмыс істейтін ата-аналар мектеп жабылған кезде балаларды үйде жалғыз қалдырады. Бұл балалардың қауіпті мінез-құлқына, оның ішінде басқа адамдар тарапынан әртүрлі әсердің күшеюіне және психобелсенді заттарды теріс пайдалануға әкелуі мүмкін.

7. Жоғары экономикалық шығындар. Мектептер жабылған кезде жұмыс істейтін ата-аналар балаларына қамқорлық жасау үшін жұмыстан жиі қалады. Бұл кірістерді жоғалтуға және өнімділіктің төмендеуіне әкеледі.

8. Әлеуметтік оқшаулану. Мектеп - бұл адамдардың әлеуметтік белсенділігі мен өзара іс-қимыл орталығы. Мектептер жабылып қалған кезде көптеген балалар оқу және даму үшін қажетті әлеуметтік қатынастардан айырылады.

Сондықтан коронавирус індеті кезінде балалардың психикалық денсаулығы мен әл-ауқатын қолдау мақсатында мектеп-гимназия басшысы және тәжірибелі педагог ретінде келесілерді ұсынамын:

1. Балаларға жағымды оқу ортасын қамтамасыз етіңіз. Олардың денсаулығын, психологиялық және әлеуметтік жағдайларын сақтауға көңіл бөліңіз.
2. Балалардың назарын отбасында талқыланатын мәселеге тым көп аудармаңыз.
3. Балаларға қазір не болып жатқанын қарапайым түрде түсіндіріңіз және олардың жасына байланысты түсінетін сөздермен індетті жұқтыру қаупін қалай азайтуға болатыны туралы нақты ақпарат беріңіз.
4. Балаларға да, олардың ата-аналарына да белсенді болуға және отбасында жағымды психологиялық ахуал туғызуға мүмкіндік беретін зияткерлік, шығармашылық белсенділікті (мысалы, олимпиадалар, жарыстар) дамытуға ықпал ететін қашықтықтан оқыту формаларын қолданыңыз.
5. Қашықтан оқытуға қатысушылардың ынтасын арттыру әдістері ретінде төрт компоненттен тұратын: мән беру, маңыздылық, сенімділік және қанағаттану - үлгіні қолданыңыз.
6. Бір күн ішінде белгілі бір уақытта бір немесе екі рет сенімді ақпарат көздерін пайдаланыңыз. Аурудың өршуі туралы жаңалықтардың кенеттен және үнемі өзгеріп отыруы кез-келген адамды алаңдатуы мүмкін.
7. Балалар мен ата-аналарды қолдаңыз. Қиын сәтте басқа адамдарға көмек Сізге жеке психологиялық пайда әкелуі мүмкін. Мысалы, адамдардың сауығуы, коронавирустың таралуының төмендеуі туралы оң және үміт тудыратын оқиғаларды тарату мүмкіндігін табыңыз.
8. Сіздерде балалардың денсаулығы, олардың отбасы мүшелерінің психологиялық және әлеуметтік әл-ауқаты мен оқушылардың академиялық дайындығы үшін жауапкершілік міндеті жатыр. Бұл жағдайға жұмыстың ерекше жағдайы ретінде қарағаныңыз дұрыс.

Сонымен қатар, пандемияға қарсы күрес кезеңінде аса маңызды салаларда жұмыс істейтін азаматтарға (дәрігерлер, фармацевтер, полицейлер, өрт сөндірушілер, көлік саласының қызметкерлері және т.б.) бала күтімі бойынша жүктемені қысқарту мақсатында осы санаттағы азаматтардың балалары үшін мектептер мен балабақшалар ашылса, панасыз балалар санының өсуіне жол бермеу үшін шаралар қабылданса, халықаралық білім мен тәжірибе алмасу, вакцина және COVID-19-ға қарсы дәрі-дәрмек жасау саласындағы ғылыми зерттеулер, коронавирусты жеделдетіп анықтау сынақтарындағы әкімшілік кедергілер жойылса жөн болар еді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Эпидемия коронавируса: воздействие на сферу образования. Дайджест подготовлен Департаментом международного и регионального сотрудничества СП РФ. 2020

2. Коронавирустың білім беруге әсерін Қазақстан экономикасы ондаған жылдар бойы сезінеді. 23 шілде 2020.

3. Образовательный процесс в условиях пандемии // Профессиональное образование и рынок труда. 2020

4. Международное исследование выявило влияние пандемии на образование. 08.05.2020

**ФУНКЦИЯНЫ ТУЫНДЫ КӨМЕГІМЕН ЗЕРТТЕУДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
САКИГОЖИНА Алия Нурланбековна, АКИЕВА Айжан Бейсембиевна, БЕКТЕМБАЕВА Асем
Сериковна**

ХБН Назарбаев Зияткерлік мектебі
Өскемен, Қазақстан

sakigozhina_a@ukk.nis.edu.kz, akiyeva_a@ukk.nis.edu.kz, bektymbaeva_a@ukk.nis.edu.kz

Аннотация

Мақалада функцияны туынды көмегімен зерттеуде тапсырмалардың рөлі және қатемен жұмыс жасау ерекшеліктері қарастырылды.

Аннотация

В статье рассматривается роль задач в исследовании функций с помощью производных и особенности обработки ошибок.

Annotation

The article discusses the role of tasks in the study of functions using derivatives and the features of error handling.

Математика курсыңда 11 сыныптағы «Қисап II» бөлімінде қарастырылатын «Функцияларды зерттеу және графиктерін салу» тақырыбының материал көлемінің ауқымдылығы оқушылардың сәйкесінше дайындықтарын талап етеді. Бағдарламаға бөлінген уақыт аралығында олардан функцияны зерттеу схемасын меңгеріп, оны тапсырмалар орындау кезінде қолдана алуы күтіледі. Функцияның қасиеттерін меңгергенмен оқушылардың оны график салуда пайдалана алмауы, зерттеудің бір пунктінен екіншісіне көшуде функцияның қасиеттерін табудың реттілігін сақтамауы, оларды өзара байланыстыра алмауы, салуды неден бастауды біле бермеуі жиі кездеседі. Функцияны зерттеу мен графиктерін салу кезінде жиі кездесетін қателіктер мен қиындықтарға мыналарды жатқызуға болады: функция категориясының ерекше маңызы ескерілмейді; функцияның анықталу облысы мен мәндерінің жиыны, кризистік және оған жақын нүктелердің ерекшеліктері назардан тыс қалады; функция қасиеттері үстірт қарастырылады; функцияның жұп не тақ екенін жете меңгермей қате қорытынды жасайды; координаталарды түрлендіру әдісі пайдаланылмайды; көлбеу асимптотаның көлденең асимптотаға айналатынын ұмытып кетеді.

Функцияны зерттеуде туындыны қолдану барысында оқушылар назарында ұстауы тиіс маңызды пікірлер бар. Қателіктерді болдырмау немесе алдын алу үшін анықтамалардың тұжырымдамаларына жете көңіл бөлуді қажет етеді.

Анықтама №1. Егер $f(-x) = f(x)$ теңдігі орындалса және функцияның графигі Оу осьіне қарағанда симметриялы болса, онда $y = f(x)$ функциясы жұп функция деп аталады.

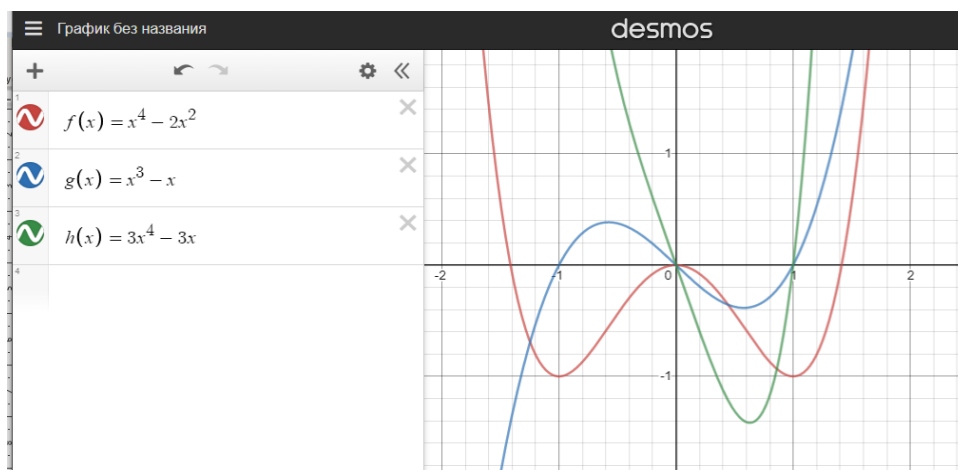
Анықтама №2. Егер $f(-x) = -f(x)$ теңдігі орындалса және функцияның графигі координаталар басына қарағанда симметриялы болса, онда $y = f(x)$ функциясы тақ функция деп аталады.

Оқушылар кейде функцияның жұп не тақтылығын анықтауда формуланы басты назарда ұстайды да, оның екінші геометриялық мағынасына көңіл бөлмейді. Сол себепті зерттеуді теңдікті дәлелдеуден емес, графиктердің орналасуынан бастаған ұтымды болады.

Мысал №1. Графикалық калькулятор көмегімен берілген функциялардың графиктерін салып, жұп не тақ екенін анықтаңыз. Қасиеттерін сипаттаңыз және қорытынды жасаңыз.

(a) $y = x^4 - 2x^2$; (b) $y = x^3 - x$; (c) $y = 3x^4 + x^3$.

Шешуі:

Функцияны зерттеуді тұтас $(-\infty; \infty)$ аралығында қарастырмай-ақ, $(-\infty; 0)$ аралығында ғана алып, екінші жағына геометриялық түрлендірулер арқылы көшіре салуға оқушыларды дағдыландырған аса пайдалы. Бұл оқушылардың материалды қабылдау ерекшеліктеріне де сай келер еді.

Оқушылар функцияны бірсарындылыққа зерттеуде ең көп қате жібереді: функция анықталмайтын нүктелерді ескермейді, есептің жауабын қате жазады, кризистік нүктелерде функцияның туындысы бар не жоғын қарастырмайды, оның мәнін есептемейді.

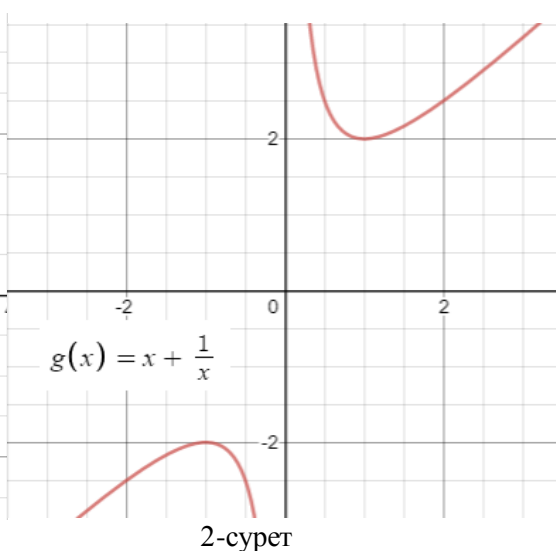
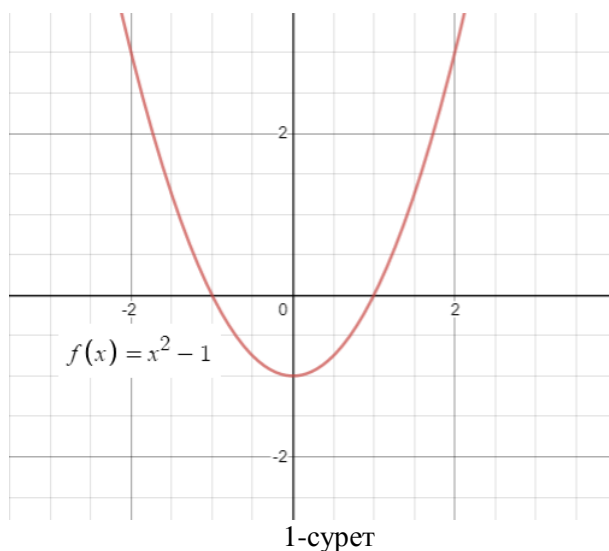
Мысал №2. Келесі функцияны бірсарындылыққа зерттеңіз:

$$f(x) = x + \frac{1}{x}$$

Шешуі:

	Қате жауап	Дұрыс жауап
1-қадам	$f'(x) = \frac{x^2 - 1}{x^2} = 0 \Rightarrow$	$f'(x) = \frac{x^2 - 1}{x^2} = 0$
2-қадам	$x^2 - 1 = 0 \Rightarrow x = \pm 1.$	$x^2 - 1 = 0 \Rightarrow x = \pm 1, x \neq 0$
3-қадам		
4-қадам	Жауабы: $x \in (-\infty; -1) \cup (1; +\infty)$ – функция өседі. $x \in (-1; 1)$ – функция кемиді.	Жауабы: $x \in (-\infty; -1); (1; +\infty)$ – функция өседі. $x \in (-1; 0); (0; 1)$ – функция кемиді.

Бұл орайда оқушыларға графикалық калькулятор арқылы жауаптарын тексеріп, қателерін түзетуге мүмкіндік беруге болады.

Анықтама №3. Егер кез келген $x_1, x_2 \in D$ үшін $x_1 < x_2$ болғанда сәйкесінше $f(x_1) < f(x_2)$ теңсіздігі орындалса, онда $y = f(x)$ функциясы өспелі функция деп аталады.

Анықтама №4. Егер кез келген $x_1, x_2 \in D$ үшін $x_1 < x_2$ болғанда сәйкесінше $f(x_1) > f(x_2)$ теңсіздігі орындалса, онда $y = f(x)$ функциясы кемімелі функция деп аталады.

Сонымен қатар, аталмыш кемшіліктерді жою үшін теориялық деректерді математикалық атаулар мен белгілерді қалыптастыруға ықпал ететін ауызша, жазбаша сұрақтармен толықтыру, бір амалдан екіншіге көшкенде негіздеу, мәліметтерді жалпылау, оларды салыстыру ұтымды болады.

Қайталау сұрақтары:

- Сандар жиынында өспелі және кемімелі функцияның анықтамасын беріңіз. Олардың қолданысына мысалдар келтіріңіз.
- Функцияның өсу, кемуінің жеткілікті шарттарын тұжырымдаңыз, негіздеңіз. Мысал келтіріңіз.
- Функцияның аралықтағы тұрақтылық шартын тұжырымдаңыз, негіздеңіз.
- Функцияны бірсарындылыққа (монотондылыққа) зерттеу схемасы қандай? Мысал келтіріңіз.
- Тұрақты функция өспелі және кемімелі бола ала ма?

Алдымен зерттеу нәтижесінде алынған функцияның қандай да бір ғана қасиетіне график, барлық қасиеттеріне дайын кесте арқылы түсініктеме бере алу іскерліктерін қалыптастыратын жаттығулар жүйесін құрастырған пайдалы. Оқушыларға өзара тапсырманы талқылауға және қорытынды жасауға мүмкіндік беру үшін топтық немесе жұптық жұмыстарды ұйымдастыруға болады.

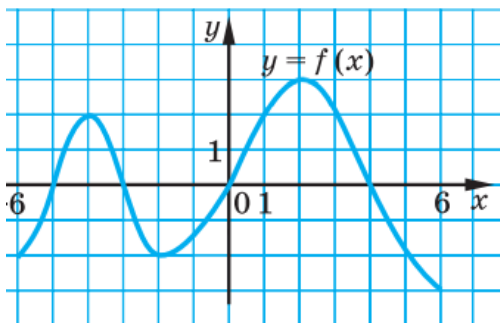
Жұптық жұмыс

№1. 3-суретте барлық нақты сандар жиынында анықталған $y = f(x)$ функциясы туындысының таңбалары келесідей берілген. $f(x)$ функциясының өсу кему аралықтарын көрсетіңіз.

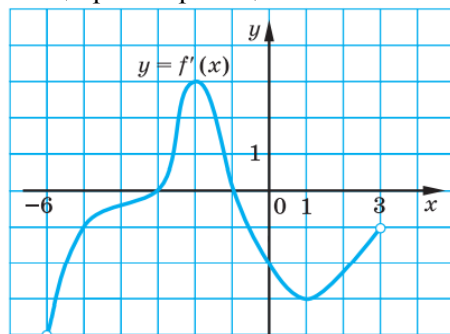
3-сурет

№2. 4-суретте $y = f(x)$ функциясының $[-6; 6]$ аралығындағы графигі келтірілген. Осы функцияның өсу және кему аралықтарын көрсетіңіз.

4-сурет

№3. 5-суретте $(-6; 3)$ анықталу облысы болатын, туындысының графигі берілген $y = f(x)$ функциясының өсу және кему аралықтарын көрсетіңіз.

5-сурет

№4. Кестеде берілген $f'(x)$ функциясының туындысы туралы деректерді пайдаланып, $y = f(x)$ функциясының өсу және кему аралықтарын табыңыз.

x	$(-\infty; -2)$	-2	$(-2; 0)$	1	$(1; 5)$	5	$(5; \infty)$
$f'(x)$	$+$	0	$-$	0	$+$	0	$+$

Аталмыш жұптық жұмысты аяқтаған соң ғана оқушыларға функцияның өсу және кему аралықтарын табу схемасын өз бетімен құрастыру үшін тапсырма ұсынуға және алынған нәтижелерді келесі схемамен салыстырып, қорытынды жасатуға болады.

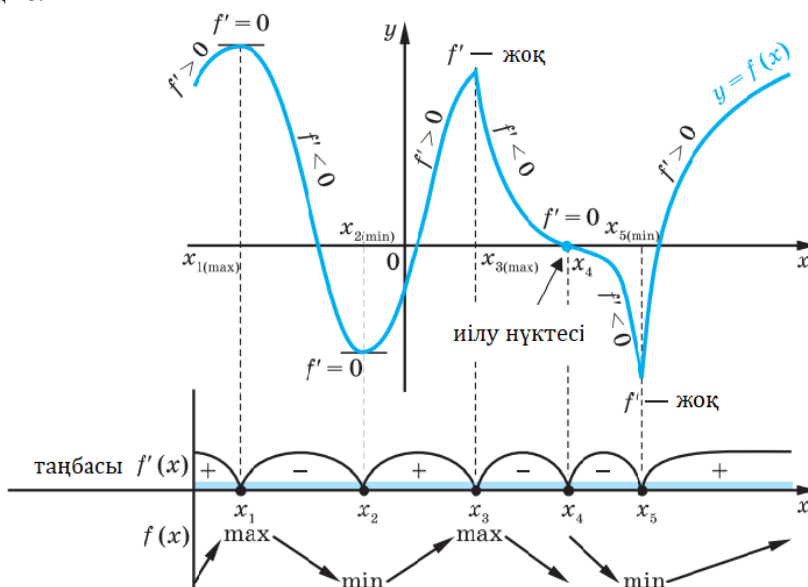
- $y = f(x)$ функциясының анықталу облысын табыңыз.
- $f'(x)$ туындысын табыңыз.
- $f'(x) = 0$ шешіңіз және кризистік нүктелерді табыңыз.
- Табылған нүктелерді сандар өсінде белгілеңіз.
- Функцияның өсу, кему аралықтарын анықтаңыз.

Экстремум ұғымын енгізгенде функцияның анықталу облысының ішкі нүктелері ғана экстремум нүктесі болатынын ескерген жөн. Әдетте функцияны максимум және минимумге зерттеу берілген функцияның бірінші ретті туындысы арқылы жүзеге асады. Кризистік нүктенің оң және сол жағындағы туынды таңбасын табуда қателіктерге ұрынады. Дегенмен функцияның экстремумдарын табуда екінші ретті туындыны пайдалану әлдеқайда оңай әрі ыңғайлы. Экстремумдарды табуға арналған түрлі есептерді шешуде олардың шартын сипаттайтын функцияны формуламен беруде қиыншылықтар кездеседі, өйткені оқушылар кейде тәуелсіз айнымалыны таңдай алмайды. Ол үшін функция аргументін сәтті таңдағанда есептеулерді азайтуға болатынына және есеп шешімін қысқартуға болатынына нақты мысалдармен оқушылардың көздерін жеткізу қажет. Сонымен қатар, максимум және минимум нүктелерін анықтауда пайымдауларды толық меңгеруі тиіс.

Қосымша сұрақтар:

- Функцияның экстремум нүктелері дегеніміз не?
- Функцияның экстремумы дегеніміз не?
- Кризистік нүктелер дегеніміз не?
- Функция экстремумы қажетті шартын тұжырымдаңыз және негіздеңіз.
- Функция экстремумы жеткілікті шартын тұжырымдаңыз және негіздеңіз.
- Функция экстремумдарын зерттеу схемасы қандай? Мысал келтіріңіз.

Мысал №3. Келесі сызбаны пайдаланып, экстремум нүктелерін және кризистік нүктелерді анықтап, сипаттаңыз.

6-сурет

Оқушылармен қорытынды жасап, функцияның экстремумдарын анықтау схемасын бірлесіп құруға болады.

- $y = f(x)$ функциясының анықталу облысын табыңыз.
- $f'(x)$ туындысын табыңыз.
- $f'(x) = 0$ шешіңіз және кризистік нүктелерді табыңыз.
- Табылған нүктелерді сандар өсінде белгілеңіз және аралықтарға бөліңіз.
- Әрбір аралықтың таңбаларын анықтаңыз.
- Әр кризистік нүктенің экстремум нүктесі болу, болмайтынын анықтаңыз.

Теорема. $y = f(x)$ функциясы үшін $f'(x) = 0$ орындалсын.

Егер $f''(x) < 0$ болса, онда функция $x = x_0$ болғанда максимум мәніне ие болады.

Егер $f''(x) > 0$ болса, онда функция $x = x_0$ болғанда минимум мәніне ие болады.

Егер $f''(x) = 0$ не туындысы болмаса, онда бірінші ретті туынды арқылы табамыз.

Мысал №4. $y = x^3 - 9x^2 + 24x - 12$ функциясын екінші ретті туынды арқылы экстремумға зерттеңіз.

Шешуі:

$$f'(x) = 3x^2 - 18x + 24$$

$$f'(x) = x^2 - 6x + 8 = (x - 2)(x - 4) = 0$$

$x = 2, x = 4$ – критиктік нүктелер.

$$f''(x) = 6x - 18$$

$$f''(2) = 6 \cdot 2 - 18 = -6 < 0 \Rightarrow f_{\max} = f(2) = 8.$$

$$f''(4) = 6 \cdot 4 - 18 = 6 > 0 \Rightarrow f_{\min} = f(4) = 8.$$

Қатемен жұмыстың оқытушылық, тәрбиелік және дамытушылық маңызын математика сабақтарында ескерген жөн. Біріншіден, қайтадан қате жібермеудің алдын алады; екіншіден: оқушы ақпаратқа жаңаша көзқараспен қарайды және сыни тұрғыдан мән береді, қызығушылығы артады; үшіншіден: өзін құзырлы сезінеді және жауапкершілігі артады. Сол себепті оқушыларда сыңаржақты пікірлер қалыптаспас үшін кейде жауабы жоқ немесе қате жіберуге әдейі бағыттайтын тапсырмаларды қарастыруға болады.

Мысал №5. $y = x^2 + 2x - 3$ функциясының максимумын табыңыз.

Мысал №6. $y = 8 - 2x - x^2$ функциясының минимумын табыңыз.

Мысал №7. $y = x^3 - 6x^2 + 12x - 7$ функциясының экстремумдарын табыңыз.

Мысал №8. $y = x^3$ және $y = (x^{\frac{1}{3}})^3$ функцияларының графиктерін салыңыз.

Ескерту: Оқушылар жұмысты аяқтаған соң барып, тапсырмалар шешімдерін талдау жасату және екінші функцияның графигі координаталар басының биссектрисасы болатынына көз жеткізген жөн.

Оқушылардың алған білімдерін нақтылау, қолданыс аясын кеңейту мақсатында оларға өздік жұмысты ұсынуға болады.

Өздік жұмыс

№1. Кестеде берілген қасиеттерін пайдаланып, нақты сандар жиынында анықталған және үзіліссіз функцияның графигінің эскизін салыңыз:

x	$(-\infty; -1)$	-1	$(-1; 0)$	0	$(0; 1)$	1	$(1; \infty)$
$f'(x)$	$-$	0	$+$	0	$-$	0	$+$
$f(x)$	\searrow	3	\nearrow	1	\searrow	-3	\nearrow
		min		max		min	

№2. Кестеде берілген қасиеттерін пайдаланып, нақты сандар жиынында анықталған және үзіліссіз функцияның графигінің эскизін салыңыз:

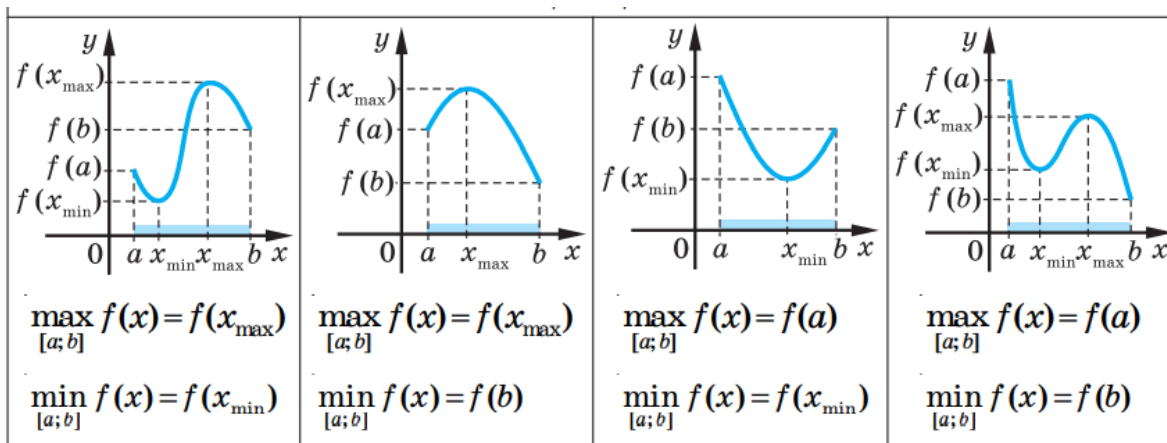
x	$(-\infty; 1)$	1	$(1; 2)$	2	$(2; 4)$	4	$(4; \infty)$
$f'(x)$	$-$	0	$+$	$+$	$+$	0	$+$
$f''(x)$	$+$	$+$	$+$	0	$-$	0	$+$
$f(x)$	\searrow ойыс	-27	\nearrow ойыс	-16	\nearrow дөңес	0	\nearrow ойыс
		min		иілу		иілу	

№3. Келесі функцияларды зерттеп, олардың графиктерінің эскизін салыңыз:

а) $f(x) = x^3 - 3x^2$; б) $f(x) = x^4 - 2x^2$; в) $f(x) = 3x - x^3 + 1$.

Функцияның ең үлкен (кіші) мәндері мен максимум (минимум) ұғымдарын оқушылар шатастырады, белгілеулерін қате жазады. Функцияның ең үлкен (кіші) мәндерін табуға функцияның анықталу облысы ескерілмейді. Кейде туынды қолданбай табуға тырысады. Теориялық материалмен оқушыларды өз беттерімен танысып, топ ішінде талқылау және қорытынды жасауға бағыттау, соңынан төмендегі сызба бойынша жауаптарын салыстыруға жетелеу өте маңызды.

Мысал №9. Кестемен танысыңыз және қорытынды жасаңыз.

Мысал №10. Функцияның ең үлкен (кіші) мәндерін табыңыз:

a) $f(x) = -x^3 + 3x^2 + 5, [0; 3]$; b) $f(x) = x^4 - 4x^3 + 1, [-1; 1]$.

Функцияның туындысы мен оның қолданысына бағытталған есептердің рөліне тоқталсақ, көптеген әдебиеттерде туынды ұғымына келтірілетін есептер беріледі. Көбінесе бірқалыпты емес қозғалыстың жылдамдығы, қисықтың жанапасы туралы есептер қарастырылады. Алайда бұл жеткілікті емес. Математиканың рөлін ашуға, физика заңдарын анықтап, бірқалыпты өтпейтін үрдістер жағдайында жалпылауға мүмкіндік беретін төмендегі ұғымдардың анықтамаларын беруге болады:

- ✓ біртекті емес серіппенің сызықтық тығыздығы;
- ✓ сызықтық созылу коэффициенті;
- ✓ бірқалыпты емес айнымалы қозғалыстың сызықтық жылдамдығы;
- ✓ айнымалы ток күші;
- ✓ заттың жылу сыйымдылығы және тағы басқалар.

Туындының геометриялық, механикалық мағынасын күрделі функцияның туындысын табуда тиімді қолдануға болады. Оқушы күрделі функцияның туындысын табуда қиындықтарға тап болады. Жуықтап есептеулер, геометрия және физика есептерін шешкенде қандай теориялық деректер қолданғанын дәп басып айта алмайды. Оның себебі сыртқы және ішкі функцияларды ажырата алмауда, туындының жазылу ерекшеліктерінде жатыр. Сондықтан олардың күрделі функцияны қарапайым функцияларға бөлшектей алу және керісінше қарапайым функциялардан күрделі функция құру дағдыларын қалыптастыру қажет.

Мысалы, күрделі функция $y = f(u), u = \varphi(x)$ болса, оның туындысы жазылады:

$$\frac{df}{dx} = \frac{df}{du} \cdot \frac{du}{dx}$$

Бұл формуланың физикалық мағынасы $u = \varphi(x)$ функциясы x нүктесінде $\varphi'(x)$, ал $y = f(u)$ u нүктесінде $f'(u)$ жылдамдықпен өседі. $y = f(\varphi(x))$ функциясы x нүктесінде $f'(u)\varphi'(x)$ жылдамдықпен өседі. Мұнда ескеретін жайт туындыны белгілеуде жатыр:

$$\frac{df}{du}, \frac{du}{dx}, f'(u), \varphi'(x).$$

Мысал №11. $y = (x^2 + 1)^3$ функциясының туындысын табыңыз.

Шешуі:

$$\frac{dy}{dx} = 3(x^2 + 1)^2(2x) = 6x(x^2 + 1)^2$$

$$\frac{dy}{du} \quad \frac{du}{dx}$$

Тағы бір ескеретін жайт. Қатемен жұмыс жасау барысында 12 сыныпта «Интегралдау мен дифференциалдау көмегімен қолданбалы есептерді шешу» бөліміндегі қолданыс есептерін шешу анағұрлым жеңілдейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Екінші (негізгі) деңгей.3-басылым. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының баспасы, 2014, - 292 б.
2. Нелин Е.П., Долгова О.Е. Алгебра и начала анализа: Двухуровневый учеб. Для 11 кл. общеобразоват. учеб. заведений/Пер. с укр. Е.П. Нелина. – Х.: Мир детства., 2006. – 416 с.

3. Алгебра и начала анализа: учеб. Для 10-11 кл. общеобразоват. учреждений/(Ш.А. Алимов, Ю.М. Колягин, Ю.И. Сидоров и др.). – 15-е изд. – М.: Просвещение, 2007. – 384 с.: ил. – ISBN 978-5-09-017281-47

КОНЦЕПТУАЛДЫ ОҚЫТУ – САПАЛЫ БІЛІМ НЕГІЗІ

САЛПЫНОВА Каным

НЗМ ФМБ мектебі

Алматы, Қазақстан

hanym05@ma31.ru

Түйіндеме

Мақалада авторы оқыту жүйесіндегі түйткілді мәселелер жайында сөз қозғаған. Соның ішінде, білім парадигмаларындағы өзгерістерге тоқталған. Жаңартылған білім мазмұнының негізі Назарбаев зияткерлік мектептерінде қаланып, болашақ ұрпаққа білім беруде өзінің тиімділігін көрсетіп отыр. Қазіргі күнгі білім саласындағы негізгі зерттеулер қалай оқыту керектігін талдау арқылы білім мазмұнын қалай жақсартуға болатындығына басты назар аударуда. Білім сапасын арттырудағы соңғы кезде жиі қолданылып жүрген технологиялардың бірі концептуалды оқыту. Концепт негізінде құрылған құрылымдық тапсырмалар мен концептуалды оқыту оқушының пәнаралық байланысты терең түсіне отырып, зерттеушілік дағдыларын дамытуды көздейді.

Кілт сөздер: *концепт, оқытуға концептуалды көзқарас, жаңартылған білім мазмұны, пәнаралық байланыс.*

Annotation

The given article discusses the problematic issues in the education system. In particular, there are changes in education paradigms. The basis of the updated content is established in Nazarbayev Intellectual Schools and demonstrates its effectiveness in educating the future generation. Basic research in the field of education focuses on how to improve the content of the teaching by analyzing how to teach. One of the most frequently used technologies in quality education is conceptual learning. Constructive structured tasks and conceptual learning envision the development of research skills, deep understanding of cross-curricular links by students.

Key Words: concept, conceptual approach to teaching, content of updated content, cross-curricular links.

Кіріспе

Жаңа жағдайда білім беру жүйесінен, оның сапалы және өмір бойына үздіксіз болуы талап етіледі. Сондықтан қазақстанның білім беру жүйесінің алдына оқытудың қазіргі уақыттағы әдістері мен бағдарламаларын меңгеру, оқыту сапасын арттыру, сұранысқа ие білім мен дағдыларды беру, қоғамдық сананы жаңғырту, функционалдық сауаттылықты, үштілділікті, сын тұрғысынан ойлауды және басқаларын дамыту міндеті қойылған. [1].

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы елімізде адами капиталды дамытуда сапалы білімге қол жетімділікті қамтамасыз ету арқылы қазақстандық білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыруды міндет етіп қояды.

Осы орайда, педагогтарға қойылатын талап пен жауапкершіліктің де деңгейі артауда. Қазіргі заманғы ХХІ ғасыр педагогы жай ғана мұғалім ғана емес, жан – жақты дамыған, жаңа технологияларды меңгерген, білім шеңбері кең, шығармашыл ұстаз, сонымен қоса, балаға мотивация беруші, қоғамда өз орны бар жеке тұлға ретінде қараймыз. Заман талабы өзгеріп, соған сай білім беру жүйесіне де күнделікті өзгерістер еніп жатыр. Білім беру саласында оқушылар үшін білім де, дағдыларда тең дәрежеде маңызды деген ортақ ұстаным қалыптасуда. Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады [2].

Әрбір педагогикалық технология оқу мақсаттарына жетудің философиялық, психологиялық, дидактикалық және әлеуметтік-педагогикалық негіздері белгіленген нақты ғылыми концепцияға сүйенуі қажет. Концепция (лат. conceptio – түсіну, жүйе) – басты ой, детекші идея, әлемдегі, табиғаттағы, қоғамдағы құбылыстарға қатысты көзқарастар жүйесі. Концепт ұғымы лингвистикада «адамның әлем туралы жинақталған мәдени түсініктері»[3].

Концепт - адамның ойлау кодының басты бірлігі болып табылатын салыстырмалы түрде реттелген ішкі структурасы бар жеке тұлға мен қоғамның танымдық әрекетінің нәтижесін көрсететін әрі бейнеленіп отырған зат немесе құбылыс жөнінде кешенді, энциклопедиялық ақпаратты бойына жинаған, берілген ақпараттың қоғамдық санада интерпретациялануы мен қоғамдық сананың құбылысқа не нысанға арақатысын бейнелейтін дискретті ментальдық бірлік [4].

Елімізде білім саласында енгізілген жаңартылған оқу бағдарламасы мұғалімнің де, оқушының да жауапкершілігін талап етеді. Мәселен, бағдарламаның негізгі идеяларының бірі – концептуалды оқыту, оның бір шешімі – пәнаралық байланыстарды орнату арқылы оқушыға ғылым мен білім туралы біртұтас көзқарас қалыптастыру болып табылады. Заманауи оқу процесін құрудың басты қағидаты - бұл мектеп оқушыларының қызығушылығын, мұқтаждығын және қажеттіліктерін қанағаттандыру, олардың шығармашылық белсенділігін дамытуға ынталандыру проблемасын шешуге арналған дифференциация.

Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр. Мектепте оқытуды ұйымдастыратын бірден бір нұсқа сабақ болса, сабақтың нәтижелі болуына ықпал ететін нұсқа – сол сабақты өткізудің әр түрлі әдіс-тәсілдерін, яғни жаңашыл мазмұндағы сабақтар, өткізу болып табылады. Әсіресе оқу материалдарын пәнаралық интеграция негізінде игерудің тұлға қалыптастырудағы сұранысының ауқымы кеңейі түсуде. Жас ұрпақ тәрбиесі мен білімі оған берілетін білімнің жан-жақты болуымен, әр түрлі ғылымдар негізінде интеграцияланған білім негіздерімен қаруландырумен анықталады. Сондықтан интеграциялық оқытуды жүзеге асыру, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастай алғанда оқушылардың танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру, тіл мәдениетін дамыту, солардың негізінде білім сапасын арттыру міндеті күн тәртібіне қойылған өзекті мәселелердің бірі екендігіне дау жоқ [5].

Жаңа оқу бағдарламаларының ерекшелігі – оның ХХІ ғасыр дағдыларын дамытуға бағытталғандығында: ақпаратты іздеу, талдау және интерпретациялау дағдыларын дамыту; адам, табиғат және қоғам туралы олардың бастапқы білім қорларын қалыптастыру (әлемнің біртұтас бейнесі); рухани-адамгершілік құндылықтарын дамыту; оқудың функционалдық дағдыларын қалыптастыру: санау, оқу, жазу, өз ойын нақты әрі дәл жеткізе білу, себеп-салдарлы байланыстар орнату. Оқушы білімді дайын күйінде алмай, оны өзі өндіреді, өзінің оқу әрекетінің мазмұны мен түрлерін ұғынады, оның ережелер жүйесін түсінеді және қабылдайды, жетілдіруге белсенді қатысады. Ол өз кезегінде білімдердің, біліктердің, оқып-үйрену және кең ауқымды дағдылардың белсенді әрі сәтті қалыптасуын қамтамасыз етеді. Оқушылардың оқу әрекеттері келесі басты санаттар бойынша топтастырылған: «біледі», «түсінеді», «талдайды», «бағалайды», «синтездейді» [6].

Қазіргі таңда білім саласындағы зерттеулердің көбі негізгі категория ретінде концепт ұғымын алуда. Виггинс және Мак Тигенің айтуы бойынша «Концепт – бұл шығу тегі, уақыт кезеңі мен заттық мазмұн аспектілігі шеңберінен шығатын кең идеялы, ұзақ мерзімді мінездің қағидасы немесе тұжырымдамасы» болып табылады (Виггинс және Мак Тиге 1998). Ғалымның (Bilim-Obrazovanie-Education № 2-3, ақпан-наурыз, 2018 ISSN 2522-1191) пайымдауынша, кез-келген ұғым концепт бола бермейді, тек қана кейбір күрделі, нақты бір мәдениетті оларсыз елестету, таныпбілу мүмкін емес маңызды ұғымдар ғана концепт ретінде танылады. Концепт жалғыз бола алмайды, ол кем дегенде екі құраушы бөліктен тұруы тиіс, яғни кем дегенде екі пәндегі негізгі ұғымның басын біріктіріп бір концепт арқылы түсіндіруге болады. Жалпы, концепт философиялық тұрғыда екі бағытта түсініледі: біріншісі – рухани мәдениеттің өзекті сөзі, екіншісі – сөздің пайда болуына дәнекер алғашқы түсінік. Концептің басты белгілерінің бірі – оның мәдени реңкте болуы. Сондықтан ол ұлттық ерекше дүниетанымды түсінуде басты компонент болып саналады [7].

«Концепт» деген не? Линн Эриксон: Концепт – бұл көп мысалдарға ие, кең, абстрактілі, әмбебап идеялар.

Концепт – бұл ұйымдастырушы идея;

- ментальдік құрылым
- уақыт шектелмеген
- әмбебап
- абстрактілі (сол немесе басқа дәрежедегі)
- 1 және 2 сөзбен жеткізу
- мысалдар бірыңғай белгілерге ие
- Концепт дегеніміз - ойлау мен таным және мәдени процесінің нәтижесі; адам ойындағы

ғалам бейнесінің өзіндік белгілерінің ассоциациялануының нәтижесі; концептілік мәнге ие болған доминанттың тілдік қолданыстағы мағынасының қайта ойлаудан өтуі және бұрынғы бар ақпараттарды лингво-философиялық тұрғыдан толықтырып, тың мағұлмат беруші бірлік болып табылады.

1. Концепт – ментальдік және психологиялық ресурстарды түсіндіретін және адамдардың білімі мен тәжірибесін бейнелейтін термин.
2. Концепт – оперативті есте сақтау бірлігі, әлемнің адам психикасында көрініс табуы.
3. Концептілер – сөз және экстралингвистикалық шындықтың арасындағы дәнекер.

Сонымен, концепт – адамзаттың әлем бейнесі туралы жинақталған мәдени түсініктерді беретін тірек ұғымдар. Бұл мәселелерді астын сызып айтудағы негізгі мақсат – пәнді оқытудағы «біртұтастық» (концептуалды) принципінің маңыздылығын ашып көрсету. Мұғалім өз пәнін оқыту барысында белгілі бір сыныптың бір жылдағы оқып үйренетін тақырыптарын ғана емес, сонымен қатар жаңағы сыныптың осы мерзімге дейін нені оқығанын, болашақта қандай мамандықты таңдайтынын, қай оқу орнына түсу керектігін, мектептен нақты нені біліп шығу керектігін саналы түрде айқын жоспарлай білуі керек. Яғни, оқушы бойына оның өміріне қажетті білімі, ғылыми және өмірлік дағдыларды қалыптастырып, соңғы нәтижені алдын ала болжап, бағдарлай білуі шарт. Демек, мұғалім өз пәнінің ұзақ мерзімді жоспарын өзге пәндермен тақырыптар арасындағы байланысты орнатып, жақын тақырыптарды нақты бір үлкен идея (концепт) төңірегіне топтастыруы қажет. Осы орайда пәндерді кіріктіре оқыту тәсілі – пәндер арасындағы мазмұндық байланысты орнатып қана қоймай, уақытты үнемдейді және пәнаралық байланысты тереңдетеді. Тарауларды үлкен идея маңына топтастыру – оқушының конструктивті ойлауын логикалық жүйеге келтіреді.

НЗМ мектептерінде білім алушыларға терең білім берумен қатар, олардың ауызекі тілі мен жазбаша тілін дамыту, ойын жүйелі айтып орамды сөйлеп әрі дұрыс жаза білуді талап етеді. Сондықтан қазіргі концептуалдық оқыту арқылы білім алушылардың жазбаша тіл мәдениетін дамытып, жүйелі жазу дәрежесін көтеру мақсатын қояды.

Концептуалды оқыту мұғалімдер мен оқушыларды фактілерді зерттеп қана қоймай, сонымен бірге осы фактілердің нені білдіретіні және олар не себепті маңызды екенін ойластыруға шақырады. Бұл концептуалды білімнің маңызды ерекшелігі - оқушыға білім, тәрбие берудің және оны дамытудың мақсаттары шешілетін мақсатты бағытталған, бірізді өзгеріп отыратын мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттестігі. Үздіксіз білім алуға дайындау қызметі, адамды қоғамдық қарым-қатынастарға белсенді араласуға бағыттайды, практикалық іс-әрекетке, жалпы білімін жан-жақты үнемі жетілдіріп отыруға бағыттайды.

Концептуалды оқыту – таным процесі. Танымдық ерекшелігі – оқушыда білімге деген қызығушылығы ұдайы өсіп арта түседі. Концептуалды оқытудың міндеті – оқушыны айнала ортамен (табиғат, қоғам) және адам дамуының негізгі заңдылықтарымен қаруландыру. Оқушы дүние тануда бұрын ғылымда белгілі болған, зерттеліп, дәлелденген жаңалықтарды, заңдылықтар мен тұжырымдарды әрі қарай дамыта түседі.

Концепт санада белгілі бір концептілік жүйе арқылы қалыптасады. Концепт түрлері поэтикалық мәтіндегі тілдік көрінісіне қарай фрейм – қарапайым форма, скрипт – күрделі форма, сценарий – оқиғалы форма, схема – сызбалы форма, ойсурет – бейнелі форма деп танылды. Фрейм – бұл концептілік жүйенің құрылымдық элементтерін танытатын қарапайым формасы. Ол концептінің ең жақын схемаларынан құралады және ең жақын ассоциативтік, стереотиптік таңбалар арқылы көрініс табады. Схема (сызба) – когнитивтік санада сыртқы сигналдар мен ішкі сезімдер көмегі арқылы жинақталған ақпараттарды бір құрылымда таныту тәсілі. Бұл жинақталған кеңістік – графикалық немесе сызықтың бейнелер түрінде көрініс беретін тұжырым[8].

Назарбаев зияткерлік мектептерінде осындай өзекті мәселелердің түйіндерін тарқату мақсатында жүйелі жұмыс атқарылып келеді. Нақтылайтын болсақ, әртүрлі пән мұғалімдері бірлесіп «горизонтальды жоспарлау» бойынша жұмыс жасайды. Сондай-ақ, әр бірлестік өз пәндеріндегі жүйелі сабақтастықты орнату үшін «вертикальды жоспарлауды» басты приоритет еткен. Мектептің математика, биология, физика, химия, география, қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі пәні мұғалімдері атлмыш пәнді мектепте оқыту бағдарламасын «фундаменталды» және «спецификалық» концептілерге жіктеген. Бұл концептуалды кесте мектеп мұғалімдерінің пікірлесе отырып жасаған еңбектерінің нәтижесі. Бұл қатып қалған қағида емес. Себебі осы саланы зерттеуші ғалымдар мүлдем басқаша түсіндіруі мүмкін.

Концептуалды оқытудың мақсаты - оқушыларға:

- өз еріктерімен және ынтымақтастықпен білімді әр түрлі көздерден іздестіруге;
- меңгерген білімдерін танымдық және практикалық міндеттерді шешуде қолдана білуге үйренуге;
- әр түрлі топтарда жұмыс жасай отырып, коммуникативті іс-әрекеттерді өз бойына қалыптастыра білуге;
- жүйелік ойлауды дамытуға;

- зерттеушілік іскерліктерін қалыптастыруға (проблеманы анықтай алу, ақпарат жию, бақылау, зерттеу жүргізу, талдау, гипотеза құру, жалпылау) жағдай жасау.

«Жаратылыстану» білім саласы пәндерін концептуалды оқытудың ерекшелігі:

- білім алушылардың жаратылыстану ғылымдарының қоршаған ортаға, экономикаға, технологияға, әлеуметтік және этикалық ортаға әсерін түсінуі;

- білім алушылардың оқу, жобалау-зерттеушілік, шығармашылық іс-әрекетін, өздігінен даму уәждерін қалыптастыруға жағдай жасау;

- білім алушылардың алған білімін күнделікті іс-әрекетінде қолдану және салауатты өмір салты дағдыларын қалыптастыру;

- күнделікті іс-әрекетінде және шешім қабылдағанда жауапкершілік қарым-қатынаста болуға тәрбиелеу, қоршаған ортаға өз ықпалының нәтижелерін болжауға үйрету, табиғатқа қамқорлық көзқарасын қалыптастыру, өмір сүруді Жер бетіндегі ең жоғарғы құндылық ретінде қарау, сонымен қатар адамның өзінің өмірі мен денсаулығына жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу.

Жалғаспалы пәнаралық байланыстар – бұл байланыстар, көптеген сұрақтар мен ұғымдар бір мезгілде бірнеше пәнде зерделенуі мүмкін екенін қарастырады (мысалы, масштаб – сызба, жоспардағы аэрофототүсірудегі немесе картадағы кесінді ұзындығының сол кесіндінің нақты ұзындығына қатынасын есептесе, биологияда – жасушаның сызықтық ұлғаюын есептеу оқылады және т.с.с).

Пәнаралық байланыстар материалды бір пәннен оқу, сол материалды басқа пәндерден оқудан бұрын жүзеге асырылады (мысалы, диффузия, осмос туралы ұғым физика пәнінде биологияға қарағанда бұрын оқытылады). Бұл жағдайда биология мұғалімі физикадан алынған білімге сүйенеді.

Қорыта келгенде үлкен идеялармен (концепциямен) жұмыс жасау немесе пәнді оқытуда біртұтастық принциптерді ұстану – оқушының көптеген «ұсақ-түйек» формулалардың түпкі астарын түсінбей жаттаудан, энергиялары мен жүйкелерін бейбірекет шығындаудан қорғайды. Нақты айтқанда концептуалды оқыту принципін қолдану:

- уақытты үнемдеуге;

- глобальды идеялармен жұмыс жасауына;

- пәндер арасындағы байланысты орната алуға ықпал етеді.

Концепт оқыту оқушылардың қарама-қайшылықтарды, балама көзқарастарды және әртүрлі ойлау тәсілдерін көруге шақыратын ойлау мәдениетін қалыптастырады. Жасөспірімдер дерексіз ойлаудың неғұрлым күрделі тәсілдеріне көшуді бастаған кезде, концепт оқушыларға уақыт пен пән бойынша көрініс үшін дәйекті нәрсе ұсынады. Тұжырымдар жеке сөздер емес, оқыту мен оқытуды қалыптастыратын күрделі идеялар.

Қолданылған әдебиеттер:

1 2018-2019 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2018. – 372 б.

2 Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание [PDF] twirpx.com>file/220969/

3 Попова З.Д., Стернин И.А. Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку // Антология концептов.-Волгоград: Парадигма, 2006, Т-1, С.7.

4 Демьянков В.З. Понятие и концепт в художественной литературе и в научном языке // ВЯ; 2001, №1. – с.44-48

5 Оқу бағдарламасы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ – NIS-Program Астана, 2017

6 Fimyar, Olena. 'Sovet', 'Kazakh' and 'World-Class' in the Contemporary Construction of Educational Understanding and Practice In Kazakhstan. [ред.] David Bridges. Educational Reform and Internationalisation The Case of School reform in Kazakhstan. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, стр. 187.

7 Советханович, Чултуков Нартай. Британия мектептріндегі талаптар. "МатематикаФизика" Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал . Алматы : 2016 г., №3, стр. 4.

8 Беляев Д.А. Определение и смысл концепта в современной культурфилософии // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 1.

РАЗВИТИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛЕ

СОЛОМОНОВА Елена Анатольевна

Государственное учреждение «Вечерняя школа № 100»

Караганда, Казахстан

elentr@mail.ru

Аннотация

Бұл жұмыста қосымша білім беруге көшу кезіндегі «Ақпараттық технологиялар» курсының даму болашағы, курста STEAM-білім беруді жүзеге асыру жолдары және 10-11 сынып оқушыларына арналған курс бойынша оқулықтың элементтері қарастырылған.

Аннотация

В данной работе рассматриваются перспективы развития курса «Информационные технологии» в рамках перехода на дополнительное образование, пути внедрения STEAM-образования в курс и элементы учебного пособия по курсу для учащихся 10-11 классов.

В своем Послании Глава государства Касым-Жомарт Токаев дал поручение возобновить деятельность «детских кружков», где представители будущего поколения могли бы постигать азы творчества и ремесленничества [1].

Министр образования и науки Республики Казахстан Асхат Аймагамбетов на своей фейсбук-странице высказался о том, что действительно, без дополнительного образования невозможно раскрыть весь потенциал детей. Поэтому так важно, чтобы у каждого ребенка была возможность посещать внеурочно кружки и секции. Эта сфера развивает самые важные на сегодняшний день мягкие навыки, и поэтому роль дополнительного образования становится все более важной [2].

Перспективы развития курса

Предмет «Информационные технологии» (ранее «Компьютерное делопроизводство») преподается в «ВШ № 100» (бывший учебно-производственный комбинат Советского района) г. Караганды с 1989 года. В этом учебном году, а также в планах на будущее происходит кардинальное изменение профессий в рамках развития индустриально-инновационной деятельности и перехода на дополнительное образование. При этом необходимо учитывать некоторые моменты.

Навыки информационно-коммуникативных технологий (ИКТ) необходимы учащимся, чтобы ориентироваться в автоматизированных системах, осваивать электронный документооборот и автоматизированные рабочие места (АРМ).

Возможность проходить практику в учреждениях города в летний период. Работа, предлагаемая учащимся, скорее всего, будет связана с навыками использования компьютерной техники.

Научно-исследовательская деятельность во время обучения: мониторинг скорости письма на клавиатуре от занятия к занятию, повышение грамотности в конце обучения относительно его начала, результаты входного и выходного тестирования, анкетирование и т.д.

Дистанционная форма обучения через использование платформ дистанционного обучения, электронной почты, мессенджеров, Интернет-конкурсов.

Слепой десятипальцевый способ письма на клавиатуре, который способствует повышению производительности труда и снижению утомляемости при работе на любом клавишном устройстве.

Проектная деятельность как подведение итога обучения [3]. Возможность проведения научных проектов в течение всего учебного года. Для этого подобрано около 100 тем проектов, вот некоторые из них:

- Электронный документооборот: возможности и перспективы.
- Знаковые системы в документировании, их классификация.
- Программные средства автоматизации документооборота.
- Компьютерные технологии в делопроизводстве.
- Компьютерные технологии в информационно-справочной работе.

Все эти моменты требуют технических навыков использования ИКТ.

Внедрение STEAM-образования

в курс «Информационные технологии»

В Казахстане начато активное развитие STEAM-образования. Подтверждением тому является обозначенный переход на обновленное содержание школьного образования в контексте STEAM. После реализации новой образовательной политики в рамках Государственной программы развития образования и науки на 2016-2019 гг. происходит включение в учебные программы STEAM-элементов, направленных на развитие новых технологий, научных инноваций, математического моделирования.

В курс «Информационные технологии» внедрен новый междисциплинарный и проектный подход к обучению, который позволит школьникам усилить исследовательский и научно-технологический потенциал, развить навыки критического, инновационного и творческого мышления, решения проблем, коммуникации и командной работы.

В 2018 году нами была разработана и апробирована новая программа обучения «Основы электронного менеджмента». Программа включает в себя следующие разделы:

10 класс: введение в курс, соло на клавиатуре, скоростное письмо, энциклопедия офиса, институт электронных услуг.

11 класс: электронный диалог, безбумажный бизнес, электронная коммерция, человек-исследователь.

Содержание программы

10 класс

1. Введение в курс (2 часа).

Профессиональный отбор. Анкетирование учащихся. Введение в курс обучения. Организационные вопросы. Правила внутреннего распорядка и личной гигиены.

Техника безопасности и правила поведения в кабинете ИВТ. Оказание первой медицинской помощи при поражении электрическим током. Упражнения по снятию зрительного напряжения с глаз [4].

2. Соло на клавиатуре (10 часов).

Понятие о десятипальцевом слепом методе письма. Изучение клавиатуры. Основная позиция. Зона движения указательных пальцев. Зона движения средних и безымянных пальцев. Зона движения мизинцев. Отработка движений к клавишам буквенных рядов клавиатуры.

Абзац.

Арабские цифры. Количественные, порядковые числительные. Отработка движений к клавишам верхнего цифрового ряда клавиатуры.

Верхний регистр. Написание знаков препинания. Особенности написания знаков препинания в тексте . , - : () " ... ? ! Упражнения для написания слов с использованием знаков препинания.

3. Скоростное письмо (2 часа).

Система упражнений письма на скорость. График движения скорости. Клавиатурные тренажеры.

4. Энциклопедия офиса (9 часов).

Функции по бездокументному обслуживанию учреждения. Деловые и личные качества. Профессиональная этика. Деловые контакты. Организация приема посетителей. Ведение телефонных переговоров. Работа по организации и проведению совещаний, заседаний. Работа с информационными потоками (печатные издания, сеть Интернет).

5. Институт электронных услуг (10 часов).

Электронная цифровая подпись (ЭЦП). Условия получения интерактивных услуг. База мобильных граждан (БМГ). Преимущества БМГ. Разделы портала «электронного правительства». Поиск электронной государственной услуги (информационной). Получение электронной государственной услуги. Производство онлайн-транзакций. Подача электронного обращения в государственный орган. Мобильное приложение «электронное правительство» [5].

Промежуточный контроль (1 час).

11 класс

6. Электронный диалог (4 часа).

Анкетирование. Участие в интернет-конференциях. Участие в опросах. Качество сотовой связи.

7. Безбумажный бизнес (6 часов).

Электронный документооборот. Программное обеспечение для электронного документооборота. Оптимизация бизнеса с помощью «безбумажного офиса». Переход компаний на безбумажный документооборот. Индивидуальное предпринимательство (ИП). Онлайн регистрация ИП на портале электронного правительства.

8. Электронная коммерция (12 часов).

Возможности электронной торговли. Оформление заказа. Оплата. Доставка. Интернет-магазины. Открытие интернет-магазина. Продвижение интернет-магазина. Система интернет-объявлений.

Варианты заработка в сети Интернет. Публикации продуктов творчества. Использование личной Web-страницы. Реклама в сети Интернет.

Сетевой маркетинг и его недостатки. Риски электронной валютной биржи

9. Человек-исследователь (10 часов).

Подготовка к разработке проекта. Разработка визитной карточки проекта. Использование сети Интернет для поиска информации для проекта. Разработка презентации для проекта. Предзащита проекта. Защита проекта.

Проектная деятельность.

Итоговый контроль (2 часа).

Требования к уровню подготовки

Учащиеся должны знать:

10 класс

- технику безопасности, правила поведения в компьютерном классе;
- возможности программных оболочек в пределах инструкции пользователя;
- типовые приемы работы с текстом;
- основные требования служебной этики;
- основной перечень государственных услуг портала электронного правительства;

11 класс

- алгоритм участия в общественных интерактивных мероприятиях;
- возможности специализированных офисных пакетов;
- назначение локальных сетей, электронной почты, телекоммуникаций;
- преимущества индивидуального предпринимательства;
- основные ориентиры электронной торговли;
- этапы проектной деятельности.

Учащиеся должны уметь:

10 класс

- соблюдать технику безопасности в компьютерном классе и оказывать первую помощь при поражении электрическим током и ожоге;
- загружать, создавать, редактировать и сохранять документы в текстовой и табличной формах;
- использовать (в пределах инструкции) графические и шрифтовые возможности текстовых редакторов;
- использовать встроенный автоконтроль орфографии;
- соблюдать служебный этикет;
- ориентироваться на портале электронного правительства.

11 класс

- работать с базовыми программными средствами ПК, программными оболочками;
- самостоятельно осваивать специализированные офисные программные средства;
- самостоятельно организовать рабочее место секретаря и электронный документооборот малого предприятия;
- заниматься проектной деятельностью.

Таким образом, курс «Информационные технологии» движется в одном направлении со STEAM-образованием, которое является мостом, соединяющим учебу и карьеру. Его внедрение готовит детей к технологически развитому миру. Специалистам будущего требуются всесторонняя подготовка и знания из самых разных образовательных областей естественных наук, инженерии, технологии и математики.

Презентация учебного пособия

«Компьютерное делопроизводство»

Учебное пособие «Компьютерное делопроизводство» – это система поурочных планов 10-11 классов на 68 занятий, что очень удобно и для учителя и для учеников. Занятия проходят в специальном кабинете, оснащенном компьютерами: 17 рабочих мест для учащихся, столы для теоретических занятий и рабочее место учителя. Компьютеры соединены в локальную сеть, имеется Интернет.

Виртуозно владея клавиатурой мобильного телефона, ученики не всегда могут грамотно и быстро набрать текст на компьютере. Эта проблема успешно решается освоением слепого десятипальцевого способа письма на клавиатуре компьютера и изучением аспектов работы с текстами.

Каждый ученик в тетради ведет журнал учета скорости. Идеально скорость должна увеличиваться из урока в урок. Но так как занятие проходит всего 1 раз в неделю, и ученики занимаются дома из-за пандемии Covid-19, это не всегда так. Часто скорость письма зависит от физического и морального состояния ученика.

В начале существования курса (1989 год) было развито сотрудничество с центром г. Москвы «Непрерывное образование» по слепому десятипальцевому способу письма. Из центра были получены инструкции по этому способу. Существует два метода изучения клавиатуры: по рядам клавиатуры и по зонам движения пальцев. Система изучения клавиатуры, представленная в учебном пособии «Компьютерное делопроизводство», составлена по 2-й методике. Суть способа – печатать, читая, то есть, нет необходимости переводить взгляд с клавиатуры на экран и на оригинал.

В 2000 году было внедрено программное обеспечение - клавиатурные тренажеры – изучение клавиатуры в игровой форме, что активно используется на занятиях. В настоящее время в Интернете можно найти и установить любой тренажер с использованием нескольких языков.

На любом рабочем месте человек должен уметь грамотно написать заявление, составить проект приказа, оформить протокол и т.д.

Учащиеся не всегда владеют проектной деятельностью, и приходится их учить, как сделать и оформить проект. По результатам проекта на защиту готовится презентация не только по созданию и оформлению документов, а также по темам бездокументного обслуживания работы учреждения.

Периодически результаты исследований, проведенных во время учебного процесса, представляются в материалах научно-практических конференциях разного уровня.

В 2005 году было издано учебное пособие с ISBN-номером [6], есть акты внедрения в школах города. Апробация, кроме школы № 100, проводилась в 45-й гимназии и 52-й школе г. Караганды.

Прообразом учебника явилось учебное пособие «ЭВМ – спутник секретаря. Тексты. Их создание и редактирование». С начала открытия курса - с 1989 года на учебное пособие собирался материал. Второе официальное издание учебного пособия за 2018 год с ISBN-номером [7] внедряется в школах Карагандинской области через электронный вариант, который доступен для широкого использования (можно заказать по электронной почте elentr@mail.ru).

Учитывая все вышесказанное, можно сделать вывод о востребованности курса дополнительного образования «Информационные технологии», который способствует развитию навыков учащихся инженерно-технического характера, усиленного индустриально-инновационной деятельностью, воспитывая профессионально подкованного представителя профессии типа «Человек – знаковая система».

Литература

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г.
2. Госзаказ на дообразование будет размещаться в частных организациях – Аймагамбетов. 20 декабря 2020 года, «Білімді ел – Образовательная страна» Республиканская образовательная общественно-политическая газета.
3. Intel «Обучение для будущего». Проектная деятельность в информационной образовательной среде 21 века: Учеб. пособие – 10-е изд., перераб. – Астана, 2009. – 171 с.
4. Учебно-методическое пособие по обучению населения компьютерной грамотности по Программе снижения информационного неравенства в Республике Казахстан / под ред. К.Б.Есекеева, Г.К.Нурғалиевой. – Астана: ТОО АСТ-Проект, 2008. – 136 с.
5. Интернет-ресурс. <https://egov.kz>.
6. Трофимова Е.А., Ананьев А.Б. и др. Компьютерное делопроизводство. Учебное пособие для учащихся 10-11 классов.- Караганда: Санат-Полиграфия, 2005 г. – 228 с.
7. Трофимова Е.А. Компьютерное делопроизводство. 10-11 класс: учебное пособие (2-е издание). Караганда: ТОО «Арка и К», 2018. – 172 с.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И КУЛЬТУРЫ: ОПЫТ И УСПЕШНЫЕ ПРАКТИКИ

ТКАЧЕНКО Надежда Васильевна

ТОО «Alpamys school»

Нур-Султан, Казахстан

nadia_t@bk.ru

Аннотация

Халықаралық бағалау бағдарламасының нәтижелері, заманауи технологиялар мен білім беру әдістері, мұғалімдерге қойылатын талаптар, осы технологиялардың тиімділігі, сыныптағы практикалық тапсырмалардың мысалдары қарастырылған.

Аннотация

В статье рассматриваются результаты Программы международной оценки, современные технологии и методики образования, требования к учителю, эффективность данных технологий, примеры практических заданий на уроках.

«Если человек в школе не научится творить, то и в жизни он будет только подражать и копировать». Л.Н.Толстой.

В отечественной системе образования и науки имеется ряд актуальных вопросов, требующих решения. Оценка уровня грамотности и компетенций населения Казахстана свидетельствует о значительном отставании от многих стран мира. По результатам Программы международной оценки компетенций взрослых (16-65 лет) ОЭСР (PIAAC), Казахстан занял 34-е место по читательской, 33-е - по математической грамотности (из 39 стран) и 32-е - по грамотности в сфере информационно-коммуникативных технологий (из 36). Результаты Казахстана намного ниже среднего показателя стран-участниц ОЭСР и Российской Федерации (9-е место по читательской и 15-е - по математической грамотности). При неизменности этого положения в системе образования и науки в обозримой перспективе неизбежны дальнейшее ухудшение качества национального человеческого капитала, депрофессионализация кадров и снижение экономического потенциала страны.

Только разносторонний, постоянно развивающийся педагог сможет подготовить и воспитать конкурентноспособную, способную к реализации, грамотную личность. Способность человека к реализации социально значимой деятельности является базовой для его личностного развития. Понимание этого сформировалось в культуре уже сотни лет назад. «Главная цель воспитателя, - считал А. Дистервег, - должна заключаться в развитии **самостоятельности**, благодаря которой человек может впоследствии стать распорядителем своей судьбы, продолжателем образования своей жизни...» Об этом писали П.Ф. Каптерев, Д.И. Писарев, К.Д. Ушинский, Л.Н. Толстой, А.Н. Леонтьев, П.Я. Гальперин, В.В. Давыдов, Л.В. Занков и многие другие известные педагоги.

Поэтому наиболее эффективными будут те технологии, которые направлены на познавательное, коммуникативное, социальное и личностное развитие школьника. Выбор технологии обучения и воспитания зависит от многих факторов (возраста учащихся, их возможностей, подготовленности и готовности учителя, наличия различных условий и т.д.). Приоритет следует отдавать продуктивным, творческим, исследовательским, проектным технологиям (не отрицая использования и других). Главная цель работы школы - развитие способностей учащихся к самостоятельному поиску, приобретение навыков решения жизненных задач в процессе обучения в школе, создание учебной среды, направленной на развитие интеллектуальных, познавательных способностей учащихся на основе деятельности метода.

Технология деятельностного метода обучения.

Основной целью образования является общекультурное, личностное и познавательное развитие учащихся, обеспечивающее ключевую компетенцию – умение учиться, которое характеризуется готовностью (хочу, надо) и способностью (могу, знаю) осуществлять все шаги учебной деятельности – понимать, из каких этапов состоит учебная деятельность, какова ее роль, какие есть способы и средства освоения новых знаний, как следует взаимодействовать друг с другом и с педагогом. Одним из основных педагогических инструментов является технология деятельностного метода. Суть его заключается в том, что учащиеся не получают знания в готовом виде, а добывают их сами в процессе собственной учебной деятельности. В результате школьники приобретают личный опыт математической деятельности и осваивают систему знаний по математике, лежащих в основе современной научной картины мира. Но, главное, они осваивают весь комплекс общеучебных умений, ключевых компетенций и умение учиться в целом.

В структуре учебной деятельности направленной на освоение новых знаний можно выделить два основных шага: чтобы чему то научиться, нужно сначала понять, что я не знаю и не умею (1 шаг), а затем самому найти способ (2 шаг). Фиксация знания о «незнании» возможна только тогда, когда ученик сам попробует что-то сделать – выполнит пробное действие и зафиксирует место и причину затруднения. Самостоятельное приобретение знаний характеризуется умением ставить цели, планировать деятельность по достижению цели, выполнять действия направленные на реализацию плана, контролировать и оценивать процесс и результат учебной деятельности.

[2, с 4]

Проектно-исследовательская технология. Метод проекта – это инновационная технология обучения, при которой обучаемые приобретают новые знания в процессе поэтапного, самостоятельного или под руководством учителя, планирования, разработки, выполнения и продуцирования постоянно усложняющихся проектов-заданий.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность обучаемых — индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Этот подход органично сочетается с групповым подходом к обучению.

Метод проектов всегда предполагает решение какой-то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, средств обучения, а с другой - интегрирование знаний, умений из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей. В результате выполнения проектов должен быть конкретный результат, готовый к внедрению. Чтобы добиться такого результата, необходимо научить обучаемых самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, привлекая для этой цели знания из разных областей.

Результаты выполненных проектов должны быть, что называется, «осязаемыми»: если это теоретическая проблема-то конкретное решение, если практическая – конкретный результат. [3, с 19-20]

В начальной школе введение младших школьников в проектную деятельность начинают с предусматривающих изготовление простых изделий индивидуальных проектов, которые постепенно заменяются групповыми. Дети выполняют проект пошагово. Необходимы постоянные консультации. В основной школе у детей множество своих идей – этот возраст самый активный в отношении проектной деятельности. Поэтому ребенку нужно помочь включиться в выполнение проектов разных видов. [3, с 29]

В ходе педагогического процесса проектное обучение помогает сформировать проектировочный стиль мышления учащихся, который соединяет в единую систему теоретические и практические составляющие деятельности человека. [3, с 62]

Критическое мышление.

Что преследуем мы в преподавании: чтобы дети заучили «концепции» или чтобы они знали, что делать с этими понятиями? Второе положение требует того, чтобы обучающиеся подвергали сомнению изложенное и ставили вопросы, чтобы затем заняться поиском ответов на них. Развивать навыки критического мышления – сложная задача. В американской психологии считается, что умственные способности человека построены так, что познавательный процесс переходит от уровня к уровню- от простого к сложному. По Таксономии Блума это выглядит так.

Таксономия представляет собой упорядоченную систему из шести последовательных целей, которые должен реализовать педагог, чтобы добиться полного усвоения знаний учеником.

1. Знание.
2. Понимание
3. Применение.
4. Анализ.
5. Синтез.
6. Оценка.

При выполнении заданий, обсуждении в целом той или иной проблемы, учитель должен продумать деятельность учащихся так, чтобы у них была возможность пройти все эти уровни. Насколько привычны к этому учителя и обучающиеся можно определить на уроке по вопросам, которые звучат при обсуждении. В соответствии с уровнями, указанными выше, вопросы представляются как низкого, так и высокого порядка. Вопросы низкого порядка – это конкретные вопросы, предполагающие механический и незамедлительный ответ, потому что они находятся на поверхности изучаемого материала. Вопросы же высокого порядка требуют того, чтобы мы подумали и поразмыслили, прежде чем дать ответ. Вопросы особенно важны в развитии критического мышления. Для того, чтобы звучали в классе вопросы разного порядка необходимо не только обучать этому, но создавать среду для этого. [4, с 14-15]

Примеры заданий по технологии деятельностного метода.

Школа «Armys school» сравнительно молодая, существует с 2018 года, но уже можно наблюдать устойчивое качество знаний. Школа использует технологию деятельностного метода обучения. На примере возьмем параллель третьих классов.

3 класс	2018-2019г.г.	2019-2020г.г.	2020 – 2021г.г.
«Б»	92	89	87
«В»	90	87	84
«Г»	91	87	85

1. Мотивация к учебной деятельности.

На доске эпиграф к уроку. Как вы его понимаете, согласны ли с ним? Под этим девизом проведем наш урок.

2. Актуализация знаний и фиксация индивидуального затруднения в пробном действии.

Тренинг вычислительных навыков. Устное решение задач. Пробное действие. Реши задачу. Что нового и неизвестного встретили в ней? В чем затруднение?

3. Выявление места и причины затруднения.

Чем данная задача отличается от предыдущих задач? Почему возникло затруднение?

4. Построение проекта выхода из затруднения.

Какова цель дальнейшей деятельности? Что вам может помочь? Решение задачи.

5. Реализация построенного проекта.

Работа с таблицей и рисунком задачи. Вывод. Что нам помогло прийти к выводу?

6. Первичное закрепление с проговариванием во внешней речи.

Составьте задачу. Используя алгоритм, реши задачу.

7. Самостоятельная работа с самопроверкой по эталону.

Самостоятельно реши задачу. Проверь по эталону.

8. Включение в систему знаний на повторение.

9. Рефлексия учебной деятельности на уроке.

Достигли ли мы, поставленной цели? Оцените свою работу.

Домашнее задание.

Примеры проектов в начальной школе ученика 3 класса Демичева Артемия.

Тема проекта	Аннотация
Зависимость дальности полёта бумажного самолёта от длины и ширины крыла	С помощью исследования определить, как зависит дальность полета бумажного самолёта от длины и ширины его крыльев. Ученик делает различные модели бумажных самолетов и приходит к определенному выводу.
Школьная жизнь во время пандемии	В процессе исследования, эксперимента и анкетирования учащихся школы, можно создать в социальных сетях видео ролик и памятку о мерах предосторожности нового и до этого неизвестного вируса COVID-19.

Примеры заданий по уровням «Таксономии Блума»

Для определения уровня достигнутых ребенком используется «Рубашка Блума» и разноцветные пуговицы.

1. Знание. Знания конкретных данных. Знание терминологии.

Что такое имя существительное? Как изменяется имя существительное? Сколько падежей имеет? Что называется склонением?

2. Понимание. Переложение. Интерпретация.

Определи род имен существительных. Обозначить падежи имен существительных. Написать имена существительные в три столбика по склонениям. Просклоняй существительное книга. Выдели окончания. Подчеркни правильное утверждение.

3. Применение. Обобщить, установить связи.

Подчеркни существительные, которые употребляются только в единственном числе. Подчеркни существительные, которые употребляются только во множественном числе. Найди и подчеркни лишнее слово с шипящей на конце. Выдели окончания имен существительных 1-го склонения. Замени одним словом. Вставь пропущенное слово МЕТРО (несклоняемое существительное).

4. Анализ. Выполните проверку. Сравните с эталоном, проанализируйте. Выясните, на каком этапе были допущены ошибки. Аргументируйте.

5. Синтез. Придумать и составить три предложения с существительными первого, второго и третьего склонения по порядку. Докажите, что существительные подобраны верно и предложения составлены правильно. Прочитайте правило определения склонений.

6. Оценка. Написать сочинение миниатюру по опорным словам – существительным. Выполните взаимопроверку.

Преимущества этих технологий состоит не только в усилении роли и удельного веса самостоятельной работы учащихся, но и нацеленности технологий на развитие творческого потенциала личности, индивидуализации и дифференциации учебного процесса, содействие эффективному самоконтролю и самооценке результатов обучения.

Приоритетом обучения должно стать не освоение учениками определенного объема знаний, умений и навыков, а умение школьников учиться самостоятельно, добывать знания и уметь их перерабатывать, отбирать нужное, прочно их запоминать, связывать с другими.

Широкое внедрение инновационных технологий создают условия для повышения качества обучения, познавательной активности и учебной мотивации школьников.

Литература:

1. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы / <http://adilet.zan.kz/>
2. Казахский национальный педагогический университет имени Абая/ Урок в современной начальной школе/ 2012/ с. 4
3. А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина. Учебный проект в школе: высокий педагогический результат/2019/ с. 19 -20
4. С. Мирсеитова. Обучение как поиск и поиск для обучения./ Формы и методы развития критического мышления обучающихся/2011/с. 14-15
5. Учебные цели согласно таксономии Блума сборник заданий и упражнений NIS
6. Сеть творческих учителей /ИКТ в начальной школе - <http://www.it-n.ru>

ОСОБЕННОСТИ ВЫПОЛНЕНИЯ НАУЧНЫХ И ТВОРЧЕСКИХ ПРОЕКТОВ УЧАЩИМИСЯ СРЕДНЕГО ЗВЕНА В РАМКАХ ОБНОВЛЁННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ТОКАРЕВА Юлия Владимировна, ЧИКАНКОВА Анна Николаевна, ГОЛЯНДИНА Юлия Александровна

КГУ «Школа- лицей №1», КГУ «СОШ № 88»
Карагандинская область, Сарань, Караганда, Казахстан
julija_funt@mail.ru, may118@mail.ru, anna_chikankova@mail.ru

Аннотация

XXI ғасырдың негізгі педагогикалық технологияларының бірі бола отырып, жоба жасау әдісі орта буын оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда және өзін-өзі жетілдіруде ерекше орын алады. Бұл технология оқу орындарында оқу-тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік беретін зерттеу, іздеу, проблемалық әдістердің жиынтығы. Технологиялық тұрғыдан білім беру - бұл, ең алдымен, оқушының өмірлік маңызы бар жалпы еңбек білімі мен дағдыларын қалыптастыру,

енбекқорлыққа баулу, жалпы және технологиялық мәдениетті игеру қажеттілігі, өз кәсібін анықтауды қамтамасыз ету.

Аннотация

Являясь одной из основных педагогических технологий XXI века, метод проектов занимает особое место в развитии творческих способностей и самореализации учащихся среднего звена обучения. Эта технология, включая в себя совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, что позволяет эффективно организовывать учебно-воспитательный процесс в учебных заведениях. Технологически образовывать учащегося – это, прежде всего, сформировать у него жизненно важные общетрудовые знания и умения, прививать трудолюбие, потребность в овладении общей и технологической культурой, обеспечить профессиональное самоопределение.

Совершенствование системы подготовки специалистов остаётся приоритетным направлением долгосрочной Стратегии «Казахстан -2050». Стратегически определено, что программы общего среднего образования «будут разработаны на основе дифференциации, интеграции и профессионализации содержания образования». Учащимся будет предоставлена возможность «выбирать индивидуальные образовательные программы, в которых особое место отводится творческой деятельности и развитию индивидуальных способностей. Обеспечивается переход от установки на приобретение знаний к овладению систематизированными представлениями о мире, обществе и человеке умению и стремлению самостоятельно и творчески их использовать, расширять и углублять».

Являясь одной из основных педагогических технологий XXI века, метод проектов занимает особое место в развитии творческих способностей и самореализации учащихся среднего звена обучения. Эта технология, включая в себя совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, что позволяет эффективно организовывать учебно-воспитательный процесс в учебных заведениях.

Проектная деятельность основывается на деятельностном, развивающем, личностно-ориентированном подходе в обучении. Н.Ю. Пахомова, Я.С. Быховский, Д.В. Чечель [1;23-24] выделяли основные составляющие характерные особенности учебного проекта:

1. Наличие значимой проблемы в исследовательском творческом плане;
2. Самостоятельная и целенаправленная деятельность учащихся;
3. Теоретическая, практическая и познавательная значимость результатов того или иного проекта.

Наряду с такими образовательными областями как «История», «Информатика», образовательная область «Художественный труд» - обязательная составная часть общего среднего образования, обеспечивающая учащимся необходимый круг технико-технологических понятий, знаний, умений, без которых невозможны полноценное становление личности, её социализация, сохранение, возрождение лучших традиций народной культуры, социальный и экономический прогресс страны.

Технологически образовывать учащегося – это, прежде всего, сформировать у него жизненно важные общетрудовые знания и умения, прививать трудолюбие, потребность в овладении общей и технологической культурой, обеспечить профессиональное самоопределение. Именно уроки художественного труда способствуют развитию логического и образного мышлений, творческой инициативы, навыков конструирования и моделирования, умению грамотно, чётко и аргументировано излагать свои мысли, учат отстаивать свою точку зрения, своё личное видение окружающего мира, а так же формируют трудовые навыки и умение работать в коллективе.

Большие возможности при формировании этих качеств личности даёт выполнение творческих проектов. В рамках выполнения проектов учащиеся могут выбрать различные направления для проведения исследований. В ходе этих исследований учащиеся получают следующие виды информации и знания [2;56]:

- Сведения о наличии материалов и инструментов, их свойств, доступности;
- Сведения об изделии, его технологических свойствах из других областей знаний;
- Сведения о способах производства, как всего изделия, так и отдельных его частей, материалов;
- Сведения потребности человека в данном изделии;
- Сведения о материальных затратах для изготовления конкретного изделия.

Что же такое «проект»? Это творческая работа, выполненная ребёнком самостоятельно - от замысла до готового продукта. Работая самостоятельно над проектом, добывая знания самостоятельно,

анализируя имеющийся материал, разрабатывая алгоритм выполнения того или иного изделия или рисунка, человек учится думать. Это способствует принимать своё индивидуальное решение и уметь обосновать и отстаивать свой выбор. Эта работа помогает развивать логическое мышление, воображение и вместе с тем, искать новые решения. Работа над проектом помогает каждому ребёнку стать умелым исследователем, способным к самостоятельной организации познавательного процесса. А главное - учит креативно мыслить. Учитель должен вооружать учащихся методами осмысления окружающей действительности и методами её преобразования. Метод работы над проектом предполагает, что проектирование выполняется не под опекой преподавателя, а вместе с ним. Этот метод строится не на педагогическом диктате, а на педагогике сотрудничества, когда учитель становится консультантом, опытным руководителем творческой деятельностью учащегося.

Основные принципы проектного обучения и требования к проектным работам можно определить следующими критериями:

- Выявление интересов детей;
- Опора на ранее усвоенный материал;
- Творческая активность;
- Самостоятельность учащихся;
- Практическая направленность проекта;
- Связь с потребностями общества

Творческий проект-это итоговая самостоятельная работа учащихся интеллектуально - практического характера из различных областей деятельности, выполненная под руководством педагога. Творческие проекты могут выполняться учащимися с первого по одиннадцатый класс. Наибольшую актуальность выполнение проектов имеют в профильных и лицейских классах, когда, начиная с пятого класса, учащиеся задумываются о своей будущей профессии. В этот момент очень важно как для учителя, так и для учащегося определить наиболее интересующую его науку и начать продвижение в данной области под руководством учителя и самостоятельно.

Требование к проектам можно разделить на три важные части. Во- первых, организационно- педагогические требования, которые включают в себя следующие компоненты:

1. Логическое продолжение процесса овладения учебным материалом;
2. Комплексное отражение изученных вопросов и практических работ в течение учебного года;
3. Профориентационная и профильная направленность.

Во-вторых, психолого-физиологические требования, которые включают в себя следующие компоненты:

1. Соответствие уровня подготовки учащихся их индивидуальным, возрастным, физиологическим возможностям.

2. Обеспечение санитарно-гигиенических и безопасных условий труда.

В- третьих, технолого - экономические требования, которые включают в себя следующие компоненты:

1. Соответствие материально-техническим возможностям учебных мастерских.

2. Учёт региональных, национальных и местных особенностей.

3. Использование инновационных технологий, а так же экономичность, экологичность, эргономичность, соответствие требованиям дизайна.

Проектную деятельность учащихся можно разделить на три этапа:

- поисково – исследовательский
- технологический
- заключительный

На первом этапе учащиеся проводят исследования, изучают имеющийся материал, осуществляют выбор цели, задач, обоснования проекта и ожидаемый результат. Определяют оптимальный вариант конструкции или формат рисунка, подбирают материал, осуществляют планирование технологического процесса, разрабатывают конструкторско-технологическую документацию.

На втором этапе ребята выполняют технологические операции, предусмотренные технологическим процессом, самоконтролем своей деятельности и соблюдением технологических требований, культуры труда.

На заключительном этапе проводится контроль и испытание изделия, если это предусмотрено задачами проекта, при необходимости корректируется конструкторско-техническая документация,

оформляется пояснительная записка с экономическим обоснованием и экологической оценкой проекта.

Выполнение творческого проекта обязательно завершается его защитой перед аудиторией и компетентным жюри. Такая форма защиты помогает выработать единство требований и подходов к проектным работам со стороны руководителя. Так же способствует стимулированию формирования у учащихся чувства ответственности и вносит в учебный процесс дух здоровой состязательности. Так же это « позволяет не только знакомить коллектив с работой всех, но и сделать учащимися определённые выводы по своей работе в сравнении с другими, включая самооценку, но и помогает им развивать способности отстаивать свои идеи, а маркетинговая часть проекта даёт возможность помечтать о будущем » [3;22]

К моменту защиты учащимся представляется вниманию пояснительная записка. При оценке защиты проекта учитываются такие параметры, как:

- аргументированность выбора темы;
- качество доклада (композиция, полнота представления работы, аргументированность выводов);
- качество ответов на вопросы (аргументированность, полнота, убедительность и убеждённость);
- деловые качества выступающего, ораторское искусство.

Работая над проектом, учащиеся получают возможность перейти от репродуктивного метода постижения материала и вариативно вернуться к повторению ранее изученного материала. Таким образом, учащиеся в данных условиях обучения могут не только углубить, детализировать свои представления о той или иной технологии, но и расставить личностные акценты: понять свои ценностные ориентации, осознать свои представления о мире, свои предпочтения.

Список использованной литературы.

1. Нессонова О.А., Пальчикова В.В. Организация проектной деятельности на уроках технологии – Волгоград. Изд. «Учитель». 2009.
2. Мижериков В.А. Словарь – справочник по педагогике – М.: ТЦ Сфера, 2004.
3. Зорилова Л.С. Духовные идеалы личности: теория. История и современные проблемы формирования. - М.: Просвещение, 1999.

ОНЛАЙН ОҚЫТУДА ТИІМДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

ТУРАНОВ Полат Есалиевич, БИТЕМИРОВА Алия Еркегуловна, ШЫНАЗБЕКОВА Шолпан Сагидуллаевна

М. Қалмырза атындағы №3 мамандандырылған мектеп-интернаты, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті
Шардара, Шымкент, Қазақстан
bitemirova1960@mail.ru

Аннотация

Мақалада онлайн оқыту жағдайында қолдануға болатын әдіс тәсілдер - ZOOM платформасының барлық мүмкіндіктерін қолдану онда ол өте көп, білімгерлердің рефлексиясын тудыру, білімгерлердің жазба жұмыстарын тексеру, - Kahoot-ты қолдану, zoom-да білімгерлерді топқа бөлу арқылы топпен жұмыс жасауды ұйымдастыру, сабақ түсіндіруді презентацияларды пайдалана отырып ұйымдастыру жолдары қарастырылған.

Аннотация

В статье рассмотрены методы и приемы, которые можно использовать в условиях онлайн обучения-использование всех возможностей платформы ZOOM в ней очень много, создание рефлексии обучающихся, проверка письменных работ обучающихся, - использование Kahoot, организация работы в группе путем деления обучающихся на группы в zoom, организация интерпретации уроков с использованием презентаций.

Annotation

The article discusses methods and techniques that can be used in online learning - using all the features of the ZOOM platform in it very much, creating students' reflection, checking students' written works, - using

Kahoot, organizing work in a group by dividing students into groups in zoom, organizing the interpretation of lessons using presentations.

Н.Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасында білім беру жүйесін жан-жақты ақпараттандырып, қашықтықтан оқытудың алғы шарттары айқын көрсетілген. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім беру процесінің барлық қатысушыларының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қол жеткізуін қамтамасыз ету атап көрсетілген. Орта білім беруде оқушы, мұғалім қазіргі ақпараттық технологияларды тиімді қолдана білуі және интернет ақпараттарын пайдалана алуы тиіс. Білім беруді ақпараттандырудың жаңа бағыты – сабақтардың барлық түрін (дәріс, практикалық, зертханалық) online режимінде өткізу болып табылады.

Бүгінгі таңда дүние жүзінде ушығып тұрған эпидемиялық төтенше жағдайға байланысты жаппай (онлайн) қашықтан оқыту мәселесіне көшуге тура келді. Мұғалім мен оқушы, студент енді алшақ отырып, яғни қашықтан жұмыс жасап отыр. Онлайн оқыту- ақпараттық құралдар және ғылыми негізделген тәсілдер арқылы білім алу формасы. Қашықтан оқыту технологиясын қолдана отырып білім берудің мақсаты: сапалы білім беру қызметін алуда азаматтардың мүмкіндіктерін кеңейту; олардың білім қажеттіліктерін тұрғылықты жеріне, әлеуметтік жағдайына, жасына, денсаулығына және өмірдің тағы басқа себептеріне яғни қазіргі эпидемиялық жағдайға қарамастан үздіксіз жалғастыру. Қашықтан оқыту технологиясы –оқу үрдісі кезінде білім алушылар мен мұғалімдер арасында интерактивті өзара іс-әрекетте оқытылып, материалдың негізгі көлемін оқып үйренушілерге жеткізуді қамтамасыз ететін, оқылған материалдарды меңгеру бойынша, сонымен бірге оқу үрдісі барысындағы оқып үйренушілердің өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін ақпараттық технология [1]. Қашықтан оқыту – компьютерлік және телекоммуникациялық технологияларға негізделген оқытудың құралдары мен түрлері, білім беру үрдісінде үздік дәстүрлі және инновациялық әдістер қолданылатын білімді қабылдау түрі болып табылады.

Еліміздегі 3 миллионнан астам оқушының тиісті білім алуын қамтамасыз ету оңай шаруа емес. Бұған дейін ұстаздың қарсы алдында отырып сабақ алған бала алғаш рет компьютер мен смартфонға үңілмек. Ал қашықтан оқытуға “Balapan” (қазақ тілінде) мен “ЕлАрна” (орыс тілінде) телеарнасы да атсалысып жатыр.

Білім және ғылым министрі Асхат Аймағамбетовтің айтуынша, аз уақытта жұмыс тобы құрылып, мамандар жаңа форматтағы білім жүйесінің моделін жасады. “Індет кезеңінде оқу үрдісін ұйымдастыру бойынша уақытша шаралар енгізген көршілес елдердің тәжірибесі, халықаралық тәжірибе зерделенді. Оқушылар үшін 2 мыңнан астам телесабақ әзірленеді. «Қашықтан оқыту» түсінігі оқушы мен мұғалім арасындағы қашықтықтың бар екенін көрсетеді. «Онлайн-оқыту» тақырыбы интернет-байланыс арқылы жүреді. Яғни, мұғалім мен білімгер бір-бірінен бөлек тұрады. Ұстаз тапсырмаларды беріп, оның орындалуын қарап, бағалап, кері байланыс жасап, қайтадан білімгерге жібереді. Білімгер өз кезегінде сабақтарға қатысып, берілген тапсырмаларды орындап, мұғалімге тексеруге жібереді. Бас кезінде айтарлықтай қиындықтар туындады, бірақ ұстаздар үнемі тығырықтан шығатын жол іздеп жүретін адамдар.

Қазіргі уақытта өзіміздің педагогикалық тәжірибемде оқыту саласында болып жатырған өзгерістерді әр сабағымызға енгізу барысындамын. Осылайша білімгерлердің пәнге деген қызығушылықтарын арттыра отырып білімді тереңінен игертуді көздеймін. Ол үшін әрине ұлы педагог К. Д.Ушинский «Әр уақытта ойлап табу, жасап көру, жүзеге асыру, жетілдіру және даму – мұғалім қызметінің негізгі бағыты», -деп айтқандай мұғалімге үнемі тынбай ізденісте болу керек, әр сабақта дәстүрлі білім беру үрдісінен шегініп, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдеріне бет бұруды қолға алу қажет. Сол үшінде әр сабағымды жоспарлау барысында аудиторияның ахуалын, жеке дара білімгерлердің ерекшеліктерін ескере отырып, олардың белсенділігін қалай арттырамын, пәнге деген қызығушылықтарын қалай оятамын және білімге деген талаптарын қалай оятамын деген сұрақтарды ескеремін.

Қашықтан оқу жағдайында мынандай мәселелерді шешуге тырыстық:

- ZOOM платформасының барлық мүмкіндіктерін қолдану онда ол өте көп,
- білімгерлердің рефлексиясын тудыру,
- білімгерлердің жазба жұмыстарын тексеру,
- Kahoot!-ты қолдану,
- білімгерлердің топпен жұмыс жасауын ұйымдастыру,
- сабақ түсіндіруді презентацияларды пайдалана отырып ұйымдастыру,
- оқушылардың өздік жұмыстарын ұйымдастыру, т.б.

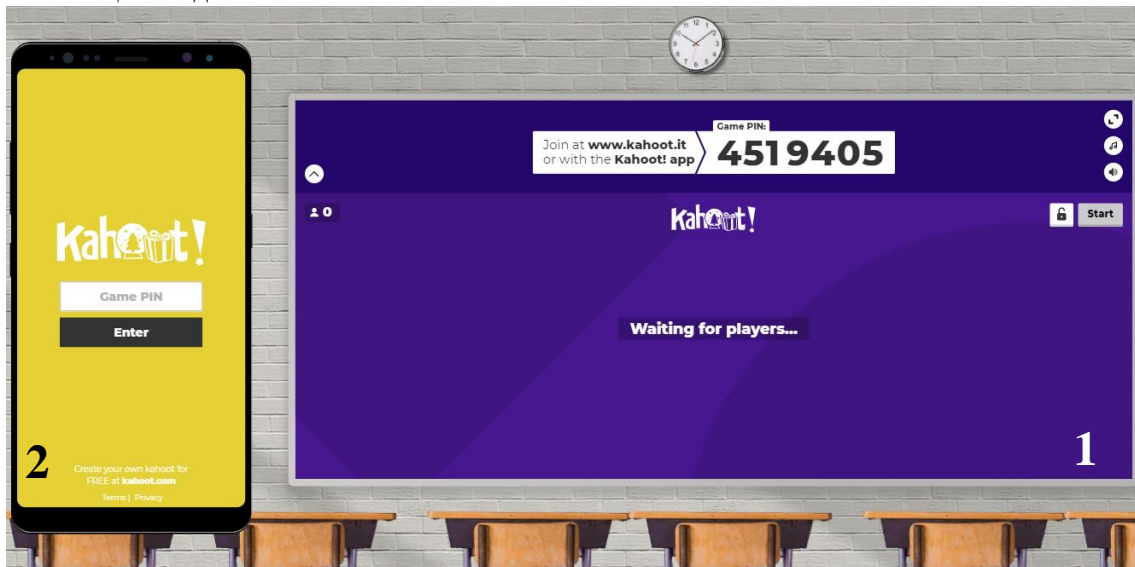
Осы уақыт аралығындағы тәжірибеммен бөлісетін болсам, маған қашықтықтан оқыту ұнады. Бұл уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдану бағытында іздене отырып білімдерімді тереңдеттім. ZOOM платформасымен видеосабак жасауды үйреніп, білімгерлерге шағын сабақтарды түсіндіріп Whatsapp желісі арқылы немесе электронды почта арқылы жіберіп отырдым. Сонымен қатар білімгерлерде үнемі кері байланыс жасап отырды. Осы тұста айта кететін жағдай, білімгерлер үй жағдайындағы қол жетімді құралдармен кері байланыстарын жасады.

Қашықтан оқыту тек білімгерлердің емес, ата-аналардың белсенділіктерін оятқандығын айтуға болады. Қашықтықтан оқыту ұстаз еңбегінің қиын екендігін, оқушы мен ата-анаға ұғындырып, ұстаздың мәртебесі жоғары екендігін дәлелдеді. Ол еңбегімізді біз ұстаздар күнінде жіберілген жүрекжарды тілектерінен, рахмет-алғыстарын айтқан видеороликтерінен байқадық.

Қорыта айтқанда, қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болса, оны ұйымдастыруда ең бастысы электрондық материалдар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Бұл біліктілігі жоғары, зияткерлік және кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық дәрежедегі бәсекеге төзімді қоғам құруға зор көмегін тигізеді.

Біз әр сабақ үшін, әр пән үшін презентациялар, сабақ жоспары, ойындар құрдық. ZOOM арқылы топтық жұмысты қалай ұйымдастыруға болады яғни zoom платформасында топқа бөліп оқыту әдісін меңгеріп оны сабақ барысында қолдандық.

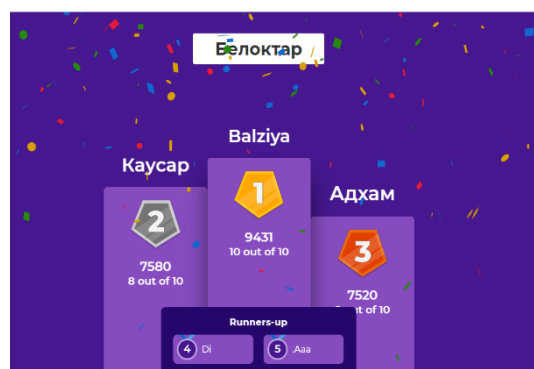
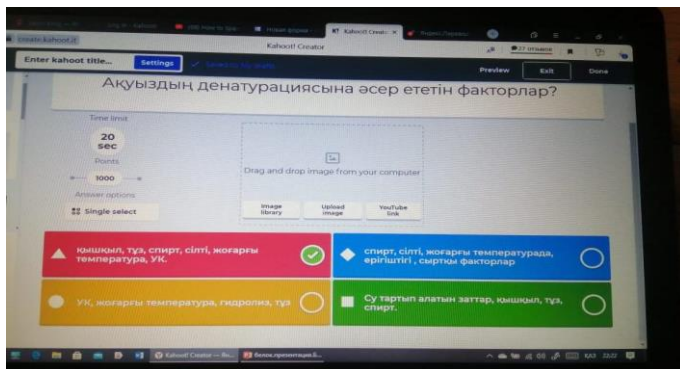
Kahoot – қазіргі кезде танымалдылыққа ие викториналық платформа [2]. Kahoot студенттерге, оқушыларға интерактивті тақта немесе монитор сияқты ортақ экранға жалғана отырып қолданылатын инновациялық технологиялардың бірі. Осы ойын арқылы студенттің жаңа тақырыпты қаншалықты меңгергендігін аздаған уақыт аралығында анықтай аламыз. Алдымен, студент өзінің смартфоны арқылы интерактивті тақта немесе монитормда көрсетілген идентификатор жасырын сөзі арқылы ойынға қосылады.

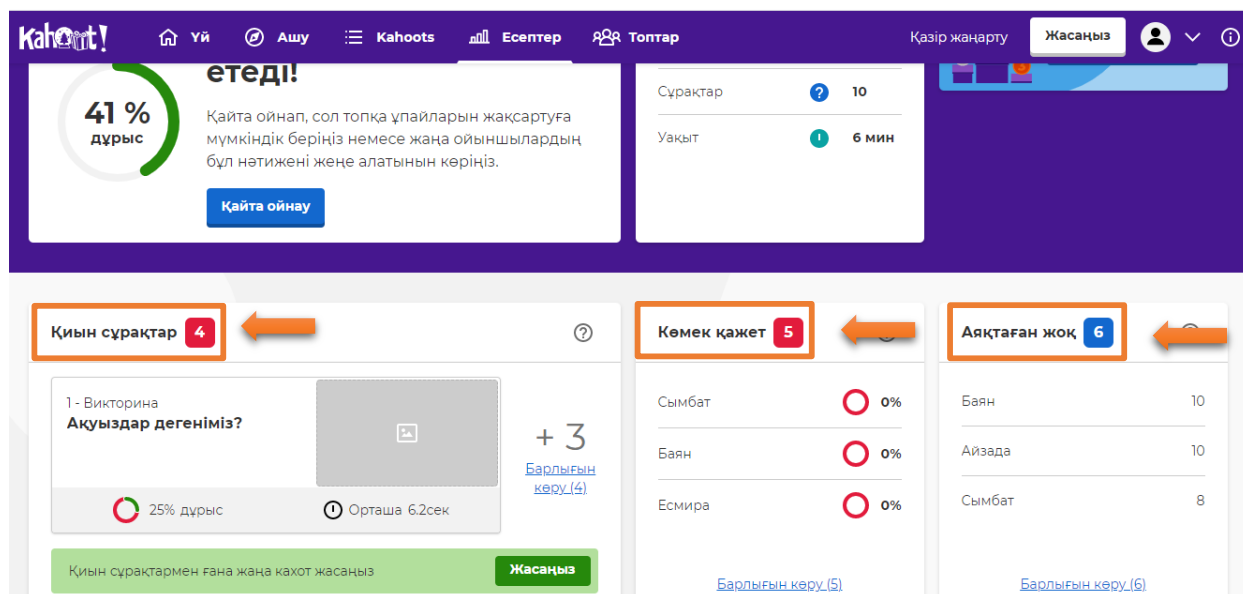
1 – сурет. Kahoot ойының жалпы көрінісі. (1-интерактивті тақта, 2 –студенттің, оқушының смартфоны)

Kahoot ойының тиімді тұстары:

- Уақытты тиімді пайдалану;
- Студенттерді, оқушыларды берілген уақыт ішінде тез шешім қабылдауға үйретеді;
- Қазіргі қашықтықтан оқыту Zoom, Skype сынды платформаларда қолдануға өте тиімді;
- Әділ, әрі тиімді бағалау, яғни ойын соңында қатысушылардың жинаған балдарын білуге болады;
- Ойын аяқталғаннан кейін әрбір сұраққа анализ жасауға болады;

2-сурет. Химиядан «Ақуыздар» тақырыбын талдау барысында Kahoot-ты қолдану сәтінен үзінділер берілген:

3-сурет: «Ақуыздар» тақырыбында қолданылған Kahoot! – қа анализ.

Жоғарыда айта кеткендей, Kahoot!- ты ойнап болғаннан кейін анализ жасай аламыз. Яғни, студенттердің қандай сұрақтардан қателескенін, қандай сұрақтар қиындық туғызғанын барлығын білсек болады. Бұл дегеніміз әр студентті жеке бағалаудың таптырмас жолы.

Kahoot платформасының артықшылығы, платформадан өзіңізге керек тақырыптарға сәйкес дайын викториналарды табуға болады.

Қорыта айтқанда, онлайн, қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болса, оны ұйымдастыруда ең бастысы электрондық материалдар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Бұл біліктілігі жоғары, зияткерлік және кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық дәрежедегі бәсекеге төзімді қоғам құруға зор көмегін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Журнал «Информатика и образование». -2006. -№7. -Б.41-45.
2. <https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Kahoot>

LESSON STUDY: 7-8 СЫНЫПТАРДАҒЫ ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ЭМОЦИОНАЛЫҚ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛАЙ АНЫҚТАУҒА БОЛАДЫ?

УИТҚЫБАЕВА Нұржанат Береновна, КАСЫМОВА Қарлығаш Елтаевна

Физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

kasymova_k@ast.nis.edu.kz

Мектепке жаңадан келген 7-сынып оқушыларын қазақ тілі пәні бойынша сабақты қабылдау деңгейі, қабілеті, дарындылығын анықтау кез-келген мұғалімді ойландыратын мәселе болып

табылады. Сыныптағы 24 оқушы тақырыпты қалай қабылдап отыр? Олардың деңгейлері қандай? Сол деңгейлерге байланысты тапсырмаларды қалай құрастыруға болады? деген сұрақтар әр мұғалімді мазалайтыны анық. Осындай мәселелерден кейін зерттеу сұрағымды анықтап алдым. **«7-8 сыныптардағы дарынды оқушылардың әлеуметтік және эмоциялық қажеттіліктерін қалай анықтауға болады?»**

Дарынды балалардың ең алдымен зияткерлік, тұлғалық сипаттамалары және эмоциялық қажеттілігі қандай?

Дарынды балалардың зияткерлік және тұлғалық сипаттамалары

✓ ерекше ойлау қабілеті;	✓ сөйлеу және оқу дағдысының ерте дамуы;
✓ ақыл - ой қызығушылығы;	✓ көрегенділік;
✓ жылдам меңгеру қабілеті;	✓ әзіл-оспақты түсіне білу сезімі дамыған;
✓ бір немесе бірнеше салада дамыған танымдық қабілеттердің анықталуы;	✓ ойлауды ынталандыру қажеттілігі;
✓ аралас ойлау түрлері;	✓ дәлдік және логикалық ойлау қажеттілігі;
✓ назардың ұзақ сақталуы;	✓ табандылық;
✓ дәстүрлі емес ойлау жүйесі;	✓ жалпы қабылданған шындықтың өзгермейтіндігіне күмән келтіру;
✓ әділдікке жақын болуы;	✓ интроверсияға жақын болуы;
✓ өз іс-әрекетіне есеп беру;	✓ ерекше сезімтал;
	✓ өзін - өзі қатты сынау;

Дарынды балалардың интеллектуалдық және жеке эмоционалдық мінездемелері:

- оқу мен жазу дағдысының ерте дамуы;
- қызығушылық;
- оқуға жоғары құштарлық;
- ұзақ уақыт назарын шоғырландыра алуы;
- стандарттан тыс ойлау;
- ойлауын ынталандыру қажеттілігі;
- әр түрлі ойлау түрлерінің ықпалдасуы ;
- әділдік сезімінің жоғары болуы;
- дамыған өз жұмысының рефлексиясы;
- әзілдеу сезімі дамыған;
- табандылық;
- өзін-өзі сынаудың жоғарылығы;
- мінсіздікке ұмтылу;
- сәтсіздіктің қорқынышы ;
- тәуекелділіктің қажеттілігі;
- төзімділік;
- басқаларға деген сезімталдық;
- қабылданбай қалудан қорқу.

Мен осы зерттеу сұрағын қалай жүзеге асырдым? Ең алдымен сабақ беретін 7 «С» сынып оқушыларының зияткерлік, тұлғалық сипаттамаларын анықтау үшін мектеп психологімен бірлесе анықтадым.

1. Бақылау тәсілі: Гарднер көптік интеллект тестісі пайдаланылды. Сыныптағы оқушы саны - 24, тест жазған оқушы саны -20

2. «Кілтті» пайдалану арқылы, нәтижелер шығарылып, топтастырылды. Сол арқылы кестеге салынды.

Сынып бойынша жеке оқушының әлеуметтік және эмоциялық қажеттіліктерін анықтау кестесі

Оқушы	С-1	С-2	С-3	С-4	С-5	С-6	С-7	С-8	С-9	С-10	С-11	С-12	С-13
1	40	60	70	90	70	60	60	90	40	60	70	90	100
2	60	70	80	80	80	70	60	50	20	50	100	80	20
3	30	20	30	20	30	60	10	20	30	30	30	70	20
4	80	50	70	50	30	60	100	70	40	60	90	60	40
5	60	100	70	90	80	100	80	100	100	40	90	100	70
6	60	50	80	30	80	40	100	60	50	40	100	40	70
7	90	70	70	80	70	60	90	100	70	70	80	70	60
8	40	50	50	60	40	60	60	60	50	40	40	30	40

9	50	40	50	60	60	60	50	60	40	20	40	100	20
10	50	90	80	80	70	60	70	80	90	60	90	60	20
11	30	30	20	30	50	50	80	50	30	50	70	30	50
12	60	40	40	60	60	50	90	40	50	80	80	60	20
13	30	60	10	50	10	30	40	50	20	10	50	10	50
14	60	40	100	10	50	40	70	90	50	40	60	60	50
15	60	100	70	60	40	70	80	70	80	70	30	80	80
16	70	50	60	70	80	70	80	100	60	50	70	40	80
17	50	60	60	40	50	40	60	40	20	70	30	50	30
18	40	50	50	60	40	60	60	60	50	40	40	30	40
19	60	40	100	10	50	40	70	90	50	40	60	60	50
20	60	100	70	60	40	70	80	70	80	70	30	80	80
Жалпы ортақ балл	54	58	59,4	56,4	56	58	69	64	49	49	66	61	48,2

Мұнда әр оқушының жеке нәтижесі жазылды. Сол нәтижелерге қарай отырып, бір сыныптың ішіндегі оқушылардың интеллект түрлеріндегі әрдеңгейлігі анықталды.

➤ 1 Секция – табиғи және рухани интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 54 баллды құрады.

➤ 2 Секция – музыкалық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 58 баллды құрай отырып, сыныптың оқушыларының музыкалық қабілеті жоғары екенін байқатты. Соның ішінде жоғары балл жинаған оқушылардың музыкалық дарыны мектеп өмірінде әлі толық ашыла қоймаған. Сыныпқа жалпы музыкалық жанрдағы шығармаларға талдау жүргізу тапсырмаларын беру тиімді болуы мүмкін.

➤ 3 Секция – логикалық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 59,4 баллды құрайды. Сынып оқушыларының жалпы логикалық ойлау қабілеттерінің жоғарылығы – оларға ұсынылатын тапсырмалардың ойлануға жетелейтін болуын талап етеді.

➤ 4 Секция – тұлғааралық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 56,4 балл. Оқушылардың өзгелермен қарым-қатынасқа түсу, бірлесіп жұмыс істеу дағдылары орта деңгейде. Бұл сыныпқа тиімді қарым-қатынасқа түсіруге итермелейтін бірлескен, топтық тапсырмаларды беру арқылы тұлғааралық интеллект деңгейін жоғарылатуға болады.

➤ 5 Секция – моторлы-қозғалыс интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 56 баллды құрады. Орта деңгей сыныптың ойлауға арналған тапсырмалармен қатар, үлгілер мен модельдер жасау, қозғалысқа бейімделген жұмыстар жасауда да жетістікке жете алатынын анықтауға мүмкіндік береді.

➤ 6 Секция – вербалды – лингвистикалық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 58 балл. Сынып оқушыларының тіл үйренуге деген бейімділігін сабақ мақсатына тиімді пайдалануға болады.

➤ 7 Секция – тұлғаишілік интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 69 балл. Сыныптың алдыңғы нәтижелері көрсеткендей, ішкі дүниесін терең түсінетін балалар жалғыз, дара жұмыс жұмыс істеуді көбірек ұнатады. Өздерінің күшті, әлсіз жақтарын нақты, анық бағалайтындықтан, жеке жұмыстың түрін тиімді ұйымдастыруға болады.

➤ 8 Секция – визуалды-кеңістіктік интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 64 балл. Сыныптың басым бөлігі визуалдық қабылдау арқылы тапсырмалар орындауда жетістіктерге жетуі ықтимал. Оларға кестедегі деректерді өңдеу, жобалау жұмыстарын үйлесімділікте ұсынған дұрыс.

➤ 9 Секция – ақындық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 49 балл. Техникалық пәндерге бейімділігі анық байқалатын сынып оқушыларының тілдік дағдыларын жетілдіру мақсатында, ақындық интеллектіні дамыту үшін шығармашылық тапсырмалар берілуі қажет.

➤ 10 Секция – әртістік интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 49 балл. Сынып рольдік ойындарды өз деңгейінде орындауда ортадан төмен деңгейде. Жетілдіруге арналған тапсырмалар беруге болады.

➤ 11 Секция – аспаздық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 66 балл. Сыныптағы тест тапсырған 17 оқушының 13-і қыз бала екенін ескерсек, аспаздық интеллектінің жоғары болуы заңды сияқты.

➤ 12 Секция – спорттық интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 61 балл. Нәтижелерге қарай отырып, спортқа бейім оқушылардың көп екенін анықтауға болады. Қызығушылығы мен бейімін пәнаралық интеграция арқылы тиімді дамытуды көздеу керек.

➤ 13 Секция – математикалық және зерттеушілік интеллектінің сынып бойынша деңгейі – 48,2 баллды құрайды. Сыныптың тест тапсырған кезеңдегі математикалық қабілеті ортадан төмен.

Бұл жалпы сыныптың бұл интеллект түрінің төмендігін көрсетпейді. Есептеуге бейімделген тапсырмаларды көп беруге болады.

Тестілеу нәтижелерін құрылымдап және тест өткізу нәтижесі бойынша қорытынды.

Қорытынды

Сыныптың ішінде математикалық-зерттеушілік қабілеті жоғары 3 оқушы, логикалық интеллектісі өте жоғары 2 оқушы анықталды, 80 балл деңгейінде 5 оқушы бары белгілі. Жалпы сыныптың математикалық-зерттеушілік деңгейі бойынша деректі сұрақтар қою, тізбектелген логикалық сауалдар мен мәселені шешуге бағытталған жұмыстар жүргізілуі тиіс.

Спортқа бейімділігіне байланысты оқушыларға қозғалмалы тапсырмалар (Айналмалы бекет, сергітудің қозғалысты түрі) беру жиілігін көбейту керек.

Лингвистикалық интеллекті 100 деңгейіндегі 1 оқушы анықталды. Сол оқушының көмегімен, тұтас, тұтас емес мәтіндерді құрауда, интонацияны талап ететін тапсырмаларда сыныптың жалпы белсенділігіне әсер етуге болады. Шығармашылық тапсырмаларды орындауға сабақтан тыс уақытта тарту керек. БАҚ мен белгілі блог-сайттарға тіркеу арқылы, шығармашылығымен бөлісу тиімді.

Визуалды-кеңістіктік интеллектісі жоғары деңгейде дамыған 9 оқушыға тапсырмаларды сызба мәтін күйінде өңдеу үшін беруді жоспарлау қажет.

Ақындық, поэтикалық интеллектінің дамытылуы үшін (100 жинаған 1 оқушы) «ұйқасты тіркестер» (буриме) мен «өлең» тапсырмаларын берген дұрыс.

Өртістік қабілеті анықталған оқушылар – салыстырмалы түрде басқа интеллект түрлеріне карағанда аз. Рольдік ойындар мен роль үлгілерін мейлінше аз қолдану тиімді. Аналитикалық ойлауға итермелейтін тапсырмалар тиімді шешім бола алады.

Жалпы кесте бойынша, сыныптың тұлғашылық интеллектісі ең жоғарғы ортақ балл 69-ды құрайды. Расымен, сыныптың көпшілік оқушылары жеке жұмысты көбірек орындауды қалайды. Топтасуда бір көшбасшыға бағынудан бас тартады, іштей әлсіз қарсылықтар көрсетеді. Сыныпта айқын анықталған 7 көшбасшы бар. Тапсырмаларды топтастырып бергенде, осы ерекшелік ұдайы ұстаз тарапымнан ескеріліп отырады.

Тест нәтижелері өзгермелі болғандықтан, болашақта басқа да интеллект түрлерін анықтайтын тест үлгілерімен жұмыс жасау арқылы, сынып оқушыларын басқа қырынан тануға, «табуға» жұмыстар жасалады.

Дарынды оқушылардың ынтасын арттырудың тәсілдері:

- проблемалық жағдаяттар туғызу;
- тұлғаның жеке танымдық қабілеттері мен қажеттіліктеріне ерекше назар қою;
- уақытты сындарлы пайдалану;
- эмоциялық көңіл күй;
- үдеріске ерекше назар қою (нәтижеге емес);
- олардың істей білу деңгейінің - қызығушылықтарына сәйкес келуі.

Егер дарынды оқушылардың зияткерлік және эмоциялық қажеттіліктері қанағаттанбаған жағдайда немесе олар үйден, мектептен немесе қоғамдастықтан қолдау алмайтын болса, олар орта мектептен тыс оқуда табысқа жетуі мүмкін емес.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Сапалы зерттеуді қалай сапалы жүргізуге болады: әдістемелік ұсыным / А.А.Ошақбаева. – Астана «НЗМ» ДББҰ ПШО, 2016.
2. Балалар мен жасөспірімдердің дарындылық психологиясы / Ред. Н.С. Лейтита М.: «Академия» баспа орталығы, 1996. - 416 б.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ МЕН МӘДЕНИЕТТІҢ БАЙЛАНЫСЫ

УСЕНОВА Гульзира Рамазановна

«Уәлиханов ауылшаруашылық колледжі» КММ

Солтүстік Қазақстан облысы, Уәлиханов ауданы, Қазақстан

usenova88.88@mail.ru

Тәрбие де, білім де бөлінбейді.
Білімді бермей тәрбиелеу мүмкін емес,

кез-келген білім тәрбиелік тұрғыдан әрекет етеді.

Л. Н. Толстой

Біз ХХІ ғасырда өмір сүріп жатырмыз. Инновация және интеллект ғасырында. Дәл осы интеллект қоғам дамуының қозғаушы күші, жаңғыру кепілі болып табылады. Алайда, бүгінгі таңда экономика мен өндірістегі өзгерістер туралы ғана емес, білім берудегі өзгерістер туралы да айту керек. Қазіргі заманғы қазақстандық білім инновациялық, яғни дамушы қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға дайын екенін атап өткен жөн. Бірақ қоғамның өзі жаңа білім мен дағдыларды тұтынуға дайын ба?

Кез келген мемлекеттің, ұлттық дамуының көрсеткіші мәдениет болып табылады. Сонда қазақстандық инновациялық білім берудің заманауи мәдениетпен байланысын түсіну қажет. Міне, осы тұста сұрақ қою қажет, қазіргі заманғы білім беруді қазіргі заманғы қазақстандық мәдениеттің бір бөлігі деп санауға бола ма?

Сұраққа жауап беру үшін қазіргі мәдениеттің негізгі тенденцияларын анықтау керек, алдымен жастар мәдениетіне баса назар аудару керек.

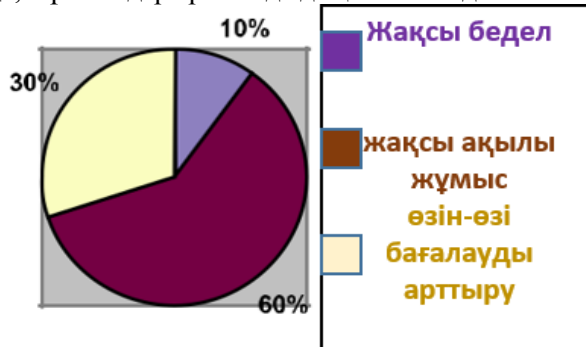
Жастар мәдениеті-бұл жастардың физиологиялық үдеуі олардың әлеуметтену кезеңінің ұзақтығының күрт артуымен (кейде 30 жасқа дейін) бірге жүретіндігіне байланысты пайда болатын ерекше құбылыс, бұл дәуірдің талаптарына сәйкес келетін білім мен кәсіби дайындыққа уақытты көбейту қажеттілігінен туындайды. Бүгінгі таңда жасөспірім бала болуды ерте тоқтатады (психофизиологиялық дамуы бойынша), бірақ әлеуметтік мәртебесі бойынша ол ұзақ уақыт бойы ересектер әлеміне жатпайды.

Жастық шақ-бұл экономикалық белсенділік пен тәуелсіздікке әлі толық қол жеткізілмеген уақыт. Психологиялық тұрғыдан алғанда, жастар ересектер әлеміне, ал әлеуметтанулық тұрғыдан жасөспірімдер әлеміне жатады. Егер біліммен қанықтыру мағынасында адам әлдеқайда ертерек жетілсе, онда қоғамдағы позиция, өз сөзін айту мүмкіндігі – оның жетілуі кейінге қалдырылады. "Жастар" феномен және индустриалды қоғам құрған әлеуметтанулық категория ретінде ересектер институттарына айтарлықтай қатыспаған кезде психологиялық жетілуімен сипатталады.

Алайда, қоғамға жастар мен оның мәдени құндылықтары мен ересектер институты қажет, оны өз көзқарастарымен тартып, оның мүдделері мен мақсаттарын білуі керек. Бұл жерде жас ұрпақтың мүдделері мен оның білімге қатынасын анықтау міндеті тұр. Осыған байланысты "Мәдениет және білім" әлеуметтік сауалнамасы әзірленіп, өткізілді. Мақсаты-жастардың білім берудің маңызын бағалауының айқын сипаты. Әлеуметтік сауалнамаға "Уәлиханов ауыл шаруашылығы колледжі" КММ-нің 45-ке жуық студенті қатысты. Сауалнамаға 3 сұрақ қойылды:

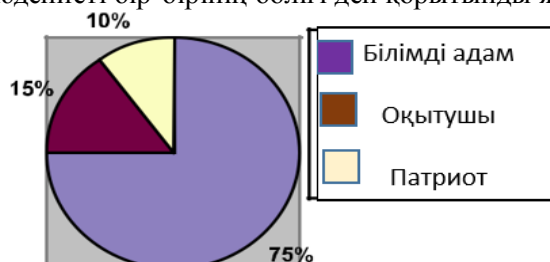
1. Адамға білім не үшін қажет?

45 респонденттің 60% - ы болашақта беделді мамандық алу үшін білімді қажет деп санайды, 30% - ы өзін-өзі бағалауды көтеру үшін оқу қажеттілігін көреді, қалған 10% - ы білімнің маңыздылығын құрдастарының арасында да, мұғалімдер арасында да қажетті беделге ие болу әдісі ретінде анықтайды.

2. Мәдени адам деген кім?

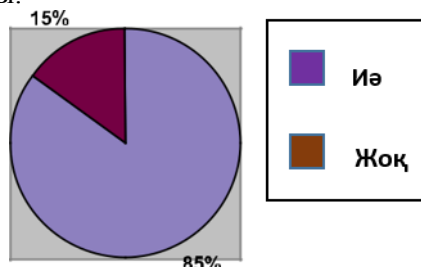
Осы сұрақтың жауабына байланысты жастар өкілдері мәдениетті адам, білімді адам, яғни білім алатын немесе ие болатын адам деп санайды, бұл оқушы, мұғалім, студент және т.б. демек, осының негізінде білім мен жастар мәдениеті бір-бірінің бөлігі деп қорытынды жасауға болады.

3. Қазіргі заманғы мәдениет пен инновациялық білім байланысты ма ?

Бұл сұрақ жоғарыда айтылғандардың екеуін қорытындылайды және оның нәтижесі қазіргі заманғы мәдениет пен білімнің өзара әрекеттесуіндегі жас ұрпақтың хабардарлығын көрсетеді. Респонденттер бұл байланысты осы екі элементтің қолайлы дамуын тудыратын сапалы ынтымақтастық ретінде бағалайды.

Осылайша, жастар мәдениеті мен білім бір-бірімен тығыз байланысты және өзара әрекеттеседі. Бұл өзара іс-қимыл саналы болғаны қуанышты. Әрине, білім мен мәдениеттің өзара байланысы әлеуметтік ғылымдар аясында дәлелденген және білімді тұтынатын қоғам – студенттер мұны түсінуі маңызды болды. Дегенмен, тәрбие мен білім беруді біріктіретін Л. Н. Толстойдың эпиграфына жүгіну керек. Мәдениет пен білім берудің мақсаттары - адамды, дәлірек айтқанда оның рухани-адамгершілік құндылықтарын, патриотизм, адамгершілік, толеранттылық сезімдерін тәрбиелеу.

Білім беру процесінде адам мәдени құндылықтарды игереді. Білім мазмұны әр түрлі елдер мен халықтардың мәдени мұрасынан, үнемі дамып келе жатқан ғылымның әр түрлі салаларынан, сондай-ақ адамның өмірі мен тәжірибесінен алынады және үнемі толықтырылып отырады. Білім беру-бұл ұрпақтар жинаған білім мен мәдени құндылықтарды беру процесі. Мәдениет пен білім бүкіл әлемдік қоғамдастықтың басты назарында. Олар әлеуметтік прогресс пен өркениеттің дамуының жетекші факторлары ретінде әрекет етеді. Мәдениет пен білімнің өзара әрекеттесуін әртүрлі аспектілерде қарастыруға болады:

- қоғам деңгейінде, тарихи контексте;
- нақты әлеуметтік институттар, адамның даму саласы немесе ортасы деңгейінде;
- оқу пәндері деңгейінде. Адамның білімі мен білім беру жүйесі олардың қарым-қатынастарының әмбебаптығына байланысты белгілі бір әлеуметтік-мәдени контексте ғана қарастырылады. Білім әлеуметтік-мәдени функцияларды орындайды:
 - тұлғаны әлеуметтендіру және ұрпақтар сабақтастығы тәсілі;
 - қарым-қатынас ортасы және әлемдік құндылықтарға, ғылым мен техниканың жетістіктеріне баулу;
 - адамның жеке тұлға, субъект ретінде дамуы мен қалыптасу процесін тездетеді;
 - адамда руханилықтың және оның дүниетанымының құндылық бағдарлары мен моральдық принциптерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Қазіргі мектептегі білім қарапайым болмауы керек. Мектеп өмірге дайындалмауы керек, ол өзі адам ретінде өмір сүретін ерекше өмір болуы керек. В. С. Библер" мектепте іс-әрекет мәдениетін алдын-ала іс-әрекет ретінде дамыту жүзеге асырылады " дейді, онда оқушы іс-әрекеттің нәтижесіне емес, философтың пікірінше, тікелей іс-әрекет қарсаңында игерген кезде іс-әрекеттің өзіне бағытталған. Сіз онымен дауласуға немесе келісуге болады, бірақ ең бастысы, мектеп адам өмірінің белгілі бір кезеңінде өзін-өзі қамтамасыз етуі керек. Алайда, білім берудің мақсатын анықтаған кезде, білім берудің тәрбиелік сәті бірінші орынға шыққан кезде, мектеп жеке тұлғаның тәрбиесіне емес, жеке адамның өміріне тікелей әсер етуге бағытталуы керек екенін атап өткен жөн, өйткені адам тек адамның күшімен туады, бірақ Библер дұрыс атап өткендей, біліммен жұмыс істей алатын "мәдени адамды" қалыптастыру. оларды түсіну, ойлау, әртүрлі ойлау түрлерімен, әртүрлі мәдениеттердің идеяларымен жұмыс істеуге қабілетті. "Мәдениет адамының" қалыптасуы онда жоғарыда айтылған мәдени қабілеттің қалыптасуын білдіреді, ал оны нақты пайдалану студентті жеке тұлға ретінде қалыптастыруға жетелейді. Бөтен адам, тіпті егер ол мұғалім болса да, адамның жанына "көтерілуге", адамға қол тигізуге деген сұранысы, білімі мен тілегінсіз мүмкін емес және болмауы керек.

Педагогикалық іс-әрекеттің "мәдени адамды" қалыптастыруға бағытталуы педагогикалық кеңістіктің сәулетіне кем дегенде екі жаңа элементті енгізуі керек.

Бірінші жаңа элемент-оқытудың заманауи техникалық құралдары, ең алдымен, барлық қосымшалары бар компьютер. Компьютерлік желіге қосылған жеке компьютер әр оқушының үстеліне (мектепте де, үйде де) тиесілі болуы керек. Бұл бірден мектеп бөлмесінің архитектурасын өзгертуді қажет етеді, өйткені қазіргі заманғы сыныпта техникалық оқу құралдарына орын жоқ. Оқушының орны

бар, мұғалімнің орны бар, бірақ компьютерге, принтерге, теледидарға, бейнемагнитофонға, бейнекамераға, музыка синтезаторына және т. б. орын жоқ. Мүмкін, мектепте компьютерлерге қажеттілік сезілмейді, сондықтан ешкім ол тұруы керек бос орынды көрмейді.

Мектепті қазір компьютерлермен жабдықтау ғана емес, сонымен бірге ұзақ уақыт қаржылық қиындықтарға тап болады, бірақ қаржылық қаражат болса да, мектептің қазіргі кеңістігі жаңа оқу құралдарын игере алмайды. Мұнда мектеп ғимаратының кеңістігіне компьютер мен техникалық құралдарды енгізетін сәулетшілер мен дизайнерлердің жұмысы қажет. Қазір компьютер сынып кеңістігінің құрылымына енгізілген және мектептерде компьютерлік сынып-кабинет ретінде бар. Компьютер мен басқа да техникалық құралдарды мектептің күнделікті өміріне енгізу оқу процесін өзгертеді. Компьютер ақпарат аудармашысы ролінде пән мұғалімін ауыстырады. Қазіргі мектепте білім-ақпаратты беру қажеттілігі жойылмайды, сонымен қатар бұл процесті күшейту қажеттілігі туындайды. Компьютерді пайдалануға, лазерлік дискілердегі ақпаратты, желілердегі ақпаратты пайдалануға және т. б. негізделген оқытудың жаңа технологиялары. оқу ақпаратын игеру процесін бірнеше рет күшейтуге мүмкіндік беріңіз. Сонымен қатар, компьютердің арқасында алынған әр түрлі ақпарат, сіз білетіндей, оқушыны пассивті қалдырмайды, бірақ оны өңдеуге, орналастыруға, байланыс орнатуға және т.б. қатысады. Осындай жұмыстың нәтижесінде оқушының санасында сөзсіз сұрақтар туындайды, оларды талқылауды мұғалім ұйымдастыруы керек, және, мүмкін, бірқатар мұғалімдер, білімнің әртүрлі салалары бойынша мамандар. Содан кейін сабақ, дәлірек айтқанда квази-сабақ, өйткені ол бір пәндік мазмұнмен шектелмейді, оқушы мен мұғалімнің диалогына, оқушылар мен мұғалімдердің бір-бірімен диалогына айналады. Осылайша, педагогикалық қарым-қатынастың асимметриясы жоғалады, өйткені диалогта барлық тараптар тең және сабақтың біркелкілігі жоғалады. Сонымен бірге, ол күрт өзгерсе де, пән мұғалімінің функциясы сақталады, ол қазір студенттермен тікелей жұмыс істемеуі керек, бірақ ол иелік ететін пәнмен, компьютерге арналған оқу бағдарламаларын әзірлеумен, мультимедия үшін тиісті материалдарды таңдаумен және т. б.

Мәдениет мемлекеттің жоспарлары мен бюджеттерінде білім беру ресми түрде қатар жүретін бөлім ғана емес – "мәдениет және білім" болуы керек, Мәдениет оның құрылымын, мұғалімнің іс-әрекетінің логикасын және бүкіл білім беру процесін ұйымдастырудың стратегиясын анықтай отырып, білімнің тәні мен қанына енуі керек.

Қолданылған әдебиет:

1. Конев В. А. Человек в мире культуры // Человек, культура, образование // Арнайы курс бойынша оқу құралы. - Самара: Самара университеті, 1999 (электр.уч)
2. Бордовская Н., Реан А. Педагогика. – М. -2005г, (электр.уч)

БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕГІ «ТЕХНОЛОГИЯ» ҰҒЫМЫ ШЕРЖАНОВА Асима Рымтаевна

№34 ЖББОМ

Қарағанды, Қазақстан

ice-sher70@mail.ru

XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз – белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар. Заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін білікті мамандар ұсынуы маңызды. Оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс...

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың

«Қазақстан халқына жолдауы»,

«Қазақстан — 2050»

«Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ»!

“Технология” ұғымы соңғы кездері ең көп қолданылатын ұғымдардың біріне айналды. Технология ұғымының оқытудың технологиясы, педагогикалық технология, білім беру технологиясы, тәрбие технологиясы, қарым-қатынас технологиясы, даму технологиясы, қалыптасу технологиясы, модульдік технология, топтық оқыту технологиясы сияқты психологиялық-педагогикалық ұғымдармен байланысы саналуан. Жоғарыда аталған технологиялардың қай түрі болмасын, өзінің мәнін анықтап, сипаттама беруді қажет етеді. Қазіргі кезеңдегі ғылыми айналымда “технология” және технологиямен байланысты жеке ұғымдарға берілген анықтамалар баршылық. Алайда білім беру

жүйесінде дәл қазіргі кезеңде жүріп жатқан процестердің технологиясының мәнін ашып, түсіндіретін жалпы анықтама жоқ [1].

“Технология” ұғымы “Техне”- өнер, шеберлік, “logos” – ілім, білім, оқу, ғылым деген мағыналарды білдіретін, грек тілінен енген екі сөзден тұрады. Сондықтан, “технология” терминін қазақ тіліне “өнер туралы ғылым немесе шеберлік туралы ғылым” деп аударуға болады.

“Технология” – бұл қандайда болсын істегі, шеберліктегі, өнердегі амалдардың жиынтығы./Педагогикалық сөздік/

“Технология” – оқушы мен ұстазға бірдей қолайлы жағдай тудырушы оқу процесін ұйымдастыру және жүргізу бірлескен педагогикалық әрекетті жобалаудың жан-жақты ойластырылған үлгісі. /В.М.Монахов/

Бұл ұғымға пәндік саланы сипаттайтын терминдерді қосамыз да кез-келген нақты технологияның мәнін айқындаймыз.

Т.К.Смыковская, Т.Б.Руденколардың пікірінше: “Әдістеме тек бір ғана – оқыту үрдісіне көңіл бөлсе, технология бір мезетте оқу және оқыту үрдісімен қатар жұмыс істейді. Және технология алға қойылған мақсаттың нақты соңғы нәтижесіне кепілдік береді”. Ежелгі философтардың өзі педагогикалық шеберлікті тарату туралы айтқан, ал бұл осы күнгі технологияға жақын. Сондай-ақ, К.Ушинский, А.С.Макаренко да технологиялық рәсімдерді анық көрсете білген [2].

Сырттай қарағанда, технологияның әдістемесі мен оқыту үрдісіндегі әдістемелік және технологиялық әдіс-тәсілдер арасында карама-қайшылық жоқ. Себебі, “оқытудың әдістемесі” ұғымы “білім беру технологиясы” ұғымынан әлдеқайда кең. Дәлірек айтсақ, әдістеме “не үшін, неге және қалай оқыту керек?” негізгі үш сұраққа жауап беруге тырысады. Ал, технолог болса, мақсат белгілі болып, оған жетудің нақты іс-әрекетін, жолдарын анықтау қажет болған сәтте ғана іске кіріседі. Сонымен, Т.Г.Новикованың тұжырымдауынша, технология, негізінен, триаданың үшінші сұрағына, яғни “қалай оқыту керек?” деген сұраққа ғана жауап береді.

Технология ұғымы тар мағынада – бір нақты объектінің технологиясы ретінде және кең мағынада – ғылым саласы ретінде қарастырылады. Егер, технологияны педагогикалық ғылымдарға қатысты алсақ, педагогикалық технология ұғымының мәнін анықтап алу қажет.

Ғылыми–педагогикалық әдебиеттерде педагогикалық технологияның мәнін ғалымдар түрліше анықтайды. Атап айтқанда:

В.А.Беспальконың пікірінше, педагогикалық технология — алдын ала жобаланған оқу-тәрбие процесінің практикада жүйелі әрі бірізді жүзеге асуы;

Б.Т.Лихачевтің тұжырымдауынша, педагогикалық технология — оқыту мен тәрбиелеу құралдарының арнайы формаларының, әдіс-тәсілдерінің, жолдарының жиынтығын анықтайтын психологиялық-педагогикалық нұсқаулар жиынтығы;

В.М.Монаховтың айтуынша, педагогикалық технология — оқытушы мен оқушылар үшін барлық жақсы жағдайлар жасалынғанда оқу процесін жобалау, ұйымдастыру әрі жүзеге асыруда біріккен педагогикалық іс-әрекеттің жан-жақты (ұсақ-түйегіне дейін) ойластырылған моделі;

Дегенмен, барлық анықтамаларға ортақ басты негіз бар. Осы негізді арқау ретінде алып, педагогикалық технологияның мәнін былай сипаттауға болады: “Педагогикалық технологиялар — бұл білімнің басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің; оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдама мен байланысқан міндеттерінің, мазмұнының, формалары мен әдістерінің күрделі әрі ашық жүйелері. Мұнда әр позиция басқаларына әсер етіп, ақыр аяғында оқушының дамуына жағымды жағдайлар жасайды. (М.М.Жанпейісова) [3].

Сонымен бірге, кез келген педагогикалық технология мынадай негізгі әдіснамалық талаптарды қанағаттандыруы тиіс.

Концептуалдық. Әрбір педагогикалық технология оқу мақсаттарына жетудің философиялық, психологиялық, дидактикалық және әлеуметтік-педагогикалық негіздері белгіленген нақты ғылыми концепцияға сүйенуі қажет.

Жүйелілік. Педагогикалық технология әрбір бөлігі өзара тығыз байланыста болатын үрдістің тұтастық логикасымен қамтамасыз етілуі тиіс. Технология басқарылуы тиіс, яғни, мақсат қою, жоспарлар құру, оқу үрдісін жобалау, әрбір этапқа сай диагностика, нәтижелерді түзету мүмкіндігін беретін әдіс-тәсілдердің көп варианттылығы.

Басқаруға оңтайлылық. Диагностикалық болжау жасауға, жоспарлауға, нәтижені өңдеу, өзгеріс енгізу мақсатында әдіс-тәсілдерді кезектеп пайдалану мүмкіндігі болуы керек.

Тиімділік. Қазіргі заманғы технологиялар нәтижелілігі жағынан да, оған кететін шығындар жағынан да тиімді болып, белгілі бір оқыту стандарттарына жетуге кепілдік бере алуы қажет. Технологияның қайта қалпына келтірілуі. Бұл критерий белгілі бір технологияның басқа мекемеде, басқа субъектілермен жүргізіле алуы мүмкіндігін меңзейді.

Қайталауға жарамдылығы. Басқа ұжымда, басқа сабақтарда дәл осы күйде пайдалануға, қолдануға мүмкіндіктің болуы.

Педагогикалық технологияның құрылымы мазмұнды және процессуальды компоненттерден тұрады. Мазмұнды компонентті *тұжырымдамалық* – мақсатқа жету құралдары, оқыту-тәрбиелеу процесінің тиімділігі туралы білімдер жүйесі, *диагностикалық* – педагогтің кәсіби педагогикалық бет пердесі, тұлғаның дербес ерекшеліктері мен оқушылардың дайындық деңгейі, *дидактикалық* – оқыту мазмұны, әдістер, әдістемелік тәсілдер; ұйымдастыру формалары; дидактикалық құралдар құрайды [4].

Процессуальды компонент алдын-ала жобаланған оқу-тәрбие процесін практикаға ендіру болып табылып, оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруды, оқу-тәрбие процесін басқаруды көздейді. Педагогикалық технологияның мазмұнын айқындауға В.Ю.Цитюков талпыныс жасайды. Оның ойынша, педагогикалық технология тәрбиеленушіге педагогикалық ықпал етуді ұйымдастыру бойынша мұғалімнің мәнді кәсіби біліктерінің жүйесін айқындайды, педагогикалық іс-әрекетті технологияландыруды саналы ой елегінен өткізу тәсілін ұсынады. Педагогикалық ықпалды педагогикалық технология қамтамасыз ететін болғандықтан, оның мазмұны педагогикалық ықпал ету құралдарынан тұрады: педагогикалық тіл табысу, педагогикалық баға беру, педагогикалық талап, ақпараттық тілдік және демонстрациялық ықпал. Бұл элементтер атқаратын нақты функциялары мен анықталған кілтті операцияларына сай педагогикалық технологиялардың мәнін құрайды, педагогты тәрбие процесінің субъектісі болатын тәрбиеленушіге ықпал ету үшін қажетті және жеткілікті кәсіби мәнді білікпен қамтамасыз етеді. Бірақ мұнымен педагогикалық технология шектелмейді. Қосымша элементтер – психологиялық климат, топтық іс-әрекет, жасаған қылығына педагогикалық реакция, ортаны ұйымдастыру және т.б. жалпылама немесе жеке сипатқа ие болып, ықпал етудің формаларын түрлендіруді және әрбір мұғалімнің дербестігін сақтауды қамтамасыз ететін әрекеттер қатарына жатады.

Педагогикалық технологиялар қолданылу сипатына қарай дәстүрлі және инновациялық болып бөлінеді.

1. Инновация (латын сөзі *in-v, novis*-жаңа) жаңа, жаңалық, жаңарту дегенді білдіреді.

С.И.Ожегов сөздігі бойынша: инновация – бірінші рет шыққан, жасалған, жуық арада пайда болған, бұрынғының орнын босатып, алғаш ашылған, бұрыннан таныс емес енгізілген жаңалық.

2. Инновация сөзі латын тілінен енген *новый*, яғни аударғанда “обновление-жаңарту”, “новинка-жаңалық”, “изменение-өзгеріс” деген мағынаны білдіреді. /Педагогикалық энциклопедия/.

3. Инновациялық негізін құраушы ұғымдардың – “инновация”, “нововедение”, “новшество”, “новое” т.б қазақша аудармаларын жасаған, Ы.Алтынсарин атындағы білім проблемаларын ғылыми-зерттеу институты әдіскері К.Құдайбергенова болып табылады. Өз еңбектерінде “инновацияны” – нақты қойылған мақсатқа сай салынған жаңа нәтиже деп есептеп, төмендегідей аудармалар жасаған:

“инновация” – жаңарту, “нововедение” – енген жаңалық, “новое” – жаңа, “новшество” – жаңалық, “инновационный процесс” – жаңарту үрдісі. Инновация ұғымын ғалымдар әр түрлі түсіндіреді: жаңалық, жаңаны енгізу, жаңарту үрдісі.

өзгеріс, құрал, әдіс.

“Инновация” ұғымын әр елде әр түрлі түсінген, кейбір мемлекеттерде (АҚШ, Нидерланды) бұл термин кең тараған, ал Арабия, Жапония тәріздес мемлекеттерде кезіктіру мүмкін емес. Сондықтан әр елде бұл құбылысқа қандай көзқарас қалыптасқанын анықтау мақсатымен ғылыми-педагогикалық, техникалық, саяси әдебиеттер мен баспа беттерін зерттей келе, Ресейде, шет елдерде, ТМД елдерінде, Қазақстанда “инновация” ұғымына көптеген анықтамалар берілгенін көреміз.

Т.И.Шамова, П.И.Третьяковалардың еңбегінде “Инновация дегеніміз–жаңа мазмұнды ұйымдастыру, ал жаңалық енгізу дегеніміз — тек қана жаңалық енгізу, ұйымдастыру, яғни инновация үрдісін мазмұнды дамытуды, жаңаны ұйымдастыруды, қалыптастыруды анықтайды, ал “жаңаша” деп жаңаның мазмұны, оны енгізудің әдіс-тәсілі мен технологиясын қамтитын құбылысты түсінеміз” делінген.

Ал А.И.Кочетов “инновация” ұғымына төмендегідей анықтама береді: “көрсетілген деңгейге апаруды қамтамасыз ететін теориялық, технологиялық және педагогикалық іс-әрекеттің біртұтас бағдарламасы”. Алайда, Р.Масырова мен Т.Линчевская мұндай анықтамамен келіспейтіндігін білдіреді. Олардың тұжырымдамасында, “Егер баратын деңгей” алдын-ала көрсетілген болса, ол қандай инновация делінген. В.Кваша мен В.Латиннің пікірлері бойынша “инновация” бұл жаңа үлгілердің бағытындағы нақты әрекет, мөлшердің шегінен шығатын кәсіптік іс-әрекеттің жаңа саналы деңгейге көтерілуі болып табылады. Тәжірибелер көрсетіп жүргендей, кез-келген инновация – мөлшерлі іс-әрекеттің шегіне ұмтылуы және одан шығуы. Педагогика ғылымының тарихын саралап талдау көптеген педагогикалық инновациялардың ерте уақыттарда да болғанын көрсетеді. Мысалы, Сократ мектебі – “Қуаныш үйі”, К.Д.Ушинский мен Л.Н.Толстойдың ғылыми идеялары және т.б [5].

Н.Нұрмағамбетов “Инновация” білімінің мазмұнында, әдістемеді, технологияда, оқу-тәрбие жұмыстарының түрлерінде, тәсілдерінде, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: 1. Жеке түрлері (жеке-дара, бір-бірімен байланыспаған); 2. Модульдік түрі (жеке дара кешені, бір-бірімен байланысқан); 3. Жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын).

Ал жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлінеді:

Модификациялық инновация – бұл қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу.

Комбинаторлық инновация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел. *Радикалдық инновацияға* – білімге мемлекеттік стандартты енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады. Қазіргі зерттеулер көрсетіп отырғандай, мектептердегі бүгінгі үлгерім көрсеткіші, берілген білім сапасы формализм мен субъективтіліктен әлі арыла алмауда, осыған орай ғалымдар жаңашыл-мұғалімдер бұл мәселелерді шешу бағытында біршама істер атқаруда. Инновация дегеніміз — педагогикалық жүйедегі жаңашылдық.

“Инновация – өндірістің және қоғамды басқарудың түрлі салаларына енгізілуі экономикалық тұрғыдан және тиімді және әлеуметтік, экологиялық тұрғыдан маңызды болып табылатын, зияткерлік меншік объектісі болып табылатын ғылыми және ғылыми техникалық қызметтің нәтижесі” [6].

Қазақстан Республикасында “инновация” ұғымын пайдалану соңғы бес жылдыққа жатады. Ең алғаш “инновация” ұғымы қазақ тілінде анықтаған ғалым профессор Немеребай Нұрахметов. Ол: “Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі” – деген анықтаманы ұсынады.

Инновация дегеніміз білім беру, тәрбиелеу жұмысына жаңалықты енгізу, яғни жаңа әдіс-тәсілдерді, амалдарды, құралдарды, жаңа концепцияларды жасап, оларды қолдану деп анықталған.

“Инновация” сөзі – қазіргі уақытта барлық өндіріс, медицина, техника салаларында өте жиі қолданылып жүрген термин. Қазір бұл сөз “жаңа, өзгеру, жаңаша” деген мағынаны білдіреді және дәл қазіргі жаңа заманға да “жаңа, жаңаша өзгерудің” мазмұны терең және анық екендігі белгілі. Бұл әдістеменің негізінде үйренушінің дербес қабілет белсенділігін қалыптастыру, оқыту материалдарын өзінше пайдалану арқылы танымдық белсенділігін арттыру алға шығады. Мұның ерекшеліктері мыналар:

- үйренушінің белсенділік іс-әрекетін дамыту;
- оқыту мен үйретудің өзара үйлесімділігін қалыптастыру;
- үйренушінің танымдық үрдіске белсенді қатысуын анықтау мүмкіндігі;
- көрнекілік құралдарын көбірек пайдалану арқылы сезіміне, қабылдау эмоциясына әсер ету.

Қазір Республика оқу орындары, педагогикалық ұжымдары ұсынылып отырған көпнұсқалылыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әр түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор.

Инновация мәселелерімен айналысып жүрген бірқатар ғалымдардың еңбектерін, жазған анықтамаларын қарастырып, талдай келе бұл ұғым белгілі уақыт арасында жаңашыл идеяны қайта қарау, жаңалау дегенді білдіреді. Сәл ертерек кездің өзінде белгілі қолданылып жүрген идеялар жаңа бағытта ұсынылса, мұның өзі инновациялы деп аталған. Осыларды негізге ала отырып, инновацияны “жаңалық”, “жаңа әдіс”, “өзгеріс”, “әдістеме”, “жаңашылдық”, ал инновациялық үрдісті “жаңа әдістеме енгізу құралы” деп ұғатын боламыз.

Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады. Кейінгі кезеңде ғалымдар өз зерттеулерінде оқу тәрбие ісіне жаңалықтарды енгізіп, тарату мәселесін қарастырды. К.Ангеловский, М.Поташник, В.Я.Ляудис т.б ғалымдар мұғалімнің жаңалыққа қабілеттілігіне ерекше көңіл бөлді. Авторлардың көбі педагогикалық инновацияның негізгі міндеті енгізіліп отырған жаңалықтарды топтау, жіктеу деп санайды. Ол үшін ең бастысы — мектеп жұмысын дамытудың аймағын қарастыру керек дейді. Енгізіліп отырған жаңа әдістеменің ерекше жағын көре білу, түсіне білу және оның басқа әдістемелермен қандай байланысты екенін білу керек [7].

Жаңаша (инновациялық) оқытудағы басты нәрсе – бұл білім алу және өздігінен білім алу негізінде адам қабілеттерін, икемділіктерін дамыту. Жаңа білім беру парадигмасында тұлғаның қызығушылықтарын қамтамасыз етуде тұтастық, бағыттылықпен бірге мықты негізділік (фундаменталдылық) те шешуші рөлге ие. Сонымен, инновациялық білім беру өз құрамына жеке

тұлғалық көзқарасты, білім алудың мықты негіздерін, кәсіби шеберлікті, екі мәдениеттің (техникалық және гуманитарлық) синтезін, жаңа ақпараттық технологияларды қолдануды біріктіреді.

Жаңа технологияның жаңа мақсаты бойынша “оқытуды ізгілендіру” қажет. Ол – оқыту құралдарына деген көзқарасты да өзгертуді талап етеді. Бұл өзгерістер бойынша оқу құралдары оқушылардың өздігімен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай құралдар болуы керек. Бұрынғы дәстүрлі оқулықтар талапты қанағаттандыра алмайды, сондықтан оқушылардың өз бетімен білім алуына аса бейімделген жаңа типтегі оқулықтар қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы. /Қазақстан мектебі. 2004-№2/(1).
2. Т.Мейірманқұлова. Білім берудегі инновациялық технологиялар. Алматы., 2005.
3. М.Валиева. Білім беру технологиялары және оларды оқу-тәрбие үрдісіне енгізу жолдары. (Әдістемелік нұсқау) – Алматы, 2002(4).
4. К.Ж.Бұзаубақова Жаңа педагогикалық технология. Алматы, 2004, 21-бет(5).
5. Қ.А.Сарбасова. Инновациялық технологиялар. Алматы., 2006.
6. Н.Р.Юсуфбекова. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. Москва, 1991(6).
7. Устемиров К.У., Шаметов Н.Р., Бакиров Р.Т. Современные образовательные технологии технические системы обучения. Алматы, 2006.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЛАТФОРМЫ LMS MOODLE ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПОПРЯДУХИНА Наталья Григорьевна

Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ
Орск, Россия
Aple_orsk@mail.ru

Түйін

Бұл мақалада университеттегі оқу үдерісін ұйымдастырудың заманауи интернет-технологияларының тәжірибеге бағытталған мүмкіндіктері қарастырылған.

Аннотация

В данной статье рассматриваются практико-ориентированные возможности современных интернет-технологий для организации образовательного процесса в вузе.

Annotation

This article examines the practice-oriented capabilities of modern Internet technologies for organizing the educational process at a university.

Сложная эпидемиологическая ситуация, возникшая во всем мире, не могла не внести коррективы в организацию современного образования в вузах. Многие вузы были вынуждены в целях сохранения физического и психологического здоровья студентов и сотрудников, перейти на дистанционную форму обучения.

Одним из самых востребованных вариантов организации обучения в дистанционной форме в нашем вузе стало создание преподавателями электронных учебных курсов. На наш взгляд, при создании электронного учебного курса (ЭУК) преподаватель имеет возможность целенаправленно дифференцировать структуру содержания, формы и методов организации преподавания учебной дисциплины при дистанционной форме образовательного процесса. Следует отметить, что спецификой ЭУК является реализация оптимальных психолого-педагогических условий для индивидуального обучения, более полного учета интересов, способностей учащихся, открывающих существенно иные возможности для организации профессионального образования. Например, преподаватель всегда может проследить за успеваемостью каждого студента [1, стр.19].

Необходимо указать, что в своем опыте мы занимались созданием ЭУК в среде LMS Moodle. При создании электронного учебного курса «Психология» в среде LMS Moodle нами была реализована возможность самостоятельной организации структуры и формы учебной дисциплины. Так, при создании модуля «Лекция» в его содержание был включен не только теоретический материал учебной дисциплины, но и соответствующие вопросы для самоконтроля. Подобный вариант размещения

содержания учебной дисциплины позволяет студентам и педагогу определить уровень усвоения новых знаний, и при необходимости еще более полно его изучить. В случае неуспешного усвоения изучаемого материала, студент сможет перейти к новой теме лекции, как только правильно ответит на все вопросы текущей. Данный вариант организации учебно-воспитательного процесса способствует максимальному пониманию и освоению содержания учебной дисциплины.

Создание электронного учебного курса на платформе LMS Moodle, позволяет педагогу наполнить его содержание различными видами учебных материалов, среди которых презентации, учебные и научно-популярные фильмы, вспомогательные файлы. Простота использования LMS Moodle, которая состоит в возможности выхода в интернет с любого гаджета, делает использование этой учебной среды удобной как для преподавателя, так и для студентов. По результатам выполнения студентами заданий, педагог имеет возможность не только выставлять отметки, но и давать комментарии, следить за успеваемостью студентов, и для этого нужен минимальный функционал [2, стр.14]. Нужно указать, что в случае возникновения у студентов трудностей с прохождением курса, они имеют возможность обратиться к педагогу через чат в системе.

Среди преимуществ создания ЭУК в среде LMS Moodle необходимо отметить возможность реализации интерактивного обучения. Интерактивная форма обучения в первую очередь, является диалоговым обучением, при котором происходит совместная деятельность всех участников образовательного процесса. К числу интерактивных возможностей ЭУК, созданных на базе LMS Moodle можно отнести:

1. Wiki, позволяет осуществлять коллективную работу студентов над документами.
2. Глоссарий, используется для создания и редактирования списка определений, как в словаре.
3. Форум, предназначен для организации дискуссий и может формироваться по темам.
4. Чат, используется для обсуждения совместной работы коллектива в режиме онлайн.
5. Опрос, предназначен для проведения опросов и голосований.

Итак, внедрение ЭУК на базе LMS Moodle в вузах дает возможность продуктивно организовать дистанционное обучение, целью которого является усвоение, закрепление и улучшения знаний в области изучаемой учебной дисциплины. Использование и сочетание различных элементов электронного курса позволяет обеспечивать соответствие целей и задач учебной дисциплины с данной формой обучения. Использование ЭУК при дистанционной форме организации учебного процесса позволяет сформировать у студентов способность самостоятельного изучения учебного материала.

Таким образом, платформа LMS Moodle может выступать, как среда предоставления студентам учебного материала, так и средством обеспечения интерактивного взаимодействия между всеми участниками образовательного процесса [3, стр.189].

В сложной социально-психологической ситуации организации образовательного процесса в дистанционной форме, необходимо найти возможность определения наиболее оптимальных и эффективных моментов для теории и практики образования. В первую очередь, это относится к накоплению большого эмпирического материала, который потребует своего обобщения различными специалистами, включенными в сферу образования.

Список литературы:

1. Анохин С. М. Создание электронных учебных курсов в LMS Moodle: учебно-методическое пособие для студентов, обучающихся по направлению: «44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)». – Sterlitaмак: СФ БашГУ, 2017. – 80 с. – Текст: непосредственный.
2. Зайцева В. П. Система Moodle как инструмент реализации компьютерного тестирования и контроля знаний студентов вуза / В. П. Зайцева. – Текст: электронный // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6. – URL: <http://www.science-education.ru/pdf/2013/6/779.pdf> (дата обращения: 12.10.20).
3. Максимов П. В. Повышение эффективности дистанционных форм обучения в технических вузах / П. В. Максимов. – Текст: непосредственный // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3. – С.189-190.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

№	ФИО	стр
1.	AUEZKANOVA Zhanel' Taletovna	3
2.	BAGDAT Usenkyzy Karabaeva	6
3.	АБДРАСИЛОВА Венера Онолбаевна, БАЙДУЛЛАЕВА Гулжахан Елтаевна, УСИПБЕКОВА Динара Избасаровна	10
4.	АБДРАХМАНОВА Гүлнара Зарқынқызы	12
5.	АКЫЛБЕКОВА Лиза Мауткановна	13
6.	СИСАНОВА Гульназ Кудайбергеновна	17
7.	НАГИЕВА Гаухар Ораковна, ЖАНТАЕВА Карлыгаш Кадиржановна, САБУРОВА Шынар Закармянқызы	21
8.	РАХИМОВА Галина Михайловна, АБУОВА Акмарал Капышовна, УРСТЕМБАЕВА Роза Рахметовна	26
9.	АЖМОЛДАЕВА Клара Байжігітқызы	29
10.	АЙДАРХАНОВА Динара Дарбековна	31
11.	АНДАКАЕВА Алия Назарбековна, СМАГУЛОВА Рая Алтынбековна	36
12.	АСАНБЕКОВА Гулмира Сагатовна	38
13.	АСЫЛ Қабыланова	42
14.	БАЗАРБАЕВА Саруар Оразовна	45
15.	БАЙКЕНЖЕЕВА Айнур Турдыбаевна, Г.Р. УНГАРБАЕВА, М.М. ҚҰНДЫБЕКОВА	49
16.	БАЙКЕНЖЕЕВА Айнур Турдыбаевна, Г.А. НАЗАРОВА, А.Е. ЕРБОЛАТ	51
17.	БАЙМУЛДИНА Н.С., КЕРИМОВА Г.У.	55
18.	БАКИРОВА Гульмира Абильпатташовна	59
19.	БАХИШЕВА Светлана, КЕМЕШОВА Ақкүміс	60
20.	БЕГАХМЕТОВА Балжан Каиргельдыевна	64
21.	БИЛЯЛОВА Бақытжан Сайлауовна	68
22.	ЖАРИКОВА Сезим Рымбековна	72
23.	ОСПАНОВА Гульшахар Садвакасовна, БОЗШАТАЕВА Гульшат Тугельбаевна, ТУРАБАЕВА Гулзат Қалықуловна	73
24.	БОРИБЕКОВА Раушан Сулейменовна, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.	76
25.	ТЕЛҒОЗИН Даурен Кадырбек, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.	78
26.	МЫРЗАБАЕВА Маржан Аблайқызы, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.	80
27.	АБДИКУЛОВ Мухтар Кабылбекович, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.	82
28.	НАГИЗБЕКОВА Гульмира Тузелхановна, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т.	84
29.	ЖАТКАНБАЕВ Ергазы Тлеубаевич, ӘЛІХАН Н.А., БЕКЖАНОВА К.М.	88
30.	ШАДИЯРБЕК Аида Мәдәліқызы, ЖАТКАНБАЕВ Е.Т., БЕКЖАНОВА К.М.	90
31.	БУЛАТОВА Инара Какановна	92
32.	ҒАНИБАЕВА Жайдарман Ануарқызы	97
33.	ДАУЛЕТЖАНОВ Ермек Абузарович	100
34.	Динара БАЙЛОВА	104
35.	ЕЛЕМЕС Айша Сыпабекқызы, ТҰРСЫНБЕК Айым Әділбекқызы	105
36.	ЕРАЛИЕВА Толкин Есалиевна	110
37.	ЖАБАГИНА Раушан Магжановна	116
38.	ЖАКИЕВА Бибигуль Асылбековна	118
39.	ЗАЙЦЕВА Светлана Анатольевна	121
40.	С.Ш. ТІЛЕУБАЙ., ЗАКИРОВ Шоқан Сейдуллаұлы	123
41.	ИВАНОВА Елена Радифовна	125
42.	ИЗБАСАРОВА Жанар Жаксыбаевна	129
43.	М.М. KAVDESHEVA, M.Zh. TUSSUPBEKOVA	132
44.	КАСИЕНОВА Жанара Бериковна	134
45.	КЕНБАЕВА Надежда Амангелдиевна, АҚЫНБЕКОВА Гулнур Оразбаевна, БИХАЛИКОВ Ербол Зейнуллаевич	136
46.	КЕНШІЛІК Гулбаршын	140
47.	КОЖАХМЕТОВА Айгерим Абдимараловна, КАКЕНОВА Маржан Галиевна	142
48.	ҚАБДИ Жадыра Сансызбайқызы	145
49.	ҚАБЫЛ Азамат Саятұлы, ЖҰБАНОВА Гүлнұр Алпысбайқызы, ҚАЙРАНОВ Ербол Бахарамұлы	148
50.	ҚАЛЫБАЕВА Айнұр Жақыпқызы	153

51.	ЛЕБЕДЕВА Галина Владимировна	154
52.	МАМЕДОВА Лала Исраиловна	158
53.	МИРАШЕВА Кульбаршин Каиргалиевна, ХОХОТВА О.И.	161
54.	НАЗАРОВА Гүлмира Асылбекқызы, ТОҚТАҒАНОВА Гүлжас Баданқызы	166
55.	НАУРЫЗОВА Нуршат Куанышкалиевна	170
56.	НУРГАЛИЕВА Бибигүл Жомартовна	173
57.	НУРТАЕВА Ляззат Шадмановна, ҚАНАЙБЕКОВА Баян Турехуловна	177
58.	НҰРБЕКОВА Анда Мұратбекқызы	179
59.	РАБАЕВА Луиза Айндиевна, АХМЕТОВ Нұрсұлтан	182
60.	ХАРЛЫҒАШ Разханқызы	184
61.	РАХМАТУЛЛИНА Даметкен Балгалиевна	187
62.	САЙБЕКОВА Назира Усенқызы	189
63.	САЙБЕКОВА Назира Усенқызы	193
64.	САКИГОЖИНА Алия Нурланбековна, АКИЕВА Айжан Бейсембиевна, БЕКТЕМБАЕВА Асем Сериковна	197
65.	САЛПЫНОВА Каным	203
66.	СОЛОМОНОВА Елена Анатольевна	207
67.	ТКАЧЕНКО Надежда Васильевна	211
68.	ТОКАРЕВА Юлия Владимировна, ЧИКАНКОВА Анна Николаевна, ГОЛЯНДИНА Юлия Александровна	214
69.	ТУРАНОВ Полат Есалиевич, БИТЕМИРОВА Алия Еркегуловна, ШЫНАЗБЕКОВА Шолпан Сагидуллаевна	217
70.	УИТҚЫБАЕВА Нұржанат Береновна, КАСЫМОВА Қарлығаш Елтаевна	220
71.	УСЕНОВА Гүльзира Рамазановна	223
72.	ШЕРЖАНОВА Асима Рымтаевна	226
73.	ПОПРЯДУХИНА Наталья Григорьевна	230

Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды. Авторлардың көзқарасы, ұстанымы сақталады. Жинақтағы деректердің нақтылығына авторлар жауапты. Олардың байлам-тұжырымдары редакция көзқарасымен сәйкеспеуі де мүмкін. Ғылыми басылымда жарияланған материалдар көшіріп басылған жағдайда сілтеме жасалуы тиіс.

**Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
International Academy of Education and Science
Международная Академия Образования и Науки**

2020